

ISSN 2450-2146

INTERNATIONAL JOURNAL OF NEW ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES

(IJONESS)

№ 2 (6) 2017

„Zadanie IV finansowane w ramach umowy 696/P-DUN/2017
ze środków Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego przeznaczonych
na działalność upowszechniającą naukę”

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

The Journal is Listed and Indexed in Index Copernicus

Interanational Journal of New Economics and Social Sciences (published)		ISSN 2450-2146
International Journal of New Economics and Social Sciences (online) www.ijoness.com		ISSN 2451-1064

Publisher

International Institute of Innovation
«Science-Education-Development» in Warsaw, Poland
www.instytutinnowacji.edu.pl
kontakt@instytutinnowacji.edu.pl

Warszawa 2017

Editorial Board:

- Editor-in-Chief** - PhD (legal science), **Sylvia Gwoździewicz** - The Jacob of Paradies University in Gorzów Wielkopolski (Gorzów Wielkopolski) Poland
- First Deputy Scientific Editor** - Dr hab. professor **Jan Maciejewski** - University of Wrocław (Wrocław) Poland
- Second Deputy Scientific Editor** - Dr hab. professor **Viktor Moshynskyi** - Rector of National University of Water Management and Nature Resources Use (Rivne) Ukraine
- Subject Editor** - Dr hab. (legal sciences), professor **Jozef Čentěš** - Head of the Department of Criminal Law, Criminology and Criminal Sciences at the Faculty of Law, Comenius University (Bratislava) Slovakia
- Subject Editor** - PhD **Cagdas Hakan Aladag** - Visiting Professor at Knowledge/Intelligence Systems Laboratory Department of Mechanical and Industrial Engineering University of Toronto, (Toronto) Canada and Associate Prof. at Operations Research Section Dep. of Statistics, Faculty of Science Hacettepe University, (Ankara) Turkey
- Subject Editor** - PhD (economic sciences), doctor **Dariusz Prokopowicz** - Institute of Sociology, Faculty of History and Social Sciences, Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw (Warsaw) Poland
- Subject Editor** - Dr hab. (economic sciences), professor **Pavlo Ilchuk** - Head of Technology Management Department of Lviv Polytechnic National University (Lviv) Ukraine
- Subject Editor** - Dr hab. (economic science), professor **Natalia Savina** - Pro-rector on Scientific Work and International Relations of National University of Water Management and Nature Resources Use (Rivne) Ukraine
- Subject Editor** - Dr hab. (economic science), professor **Alina Yakymchuk** - Public Administration, Documentation and Information Activities Department of National University of Water Management and Nature Resources Use (Rivne) Ukraine
- Subject Editor** - PhD (economic sciences), doctor **Andriy Valyukh** - Director of Educational and Research Institute of Economics and Management of National University of Water Management and Nature Resources Use (Rivne) Ukraine
- Language Editor** - PhD (social sciences), doctor **Kateryna Novikova** - Alcide De Gasperi University of Euroregional Economy in Józefów (Jozefow) Poland
- Statistical Editor** - PhD (social sciences), doctor eng. **Krzysztof Tomaszewski** - Faculty of Law, University of Białystok (Białystok), Poland. Police Headquarters (Warsaw) Poland
- Statistical Editor** - PhD (economic sciences), doctor eng. **Daniel Szybowski** - The International Institute of Innovation Science - Education - Development in Warsaw (Warsaw) Poland

Academic Committee:

- Dr hab. (social sciences), professor Daniel Boćkowski** - University of Białystok Institute of History and Political Sciences Department of International Security (Białystok) Poland
- Dr hab. (economic sciences), professor Dariusz Reško** - National Louis University of Nowy Sącz (Nowy Sącz) Poland
- Dr hab. (economic sciences), professor eng. Marian Malicki** - The Jacob of Paradies University in Gorzów Wielkopolski (Gorzów Wielkopolski) Poland
- PhD (social sciences), doctor Anna Chabasińska** - The Jacob of Paradies University in Gorzów Wielkopolski (Gorzów Wielkopolski) Poland
- Dr hab. (legal sciences), professor Pavel Nečas** - University of Security Management (Kosice) Slovakia
- Dr hab. (economic sciences), professor Ramaz Abesadze** - Principal Researcher, Director of Paata Gugushvili Institute of Economics of Ivane Javakishvili Tbilisi State University (Tbilisi) Georgia
- Dr hab. (economic sciences), professor Vakhtang Burduli** - Principal Researcher, Head of Sector and Regional Economy Department of Paata Gugushvili Institute of Economics of Ivane Javakishvili Tbilisi State University (Tbilisi) Georgia
- Dr hab. (economic sciences), professor Anna Nedyalkova** - Varna Free University (Varna) Bulgaria
- Dr hab. (legal sciences), professor Pavel Pavlov** - Varna Free University (Varna) Bulgaria
- Dr hab. (economic sciences), professor Galya Gercheva** - Varna Free University (Varna) Bulgaria
- Dr hab. (economic sciences), professor Anatoliy Sokhnych** - The Head of the Land Management Department of Lviv National Agrarian University (Lviv) Ukraine
- Dr hab. (economic sciences), professor Petro Skrypchuk** - The Management Department of National University of Water Management and Nature Resources Use (Rivne) Ukraine
- Dr hab. (economic sciences), professor Olha Sazonets** - The Head of Department of International Economics of National University of Water Management and Nature Resources Use (Rivne) Ukraine
- PhD (economic science), professor Svitlana Zubilevych** - The Head's Assistant of Educational and Research Institute of Economics and Management of National University of Water Management and Nature Resources Use (Rivne) Ukraine

ISSN 2450-2146

Wydawca / Publisher

Międzynarodowy Instytut Innowacji «Nauka – Edukacja – Rozwój» w Warszawie

www.ijoness.com

© 2017 Copyright by International Institute of Innovation «Science-Education-Development» in Warsaw.
IJoness to czasopismo Open Access, wszystkie opublikowane artykuły są rozpowszechniane na warunkach licencji Creative Commons Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Na tych samych warunkach 4.0 (CC BY-NC 4.0) <http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>, dzięki czemu osoby trzecie, mogą kopiować i rozpowszechniać materiał na dowolnym nośniku lub w formie przekształcać i czerpać z materiału, pod warunkiem, że oryginalne dzieło jest prawidłowo cytowane i zachowuje warunki licencji.

Contents

I Economics, Business and Management	7
Wolowiec T., Szybowski D.	
Economic Dimension Of Harmonizing Personal Income Taxation In The European Union Countries	9
Bilous N.	
Characteristic Features Of The Corporate Strategies Of The Foreign Capital Companies On The Life Insurance Market In Ukraine	28
Akimova L., Korzh M., Chub I.	
Approach To Systemic Process Of The Entrepreneurship Competitiveness Management in Ukraine.....	37
Varnalij Z., Nikytenko D.	
Competition In The System Of Ensuring Investment Security	44
Tsybaliuk I., Pidtserkovnyi B.	
Regional Development In The Coditions Of Financial Decentralization in Ukraine	57
Sirotinska A., Sirotinsky O.	
Information Technologies In Enterprise Management	66
Zubilevych S., Poznyakovska N.	
Conceptual Framework Of International Public Sector Accounting Standards: World Experience And Ukraine	78
Dzhadan I.	
Evolution Of Economic Integration Of The Influence Of The Development Of The National Economy On Industrial And Technological Marketing	86
Kostiukevych R., Kostiukevych A.	
Application Of Value Oriented Approach To Strategic Management Ofproject Portfolio Of Unified Territorial Communities	97
Kardash O.	
Theoretical And Methodological Principles Of The Country's Economic Security Assessment	108
II Management in Security and Ecology	121
Sotnyk I., Goncharenko O., Hrynevych O.	
Factor Modeling Of Reuseable Goods Market In The Context Of Dematerialization Of Consumption	123
Kovshun N.	
The Impact Of The Economic Crisis On The Financing Of The Water Management Complex In Ukraine	140
Mykityn T., Yakymchuk A., Szymanski J., Zaitsev D.	
Peculiarities Of Financing National Natural Parks In Poland And Ukraine	152
Kovshun N., Strilchuk V.	
Strategic Directions And Mechanisms Of Formation Of New Organizational Forms Of Management Of Nature Protection In The Local Socioeconomic System	163

Sazonets I., Sipailo N.	
Conceptual Foundations Of Entrepreneurship Liberalization In The Hotel Business Of Ukraine	175
Stoiko N., Stadnytska O.	
Conceptual Approaches To Improvement Of The Organizational And Economic Mechanism For Use Of Degraded And Unproductive Agricultural Land In Ukraine	188
Yakimchuk A., Semenova Y.	
Formation Of The Market For Environmental Services In The Context Of Rational Water Use	198
III International Relations and Regional Studies	207
Doroshenko O., Vashay Y.	
Implementation Of National Interests In The Process Of Modernization Of State Finances Of Ukraine	209
Prokopowicz D., Matosek M.	
Importance And Security Of Information Provided By The Internet In The Context Of The Development Of Economic Entities In Poland	219
Kuznetsova T., Sipailo L.	
State System Of Stimulation And Regulation Of Innovative Activities Of Enterprises In Developed Countries Of The World	232
IV Law and Administration	243
Gwoździewicz S., Prokopowicz D.	
Family 500 Plus Programs And Flat Plus With Key Instruments For Private Social Policy In Poland	245
Tomaszycki K.	
Moral Aspects Of Functioning Of Research Institutions In Police In The Scope Of The Control Of Migration On Outer Eu Borders	265
Mielnik M.	
Organization And Activity Of Kościuszko Insurrection's Internal Security Bodies	286
Yakymchuk A., Yaroshchuk V.	
Information Risk In Public Administration Of Ukraine	295
Golebiowska A., Prokopowicz D.	
National Housing Program Of The Main Strategic And Program Document For The Current State Residential Policy Of The State	305
V Sociology and Pedagogy	317
Prokopowicz D.	
The Question Of The Security Of Facilitating, Collecting And Processing Information In Data Bases Of Social Networking	319
Sytnyakivska S.	
Innovative Model Of Future Social Specialists Training On A Bilingual Basis	331

Karychkovskyi V.	
Analysis Of The Agrarian University Admission Process In Ukraine	341
Klimova A.	
Government Control Of Antropogenetic Activities Of Ukrainian Academic Organizations In The Context Of Licensing Of Training And Education Activity	349
Kolodii O., Kovalchuk I., Syvak O.	
The Impact Of Visualization Techniques On Student's Learning Vocabulary	359
VI Reports and Reviews	369
Prokopowicz D., Rakowski J.	
Jubilee's Report Of The 14th Congress Of The Polish Economy For The 15th Annual Of The Commercial-Industry Congregation Of The Polish Chamber Of Community	371
Prokopowicz D.	
Dreview Of The Book Written At The Editor Of Sylwia Gwoździewicz And Krzysztof Tomaszyci pt.: "Legal And Social Aspects Of Cybersecurity" Issued By The International Institute Of Innovation "Science - Education – Development" In Warsaw	390
Mielnik M.	
M. Kalbarczyk, Peasant Batalions In Garwoliński Cuntry In The Years 1940 – 1944	414

I. Economics, Business and Management

I. Ekonomia, Biznes i Zarządzanie

Dr hab. Tomasz Wołowiec¹⁾
PhD Daniel Szybowski²⁾

¹⁾*University of Economy and Innovation in Lublin,
(Lublin, Poland)
wolowiectomek@gmail.com*

²⁾*International Institute of Innovation
Science - Education - Development in Warsaw
(Warsaw, Poland)
szybowskidaniel@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7537-5788*

**ECONOMIC DIMENSION OF HARMONIZING PERSONAL INCOME
TAXATION IN THE EUROPEAN UNION COUNTRIES**

**EKONOMICZNE UWARUNKOWANIA HARMONIZACJI PODATKU
DOCHODOWEGO W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ**

**ЭКОНОМИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ГАРМОНИЗАЦИИ ПОДОХОДНОГО
НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ В СТРАНАХ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА**

Abstract

Personal income tax (hereinafter referred to as PIT) has a short history, as it appeared in tax systems of EU countries as late as at the end of the 18th century. As a specific universal construction it performs two economic functions: providing financial means for covering some public expenses (fiscal function), leveling off – through its construction – inequalities in population incomes (redistribution function) and implements social functions of taxation through various tax reliefs and exemptions or the construction of the tax scale.

Keywords: *taxation, PIT, harmonization*

Streszczenie

Podatek dochodowy od osób fizycznych (z ang. PIT - personal income tax) jest stosunkowo młodą konstrukcją w europejskich systemach podatkowych. Jest on formą daniny publicznej realizującej najczęściej pozafiskalne funkcje opodatkowania. Jako bezpośrednia forma podatku od dochodów wzbudza silne emocje polityczne pozostając najbardziej „rozpoznawalną” przez obywateli formą obciążeń publiczno - prawnych. W systemach podatkowych krajów Unii Europejskiej (UE) podatek dochodowy od osób fizycznych jest zarówno ważnym źródłem dochodów budżetowych, jak i instrumentem realizacji funkcji socjalnych, społecznych, stymulacyjnych oraz redystrybucyjnych. Mimo, iż opodatkowanie dochodów osobistych leży w kompetencji każdego z państw członkowskich, w

Dr hab. Tomasz Wołowiec

PhD Daniel Szybowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7619

wielu sytuacjach potrzebna jest koordynacja na poziomie unijnym regulacji podatkowych, mająca na celu zapewnienie swobód określonych w Traktacie ustanawiającym Wspólnotę Europejską oraz wyeliminowanie barier podatkowych w ponadgranicznej działalności obywateli państw – członków UE.

Słowa kluczowe: opodatkowanie, podatek dochodowy, harmonizacja.

Аннотация

Подходный налог с физических лиц (далее - ПНП) имеет короткую историю, так как это было в налоговых системах стран ЕС уже в конце 18 века. В качестве конкретной универсальной конструкции он выполняет две экономические функции: предоставление финансовых средств для покрытия некоторых государственных расходов (фискальная функция), выравнивание – благодаря его составным элементам - неравенства в доходах населения (функция перераспределения) и осуществление социальных функций налогообложения посредством различных налоговых льгот, а также освобождения от налогов или конструкции налоговой шкалы.

Ключевые слова: налогообложение, подходный налог, гармонизация

Introduction

Politicians and economists have been trying to create an ideal tax system for over two centuries. The emergence of such permanent system in each state is impossible, as political, social and economic conditions of fiscal policy vary in time, as well as the features of a tax system – including the way of integrating social insurance contributions with income tax – that are considered ideal. Reforming, harmonizing and integrating the tax system is thus a continuous process, arousing numerous controversies related to the nature of the target system and ways of achieving it. Ideological and doctrinal differences lead to serious disputes among politicians of various political parties as well as among economists.

Personal income tax (hereinafter referred to as PIT) has a short history, as it appeared in tax systems of EU countries as late as at the end of the 18th century. As a specific universal construction it performs two economic functions: providing financial means for covering some public expenses (fiscal function), leveling off –

through its construction – inequalities in population incomes (redistribution function) and implements social functions of taxation through various tax reliefs and exemptions or the construction of the tax scale. Contemporary personal income tax in European countries has been shaped by many years of evolution. This process is continuing, taking into account the process of European integration and the processes of standardizing and harmonizing tax systems in the European Union countries. Most EU states only occasionally implement major reforms of personal income taxation. The scope of such changes is usually limited and determined by current fiscal needs or the need to stimulate a particular behavior of taxpayers (European Tax Handbook 1998-2016).

The current taxation of personal incomes is a very complex phenomenon which should be analyzed not only from the legal point of view, but also taking into account its social, cultural, economic and political and system aspects. We cannot isolate the economic sphere from the tax

Dr hab. Tomasz Wołowiec

PhD Daniel Szybowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7619

sphere, as income taxes directly affect the way taxpayers function, their purchasing power, they determine labor costs for entrepreneurs and thus significantly influence the GDP growth rate. The issues of harmonizing taxation of incomes obtained by individuals who do not act as economic operators is practically absent in scientific literature. The only issues that are analyzed are those related to taxation of incomes from savings, transfers, capital gains, mergers and divisions. This is so because it is required by the nature of conducting economic operations within the common market. Taking into account the characteristics of personal income tax, the issues of tax competition and significant differences in PIT constructions in EU countries, it was decided to assess whether it is possible and desirable to harmonize this form of taxation with reference to individuals who do not act as economic operators.

As for the legal solutions in tax law, the doctrine commonly accepts the view that taxes and the whole tax system should be neutral and should perform only the fiscal function of taxation. This means that taxes should be constructed so as not to hinder the existence and operations of taxpayers, but also so that they do not contain any preferences for selected groups of taxpayers. Favoring tax neutrality does not determine the negative attitude to achieving non-fiscal goals of the state through tax preferences. For example, using various forms of tax preferences may be a consequence of subjectively understood tax equity. Such equity requires noticing different material, family and social situation of each taxpayer. Non-fiscal functions of taxation are best realized by income taxes due to their specific construction (Wołowiec & Susel 2010; Wołowiec & Wolak 2009; Wołowiec 2003). Non-fiscal aspects of

taxes gained popularity under the influence of J.M. Keynes theories. In classical economics, taxes were treated exclusively as a source of means for covering necessary public expenditure. In Keynes' theory, taxes became a major instrument used by the state to influence the economic cycle. Stability of the economy within the anti-cyclical policy, along with the need to stimulate global demand, accounted for the growth of stability and redistribution functions of taxation. A result of such approach to using taxes in fiscal policy was seen in growing budget deficits and public debt and growing level of tax burden. This led to the popularity of neo-liberal theories, the most popular of them being the supply side economics. It claimed that high tax burden generates low level of savings, high inflation and low productivity and innovativeness of the economy (Wołowiec & Soboń 2012, Soboń & Wołowiec 2011).

Although personal income tax is commonly used to achieve various economic and social goals, its fiscal function is still considered the most important one. We should also observe that the doctrine quite commonly tries to promote the thesis of tax neutrality as a specific panacea for weakened economic growth of EU countries and deteriorating competitiveness of European economies. The belief in tax neutrality stems from the fiscal function of taxes. According to some representatives of the doctrine, we should not use taxes to achieve various social goals, often contradictory to fiscal requirements of the state. It is difficult to agree with the concept of tax neutrality, as it is impossible in practice to separate tax law from the influences of broadly understood politics. Moreover, the thesis of tax neutrality was easy to defend when taxes constituted below 20% of GDP share. In many countries these days tax revenues

Dr hab. Tomasz Wołowiec

PhD Daniel Szybowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7619

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 9-27

reach or even exceed half their GDP. Therefore, such large-scale redistribution brings about serious economic and social effects. (Wołowiec 2009; Wołowiec & Susel 2009).

Harmonization of taxes in the European Union is very closely tied with the concept of the common market. If this concept is to make sense, we must, first of all, fulfill the requirement of equal rights for each market participant, that is each entity from any member state. Due to the fact that entities compete mainly in prices, the factors affecting it should be similar in all member states (harmonization of indirect taxes). Tax harmonization is a process leading to standardization of tax systems in various countries. The process aims at achieving a state in which tax issues do not influence the flow of goods, services and production means between countries. Harmonization is necessary when the differences in tax systems between particular countries account for the fact that decisions made by one or a few countries bring particular effects to other countries. Thus, it all boils down to harmonizing tax systems of various countries and to ensuring that their functioning is in line with EU's economic goals. Tax harmonization is a necessary element of economic integration, its degree closely related to the level of integration advancement.

History of harmonization

The imperative for harmonization of direct taxes, including personal and corporate income taxes and taxes on property gains, was not clearly stated in the Treaty establishing the European Economic Community. The legal base for initiatives in harmonization processes was Article 100 of the Treaty, stipulating harmonization of those regulations that directly affect the creation and operation of internal common market. The process of direct

taxes harmonization covered different income tax regulations which limited the freedom of income flow in form of dividends, interests, license fees and capital between Community members (this will be discussed in a separate analysis of the principles of capital income taxation).

We should remember that the principles of income taxation in EU countries do not constitute such an important area of harmonization as indirect taxes. It is assumed that the differences found in direct taxations are less dangerous for the functioning of the common market. Moreover, harmonization of these taxes is much more difficult than indirect taxes, both from the political, technical and legislative points of view. Only some elements of corporate income tax are being harmonized, as they relate to international aspects of company operations that could cause potential discrimination in treatment of home and foreign companies and which refer to avoiding double taxation. Probably further elements of corporate income tax will be harmonized next – tax rates and taxation base. Areas of PIT harmonization: taxation of incomes from savings paid out in form of interests and mutual administrative assistance in tax issues. The main element differentiating direct taxation is its slight degree of normative harmonization. It is commonly believed that direct taxes exert less destructive influence on the functioning of common market, therefore work on their harmonization started later, lasted longer and did not go as far as in case of indirect taxes. Direct tax regulations in the European Union are left at the discretion of member states (except for the need to observe the areas presented in the table). Particular member states enjoy significant freedom in shaping their home solutions in this area. However, they are

Dr hab. Tomasz Wołowiec

PhD Daniel Szybowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7619

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 9-27

obliged to treat home and foreign operators equally as far as taxation is concerned (Wołowiec 2008; Wołowiec & Duszyński 2008).

Scope of harmonization

There are several reasons for relatively low scope of harmonization.

Firstly, when signing the Treaty of Rome, it was believed that direct taxes do not significantly influence the internal market, as a result of which there are no specific regulations on harmonization of direct taxes. Thus, community law in direct taxes can only be based on general regulations of Article 94 of the Treaty establishing the European Community, which authorizes the Council to pass directives in order to bring closer statutory, enforcement and administrative provisions of member states that directly affect the establishment or operation of the common market.

Secondly, income taxes, as direct forms of taxation are an important and valuable tool of fiscal policy used by particular states, influencing social and economic life and it is hard for politicians to get rid of this form of exerting influence.

Thirdly, directives concerning harmonization of direct taxes must be passed with majority of votes, which accounts for lack of unanimity in this area.

Fourthly, progress in income tax harmonization evokes the fears of losing tax sovereignty and leads to stiffening positions by member states towards processes aimed at harmonization of income taxes.

Fifthly, EU countries have various rules of rewarding employees, establishing incomes from pensions and shaping costs of obtaining revenue and expenses lowering taxation base.

The first document emphasizing the need for direct tax harmonization was Neumark Committee Report from 1962. Following the concepts presented in it, the

Community Committee presented a program of harmonizing direct taxes in 1967. It included all main ideas which, in the following years, were gradually implemented by the Community legislation or are still an element of harmonization program. The most important issues raised by this document were:

1. Integration of corporate and individual income taxation.
2. Abolishing income tax collected at source for dividends and interests.
3. Abolishing tax consequences of mergers between companies with registered seats in different Community states.
4. Standardization of personal income taxation rules.
5. Fighting tax avoidance in community internal relations.

Harmonization of direct taxes mainly refers to corporate taxation (CIT). In the area of CIT the main activities concerning eliminating tax barriers in international companies operations were taken in July 1990 in form of community laws, concerning:

1. Common system of taxation of mergers, divisions, capital contributions and changes in shares of companies from various member states (Directive 90/434/EEC – OJ L225/90).
2. Joint taxation of parent companies and subsidiaries in various EU countries (Directive 90/435/EEC – OJ L225/90).
3. Eliminating double taxation in case of profit correction of associated companies (Convention 90/426 EEC).

The only directive concerning personal income taxation is the one from 3rd June 2003 (2003/48/EC) on taxation of savings income in the form of interest payments (Druesne).

As far as taxation of personal income from remuneration is concerned, all attempt of harmonization have been limited to various proposals on joint principles of

Dr hab. Tomasz Wołowiec

PhD Daniel Szybowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7619

determining taxation base, size of tax rates and methods of shaping tax progression. Taking into account PIT specificity and detailed general issues of income tax harmonization, I believe that for personal income taxation we can only expect bringing closer some system solutions being the result of leveling the development level in member states and improvements of tax techniques and popularization of its most effective solutions. On 23rd June 2011 the European Commission issued a statement on tax policy aims for next years (COM(2011)260 final). Apart from the above directive, EU countries have been given freedom in shaping other principles of personal income taxation. In this sense, principles of personal income taxation are not an adjustment area from the Polish solutions. The European Union countries independently decide on the structure of costs of obtaining revenues, scope for tax reliefs and exemptions, progression shape, etc. (Wołowiec). In spite of the lack of directives normalizing principles of individual income taxation, such principles are self-created and burden levels equalize. We can say that due to the principle of competitiveness included in the tax law, member states make adjusting attempts in adopted tax constructions. This is to increase attractiveness of their tax systems.

Competition between tax systems forces certain solutions in national tax systems, aimed at bringing constructions of certain taxes closer, in order to ensure optimal functioning of the common market. Thus "quiet harmonization" is a consequence of progressing competition among national tax systems in particular taxation forms (Wołowiec). The effect of quiet harmonization is bringing closer construction solutions in personal income tax in European Union states (Wołowiec 2006; Wołowiec 2004)

With reference to PIT, it was emphasized that the tax should remain at discretion of member states. The only harmonization activities should concern removing barriers to four economic freedoms and providing uniformity of taxation.

Similarities in the personal income tax in Community states concern the following areas (Krajewska, Wołowiec, Taxation Trend in the European Union):

- The tax is related to total (global) income of a taxpayer,
- Scales are progressive with various numbers of ranges and minimum and maximum tax rate values,
- Most countries use tax-free amounts,
- Tax burdens are usually adjusted to inflation rate through the system of automatic or semi-automatic indexation of changes to tax thresholds,
- Personal income tax reflects the principle of taxpayer's payment capacity through its varied system of tax reliefs and exemptions;
- Different rules are used for taxation of family incomes, revenues from selling property and movable assets and capital incomes,
- There is a varied system of costs of obtaining revenues, related to the way in which revenue is gained,
- It does not differentiate tax burden due to sources of revenues from which it is obtained and its allocation,
- Income tax contains tax preferences related to the way the income is spent.

A feature of direct taxes is that there is a clear connection between the taxpayer's situation (income, property) and tax burden. From the psychological point of view indirect taxes are the most hated sacrifice to be made by the taxpayer. Direct taxes may de-motivate the taxed entities. Excessive tax burden may slow

Dr hab. Tomasz Wołowiec

PhD Daniel Szybowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7619

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 9-27

down income activity of entities, which may result in not only slower economic growth, but in its disappearance as well. That is why not only the amount of tax burden in a particular country matters, but also the structure of the whole tax system and the construction of particular taxes. In case of direct taxes tax scales are vital. In a theoretical presentation, tax as an economic category is a subject of numerous analyses, both referring to individual taxpayers, their groups and the whole economy. This concerns both indirect and direct taxes. Despite impressive theories of economics, theories of public finance, hundreds of years of experience, tax issues are still a controversial topic, which is evident in a discussion on line tax. The deficit of theories and polarization of opinions concerns the role of tax in micro-economics, where it would seem easy to determine the relationship between tax burden, tax scale and an economic situation of taxpayers and the decision made by them. This results from the fact that the taxpayer's situation is affected by a number of other factors, therefore it is difficult to isolate the tax factor, if we do not take into account abstract analyses. The situation is further complicated when the subject of our analysis is the influence of a particular tax on the whole group of taxpayers or the whole tax system on economy (for example the theory of automatic stabilizers in business cycle). The difficulty of tax analysis concerning tax influence on entities and economy increases if we go beyond the boundaries of the state with such analysis. Tax relations are further complicate and tax effects are even more difficult to assess or quantify. This is an important statement, as it partly explains the source of controversies concerning opposite tax doctrines – tax harmonization versus tax

competition (Cremer, Gahvari). To exemplify the difficulties we will use the phenomenon of transferring direct taxes. Direct taxes may concern: income from work – income from economic activities, income from property and property rights, income from capital and from money savings. The subject of direct taxes is then the resources of work, land, physical capital, financial capital – essential factors (basis) of economic activity. Therefore, how particular factors react to imposed taxes and changes is of fundamental significance. Also, the flexibility of various factors to tax changes is vital (marginal analysis). The theoretical analysis of the effects of taxation differentiation may be conducted on various levels. We enumerate a few of them below:

- tax influence on labor costs. High taxes increase labor costs, as income after taxation (disposable income) is low, which is a natural basis for employees' pay demands from employers, which implicates the position of the enterprise on competitive market and company profitability. It is understood that differentiation of tax conditions between countries (regions) exerts considerable influence on conditions of conducting business activity;
- changes in direct taxes always bring about changes in marginal production costs;
- taxes always constitute a burden on a given entity, therefore there is a defense reaction of a taxpayer who tries to transfer this burden onto other subjects. Hundreds of years of observations of taxpayers' reactions allows us to state that it is easier in case of indirect taxes and more difficult with direct taxes. Income taxes are not transferrable and the taxpayer's reaction may only consist in limiting income activities. This is especially visible

Dr hab. Tomasz Wołowicz

PhD Daniel Szybowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7619

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 9-27

in progressive tax scales, whose use increases marginal taxation and decreases marginal income. The final decision of a taxpayer in this matter implicates the income usefulness curve;

- the issue of direct tax transferability looks different in case of taxing an employer than an employee. The employer will try to transfer the increase of tax rates into manufacturing costs and then into prices. His possibilities depend on the type of taxed goods and the state of the market (competition), which is manifested in price flexibility of demand. The chances of transferring increased tax burden grow with lower price flexibility of demand. The second possibility consists in transferring the tax effects on employees by reducing their salaries. This constitutes the so-called retro-transferability, usually ineffective, as employees oppose such practices. The degree of transferability of increasing taxes on employees depends on the state of the labor market, unemployment rate, labor market flexibility and openness;

- measuring the phenomenon of tax transferability is difficult even in case of a closed economy, as the effects of growing taxes may be distributed, for example, into prices, non-pay manufacturing costs, entrepreneur's profit margin. These difficulties are multiplied in an open economy, as the mechanism of tax transferability affects the society (economy) of another country. In its theoretical meaning, tax (fiscal) dumping means that redistribution of social income takes place between countries through taxes. This is especially visible when countries belong to a uniform economic association, which has a mutual fund – budget, which also serves as a source of income for member states' budgets. The use of tax dumping means that part of income is transferred in an open or hidden way

(transfer prices) to countries with lower taxes. An effect of this is further increase of taxes in countries which do not use tax dumping, as the budget increase its revenue deficit, or limiting expenditure, or increasing public debt. It should come as no surprise then that after admission of 10 new countries to the EU, France and Germany threatened to stop their payments to EU budget due to considerably lower corporate income tax rates in such countries as: Slovakia, Poland, Czech Republic and the Baltic states, where entrepreneurs began to move their economic activity. We should add today that it happened with closed labor markets (Wołowiec 2011; Wołowiec & Soboń 2011).

Internationalization of economic relations and economic integration

In times of internationalization of economic relations and economic integration, the mechanism of tax transferability is becoming international. This concerns both taxation of income from work as well as income on economic activity, interests, capital gains, etc. Personal decisions concerning taking up work – assuming that there are formal restrictions in flow of labor between countries – are determined by salaries and taxes. Therefore, we experience a natural phenomenon of work migrations to places where pay and tax conditions are more favorable. While in case of taxation on incomes from work, possible change of place (country) of work is easier, in case of entrepreneurs it is a more daunting venture, as it requires complying with the legislation of the country where the activity or its part (establishing dependent companies) is transferred. The mobility of labor and capital implicates the issues of tax harmonization. From the economic point of view harmonization of direct taxes and tax competition force us to consider further theoretical and legal aspects, such as:

Dr hab. Tomasz Wołowiec

PhD Daniel Szybowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7619

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 9-27

- effects of harmonization of direct taxes on state budget, imbalance in public finance,
- allowed scope of realizing tax economic rent by international corporations (Keen, Lahiri, Raimondos-Møller),
- mechanism of reallocation of public debt between countries due to the above-mentioned rent,
- limiting the possibility of lowering taxation of personal incomes and consumption taxes when harmonization of direct taxes leads to lower public revenues,
- effects of labor mobility on home economy due to differentiated tax conditions,
- changes in the structure of tax system in relation: indirect taxes – direct taxes, as to how these relations attract foreign investment,
- motivating national investors to invest,
- scope of using tax credit.

These issues look different in conditions of small, open economies of the countries which suffer from foreign capital deficit. The situation of developing countries undergoing the systemic transformation is different in countries with established strong position within a given economic system or global economy. Considerations take into account the element of tax equity, in its international aspect. An economic approach to the issue of harmonization of direct taxes is decisive, as it concerns the essence of the problem. However, it is not sufficient. What is more – economic goals of tax harmonization may not be achieved due to legal reasons. Tax is not only an important economic category, but also a legal one. From the legal point of view, there are some vital issues implicating jurisdiction:

Firstly, the relationship between home tax law and community law. While respecting the principle of community law superiority, there are several specific issues that appear in practice.

Secondly, in what proportions to use the unlimited tax obligation in one country and to what extent unlimited tax obligation in one country with the principle of limited obligation in another country and finally to what extent to use the principle of unlimited tax obligation in both countries.

Thirdly, how to shape the agreements on avoiding double taxation.

Fourthly, whether tax should be collected at source (in the resident's country) or in the country of non-resident and in what proportions. This determines not only issues of information that needs to be exchanges between tax administration in both countries, but also the amount of tax as there are various tax rates, and different methods of calculating tax base (Wołwiec & Susel 2011).

Novelty of research results.

The theoretical theorems, scientific conclusions, practical proposals and recommendations made by the author in this dissertation all aim at the conclusion that although harmonization of personal income taxation is possible from a legal point of view in the long run, from the economic and social perspective it is unjustified to harmonize this form of taxation. Thus, proving the thesis that there is no goal and sense in harmonizing and standardizing PIT constructions, theoretical, methodological and practical novelty of the dissertation consists in:

1. In their pure form, income taxes do not stimulate inclination for investment and savings. Income tax is a burden on the saved and spent part of income. In order to stimulate saving and/or investing, it is necessary to introduce some reliefs and

Dr hab. Tomasz Wołwiec

PhD Daniel Szybowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7619

exemptions to the tax construction, granted for creating (developing) investment. The author conducted own research on the relationship between the level of fiscalism (relation of PIT tax revenues and social insurance contributions to average annual GDP growth rate, calculated with purchasing power parity per capita) and the structure of tax system, and economic growth speed for 27 EU countries in 1991-2012.

2. The research shows that in the short period of time it is difficult to prove the relationship between reduction of tax rates and GDP growth rate. Negative correlation means that the higher the level of marginal tax rates, the lower the GDP growth. The obtained correlation coefficients are statistically insignificant, that is so small that there are no grounds for rejecting the hypothesis of the existence of a relationship between the level of marginal tax rates in the short period of time. These results do not allow us to confirm the theoretical postulates of the supply side school of economics. Its advocates claim that reduction of marginal tax rates in income tax leads to lowering labor costs, stimulating consumption and production, and in consequence to shifting the global supply curve so that the balance point between demand and supply indicates higher level of GDP and prices. This activity is supposed to lead to economic growth and lower inflation. An effect of these activities may be increased trade deficit caused by growing demand for consumption and investment goods and increased capital surplus due to increased inflow of foreign capital and decreased outflow of national capital abroad.

3. Apart from the influence of the level of fiscalism on economic growth, we also analyzed and researched the structure of budget tax revenues (including quasi-

taxes). It allowed us to answer how particular types of fiscal revenues affect the GDP growth dynamics. The analysis covered three tax groups. The first one comprises income taxes (PIT, CIT and taxes on capital gains), the second one – social insurance contributions and their derivatives, the third one – incomes from work (jointly PIT and social insurance contributions and their derivatives). Distinguishing the fourth group was justified by the fact that social performance can be financed with general taxes or with premiums outside the budget, as burden classified as social insurance.

4. Analyzing the influence of the share of income taxes in fiscal revenues on GDP growth rate we obtain the coefficient of Pearson's linear correlation $r_{xy} = 0.12$. The obtained value of the coefficient means that there is no statistically significant relationship between the share of income taxes in fiscal revenues and average annual GDP growth rate. Similar results are obtained when examining the discussed relationship annually in particular years (with an exception of the Netherlands). Analyzing the power and direction of the correlation between PIT and CIT separately and average annual economic growth rate, we also obtain statistically insignificant relationships. The obtained coefficients of correlation are respectively $r_{xy} = 0.05$ and $r_{xy} = 0.37$. Therefore the share of income taxes in the structure of budget fiscal revenues does not significantly affect the economic growth dynamics (either in the short or in the long term).

5. Determining the power and direction of the relationship between the share of social insurance contributions in total fiscal revenues and average annual GDP growth rate per capita we obtain the coefficient of correlation $r_{xy} = -0.44$. This re-

Dr hab. Tomasz Wołowiec

PhD Daniel Szybowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7619

sult proves the existence of negative relationship between the analyzed variables. The power of this relationship does not allow us to treat it as statistically significant, therefore the thesis of negative influence of high level of burden related to social insurance premiums on economic growth cannot be fully proved.

6. Combining personal income tax and social insurance contributions in one group, we obtain a category of incomes placing burden on work. These performances are complementary and determine the so-called tax wedge, that is labor costs (difference between labor costs – pay cost for the employer, and net pay – pay income), extremely important for the willingness of employers to create new jobs. Moreover, these terms are often used interchangeably. Examining the span between the share of particular fiscal tributes in the EU countries with their highest and lowest level, we can notice that in the EU countries the span of the PIT share indicator in total fiscal revenues was around 39% in 2012, while in case of social insurance contributions – 34%. In case of total burden of income from work, the span amounted to 21%, therefore it is justified to examine the joint influence of tributes placing burden on labor costs on economic growth.

7. On the basis of the above data we obtained the coefficient of correlation $r_{xy} = -0.55$, which denotes the existence of statistically significant, negative relationship between the share of burden on income from work in fiscal revenues and the GDP growth rate. The coefficient of correlation calculated on this basis informs us that the average GDP growth rate in the analyzed years is explained in 29% by the share of burden placed on income from work in total fiscal revenues. The obtained results allow us to state that an increase of average share of burden on

salaries in total fiscal revenues by 1% accounts for a decline in GDP per capita of 0.11%. Thus we can state that high level of burden on income from work negatively affects economic growth. High labor costs weaken the competitiveness of national economy, increase the tendency to escape into shadow economy and increase unemployment and, in consequence, hamper economic growth.

8. Examining the relationship (for years 1991-2012) between average annual level of unemployment (dependent variable) and average share of tributes placing burden on income from work, we will notice a strong relationship, assuming a three-year delayed reaction of the unemployment rate. With this assumption, the coefficient of correlation is $r_{xy} = 0.93$. An increase of average share of burden on pay (PIT and contributions) in total fiscal revenues of EU countries causes, assuming a three-year delay, an increase in unemployment rate of 1.46%.

9. The research also shows that each increase of tax and quasi-tax burden may translate into decline in economic growth rate. The research demonstrates that the most negative influence on economic growth, especially on unemployment level, is exerted by fiscal burden which determines the so-called labor costs. Interestingly, contrary to popular beliefs, the research did not prove existence of any correlation between the influence of burden placed on economy by income taxes and economic growth.

10. The obtained results of the research do not allow us, without first conducting detailed microeconomic analyses (household prosperity level, structure of household expenses, price flexibility of demand, etc.), to propose a thesis that it is more beneficial for the social and economic prosperity to increase revenues from indirect taxation in the structure of

Dr hab. Tomasz Wołowicz

PhD Daniel Szybowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7619

budget tax revenues. Lowering the burden placed by income taxes requires offsetting the lost revenues with increased indirect taxes in order to maintain neutrality of revenues. We should remember, however, that this may cause some negative consequences. First of all, increased actual rates of tax on goods and services may lead to unfavorable allocation of production towards goods with lower price flexibility of demand. Indirect taxes use consumers' usefulness preferences in order to satisfy financial needs of the budget, but the structure of the economy shifts towards goods with low flexibility of demand (basic goods). This may be a factor that weakens economic growth by reducing the market for more complex goods stimulating economy effectiveness. Secondly, the price increase caused by increased rates of indirect taxes may lead to inflation processes. If prices of consumer goods with low flexibility of demand grow, their low flexibility will not cause demand decline (or only slight one). Producers will increase prices, which will lead to multiply reaction of changes to other prices. Households will be burdened more with higher prices of basic goods and will limit their demand for more complex goods, thus lowering their prices and production. Producers limit their production and the general level of prices is determined by goods with low price flexibility of demand. Thirdly, high (growing) rates of indirect taxes, through increased price level and inflation effect, lead to lowered actual incomes of the society, lowered demand, reduced production, and, as a result, weaker economic growth rate. Fourthly, price growth, being an effect of growing rates of indirect taxes, in the long run generates pressure on increasing salaries in order not to weaken global demand in economy. This accounts for increased

costs of salaries and costs of other means of production (raising their prices, their providers compensate the costs by transferring the tax burden). Thus we experience indirect burden of indirect taxes placed on enterprises on the cost side. Fifthly, price growth being an effect of increased burden of indirect taxes may lead to increased amount of money, according to the Irving Fischer exchange equation. This may account for the loss of balance in the monetary system. Sixthly, indirect taxes, by placing burden on consumption expenses, mostly negatively affect poor households (in New Member States, they generate 80% of global demand), which violates the principle of taxation equality and equity. Seventhly, increased indirect taxation of basic goods leads to society stratification as economic inequalities build up in distribution of domestic product, especially with high share of households' expenditure on basic goods (this is a typical phenomenon for NMS, according to Engel's law). As the research shows, the assessment of the influence of income taxes on taxpayers' behavior, and in consequence on economic growth, requires taking into account the whole external environment, in which taxes are one of essential elements, though this elements does not function or determine economic growth on its own. The environment may hamper and stimulate economic growth and it is shaped independent of the taxpayers' will. We should always distinguish and analyze the following elements of the environment: state of the market (prices and currency exchange rates, state and intensity of competition, payment hold-ups, state of business cycle, etc.); social and material infrastructure (banking and insurance system, education, corruption, administration, system of justice, etc.); fiscal and

Dr hab. Tomasz Wołowicz

PhD Daniel Szybowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7619

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 9-27

monetary policy of the state (customs duties, public aid, height of budget deficit, interest rate, taxes and tax reliefs, etc.) and complex regulatory and administrative influence of the state (legal regulations in particular sectors, regulations of labor market, EU sanitary norms, shaping production quality, etc.).

11. In their pure form, income taxes do not influence the choice of socially beneficial structure of production and choice of production factors or on using technologies saving natural environment. Achieving these goals also requires application of the system of tax reliefs and exemptions.

12. Income taxes do not affect the socially beneficial structure of consumption. We can talk of appropriate structure of consumption only in case of personal income taxpayers. It does not seem possible to introduce reliefs and exemptions into the structure of this tax that would allow us to steer household expenses. Income taxes are of little use for such influence (these statements are vital both for understanding the specificity of income taxes and from the point of view of the analysis of the purpose and nature of preferences used in income taxes. Knowing the specific structure of these taxation forms, reliefs and exemptions – often given contradictory evaluations – may be justified by the implementation of socially or economically important goals).

13. Tax systems in the European Union countries are a product of long evolution and feature a lot of similarities. Similarities of Community states tax systems are the effect of the same factors affecting a particular tax policy and features of legal solutions in taxes. Such factors include: degree of economic development, social and economic systems and doctrines of economic policy, similar social, demo-

graphic and economic problems, Integration of the European economy, globalization of the world economy and principles of cooperation with international organizations. These factors are a result of similar economic and social structures, determined by similar cultural, historical, sociological and political factors. In practice, the shape of the tax system reflects the necessity to take into consideration interests of various social groups and a consequence of frequent changes in legal solutions, being an effect of political plays. As a result, the functioning tax systems are determined both by model and actual (mostly political) factors. The economic structure of the European Union countries is characterized by high level of exchange, combined with a certain tax system, whose features include: high level of tax burden, similar structure of tax systems (the core are personal and corporate income taxes and universal consumption and excise taxes), significant role of accounting and minor role of inheritance and donations tax and taxes on taxpayer's assets and real estate.

14. The tax doctrine formulates guidelines on what rational and effective tax policy the state should run. These postulates are determined in various ways, depending on adopted criteria concerning goals to be achieved thanks to tax policy. First we should ask about the functions of tax policy and then about norms and ways of their implementation. The primary goals of tax policy are presented as: efficiency in implementing the income function, efficiency in implementation of non-fiscal functions, equitable distribution of tax burden and low costs of tax collection. Tax policy often quotes the doctrine, but in reality it may differ from it considerably.

15. Personal income taxes, due to their significance in national fiscal policy,

Dr hab. Tomasz Wołowicz

PhD Daniel Szybowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7619

should not be harmonized due to their role in fiscal policy, as automatic stabilizers of business cycle. Using income taxes, we can affect taxpayers' behavior in various ways, through tax reliefs and exemptions as well as shape and structure of tax scale. It is necessary to realize national tax policy, whose specificity and economic, historical and social idiosyncrasies require freedom in constructing PIT.

16. Differentiated reward systems, various constructions of tax-free amounts, and, most of all, different level of salaries in the EU countries makes it impossible to conduct a rational and sensible harmonization of this form of taxation. Also the way of financing social insurance systems differs in the EU countries, which is reflected in labor costs structure. There are countries where social insurance contributions are small, but fiscal burden of PIT is huge (Denmark) and countries with opposite systems (Slovakia). This makes it impossible to harmonize this form of taxation, as it would require simultaneous reform of retirement systems and standardizing the level of fiscal burden, constituting the so-called tax wedge. In practice, as confirmed by the author's own research conducted within statutory research (WSB-NLU in Nowy Sącz, International Institute for Economic and Social Research & Analyses (IESRA), University of Technology Management in Rzeszów and University of Economy and Innovation in Lublin) standardization of these systems, although possible from the legal point of view, is economically unrealistic due to costs involved and complexity of such reforms but also rationally unjustified. Such activity may lead to radical increase in labor costs in 60% of EU countries, weakening their competitiveness and radically slowing down their GDP growth.

17. Personal income taxes also constitute the revenues of communes, districts and regions in EU countries. In practice this means that PIT is a differentiated construction as far as its role and importance in self-government own revenues are concerned. In some countries self-governments have their own income taxes, in others they have shares in PIT revenues transferred by central government. Local tax authorities have different entitlements, the local PIT has different levels of burden and legal construction. An attempt at harmonization would infringe the local authorities autonomy and would also require complex standardization of local governments' sources of revenue in all EU countries, which is impossible from the legal point of view and highly ineffective from the economic point of view (the author's own research). At the same time, PIT on the local level is a vital instrument of performing stimulating and regulating functions of taxation. Diverse specificity of local governments which is attributed to different development rate, historical and cultural conditions, makes it impossible to harmonize PIT.

18. Personal income taxes do not affect the freedom of people and capital movement, therefore their harmonization is not justified from a legal point of view. The research shows that harmonization may cover some aspects of taxation, such as: avoidance of double taxation, incomes from savings or the issues of determining a joint taxation base, etc. (work is in progress, though it does not seem necessary). **A theoretical analysis of the effects of tax differentiation can occur on several axes, including:**

1) Impact of PIT on costs of labour. High taxes increase labour costs since after-tax income (disposable) is low and thus causes pay-increase demands from the workers and this in turn complicates the

Dr hab. Tomasz Wołowicz

PhD Daniel Szybowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7619

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 9-27

company's competitive standing and affects its profitability (when compared to companies operating in other, more beneficial tax environments).

2) Taxes as a burden. They force a defensive response from the taxpayer in the form of seeking opportunities to transfer the burden onto other entities. Centuries-long observation of taxpayer reactions to tax burdens show that, even if desirable, burden shifting is much easier in the case of indirect taxes than direct ones (in this case the most common technique involves limiting economic activity).

3) Tax burden transferability is different for employees and employers. Increased labour costs will affect production costs and this affects final product/service prices. Opportunities open to the employer will depend on the type of the good/service under taxation and the state of the market (competition), which is defined through elasticity of demand. Non-elasticity of demand for a good will assure easier transfer of tax burdens by the employer onto the client. A second possible reaction is to transfer the burden onto the employees by lowering their wages. Opportunities here will be defined by the current state of the labour market, its openness, level of unemployment and elasticity of labour supply.

4) Measuring the transferability of the tax burden. The process is difficult even in the case of a closed economy because the effects of increasing taxes can be hidden in prices, non-wage production costs, producer profitability. These difficulties are multiplied in an open economy where the mechanism of transferring the tax burden affects the society and economy of a different nation. In a theoretical sense, "tax dumping" leads to a redistribution of income between different societies as it assures that part of the income is transferred to nations with lower taxes

through transfer pricing or through the transfer of company operations to locations with favourable tax regimes. The impact on nations not operating "tax dumping" policies is a need to increase tax rates to maintain governmental revenues (for those taxpayers that remain) or reduce governmental expenditures (politically difficult) or increase national debt (finding lenders willing to fund continued expenditures).

In the era of internationalization of economic relations and integration, the tax burden transfer mechanism becomes international, in terms of taxation on incomes, labour, economic activity, interest, capital returns, etc. Personal decisions regarding where to undertake paid employment (with the assumption that there are no restrictions on the movement of labour) will be affected by offered wages and required taxes. Income migration therefore becomes natural as people gravitate towards locations where incomes and taxes are the most beneficial. Of course, changing the location of activity is much easier for an employee than for an employer and entrepreneur as the latter two have to adapt to the requirements of the host country to where their activity is being transferred (for entire company or its part, subsidiary). Both labour and capital would therefore benefit from tax harmonisation as it would simplify operations and create a more balanced environment that would reduce the need for mobility oriented purely on seeking tax benefits.

Both tax rate harmonisation and tax rate competitiveness require additional consideration of (Wołowiec & Duszyński 2009;):

1) Impact of PIT rate harmonisation upon the state budget and possible imbalance

Dr hab. Tomasz Wołowiec

PhD Daniel Szybowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7619

of public finances (harmonisation worsening national budgets, e.g. through downward integration of tax rates).

2) Impact of labour mobility upon the nation's economy (income migration further enhanced by PIT rates).

3) Impact of changes in the tax system, which affect the ratios of: indirect-direct taxes, CIT-PIT, when they are intended to draw in foreign investments.

Economic aims of tax harmonisation may be unachievable due to legal reasons, since a tax is not only an economic category but also a legal one, and its legal side is affected by:

1) Relationship between national and Community law, and when considering the supremacy of EU law over national rules, many issues emerge (e.g. conflicting regulations, different interpretations).

2) Problems of applying (and in what measures) unlimited tax duty in one country compared to applying unlimited tax duty in one country with a limited duty in the second country and, finally, how to apply unlimited tax duties in both countries.

3) How to formulate and agree upon treaties on avoiding double taxation (not only achieving consensus between nations but also following local political patterns, taxation trends).

4) Problems in whether to collect the tax in country of residence or non-residence and in what proportions.

Harmonization of income taxes is much more difficult than harmonization of indirect taxes from the practical, technical and legal perspective and is a result of:

1. When creating the Treaty of Rome it was decided that direct taxes would not have a notable impact on the operations of the internal market, and that approach led to a lack of appropriate regulations, especially in the area of personal income taxes.

2. Income taxes, as forms of direct taxation are an important tool for fiscal policy that affects social and economic activities and it is difficult for politicians to abandon this tool for managing national policies.

3. Directives requiring the formulation of direct tax harmonisation must be agreed upon with a majority vote in the national Assemblies (Parliaments), which leads to a lack of consensus on desired aims, costs and benefits, procedures.

4. Progress in direct tax harmonisation creates an aura of challenges to the tax independence if nations and leads to entrenchment of state and elite positions.

5. EU member states have different rules for remunerating employees, setting incomes from retirement funds and affecting the structure of income-generating costs and expenditures that reduce the tax base.

Despite the lack of Directives to regulate the rules of taxing personal income, the rules are emerging spontaneously and tax burdens are slowly equalising. This process is the result of competition between EU member state tax systems—nations extensively are utilising the construction of the personal income tax to utilise the stimulating functions of the tax system, which in turn impacts the possibilities open to spontaneous PIT harmonisation. Due to the effects of “quiet” paralegal harmonisation, several common PIT characteristics can be found in the EU (Wołowiec 2008):

1. Placing subjectivity on the principle of residence. Rules on limited (<183 days), and unlimited (>183 days) tax duty.

2. The dominant concept is of a global tax. Joint taxation of all incomes obtained by the taxpayer from different sources (only the rules regarding capital interests are exempt from being combined with other incomes).

Dr hab. Tomasz Wołowiec

PhD Daniel Szybowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7619

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 9-27

3. The tax is progressive and specific solutions concern different tax rates, types of scales, rules regarding progression and the amount of the minimal and maximum rates.

4. Tax burdens are designed to follow inflation through a system of automatic or semi-automatic indexation or through the change of tax brackets.

5. Different regulations are applied to a family income, sale of real estate, assets and investment incomes.

6. In every construction there exists a sum free from taxation and, in varying degrees, considers the minimal level of (biological) existence and costs of obtaining an income.

7. Tax burdens are considerate of, in varying degrees, state of the family and capabilities to pay through a system of rebates and deductions.

8. Multiple rebates and deductions exist that are of a simulative and social character (investment, building and renovation, health, donations).

The analysis of Union laws indicates that personal income tax harmonisation is extremely difficult due to historical, political, social and technical factors. Decisions by the European Court of Justice (ECJ) concern mostly tax deductions by individuals who are not Union residents and the deductions of contributions made to retirement funds operating outside the EU. The ECJ decisions cannot affect the rules for harmonising personal income taxes because they concern the taxing of income from savings and the exchange of tax information, while the progressing "quiet" harmonisation is rather a result of inter-nation competitiveness and not of any formal ECJ rulings.

Alongside minimal lawmaking at the European level, minimal progress of harmonization is a result of (Wołowiec):

1. Political factors: PIT payers are the largest group in any nation. Politicians are unwilling to abandon PIT techniques in pursuing regulatory and stimulatory tax functions, that are of a political nature, e.g. any activity in this area will have an impact on the political balance of the nation. PIT setting is an important and valuable tool in maintaining relations with voters.

2. PIT harmonization is not an important factor in the evolution of the Common Market. It is neutral to internal trade and does not affect intra-EU competition and as such will not become a European priority for some time.

3. PIT taxes mainly incomes from work and retirement and the level of taxation does not increase intra-EU migration (although in the long-run this may change).

4. In EU member states, social support systems are funded from different sources: taxpayer contributions, direct funding from the state budget (social security contributions are then contained within standard taxes, e.g. Denmark) and as they form part of the total "tax wedge", their harmonisation will be even more difficult (while exerting sizeable influence on the PIT system).

5. EU member states possess different systems of labour remuneration and shaping of citizen income levels, different methodologies of designing tax progression. Therefore, even creating a holistic and long-term understanding of existing complexities will be difficult.

Harmonisation in general is a difficult challenge, and any debate about harmonising PIT systems brings out major counterarguments:

1. Further loss of sovereignty in national financial policies, which will inhibit the state's ability to affect economic processes and (especially) social ones. Harmonisation of the rules for calculating the

Dr hab. Tomasz Wołowiec

PhD Daniel Szybowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7619

basis for taxation and the acceptance of unified rates would mean the transfer of tax-setting prerogatives to a trans-national institution: the EU. In such a situation, each nation must conduct its own analysis of costs and benefits (of transferring those competencies versus their retention).

2. Different social models and retirement systems, when combined with varied degrees of PIT integration with retirement contributions, determine various financial needs of the state, therefore harmonisation would have to reach far beyond “mere” PIT systems.

3. Historical, cultural, social factors that have shaped national tax systems enforce claims that path-dependent process will be difficult to reverse.

4. Competitive inequality between taxpayers who operate in one market and those that function in multiple EU member states. Depending on their primary country of residence it can be an advantage to pay taxes elsewhere (when the other nation’s tax regime is friendlier, e.g. for Poles employed and taxed in the UK) or a disadvantage (when British taxpayers operating in Poland or Poles earning in the UK are subject to Polish taxation).

Bibliography

1. Wołowiec T., Suseł A., *Teoretyczne i praktyczne problemy opodatkowania dochodów osób fizycznych w Polsce*. [trans. *Theoretical and practice problems of the personal income taxation in Poland*] Nowy Sącz: Wyższa Szkoła Biznesu – National-Louis University 2010
2. Wołowiec T., Wolak P., *Opodatkowanie dochodów osób fizycznych w krajach Unii Europejskiej (wybrane aspekty)*. [trans. *Personal income taxation in the European Union countries*]. Nowy Sącz: Wyższa Szkoła Biznesu - NLU, 2009.
3. Wołowiec T., *Wybrane zagadnienia opodatkowania dochodów osób fizycznych w latach 90-tych XX wieku*. Wydanie pierwsze. [Chosen problems of personal income taxation in the 1990s]. Nowy Sącz: Wyższa Szkoła Biznesu- NLU 2003.
4. Wołowiec T., Soboń J., *Production, investment and demand- induced effects of income tax*. Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Economics and Finance Management, Department of Finance and Taxes 2012.
5. Soboń J., Wołowiec T., *Personal income taxation. Harmonization and differentiations across the European Union*. Novikov W., Palacko J., Sirojc Z. (red.) *Spoleczno-ekonomiczne problemy gospodarowania w warunkach transformacji*. Warszawa: Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie, Vysoka skola medzinarodneho podnikania ISM Slovakia v Presovie, Winnickij Kooperativnyj Institut. 2011.
6. Wołowiec T., *Zasada sprawiedliwości w opodatkowaniu* /in/ Nalepka A. Ujwary-Gil A. (red.) *Organizacje komercyjne i niekomercyjne wobec wzmożonej konkurencji oraz wzrastających wymagań konsumentów*. Nowy Sącz: Wyższa Szkoła Biznesu – National-Louis University 2010.
7. Wołowiec T., *Relacje prawne i ekonomiczne pomiędzy podatkiem dochodowym od osób fizycznych i osób prawnych*. /in/ Ostaszewski J. (red.) *Dylematy kształtowania struktury kapitału w przedsiębiorstwie*. Warszawa: Szkoła Główna Handlowa 2009.
8. Wołowiec T., Suseł A., *Podatki dochodowe a funkcje polityki finansowej*. /in/ Nalepka A. Ujwary-Gil A. (red.) *Organizacje komercyjne i niekomercyjne wobec wzmożonej konkurencji oraz wzrastających wymagań konsumentów*. Nowy Sącz: Wyższa Szkoła Biznesu – National-Louis University 2009.
9. Wołowiec T., *Teoretyczne aspekty opodatkowania dochodów z oszczędności a szwajcarski system ochrony oszczędności klientów*. /in/ Owsiak S. (red.) *Bankowość w dobie kryzysu finansowego a perspektywy rozwoju regionów. Tom II. Regiony wobec kryzysu finansowego*. Bielsko-Biała: Wyższa Szkoła Bankowości i Finansów 2009.

Dr hab. Tomasz Wołowiec

PhD Daniel Szybowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7619

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 9-27

10. Wołowiec T., *Preferencje prorodzinne w konstrukcji podatku dochodowego od osób fizycznych na przykładzie systemów podatkowych krajów Unii Europejskiej*. /in/ Pancer-Cybulska E. (red.) *Gospodarka społeczna w Europie*. Wrocław: Wyższa Szkoła Handlowa 2008. ISBN 978-83-925470-3-7. ss. 7 – 89.
11. Wołowiec T., *Proporcjonalne i progresywne opodatkowanie dochodów osób fizycznych*. /in/ Nalepka A. (red.) *Organizacje komercyjne i niekomercyjne wobec wzmożonej konkurencji oraz wzrastających wymagań konsumentów*. Nowy Sącz: Wyższa Szkoła Biznesu – NLU 2006.
12. Wołowiec T., *Wybrane zagadnienia harmonizacji opodatkowania osób fizycznych*, Finansowy Kwartalnik Internetowy „e-Finanse” 2011, vol 7, nr 2, www.e-finance.com. ISSN 1743–039X.
13. Wołowiec T., Soboń J., *EU Integration and harmonization of Personal Income Taxation*, „Contemporary Economics” 2011, Volume 5 Issue 1.
14. Wołowiec T., Susel A., *Harmonization of personal income taxation and the process of EU integration*. /in/ Ginevicius R., Rutkauskas A., Pocs R. (red.) *Business and Management 2010, Volume II*. Vilnius: Gediminas Technical University, Riga Technical University and Tallinn University of Technology 2010.
15. Wołowiec T., *Podmiotowy i przedmiotowy zakres opodatkowania dochodów osób fizycznych w krajach UE*. „Przegląd Prawa Europejskiego Międzynarodowego”, 2008, nr 1.
16. Wołowiec T., *Klasyfikacja preferencji stosowanych w podatku dochodowym od osób fizycznych w krajach UE*. „Studia Europejskie” 2007, nr 2.
17. Wołowiec T., *Poziom obciążeń podatkiem dochodowym od osób fizycznych w krajach Unii Europejskiej*. „Studia Europejskie” 2006, nr 4.
18. Wołowiec T., *Analiza zasad opodatkowania dochodów osób fizycznych w krajach Unii Europejskiej-implikacje dla procesu harmonizacji*. „Studia Prawno-Ekonomiczne”, 2006, Tom LXXIII.
19. Wołowiec T., *Opodatkowanie dochodów kapitałowych w państwach członkowskich UE*. „Studia Europejskie” 2005, nr 3.
20. Wołowiec T., *Analiza porównawcza zasad opodatkowania dochodów osób fizycznych w krajach Unii Europejskiej*. „Studia Prawno-Ekonomiczne”, 2005, Tom LXXI.
21. Wołowiec T., Duszyński M., *Specifics of taxation approaches of EU member states to the Personal Income Tax*. „Academy Review”, 2005, nr 2.
22. Wołowiec T., Duszyński M., *Private individual taxation system*. „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa” 2004 nr 1.
23. Wołowiec T., *Przedmiotowy zakres opodatkowania dochodów osób fizycznych w wybranych krajach Unii Europejskiej na tle rozwiązań polskich*. „Studia Europejskie” 2004, nr 1.
24. Wołowiec T., *Modele podatkowych preferencji prorodzinnych w państwach członkowskich Unii Europejskiej*. „Studia Europejskie” 2004.
25. Wołowiec T., *Zakres i kierunki harmonizacji podatków dochodowych w Unii Europejskiej*. „Studia Prawno-Ekonomiczne”, 2004, Tom LXX.

Dr hab. Tomasz Wołowiec

PhD Daniel Szybowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7619

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 9-27

PhD, Assoc. Professor Nina Bilous

*Department of Finance and Economics Environmental Sciences,
«National University of Water and Environmental Engineering»
(Rivne, Ukraine)
bilousnina1995@gmail.com*

**CHARACTERISTIC FEATURES OF THE CORPORATE STRATEGIES OF
THE FOREIGN CAPITAL COMPANIES ON THE LIFE INSURANCE
MARKET IN UKRAINE**

**SPECYFIKA STRATEGII KORPORACYJNYCH Z WYKORZYSTANIEM
KAPITAŁU ZAGRANICZNEGO NA RYNKU UBEZPIECZEŃ NA ŻYCIE NA
UKRAINIE**

**ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ КОРПОРАТИВНЫХ СТРАТЕГИЙ С
ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНОСТРАННОГО КАПИТАЛА НА РЫНКЕ
СТРАХОВАНИЯ ЖИЗНИ В УКРАИНЕ**

Abstract

In the article the presence of international insurance companies on Ukraine's insurance market has been, in particular, in the area of life insurances. Influence of activity of international companies on participants of insurance market of Ukraine is analysed. The directions of development of insurance companies activity are defined.

Keywords: Insurance market, insurance company, strategy, foreign capital.

Streszczenie

W artykule została przedstawiona obecność międzynarodowych firm ubezpieczeniowych na ukraińskim rynku ubezpieczeniowym, w szczególności ubezpieczeń na życie, oraz przeanalizowane ich oddziaływanie na podmioty krajowe. Zostały wyznaczone strategie dotyczące kierunku i rozwoju firm ubezpieczeniowych.

Słowa kluczowe: Rynek ubezpieczeniowy, firma ubezpieczeniowa, strategia, kapitał zagraniczny.

Аннотация

В статье рассмотрено присутствие международных страховых компаний на украинском рынке страхования, в частности страхования жизни, и исследовано их влияние на отечественных участников, определены стратегии направления и их развития.

Ключевые слова: Страховой рынок, страховая компания, стратегия, иностранный капитал.

PhD, Assoc. Professor Nina Bilous

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7620

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 28-36

Statement of the problem in general outlook and its connection with important scientific and practical tasks.

The economic growth of any country is impossible without effective insurance system that is based on the best international experience. Solving many of the problems facing the Ukrainian economy (ensuring of economic growth, investment increase) depends on the effectiveness of the insurance system functioning.

The insurance market is exposed to significant external and internal risks.

Aims of paper. The main risks are: - global risks, caused by the cyclical nature of the global economic and financial systems and inability to predict time and scale of the next crisis; - macroeconomic and microeconomic risks, in particular, the tendencies for the decrease of the national economy or particular industries growth, investment activity, the high level of inflation and interest on bank lending, the low standard of living of Ukrainians, the insufficient level of the internal infrastructure development; – financial risks, which include insurers' unsatisfactory financial position, low asset quality, dependence of investment income on deposit policy of the banking system; – commercial risks include increase of price competition and threat of bankruptcy of a significant number of insurers, the growth of unfulfilled liabilities between insurers, including under reinsurance contracts, and in the sphere of cooperation between counterparties and partners (banks, investment companies etc.) [2].

Thus, the prospects for the development of the insurance market are: 1. Creation and development of an institutional and infrastructural environment, comfortable for the insurance business and the fulfillment of its functions. 2. Successful functioning of the insurance system capable to protect the property interests of the state, citizens and

economic entities. 3. The formation of an independent, fair and competent supervisory and monitoring system capable of ensuring balance between the control over the compliance with the established rules and interference in the activities of the insurance system companies. 4. Establishment of the procedures and rules that will ensure the identification and consideration of the interests of each group in the decision-making process at all levels of government, increase of competition and responsibility for the results and consequences of implemented decisions. 5. Developing mechanisms for the equal dialogue on key development issues between insurance organizations, insurers and the state, the results of which become the basis for regulatory decisions. 6. Support of subjects of the insurance market on self-organization issues. 7. Restoration of trust of the insurance market subjects to state or public institutions, the fight against corruption including formation of control procedures over the activities of the authorities. 8. Realization of the policy of competition development and punishment for the monopoly to ensure equal functioning and according to this policy the most effective insurance organizations will be successful. 9. Creating the conditions for insurance innovations to become the main tools of competition. 10. Full-scale integration of the Ukrainian insurance market into the world insurance market. In order to achieve the desired goals, it is necessary to create an institutional system for developing a modernization strategy compatible with existing cultural, political and institutional constraints and an interactive system for managing the growth of the insurance market. Its functioning should be based on coalitions of interests, which in the present situation have a chance to become coalitions of actions.

Foreign investments in the domestic

PhD, Assoc. Professor Nina Bilous

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7620

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 28-36

insurance system become an important factor in the development and transformation of the state insurance sector.

Exposition of main material of research with complete substantiation of obtained scientific results. Taking into account the activity of international companies in implementing corporate strategies in the service sector, we will analyze specific features of their activities in this sector and the influence of foreign capital on it. Recent trends in the life insurance market development strategy in the world show a certain slowdown in its growth in developed countries. The dominant positions in the market were taken by the United Kingdom, the United States and Japan due to national characteristics of these countries, mentality and insurance culture [7]. Insurance market of these countries is already saturated with life insurance services. Therefore, the majority of insurance companies of world-class, trying to expand the implementation of their services, actively use markets of foreign countries to promote and ensure further development. It is also underlined that corporate, portfolio strategy is associated with a group of main company activities, and competitive strategy deals with operational issues in selected areas.

Globalization has a significant impact on the insurance market. First of all, today very often authorized capital of insurance companies use foreign capital. There are quite attractive conditions for foreign investors to enter the insurance market of Ukraine:

- Unrestricted share of non-resident participation in statutory funds of insurance companies.
- Unlimited openings of foreign insurance companies' subsidiaries.
- Equal legislation for non-resident

insurance companies and non-resident subsidiaries.

There are no restrictions for non-resident individuals who hold managerial positions in insurance companies [4].

Corporate strategies for the development of life insurance companies (developed by the Figure 1.

To enter Ukrainian insurance market foreign investors often establish a subsidiary company or purchase domestic insurance company and invest significant resources in the companies. Thus, operations can sometimes be carried out not directly, but through affiliated companies. When buying companies with a developed network of affiliates, established channels for the implementation of insurance services, investors bring the latest management strategies, sales technologies and corporate work traditions. When buying small and unpopular companies, the investor changes the name and promoting strategy in the market, which completely borrows the methods of work of the parent company [9].

In fact, since 2014 restrictions on the direct affiliates of foreign insurance companies have been cancelled. In 2015, 92 insurance companies with foreign capital were registered in Ukraine, including 16 life insurance companies (Table 1). Some of these companies show a significant development (in particular, PJSC "MetLife Ukraine", PJSC "Insurance Company TAS", PJSC "GRAVE Ukraine Life Insurance", PJSC "Jupiter Life Insurance", the annual growth of insurance premiums in some years exceeds the average market rate in 5-7 times. It should be mentioned that in the segment of life insurance, unlike risk insurance, foreigners play a dominant role in the share of premiums, registered capital and other indicators. The three leaders have more than 50% of gross premiums in the life insurance sector. Analysis showed that

companies with foreign capital were traditionally the most active members of the insurance market.

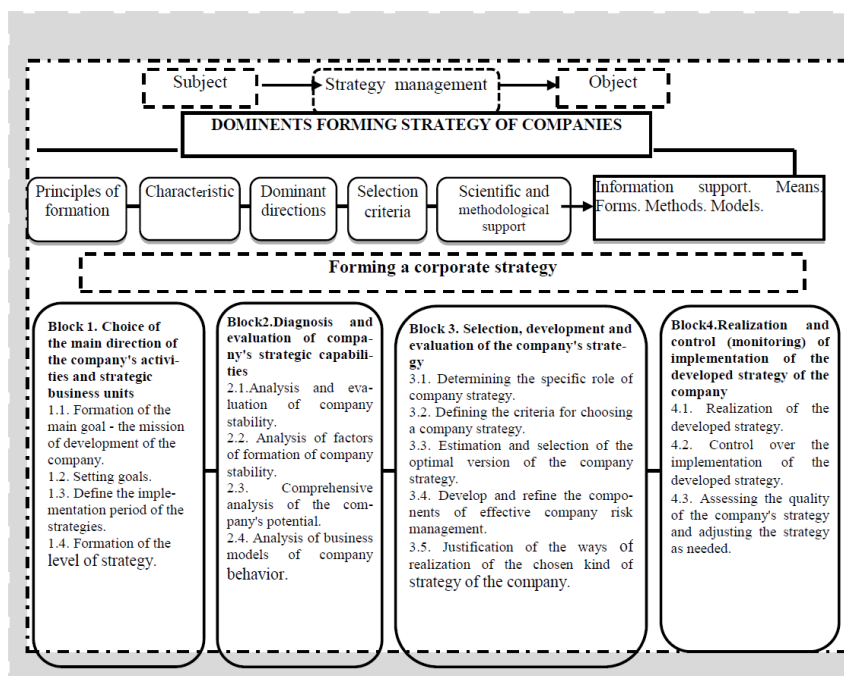

Fig.1. Corporate strategies for the development of life insurance companies (developed by the author)

Characteristics of life insurance companies with foreign capital Table 1.

Some of them, such as the Grawe concern, were interested in Ukraine in the 1990s. The first foreign company, which legally started its activity in the Ukrainian insurance market in 1991, is ЭKKO. The company started its entrepreneurial activity as a broker of the Insurance Company "Assicurazioni Generali S.P.A.". Most foreign affiliates have begun to acquire the Ukrainian market since 2004. Foreign companies actively conquered the domestic insurance segment before the crisis of 2008-2009. After the crisis some big players left Ukrainian insurance market, for example, the Italian Assicurazioni Generali S.P.A. Foreign capital in the Ukrainian life insurance market has a European origin, which

fully corresponds to the general tendency of the influence of foreign companies on the emerging markets of Eastern Europe [10].

Asian companies also began to show interest in Ukrainian market. For instance, Korean insurance company "Korealife" is actively interested in the market of life insurance. Among the companies with foreign capital, the competitive positions hold PJSC "MetLife", "Grawe Ukraine" and "TAS". Insurance company "TAS", to consolidate its position on the market, entered into agreement on cooperation with the world-wide consulting company "LIMRA", which specializes in life insurance and consulted SC "TAS", how to create its own network and business structure.

PhD, Assoc. Professor Nina Bilous

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7620

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 28-36

Table 1 - Characteristics of life insurance companies with foreign capital (at the end of 2016 [10])

Name of the life insurance company	Country of origin of the founder	Name of the institution that owns shares of an insurance company
ALICO Ukraine, from 20.12.2013 - PJSC "MetLife"	USA	American Life Insurance Company (99.9988%), International Technical and Advisory Services Limited (0.0006%), Borderland Investments Limited (0.0006%)
Ukrainian Joint Stock Insurance Company ASKA-Life	Cyprus, Ukraine	Individual (ukr.) (44.3333%), SCM FINANCE LIMITED (55.6667%)
PJSC "GRAVE Ukraine Life Insurance"	Austria	Grazer Wechselseitige Versicherung Aktiengesellschaft (99.9170%)
"General Life Insurance", since 2013 renamed to PrAT SC "Classics of Life Insurance"	Netherlands	GRAMBLE INVESTMENTS LTD (99.98005%)
Insurance company "KD Life"	British Virgin Islands	Franden Associates Ltd (95.9906%)
Insurance company "LEMMA-VITE"	United Kingdom	Space International Holding Limited (95.2381%)
Insurance company "PZU Ukraine Life Insurance"	Poland	Powszechny Zakład Ubezpieczeń SA. (53.4723%) Insurance company "PZU Ukraine Life Insurance " (46.5224%)
PJSC «Renaissance of life»	Cyprus, United Kingdom	Renins Life Limited (73.7462%), European Bank for Reconstruction and Development
«Insurance Life Ukraine company »	Sweden	SEB Tygg Liv Holding Aktibola (99.9994%)
PJSC "TAS Insurance Company"	Cyprus	T.A.S. Overseas Investments Limited (99.9764%)
Insurance company "UNIQUE LIFE"	Austria	UNIQA internationale Beteiligungs-Verwaltungs GmbH (94.7141%)
«Jupiter Life Insurance Vienna Insurance Group»	Austria	VIENNA INSURANCE GROUP AG Wiener Versicherung Gruppe – 97.797%
Private Joint Stock Insurance Company "Life and pension"	Russian Federation	Subsidiary enterprise RESO-INTER (97.9996%) is a structure affiliated with RESAO-Garantia (Russia) based on the insurance company «Надежная жизнь»
PJSC "ASK" INGO Ukraine Life "	Russian Federation	Open Joint-Stock Company "Ingosstrakh" (Russian Federation) - 40% of shares of the Joint-Stock Insurance Company INGO Ukraine (50%), Insurance Company «Ингосстрах» (RF) – 40%
PJSC "ECCO" Insurance Company	Austria	Individual - 33.8174%
Aegon Life Ukraine (until 2011, Fortis Life Insurance Ukraine, since 2011, Fid Life LLC)	Netherlands	AEGON UKRAINE HOLDING I.B.V. – 99.3770%
SC "Oranta-Life"	Kazakhstan, Cyprus	Joint Stock Company "BTA Bank" (Republic of Kazakhstan) - 35.1723%; BACKWOOD HOLDINGS LIMITED (Cyprus) - 13.7390%; Geswood Holdings Limited (Cyprus) - 11.2842%

Global corporations tend to service standardized business in less costly regions. Markets in Eastern Europe did not meet the expectations of business growth in the early 2000s [9]. Although, companies with foreign capital state the significant potential for the development of life insurance in Ukraine due to the low rates of insurance penetration. Therefore, most insurance companies are focused more on the reorganization, rather than the curtailment of their business. However, the events of 2014 forced the foreign companies to revise their strategy dramatically.

Recalling the events of 2008-2009, experts disagree about the prospects of foreign investments in the Ukrainian market of life insurance. So, the question is, whether shareholders of such Ukrainian insurance companies as, for example, PJSC "Aliko Ukraine" and "Fortis Life Insurance Ukraine" will invest in the development of Ukraine's insurance business after the shares fall of the insurer's leader – AIG; to balance its functioning 85 billion dollars the American government were involved, and the Belgian Fortis group received 11.2 billion Euros from the government of Belgium, Luxembourg and the Netherlands.

PhD, Assoc. Professor Nina Bilous

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7620

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 28-36

However, most of specialists are inclined to believe that the existing economic difficulties in Ukraine will not force companies with foreign capital to exit Ukrainian market, since in the structure of business of world insurers, Ukrainian subsidiaries make up tenths of a percent. Therefore, for companies with multibillion-dollar capitalization losses of the few years are not critical. A key position of the foreign insurers' presence in the Ukrainian market is the prospect of the Ukrainian life insurance market. Large players in the insurance market develop further, as the Ukrainian insurance market is attractive for its development strategy.

Even now (taking crisis into account) the level of coverage of potential clients with insurance, especially with regard to insurance of individuals, is still low and lags even behind the level of potential consumers income [9].

Thus, the domestic life insurance market is objectively interested for foreign investors. In particular, this interest will rise with the increase of stability and development of the economy. In this case, the corporate life insurance sector is particularly promising. According to world experience, 70-80% of foreign companies of the developed countries have social packages that are mostly supported by life insurance companies. It should be mentioned that in Ukraine such packages have less than 1% of enterprises. Therefore, the Ukrainian corporate life insurance market is potentially attractive both for foreign and domestic investors. The main methods to mitigate the negative impact of economic instability on the foreign companies' firmness are mergers and acquisitions.

The main objectives for mergers and acquisitions with the participation of foreign capital are:

- access to foreign markets (is more effective during the crisis);
- improvement of competitive positions -

companies seek growth opportunities through the purchase of additional assets or try to strengthen their position by purchasing companies-competitors and capturing their market share;

- creating a sustainable advantage through diversification to ensure greater risks control (price, currency, etc.), using of experience in other areas that are not available to competitors; reducing the time to enter this market, maintaining the stability and market capacity;
- investments – use of free funds, participation in profitable business, purchase of underestimated assets;
- implementation of managerial skills [14].

Consequently, it is very important for the Ukrainian insurance sector to achieve a controlled balance of the presence of national and foreign insurance companies in the Ukrainian market.

In accordance with the experience of Central and Eastern Europe, the presence of foreign insurers at the initial stage of expansion leads to positive effects, but when reaching a certain threshold of market saturation, it no longer gives the primary effect and only promote interests of the countries of capitals origin. However, advantages and disadvantages of the expansion of foreign companies into the Ukrainian life insurance market are actively discussed by the scientists and experts (tabl. 2).

Expansion of foreign capital in the Ukrainian life insurance market has not led to a significant advantages and benefits yet, despite functioning of world famous insurers. First of all, the prices of insurance products were not reduced; there is no significant increase of payments or the innovative technologies development.

Most subsidiaries of foreign insurers, with the exception of several powerful players in the market, demonstrate rates of

PhD, Assoc. Professor Nina Bilous

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7620

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 28-36

development that are broadly comparable to those of national companies.

Table 2 - Advantages and disadvantages of the foreign companies' presence in the life insurance market of Ukraine (developed by the author [2; 7])

Advantages	Disadvantages
<ul style="list-style-type: none"> – accumulation of foreign investment for the development of a comprehensive national insurance infrastructure; - use of foreign advanced insurance technologies; – improvement of the quality of services for insured persons; – for consumers, the foreign investor is able to embroider line insurance and reduce the cost of insurance products; - introduction of advanced development strategies, effective risk management and investment management; – increasing the level of competition in the insurance market, which will crowd out small companies and affect the growth of capitalization of insurers; - increasing requirements for the capitalization of insurers, which contributes to increasing the stability and competitiveness of insurance companies; – strengthening the role of the insurance system in the process of allocating investment resources. 	<ul style="list-style-type: none"> - disposal of a large part of financial flows for foreign reinsurance; – the transition to international financial markets a significant share of domestic investment resources accumulated through insurance; – the reduction of the degree of national control over insurance reserves and investment funds, which will negatively affect the level of economic security; – high sensitivity to fluctuations in the world financial market, as well as to international financial speculative operations; – preferred interests of the country of origin of capital over the interests of the domestic business market; – the successful activities of foreign insurance companies can be the cause of bankruptcy and the termination of the activity of home-grown insurers when foreign large insurance companies or corporations with experience and innovative technologies absorb or displace the less developed national ones; – price dumping on the part of foreign SC, to which the national market is not ready.

Thus, certain technological improvements have taken place. For example, JSC “Fortis Life Insurance Ukraine” was the first insurance company in Ukraine that launched in 2011 a web-project to maximize its business processes automation and improve customer services, simplify the process of issuing contracts and raise the level of operational activity of the company.

At the same time, several disadvantages of the activities of insurers with foreign capital can be noticed. First of all, the complication of insurance operations supervision, the outflow of funds abroad is observed, as there is an overriding interest of the country of capital origin over the interests of domestic market entities. Increase of foreign capital in the national life insurance market becomes the threat to

PhD, Assoc. Professor Nina Bilous

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7620

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 28-36

the national security of the development and protection of the insurance system, also ensuring economic stability and maintaining the competitive advantages of domestic insurers is of great importance. Taking into account the potential of foreign insurance companies in comparison with domestic ones, it can be stated that insurance tariffs in general will decrease, which, however, can lead to increased price competition on the insurance market between foreign and domestic insurance companies. This tendency can have negative impact on insurance reliability for customers.

Thus, the consequences of increasing the inflow of foreign capital into the Ukrainian life insurance market are ambiguous. On the one hand, foreign capital will bring new opportunities both for insurers and insured persons. But on the other hand, globalization processes and financial and economic instability will lead to a further decrease in number of insurance companies. Small insurance companies, especially those which are focused on serving the interests of several corporate clients, will be forced to withdraw from the market, or to look for ways to survive by changing corporate development strategies. In addition, structural competition in the insurance

market takes place in accordance with the brands: the client chooses not only the insurance service by type and price, but also the insurance company for its popularity, existing time and the absence of loud negative information about the company.

Conclusions. The situation on the insurance market is quite complicated, within the period from 2011 to 2016 the insurance market lost more than 19 companies, the structure of their capital has been changed; the interest to the insurance development as a business in Ukraine among foreign investors has fallen, the insignificant growth of individual market indicators is only because of hryvnia devaluation. The market is characterized by so-called structural competition, which takes place due to a decrease of participants and unsatisfactory quality of their capital.

The Ukrainian insurance sector is greatly influenced by foreign capital and in the future its impact will be strengthened. We cannot stop globalization but there are many policies activated to improve it, for instance, to develop new approaches to regulating the national insurance market, forming of effective corporate life insurance market strategies.

Bibliography

1. Akoff R.L. Systems, Organizations and Interdisciplinary Studies [Text] / R.L. Acoff // System Research. Yearbook, 1969. – P. 143-164.
2. Bazilevich V.D. Recent Trends and Contradictions in the Ukrainian Insurance Market / V.D. Bazilevich // Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economy. 133. – 2012. – P. 5-8.
3. Bilous N.M. Corporate strategies for managing the stability of insurance companies: monogr. / N.M. Bilous – Kyiv. : Condor, 2017. – 255 p.
4. Butyrina V.M. Influence of foreign capital on the insurance market of Ukraine / V.N. Butyrina, A.V. Fedorovich – [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.rusnauka.com/34.VPEK2012/Economics.4.120840.doc.htm>
5. Vinichenko I.I. Competition: the essence and concept of research / I.I. Vinichenko // Economy and the state. – 2015. – 10. P. 8-10.

PhD, Assoc. Professor Nina Bilous

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7620

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 28-36

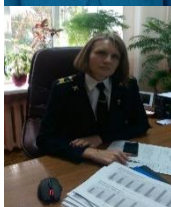
6. Gamankova O.O. Market of insurance services of Ukraine: theory, methodology, practice: [monograph] / O.O. Gamankova – K. : KNEU, 2009 – 283 p.
7. Zhuravka O.S. Influence of foreign capital on the development of the insurance market of Ukraine / O.C. Zhuravka // Scientific and Theoretical Journal of the Khmelnytskyi Economic University "Science and Economics". – 2008. – 1 (9). – 277-286.
8. Information on the state and development of the insurance market of Ukraine [Electronic resource]. – Access mode: <http://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-stan-irozvitok.html>.
9. Kutsenko S. Review of the insurance market of Central and Eastern Europe / S. Kutsenko., Yu. Zagorodnya // Insurance business. – 2014 – No. 4 (16). – 42-46.
10. Summary of activity of insurance companies of Ukraine [Electronic resource]. – Access mode: <http://forinsurer.com.ua>.
11. Regulation on the procedure for the formation and use of a provision for reimbursement of possible losses on credit operations of banks, approved by the decision of the Board of the National Bank of Ukraine dated 06.07.2000, No. 279.
12. Prikaznyuk N.V. Prospects of development of the insurance market of Ukraine in the conditions of globalization // Bulletin of the Kiev University named after. T. G. Shevchenko. "Economy" (2013). – P. 39-42.
13. Radetska O.O. Life Insurance Market in Ukraine: Problems and Development Prospects / O.O. Radetska // Bulletin of the Khmelnytsky National University. Economic sciences. – 2009. – No. 6. – T. 1. – P. 222-224.
14. Strategy of development of the insurance market of Ukraine for 2012-2021 [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.ufu.org.ua/ua/about/activities...initiatives/5257>.
15. Slobodyanyuk O.V. Insurance market in the categories of institutional theories / O.V. Slobodyanyuk // Economy and the state. – 2016 – №2. – P. 61-64.
16. Official NBU site / Electronic resource: Access mode: <https://bank.gov.ua/control/uk/>
17. Feshur R.V. Economic stability of the enterprise - the formation of the conceptual basis / R.V. Feshur, H.S. Baranivska / Collection of scientific works: problems of economy and management – No. 684 – 2010. – 284-290 p.
18. Forinsurer / Electronic resource: Access mode: <http://forinsurer.com>
19. Furman V.M. Features and essence of the insurance market / V.M. Furman // Finance of Ukraine, 2005. – No. 4. – P. 126-131.
20. Swiss Re Economic Research & Consulting / Electronic resource: Access mode: <http://www.pii.ir/resource-latin/Global-insurance.pdf>.
21. OECD economic outlook [Electronic resource]. – Access mode: <http://stats.oecd.org>.

PhD, Assoc. Professor Liudmila Akimova ¹⁾

PhD, Assoc. Professor Maryna Korzh ²⁾

Junior Lecturer Iryna Chub ³⁾

¹⁾ Finance and Environmental Economics Department,
National University of Water and Environmental
Engineering,
(Rivne, Ukraine)
l_akimova@ukr.net

²⁾ Department of Marketing and Advertising,
Kyiv National University of Trade and Economics,
(Kyiv, Ukraine)
marinavladimirovna.korzh@gmail.com

³⁾ Department of Marketing and Advertising,
Kyiv National University of Trade and Economics,
(Kyiv, Ukraine)
chub_irina@ukr.net

**APPROACH TO SYSTEMIC PROCESS OF THE ENTREPRENEURSHIP
COMPETITIVENESS MANAGEMENT IN UKRAINE**

**PODEJŚCIE DO SYSTEMOWEGO ZARZĄDZANIA PROCESAMI
KONKURENCYJNOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW NA UKRAINIE**

**ПОДХОД К СИСТЕМНОМУ ПРОЦЕССУ УПРАВЛЕНИЯ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬЮ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА
В УКРАИНЕ**

Abstracts

In the article, the authors carried out a critical analysis of existing methods for assessing competitiveness, identified the advantages and disadvantages of these methods and proposed a functional approach for the process of assessing this market index. Competitiveness appears only under competitive conditions and as a result of competition. Competitiveness of the enterprise in countries with market economy is a result of plexus factors generated by the objective development of productive forces that reflect outcome of large monopolies policy in the struggle for quality, sales markets and getting profits. In the current conditions of the development of the Ukrainian economy, there is an urgent need to improve the marketing system in domestic industrial enterprises and the existing

PhD, Assoc. Professor Liudmila Akimova

PhD, Assoc. Professor Maryna Korzh

Junior Lecturer Iryna Chub

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7621

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 37-43

tools for the formation of their competitive advantages in both domestic and foreign markets. Every year, Ukraine is increasingly integrated into world economic processes and becomes their direct participant. Transport plays a particularly significant role in these processes.

Keywords: operating performance, competitiveness, competition, global economy, strategic management, product policy.

Streszczenie

W artykule autorzy przeprowadzili krytyczną analizę istniejących metod oceny konkurencyjności, zostały zidentyfikowane zalety i wady tych metod oraz zaproponowane podejście funkcjonalne do procesu oceny tego wskaźnika rynkowego. Konkurencyjność przejawia się tylko w warunkach konkurencji i przez konkurencję. W krajach z gospodarką rynkową konkurencyjność przedsiębiorstwa wynika z wielości czynników w rezultacie obiektywnego rozwoju sił wytwórczych i odzwierciedla wyniki polityki wielkich monopolii w walce o jakości, rynki i zyski. W obecnych warunkach rozwoju ukraińskiej gospodarki istnieje pilna potrzeba ulepszenia systemu marketingowego w krajowych przedsiębiorstwach przemysłowych oraz istniejących narzędzi do tworzenia ich przewagi konkurencyjnej na rynku krajowym i zagranicznym. Co roku Ukraina coraz bardziej włącza się w światowe procesy gospodarcze i staje się ich bezpośrednim uczestnikiem. Ważną rolę w tym odgrywa transport.

Słowa kluczowe: wydajność produkcji, konkurencyjność, konkurencja, gospodarka globalna, zarządzanie strategiczne, polityka produktów.

Аннотация

В статье авторами был проведен критический анализ существующих методов оценки конкурентоспособности, определены преимущества и недостатки этих методов. И предложен функциональный подход для процесса оценки этого рыночного индекса. Конкурентоспособность проявляется лишь в условиях конкуренции и через конкуренцию. В странах с рыночной экономикой конкурентоспособность предприятия является результатом переплетения факторов, порожденных объективным развитием производительных сил и отражающие результаты политики крупных монополий в борьбе за качество, рынки сбыта и получения прибыли. В современных условиях развития экономики Украины имеет место острая необходимость в совершенствовании маркетинговой системы на отечественных промышленных предприятиях и существующего инструментария формирования их конкурентных преимуществ как на внутренних, так и на внешних рынках сбыта. С каждым годом Украина все больше интегрируется в мировые экономические процессы и становится их непосредственным участником. Значительную роль при этом играет транспорт.

Ключевые слова: эффективность производственной деятельности, конкуренция, конкурентоспособность, глобальная экономика, стратегический менеджмент, политика продуктов.

PhD, Assoc. Professor Liudmila Akimova

PhD, Assoc. Professor Maryna Korzh

Junior Lecturer Iryna Chub

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7621

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 37-43

Countries with transformation economy, a number of which include Ukraine, are more vulnerable under conditions of global economic crisis. Such vulnerability is largely reflected not only on the internal economy level of the country, but on the level of its competitiveness in the overall global ranking. Besides, unstable political situation in Ukraine makes the process of economic recession more complicate and extended. In Ukraine the risk level highly increases for local economic units in their economic activities and market and control decision-making therefore they exit the local market or cover international markets.

Modern competition is an essential attribute of the global economy and a form of market processes; it is characterized by a non-precedent scale, dynamism and exigencies and this requires a thorough study of the market from the position of each manufacturer to form good knowledge about the economics of a product market. As follows, competitiveness is one of the key strategic indexes of evaluation and management efficiency of modern enterprise functioning. It determines viability of the enterprise and results of its production and sales activity in terms of the market competition. A competition compels enterprises of all ownership to monitor changes

continually in terms of supply and demand, cost of material resources, and to reduce production costs, to improve the quality of products and services sold in the market and to enhance their competitiveness. In general, a main task and the main function of the competition is to capture a market, to beat competitors in a struggle for consumers and to provide stable income.

Competitiveness appears only under competitive conditions and as a results of competition. Competitiveness of the enterprise in countries with market economy is a result of plexus factors generated by the objective development of productive forces that reflect results of large monopolies policy in the struggle for quality, sales markets and earning profits.

Concepts of comparative costs [1], comparative advantages (Eli Heckscher, Bertil Ohlin), a comparison of competitive advantages, factors of management and productivity of resources usage [2], a competitive status of a firm [4] are used for characteristics of the competitiveness.

Analysis of the many definitions of the category "competitiveness" allowed for the classification of this concept by the following characteristics (table 1).

Table 1. Classification of Competitiveness

Characteristics	Competitiveness types
1	2
1. Territorial and geographical sphere	International Intranational Regional
2. Level of competitive objects	Industry branch (complex of industry branches) Enterprise Product
3. Fixing in time	On the determined date in past Current Expected

PhD, Assoc. Professor Liudmila Akimova

PhD, Assoc. Professor Maryna Korzh

Junior Lecturer Iryna Chub

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7621

Competitiveness level depends on the interaction of five competitive forces: raw material suppliers, new potential competi-

tors, substitute products, buyers of products and a specific of the industry branch (fig. 1).

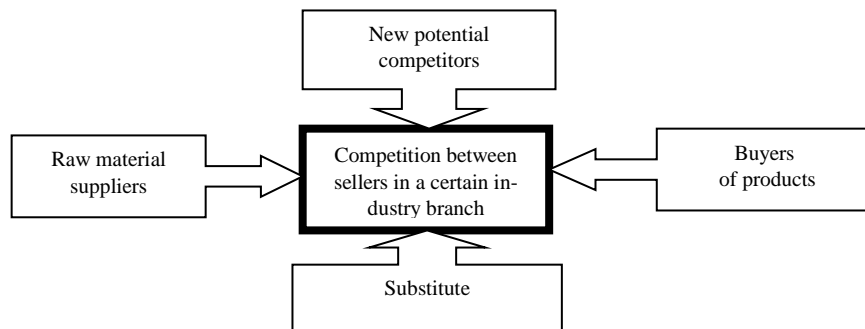

Fig. 1. Porter's five factors model of the competitive forces [3]

Five factors model of the competitive forces facilitates the identification of the strengths and weakness of the enterprise, as well as the analysis of spheres where strategic changes will have the greatest positive effect. It also allows for the identification of spheres where industry branch trends have the greatest impact on potential opportunities of the company or on threats.

Competitiveness is the primary indicator by importance in modern conditions due to the necessity of the choice of a manufactured product that conforms to the existing needs of potential users in the best possible way. Competitiveness is also the optimal correlation between the price and the quality of the analyzed products. Besides, there is no better indicator for characteristics of the manufactured product of industrial purpose than the limit price according to conclusions obtained on the basis of the performed research. Limit price is the best indicator due to the determination of a maximum price level that covers all equipment properties and operational characteristics when its calculation and analysis proceeds.

Besides, this indicator is the threshold of a competitiveness and it is impractical to pass through it if a firm really goes out on the potential market or has already gone out on this market in order to meet the existing needs and sale of goods to ensure the profitability and effectiveness of the production. Thus, the limit price level can be taken as a zero value of competitiveness and this indicator can serve as a standard to compare the prices of the analyzed machine and its related technical characteristics.

Therefore, we can conclude, that the possibility of a new functional approach to the determination of a competitiveness level appears by the ratio of a limit price to the equipment sales price [5-10]. Analytically it can be written as follows:

$$K = \frac{P_{l.r.}}{P_{s.r.}}, \quad (1)$$

where $P_{s.r.}$ – the sales price level for the researched equipment.

Writing down the equation for the limit price we obtain the following (1):

PhD, Assoc. Professor Liudmila Akimova

PhD, Assoc. Professor Maryna Korzh

Junior Lecturer Iryna Chub

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7621

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 37-43

$$K = \frac{P_A \cdot F_1[F_3(A_{1p}, \dots, A_{np}, \dots, D_{1p}, \dots, D_{np})]}{F_1[F_3(A_{1A}, \dots, A_{nA}, \dots, D_{1A}, \dots, D_{nA})]} \cdot \frac{Q_{exp.r.}}{Q_{exp.A.prod.}} \cdot P_{s.r.} \quad (2)$$

$$K = \frac{P_A \cdot F_1[F_3(A_{1\theta}, \dots, A_{n\theta}, \dots, D_{1\theta}, \dots, D_{n\theta})]}{P_{s.r.} \cdot F_1[F_3(A_{1A}, \dots, A_{nA}, \dots, D_{1A}, \dots, D_{nA})]} \times \frac{Q_{exp.r.}}{Q_{exp.A.prod.}} \quad (3)$$

Formula (3) can be converted into formula (4) because multiplicative form is the most accurate way of expression of any kind functional dependencies of including dependence of sales price from the mass and dependence of the mass from functional and classification indicators of purpose:

$$K = \frac{P_A \cdot K'_M \cdot (K'_M \cdot A_{\theta}^{Z_1} \cdot \dots \cdot D_{\theta}^{Z_n})^X \cdot Q_{exp.r.}}{P_{s.r.} \cdot K'_M \cdot (K'_M \cdot A_A^{Z_1} \cdot \dots \cdot D_A^{Z_n})^X \cdot Q_{exp.A.prod.}} \quad (4)$$

Formula (4) provides a complete picture of the state of technical and economic level of the investigational product and machine-analogue and also permits to determine differences between these comparable products, and reflects a comparison of their use values. A complex indicator of competitiveness (K) obtained in this method models machine selection in the quantitative expression.

This effect is achieved by replacing the limit price of an analogous operational productivity ($Q_{exp.A}$) on the indicator of analogous operational productivity, summed up to purpose indicators of the investigated machine ($Q_{exp.A.prod.}$). In other words, both units of equipment are summed up to one class of consumers and this is very important for the industrial products, because consumers would have incur additional costs they are not interested in, in the market segment where the defined equipment class dominates in case of the non-correspondence of indicators to the level of

specific needs. Therefore, such correlation is a correction adjustment factor of comparison bases. Indicators of machine reliability have true values inherent to each of them and they can be objectively evaluated in the given formula. Speaking about true values of the purpose indicators of a machine-analogue and investigated equipment, they are compared when substitution into a multiplicative expression.

However, there is no precise grouping of technical and economic indicators of competitiveness in such methodology and this complicates the process of calculation, analysis of results and detection of the product "narrow place". That is why there is a necessity to present formula (4) in the following way:

$$K = \left[\frac{K'_M \cdot (K'_M \cdot A_{\theta}^{Z_1} \cdot \dots \cdot D_{\theta}^{Z_n})^X \cdot Q_{exp.r.}}{K'_M \cdot (K'_M \cdot A_A^{Z_1} \cdot \dots \cdot D_A^{Z_n})^X \cdot Q_{exp.A.prod.}} \right] \cdot \left[\frac{P_A}{P_{s.r.}} \right] \quad (5)$$

$I_{T.P.}$
 $I_{E.P.}$

Thereby, expression in first brackets describes the technical aspect of a product in formula (5):

$$I_{T.P.} = \frac{K'_M \cdot (K'_M \cdot A_{\theta}^{Z_1} \cdot \dots \cdot D_{\theta}^{Z_n})^X \cdot Q_{exp.r.}}{K'_M \cdot (K'_M \cdot A_A^{Z_1} \cdot \dots \cdot D_A^{Z_n})^X \cdot Q_{exp.A.prod.}} \quad (6)$$

The complex indicator of competitiveness determined in such way allows to identify and to analyze one of the main problems by technical parameters. This problem consists in the determination of existing problem satisfaction degree by analyzed equipment in comparison with machine-analogue by precise technical parameters. The accuracy of technical characteristics of ma-

PhD, Assoc. Professor Liudmila Akimova

PhD, Assoc. Professor Maryna Korzh

Junior Lecturer Iryna Chub

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7621

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 37-43

chinery products increases when calculations follow formula (6) due to more complete and thorough analysis of equipment. Accurate parameters are most significant and important when making a purchase decision. Such process occurs due to the possibility to refuse experts for technical parameters evaluation of the researched products of an industrial purpose in the calculation process. This also increases accuracy of calculations because the error results from differences in views of different groups of professionals and the average value determination of their estimates leads to generalization and enlargement of calculations. Therefore, we obtain simpler and faster analysis because of saving time on parameters ranking and search for competent experts.

Besides, there is a strictly functioning mechanism of parameters list formation, which has a significant impact on purchasing decisions when using certain methods of analysis of product consumer properties. Such situation occurs due to the automatic selection process in formula (6), which includes only such machine characteristics, the numerical values of which directly affect the value of operational performance. Potential consumer seeks to maximize the operational performance because there is the direct proportional dependence between this value and a predictable income.

This justification is actual because products of an industrial purpose, purchased for profit from its further use, were analyzed in this case. Besides, all indicators of purpose, which characterize consumer capabilities necessary to achieve the mentioned aims are included into analyzed parameters. Determination of the significance of each purpose indicator is originally programmed in the equation and is expressed as degrees reflecting multiplicative dependence.

Conclusions. There is an acute need in the marketing system to improve the national industrial enterprises and existing tools of formation of their competitive advantages in internal and foreign markets in the modern conditions of Ukraine's economic development. From year to year Ukraine increasingly integrates into global economic processes and becomes their direct participant. Transport in general and especially aviation transport plays a vital role in these processes. "Open sky" policy, which is one signs of the aforementioned trends, creates new opportunities and threats for the national air-companies development.

Modern scientific approaches aimed at operational efficiency improvement and industry formation were identified as a result of performed investigations. An equation of equipment operation, which determines an hourly operational performance taking into account indicators of its reliability is the most efficient in terms of technical side of the research for the evaluation of the quality of certain machine operation in certain conditions and for the formation of the priorities for further improvement.

The way of designing studies for analysing the product limit price is the most effective in the modern science as for the economic concept of researched products, manufactured by the machine producer. This indicator not only displays price and cost characteristics of the machine, but also reveals the appointments indicators impact on limit price level.

The possibility of formation of the functional approach for the determination of the competitiveness level of products for industrial purposes was identified on the basis of these two directions. A limit price value takes as a basic (zero) value of this indicator by the limit price ratio to the sales price taking into account economic and normative indicators.

PhD, Assoc. Professor Liudmila Akimova

PhD, Assoc. Professor Maryna Korzh

Junior Lecturer Iryna Chub

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7621

References

1. Ricardo D. The beginning of political economy and tax taxation / D. Ricardo // Soch. In 4 tons of T.I. - M.: Gorlizzdat, 1955. - 359 pp.
2. Porter M. Competition / M. Porter // Trans. With English. - M.: Williams, 2001. -495 pp.
3. Porter M. Competitive Advantage: How to achieve a high result and ensure its stability / Trans. With English. - Moscow: Alpina Business Books, 2005. - 715 p.
4. Ansoff I. New corporate strategy / I. Ansoff // - St. Petersburg. : PeterCom, 1999. - 416 p.
5. The competitiveness of the property: otsinka rivnya ta pomsti pidvistchennya: [monografiya / zag zag. Ed. O.G. Yankovoy]. - Odessa: Atlant, 2013. - 470 p.
6. Brutman A.B. Measuring the competitiveness of industrial enterprises on the basis of an assessment of their production potential / A.B. Brutman // The Bulletin of Khmelnytsky University. - 2010. - T. 2. Economic sciences, number 4. - P. 136-141.
7. Poddubna L. I. International Competitiveness of the Enterprise: Theory and Mechanism of Support [Text]: Monograph. / L. I. Poddubna-Kh. : VD "INZHEK", 2011. - 400 p.
8. Rubin Yu.B. Theory and practice of entrepreneurial competition: textbook / Yu.B. Rubin //.- 8th repr. Izd-M. : MarketsD, - 2010. - 608 p.
9. Smolin I.V. Determinants of Enterprise Competitiveness and Their Interconnection / I.V. Smolin // Enterprise Strategy: Changing the Paradigm of Management and Innovative Business Solutions. - zb. Mater International Sci. Pract. Conf. - K.: KNEU, 2013. - P. 122-124.
10. IMD World Competitiveness Yearbook: 2013. – Lausanne: International Institute for Management Development, 2013. – 601p.

Bibliography

11. Рикардо Д. Начало политической экономии и налогового обложения / Д.Рикардо // Соч. в 4 т. Т.1. – М. : Госполитиздат, 1955. – 359 с.
12. Портер М. Конкуренция / М. Портер ; пер. с англ. – М. : Вильямс, 2001. –495 с.
13. Портер М. Конкурентное преимущество: Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость / Пер. с англ. - М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 715 с.
14. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / И. Ансофф. – СПб. : ПитерКом, 1999. – 416 с.
15. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення: [монографія / за заг. ред. О.Г. Янкового]. – Одеса: Атлант, 2013. – 470 с.
16. Брутман А.Б. Измерение конкурентоспособности промышленных предприятий на основе оценки их производственного потенциала / А.Б. Брутман // Вісник Хмельницького університету. – 2010. – Т. 2. Економічні науки, № 4. – С. 136-141.
17. Піддубна Л. І. Міжнародна конкурентоспроможність підприємства: теорія та механізм забезпечення [Текст]: Монографія. / Л. І. Піддубна– Х.: ВД «ІНЖЕК», 2011. – 400 с.
18. Рубин Ю.Б. Теория и практика предпринимательской конкуренции: учебник / Ю.Б.Рубин//.-8-е репр. изд-М.: МаркетДС,-2010.-608с.
19. Смолін І.В. Детермінанти конкурентоспроможності підприємства та їх взаємозв'язок / І.В. Смолін // Стратегія підприємства: зміна парадигми управління та інноваційні рішення для бізнесу. — Зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. — К. : КНЕУ, 2013. – С. 122-124.
20. IMD World Competitiveness Yearbook: 2013. – Lausanne: International Institute for Management Development, 2013. – 601 p.

PhD, Assoc. Professor Liudmila Akimova

PhD, Assoc. Professor Maryna Korzh

Junior Lecturer Iryna Chub

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7621

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 37-43

Dr hab. Zakharij Varnalij ¹⁾
PhD Dmytro Nikytenko ²⁾

*¹⁾ Department of Finance, Taras Shevchenko
National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)
vzs1955@gmail.com*

*²⁾ Department of Economics, National University of Water
and Environmental Engineering (Rivne, Ukraine)
d.v.nikytenko@nuwm.edu.ua*

COMPETITION IN THE SYSTEM OF ENSURING INVESTMENT SECURITY

KONKURENCJA W SYSTEMIE ZAPEWNIENIA BEZPIECZEŃSTWA INWESTYCYJNEGO

КОНКУРЕНЦИЯ В СИСТЕМЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Abstracts

The article investigates the problem of competitive environment formation in Ukraine, analyzes the dynamics of the level of competition in the economy as a whole and separately by industry. Also, a comparative analysis of the level of competition in commodity markets with the dynamics of investment expenditures of business entities was made. On the basis of this analysis it was concluded that the first is related to the changes in the second. It is proved that the nature of the problems that limit the development of the competitive environment lies in the plane of the institutional imperfection of the competition protection system, which is carried out by the Antimonopoly Committee of Ukraine.

Keywords: competition, level of competition, investment, security, state regulation, anti-monopoly committee.

Streszczenie

W artykule zbadano problem kształtowania się konkurencyjności na Ukrainie. Została przeanalizowana dynamika poziomu konkurencyjnego w gospodarce jako całości i w poszczególnych branżach. Dokonano także analizy porównawczej poziomu konkurencyjnego na rynkach towarowych z dynamiką wydatków inwestycyjnych podmiotów gospodarczych. Na podstawie tej analizy stwierdzono, że poziom konkurencyjny zależy od zmian w dynamice. Udowodniono, że charakter problemów, które ograniczają rozwój

Dr hab. Zakharij Varnalij

PhD Dmytro Nikytenko

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7622

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 44-56

konkurencyjny, wynika z niedoskonałości instytucjonalnej systemu ochrony konkurencji, będącej w gestii Komitetu Antymonopolowego Ukrainy.

Słowa kluczowe: konkurencja, poziom konkurencji, inwestycja, bezpieczeństwo, regulacja państwa, komitet antymonopolowy.

Аннотация

В статье рассмотрена проблема становления конкурентной среды в Украине, проанализирована динамика уровня конкуренции в целом по экономике и отдельно по отраслям. Также был осуществлен сравнительный анализ уровня конкуренции на товарных рынках с динамикой инвестиционных расходов субъектов хозяйствования, на основе которого был сделан вывод о зависимости первого относительно изменений второго. Доказано, что характер проблем, которые ограничивают развитие конкурентной среды, лежат в плоскости институционального несовершенства системы защиты конкуренции, которая осуществляется Антимонопольным комитетом Украины.

Ключевые слова: конкуренция, уровень конкуренции, инвестиции, безопасность, государственное регулирование, антимонопольный комитет.

Statement of the problem in general outlook and its connection with important scientific and practical tasks. Ukraine is currently in an active stage of reform, which aims to create a perfect and dynamic model of economic development, in the short term leading to a radical renewal of the technological structure and a significant increase in the level of social standards. The experience of many countries shows that one of the most important factors for solving these problems is the effective competition between companies that promotes the welfare of the population and stimulates innovation. Development of domestic production, diversification of its structure, introduction of innovative approaches in the organizational and technological spheres can be achieved thanks to the entrepreneurial initiative under the assistance of the state authority. This will form the basis of the competitiveness of national products in the world market. Thus, the steady increase of investments in the economy and providing favorable investment climate are the issues of the strategic importance for Ukraine. After all,

they are the main tools for structural modernization of the economy, ensuring stable positive economic dynamics and effective involvement in the world division of labor, and so on. Therefore, the main, but not the only, means of increasing investment activity is to ensure the functioning of the domestic market with an adequate institutional environment for the development of competition and freedom of entrepreneurship.

Analysis of latest research where the solution of the problem was initiated. A large number of scientific works of domestic and foreign scientists, such as V. Bazylevych, O. Denisov, A. Ihnatyuk, O. Kilievich, O. Kostusev, V. Lagutin, M. Porter, G. Filyuk, Z. Shershnev and others, are devoted to the study of the problems of the development of competition in Ukraine and its impact on economic development. Most of the scientific works relate to the formation of a policy in the sphere of competition protection. However, it should be noted that such policy is not static, it should reflect the tendencies of development of the domestic and world economy. It is impossible to ensure

Dr hab. Zakharij Varnalij

PhD Dmytro Nikytenko

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7622

further economic development through the increase of investment, without availability of appropriate institutional environment in the sphere of competition protection, where the Antimonopoly Committee of Ukraine plays a major role as an independent authority.

Aims of paper. The solution of the above problems is seen in creating the conditions for further development of the investment potential of the national economy in terms of increasing the level of competitiveness in commodity markets. A prerequisite for achieving this goal is to improve the institution of ensuring competition protection.

Exposition of main material of research with complete substantiation of obtained scientific results. Analysis of the level of competition becomes especially important for the study of institutionalization features of the investment security system. It is worth noting that competition is a part of a market economy that provides interaction of supply and demand, and, in the case of an adequate market reaction, balances the market prices. In the system of market economy, fair competition has a key place, because the free competition of entrepreneurs, who aim to gain advantages over others through their own achievements (as noted, in particular, in the textbook [H. Grontkovska 2008]) provides an efficient allocation of limited resources and the creation and introduction of new goods, services, technologies, and promotion of scientific and technological progress. Only a high level of competition in the market can ensure the increase of quality and range of products and services, decrease of prices, introduction of scientific and technical achievements and innovations, transfer of capital to the most productive sectors and fields, crowding out of the market of inefficient economic agents and rational use of

financial and labor resources. [Z. Varnalij 2015, p. 13]

On the way of market reforms in Ukraine, the state management monopoly was destroyed. As a result, a variety of organizational and legal types of enterprises based on various forms of ownership were established. Privatization played the main role in the process of formation of new forms of economic activity. Thanks to privatization, the entry to the market by new business entities in the commodity markets in 1994-2000, the formation and, to a certain extent, the development of a competitive environment in the Ukrainian economy took place. At the same time, the possibilities of structural demonopolization were at the end of row. However, competition is even more important than privatization in case of formation of civilized market relations. The first one must precede and provide conditions for the second one. As noted by W. Eucken, "the competitive order is a precondition that private ownership of means of production does not lead to economic and social problems. Private property needs control from the side of competition" [W. Eucken 1955, p. 359]. In the opposite case, privatization preserves monopolistic structures, which will block the development of competitive market in the future.

In general, the study of Ukraine's investment security and factors affecting its growth, among the indicators used for its assessment in accordance with the Methodology- 2013 [Methodic 2013], there is an indicator that reflects the level of development of the competitive environment in the national economy (hereinafter - the level of competition): "The share of output sold in the competitive domestic markets, percent of total production (as of the beginning of the year)". Thus, there is a direct link between the level of investment security and the level of competition; the greater the

Dr hab. Zakharij Varnalij

PhD Dmytro Nikytenko

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7622

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 44-56

level of competition, and therefore the number of operating enterprises, the greater the amount of investment expended by them, which in turn leads to the increase of investment security level.

In Ukraine, the Antimonopoly Committee of Ukraine (AMCU), which is the state control and supervisory authority, monitors the level of competition in commodity markets and enforcement of competition legislation in business activities. However, competition policy is the responsibility not only of the profile department, but of all three branches of government as well.

If the theoretical aspect of the peculiarities of the competitive environment are disclosed within the classification of types of market structure such as monopoly, oligopoly, monopolistic and perfect competition, then in practice AMCU uses the following methods for assessing the structural preconditions of competition: 1) the determination of aggregate shares of enterprises operating in a particular market, in the total volume of sold products; 2) comparison of the number of markets with different structural preconditions in the total number of markets in Ukraine.

The conditions of competition in various sectors of the economy depend essentially on the peculiarities of the technical and economic functioning of economic factors, that is, the scale of activity, the need for special knowledge, equipment, technology, financial resources, the existence of legal barriers, etc. According to the results of the relevant surveys, markets with a competitive structure include the markets for crop and livestock agriculture production, textile products, clothing, footwear, publishing and printing, construction, services in most types of financial activities, in the field of freight transport, advertising, in wholesale trade and in dealership in trade. Thus, the best structural preconditions for competition persist in trade, where 75.4%

of goods are sold on markets with a competitive structure. The comparatively favorable structural conditions are characteristic for the agro-industrial sector, where 59.1% of goods (works, services) are sold in markets with a competitive structure. At the same time, the competitive environment in the transport and communications sector can be assessed as ineffective: 14.4% of the total volume of goods (works, services) is realized in markets with a competitive structure [V. Krykunova 2014, p. 60].

Examples of oligopolistic commodity markets at the national level are the markets of mobile services, coke, peat, motor gasoline, beer, tobacco products, and cement. But at the regional level, markets for processing agricultural products has mostly oligopoly structure as well.

Monopoly in the form it functions in Ukraine is one of the most destructive factors hindering the processes of strengthening and building up domestic markets. It prevents entering the market of by new business entities, increases consumer spending and preserves the innovation and investment activities of enterprises. The most negative phenomenon is the monopoly in the raw materials industries (agriculture, mining of ferrous metal ores, energy resources). Excessive profit of the raw materials industry is a kind of additional tax on production of advanced technology products, which automatically makes its production too costly. That is why, in the global competitiveness rating, the effectiveness of the antitrust policy of Ukraine is estimated very low, in particular, in 2016 - 136 rank out of 138 countries [The Global Competitiveness Report 2016-2017, p. 350-351].

In domestic anti-monopoly legislation monopoly markets and markets with structural features of individual dominance are distinguished. Thus, markets with structural features of individual dominance are widespread in the mining industry, in particular

Dr hab. Zakharij Varnalij

PhD Dmytro Nikytenko

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7622

sub-sectors of mechanical engineering, chemical industry, waste management and water transport. The high level of market concentration on them is predominantly caused by entry barriers in the form of high capital intensity, long payback periods of investments, dependence on limited or external sources of raw materials, infrastructure. The deconcentration of enterprises, at the same time, as a rule, is either impossible from a technological point of view or unjustified - from an economic one. At the same time, a significant number of national markets with structural features of individual domination has the significant impact on foreign competition.

The current position of economic competition, as well as the position in the early 2000s, correspond to the "structure of the economy of the industrialized countries of the mid-twentieth century" [Competition in Ukraine, p. 4]. This is how the ratio of competitive and monopoly sectors was described in the Analytical Report on the state, trends and problems of the development of economic competition in Ukraine

in 2000-2005. It is also noted that "in the modern information economy of the most developed countries of the world, according to experts, more than 80% of the total volume of goods, works and services is created in the conditions of significant competition, and in the lack of competition - no more than 2%" [Competition in Ukraine, p. 4].

During the 2000s, the share of competitive markets was steadily increasing, and the share of markets with signs of individual dominance and monopoly - declined. This positive trend was interrupted by the global financial crisis of 2008 and since 2009 it has changed to the opposite (Table 1, Figure 1). At the same time, if in 2009 the reduction of the share of competitive markets was due to the expansion of oligopolistic markets, in which competition under certain conditions is possible, then since 2010, a gradual growth of market shares with signs of individual dominance or monopolized markets in which competition has been practically eliminated.

Table 1. Structural preconditions of competition in the economy of Ukraine in 2001-2016

Type of mar- kets	The share of enterprises operating in the market of a certain type in the total volume of production (sales) in% to the beginning of the year													
	2001	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Competitive structure	53,9	54,3	55,4	59,5	53,1	56,7	54,3	48,3	49,8	49,2	45,7	47,5	42,7	43,4
Oligopolistic structure	11,6	15,3	13,6	9,6	14,4	12,0	16,6	12,5	15,4	17,7	16,9	15,4	16,7	13,6
Features of in- dividual domi- nation	22,7	19,9	22,1	23,6	25,8	25,6	22,6	30,7	27,6	25,9	29,9	25,4	30,8	43
Monopolistic structure	11,8	10,5	8,9	7,3	6,7	5,7	6,5	8,5	7,2	7,2	7,5	11,8	9,8	

Source: author's remarks on basis [Report of the Antimonopoly Committee for 2012...2016 years]

Dr hab. Zakharij Varnalij

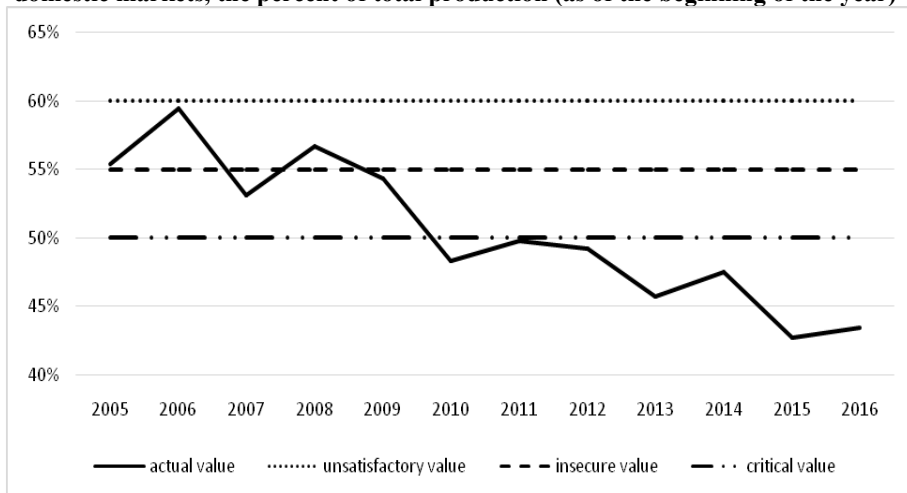
PhD Dmytro Nikytenko

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7622

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 44-56

Figure 1. The trends of the indicators “The share of output sold in the competitive domestic markets, the percent of total production (as of the beginning of the year)”

Source: author's remarks [Report of the Antimonopoly Committee for 2012...2016 years]

According to the Antimonopoly Committee of Ukraine's data in 2005-2016 the share of products sold in markets where the structural preconditions for competition were completely absent was about 7% (Table 2). However, the exceptions were in 2010 (8.5%) and 2014-2015 (respectively 11.8% and 9.8%), the causes of which were the global financial crisis and events in the East of Ukraine in 2014. However, the exceptions were in 2010 (8.5%) and 2014 - 2015 (respectively 11.8% and 9.8%), which is consistent with the effects of economic crisis caused by the financial crisis and sequence of events in the East of Ukraine since 2014.

As a rule, the small and middle enterprises that create the basis of competition experience repercussions of financial crisis (2008-2009) in the form of reducing the volume of production much more than large enterprises, especially monopolists. There were difficult conditions of functioning of the competitive environment in Ukraine in 2014. A number of factors, which adversely affected the preconditions for competition

in domestic markets, were observed in the national economy. In particular, there was the aggregate demand deterioration due to the combination of causes: the contraction of the markets, the devaluation of hryvnia which led to the inflation, the deterioration of the financial result of enterprises and, consequently, the growth of arrears of wages. At the same time, there was a decrease in goods supply, a reduction in industrial production, a decrease in investment and imports.

The analysis of dynamics of capital investments of large, medium and small enterprises, provide in Table. 2, and the level of competition indicator, given in Fig. 1., shows that there is a robust relationship between them. Therefore, for example, the growth of the level of competition indicator in 2011 to 49.8% (by 1.5 percentage points more than in 2010) could be the result of a faster growth of capital investments (2 times) in small and medium enterprises (SMEs) compared to large enterprises.

However, already in 2012, the growth of capital investments in large enterprises

Dr hab. Zakharij Varnalij

PhD Dmytro Nikytenko

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7622

by 48% (+37 billion UAH) compared to 2011 and the reduction of total capital investments of SMEs by 0.4 billion. UAH led to a reduction of the indicator to 49.2%, and in 2013 - to 45.7%.

Reduction of capital investments of SMEs in 2014 by 21.7 billion. UAH compared with a reduction of 16.8 billion UAH in large enterprises also influenced the growing proportion of the monopoly markets in 2014, although the level of competition increased to 47.5% (+1.8 pp). This inconsistency in the relationship between two variables can be explained by the fact that the events of the second half of 2014 have made significant adjustments in decision-

making on expanded reproduction by the investment's subjects. One can assume that if there were no hot phase of conflict and hostilities in eastern Ukraine, then there would be no pessimistic, even hopeless expectations of the investors. According to uncertainty about prospects for resolving the conflict, investors were forced to make a decision on limiting or stopping capital investment, because capital investment is the income expected to be earned in the future. Investors as a rational entity are unlikely to invest in the economy of the country where the military action takes place and there are clouded prospects for the expectation of income.

Table 2. Capital investments of enterprises

Years	Capital investment, million. UAH					Addition to capital investment									
						Total		large enterprises		middle enterprises		small enterprises		among them microenterprises	
	Total	among them				abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
		large enterprises	middle enterprises	small enterprises	among them microenterprises										
2010	130764,6	59141,7	50433,5	21189,4	6511,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2011	193024,4	77953,9	80750,1	34320,4	7402	62259,8	48%	18812,2	32%	30316,6	60%	13131	62%	890,6	14%
2012	229487,2	114813	77860	36814,2	12092,2	36462,8	19%	36859,1	47%	-2890,1	-4%	2493,8	7%	4690,2	63%
2013	216986,9	104094,8	74125	38767,1	9284,2	-12500,3	-5%	-10718,2	-9%	-3735	-5%	1952,9	5%	-2808	-23%
2014	178384,9	87240	63211,1	27933,8	8681,5	-38602	-18%	-16854,8	-16%	-10913,9	-15%	-10833,3	-28%	-602,7	-6%
2015	213478,1	99170,8	78400,8	35906,5	9767,8	35093,2	20%	11930,8	14%	15189,7	24%	7972,7	29%	1086,3	13%

Source: author's remarks on basis [Activities of subjects of large, medium, small and microenterprises, p. 142-144]

Such investors are the majority of representatives of SMEs, which, based on their peculiarities of functioning, are relatively more mobile and free to make radical decisions, based on the current economic and political situation. As a result, in 2015, the level of competition in commodity markets fell to the historic minimum in the last 15 years - 42.7%.

However, according to statistical data for 2015, capital investments in enterprises of all sizes has begun to increase since

2014, which may indicate both the return of trust to state institutions and the localization of the conflict, and the impact of the price factor caused by devaluation of hryvnia, which led to inflation (the highest in the period of more than 15 years). The dynamics of capital investment in SMEs again roughly doubled their dynamics in large enterprises (+23 billion UAH versus +12 billion UAH). According to the time lag between the changes in investment costs and

Dr hab. Zakharij Varnalij

PhD Dmytro Nikytenko

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7622

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 44-56

the level of competition in commodity markets, the growth of capital investments in 2015 has led to increasing the indicator in 2016 to 43.4%.

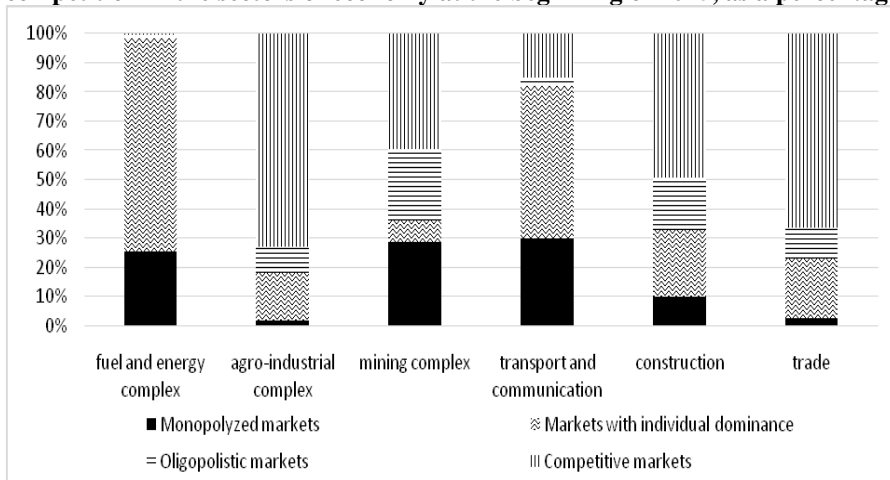
Concerning the level of competition in the branches of the national economy, their structural preconditions of competition show significant differences (Fig. 2). Traditionally, the markets of agriculture and the trade sector are highly competitive, and the structure of commodity markets of fuel, energy, mining and metallurgical complexes and the transport and communication sector, concentrated on the main markets of natural monopolies, remains the most unfavorable factors for competition.

The aggregate concentration level in the Ukrainian industry in 2014 was quite high (10 largest enterprises provided 28.2% of

the total volume of sales, while the 200 largest ones - 72.8%), while the decrease of concentration levels was observed from 2007 to 2009. The analysis of trends in the aggregate concentration level in Ukrainian industry showed that at the beginning of 2014 oligopoly and monopoly markets in the domestic industry had all signs of increase.

Among the problems that have a negative impact on the competition development, the most acute at the moment, in our opinion, are: unequal conditions of competition due to the influence of administrative factors; distortion of competition due to the development of the shadow economy; unfair competition; institutional restriction of competition

Figure 2. The shares of markets with different structural preconditions for competition in the sectors of economy at the beginning of 2015, as a percentage

Source: author's remarks on basis [Report of the Antimonopoly Committee for 2015]

Dr hab. Zakharij Varnalij

PhD Dmytro Nikytenko

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7622

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 44-56

Inequality of competition conditions is one of the most serious negative factors in the development of entrepreneurship in Ukraine. Together with other factors, such as corruption, instability of legislation and political instability, unequal competition conditions are noted as a serious or very serious barrier to doing business. It is connected with the unequal taxation regime, subsidies and privileges of the state or local authorities, privileged access to land plots, infrastructure, etc. As a result, inefficient businesses are thriving, and their more productive competitors have difficulties. Contrary to the logic of a market economy, they are not able to squeeze out or absorb less effective rivals.

The greatest unequal conditions of competition business reveals in the field of public procurement. Public procurement is a sweet spot for business: a guaranteed and stable sales market and payment. If in 2013 the total volume of public procurement (capacity of the market) amounted to over 280 billion.UAH (of which 66% - in compliance with the legislative requirements for procurement procedures), or about 19% of GDP, in 2016 about 550 billion UAH was planned (of which 46% - in compliance with the legislative requirements for procurement procedures) or 23% of GDP [Report on the results of the analysis of the state procurement in Ukraine in 2015-2016, p. 9]. Thus, the demand of budget enterprises can absorb a significant part of domestic products. At the same time, the imperfection of the system for organizing public procurement, the system of monitoring the compliance with competition, as well as corruption in the authorities leads to a decrease in its potential as a factor of strengthening domestic markets. In particular, a significant part of the budget funds is being appropriated by the procurement procedure of one participant, which does not contribute

to improving the quality of products and reducing its cost to tenderers.

Increasing efficiency in commodity markets is the priority for the government, because without this, any expansion of capacity or volumes of domestic markets will be accompanied by a symmetrical expansion of existing problems and obstacles, which will reduce the positive effect of any state policy. In addition, the strengthening and development of domestic markets should necessarily be accompanied by a set of measures to support the domestic producers, because without such support the deficit of goods as a result of the domestic demand growth will be covered by imported products that in the end will intensify the pressure on the balance of the country payments.

Also, inequality of competition conditions is ensured in the most lucrative markets. To this end, there are created state and pseudo-private structures, as well as mandatory schemes of cooperation with a direct restriction to allow new ones enter the market. In this case, the formation of a competitive environment is hampered by limited access to resources and high transaction costs for entry into the market of new enterprises. Moreover, it concerns both foreign and domestic investors who are not part of the ruling coalition that controls the relevant market.

There is a practice of selective state support for state and corporate enterprises, which is carried out both in open (budget funds, subsidies, tax privileges and preferential lending), and in the hidden form (monopoly niches creation, state guarantees of bad loans, price protection, debt restructuring, netting, tax collection by illiquid products, etc.). Consequently, state intervention in the functioning of a market mechanism, limiting its action is the most important reason for the preservation of a large number of inefficient enterprises.

Dr hab. Zakharij Varnalij

PhD Dmytro Nikytenko

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7622

Along with selective support, there is also the practice of selective discrimination of business entities by the authorities. If in 1994-1998 the average annual number of anti-competitive actions of the authorities made by the AMCU was 220, then in 1999-2003 - 451, in 2004-2008 - 737, in 2009-2010 - 648, and just in 2016 - 782 (26% of the total number of violations of antimonopoly legislation) took place [Report of the Antimonopoly Committee for 2016, p. 187].

Significant "shadowing" of some markets with a competitive structure distorts competition for them. In the "shadow" sphere, there are no legal mechanisms for protecting economic competition, as a result of which there is a high probability of market-sharing, the creation of entry barriers and other forms of anticompetitive arrangements. In addition, in the "shadow" sphere, sellers and buyers are much less informed about the overall condition of supply and demand than in the legal one, as a result of which the seller (buyer), even with a practically insignificant market share, can behave as a monopolist in their stance toward uninformed contractors.

This fact can be evidence about the volume of the "shadow sector": only in five types of economic activity, for which markets are characterized mainly as a competitive structure - agriculture, hunting and forestry, food processing and processing of agricultural products, construction, hotels and restaurants, terrestrial transport, - the amount of gross capital investment exceeded the result of operating activity in 2004 by 4.2 times. Such an excess is so great that it can't be explained either by the attraction of bank loans or by the getting the investments from the budget funds.

The problem of unfair competition, in particular, the unlawful use of business reputation of economic entities, the creation of obstacles and the achievement of unlawful

advantages in competition, the misappropriate collection, disclosure and use of commercial secrets, other actions in competition, contrary to the rules, trade and other honest practices in business activities, according to available observations, is less acute than the two above-mentioned, but the facts of detection are numerous.

Institutional restrictions of competition exist in many areas. So, if we consider agriculture, then we have an example of monopolsony, which results in the purchase of goods at prices lower than perfect competition. The agricultural land market actually appeared only in the early 2000s, after the reform of agricultural enterprises. At the same time, in most regions, competition for renting land is absent or weak, so countrymen, as a rule, are forced to rent it for a significantly lower fee.

Also, the anti-competitive actions of certain state or local authorities have negative impact on the state and development of competition in commodity markets. So, unfortunately up-to-date particular law enforcement agencies are used to limit competition. Lately, (August 2017) the scandal concerning unreasonable price has increased and on the traditionally monopolized fuel market it has become public. At this time, the problem arose with prices for liquefied gas, which grew by more than 50% from mid-August 2017 in 2 weeks (from 11 to 16.5 UAH per liter).

There are many explanations: both objective and subjective factors have influenced the growth of prices. The objective ones include the reduction of imports (reduction of supply) from Russia and Belarus "due to certain administrative obstacles created in Russia, and the planned repairs of factories producing this product, and the seasonal factor - the peak growth of demand in August-September "[AMCU began checking liquefied gas market 2017]. The subjective factors include anticompetitive

Dr hab. Zakharij Varnalij

PhD Dmytro Nikytenko

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7622

actions (conspiracies) of suppliers (importers). However, the decision on conspiracy can be made by AMCU only after processing the full amount of information received from the State tax service, the State Statistics Committee and the Ministry of Energy and Coal Industry.

At the same time, there are several reasons for deteriorating the situation on the fuel market: 1) an artificial shortage of competition and as result shortage of goods for the purposes of obtaining a surplus profit; 2) market share reallocations in favor of interested persons. Unfortunately, the practice of using the law enforcement agencies as a main tool to block the operation of individual suppliers still remains. As we know, it is possible to deal with the consequences, but it is much more problematic to tackle with the causes of the problem. And in this situation, the reason is corruption, rent-seeking behaviour of the officials employed in controlling and enforcement bodies, for which the abuse of power is a source of enrichment. The solution of this problem lies in the area of institutionalization of the control system in the economic sphere, which involves the creation of the Financial Intelligence Service. It is the authority which has to take over the control on the economic block, depriving the security service, the police and other structures of it. But all these bodies are sabotaged for various reasons.

Conclusions. Competitive environment is formed, however the intensity of competition in different markets is estimated from "fairly high" to "moderate" and "weak" value by economic entities. The post-crisis recovery of economic growth in Ukraine due to external and internal factors because

of stagnation of investment processes, is not accompanied with qualitative changes in the gross value added production, as evidenced by the low level of markets with a competitive structure. Growth of investments both operative entities and new ones, which are the basis of the competitive environment, is limited due to a number of problems: the inequality of competition conditions due to the influence of administrative factors; distortion of competition as a result of "shadowing" of economy; unfair competition; institutional constraints on competition.

Political dependence, procedural uncertainty, lack of funding and the lack of skilled and independent staff is not able to provide effective work of the AMCU, making it the tool for crackdown on competitors. Therefore, ensuring independence, procedural certainty, adequate funding for the recruitment of skilled independent personnel with decent pay for their work will make the AMCU advocates of competition in the commodity markets. That, in turn, will also create a positive image of the AMCU both in the country and abroad.

There is a need for institutionalizing the protection of competition through the introduction of an institution of experts at ministries and departments that would carry out an inventory of the current legislative framework and decisions that are being taken in order to comply with competition law. Also, in addition to steady monitoring of compliance with the competition rules of adopted legislative acts and those, that are in process of adoption, the need arises to develop a mechanism to prevent passing laws that will adversely affect the competition.

Bibliography

Dr hab. Zakharij Varnaliij

PhD Dmytro Nikytenko

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: [10.5604/01.3001.0010.7622](https://doi.org/10.5604/01.3001.0010.7622)

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 44-56

1. АМКУ почав перевірку ринку скрапленого газу [Електронний ресурс] / Економічна правда. 29 серпня 2017 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2017/08/29/628468/>
2. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва. Статистичний збірник / Державна служба статистики. К.: ТОВ «Видавництво «Консультант». – 2016. – 514 с.
3. Звіт антимонопольного комітету за 2012 рік...2016 рік. [Електронний ресурс] / Антимонопольний комітет України. URL: <http://www.amc.gov.ua>
4. Звіт про результати аналізу стану державних закупівель в Україні у 2015–2016 роках [Електронний ресурс] / Рахункова палата України. URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16750872/Zvit_3-1_2017.pdf?subportal=main
5. Конкуренція в Україні. Аналітична доповідь щодо стану, тенденцій і проблем розвитку економічної конкуренції в Україні у 2000 – 2005 роках [Електронний ресурс] / Центр комплексних досліджень з питань антимонопольної політики. Антимонопольний комітет України. URL: <http://www.amc.gov.ua>
6. Конкуренція і підприємництво: монографія / З.С. Варналій. – Київ: Знання України, 2015. – 463 с.
7. Косік А.Ф., Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: 2-ге видання, перероблене і доповнене. Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 438 с.
8. Крикунова В.М. Аналіз стану конкурентного середовища в Україні // Бізнес-навігатор. – 2014. – №1(33). – С. 58-63
9. Ойкен В. Основные принципы экономической политики. – М.: Прогресс, 1995. - 496 с.
10. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277 [Електронний ресурс] / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii>
11. The Global Competitiveness Report 2016-2017. – С. 350-351 [Електронний ресурс]. – URL: http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf

References

1. AMCU began checking the market for liquefied natural gas. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/news/2017/08/29/628468/> (in Ukr.)
2. Activities of subjects of large, medium, small and microenterprises. Statistical Collection / State Statistics Service. K.: LLC "Publisher" Consultant ". - 2016 - 514 pp. (in Ukr.)
3. Report of the Antimonopoly Committee for 2012 year ... 2015 year. Retrieved from <http://www.amc.gov.ua> (in Ukr.)
4. Report on the results of the analysis of the state procurement in Ukraine in 2015-2016. Retrieved from http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16750872/Zvit_3-1_2017.pdf?subportal=main (in Ukr.)
5. Competition in Ukraine. Analytical report on the state, trends and problems of the development of economic competition in Ukraine in 2000-2005 Retrieved from <http://www.amc.gov.ua> (in Ukr.)
6. Varnaliy, Z. (2015) Competition and entrepreneurship: monograph. Kyiv: Knowledge of Ukraine (in Ukr.)
7. Kosik, A. Grontkovska, G. (2008) Microeconomics. Textbook. K.: Center for Educational Literature (in Ukr.)

Dr hab. Zakharij Varnaliy

PhD Dmytro Nikytenko

Опубликованы: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7622

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 44-56

8. Krikunova, V. Analysis of the state of competitive environment in Ukraine. Business-navigator. - 2014 - # 1 (33)(in Ukr.)
9. Euken, W. (1995) Basic principles of economic policy. M .: Progress(in Rus.)
10. On Approval of Methodological Recommendations for Calculating the Level of Economic Security of Ukraine: Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine dated October 29, 2013 No. 1277 Retrieved from <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=en-UA&tag=MetodichniRecomendatsii>(in Ukr.)
11. The Global Competitiveness Report 2016-2017. Retrieved from http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf(in Eng.)

Dr hab. Zakharij Varnaliij

PhD Dmytro Nikytenko

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7622

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 44-56

**PhD, Iryna Tsymbaliuk¹⁾
Student (PhD), Bogdan Pidtserkovnyi²⁾**

*¹⁾Department of Finance, Banking and Insurance,
Lesya Ukrainka Eastern European National University
(Luts'k, Ukraine)
ekonomikai@mail.ru*

*²⁾Department of International Economic Relations and the Project
Management
Lesya Ukrainka Eastern European National University
(Luts'k, Ukraine)
bohdan211@ukr.net*

**REGIONAL DEVELOPMENT IN THE CODITIONS OF FINANCIAL
DECENTRALIZATION IN UKRAINE**

**ROZWÓJ REGIONALNY W WARUNKACH DECENTRALIZACJI
FINANSOWEJ NA UKRAINIE**

**РЕГИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ В УСЛОВИЯХ ФИНАНСОВОЙ
ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИИ В УКРАИНЕ**

Abstracts

The implementation of decentralization involves the transfer of additional powers and financial resources from the central to the local level. The decentralization reform is one of the eight priority reforms of the Ukrainian government. The article analyzes the main indicators and trends of financial decentralization in Ukraine in 2014-2016. The influence of financial decentralization on regional development in Ukraine from 2014 to 2016 is characterized.

Keywords: financial decentralization, regional development,

Streszczenie

Realizacja decentralizacji polega na przeniesieniu dodatkowych uprawnień i zasobów finansowych ze szczebla centralnego na szczebel lokalny. Reforma decentralizacji jest jedną z ośmiu priorytetowych reform rządu ukraińskiego. Artykuł analizuje główne wskaźniki i tendencje decentralizacji finansowej w Ukrainie w latach 2014-2016. Został przedstawiony wpływ decentralizacji finansowej na rozwój regionalny w Ukrainie od 2014 do 2016 lata.

Słowa kluczowe: decentralizacja finansowa, rozwój regionalny, budżety lokalne

**PhD, Iryna Tsymbaliuk
Student (PhD), Bogdan Pidtserkovnyi
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7623**

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 57-65

Аннотация

Осуществление децентрализации предусматривает передачу дополнительных полномочий и финансовых ресурсов из центрального на местный уровень. Реформа децентрализации является одной из восьми приоритетных реформ украинского правительства. В статье проанализированы основные показатели и тенденции финансовой децентрализации в Украине в 2014-2016 годах. Раскрыто влияние финансовой децентрализации на региональное развитие в Украине с 2014 по 2016 год.

Ключевые слова: финансовая децентрализация, региональное развитие, местные бюджеты

Введение

Начиная с 1991 года и по сей день, в Украине остаются актуальными вопросы осуществления децентрализации власти, формирования финансово самостоятельных регионов и территориальных общин. По нашему мнению, системные изменения в плане финансовой децентрализации, как и децентрализации власти, начались только в 2014 году, когда была принята Концепция реформирования местного самоуправления и территориальной организации власти в Украине [9]. Одним из основных направлений этой концепции является создание надлежащих материальных, финансовых и организационных условий для обеспечения выполнения органами местного самоуправления собственных и делегированных полномочий, что является опорной точкой для осуществления финансовой децентрализации.

Собственно, под термином финансовая децентрализация мы понимаем процесс передачи от центральных органов в органы местного самоуправления финансовых ресурсов, полномочий, прав на принятие решений с целью более эффективного обеспечения потребностей населения в получении

общественных благ, интенсификации экономического роста соответствующих территорий. Изучением финансовой децентрализации занимались такие ученые как Н. А. Бак, И. М. Ваховыч, Ю. И. Ганущак, С. Д. Герцаковский, Б. М. Данилишин, И. О. Лунина, О. П. Кириленко, В. И. Кравченко, А. И. Крысоватый.

Однако, результаты осуществления финансовой децентрализации в Украине в 2014-2016 годах и их влияние на региональное развитие остаются недостаточно освещенными в украинских и международных экономических изданиях. Оценка финансовой децентрализации, тенденций в развитии регионов осуществляется преимущественно правительственными структурами и неправительственными организациями.

Учитывая вышеизложенное, заданиями этого исследования являются: 1) анализ основных показателей финансовой децентрализации в Украине в 2014-2016 годах; 2) характеристика влияния финансовой децентрализации на региональное развитие в Украине с 2014 по 2016 год.

PhD, Iryna Tsymbaliuk
Student (PhD), Bogdan Pidtserkovnyi
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7623

1. Анализ основных показателей финансовой децентрализации в Украине в 2014-2016 годах.

При исследовании финансовой децентрализации необходимым является определение количественных параметров ее оценки. Только с помощью конкретных числовых данных можно делать обоснованные выводы о независимости местного самоуправления, проведении децентрализации власти в стране.

При выборе показателей для оценки уровня финансовой децентрализации необходимо принимать во внимание три условия: во-первых, финансовая децентрализация является процессом. То есть, ее можно измерить только в динамике с помощью показателей, характеризующих состояние местных финансов на тот или иной момент. Во-вторых, финансовая децентрализация не должна быть самоцелью. Центральное правительство осуществляет финансовую децентрализацию с целью обеспечения оптимального обеспечения населения общественными благами и ускорения экономического развития. В-третьих, показатели финансовой децентрализации должны быть сопоставимыми, чтобы с их помощью можно было сравнить разные отчетные периоды независимо от налогово-бюджетных изменений, принятых Верховной Радой Украины и/или центральными органами исполнительной власти.

Проанализировав работы В. И. Кравченка [3], И.М. Ваховыч [8], И.О. Луниной [4], М.В. Корнеева [11] и других украинских специалистов, занимающихся местными финансами и проблемами органов местного самоуправления, мы определили отсутствие единых критериев оценки уровня финансовой децентрализации,

наличие разных названий и характеристик одних и тех же показателей, сложность получения необходимых данных из открытых источников информации. Также, многие показатели дают, по сути, однотипную информацию, не принося полезный результат для выводов. Поэтому, для наиболее достоверной оценки уровня финансовой децентрализации мы выбрали следующие показатели:

1. Доля межбюджетных трансфертов в доходах местных бюджетов. Рассчитывается путем деления объема межбюджетных трансфертов из государственного бюджета в местные на общий объем доходов местных бюджетов.

2. Доля местных налогов в доходах местных бюджетов. Рассчитывается путем деления доходов местных бюджетов от местных налогов на общий объем доходов местных бюджетов.

3. Доля бюджета развития в доходах местных бюджетов. Рассчитывается путем деления объема межбюджетных трансфертов из государственного бюджета в местные на общий объем доходов местных бюджетов.

4. Доля расходов местных бюджетов в ВВП. Рассчитывается путем деления общего объема расходов местных бюджетов на номинальный ВВП страны.

5. Доля защищенных статей в расходах местных бюджетов. Рассчитывается путем деления расходов на защищенные статиместных бюджетов на общий объем расходов местных бюджетов.

6. Доля нецелевых межбюджетных трансфертов в общем объеме межбюджетных трансфертов. Рассчитывается путем деления нецелевых бюджетных трансфертов. (дотации финансового уравнивания в 2014 году, базовой и стабилизационной

PhD, Iryna Tsymbaliuk

Student (PhD), Bogdan Pidtserkovnyi

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7623

дотаций в 2015-2016 годах) на общий объем межбюджетных трансфертов из государственного бюджета в местные. Расчет показателей финансовой децентрализации осуществлен на основании данных ежегодных мониторингов Института бюджета и социально-экономических исследований и предоставлен в таблице 1.

Таблица 1. Показатели финансовой децентрализации в 2014-2016 годах, %

№ п/п	Показатели	2014 год	2015 год	2016 год
1	Доля межбюджетных трансфертов в доходах местных бюджетов	56,4	59,1	53,4
2	Доля нецелевых межбюджетных трансфертов в общем объеме межбюджетных трансфертов	46,3	4,2	3,4
3	Доля местных налогов в доходах местных бюджетов	3,5	9,2	11,6
4	Доля бюджета развития в доходах местных бюджетов	4,8	7,9	12,8
5	Доля расходов местных бюджетов в ВВП	14,4	14,2	14,7
6	Доля защищенных статей в расходах местных бюджетов	75,7	74,0	72,9

Источник: *Институт бюджета и социально-экономических исследований*, <http://www.ibser.org.ua/publications/monitoringcategories/richnyy>, доступ от 28.08.2017 г.

Исходя из таблицы 1, доля межбюджетных трансфертов в доходах местных бюджетов на протяжении исследуемого периода оставалась высокой, составляя более половины всех доходов местных бюджетов. Это свидетельствует о том, что органы местного самоуправления имеют ограниченное влияние на формирование собственных финансовых ресурсов, в Украине осуществляется централизованное сбалансирование доходов и расходов местных бюджетов. Резкое падение доли нецелевых межбюджетных трансфертов в общем объеме межбюджетных трансфертов с 46,3 % до 3,4 % случилось вследствие принятия Закона о реформе межбюджетных отношений, с помощью которого, в частности, вместо дотации выравнивания было введено базовую дотацию и существенно усовершенствован порядок ее расчета для целей стимулирования органов местного самоуправления [6]. В то же время, высокая доля целевых межбюджетных трансфертов, среди которых львиную часть занимают субвенция социальной защиты, образовательная субвенция и медицинская субвенция, указывают на неэффективное распределение полномочий между органами государственной власти. Расходы, на которые местные органы не имеют прямого влияния, должны осуществляться непосредственно с государственного бюджета или быть подкрепленными соответствующими финансовыми ресурсами.

PhD, Iryna Tsymbaliuk
Student (PhD), Bogdan Pidtserkovnyi
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7623

Повышение доли местных налогов в доходах местных бюджетов с 3,5 % в 2014 году к 11,6 % свидетельствует о том, что были расширены возможности местных органов власти влиять на формирование собственных доходов. Такое повышение стало возможным из-за принятия Закона о налоговой реформе, в котором к числу местных налогов (как составные части налога на имущество) были включены плата за землю, транспортный налог и расширена база обложения налогом на недвижимое имущество. Кроме того, к плательщикам единого налога были отнесены бывшие плательщики фиксированного сельскохозяйственного налога, что также привело к повышению бюджетных поступлений за счет местных налогов [5].

Увеличение доли бюджета развития в доходах местных бюджетов от 4,8 % до 12,8 % свидетельствует о повышении финансирования мероприятий на строительство и реконструкцию объектов социальной, транспортной и производственной инфраструктуры.

Доля расходов местных бюджетов в ВВП составляла больше 14 % на протяжении исследуемого периода. Этот показатель в Украине больше чем в Польше, Чехии, Венгрии, Латвии, Румынии и других странах центрально-восточной Европы [10]. При этом только незначительное снижение доли защищенных статей в расходах местных бюджетов указывает на высокий уровень вмешательства государства в деятельность на местах.

Таким образом, о проведении мероприятий финансовой децентрализации в Украине свидетельствуют незначительное понижение доли межбюджетных трансфертов в доходах местных бюджетов, доли защищенных статей в

расходах местных бюджетов, а также существенное увеличение поступлений от местных налогов и бюджетов развития. Однако уровень влияния центральных органов власти на формирование финансовых ресурсов местных бюджетов в Украине остается высоким.

2. Характеристика влияния финансовой децентрализации на региональное развитие в Украине с 2014 по 2016 год. Региональным развитием является процесс социальных, экономических, экологических, гуманитарных и других позитивных изменений в регионах. При этом понятие «регион» для целей нашего исследования охватывает область Украины и/или какую-либо ее часть, характеризующееся территориальной целостностью и особенностями развития, в рамках которой реализуются специальные для этой территории проекты регионального развития [7].

Наиболее распространенным показателем для измерения уровня развития региона является валовой региональный продукт. В 2014-2016 годах для экономики Украины была характерна продолжающаяся уже третий год подряд внешняя агрессия, отрицательная динамика экономических показателей, заморозка социальных стандартов, медленные шаги в направлении выхода на рынки стран ЕС, что, собственно, отразилось на общих показателях развития. Макроэкономическая нестабильность усиливает непривлекательность инвестиционного климата и отток иностранных инвестиций, что, в свою очередь, влияет на уровень производства и состояние рынка труда и выплаты заработной платы и формирует негативные тенденции развития региональной экономики [1, с. 395].

PhD, Iryna Tsymbaliuk

Student (PhD), Bogdan Pidtserkovnyi

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7623

Учитывая изложенное, непосредственного влияния финансовой децентрализации на темпы роста (падения) валового регионального продукта пока не было определено.

Отметим, что на сегодняшний день наиболее полная оценка регионального развития осуществляется

Министерством регионального развития Украины в соответствии с Методикой проведения мониторинга и оценки результативности реализации государственной региональной политики. Даная методика включает комплекс показателей, которые поделены на следующие направления: экономическая и социальная сплоченность, экономическая эффективность, инвестиционно-инновационное развитие и внешнеэкономическое сотрудничество, финансовая самодостаточность, развитие малого и среднего предпринимательства, эффективность рынка труда, развитие инфраструктуры, возобновляемая энергетика и энергоэффективность, доступность и качество услуг в сфере образования, доступность и качество услуг в сфере здравоохранения, социальная защита и безопасность, рациональное природопользование и качество окружающей среды. При этом, к показателям финансовой самодостаточности относится темп роста (снижения) доходов местных бюджетов (без трансфертов), доходы местных бюджетов (без трансфертов) в расчете на душу населения, темп роста (снижения) налогового долга по денежным обязательствам

плательщиков налогов без учета налогового долга налогоплательщиков, находящихся в процедурах банкротства или в отношении которых судом принято решение (постановление) о приостановлении производства по делу [13].

Следует заметить, что поскольку вышеупомянутая методика мониторинга регионального развития начала применяться Министерством регионального развития Украины, начиная с 2015 года, то для целей сопоставимости показателей результаты 2014 года не были приняты во внимание. Исходя из таблицы 2, самые высокие показатели регионального развития в 2016 году имели г. Киев, Харьковская, Киевская, Винницкая и Черновицкая области. При этом коэффициент корреляции между местом региона по направлению «финансовая самодостаточность» и местом региона по общим результатам годового мониторинга в 2016 году составил 0,20 (слабая зависимость), в 2015 году – 0,58 (средняя зависимость). Таким образом, представляется, что существует определенная зависимость между финансовой децентрализацией и динамикой регионального развития. Для получения более точных результатов необходимо учитывать большее количество показателей финансовой децентрализации, а также исключить те показатели, которые не дают никакой информации о тенденциях финансовой децентрализации, таких как доходы местных бюджетов (без трансфертов) в расчете на душу населения.

PhD, Iryna Tsymbaliuk
Student (PhD), Bogdan Pidtserkovnyi
Опубликованы: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7623

Таблица 2. Показатели регионального развития в 2015-2016 годах, %

Регион Украины	2016 год		2015 год	
	Место региона за результатами мониторинга Кабинета министров Украины	Место региона по направлению «финансовая самодостаточность»	Место региона за результатами мониторинга Кабинета министров Украины	Место региона по направлению «финансовая самодостаточность»
г. Киев	1	1	1	1
Харьковская область	2	12	2	3
Киевская область	3	6	6	2
Винницкая область	4	8	7	7
Черновицкая область	5	5	3	4
Ровенская область	6	23	11	11
Черкасская область	7	13	10	13
Хмельницкая область	8	21	13	23
Волынская область	9	19	12	10
Днепропетровская область	10	18	5	8
Житомирская область	11	20	16	21
Ивано-Франковская область	12	24	4	24
Львовская область	13	2	9	12
Запорожская область	14	3	17	18
Одесская область	15	4	18	22
Закарпатская область	16	14	8	6
Полтавская область	17	9	14	20
Кировоградская область	18	10	21	19
Николаевская область	19	16	22	17
Тернопольская область	20	25	15	9
Херсонская область	21	22	20	5
Черниговская область	22	15	23	16
Сумская область	23	11	19	15
Донецкая область	24	7	25	25
Луганская область	25	17	24	14

Источник: Министерство регионального развития, строительства и жилищно-коммунального хозяйства Украины, рейтинговая оценка регионов <http://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/regional-dev/derzhavna-rehional-na-polityka/monitorynh/monitorynh-monitorynh/rejtingova-otsinka-regioniv/>, доступ от 28.08.2017 г.

Финансовая децентрализация является имуществом, единого налога, акцизного мощным фактором для объединения налога с розничной торговли, налога на территории общин в Украине. Так, прибыль учреждений коммунальной объединенные территории собственности ОТГ, платежей за общины (далее – ОТГ) получили в свое предоставление административных распоряжение 60 % налога на доходы услуг; 25 % экологического налога. Для физических лиц; 100 % налога на ОТГ также предусмотрены прямые

PhD, Iryna Tsymbaliuk
Student (PhD), Bogdan Pidtserkovnyi
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7623

межбюджетные отношения с государственным бюджетом, возможность получать из государственного бюджета средства на развитие инфраструктуры общины, а именно финансирование за счет Государственного фонда регионального развития, субвенции на развитие инфраструктуры ОТГ, субвенции на социально-экономическое развитие территорий. В 2015 году 794 сельских, поселковых и городских совета, в состав которых вошло 2015 населенных пунктов добровольно объединились в 159 территориальных общин. В 2016 году 946 сельских, поселковых и городских совета добровольно объединились в 208 территориальных общин.

В результате за 2016 поступления общего фонда местных бюджетов 159 общин (с учетом межбюджетных трансфертов) составили 7,1 млрд. грн., что больше почти во 7 раз по сравнению с поступлениями 2015 года до бюджетов местных советов, которые вошли в состав ОТГ. При этом за счет целевых трансфертов из государственного бюджета ОТГ реализовали в 2016 году 5904 проекты местного развития [14].

Кроме стимулирования объединения территориальных общин, финансовая децентрализация повлекла за собой чрезмерное размещение средств местных бюджетов на депозитах в банках. Так, по информации Министра регионального развития, жилищно-коммунального хозяйства и строительства по состоянию на июль 2017 года местные органы власти держат на депозитах 55 млрд. грн. [12].

Для сравнения – общие доходы местных бюджетов в 2016 году составляли 366 млрд. грн. [2]. Это, в свою очередь, указывает на неэффективное использование органами местного самоуправления полученных в результате финансовой децентрализации средств.

Выводы

В 2014-2016 годах в Украине отмечалось повышение показателей финансовой децентрализации в связи с имплементацией определенных налогово-бюджетных изменений. В тоже время, центральные органы власти продолжают существенно влиять на местные финансы.

С помощью показателей финансовой самодостаточности, используемых в Методике проведения мониторинга и оценки результативности реализации государственной региональной политики, нами выявлена зависимость между финансовой децентрализацией и динамикой регионального развития. Определено, что финансовая децентрализация способствует объединению территориальных общин и приводит к значительному накоплению средств местных бюджетов в банковской системе страны.

С целью поиска путей решения проблемы интенсификации регионального развития в условиях децентрализации в Украине в последующих наших исследованиях будет произведена разработка методики оценки влияния финансовой децентрализации на отдельные оставляющие регионального развития и региональное развитие в целом.

PhD, Iryna Tsymbaliuk
Student (PhD), Bogdan Pidtserkovnyi
Опубликованы: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7623

Бібліографія

1. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році», К., НІСД, 2016, 688 с.
2. Бюджетний моніторинг: аналіз ефективності виконання бюджету за 2016 рік, Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень, http://www.ibser.org.ua/sites/default/files/kv_iv_2016_monitoring_ukr_0.pdf, доступ от 28.08.2017 г.
3. В. І. Кравченко Місцеві фінанси України [Текст] : Навч. посібник; Науково-дослідний фінансовий ін-т., Київ, Знання, 1999, 487 с.
4. Диверсифікація доходів місцевих бюджетів [Текст] / [Луніна І. О., Кириленко О. П., Лучка А. В. та ін.]; за ред. д-ра екон. наук І. О. Луніної; НАН України; Інститут екон. та прогнозув., Київ, 2010, 320 с
5. Закон Украины от 28 декабря 2014 №71-VIII «О внесении изменений в Налоговый кодекс Украины и некоторые законодательные акты Украины относительно налоговой реформы», газета «Голос Украины» от 31.12.2014 г.
6. Закон Украины от 28 декабря 2014 г. № 79-VIII «О внесении изменений к Бюджетному кодексу Украины касательно реформы межбюджетных отношений», газета «Голос Украины» от 30.12.2014 г.
7. Закон Украины от 05 февраля 2015 года № 156-VIII «Об основах государственной региональной политики», газета «Голос Украины» от 04.03.2015 г.
8. І. М. Вахович. Фінансова політика сталого розвитку регіону: теоретико-методологічні та прикладні засади: [монографія], Луцьк, ЛДТУ, 2007, 496 с.
9. Концепция реформирования местного самоуправления и территориальной организации власти в Украине, утвержденная распоряжением Кабинета Министров Украины от 01 апреля 2014 г. № 333-р, газета «Правительственный курьер» от 11.04.2014 г.
10. Луніна І. О. Декларації і реалії бюджетної децентралізації / І. О. Луніна, Д. М. Серебрянська, «Дзеркало тижня», <https://dt.ua/finances/deklaraciyi-ta-realiyi-byudzhetnoyi-decentralizaciyi-abo-yakimi-naspravdi-ye-finansovi-povnovazhennya-miscevoyi-vladi-.html>, доступ от 28.08.2017 г.
11. М. В. Корнєєв. Фінансова автономія органів місцевого самоврядування : дис. канд. екон. наук : 08.00.08, Суми, 2009, 275 с.
12. Местная власть держит 55 миллиардов на депозитах – Зубко, Экономическая правда, <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2017/07/17/627161/>, доступ от 28.08.2017 г.
13. Методика проведения мониторинга и оценки результативности реализации государственной региональной политики, утверждена постановлением Кабинета Министров Украины от 21 октября 2015 г. № 856, газета «Правительственный курьер» от 11.11.2015 г.
14. Фінансова децентралізація в Україні: перший етап успіхів, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/03/Buklet-finanova-detsenrt-21.03.17.pdf>, доступ от 28.08.2017 г.

PhD, Iryna Tsymbaliuk
Student (PhD), Bogdan Pidtserkovnyi
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7623

PhD, Assoc. Professor. Alla Sirotinska¹⁾
PhD, Assoc. Professor Oleksan Sirotinsky²⁾

*¹⁾Department of Accounting and Audit,
National University of Water Management and Nature
Resources Use (Rivne, Ukraine)
a.sirotinska@gmail.com*

*²⁾ Department of Building, road, reclamation, agricultural machines
and equipment,
National University of Water Management and Nature
Resources Use (Rivne, Ukraine)
o.a.sirotinsky@nuwm.edu.ua*

INFORMATION TECHNOLOGIES IN ENTERPRISE MANAGEMENT

TECHNOLOGIE INFORMACYJNE W ZARZĄDZENIU PRZEDSIĘBIORSTWEM

ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В УПРАВЛЕНИИ ПРЕДПРИЯТИЕМ

Abstracts

The development tendencies of the information services market and electronic data interchange between enterprises in Ukraine are studied. Functioning features of electronic data interchange systems and information systems of the enterprises are considered. The stages of work when choosing an information system for an enterprise and its introduction are proposed. The role of analytical accounting of economic activity in enterprise management is disclosed. The main prospects for the development of information technologies in enterprise management are determined.

Keywords: *information system, information support, information resources, enterprise management, electronic data interchange, software.*

Streszczenie

Badane są tendencje rozwoju na Ukrainie rynku usług informacyjnych i elektronicznej wymiany danych między przedsiębiorstwami. Uwzględniono cechy funkcjonowania systemów elektronicznej wymiany danych i systemów informacyjnych przedsiębiorstwa. Zaproponowane są etapy pracy przy wyborze systemu informacyjnego dla przedsiębiorstwa i jego wdrożenia. Została przeanalizowana rola analitycznej sprawozdawczości działalności gospodarczej w zarządzaniu przedsiębiorstwem. Określono główne perspektywy rozwoju technologii informacyjnych w zarządzaniu przedsiębiorstwem.

Słowa kluczowe: *system informacyjny, wsparcie informacyjne, zarządzanie przedsiębiorstwem, elektroniczna wymiana danych, oprogramowanie.*

PhD, Assoc. Professor Alla Sirotinska
PhD, Assoc. Professor Oleksan Sirotinsky
Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7624

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 66-77

Аннотация

Изучены тенденции развития в Украине рынка информационных услуг и электронного обмена данными между предприятиями. Рассмотрены особенности функционирования систем электронного обмена данными и информационных систем предприятия. Предложены этапы работ при выборе информационной системы для предприятия и ее внедрения. Раскрыта роль аналитического учета хозяйственной деятельности в управлении предприятием. Определены основные перспективы развития информационных технологий в управлении предприятием.
Ключевые слова: информационная система, информационное обеспечение, управление предприятием, электронный обмен данными, программное обеспечение.

Введение. Сегодня развитие информатизации и информационного общества является одним из приоритетных направлений функционирования государства и имеет общенациональное значение. Информационным технологиям (ИТ) отводится роль средств обеспечения открытости публичной информации, эффективного взаимодействия между субъектами экономических отношений, оптимизации затрат и оперативности принятия управленческих решений. В последние годы использование ИТ растет быстрыми темпами во всех отраслях национальной экономики. Сегодня завоевание предприятием достойного места на региональном и мировом рынке, достижение высоких результатов деятельности в значительной степени зависит от масштабов использования современных информационных технологий, а также от роли этих технологий в процессе управления.

Таким образом, исследование информационных технологий в управлении предприятием, вопросов их внедрения и использования актуально.

Анализ последних исследований и публикаций.

Анализ научных исследований позволяет утверждать, что вопросам функционирования и внедрения информационных систем уделяется внимание многих ученых. Развитие рынка информационных технологий, его проблемы и перспективы рассматривали отечественные ученые А. Андрощук [1], А.С. Бабанин [2], С. Войтко [3], А.Литвин [4], С.К. Полумиенко и Л.А. Рыбаков [5] и другие. В.В. Сопко и Н.Н. Бенько изучали системотехнические аспекты автоматизации бухгалтерского учета [6]. Т.Д. Маркова и Г.Б. Пчелянская исследовали особенности использования компьютерных информационных технологий в системе учета и контроля предпринимательской деятельности [7]. В.А. Осмятченко исследовал экономическую эффективность внедрения информационных технологий в бухгалтерском учете, рассматривал риски компании, связанные с этим [8]. Н.И. Скрипник и Н.Н. Матюха исследовали пути формирования и использования информации для обеспечения принятия управленческих решений [9]. Р.Л. Цебень изучал особенности

PhD, Assoc. Professor Alla Sirotinska
PhD, Assoc. Professor Oleksan Sirotinsky
Опубликованы: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7624

внутреннего аудита в условиях применения информационных технологий [10]. П.А. Куцик исследовались корпоративные и межорганизационные информационные системы [11]. Я.С. Ткаль, Я.В. Чуб и В.В. Ткаченко рассматривали вопросы внедрения автоматизированной системы учета на предприятии, определили ее основные преимущества и недостатки [12]. Н.С. Марушко и Г.М. Воляник провели обзор состояния рынка информационных систем учета и управления предприятием в Украине [13].

Предметом дискуссии среди ученых, ИТ-специалистов и предпринимателей является использование облачных технологий в бизнесе. Так, И.Л. Яковичский проводит сравнительный анализ и предлагает классификацию существующих решений облачных вычислений [14].

Проблематике информационных технологий посвящены работы многих ученых. Но, вопросы внедрения и использования информационных технологий в управлении предприятиями остаются недостаточно исследованными. Проблемы обработки данных с использованием информационных систем, работающих в условиях облачных технологий изучены недостаточно. Учитывая стремительно растущий уровень информатизации бизнеса, эти вопросы актуальны и имеют практическое значение.

Целью работы является исследование функциональности современных информационных технологий в управлении предприятием, усовершенствование методологических аспектов их выбора, внедрения и использования.

Сегодня экономическая ситуация в государстве и законодательство

оказывают существенное влияние на требования пользователей к функциональности информационных технологий. Среди преимуществ использования последних Т.Д. Маркова и Г.Б. Пчелянская называют быстрое введение в эксплуатацию и перенастройки, единую информационную базу данных и скорость доступа к ней, возможности планирования деятельности и осуществления оперативного контроля и другие. Недостатками использования информационных систем авторы считают рост киберпреступности, статичность, обновления техники, обучение персонала, высокая цена, зависимость от сети Интернет и постоянная необходимость адаптации к современным требованиям времени [7].

Следует не согласиться с некоторыми высказываниями Т.Д. Марковой и Г.Б. Пчелянской. Так, скорость ввода в эксплуатацию и перенастройки информационных систем зависят только от объемов информации, которую необходимо внести в программу на начальных этапах ее эксплуатации.

Перенастройка информационных систем во время эксплуатации влечет за собой изменение принципов обработки данных и может негативно повлиять на качество информации. Бесспорно, развитие программных продуктов происходит в направлении введения интуитивно понятного интерфейса, но доступность усвоения информации и высокая скорость работы специалистов зависят только от их субъективных качеств. Нельзя согласиться со статичностью информационных систем, поскольку лицензионные программы оперативно обновляются разработчиками. Зависимость от сети Интернет имеют только базы данных, использующие

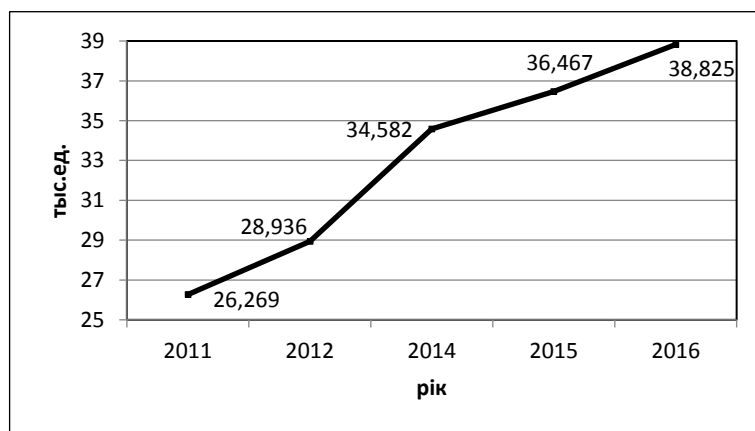
PhD, Assoc. Professor Alla Sirotska
PhD, Assoc. Professor Oleksan Sirotsky
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7624

облачные технологии, или доступ к развитию информационных технологий, которым осуществляется в удаленном режиме. которые, в свою очередь, обуславливают расширение рынка информатизации.

В последнее время в Украине растет количество предприятий, предоставляющих услуги в сфере компьютерного программирования и предоставляющих другие информационные услуги предприятиями (рис. 1).

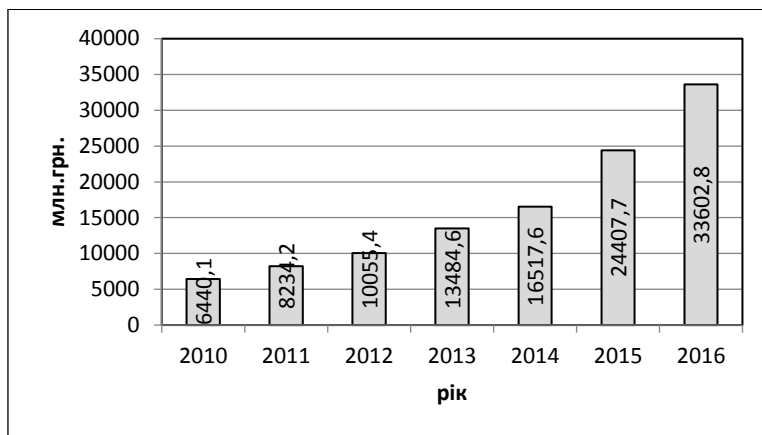
Увеличение объемов электронного обмена данными является причиной Украины растет с каждым годом (рис.2).

Рис. 1. Количество украинских предприятий, осуществляющих электронный обмен данными в хозяйственной деятельности.

Источник: составлено авторами по данным [18]

Рис. 2. Объемы деятельности предприятий Украины в сфере компьютерного программирования и предоставления других информационных услуг.

Источник: составлено авторами по данным [18].

Внедрение системы электронного администрирования налога на добавленную стоимость (НДС) предусматривает организацию взаимодействия органов Государственной фискальной службы Украины (ГФСУ), Государственного казначейства Украины (ГКУ) и субъектов хозяйствования в едином электронном сервисе [17]. Последний должен обеспечивать получение и обработку информации из Единого реестра налоговых накладных (ЕРНН), Государственной таможенной службы Украины, о состоянии НДС счета, открытого в ГКУ, интегральной карточки плательщика НДС, зарегистрированной в Государственной налоговой инспекции (ГНИ).

В ЕРНН регистрируются налоговые документы всеми субъектами хозяйствования - плательщиками НДС, у которых в результате осуществления операций возникли налоговые обязательства по НДС (или их корректировка). Предприятия, у которых в результате проведенных

операций возникло право на налоговый кредит по НДС (или его корректировка) могут получить данные о зарегистрированных для них налоговых документах. Государственная таможенная служба Украины при таможенном оформлении импортных запасов осуществляет начисление налоговых обязательств по НДС. Всем субъектам хозяйствования - плательщикам НДС в ГКУ открывается специальный счет. Интегрированная карточка плательщика НДС - форма оперативного учета НДС, включающая перечень показателей подсистем информационной системы органов ДФС, которые характеризуют состояние расчетов плательщика с бюджетом.

Внедрение электронных форм обмена документами и сдачи отчетности, системы электронного администрирования НДС привело к возникновению и развитию программ, обеспечивающих передачу в электронном формате данных бизнес-партнерам, контролирующим и фискальным органам. Лидерами

PhD, Assoc. Professor Alla Sirotska
 PhD, Assoc. Professor Oleksan Sirotsky
 Оpublikowany: 2017-12-30
 DOI: 10.5604/01.3001.0010.7624

украинского рынка систем электронного документооборота являются "М.Е.Дос", "1С: Отчет". Они обеспечивают получение входных и формирование выходных первичных документов, обмен информацией с ЕРНН, подготовку отчетов и их автоматизированную проверку, выгрузку в формат (*.dbf) и отправку в контролирующие органы. Такие системы используют технологии электронной цифровой подписи и криптографической защиты данных.

Современные информационные технологии для управления предприятием развиваются в направлении комплексной автоматизации обработки информации. Автоматизация бухгалтерского учета в таких программах является лишь их составной частью. Вместе с этим, учетная информация в таких технологиях является основой функционирования и обработки данных в них. Лидерами украинского рынка программ автоматизации управления малым и средним бизнесом являются "1С: Предприятие", "Парус-Предприятие".

Выбор информационной технологии предприятием является ответственным заданием. Поскольку, она устанавливается на длительный срок, должна быть экономически эффективной и соответствовать потребностям предприятия. Нами рекомендуются выбор информационной технологии фирмой проводить в следующей последовательности:

- 1) оценить готовность компании к автоматизации;
- 2) оценить стоимость затрат;
- 3) провести анализ функциональности информационной технологии;
- 4) оценить экономическую эффективность информационной

системы;

- 5) оценить возможности предприятия по завершению внедрения технологии;

- 6) проанализировать надежность информационной системы;

- 7) проанализировать уровень обслуживания, сопровождения и перспектив развития информационной технологии.

После выбора и приобретения информационной технологии предприятие сталкивается с проблемами ее внедрения, во избежание которых рекомендуется выполнять работы в следующей последовательности:

- 1) регистрация общих программных настроек;

- 2) заполнение сведений о собственной организации;

- 3) регистрация пользователей и настройка принципов их работы;

- 4) заполнение основных справочников;

- 5) внесение остатков на начало периода.

Общие программные настройки предусматривают регистрацию валюты, в которой ведется учет хозяйственных операций и составляется отчетность, способов представления информации в программе, возможности использования режима запрета внесения данных, настройку прав доступа к данным и другие. Такие настройки не влияют на обработку данных, но они определяют общие принципы функционирования программы.

На этапе заполнения сведений о собственной организации вносятся реквизиты предприятия, его структура, ответственные лица, счета в банках и тому подобное. Важным на этом этапе является настройка в информационной системе параметров учета и принципов учетной политики, в соответствии с

PhD, Assoc. Professor Alla Sirotinska
PhD, Assoc. Professor Oleksan Sirotinsky
Опубликованы: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7624

которыми будут регистрироваться учетных работников, но и кадровой и операции и составляться отчетность. экономической служб, а также Параметры учета, как правило, имеют управленческого персонала, которые общий системный характер и не будут иметь доступ к информационной системе. Все пользователи программы меняются в течение использования должны иметь доступ к программе. Они могут определять к информационной базе в соответствии с разрезам аналитического учета запасов, денежными средствами, расчетов с своими обязанностями. Этим контрагентами, обособленных подразделений и тому подобное. достигается закрепление их Установленные параметры учета ответственности за действия, формируют принципы проведения выполненное в системе, и защита первичных документов, обработки и информации от несанкционированного обобщения данных в регистрах и доступа.

отчетов системы.

Принципы учетной политики имеют периодический характер, то есть могут изменяться в течение использования программы. Они, как правило, определяют систему налогообложения предприятия, способы списания запасов и их оценки, отражения расходов на счетах бухгалтерского учета, принципы учета издержек производства и распределения общепроизводственных расходов и тому подобное. Принципы учетной политики влияют на формирование операций при проведении первичных документов.

Кроме этого, главный бухгалтер предприятия должен ознакомиться с планом счетов бухгалтерского учета, имеющимся в программе, и, в случае необходимости, выполнить его корректировку в соответствии с потребностями организации учета. Такая корректировка предполагает открытие субсчетов к счетам бухгалтерского учета, настройку перечня объектов аналитических данных, в разрезе которых будет вестись учет хозяйственных операций.

Для обеспечения выполнения следующего этапа в организации должны быть распределены функциональные обязанности, не только

Первые три этапа должны быть обязательно выполнены до начала регистрации в информационной системе данных о хозяйственных операциях предприятия. Работы, предусмотренные на четвертом и пятом этапах, не имеют такой обязательности, но их выполнение при внедрении программы обеспечит корректность данных и упростит дальнейшую работу пользователей.

На четвертом этапе заполняются справочные данные, которые помимо сохранения необходимой информации обеспечивают ведение аналитического учета, поэтому их наличие и полнота важны для целей управления. В справочниках сохраняется информация, которая описывает данные о необоротных активах, запасах, контрагентах, складах, работниках предприятия, типовых операциях, ставках налогов, взносов, сборов и тому подобное.

Внесение остатков на начало периода должно быть обязательно выполнено до момента подготовки отчетности, иначе последняя будет формироваться некорректно. Остатки регистрируются по счетам бухгалтерского учета в разрезе объектов аналитического учета.

После выполнения работ по внедрению информационной системы начинается период его использования,

PhD, Assoc. Professor Alla Sirotinska
PhD, Assoc. Professor Oleksan Sirotinsky

Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7624

во время которого вносятся оперативные данные о фактах деятельности предприятия, они записываются в программе с использованием счетов бухгалтерского учета. Данные синтетических счетов бухгалтерского учета представляют обобщенное отражение в денежном измерении экономически однородных хозяйственных средств. Для оперативного принятия управленческих решений важна детализация синтетических данных в натуральных и других показателях. То есть в информационных технологиях предприятия должен быть организован полноценный аналитический учет хозяйственной деятельности с такой степенью детализации, которая удовлетворяет потребности управленческого персонала.

Информационная технология должна обеспечивать следующие возможности по организации учетной аналитики для целей управления предприятием:

- ввод, хранение и обработку аналитических сведений о средствах, которые используются предприятием;
- поиск, отбор и сортировку аналитических данных по установленным признакам;
- использование аналитической информации при регистрации хозяйственных операций;
- определение состава аналитики, который будет детализировать синтетические данные, и настройка его в зависимости от потребностей предприятия;
- детализацию обобщенных синтетических данных в разных разрезах аналитических сведений и их сочетаниях;
- настройку пользователем видов

аналитики, предложенных разработчиками информационной системы, и внесения собственных.

Внедрение электронного документооборота и администрирования налогов привело к возникновению в информационных технологиях управления предприятием возможности получения и выгрузки документов (первичных и отчетных) в специальных форматах (*.dbf, *.xml), которые могут обрабатываться системами электронного документооборота, электронными сервисами фискальных органов, системами финансово кредитных учреждений.

Потребность высвобождения ресурсов, уменьшения затрат и защиты информации повлекла возникновение облачных технологий (Cloud Computing), которые в последнее время активно внедряются в предпринимательстве. Они предусматривают использование программного обеспечения ресурсов сервера, который располагается в компании, предоставляющей такие услуги. Для внедрения информационных систем с использованием облачных технологий достаточно приобрести процессорное время, дисковое пространство и сеть нужной пропускной способности. Это позволяет значительно сократить расходы и высвободить ресурсы для основных бизнес-процессов. Сегодня информационные системы "1С: Предприятие" и "Парус - Предприятие" предлагают свои решения для управления предприятием с использованием облачных технологий.

Система "1С: Предприятие" в условиях использования облачных технологий может работать по сценариям: 1) "облако" внутри организации - сервер с информационной

PhD, Assoc. Professor Alla Sirotinska
PhD, Assoc. Professor Oleksan Sirotinsky
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7624

базой располагается на предприятии; 2) "облако" внутри холдинга - сервер с информационной базой располагается в центральном офисе холдинга; 3) "облако" для клиентов - сервер с информационной базой располагается у поставщика 4) модель сервиса - сервер с информационной базой располагается у поставщика услуг по использованию "облачных" технологий [16].

Платформа "jПарус" позволяет работать в среде программного обеспечения, свободно распространяется, и обеспечивает работу в режимах: 1) программное обеспечение как услуга (SaaS) 2) платформа как сервис (PaaS) [15].

При использовании фирмой информационных систем с применением облачных вычислений предприятие получает следующие преимущества.

1. Возможность доступа учетного персонала к информационным ресурсам в любое время, с любого устройства, имеющего подключение к Интернет, независимо от территориального расположения.

2. Сокращение расходов на обслуживание информационной технологии. Внедрение предприятием информационной системы, функционирующей с использованием облачных технологий, приводит к сокращению затрат на техническое и программное обеспечение, содержание ИТ-специалистов, уменьшение бумажного и внедрение электронного документооборота.

3. Высокий уровень безопасности и надежности хранения информационных данных при их профессиональной организации.

4. Неограниченность вычислительных ресурсов и увеличение их мощности.

Вместе с этим следует назвать риски, возникающие у предприятия при внедрении информационных систем на основе облачных технологий.

1. Ограниченность программного обеспечения, обусловленная тем, что пользователь имеет доступ только к информационным системам, которые расположены в "облаке", возможности настройки им этих систем ограничены.

2. Отсутствие абсолютной конфиденциальности.

3. Сложность восстановления утраченных в "облаке" информационных ресурсов.

4. Необходимость обеспечения постоянного подключения к сети Интернет с достаточной пропускной способностью увеличивает соответствующие расходы. В случае введения электронного документооборота возникает необходимость дополнительного приобретения ключей электронной цифровой подписи.

5. Отсутствие абсолютной безопасности и сохранности информационных ресурсов.

Внедрение облачных технологий, расширение возможностей использования мобильных технических средств вызвало потребность разработки для информационных систем предприятия мобильных платформ и приложений, которые обеспечивают доступ к базе данных предприятия независимо от местоположения пользователя с использованием мобильных телефонов, планшетов и тому подобное. Так, разработчики "1С: Предприятие" внедряют мобильную платформу на базе операционных систем iOS и Android. Таким образом, пользователями информационных систем кроме учетного и управленческого персонала

PhD, Assoc. Professor Alla Sirotinska
PhD, Assoc. Professor Oleksan Sirotinsky
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7624

становятся работники маркетинговой службы, снабжения, сбыта и других подразделений предприятия.

Расширение круга пользователей информационных технологий предприятия в свою очередь требует от разработчиков создания максимально упрощенного и понятного интерфейса. Внедрение последнего (интерфейс "Такси") проводят разработчики системы "1С: Предприятие". Принципы работы интерфейса "Такси" подобны Интернет и мобильным приложениям, что обеспечивает быстрое начало работы без предварительной подготовки пользователя, позволяет ему самостоятельно настраивать рабочее пространство, получать оперативную систему помощи и улучшить навигацию в системе.

Выводы. Управление современным предприятием характеризуется увеличением объемов электронного обмена данными, что приводит к развитию информационных технологий.

Современные программные продукты электронного документооборота позволяют выполнить весь комплекс работ по подготовке, проверке и отправке электронных документов.

Развитие информационных систем предприятий происходит в направлении комплексной автоматизации обработки информации. Проблема выбора информационной технологии, которая соответствует требованиям предприятия, актуальна на современном

этапе развития предпринимательской деятельности в Украине. Нами предложены этапы работ, которые должны быть выполнены организацией при выборе программного обеспечения, которое максимально учитывает специфику деятельности фирмы.

При внедрении информационных технологий в организациях следует выполнить определенный перечень работ, соблюдая при этом их последовательность. Нами предложен порядок организации таких работ на предприятии.

Функционирование информационной системы учета характеризуется взаимосвязью различных объектов. Для получения информации с целью принятия своевременных управленческих решений важна настройка аналитического учета хозяйственной деятельности предприятий.

Современные тенденции развития информационных систем предприятий характеризуются комплексной автоматизацией и возможностью функционирования в глобальном информационном пространстве.

Внедрение облачных технологий в процесс обработки экономических данных фирмы предоставляет управленческому персоналу практически неограниченные возможности доступа к информационным ресурсам, обеспечивает оперативность и своевременность принятия решений. Но использование таких технологий предприятием связано с риском.

Бібліографія

1. Андрощук Г. Індустрія програмного забезпечення в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку / Г. Андрощук // Інформаційне суспільство в Україні : міжнародний науковий конгрес, 25–26 жовт. 2012 р.: тези доп. – К., 2012. – С. 81–88.
2. Бабанін О.С. Статистика розвитку ІТ-ринку в США, Україні й світі / Бабанін О.С. // Статистика України.- 2013.- №1.- С.22-28.
3. Войтко С. В. Управління розвитком наукомістких підприємств: [моногр.] / Войтко С. В. – К. : НТУУ “КПІ”, 2012. – 277 с.
4. Литвин А.Є. Тенденції розвитку світового ринку інформаційних технологій / А.Є. Литвин // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2011. – Вип. 2. – С. 132–137.
5. Полумієнко С.К., Рибаків Л.О. Про деякі питання державної політики розвитку інформаційного суспільства / С.К. Полумієнко, Л.О. Рибаків // Інформаційне суспільство в Україні: міжнар. наук. конгрес, 25–26 жовт. 2012 р.: тези доп. – К., 2012. – С. 42–45.
6. Сопко В.В., Бенько М.М. Мета і принципи автоматизації бухгалтерського обліку / В.В. Сопко, М.М. Бенько // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит.- 2010.- № 12 (114).- С. 186-192
7. Маркова Т.Д., Пчелянська Г.Б. Особливості використання інформаційних систем і технологій в системі обліку та контролю / Т.Д. Маркова, Г.Б. Пчелянська // Економіка харчової промисловості.- 2016.- Том.8, вип. 3/2016.- С. 40-45.
8. Осмятенко В.О. Економічна оцінка ефективності впровадження інформаційних технологій у бухгалтерський облік / В.О.Осмятенко // Міжнародний збірник наукових праць.-2010.- Вип. 1(16).- С. 178-182.
9. Skripnyk M.I., Matiukha M.M. Formation and presentation of management information system / M.I.Skripnyk, M.M. Matiukha // Економічний аналіз. – 2015.- Том 20. – С. 301-305
10. Цебень Р.Л. Застосування інформаційних технологій у внутрішньому аудиті / Р.Л. Цебень // Проблеми і перспективи економіки України.- 2015.- № 4(4).- С. 365-369
11. Куцик П.О. Концептуальні підходи до розгляду інформаційних систем обліку в корпоративному управлінні / П.О.Куцик // Облік і фінанси.- 2013.- № 4 (62).- С. 52-59.
12. Tkal Y.S., Chub Y.V., Tkachenko V.V. Particularities of the usage of the information systems in accounting / Y.S.Tkal, Y.V.Chub, V.V.Tkachenko// Економічний аналіз.- 2016.- Т.24.- № 2.- С.162-167.
13. Марушко Н.С., Воляник Г.М. Інформаційні системи ведення обліку: сучасний стан і тенденції розвитку / Н.С. Марушко, Г.М. Воляник // Науковий вісник НЛТУ України. - 2015. – Вип. 25.3.- С.370-377.
14. Яковичкий І.Л. Технологія "хмарних обчислень" як інструмент створення інфраструктури управління / І.Л. Яковичкий // Комунальне господарство міст.- 2012.- Вип.102.- С. 320-327.
15. jПарус – облачная платформа: [Електронний ресурс]. - <http://j.parus.ua/>.
16. "ІС:Оренда програм" - рішення для економії бюджету і зручності роботи користувачів: [Електронний ресурс]. - <http://www.1c.ua/ua/partner/rent/index.php>.
17. Деякі питання електронного адміністрування податку на додану вартість: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 р. № 569. [Електронний ресурс]. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/569-2014-%D0%BF>.
18. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. - <http://www.ukrstat.gov.ua/>

PhD, Assoc. Professor Alla Sirotska
PhD, Assoc. Professor Oleksan Sirotsky
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7624

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 66-77

References

1. Androschuk G.(2012). Software industry in Ukraine: state, problems and development prospects. *Informatsiinesuspilstvo v Ukraini: mizhnarodnyinaukovyikhres*(Information society in Ukraine: international science congress), 81-88(in Ukr.).
2. Babanin O.S. (2013). Statistics of the IT market development in the USA, Ukraine and the world. *Statystyka Ukrainy*(Statistics of Ukraine), 1, 22-28(in Ukr.).
3. Voitko S.V. (2012). Management of the high-tech enterprises development. Kyiv: KPI (in Ukr.).
4. Litvin A.E. (2011). Trends in the development of the world market of information technologies. *Teoretychniipraktychniaspektyekonomiky ta intelektualnoivlasnosti*.(Theoretical and practical aspects of economics and intellectual property), 2, 132-137(in Ukr.).
5. Polumenko S.K., Rybakov L.O. (2012). On some issues of the state policy of the information society development. *Informatsiinesuspilstvo v Ukraini: mizhnarodnyinaukovyikhres*(Information society in Ukraine: international science congress), - 42-45(in Ukr.).
6. Sopko V.V., Benko M.M. (2010). The purpose and principles of accounting automation. *Bukhhalterskyioblik, analiz ta audit*(Accounting, Analysis and Audit), 12 (114), 186-192(in Ukr.).
7. Markova T.D., Pchelianska G.B. (2016). Features of the use of information systems and technologies in the accounting and control system. *Ekonomikakharchovoipromyslovosti*(Economy of the food industry), 3, 40-45 (in Ukr.).
8. Osmiyatenko V.O. (2010). Economic assessment of the effectiveness of the information technology in accounting introduction. *Mizhnarodnyizbirnyknaukovykh prats* (International collection of scientific works), 1 (16), 178-182(in Ukr.).
9. Skripyuk M.I., Matiukha M.M. (2015). Formation and presentation of management information system. *Ekonomichnyi analiz*.(Economic analysis), 20, 301-305(in Eng.).
10. Tseben R.L. (2015). Application of information technologies in internal audit. *Problemyi perspektyvyekonomiky Ukrainy* (Problems and prospects of the Ukrainian economy), 4 (4), 365-369(in Ukr.).
11. Kutsyk P.O. (2013). Conceptual approaches to the consideration of information systems of accounting in corporate governance. *Oblikifinansy* (Accounting and finances), 4 (62), 52-59(in Ukr.).
12. Tkach Y.S., Chub Y.V., Tkachenko V.V. (2016). Particularities of the usage of the information systems in accounting. *Ekonomichnyi analiz*(Economic analysis), 24 (2), 162-167(in Eng.).
13. Marushko N.S., Volynik G.M. (2015). Information systems of accounting: current state and development trends. *Naukovyivisnyk NLTU Ukrainy*(Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine), 25.3, 370-377(in Ukr.).
14. Yakovytskyy I.L. (2012). Cloud Computing Technology as an Instrument for managing infrastructure creation. *Komunalne hospodarstvo mist* (Municipal economy of cities), 102, 320-327 (in Ukr.).
15. jParus - cloud platform. Electronic resource. Retrieved from <http://j.parus.ua/>(in Ukr.).
16. "IC: Rent of programs" - a solution for budget savings and convenience of users. Electronic resource. Retrieved from <http://www.1c.ua/>(in Ukr.).
17. Some issues of electronic administration of value added tax.(2014). Cabinet of Ministers of Ukraine. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/>(in Ukr.).
18. The site of the State Statistics Service of Ukraine. [Electronic resource]. - <http://www.ukrstat.gov.ua/>(in Ukr.).

PhD, Assoc. Professor Alla Sirotinska
PhD, Assoc. Professor Oleksan Sirotinsky
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7624

PhD, Assoc. Professor Svitlana Zubilevych¹⁾
PhD, Assoc. Professor Nataly Poznyakovska²⁾

¹⁾ *Department of Accounting and Audit, The National University
of Water and Environmental Engineering
(Rivne, Ukraine)*
S.Y.Zubilevych@nuwm.edu.ua

²⁾ *Department of Accounting and Audit, The National University
of Water and Environmental Engineering
(Rivne, Ukraine)*
n.m.poznyakovska@nuwm.edu.ua

**CONCEPTUAL FRAMEWORK OF INTERNATIONAL PUBLIC SECTOR
ACCOUNTING STANDARDS: WORLD EXPERIENCE AND UKRAINE**

**KONCEPCYJNE PODSTAWY STANDARDÓW RACHUNKOWOŚCI W
SEKTORZE PUBLICZNYM: DOŚWIADCZENIE ŚWIATOWE A UKRAINA**

**КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ ОСНОВА СТАНДАРТОВ БУХГАЛТЕРСКОГО
УЧЕТА В ОБЩЕСТВЕННОМ СЕКТОРЕ: МИРОВОЙ ОПЫТ И УКРАИНА**

Abstract

The article discusses the role of the "Conceptual framework for general purpose financial reporting of public sector entities" in connection with the reform of the accounting and reporting system in the public sector of Ukraine on the basis of harmonization with International Accounting Standards. The chronology of the development of the Conceptual Framework and its brief content are generalized. An analysis of the purpose of the Conceptual Framework for General Purpose Financial Statements was conducted. Conclusions on the need to develop a national conceptual framework are made.

Keywords: *public sector, conceptual framework, general-purpose financial statements, International Public Sector Accounting Standards, national accounting standards (standards) in the public sector.*

Streszczenie

W artykule omówiono rolę "Konceptyjnej podstawy sprawozdawczości finansowej podmiotów sektora publicznego" w związku z reformą systemu rachunkowości i sprawozdawczości w sektorze publicznym Ukrainy na podstawie harmonizacji z międzynarodowymi standardami rachunkowości. Została przedstawiona ogólna chronologia rozwoju ram koncepcyjnych i jego krótka treść. Została również przeprowadzona analiza celu

PhD, Assoc. Professor Svitlana Zubilevych
PhD, Assoc. Professor Nataly Poznyakovska
Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7625

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 78-85

Koncepcyjnej podstawy dla celów ogólnego sprawozdania finansowego. Konkluzje dotyczące potrzeby opracowania krajowych podstaw koncepcyjnych.

Słowa kluczowe: *sektor publiczny, podstawy koncepcyjne, ogólne sprawozdania finansowe, międzynarodowe standardy rachunkowości sektora publicznego, krajowe standardy rachunkowości (normy) w sektorze publicznym.*

Аннотация

В статье рассмотрена роль «Концептуальной основы финансовой отчетности общего назначения субъектов государственного сектора» в связи с реформированием системы учета и отчетности в государственном секторе Украины на основе гармонизации с Международными стандартами бухгалтерского учета. Обобщены хронология разработки Концептуальной основы и ее краткое содержание. Проведён анализ предназначения Концептуальной основы финансовой отчетности общего назначения. Сделаны выводы о необходимости разработки национальной Концептуальной основы.

Ключевые слова: *государственный сектор, концептуальная основа, финансовая отчетность общего назначения, Международные стандарты бухгалтерского учета в государственном секторе, национальные положения (стандарты) бухгалтерского учета в государственном секторе.*

Постановка проблемы. усовершенствование системы Экономическая ситуация, сложившаяся управления государственными в период вхождения Украины в мировое финансами; экономическое сообщество, прозрачность данных финансовой общественно-политическое осложнения отчетности в государственном секторе и в самой стране потребовали возможность их сопоставления с значительных структурных изменений в аналогичными данными других стран. государственном секторе Украины и Однако процесс реформирования не обусловили закономерную завершился в указанные сроки, целый необходимость реформирования ряд мероприятий запланирован на 2016– системы бухгалтерского учета и 2018 годы [2]. К только что принятым отчетности как информационной нормативным документам вносятся системы управления государственными многочисленные изменения, что финансами. В соответствии со усложняет их применение. Это «Стратегией модернизации системы приводит в итоге к низкому качеству бухгалтерского учета в государственном финансовой отчётности субъектов секторе на 2007–2015 годы» [1], государственного сектора, ее ожидаемые результаты реализации неопосредованности с предыдущими реформы адаптации законодательства отчетными периодами. Украины по вопросам бухгалтерского **Анализ последних исследований и публикаций.** Научные труды О.Адамик, С.Свирко, Н.Сушко, А.Фарион, Е. Чечулиной и многих других украинских ученых и практиков содержат обзор

стандартам включают:

PhD, Assoc. Professor Svitlana Zubilevych

PhD, Assoc. Professor Nataly Poznyakovska

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7625

процесса реформирования учета и бы этот документ был своевременно отчётности государственного сектора, переведен на украинский язык и его оценку на основе сравнения всесторонне обсужден регуляторами, требований Международ- ных учеными и практиками. Кроме того, как стандартов бухгалтерского учета в свидетельствует проведенное OECD государственном секторе (далее – исследование [3], реформирование МСБУГС) и национальных положений систем учета и отчетности в (стандартов) бухгалтерского учета в государственном секторе других стран государственном секторе (далее – происходило путем создания НП(С)БУГС), решению методических и национальной Концептуальной основы и технических проблем при их внедрении. национальных стандартов на основе международных.

Однако ни одно из отечественных исследований не было посвящено **Целью статьи** является положенням Концептуальной основы исследование Концептуальной основы финансовой отчетности общего назначения субъектов государственного сектора, ее цели и статусу. Отдавая сектор, определение возможных должное научным наработкам проблем применения ее положений в отечественных ученых, считаем крайне национальной учетной системе и актуальным изучение этого документа. обоснование предложений относительно По нашему мнению, многих проблем их решения. при внедрении национальных стандартов удалось бы избежать, если

Таблица 1. Хронология создания Концептуальной основы финансовой отчетности общего назначения субъектов государственного сектора

Наименование документов	Дата выпуска	Период рассмотрения
«Цель финансовых отчетов», «Структура финансовых отчетов», «Качественные характеристики информации в финансовых отчетах», «Отчитываемая единица»	30 сентября 2008 года	30 марта 2009 года
«Элементы финансовых отчетов. Признание в финансовых отчетах»	15 декабря 2010 года	14 июня 2011 года
«Оценка активов и обязательств в финансовых отчетах»	15 декабря 2010 года	14 июня 2011 года
Проект 1 «Роль, сфера применения, структура, Цель и пользователи, Качественные характеристики, Отчитываемая единица»	15 декабря 2010	14 июня 2011
Проект «Основные характеристики государственного сектора со значением отчетного периода»	29 апреля 2011 года	31 августа 2011 года
«Представление финансовых отчетов»	29 января 2012 года	31 мая 2012
Проект 2 «Элементы финансовых отчетов. Признание в финансовых отчетах»	7 ноября 2012 года	30 апреля 2013 года
Проект 3 «Оценка активов и обязательств в финансовых отчетах»	7 ноября 2012 года	30 апреля 2013 года
Проект 4 «Представление в финансовой отчетности общего назначения»	17 апреля 2013 года	15 вгуста 2013 года

*no materials Conceptual Framework for General Purpose Financial Reporting by Public Sector Entities [5]

PhD, Assoc. Professor Svitlana Zubilevych
PhD, Assoc. Professor Nataly Poznyakovska
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7625

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 78-85

Изложение основных результатов. МСБУГС или РПР не охватывают какой-либо объект учета или операцию. Ведь МСБУГС вступила в силу в 2002 году, претерпела изменения в 2004, 2006, 2012 и 2016 годах [4], Концептуальная основа финансовой отчетности общего назначения [5] была завершена только в 2014 году. Отдельные компоненты Концептуальной основы (такие, как отчитывающаяся единица и элементы финансовой отчетности) были освещены в Руководстве для перехода на учет на основе начисления, изданном в 2011 году [6].

Основные этапы создания этого документа Советом по международным стандартам бухгалтерского учета в государственном секторе (МСБУГС) обобщены в табл.1. Они свидетельствуют о детальном обсуждении наиболее важных аспектов финансовой отчетности субъектов государственного сектора. Остановимся и на других особенностях этого документа, которые оказались пока вне поля зрения отечественных регуляторов и исследователей, но, по нашему мнению, исключительно важны для государственного сектора Украины. Концептуальная основа объясняет, что МСБУГДС устанавливают принципы признания, оценки, представления и раскрытия элементов *финансовой отчетности общего назначения* субъектов государственного сектора, которая предназначена для внешних пользователей, не обладающих правом требовать от субъектов государственного сектора раскрытия специальной информации для удовлетворения своих информационных потребностей.

Концептуальная основа финансовой отчетности общего назначения субъектов государственного сектора рассматривает концепции, которые используются при разработке МСБУГС и Рекомендованных практических руководств (РПР), для составления и представления финансовых отчетов. Длительность процесса разработки также обусловлена значительными различиями в структуре, полномочиях и методах деятельности субъектов государственного сектора в разных странах. Такими пользователями являются: граждане страны, которые предоставляют свои ресурсы и получают услуги от органов власти и других субъектов государственного сектора; другие получатели услуг и поставщики ресурсов субъектам государственного сектора (например, а также руководители органов законодательной и исполнительной власти, органы местного самоуправления, кредиторы, инвесторы, заемщики, руководители и работники субъектов государственного сектора и другие заинтересованные лица.

Краткое содержание разделов Концептуальной основы раскрыто в табл. 2. Традиционно отмечается, что она не заменяет собой МСБУГС или РПР, не предоставляет другие определения или критерии признания. Однако изложенные в ней принципы позволяют принимать решение, если

PhD, Assoc. Professor Svitlana Zubilevych
PhD, Assoc. Professor Nataly Poznyakovska
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7625

**Таблица 2. Структура и содержание Концептуальной основы
финансовой отчетности общего назначения субъектов государственного
сектора**

Название разделов	Структура	Краткое содержание
Роль и сфера применения Концептуальной основы	Роль Концептуальной основы. Полномочия Концептуальной основы. Основная цель финансовых отчетов. Сфера применения	Значение Концептуальной основы как документа, выданного в развитие стандартов. Распространяется на субъекты государственного сектора, которые выбирают МСФОГС для составления финансовых отчетов
Цель пользователи финансовой отчетности	Цель финансовых отчетов. Пользователи финансовых отчетов. Информация для получателей услуг и источники ее обеспечения. Основная информация финансовых отчетов: Отчет о финансовом положении, Отчет о финансовом выполнении, Отчет о движении денежных средств, информация о бюджете, Информация о соответствии законодательству и другим правилам и нормам, Показатели результатов оказания услуг, прогнозная финансовая и нефинансовая информация, Пояснительная информация. Информация об изменениях и дополнениях финансовых отчетов. Другие источники информации	Целью финансовых отчетов в государственном секторе является обеспечение информацией пользователей для принятия решений. Пользователями финансовых отчетов являются органы власти, фонды, доноры, налогоплательщики, общественность, аудиторы, медиа. Содержание финансовых отчетов: информация о финансовом состоянии, финансовое выполнение и движение денежных средств. Дополнительная информация о сравнении с утвержденным бюджетом, анализ и прогноз показателей деятельности (например, стоимость, объем, качество оказания услуг)
Качественные характеристики	Введение. Уместность. Правдивое представление. Понятность. Своевременность. Сопоставимость. Оценка. Ограничения: сущность, стоимость-выгода, баланс между качественными характеристиками	Качественные характеристики информации в финансовых отчетах: уместность, правдивое представление, понятность, своевременность, сопоставимость, оценка. Ограничения к информации в финансовых отчетах: сущность, стоимость-выгода, баланс между качественными характеристиками
Отчитываемая единица	Введение. Основные характеристики отчетной единицы	Концепция отчитываемой единицы как министерства, агентства, организации, учреждения, программы (независимо от наличия юридического статуса как обособленной единицы)
Элементы финансовых отчетов	Введение. Активы. Обязательства. Чистая финансовая позиция, другие источники, прочие привлеченные обязательства. Доходы и расходы. Избыток или дефицит за период. Взносы. Изъятие взносов.	Основные элементы финансовых отчетов: активы, обязательства, доходы, расходы, взносы, распределение взносов. Активы. Обязательства. Чистая финансовая позиция, другие источники, прочие привлеченные обязательства. Доходы и расходы. Избыток или дефицит за период. Взносы в чистую финансовую позицию. Изъятие взносов
Признание финансовых отчетов	Критерии признания и их раскрытие. Определение элементов. Оценка. Раскрытие и признание. Отказ от признания	Критерии признания и их раскрытие. Определение элементов. Оценка. Раскрытие и признание. Отказ от признания.
Оценка активов и обязательств финансовых отчетов	Цель оценки. Виды оценок активов. Виды оценок обязательств.	Цель оценки. Виды оценок активов: историческая стоимость, текущая стоимость, рыночная стоимость, восстановительная стоимость, чистая реализационная стоимость, стоимость использования. Виды оценок обязательств: историческая стоимость, стоимость выполнения, рыночная стоимость, стоимость взятия (принятия).
Представление	Введение. Выборочная информация. Информация о местоположении. Информация об организации	Выборочная информация. Информация о местоположении. Информация об организации

PhD, Assoc. Professor Svitlana Zubilevych
PhD, Assoc. Professor Nataly Poznyakovska
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7625

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 78-85

Констатация перечня пользователей предполагает подотчетность им путем опубликования этой отчетности.

В Украине в настоящее время термин «финансовая отчетность общего назначения» не используется ни для предпринимательского, ни для государственного секторов экономики. Требование относительно публикации финансовой отчетности на уровне законодательства содержится только к субъектам предпринимательского сектора, составляющим свои финансовые отчеты по МСФО.

Концептуальная основа различает отчетность общего назначения как процесс (reporting) и как комплект форм финансовых отчетов (reports, statements), включая примечания, в том числе краткое описание учетной политики. Указывается, что финансовые отчеты не покрывают всех информационных потребностей пользователей, которые для принятия решений нуждаются в информации о том, насколько использование ресурсов в прошлом было правильным, эффективным и результативным, а также о том, какие ресурсы необходимы в будущем для функционирования субъектов государственного сектора.

Поэтому дополнительно должна быть предоставлена информация о следующем:

были ли субъектами получены и израсходованы ресурсы в соответствии с бюджетом (сметой), утвержденным в установленном порядке;

были ли ресурсы получены и израсходованы субъектами в соответствии с юридическими и контрактными ограничениями;

оказывает ли субъект услуги (осуществляет другие функции, для исполнения которых он создан) экономично и эффективно;

каковы источники финансирования деятельности субъекта и достаточно ли у него денежных средств для осуществления деятельности и исполнения обязательств;

достаточно ли доходы субъекта за отчетный год для покрытия его расходов на оказание услуг (осуществление других функций, для исполнения которых он создан) в отчетном году;

была ли часть расходов на оказание услуг (осуществление других функций, для исполнения которых создан субъект) в отчетном году переложена на налогоплательщиков будущих периодов; каким образом изменилась (улучшилась или ухудшилась) способность субъекта осуществлять функции, для исполнения которых он создан, по сравнению с предыдущим годом;

какие ресурсы доступны субъекту для осуществления расходов в будущем, и наличие ограничений на их использование в определенных целях.

Оценивая предыдущий опыт как бюджетной, так и финансовой отчетности субъектов государственного сектора Украины, а также последние требования к ее содержанию, следует признать, что, несмотря на обилие форм отчетности, особенно годовой, а также пояснительной записки к ним далеко не вся информация, перечисленная выше, предоставляется даже распорядителям бюджетных средств высшего уровня. По нашему мнению, именно таким образом должна быть построена пояснительная (аналитическая) записка руководства субъекта государственного сектора, составленная на основе его отчетности.

Пока перечень и содержание примечаний к финансовым отчетам, составленным по национальным П(С)БУГС не опубликован. Однако выражаем опасение, что, скорее всего, это будет набор стандартизированных

PhD, Assoc. Professor Svitlana Zubilevych

PhD, Assoc. Professor Nataly Poznyakovska

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7625

таблиц без какого-либо словесного описания, которые понятны только узкому кругу профессионалов. Подобный подход уже был применен Министерством финансов Украины для предприятий, использующих национальные П(С)БУ для составления своей финансовой отчетности, в том числе находящихся в государственной и коммунальной собственности.

Таким образом, Концептуальная основа фокусируется на процессе отчетности, а не на формах финансовых отчетов, и предусматривает представление:

отчетов о финансовом положении, финансовых результатах и движении денежных средств;

информации о соблюдении бюджетов и законодательства, других нормативно-правовых актов, регулирующих вопросы привлечения и использования ресурсов;

информации об оказании услуг; перспективной финансовой и нефинансовой информации и отчетности об устойчивости; а также пояснительной информации.

Требования к нефинансовой информации излагаются в РПР, а к финансовой - в МСБУГС.

Выводы.

Принятие НП(С)БУГС в Украине без соответствующей концептуальной основы делает процесс реформирования системы учета и отчетности в государственном секторе формальным.

Одобрение «Концептуальной основы финансовой отчетности общего назначения субъектов государственного сектора» в Украине подтвердило бы сознательный выбор стандартов, основанных на принципах (в данном случае - МСБУГС), которые определяют признание, оценку, представление и раскрытие элементов финансовой отчетности общего назначения.

В соответствии с этим документом субъекты государственного сектора несут ответственность за управление выделенные им ресурсы и их использованием прежде всего перед гражданами страны, поэтому их отчетность должна публиковаться и не ограничиваться показателями только финансовой отчетности..

Бібліографія

1. Стратегія модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007-2015 роки, затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 16.01.2007 року № 34 (зі змінами): [Електронний ресурс]. – Режим доступу к рес.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/34-2007-%D0%BF>
2. План заходів з реалізації Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки. Розпорядження КМУ від 24 травня 2017 р. № 415-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу к рес.: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/415-2017-%D1%80>.
3. Accrual Practices and Reform Experiences in OECD Countries. OECD. – 2017. – 128 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу к рес.: <http://www.oecd.org/publications/accrual-practices-and-reform-experiences-in-oecd-countries-9789264270572-en.htm>
4. Handbook of International Public Sector Accounting Pronouncements. – 2016 Edition. – International Federation of Accountants, 529 Fifth Avenue, New York 1017 USA. – 2191 p.

PhD, Assoc. Professor Svitlana Zubilevych

PhD, Assoc. Professor Nataly Poznyakovska

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7625

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 78-85

5. Conceptual Framework for General Purpose Financial Reporting by Public Sector Entities. Handbook of International Public Sector Accounting Pronouncements. – 2016 Edition. – International federation of Accountants, 529 Fifth Avenue, New York 1017 USA. – P. 18-156.
6. Transition to the Accrual Basis of Accounting: Guidance for Public Sector Entities. International Federation of Accountants. - 2011. – 334 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа к рес.: <https://www.icpak.com/wp-content/uploads/2015>.

References

1. Stratehiia modernizatsii systemy bukhalterskoho obliku v derzhavnomu sektori na 2007-2015 roky, zatv. Postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16.01.2007 roku № 34 (zi zminamy): [Электронный ресурс]. – Rezhym dostupa k res.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/34-2007-%D0%BF>
2. Plan zakhodiv z realizatsii Stratehii reformuvannia systemy upravlinnia derzhavnymy finansamy na 2017-2020 roky. Rozporiadzhennia KMU vid 24 travnia 2017 r. № 415-r [Электронный ресурс]. – Rezhym dostupa k res.: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/415-2017-%D1%80>.
3. Accrual Practices and Reform Experiences in OECD Countries. OECD. – 2017. – 128 p. [Электронный ресурс]. – Rezhym dostupa k res.: <http://www.oecd.org/publications/accrual-practices-and-reform-experiences-in-oecd-countries-9789264270572-en.htm>
4. Handbook of International Public Sector Accounting Pronouncements. – 2016 Edition. – International Federation of Accountants, 529 Fifth Avenue, New York 1017 USA. – 2191 p.
5. Conceptual Framework for General Purpose Financial Reporting by Public Sector Entities. Handbook of International Public Sector Accounting Pronouncements. – 2016 Edition. – International federation of Accountants, 529 Fifth Avenue, New York 1017 USA. – P. 18-156.
6. Transition to the Accrual Basis of Accounting: Guidance for Public Sector Entities. International Federation of Accountants. - 2011. – 334 p. [Электронный ресурс]. – Rezhym dostupa k res.: <https://www.icpak.com/wp-content/uploads/2015>.

PhD, Assoc. Professor Svitlana Zubilevych
PhD, Assoc. Professor Nataly Poznyakovska
Опубликованы: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7625

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 78-85

MA, (Student PhD), Irina Dzhadan

JEL E 690

*Department of Economics and Business,
International University of Finance (Kiev, Ukraine)
dzhadan.i@bigmir.net*

**EVOLUTION OF ECONOMIC INTEGRATION OF THE INFLUENCE OF THE
DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY ON INDUSTRIAL AND
TECHNOLOGICAL MARKETING**

**EWOLUCJA INTEGRACJI EKONOMICZNEJ ODDZIAŁYWANIA ROZWIJU
GOSPODARKI KRAJOWEJ NA MARKETING PRZEMYSŁOWY I
TECHNOLOGICZNY**

**ЭВОЛЮЦИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ ВЛИЯНИЯ РАЗВИТИЯ
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ НА ПРОМЫШЛЕННО-
ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЙ МАРКЕТИНГ**

Abstracts

The article examines the parameters for assessing the globalization advantages of national economies on the basis of quantitative indicators, a system of indicators of the effectiveness of economic globalization and their relationship with the economic indicators of the country. The technological structure of the Ukrainian economy and prospects for its development are analyzed. The vector of development of the Ukrainian economy in the process of transition to the sixth technological structure on the basis of marketing approaches in the conditions of globalization is determined.

Keywords: globalization, national economy, industry, technological structure, marketing

Streszczenie

W artykule zostały opisane parametry oceny korzyści płynących z globalizacji gospodarek narodowych na podstawie wskaźników ilościowych, system wskaźników efektywności globalizacji gospodarczej i ich związek z wskaźnikami ekonomicznymi kraju. Przeanalizowano strukturę technologiczną ukraińskiej gospodarki i jej perspektywy rozwojowe. Został również definiowany wektor rozwoju gospodarki Ukrainy w przejściu do szóstego etapu rozwoju struktury technologicznej w oparciu o podejście marketingowe w kontekście globalizacji.

Słowa kluczowe: globalizacja, gospodarka narodowa, przemysł, struktura technologiczna, marketing

Аннотация

В статье рассмотрены параметры оценки глобализационных преимуществ национальных экономик на основании количественных индикаторов, система показателей эффективности экономической глобализации и их взаимосвязь с экономическими показателями страны. Проанализирован технологический уклад

MA (Student PhD) Irina Dzhadan

Опубликованы: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7626

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 86-96

украинской экономики и перспективы ее развития. Определен вектор развития экономики Украины в процессе перехода на шестой технологический уклад на основе маркетинговых подходов в условиях глобализации.

Ключевые слова: глобализация, национальная экономика, промышленность, технологический уклад, маркетинг

Введение. За последнее десятилетие развитие украинской экономики находится в состоянии диспропорциональных сдвигов. Экономическое развитие страны зависит от появления новых факторов, влияющих на экономический уклад страны, таких как уровень глобализации экономики, и ее технологический уклад. Все это в значимой степени повышает роль маркетинга в развитии мирохозяйственной системы и экономики Украины. Именно эти направления и перспективные векторы должны обеспечить конкурентоспособность Украины.

Проблемам развития мирового хозяйства под влиянием глобализационных процессов посвящены работы таких представителей отечественных и зарубежных научных школ, как Е.Ф. Авдокушина, М.Г. Делягина, С.И. Долгова, Н.Н. Думной, А.А. Дынкина, В.Л. Иноземцева, О.В. Климовец, В.П. Колесова, В.Н. Кузнецова, М.В. Кулакова, А.М. Либмана, М.Л. Лучко, А.Г. Мовсисяна, М.Н. Осьмовой, В.С. Панькова, Л.М. Симоновой, Б.М. Смитиенко, А.К. Субботина, И.П. Фаминского, Е.Д. Халевинской, Р.И. Хасбулатова, А.К. Шуркалина, М.А. Эскиндарова, Ч. Бартлетта, Б. Гринвальда, Дж. Даннинга, П. Дикена, Р. Коуза, Д. Нортона, К. Омае, Дж. Стиглица, М. Уотерса, О. Уильямсона, Булатова А.С., Гельвановского М.И., Герчикову И.Н., Долгова С.И., Дынкина А.А., Г. Томпсона, Д. Стиглица, А. Філіпенка, Дж. А. Хансона, О. Шниркова, Янковского Н.А. и др.

Вопрос технологического уклада страны связано с развитием промышленности. Поэтому, в условиях реформирования экономики Украины возникает вопрос модернизации промышленности, как базиса технологического уклада страны. Остро эта проблематика возникает в условиях перехода ряда стран к новой концепции промышленного развития. Проблема инновационного развития страны по технологическим укладам является актуальной и важной, поэтому многие ученые уделяют ей внимание. Среди них такие известные ученые как Федулова Л.И., Геец В.М., Чухно А.А., Борейко В.И. и другие [Федорова Ю. В. 2016].

Кроме того, последнее время маркетинг все более настойчиво и активно завоевывает рыночные позиции в форме методологической основы формирования и развития экономической системы. Основные аспекты общей маркетинговой теории были сформулированы такими всемирно-известными учеными-маркетологами, как Д. Акер, С. Альткорн, Т. Амблер, И. Ансофф, Р. Батлер, Б. Берман, П. Блисси, Дж. Боуэн, Р. Брейера, Н. Вудкок, А. Дайан, Д. Делл, П. Друккер, Б. Карлефф, Р. Кокс, Ф. Котлер, Р. Крэндел, Ж.Ламбен, Д. Леви, Т. Левитт, С.Маджаро, Дж. Мейкенз, Р. Олдерсона, П. Черрингтона, А. Шроу, Дж.Эванс, А.Хайем та ін. При этом многие исследователи правомерно поднимают вопрос о определении роли маркетинга в парадигме рыночной экономики в качестве «философии бизнеса», поэтому сегодня в теоретическом и прикладном

MA (Student PhD) Irina Dzhadan

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7626

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 86-96

аспекте активизируется проблема представления и характеристики современной концепции маркетинга, как на уровне отдельных предприятий, так и на макро-, мезо- и мегауровнях.

Основная часть.
Мирохозяйственная система сегодня находится в состоянии интенсивного развития, сопровождаемые кардинальными изменениями, которые вызваны особенностями посткризисного периода и становление интеграции в мировой экономике. В сложившихся условиях одной из центральных проблем (как на научном, так и на

прикладном уровне) является активизация глобализационных процессов, формы проявления которых очень многообразны, что непосредственно связано с усилением взаимосвязей и взаимозависимости национальных экономик различных стран и развитием соответствующих процессов в мировой экономике.

Современные исследователи используют не только качественные, но и количественные параметры оценки эффективности глобализационных процессов (табл.1).

Таблица 1. Параметры оценки глобализационных преимуществ (глобализационных дефицитов) национальных экономик (на основании количественных индикаторов глобализации)

Сферы хозяйственной деятельности	Параметры	Глобализационное преимущество	Глобализационный дефицит
Международная торговля	Структура экспорта Степень диверсификации внешней торговли. Участие страны во внутриотраслевой торговле	Структура экспорта диверсифицирована Страна принимает активное участие во внутриотраслевой торговле	Структура экспорта носит односторонний характер Национальная экономика не участвует во внутриотраслевой торговле, т.е. состав и структура экспорта и импорта полностью отличаются (страна экспортирует преимущественно сырьевые товары, а импортирует преимущественно готовую продукцию)
Международные прямые инвестиции	Привлекательность страны для прямых иностранных инвестиций Региональная и отраслевая диверсификация прямых иностранных инвестиций Возможности использования позитивных эффектов от прямых иностранных инвестиций для развития национальной экономики	Страна является привлекательной для прямых иностранных инвестиций (показатель прямых иностранных инвестиций на душу населения сравнительно высок) Прямые иностранные инвестиции диверсифицированы по отраслям и регионам страны Прямые иностранные инвестиции оказывают существенное влияние на развитие национальной экономики	Национальная экономика не привлекательна для прямых иностранных инвестиций Прямые иностранные инвестиции направляются в какую-либо одну отрасль или в какой-либо один регион Прямые иностранные инвестиции не оказывают существенного влияния на развитие национальной экономики
Операции на международных финансовых рынках	Уровень развития и эффективность функционирования национального финансового сектора	Высокий уровень кредитования экономики Острая конкуренция в национальном финансовом секторе Высокая степень ликвидности национального финансового сектора Высокий уровень капитализации отечественного рынка ценных бумаг	Функция финансовой интермедиации (трансформации сбережений в инвестиции) выполняется не в полной мере Низкий уровень кредитования экономики Отсутствие конкуренции в национальном финансовом секторе. Низкий уровень ликвидности национального финансового сектора Низкий уровень развития отечественного рынка ценных бумаг

Источник: [Фейгин Г.Ф. 2009, с.156]

Представленные в табл.1 параметры так и отдельных национальных экономики результативности экономик в частности. Таким образом, глобализационных процессов носят каналы проявления глобализационного универсальный характер и отражают развития мировой экономики с одной эффективность функционирования как стороны принципиально различаются мирохозяйственной системы в целом, (как по формам реализации, так и по

MA (Student PhD) Irina Dzhadan

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7626

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 86-96

степени влияния на результативность функционирования национальных экономик и мирового хозяйства), а с другой стороны, тесно взаимосвязаны и взаимозависимы, поэтому для оценки эффективности развития глобализационных процессов, степени вовлеченности в них национальной экономики отдельных стран необходимо использовать соответствующую систему показателей, которая может быть систематизирована следующим образом: показатели эффективности

участия в международных торговых отношениях, показатели эффективности прямых иностранных инвестиций, показатели эффективности участия в международных производственных процессах, показатели конкурентоспособности субъектов международных бизнес-отношений, показатели эффективности участия в международных финансовых отношениях, показатели эффективности международного маркетинга (рис.1).

Рисунок 1. Система показателей эффективности экономической глобализации и их взаимосвязь с экономическими показателями страны

Как видно из схемы, предложенной на рис. 1, показатели эффективности внедрения страны в глобализационные процессы тесно связаны с показателями, характеризующими уровень экономического потенциала страны, что непосредственно сказывается на валовом внутреннем продукте

государства. Для обеспечения сопоставимости показателей при характеристике изменения степени и интенсивности глобализационных процессов необходимо проводить анализ динамики предлагаемых индикаторов, выраженных в процентах.

MA (Student PhD) Irina Dzhadan

Опубликованы: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7626

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 86-96

Однако, несмотря на преимущества и необходимость интеграционных процессов, происходящих в мировой хозяйственной системе, они являются сложными и противоречивыми, что в значительной степени базируется на различиях интересов сторон, на неодинаковой способности отдельных звеньев воспроизводственных структур к участию в самом процессе легко она протекает в сферах рыночного (особенно товарного) обращения, менее поддается интегрированию непосредственно производственная сфера, наиболее сложна валютная интеграция.

При этом интеграционные объединения ставят перед собой следующие цели [Daniels J.D. 1998, с. 336-445; Градобитова Л.Д. 2002, с. 99-111]:

- Содействовать модернизации и структурным реформам в экономике.

- Подключить страны, создающие рыночную экономику или осуществляющие глубокие экономические реформы, к региональным торговым соглашениям стран с более высоким уровнем развития; рассматривать этот процесс как важнейший канал передачи хозяйственного опыта. Более развитые страны, подключая своих соседей к процессам интеграции, тоже заинтересованы в ускорении реформ, создании там полноценных емких рынков.

- Получить для национальных производителей более широкий доступ к финансовым, трудовым, материальным ресурсам, к новейшим технологиям, работать на более емкий рынок.

- Укрепить добрососедские отношения между странами по всем направлениям. Происходит исчезновение условий для конфронтации. Создание благоприятной

внешнеполитической среды — цель, особенно характерная для стран Ближнего Востока, Африки.

- Усилить позиции участвующих стран на мировом рынке. Решаются определенные задачи торговой политики. Интеграция позволяет выступать совместно в международных организациях, укрепить переговорные позиции участвующих стран в рамках многосторонних переговоров в ВТО.

При этом необходимо учитывать, что глобализация мировой экономики влияет в значительной степени на уровень конкурентоспособности хозяйствующих субъектов всех уровней (начиная с уровня отдельных товаров и заканчивая уровнем национальных экономик) и основное внимание ученых сосредоточено на конкурентоспособности стран и предприятий в отраслевом разрезе, так как именно эти вопросы требуют переосмысления под призмой новых условий хозяйствования. Эмпирические исследования в этом направлении носят глубокий и комплексный характер, а маркетинговый аспект в них занимает ключевое место, так как в этих условиях необходимо учитывать не только двойственный характер кризисных и посткризисных явлений через положительное и отрицательное их влияние на экономическое развитие мирового хозяйства, но и глобальные экономические вызовы.

Несмотря на общий характер выявленных закономерностей, по-прежнему сохраняется существенная дифференциация стран по степени их участия в международных экономических транзакциях. При этом в реалии все страны мира разделяются на две основные ГРУППЫ в зависимости от готовности участия в глобализационных процессах:

- страны-лидеры глобализации, к которым принято относить развитые индустриальные страны (США, Западная Европа, Япония), новые индустриальные страны (Сингапур, Малайзия, Таиланд, Тайвань) и государства, находящиеся в состоянии активизации экономического развития (Чили, Индия, Китай).

страны-аутсайдеры глобализации, к которым относят ряд развивающихся стран, чья роль в процессе глобализации незначительна (страны Африки, Азии и Латинской Америки).

Что касается стран с трансформационной экономикой (к числу которых по общей классификации стран ООН относится и Украина), то зарождение рыночных отношений в них официально считается экономической базой для зарождения глобализационных процессов (так как подавляющее большинство международных организаций ориентируют свою деятельность на стимулирование рыночных отношений), а далее хозяйственные отношения приобрели планомерный характер. Как свидетельствует Г.Ф. Фейгин, то вовлечение стран с трансформационной экономикой в глобализационные процессы имеет определенную закономерность: «становление глобального хозяйственного миропорядка основано на доминанте хозяйственной системы определённого типа. На современном этапе такой системой является рыночная экономика. Дальнейшее развитие процесса глобализации будет происходить на

основе эволюции рыночной экономики путём включения централизованных (нерыночных) форм управления хозяйственной деятельностью» [Фейгин Г.Ф. 2009, с. 145]. Этот феномен объясняется тем, что национальная экономика каждого типа стран имеет свой механизм функционирования хозяйственной системы, поэтому несмотря на то, что страны с трансформационной экономикой и вовлечены в глобализационное течение (с начала 90-х годов XX –го столетия), но мировой экономический кризис спровоцировал активизацию централизованных экономических регуляторов в этой группе стран, что автоматически вызвало ограничение рыночной конкуренции. Но несмотря на то, что в анализируемой группе стран происходит противодействие централизованной и децентрализованной форм хозяйствования, рыночная ориентация развития экономической системы стран с трансформационной экономикой обеспечивает ускорение глобализационных процессов в них. Украина переживает сегодня трансформационный период экономического развития и становления, которые сопряжены с кризисными явлениями, о чем свидетельствуют работы многих отечественных экономистов, в том числе А.Амоши, Г.Губерной, Ю.Макогона, И.Лукинова, Н.Иванова, Г.Скударя, В.Панкова, А.Еськова, А.Филлипенко и др.

Таблица 2. Развитие экономики Украины в процессе глобализации – основные тенденции

Сфера исследования (базовые закономерности)	Основные наблюдаемые в тенденции, экономике Украины	Признаки глобализационного дефицита экономики Украины
<p><i>Международная торговля</i></p> <p>В условиях глобализации происходит либерализация международного торгового порядка, сокращаются таможенные пошлины, ослабляются нетарифные торговые ограничения</p> <p>Преимущества получают национальные хозяйственные системы с высоким уровнем международной конкурентоспособности</p> <p>Предприятия получают дополнительные возможности продавать товары на зарубежных рынках, а на внутреннем рынке они также выдерживают конкуренцию с иностранными производителями</p> <p>Национальные экономики с более низким уровнем международной конкурентоспособности попадают в сравнительно трудную ситуацию. Для них характерен глобализационный дефицит</p>	<p>Внешнеторговая структура носит односторонний характер, то есть страна экспортирует преимущественно сырьевые товары, а импортирует инвестиционные товары и товары народного потребления</p> <p>Данная структура внешней торговли является следствием низкого уровня международной конкурентоспособности украинской экономики</p>	<p>При односторонней структуре внешней торговли экономическая ситуация принципиально зависит от уровня цен на международных сырьевых рынках</p> <p>Падение мировых цен на сырьё делает динамику развития ряда экономических показателей и общую экономическую ситуацию в стране непредсказуемыми</p> <p>В условиях либерализации международного торгового порядка отечественные производители (обрабатывающая промышленность) не имеют шансов реализовать свою продукцию на внешних рынках, в то время как на внутреннем рынке они всё больше должны считаться с конкуренцией со стороны иностранных предприятий</p>
<p><i>Международные прямые инвестиции</i></p> <p>Глобализация характеризуется стремительным распространением международных прямых инвестиций</p> <p>Преимущество получают национальные экономики, относительно привлекательные для прямых иностранных инвестиций</p> <p>Страны-реципиенты получают выгоды от потенциально возможных в результате прямых иностранных инвестиций позитивных эффектов</p> <p>Для стран, экономика которых относительно непривлекательна для прямых иностранных инвестиций, характерен глобализационный дефицит</p>	<p>Объёмы поступающих в страну прямых иностранных инвестиций сравнительно малы</p> <p>В общей структуре иностранных инвестиций устойчиво преобладают прочие инвестиции (фактически – это вложения на кредитной основе)</p> <p>Основная часть поступающих прямых иностранных инвестиций направляется в отрасли, где шансы извлечь краткосрочную прибыль относительно велики (сырьевой сектор, торговля, общественное питание)</p> <p>Прямые иностранные инвестиции в обрабатывающую промышленность малы</p> <p>Иностранные инвесторы рассматривают украинскую экономику как рискованную сферу для прямых инвестиционных вложений</p>	<p>Относительная непривлекательность украинской экономики для международных прямых инвестиций означает, что потенциально возможные позитивные эффекты от влияния прямых иностранных инвестиций в страны-реципиенты проявляются в Украине слабо</p> <p>Международные прямые инвестиции не оказывают существенного влияния на уровень международной конкурентоспособности украинской экономики и на экономическую ситуацию в стране в целом</p> <p>При подобном положении дел многие другие страны получают большие выгоды от международных прямых инвестиций, нежели Украина</p>
<p><i>Международное движение капиталов (взаимодействие национальных финансовых секторов)</i></p> <p>В условиях глобализации происходит стремительное перемещение капиталов по всему миру</p> <p>Происходит "взамопереплетение" национальных финансовых секторов и одновременно обострение конкуренции между ними</p> <p>Преимущество получают национальные экономики, обладающие высоко развитыми эффективными финансовыми секторами</p> <p>Страны получают выгоды от финансовой глобализации</p> <p>Их финансовые сектора демонстрируют способность выдерживать конкуренцию и регулярно преодолевать кризисные тенденции</p> <p>Национальные экономики с менее развитыми финансовыми секторами попадают в ситуацию глобализационного дефицита</p>	<p>Созданный за период рыночных реформ национальный финансовый сектор Украины, несмотря на позитивную динамику его функционирования, характеризуется рядом слабостей:</p> <ul style="list-style-type: none"> - функция трансформации сбережений в инвестиции выполняется в недостаточной мере; - проблемный характер кредитования украинских предприятий; - дефицит кредитных ресурсов; - скрытое государственное влияние при распределении потоков капитала; - неэффективная структура банковской системы; - недостаточное развитие рынка ценных бумаг 	<p>Слабый финансовый сектор относительно непривлекателен для иностранных инвестиционных вложений, то есть нельзя извлечь от этих процессов реальную выгоду</p> <p>Неэффективность финансового сектора является дополнительным тормозом для привлечения прямых иностранных инвестиций в украинскую экономику</p> <p>Отечественные банки теряют клиентов из-за возможности перехода на обслуживание в другие иностранные банки</p> <p>Иностранные инвесторы могут изымать вложенные средства при появлении новых (более перспективных) инвестиционных целей</p> <p>При подобном положении дел финансовая глобализация делает отечественный финансовый сектор подверженным регулярным кризисам</p>

Источник: [Фейгин Г.Ф. 2009, с. 28-29]

Говоря о включении Украины в быть достаточно выборочной, происходящие мировые избирательной и гибкой, В.Панков глобализационные процессы, говорит: «Внутренняя стратегия и необходимо отметить, что она должна политика Украины должны быть

MA (Student PhD) Irina Dzhadan

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7626

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 86-96

глобально ориентированными – экономики и расширения конкурентоспособными и международных связей.

эффективными, с точки зрения На основании проведенного анализа противодействия новым разрушающим можно сделать вывод, что глобализация влиянием глобализации, и мировой экономики и мировые прагматичными, с точки зрения интеграционные процессы сегодня использования новых возможностей и представляют собой серьезный вызов преимуществ, которые она приносит» для украинской экономики.

[Панков В.А.2003, с. 22]. На На данный момент, ситуация сегодняшнем этапе развития экономики складывается так, что без правильного Украины эти процессы под влияние отношения к экономической кризисных явлений еще больше глобализации, без учета этих тенденций усугубились и обострились, что требует при разработке мер по стимулированию еще большую избирательность и экономического роста Украины и гибкость при принятии такого рода повышения ее рейтинга на мировом решений. уровне, а также управлению уровнем общегосударственной

Несмотря на противоречивость конкурентоспособности, без разумной и мнений относительно вступления эффективной политики ее адаптации к Украины в ВТО и ЕС, ученый мир и сложившимся условиям не позволит не ведущие экономисты Украины все таки только не занять достойного места в стоят на позиции поддержки ее глобализирующейся мировой вступления в мировые торговые альянсы экономике, но и не даст возможности и сообщества, но в качестве решить проблем внутризэкономического полноправного партнера и характера. Безальтернативным высококонкурентоспособного сценарием для Украины является производителя, чему должна переориентация на производств, чему должна высокотехнологический путь предшествовать серьезная подготовка. дальнейшего развития. Вследствие Это подтверждается еще раз словами А. деиндустриализации Украины, Еськова: «...Украина сможет занять свободная рыночная экономика не достойное место в Европе только лишь функционирует, экономика, при условии ее утверждения в ориентированная на экспорт сырья или мирохозяйственной системе как услуг и продуктов конкурентоспособного высокотехнологичного государства. сельскохозяйственного сектора, не ведет Имеющийся в стране интеллектуальный автоматически к экономическому росту. и научно-технический потенциал. Сильный промышленный сектор высокие темпы роста экономических поможет национальной экономике показателей в последние годы дают преодолеть переходной период и стать основание на это рассчитывать» [Еськов полностью конкурентоспособной на А.Л.2009, с. 82]. мировом рынке.

По мнению многих специалистов, в В научных трудах многих том числе Ю.Макогона, В.Гееца, украинских ученых-экономистов А.Еськова, А.Амоши и других посвящены работы проблеме дальнейшего долгосрочное успешное модернизации промышленности. развитие Украины можно обеспечить На пример, А.Амоша, В. Вишневский, Л. только путем широкого развития Збаразьска определяют, что развитие процессов интеграции и глобализации экономик ведущих стран мира

MA (Student PhD) Irina Dzhadan

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7626

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 86-96

соответствует новому четвертого технологического уклада, технологическому укладу – который основан на металлургии, неоиндустриализму [Чукурна О. П. 2014]. химической промышленности, аграрная

Современные тенденции в отрасли, нефтехимии, устарелой функционировании промышленного энергетике, тяжелом машиностроение комплекса Украины тормозят его (доля в экономике Украины составляет развитие и делают отечественную 95%), на пятый и шестой продукцию неконкурентной как на технологический уклад, для которого собственном, так и на международных характерны такие направления как рынках. Однако возникает вопрос радиоэлектроника, вычислительная, четкого определения направлений телекоммуникационная техника, инновационного развития, и какие программное обеспечение, именно технологические уклады робототехника, информационные должны развиваться в Украине. услуги, биомедицинская инженерия (доминирующий в мире) [Згуровський М.З. 2015, с. 7].

Развитие промышленности Украины не возможно без перехода с третьего и

Таблица 3. Структура экономики Украины по технологическим укладам

Показатели	Технологические уклады, %			
	3-й	4-й	5-й	6-й
Объем производства продукции	57,9	38	4	0,1
Финансирование научных разработок	6	69,7	23	0,3
Расходы на инновации	30	60	8,6	0,4
Инвестиции	75	20	4,5	0,5
Вложение капитала в техническое перевооружение и модернизацию	83	10	6,1	0,9

Источник: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2013/13vvoski.pdf>

Современная индустриальная находится на этапе необходимости ее политика, которая способна превратить внедрения в глобализационные существующие сегодня модели процессы, происходящие на мировом неолиберального паллиативного уровне, так как это основное развития на девелопменталистическу направление новой парадигмы экономику, не возможна без международно-экономических финансирования исследований и отношений. Следовательно, любое разработок, поддержаний новых государство, стремящееся к отраслей промышленностей, экономическому росту, повышению долгосрочного планирования, рейтинга на мировом уровне и маркетинговых исследований. стремящееся занять

Выводы. В результате проведенного конкурентоспособное место на мировом анализа было установлено, что рынке не имеет право игнорировать современное развитие экономики происходящие процессы и должно

MA (Student PhD) Irina Dzhadan

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7626

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 86-96

определился с основным курсом которых одно из ведущих мест отведено экономического развития. Однако, переходу к высокотехнологическому экономико-политическое положение типу экономики через развитие Украины сегодня требует разработки и маркетинговой системы в разрезе внедрения серьезных программ выхода промышленно-технологического из сложившейся ситуации, в составе маркетинга.

Бібліографія

1. Градобитова Л.Д., Исаченко Т.М. Транснациональные корпорации в современных международных экономических отношениях. Учебное пособие. МГИМО. – М.: Изд-во «АНКИЛ», 2002. – 124с.
2. Згуровський М.З. Форсайт економіки України: середньостроковий (2015–2020 роки) і довгостроковий (2020–2030 роки) часові горизонти [Електронний ресурс] // Outlook. – 2015. – Режим доступу: <http://ied.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/10/Foresight-2015.pdf>
3. Еськов А.Л. Мотивационный механизм в системе производственного менеджмента: проблемы и решения: Монография / НАН Украины. Ин-т экономики промышленности. – Донецк, 2005. – 390с.
4. Панков В.А. Управление стоимостью наукоемкого машиностроительного предприятия: теория и практика. – К.: Наукова думка, 2003. – 424с.
5. Фейгин Г.Ф. Закономерности глобализации и развитие национальных экономик: Монография. – СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2009 – 360 с.
6. Фейгин Г.Ф. Закономерности глобализации и развитие национальных экономик: автореферат на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук / Г.Ф. Фейгин; Государственном образовательном учреждении высшего профессионального образования «Санкт-Петербургский государственный университет экономики и финансов» – 2009. – 36 с.
7. Федорова Ю. В. Перспективи інноваційного розвитку України: технологічні уклади [Електронний ресурс] // Outlook. – 2016. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vchnu_ekon_2016_1_22.pdf
8. Чукурна О. П. Напрямки розвитку машинобудівної галузі в контексті неоіндустріалізації [Електронний ресурс] // Outlook. – 2014. – Режим доступу: <http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/11392/1/30.pdf>
9. Daniels J.D., Radebaugh L.N. International Business. Environment and Operation. 8th ed. – Addison – Wesley, 1998. – 564p.

References

1. Gradobitova LD, Isachenko TM (2002), Transnational corporations in modern international economic relations, ANKIL, Moscow (in Rus).
2. Zgurovsky M.Z. Forecast of the economy of Ukraine: medium-term (2015-2020) and long-term (2020-2030) time horizons. Retrieved from <http://ied.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/10/Foresight-2015.pdf>
3. Eskov A.L. (2005), Motivational mechanism in the system of industrial management: problems and solutions: Monograph ,NAS of Ukraine. Institute of Industrial Economics, Donetsk, (in Ukr).
4. Pankov V.A. (2003), Management of the cost of a science-intensive machine-building enterprise: theory and practice, Naukova dumka, Kyiv (in Ukr).

MA (Student PhD) Irina Dzhadan

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7626

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 86-96

5. Feigin G.F. (2009), Laws of globalization and the development of national economies: Monograph, SPbGuEF, St. Petersburg (in Rus).
6. Feigin G.F. (2009), Regularities of globalization and the development of national economies: an abstract on the health of the scientific level of the Doctor of Economic Sciences, St. Petersburg (in Rus).
7. Fedorova Yu. V. Prospects of innovation development of Ukraine: technological methods. Retrieved from http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vchnu_ekon_2016_1_22.pdf
8. Chukurna O.P. Directions of development of the machine-building industry in the context of neo-industrialization. Retrieved from <http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/11392/1/30.pdf>
9. Daniels J.D., Radebaugh L.N. (1998) International Business. Environment and Operation. 8th ed. – Addison – Wesley. (in USA).

MA (Student PhD) Irina Dzhadan

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7626

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 86-96

PhD, Assoc. Professor Ruslan Kostiukevych ¹⁾

PhD, Assoc. Professor Alina Kostiukevych ²⁾

*¹⁾Department of Management, National University of Water and Environmental Engineering
(Rivne, Ukraine)
r-kos@windowslive.com*

*²⁾Department of Labor and Entrepreneurship National University of Water and Environmental Engineering
(Rivne, Ukraine)
a-kos@outlook.com*

**APPLICATION OF VALUE ORIENTED APPROACH TO STRATEGIC
MANAGEMENT OF PROJECT PORTFOLIO OF UNIFIED TERRITORIAL
COMMUNITIES**

**ZASTOSOWANIE PODEJŚCIA ZORIENTOWANEGO NA WARTOŚCI
DO ZARZĄDZANIA STRATEGICZNEGO PORTFOLIO PROJEKTOWYM
ZJEDNOCZONYCH WSPÓLNOT TERYTORIALNYCH**

**ПРИМЕНЕНИЕ ЦЕННОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО ПОДХОДА
К СТРАТЕГИЧЕСКОМУ УПРАВЛЕНИЮ ПОРТФЕЛЕМ ПРОЕКТОВ
ОБЪЕДИНЕННЫХ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ ОБЩИН**

Abstracts

The unified territorial communities are new structural units in the administrative system of Ukraine. In addition to the problems of regulatory and financial nature, issues of scientific and methodological substantiation of the processes of strategic development of the unified territorial communities on the principles of applying modern methodologies and project management practices are also relevant. The article develops methodological approaches to the formation and management of project portfolios for the implementation of strategies for the sustainable development of unified territorial communities on the principles of applying a value-oriented model of project management. The organizational aspects of the introduction of project management in the united territorial communities have been developed based on the creation of a project management office (committee) for managing strategies. The proposed approaches to the formation of territorial strategies will help to ensure the community's economic development and the effectiveness of utilizing the resources available to the communities.

PhD, Assoc. Professor Ruslan Kostiukevych

PhD, Assoc. Professor Alina Kostiukevych

Опубликованы: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7627

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 97-107

Keywords: *project management; project portfolio, sustainable development strategy; unified territorial community; project office; administrative reform, value-oriented approach*

Streszczenie

Zjednoczone wspólnoty terytorialne to są nowe jednostki strukturalne w systemie administracyjnym Ukrainy. Oprócz problemów związanych z regulacjami prawnymi i zapewnieniem finansowania istotne znaczenie mają kwestie naukowego i metodycznego uzasadnienia procesów strategicznego rozwoju zjednoczonych społeczności terytorialnych w oparciu o nowoczesne metody i dobre praktyki zarządzania projektami. W artykule przedstawiono podejścia metodyczne do tworzenia i zarządzania portfolio projektowymi w celu wdrożenia strategii zrównoważonego rozwoju zjednoczonych społeczności terytorialnych w oparciu o model zarządzania projektem zorientowany na wartości. Zostały wypracowane organizacyjne aspekty wprowadzenia zarządzania projektami w zjednoczonych terytorialnych wspólnotach, przejawiające się w utworzeniu projektowego biura (komitetu) ds. zarządzania strategiami. Proponowane podejścia do utworzenia strategii terytorialnych pomogą zapewnić rozwój gospodarczy wspólnoty oraz skuteczność wykorzystania zasobów wspólnotowych.

Słowa kluczowe: *zarządzanie projektami; portfolio projektów, strategia zrównoważonego rozwoju; zjednoczona wspólnota terytorialna; biuro projektowe; reforma administracyjna, podejście zorientowane na wartość.*

Аннотация

Объединенные территориальные общины являются новыми структурными единицами в системе административного уклада Украины. Рядом с проблемами нормативно-правового регулирования и обеспечения финансовой возможности, актуальными являются также вопросы научно-методического обоснования процессов стратегического развития объединенных территориальных общин на принципах применения современных методологий и практик управления проектами. В статье разработаны методические подходы к формированию и управлению портфелями проектов реализации стратегий устойчивого развития объединенных территориальных общин на принципах применения ценностно-ориентированной модели проектного менеджмента. Разработаны организационные аспекты ввода проектного управления в объединенных территориальных общинах на основе создания проектного офиса (комитета) управления стратегиями. Предложенные подходы относительно формирования территориальных стратегий, позволяют обеспечить экономическое развитие общины и эффективность использования ресурсов, которые имеются в общине.

Ключевые слова: *проектное управление; портфель проектов, стратегия устойчивого развития; объединенная территориальная община; проектный офис; административная реформа, ценностно-ориентированный подход.*

PhD, Assoc. Professor Ruslan Kostiukevych

PhD, Assoc. Professor Alina Kostiukevych

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7627

Wydanie: *International Journal of New Economics and Social Sciences* 2017; 2 (6): 97-107

Introduction

The strategic development of the unified territorial community (UTC) largely depends on the effectiveness of the project management system, which is the main mechanism for implementing the strategic goals of the community. Institutional development of the majority of UTC is at the stage of the formation of management mechanisms capable of ensuring the long-term goals of the communities and their financial solvency. Therefore, UTC faced the need to develop development strategies, on the one side, as a result of internal expectations about the vision of community development and consists in finding a consensus between members of society on the vision of the future, and on the other - is stimulated by external factors, since the existence of approved development strategies is a prerequisite for opportunities to participate in competitions of the State Regional Development Fund (SRDF) and in other state and international program. This need will remain relevant for a long time, as continues the process of creating new UTC, the formation of local government and public discussions of draft strategies.

It should also be noted that even in the UTC, which approved their development strategies, it is quite difficult to talk about the quality of this process, since there are no results of accomplishing strategic goals. Therefore, it will be possible to evaluate the quality of strategic planning for the UTC only after a few years.

1. Scientific and practical research of the problem

Many scientific and practical manuals have been written about methods of developing strategies and training is being conducted on the extensive involvement of the community in the development of strategies. Sufficiently significant scientific

works exist in the field of the program-targeted approach to management at the local level, which is an indispensable component of the system of strategic management in the local governments (LG). It is worth paying attention to a relatively thorough study of V. Alexandrov, S. Bushuyev, G. Emerson, G. Laikert, B. Reisberg and other scientists. Separate aspects of the needs of communities and the possibility of their development through the development strategies, the need to involve community members in the development, the experience of such initiatives have been studied in the works of S. Slava, S. Shturhecki, V. Gobluka, M. Popadinets, A. Rybak.

Sufficiently systematic work on the issues of working out the methodology of strategic planning and project management is being carried out by the Association of Ukrainian Cities in the boundaries of USAID "DIALOG" project. With the support of USAID, a series of methodological and practical manuals covering strategic planning, financial management, methods of attracting the public, raising funds, algorithms for creating joint communities and their legal regulation were published during 2015 [3, 4, 6-8, 10, 12]. Separate aspects of planning the strategic development of the united communities have been studied in [9, 13].

2. Methods and tools for the development of sustainable development strategies UTC

According to the current legislation, LG of each territorial community is obliged to develop programs of social and economic development, and the program-targeted approach is declared as the main mechanism for solving complex strategic problems both at the state and local levels. At the same time, over 25 years of independent Ukraine's history it is difficult to find state

PhD, Assoc. Professor Ruslan Kostiukevych

PhD, Assoc. Professor Alina Kostiukevych

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7627

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 97-107

and local strategies and programs that would be successful and would be telling success stories. On the contrary, it was not usual to achieve the goals of local programs. It should be noted that Ukraine has not yet developed effective methods to ensure the feasibility of strategies and without strategies and ensuring their implementation, the likelihood of achieving the goals of the decentralization reform will be difficult. Therefore, administrative reform along with other problems faced with the problem of imperfections in the methodology of strategic planning and project management in the communities and the lack of skills in the majority of community leaders.

To solve this problem, it is advisable to apply time-tested methods of strategic management of socio-economic systems. First of all, it is necessary to conduct process of development and implementation of the strategy in accordance with the following principles:

- wide involvement of the active part of the community's population in the development of a sustainable development strategies;
- taking into account in the strategy of sustainable development the interests of marginal groups (low-income, disabled, minority, etc.)
- resource support for the implementation of the objectives of the strategy;
- balanced development of society on the principles of sustainable development;
- accountability and responsibility of community leaders for achieving the goals of the strategies and the targeted use of resources.

The key point, which gives weight to the sustainable development strategy and the potential feasibility, is to attract a large number of stakeholders in its development. The strategy adopted under such conditions creates a number of opportunities. First of

all, this is a reduction in the risks of decision-making by local governments that do not meet the needs and interests of society. That is, political discussions, if there is a recognized and accepted strategy, will not take place in the direction of the movement (which is a common phenomenon when changing political elites in Ukrainian society at different levels of government), but on the way to achieve strategic goals. Politicians will have to compete among themselves with programs offering excellent mechanisms to achieve goals, it will be quite difficult to question them. Therefore, when a new team comes to power and each time approves a new development strategy, it will not be a common practice, as now, but rather an exception. The community will be able to choose the teams that will have the high potential to achieve the effectiveness of the implementation of the strategic goals, rather than respond to slogans, which in most cases have strategic directions that the community itself would earn, and not just the top governors at the central or local levels.

The above principles can be realized by applying the algorithm of strategy development established by us (see pic. 1), based on modern methodology of project management and strategic planning.

The project management plan for the development of sustainable development strategy for UTC should be based on the recommendations outlined in the "A guide to the project management body of knowledge (PMBOK® guide)".

It is advisable to form base of the expectations of stakeholders on the basis of the CLEAR method (C - Can do - the ability to participate, L - Like to - the desire to participate, E - Enabled to - create opportunities for participation, A - Asked to - an invitation to participate, R - Responded to - point of view).

PhD, Assoc. Professor Ruslan Kostiukevych

PhD, Assoc. Professor Alina Kostiukevych

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7627

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 97-107

It includes: discussion of possible ways of development and formation on the basis of this long-term priorities in various sectors and spheres; a set of tools to actively anticipate the problems of the future and an active forecast, which includes elements of action for the future. Foresight methodology combines scientific forecasting with consideration of interests of the known triangle "power - business - society" by means of effective involvement in the process of "creating a future model" of stakeholders - that is those who will participate in planning and implementation and, most importantly, those who are more the consequences of this realization will influence [12].

Balanced Scorecard (BSC) is a system of strategic management of a certain structure based on measuring and evaluating the effectiveness of its activities on a set of indicators selected in such a way as to take into account all the significant (from the point of view of strategy) aspects of the institution, organization and etc.

It transforms the mission and overall strategy of the organization into a system of interrelated indicators. The basic principle of Balanced Scorecard, which largely caused the high efficiency of this control technology, is that you can control only what can be measured. In the context of UTC, the indicators of achieving the strategic goals of society can be divided into 4 groups: finance, business processes, the team and stakeholders. Based on a combination of the indicators of each of these groups and the establishment of causal relationships between them, a value-based approach to portfolio management can be built.

For the strategic analysis of the joint territorial community, it is advisable to apply several instruments at once, including SWOT analysis, PESTLE analysis and A-B-C analysis. They help to streamline the conclusions of the basic and sociological analysis, all available information about the community, the region, the trends in the country and the world, to prioritize. The analysis is carried out by the business community of the community and is based on the experience and knowledge of local leaders.

Thanks to the PEST (LE) analysis, it is possible, at an early stage, to trace the trends of future changes in the geopolitics, economics, technologies, fundamental values and stereotypes of society and respond in time, using opportunities for improvement or defending against future threats.

The SWOT matrix is built from the selected data of the SWOT analysis table. It helps to choose the possible strategies - important goals and action plans that can be realized, finding the optimal combination between strengths and weaknesses as internal factors, as well as opportunities and threats as external. To describe the management processes of the resource base and the plan for implementing the strategy, it is advisable to apply the IDEF0 method, based on the methodology of functional modeling (Function Modeling) and the graphical description of processes, designed for the formalization and description of business processes. The special feature of IDEF0 is its emphasis on the hierarchical representation of objects, which greatly facilitates the understanding of the subject domain. In IDEF0, logical relationships between jobs are considered, and not the sequence of their execution in time.

PhD, Assoc. Professor Ruslan Kostiukevych

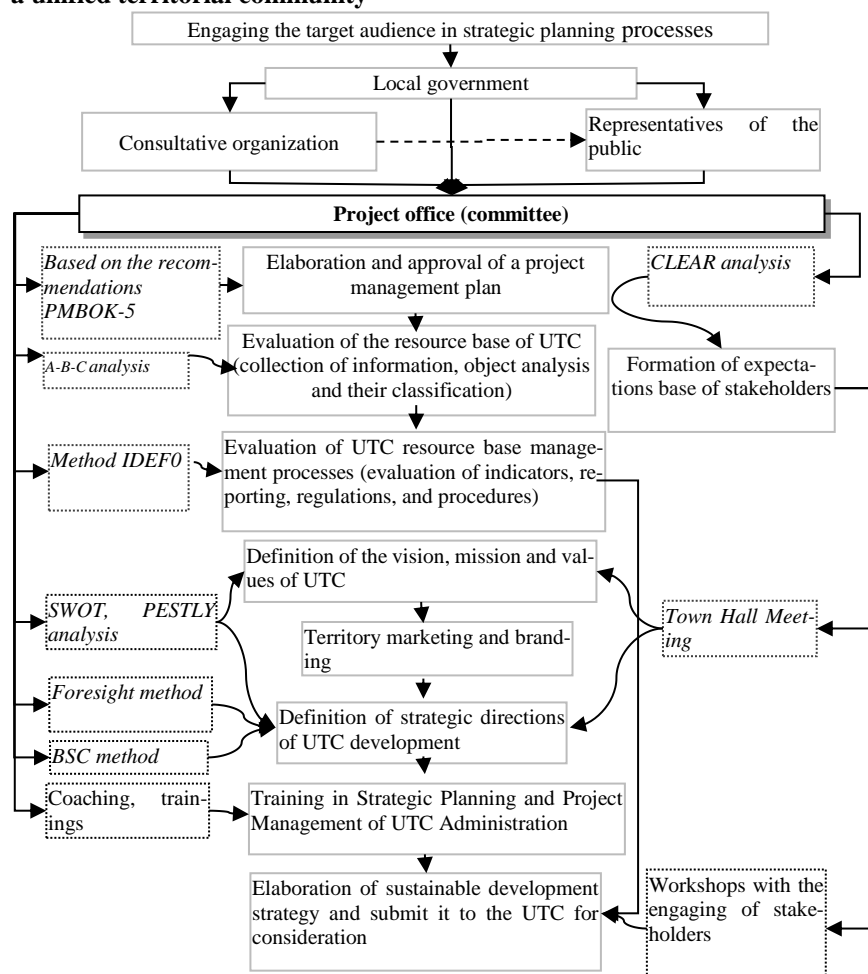
PhD, Assoc. Professor Alina Kostiukevych

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7627

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 97-107

Picture 1. Algorithm for the development of a sustainable development strategy for a unified territorial community

Source: Developed by the authors

3. Value-oriented model of managing the project portfolio UTC

As noted above, no matter how qualitative the strategies are, their effectiveness can only be judged by the achievement of the goals realized through the mechanism for developing plans for the implementation of strategies. It is obvious where the main systemic problems lie, which, as practice of

program-target management at the regional and local level shows, are not able to overcome the bodies of executive power. After all, during the years of independence in Ukraine, the authors of this study did not meet any target program, the goals of which would be implemented in full with the financial and time constraints established in the programs. And although many scientists

PhD, Assoc. Professor Ruslan Kostiukevych

PhD, Assoc. Professor Alina Kostiukevych

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7627

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 97-107

and practitioners say that the main problem of non-fulfillment of programs is insufficient funding, we believe that the key problem lies in the low efficiency of the system of program-target management, which is manifested in the following:

1) successful implementation of projects often leads to the implementation of program objectives and corresponding strategies (for example, successful implementation of most of the Small and Medium Enterprise Development Program in Rivne for 2016-2017 [14] did not lead to the achievement of program objectives);

2) a low percentage of the feasibility of local targeted programs (for example, with the 68 approved target regional programs in the Rivne region, at the end of 2016 only 27 programs received funding, of which only one was fully funded). [15]

Modern theory and practice of project management has tools for solving these problems. One such approach is the methodology of the value-oriented approach implemented in the Japanese standard for the management of innovative projects (P2M, Program Management for Enterprise Innovation [16]), which can be adapted to the objectives of program-targeted management in the local governance system of the united territorial communities.

The essence of the methodology is that the key criteria for the success of projects is not so much the receipt of the product of the project, but the evaluation of its contribution to the implementation of the strategy (value created), within which this project was realized. Ukrainian scientists S. D. Bushuyev, F. A. Yaroshenko define the value of the project and determine it by the revenues that the product provides when fulfilling the requirements contained in the mission of the project. There are two necessary conditions that guarantee the creation of the value of the project. The first is the practical ability of the project manager to

execute the project in accordance with the plan; the second is finding a way to harmonize the project value for all stakeholders through the properties of the project product. The first condition is mandatory, while the second is a sufficient condition for creating the value of the project [17, p. 22].

In P2M, value is considered in a narrow (relative to the project itself) and broad interpretations (the value of using the proposed approaches of project and program management for the organization). The first aspect assumes that the goal of the project is to create a value that is defined as the characteristics of the project product, meet the requirements of all stakeholders, and ensure the project parameters (primarily time and budget) to the established plans. The value of the project is assigned to its stakeholders, that is to satisfy its participants. The general satisfaction of participants is based on the process of achieving the resulting value generated by the project. Ensure the high efficiency of project management as the key to the success of sustainable development strategies for joint territorial communities with the following principles:

- competence and motivation of project management;
- the availability of a methodology adapted for the processes;
- systemic management processes and their improvement.

These principles can be realized by applying a value-based management model, based on the valuation of each project in the portfolio, taking into account its impact on the implementation of the development strategy of the management object. For this purpose, you can apply the so-called approach $5E + 2A$, which consists in evaluating the seven criteria of the project values: efficiency (resource efficiency); effectiveness (effectiveness from the point of view of stakeholders) earned value (value added)

PhD, Assoc. Professor Ruslan Kostiukevych

PhD, Assoc. Professor Alina Kostiukevych

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7627

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 97-107

ethics (ethics); ecology (ecology); accountability (accountability); acceptability (acceptability) [16].

However, the value of the project (its impact on the implementation of strategic objectives) is not the only measure for its inclusion in the portfolio of projects. An important factor in the formation of the portfolio structure is the level of project risk that characterizes the probability of failure to meet project objectives due to exogenous or endogenous factors. The combination of the degree of value and riskiness determine the project class in the portfolio and the corresponding mechanism for its strategic management. In the practice of application of value-oriented models of project management, the following classification of projects is applied based on these characteristics:

- high value - low risks (pearls) (such projects should receive priority status and be included in the strategy implementation plan with primary financing from the development budget of the UTC);

- high value - high risks (oysters) (since there is a high probability of non-receipt of the project results, it is advisable to diversify the risks by applying public-private partnership mechanisms, equity participation or grant financing);

- low value - low risks (bread and butter) (projects of this type do not give a significant impetus to the outstripping development of general relativity, but they can be adopted for implementation in order to balance the riskiness of the portfolio as a whole, with time their share in the portfolio should be reduced);

- low value - high risks (white elephants) (such projects require clarification

of the concept, content or structure of funding before entering the plan implementation strategy). Taking into account the above, the mechanism for managing the portfolio of UTC projects is constructed (pic. 2).

A key role in building an effective mechanism for managing the portfolio of projects of a unified territorial community is played by the project office, which may have a different structure depending on the availability of human resources and their competence. The project office can work in the format of a working group composed of experts from the executive committee of the council, deputies, representatives of local business and the public in roughly equal proportions. Individual tasks that require specialized knowledge can be assigned to the relevant units of the executive committee.

Methodological guidance of the project office can be provided by a professional strategic planning consultant, who can be engaged on a contractual basis. According to our estimates, the development of a strategic plan for community development by the working group on professional methods will require 10-12 months of time, starting with the creation of a working group. The chairman of the community should, at least once a year, report on the progress and prospects for implementing a sustainable development strategy to the community.

Monitoring of the strategy implementation plan should be carried out by a working group with broad public involvement. To the authority of the working group it is advisable to include an exception to the objectives of the plan, which for some reason have lost their relevance, and / or advise the council on the addition of the strategy.

PhD, Assoc. Professor Ruslan Kostiukevych

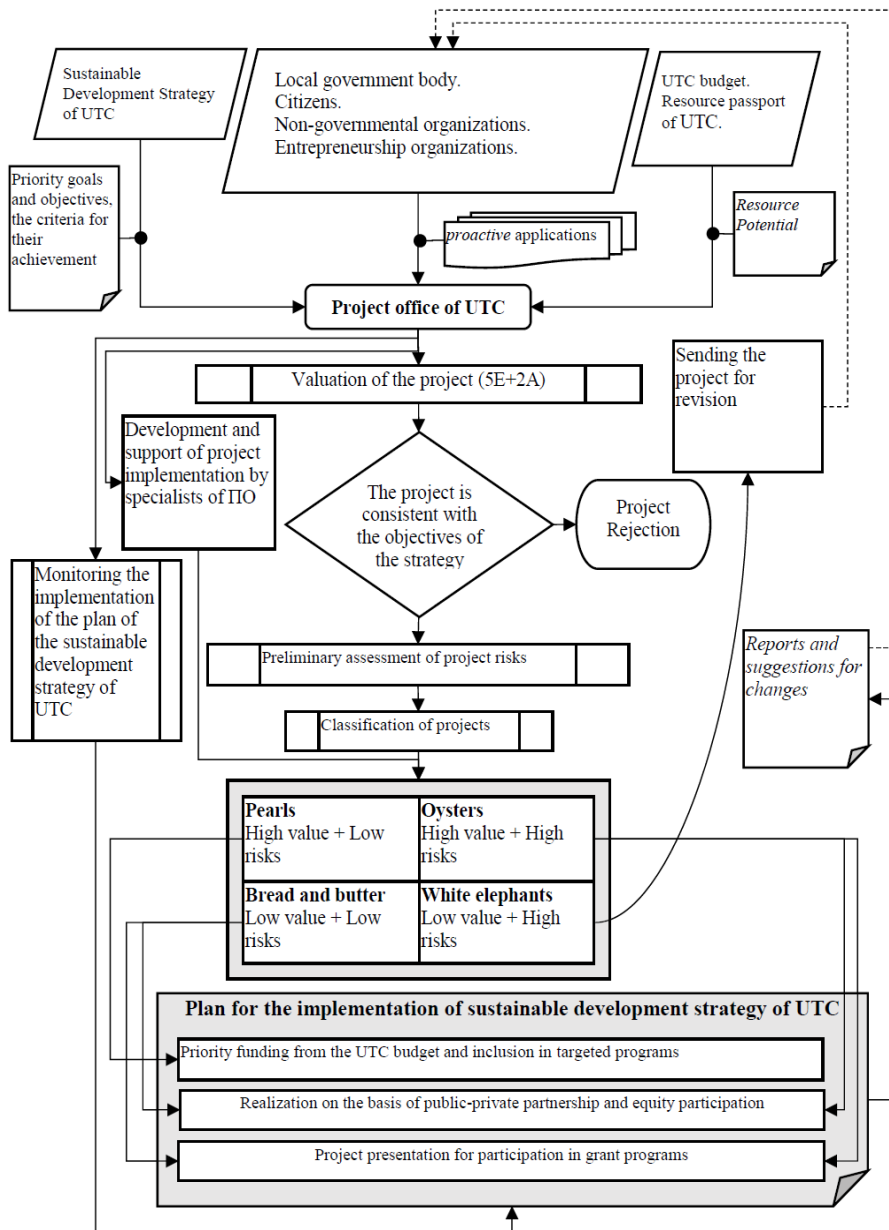
PhD, Assoc. Professor Alina Kostiukevych

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7627

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 97-107

Picture 2. Project portfolio management mechanism of the unified territorial community

Source: Developed by the authors.

PhD, Assoc. Professor Ruslan Kostiukevych

PhD, Assoc. Professor Alina Kostiukevych

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7627

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 97-107

In general, the development of a strategy for a united community can have a number of risks, against which a periodic qualitative assessment should be carried out. The main risks include:

1. Exceeding the deadlines indicated in the calendar plan for completing the project stages due to an inaccurate assessment of the duration of activities and the impact of external factors, a shift in the timing of activities due to the employment of the community leadership.

2. Difficulties in involving community members in the preparation and monitoring of sustainable development strategies and the UTC project portfolio.

3. The deviation of the development strategy of the UTC by the council of the community.

4. Insufficient amount of reporting information for the formation of the resource base and the investment passport of the UTC.

5. Increased costs for the implementation of the project due to inaccurate estimates and inflationary processes.

For each of the risks that fall within the priority group, detailed action scenarios need to be developed.

Conclusions. The development of sustainable development strategies for joint territorial communities based on the application of modern project management methods requires proper methodological support. Therefore, the application of the proposed methods of project management and strategic planning will allow to attract investors to implement investment-attractive projects, ensure economic development of the territory, effectively use the resources available to the community and accumulate funds to solve social and economic problems in accordance with priorities and a defined strategy.

Bibliography

1. Berulava D.S. (2014). Nonsilovoe interaction of subjects of management within the framework of strategic programs of urban development . Management of the development of complex systems, 18, 31-34 (in Ukr.).
2. Bondarenko M.F.(2004). Modeling and projecting of business systems: methods, standards, technology: training. pos. . H: SMIT Company, 272. (in Ukr.).
3. Vasilchenko G.(2015). Planning the development of territorial communities. Textbook for local government officials. M: LLC "ENTERPRISE" VNA ". 256. (in Ukr.).
4. Ptitsik M.V. (2014). Sectoral monitoring No. 18. "Initiative for the protection of rights and representation of the interests of local self-government in Ukraine" (Project Dialogue). Retrieved from http://auc.org.ua/sites/default/files/mon18_1.pdf
5. Slava S., Goblik V., Popadinets M. (2010). Experience in the formation and implementation of the development strategy of the Transcarpathian region until 2015 with the participation of the community. M: "KIS". 144 p. (in Ukr.).
6. Maksimov A., Vakhovich I., Belenkova A. (2015). Energy efficiency in the municipal sector. Textbook for local government. Association of Ukrainian Cities. M: LLC "ENTERPRISE" VNA ".184 p. (in Ukr.).
7. Kary O.I. (2015). Local initiatives and public involvement in the implementation of local government. Textbook for local government officials. Association of Cities of Ukraine. M., LLC "ENTERPRISE" VNA ".176 p. (in Ukr.).

PhD, Assoc. Professor Ruslan Kostiukevych

PhD, Assoc. Professor Alina Kostiukevych

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7627

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 97-107

8. Kobzarev A. (2015). Fundraising. Textbook for officials of local self-government. Association of cities of Ukraine. M: LLC "ENTERPRISE"VNA". 84 p. (in Ukr.).
9. Petrushenko Yu. M. (2014). Local development with the participation of the community: monograph. Sumy: University Book. Institutional and applied aspects of managing local development, oriented to society. 368 p. (in Ukr.).
10. Kirilenko O., Malinyak B. (2015). Planning and management of the financial resources of the territorial community. Association of Cities of Ukraine. M: LLC "ENTERPRISE" VNA". 396 p. (in Ukr.).
11. Rybak A.I. (2014). Methodological bases of management of the development programs of Ukrainian regions. Management of the development of complex systems. Is. 19, 71-77. (in Ukr.).
12. Timoshchuk V. (2015). Provision of administrative services in the municipal sector. Textbook for local government officials. Association of Cities of Ukraine. M: LLC "ENTERPRISE" VNA". 124 p. (in Ukr.).
13. Shturchetskiy S.V. (2011). Communicative potential of local self-government in Ukraine: monograph. Rivne: Ovod/ 148 p. (in Ukr.).
14. Program for the development of small and medium-sized businesses in Rivne for 2016-2017. Retrieved from http://economy.rv.ua/development_programs/development_programs2/.
15. Reports on the implementation of programs in the Rivne region. Retrieved from <http://oblrada.rv.ua/documents/oblprogram/zvit.php>.
16. The Guidebook for Project and Program Management for Enterprise Innovation (P2M) // Project Management Association of Japan, 2001. – 93 p.
17. Yaroshenko F. A., Bushuyev S. D. (2012). Management of innovative projects and programs on the basis of knowledge system P2M. K.: «Summit-Book». 272 p. (in Ukr.).

PhD, Assoc. Professor Ruslan Kostiukevych

PhD, Assoc. Professor Alina Kostiukevych

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7627

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 97-107

PhD Oksana Kardash

*Department of Economic Cybernetics, National University of Water
and Environmental Engineering
(Rivne, Ukraine)
olkardash2016@i.ua*

**THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF THE
COUNTRY'S ECONOMIC SECURITY ASSESSMENT**

**TEORETYCZNE I METODOLOGICZNE ZASADY OCENY
BEZPIECZEŃSTWA EKONOMICZNEGO KRAJU**

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОЦЕНКИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ
БЕЗОПАСНОСТИ СТРАНЫ**

Abstract

The essence of economic security of the country is analyzed. The theoretical bases of estimation of economic safety of the country are investigated. The methodical principles of assessing the country's economic security by means of a taxonomic indicator have been improved. The main threats and priorities of ensuring economic security of Ukraine are determined.

Keywords: *security, national security, economic security, indicators of economic security, economic threats, economic risks, taxonomic index, normalization, stimulators, desstimulants.*

Streszczenie

Dokonano analizy istoty bezpieczeństwa ekonomicznego kraju. Zostały zbadane teoretyczne podstawy oceny bezpieczeństwa ekonomicznego kraju. Udoskonalono metodyczne zasady oceny bezpieczeństwa ekonomicznego kraju za pomocą wskaźnika taksonomicznego. Określono główne zagrożenia i priorytety zapewnienia bezpieczeństwa ekonomicznego Ukrainy.

Słowa kluczowe: *bezpieczeństwo, bezpieczeństwo narodowe, bezpieczeństwo ekonomiczne, wskaźniki bezpieczeństwa ekonomicznego, zagrożenia gospodarcze, zagrożenia gospodarcze, indeks taksonomiczny, normalizacja, stymulatory, destymulatory.*

Аннотация

Проанализирована сущность экономической безопасности страны. Исследованы теоретические основы оценки экономической безопасности страны. Усовершенствованы методические основы оценки экономической безопасности страны с помощью таксономического показателя. Определены основные угрозы и приоритеты обеспечения экономической безопасности Украины.

PhD Oksana Kardash

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7628

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 108-119

Keywords: *безопасность, национальная безопасность, экономическая безопасность, индикаторы экономической безопасности, экономические угрозы, экономические риски, таксономический показатель, нормализация, стимуляторы, дестимуляторы.*

Statement of the problem in general outlook and its connection with important scientific and practical tasks. It is strategically important in a context of rapid globalization to ensure economic security for each state for maintaining the economic stability, social stability and sovereignty.

Economic systems of countries are subject to the controversial globalization processes. On the one hand, globalization increases the odds for effective economic development by applying all the benefits of free capital and productive forces flow; on the other hand, globalization weakens the internal and external protective potential of economic security. This, in turn, reduces the probability of achieving the optimum level of state economic security and consequently increases its risks.

The assessment of the state economic security risks is the basis for decision making in the economy and politics. Risks arise, exceeding the limit levels of economic security indicators. National economy loses its ability for sustainable and dynamical development, competing on external and internal markets outside the limit levels.

Analysis of latest research where the solution of the problem was initiated. The question of the effectivity of assessment state economic security level was and remains the subject of research by many domestic and foreign scientists, among them such as V. Alkema, V. Terekhov, V. Grushko, O. Zakharov, V. Muntiyany, V. Martynenko, V. Pearsoness, W. Mitchell, V. Shlemko, I. Binko, O. Sayenko, V. Heyets, D. Stinger, R. Klein. Methodical provi-

sion for measuring economic safety indicators, defining threshold values and recommendations for improving the level of economic security are presented in the research work of Pyrozhekov S.I. Uschwicky L.I. is exploring scientific and methodological basis of socio-economic security monitoring. In the research work of Vitlinskiy V.V. and Mahanets L.L. the method of calculating the risks of economic security is studied. Terova I.K. is proving approaches to the creation of integral assessments by a set of indicators. Various aspects of this topic have fell in the scope of the interests of domestic and foreign scientists. However, determination of the integral indicator of the state economic security has not find sufficient highlighting in domestic and foreign scientific literature.

Aims of paper. The main task of the paper is to examine the theoretical and methodological principles of assessing the economic security of the Ukraine's national economy and prove the feasibility of their application in applied scientific researches. It is crucial to prepare a comparative analysis of the basic scientific approaches to the solution of the formalization problem and quantitative expression of the level of economic security and the methods of its calculation.

Exposition of main material of research with complete substantiation of obtained scientific results. The current dynamics of transformational change in Ukraine is accompanied by increased economic and political instability. It requires adequate protection of national interests

PhD Oksana Kardash

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7628

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 108-119

and the security of private individuals, from external and internal threats.

Since the security of the state in all its forms has been realized through appropriate state financing, the basis of which is the gross domestic product, one of most important component of it is economic security. In the national security system, economic security provides well-defined functions and carries a significant functional meaning. Its essence lies in the fact that it is the material basis of national sovereignty. It determines the real options of other types of security. Economic security is the foundation for the functioning of all other components of national security.

Economic security is the state of the national economy, which allows to remain stable against internal and external threats, to ensure high competitiveness in the global economic environment and characterizes the ability of the national economy to achieve sustainable and balanced growth (Datskyv R. M., 2016).

The country's economic security, on the one hand, is an important component of the national security system that forms the protection of national interests, on the other hand, it acts as a direct condition for the observance and realization of national interests in terms of financing, income generation and expenditure.

Three important components are distinguished in the analysis of economic security (Yermoshenko M. M., 2015):

- economic independence, which means, first of all, the possibility of executing state control over national resources, the ability to use national competitive advantages to ensure equal participation in international trade;
- the persistence and stability of the national economy, which implies the

strength and reliability of all elements of the economic system, the protection of all forms of property, the creation of guarantees for effective business activity, the restraint of destabilizing factors;

- the ability to self-development and progress, that is, the ability to independently implement and protect national economic interests, to carry out continuous modernization of production, effective investment and innovation policy; to develop the intellectual and labor potential of the country.

The policy of economic security is determined on the basis of certain principles which create a political and legal basis for assessing external and internal threats, the formation of national economic interests and strategies for economic security.

The basic principles of ensuring Ukraine's economic security could be attributed (Miroshnichenko O.V., 2007):

- the rule of law in providing economic security;
- observance of the balance of economic interests of the person, family, society, state;
- mutual responsibility of the person, family, society, state for ensuring economic safety;
- timeliness and adequacy of measures related to the prevention of threats and the protection of national economic interests;
- the priority of treaty (peaceful) measures in resolving internal and external conflicts of economic nature;
- integration of national economic security with international economic security.

Objects of national economic security are: state, society, families, private individ-

PhD Oksana Kardash

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7628

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 108-119

uals, enterprises, institutions, organizations, separate territories, as well as the main elements of economic security.

At the same time, the state is not only an object but also the main subject of national economic security and carries out its functions in this sphere through the bodies of legislative, executive and judicial branches of power. This does not exclude the participation of citizens and their associations in support of economic security. Moreover, such actions should be strongly encouraged by the state.

However, active participation of a citizen in the provision of economic security is impossible without awareness of the importance of this state affair and the demonstration of an active life position.

Economic security is characterized by its integral nature, as the result of joint efforts of the entire nation, which is demonstrated through the actions of all branches of government at all levels (from nationwide to local), the forces and means available, associations of citizens and private individuals.

The state can no longer influence on economic entities by directive methods under conditions of the emergence of a market economy. Measures should be taken to optimally influence the process of societal reproduction (macroeconomic parameters, industry structures of production, prices and monetary and financial flows) to support economic security of Ukraine.

In order to make well-grounded decisions by the state authorities, it is necessary to monitor the indicators of economic security, which would include, foremost, the tracking, analysis and forecast of important

economic indicators. Specific attention should be focused on the following indicators of economic security:

- gross domestic product ;
- inflation rate;
- budget deficit;
- unemployment rate;
- economic growth;
- living standard level;
- energy dependence;
- integration into the world economy;
- balance of export-import;
- demography situation;
- state internal and external debt rate;
- shadow economy rate.

The threshold level of indicators are of great importance. Overcoming these thresholds leads to devastating trends in the economy.

"Methodology for calculating the level of Ukraine's economic security" was approved in 2007. Main intention of this methodology was to determine the level of state economic security as a fundamental component of national security.

It determines the list of the most important indicators that characterize the state of national economic security at the time, their optimal and threshold levels, as well as methodological recommendations for calculating the integral index of economic security. The methodology is based on the determination of functional dependence and has the appropriate mathematical-logical and methodological support.

This method involves performing the following steps for the development of an integral indicator (Fig. 1)

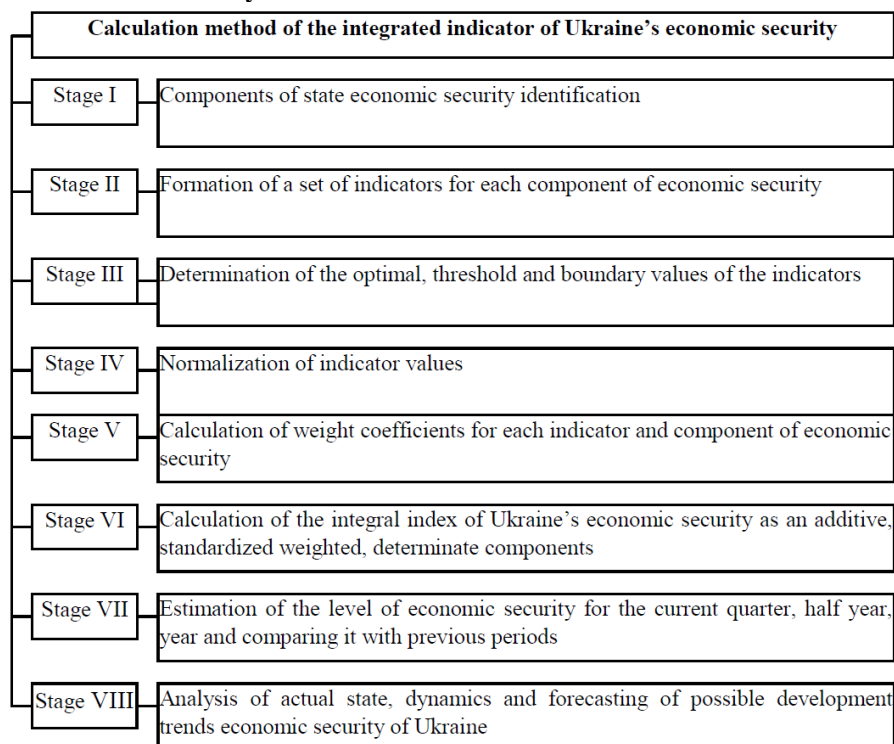
PhD Oksana Kardash

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: [10.5604/01.3001.0010.7628](https://doi.org/10.5604/01.3001.0010.7628)

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 108-119

Fig. 1 The main stages of calculation method of the integrated indicator of Ukraine's economic security.

Source: compiled by the authors based on (Shlemko V. T., 2016).

The convenience of calculation in this method provides certain indicators of the state economic security, each one has its ultimate position. The deviation of the actual level from the threshold level indicates a deviation of the level of economic security in the certain direction.

The method does not contain data on the most optimum level of the state economic security. However, taking into account the recommended range of possible values of each indicator, which is recommended to divide into five intervals, could be stated that the level of economic security is recommended to be determined by these levels.

The Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine No. 1277 dated Octo-

ber 29, 2013, approved "Methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine". A key feature of the new methodology was the adjustment of the name and the number of components of the country's economic security, as well as significant upgrading of the indicators (increased from 117 to 126). In addition, the components of the state economic security and the corresponding sub-indices were edited. Also, the new edition introduced 78 new unit indicators instead of 64.

There is reason to believe that the main disadvantage of both the methodol-

ogy (2007) and the methodological recommendations (2013) for the calculation of Ukraine's economic security lies in labor-intensive calculations and limited public access to the necessary statistical information.

The diversity of views, as well as the lack of a unified approach to data definition in the analysis of parameters and indicators of economic security, gives evidence of the low effectiveness of methods for assessing the state economic security. As a result, the actual question arises about the need of developing a systematic approach of the ensuring the effectiveness of the assessment of economic security problem.

Particularly important is the question of assessing the state of economic security, with the aim of conducting effective state policy on identifying threats and neutralizing their influence. Proceeding from the absence of a comprehensive national methodology, which allows to adequately characterize the current state of economic security, dynamics and trends of change, we propose to use a taxonomic indicator of development as a generalizing indicator.

Table 1. Components of the level of Ukraine economic security according to the methodology of the Ministry of Economic Development 02.03.2007

The branch of economy	Weight ratio
1. Macroeconomics (10 indicators with threshold values)	0.1005
2. Manufacturing (8 indicators with threshold values)	0.0769
3. Financial (40 indicators with threshold values)	0.1127
3.1. Budget (6 indicators with threshold values)	0.2023
3.2. Monetary (6 indicators with threshold values)	0.1953
3.3. Currency (3 indicators with threshold values)	0.1558
3.4. Debt (9 indicators with threshold values)	0.1256
3.5. Insurance (6 indicators with threshold values)	0.0628
3.6. Stock (3 indicators with threshold values)	0.0953
3.7. Banking (2 indicators with threshold values)	0.1629
4. Investing (5 indicators with threshold values)	0.0939
5. Foreign economy (7 indicators with threshold values)	0.0901
6. Scientific and technical (9 indicators with threshold values)	0.1183
7. Social (14 indicators with threshold values)	0.0808
8. Demography (7 indicators with threshold values)	0.0836
9. Energy (9 indicators with threshold values)	0.1324
10. Food (13 indicators with threshold values)	0.1108
Total: 117 indicators	X

PhD Oksana Kardash

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7628

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 108-119

The highest security degree is achieved if the entire set of indicators is within its limit values. The threshold limits of economic security are quantitative values. Breaking these limits is threatening for processes of the state economic system. Uncertainty about the economic security is risky.

The taxonomic parameter is a synthetic variable that takes into account the influence of the variables of a set of indicators on the level of development of the investigated object, while the indicators are ordered at a distance to some artificially constructed point, called the standard of development (Fedorenko I.L., 2008).

At the basis of the taxonomic analysis is the formation of an observation matrix X dimension (m - number of periods, n - number of attributes), which contains the most complete description of the studied object:

$$X = \begin{pmatrix} x_{11} & \dots & x_{1j} & \dots & x_{1n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ x_{i1} & \dots & x_{ij} & \dots & x_{in} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ x_{m1} & \dots & x_{mj} & \dots & x_{mn} \end{pmatrix} \quad (1)$$

where i - the serial number of the period ($i = 1, \dots, m$);

j - an indicator characterizing the state of the investigated object ($j = 1, \dots, n$);

x_{ij} - the value of j -th indicator for i -th period.

The assessment of economic security is performed by analyzing the formed system of indicators, the variables of which, for the explored periods, are elements of the observation matrix (Table 1).

Based on the nature of the indicators impact on the level of economic security, their

differentiation was made on stimulants and destimulants.

Given the different dimensions of the indicators and the need to ensure their comparability, the standardization of the variables of indicators according to the formulas has been carried out:

for indicator-stimulants,

$$z_{ij} = \frac{x_{ij} - \bar{x}_j}{\sigma_j} \quad (2)$$

for indicator-destimulants,

$$z_{ij} = \frac{\bar{x}_j - x_{ij}}{\sigma_j} \quad (3)$$

where z_{ij} - the standardized value of the x_{ij} indicator; \bar{x}_j - the mean value of j -th indicator; σ_j - standard deviation of j -th indicator.

As a result of standardization a matrix Z standardized values of indicators of economic security of Ukraine was formed.

$$Z = \begin{pmatrix} -1.63 & -1.39 & -1.36 & -1.64 & 1.58 & 0.77 & -1.00 & 0.79 & -1.63 \\ 0.65 & 1.33 & 0.01 & 0.63 & 0.06 & 1.24 & -0.20 & 0.07 & 0.51 \\ 0.04 & -0.40 & 0.06 & 0.59 & 0.04 & -0.23 & -0.19 & -1.73 & 1.01 \\ -0.01 & 0.09 & -0.18 & -0.28 & -0.66 & -0.54 & -0.30 & -0.52 & -0.14 \\ 0.95 & 0.37 & 1.46 & 0.70 & -1.03 & -1.24 & 1.69 & 0.35 & 0.24 \end{pmatrix}$$

The formation of the reference vector $P_0 = (z_{01}, \dots, z_{0n})$ is carried out by selecting from the columns of the matrix Z the maximum value for the indicator-stimulators and the minimum for the destimulators:

$$P_0 = (0,95; 1,33; 1,48; 1,46; 0,70; -1,03; 1,21; 1,24; 1,69).$$

Determination of the taxonomic index is accomplished by calculating additional indicators: the distance between observations and reference vector, the mean and maximum distances, deviation from the standard (Table 2).

Table 2. Composite indices of the level of economic security of Ukraine and their weight according to the methodological recommendations of the Ministry of Economic Development on October 29, 2013

Sub-indices of composite state economic security	Weight ratio
1. Macroeconomics (11 indicators with weight coefficients)	0.1224
2. Manufacturing (16 indicators with weight coefficients)	0.1218
3. Financial (32 indicators with weight coefficients)	0.1294
3.1. Budget (4 indicators with weight coefficients)	0.2023
3.2. Monetary (6 indicators with weight coefficients)	0.1753
3.3. Currency (6 indicators with weight coefficients)	0.1686
3.4. Debt (5 indicators with weight coefficients)	0.1746
3.5. Security of non-banking financial market (4 indicators with weight coefficients)	0.0628
3.6. Banking (7 indicators with weight coefficients)	0.1723
4. Investing-innovation (14 indicators weight coefficients)	0.1089
5. Foreign economy (11 indicators with weight coefficients)	0.1095
6. Social (15 indicators with weight coefficients)	0.1013
7. Demography (7 indicators with weight coefficients)	0.0913
8. Energy (10 indicators with weight coefficients)	0.1148
9. Food (10 indicators with weight coefficients)	0.1007
Total: 126 indicators	X

The calculated taxonomic indicator comprehensively characterizes the influence of changes in the values of indicators on the overall level of economic security in Ukraine.

Therefore, in the context of transformations, the issue of determining the methodological principles for assessing economic security and creating the list of indicators that most fully characterize decent living conditions of the population becomes extremely important. Also, the creation of a model of evaluation, which will contribute to the establishing set of measures to ensure the state economic security is essential.

Along with the importance of choosing indicators for assessing economic security, it is important to calculate the critical values

of threats, the significance of which will enable measures to be taken to prevent the danger of society as a whole, and to ensure a high level of quality of life.

The most dangerous threats to Ukraine's economic security include:

- absence of a reliable system of economic security of Ukraine;
- inefficiency of state regulation and controllability of socio-economic processes;
- the growth of the "shadow" economy, the strengthening of its criminalization;
- conscious or unconscious actions of representatives of the highest bodies of state power and administration aimed at harming the state and national interests of Ukraine;

PhD Oksana Kardash

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: [10.5604/01.3001.0010.7628](https://doi.org/10.5604/01.3001.0010.7628)

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 108-119

- social insecurity of a large part of the population, poverty growth;
- inconsistency and unsystematic implementation of economic reforms, lack of own model of reforms and ideological support;
- deformed production structure, lack of scientifically proved structural adjustment of the economy;
- inefficiency of the tax system, massive tax evasion;
- ineffective management of the state sector of the economy;
- high material and energy intensity of production;
- corruption in the management sector;
- imperfection of national legislation related to the regulation of economic processes;
- the domination of mining and basic industries with a low degree of processing;
- unsatisfactory orientation towards the production of end-use products;
- outdated technologies in most industries.

Table 3. Taxonomic index of Ukraine's economic security determining

Indicators names	Computation formulas	Period				
		2012	2013	2014	2015	2016
Distances between separate observations (periods) and reference vector	$C_{i0} = \sqrt{\sum_{j=1}^n (z_{ij} - z_{0j})^2}$	7,63	5,13	6,65	6,07	7,08
Mean distance	$\bar{C}_0 = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m C_{i0}$	6,51				
Limit distance	$C_0 = \bar{C}_0 + 2 \sqrt{\frac{1}{m} \sum_{i=1}^m (C_{i0} - \bar{C}_0)^2}$	8,43				
Deviation from the standard	$d_i = \frac{C_{i0}}{C_0}$	0,90	0,61	0,79	0,72	0,84
Taxonomic indicator	$K_i = 1 - d_i$	0,28	0,39	0,21	0,13	0,16

Source: calculated by the author

Ukraine's most priority national economic interests are:

- creation of a self-sufficient, competitive, socially oriented, powerful national economy;
- creation of a reliable system of economic security of Ukraine, ensuring the possibility of independent, progressive socio-economic development;
- structural adjustment of the economy;
- strong struggle against the "shadow" economy;
- increase in the well-being of Ukrainian citizens;

PhD Oksana Kardash

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7628

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 108-119

- implementation of progressive economic reforms based on own model of reforms;
- development of the domestic market and domestic demand;
- implementation of fundamental modernization of production and development of knowledge-intensive industries;
- creation of closed cycles of production of strategically important products, in particular, military equipment and weapons;
- solving state social problems (unemployment, poverty, crime, housing).

The main measures to ensure economic security are: the application of a new re-industrialization policy based on advanced technological development, which should involve high domestic lagged consumer and investment demand. Developing of national projects for cooperation with foreign companies to localize new production in Ukraine; restructuring of exports based on an increase in the share and volume of the medium and high-tech segment. It is necessary to take into account the dynamic development of the defense industry complex of Ukraine, which, despite the heavy losses, continues to combine intellectual potential and unique production capacities; the reform of the system of state purchases as a single tool of the state order should provide stimulation of the production of medium and high-tech products. Prevention of internal state procurement of countries that commit aggression against Ukraine is crucial; intensifying programs of international cooperation attracting the best practices in management, analytics and technology potential for economic reforms; budget expenditures on investment increase, e.g. fi-

nancing infrastructure projects; privatization processes activation to overcome inefficient functioning of state enterprises and their technological backwardness; creation and implementation of a system of early warning signals of crisis processes in the economy on the basis of monitoring, forecasting and recognition of negative tendencies in the macroeconomic imbalances; European standards for guaranteeing the rights of investors establishing, which will restore international trust to Ukraine as a reliable partner, improve financial reputation and facilitate access to international capital markets; the introduction of a broad platform with the international community to reimburse the expropriated property of Ukraine, its citizens and legal entities.

Conclusions. It should be noted that there are currently some contradictions between citizens and the state in ensuring their economic security. First of all, it is due to the fact that the state can not only act as the guarantor of the economic security of its citizens, but also is a source of threats for them (depreciation of money savings, delays in payment of wages and other social payments, excessive taxes, etc.). If the state creates a threat to citizens that significantly exceeds the dangers from which it protects them, then it is clear that such a state is unlikely to enforce their observation. Moreover, such a state will not be able to spell national economic interests.

During the period of fundamental economic transformation, when a powerful non-state sector of the economy is created, it is very important that private business entities take care not only of their own interests and security, as today, but also taking into account the interests of the state and society and contributing to the economic security of Ukraine.

PhD Oksana Kardash

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7628

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 108-119

As the foreign exchange funds of domestic commercial structures settle in foreign banks, strengthening the economic potential of foreign countries, respectively, they undermine it in Ukraine. The financial exhaustion of its own country leads to a decrease in its level of defense, the inability to socially protect vulnerable groups of people, to develop science, education, culture and, in the end, could lead to the loss of statehood itself. The state must take all necessary measures to neutralize such threats to its economic security

References

1. Vlasjuk O. S. (2012) Theory and Practice of Economic Security in the System of Economics Science / O. S. Vlasjuk; National institute international security problems at the National Security and Defense Council of Ukraine. - 48 p. (in Ukr.).
2. Datskyv R. M. (2016) Economic Security of the State in the Context of Globalization Competition / R.M. Datskyv - Lviv: Center of Europe, 160 p.
3. Economic Security of Ukraine: Essence and Directions of Provision: [monography] (2016) / V. T. Shlemko, I. F. Binko. - K.: NISD. - 144 pp.
4. Economic Security: teaching manual (2012) / Z. S. Varnaliya [and others]; ed. Dr. Econ. Sciences, prof. Z. S. Varnaliya / Z. S. Varnaliya. - K.: Znannia, - 647 pp. (in Ukr.).
5. Yermoshenko M. M. (2015) State Financial Security: National Interests, Real Threats, Security Strategy / M. M. Yermoshenko - K.: KNTEU, 309 pp. (in Ukr.).
6. Zhalilo Y.A. (2011) National Security Strategy of Ukraine in the Context of the Experience of the World Community / Y. A. Sared - K.: Satsanga, 2011. - 224 p. (in Ukr.).
7. Methodology for Calculating the Level of Economic Security of Ukraine. Order of the Ministry of Economy of Ukraine dated 02.03.2007 №60 [Electronic resource] // Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. - Access mode: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980&cat_id=38738.
8. Methodical Recommendations for Calculating the Level of Economic Security of Ukraine, approved by the Order of the Ministry of Economic Development and Trade dated October 29, 2013 No. 1277 [Electronic resource]. - Mode of access: <http://www.me.gov.ua>.
9. Miroshnichenko O.V. (2007) Definitive Functions of the System of National Economic Security / O.V. Miroshnichenko // Scientific Bulletin of Lesia Ukrainka Volyn State University. - No. 12. - p. 8-12. (in Ukr.).
10. Muntian V.I. (1998) Economic Security of Ukraine / V.I. Muntian - K.: KVSH, 462 p. (in Ukr.).
11. Pasternak-Taranushenko G. A. (2010) The Economic Security of the State. Methodology of Provision: Monograph / G. A. Pasternak-Taranushenko - K.: Kiev Economic Institute of Management, 320 p. (in Ukr.).
12. Petrushevskaya V.V. (2015) Economic Security of the State: Content and Classification of Threats [Text] / V.V. Petrushevskaya // Collection of scientific works "Efficiency of Public Administration". Edition 32. - pp. 441-448. (in Ukr.).
13. Risks and Threats to Economic Security of Ukraine in 2015-2016 and Mechanisms for Minimization [Electronic resource]. - Access mode: <http://niss.gov.ua/content/articles/files/Risk-2ef8d.pdf>.

PhD Oksana Kardash

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7628

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 108-119

Література

1. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О. С. Власюк ; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К., 2012. – 48 с.
2. Дацків Р.М. Економічна безпека держави в умовах глобалізаційної конкуренції / Р.М. Дацків. – Львів : Центр Європи, 2016. – 160 с.
3. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: [монографія] / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько. – К. : НISД, – 2016. – 144 с.
4. Економічна безпека: навч. посіб. / З. С. Варналій [та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. З. С. Варналія / З. С. Варналій. – К. : Знання, 2012. – 647 с.
5. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М.М. Єрмошенко. – К. : КНТЕУ, 2015. – 309 с.
6. Жаліло Я.А. Стратегія національної безпеки України в контексті досвіду світової спільноти / Я.А. Жаліло. – К. : Сатсанга, 2011. – 224 с.
7. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 №60 [Електронний ресурс] // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980&cat_id=38738.
8. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі від 29.10.2013 р. № 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua>.
9. Мірошниченко О.В. Визначальні функції системи національної економічної безпеки / О.В. Мірошниченко // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – 2007. – № 12. – С. 8–12.
10. Мунтіян В.І. Економічна безпека України / В.І. Мунтіян. – К. : КВШ, 1998. – 462 с.
11. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави. Методологія забезпечення : монографія / Г. А. Пастернак-Таранушенко– К. : Київський ек-ний інститут менеджменту, 2010. – 320 с
12. Петрушевська, В. В. Економічна безпека держави: зміст і класифікація загроз [Текст] / В. В. Петрушевська // Збірник наукових праць «Ефективність державного управління». – 2015. – Вип. 32. – С. 441-448.
13. Ризики і загрози економічній безпеці України у 2015-2016 рр. та механізми їх мінімізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://niss.gov.ua/content/articles/files/Risk-2ef8d.pdf>.

PhD Oksana Kardash

Опубликованы: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7628

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 108-119

II. Management in Security and Ecology

II. Zarządzanie w Bezpieczeństwie i Ekologia

Dr hab. Iryna Sotnyk ¹⁾
MA Oleksii Goncharenko ²⁾
MA (Student PhD) Oksana Hrynevych ³⁾

¹⁾*Department of Economics and Business Administration,
Sumy State University (Sumy, Ukraine)
insotnik@gmail.com*

²⁾*Department of Economics of Enterprises, Odessa National
Polytechnic University (Odessa, Ukraine)
goncharenko@opu.ua*

³⁾*Odessa National Polytechnic University
(Odessa, Ukraine)
studyabroad416@gmail.com*

**FACTOR MODELING OF REUSEABLE GOODS MARKET IN THE
CONTEXT OF DEMATERIALIZATION OF CONSUMPTION**

**MODELOWANIE CZYNNIKOWE RYNKÓW TOWARÓW
WIELOKROTNEGO UŻYTKU W KONTEKŚCIE DEMATERIALIZACJI**

**ФАКТОРНОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ РЫНКА ТОВАРОВ
ПОВТОРНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ В КОНТЕКСТЕ
ДЕМАТЕРИАЛИЗАЦИИ**

Abstracts

The necessity of dematerialization of consumption through the development of reusable goods market is presented in this article in the context of achieving sustainable development. On the example of consumer goods, a model of the reusable goods market was formed, based on material balance of socio-economic systems. The factors of influence on the demand of reusable goods market were determined. The recommendations for using ecological and economic instruments to manage dematerialization shifts in the economy within each factor were developed.

Keywords: *dematerialization of consumption, reusable goodsmarket, ecological and economic instruments, modeling, factors of influence.*

Dr hab. Iryna Sotnyk
MA Oleksii Goncharenko
MA (Student PhD) Oksana Hrynevych
Опубликованы: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7629

Streszczenie

W artykule w kontekście osiągnięcia zrównoważonego rozwoju została przedstawiona konieczność dematerializacji konsumpcji poprzez rozwój rynku towarów wielokrotnego użytku. Na przykładzie towarów konsumpcyjnych został ukształtowany model rynku towarów wielokrotnego użytku na podstawie materialnego bilansu systemów społeczno-gospodarczych. Zostały wyznaczone czynniki wpływające na wielkość popytu na rynku towarów wielokrotnego użytku. Zostały opracowane zalecenia dotyczące zastosowania narzędzi ekologicznych i gospodarczych w celu zarządzania zmianami dematerializacyjnymi w gospodarce w ramach każdego z czynników.

Słowa kluczowe: dematerializacja konsumpcji, rynek towarów wielokrotnego użytku, instrumenty ekologiczne i gospodarcze, modelowanie, czynniki wpływu

Аннотация

В статье в контексте достижения целей устойчивого развития обосновывается необходимость дематериализации потребления посредством развития рынка товаров повторного потребления. На примере продукции широкого потребления сформирована модель рынка товаров повторного использования, основу которой составляет материальный баланс социально-экономических систем. Определены факторы влияния на объем спроса на рынке товаров повторного использования, разработаны рекомендации по применению эколого-экономических инструментов для управления дематериализационными сдвигами в экономике в рамках каждого фактора.

Ключевые слова: дематериализация потребления, рынок товаров повторного использования, эколого-экономические инструменты, моделирование, факторы влияния.

Introduction. The modern stage of human development is characterized by an ever-increasing man-made load on the natural ecosystems of the planet. At the same time, excessive and inefficient consumption of material resources leads to an aggravation of ecological problems. The reduction of the volume of the material component of the economic life of the society is beneficial both from the environmental (eco-destructive load decreases) and from the economic point of view (resource costs decrease and economic efficiency increase)[F Hinterberger, 1997]. A key component of this hypothesis is the change in the philosophy of production and consumption of goods and services in the sense of replacing the material component of the

economy with information, for example, the transition from physical goods to services that they provide. This concept is called "dematerialization of the economy". A significant contribution to its development was made by scientists S. Bringezu [S Bringezu, 2003], V.C. Coroama, L.M. Hilty [V Coroama, 2014], O. Giarini, W. Stahel [O Giarini, 1993], R. Herman, S.A. Ardekani, J.H. Ausubel [R Herman, 1990], W. McDonough, M. Braungart [W McDonough, 2002], I. T. Penn, A. Arbor [I Penn, 2001], F. Schmidt-Bleek [F Schmidt-Bleek, 1998], J.K. Steinberger, F. Krausmann [J Steinberger, 2013], R. O. Vos, J. Newell [R Vos, 2011] and others.

As part of modern studies of dematerialization, scientists are actively studying

Dr hab. Iryna Sotnyk
MA Oleksii Goncharenko
MA (Student PhD) Oksana Hrynevych
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7629

one of its areas – "reduction of the need for the product" or dematerialization of consumption, described in [HVarian, 2010]. Scientists in the publications [V Coroama, 2014; O Giarini, 1993; I Penn, 2001; J Steinberger, 2013; V Thomas, 2003; R Vos, 2011] have investigated the essence and approaches to the dematerialization of consumption, which is to reduce demand for new goods by elimination of unnecessary products, repeated use of durable products for at least all of its regulatory lifetime, joint use of goods, etc., which ultimately leads to a decrease in material and resource consumption of consumer demand. As for the practical implementation of this trend, in our opinion, an alternative to the traditional model of consumption of many goods of long-term use may make their temporary use with the subsequent transfer of property rights (or temporary ownership) of the product to another owner, that means re-application. Scientific researches in this area are currently fragmentary and need further substantiation.

Although environmental benefits from the reuse of previously used reusable products are mostly apparent, a formalized quantitative assessment of relevant results and effects is difficult to obtain due to the lack of sufficient empirical studies on the effects of the functioning of re-use products markets. Examples of such markets are the markets of clothing, cars, baby goods, household appliances, etc. Given the large scale of the markets for reusable goods (RG), it is advisable to investigate the potential of different economic entities to influence the dematerialization shifts of the national and regional economy through the management of the development of such markets. In this regard, the *purpose of this article* is to study the factors of influence

and construction of the model of the market of RG, which can provide useful information to substantiate the decisions in the field of dematerialization of consumption.

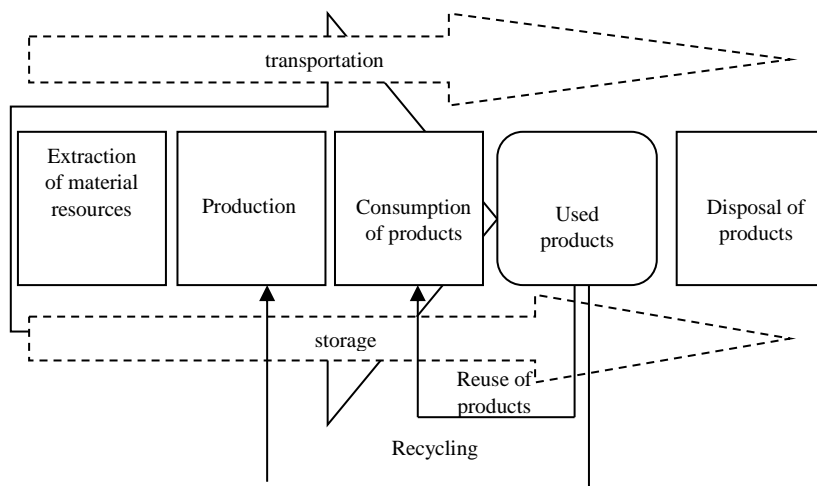
1. Dematerialization of consumption.

One of the components of the process of dematerialization is "consumption and consumer behavior" [А Гончаренко, 2008]. Materialization, as a reverse process to dematerialization, depends on the number of consumers, as well as their individual and collective behavior. [I Wernick, 1996]. The number of consumers in the world is steadily increasing, enlarging the demand for goods and forming the lifestyle. In turn, increasing demand for goods leads to an increase in the volume of use of material resources in social-economic systems. Therefore, in order to construct a market model for RG, it is advisable to take into account the movement of material flows within the life cycle of goods (fig. 1). The transport and storage stages are presented on the scheme as a superstructure that interacts with the main stages, as storage and transport processes permeate each of the main stages of the life cycle.

Despite the fact that specific material costs per unit of product (for example, a telephone) to ensure its specific function with each new generation of goods normally reduce the volumes of production of such a product, which leads to multiple increases of aggregate material flows in the respective branches of production [Вехи, 1999]. In addition, producers stimulate increase of consumption of their products by launching new, improved designs that encourage buyers to buy product items on the market despite the insignificant level of physical and moral depreciation of goods that consumers already own.

Dr hab. Iryna Sotnyk
MA Oleksii Goncharenko
MA (Student PhD) Oksana Hrynevych
Опубликованы: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7629

Figure 1. Material flows during the life cycle of products (improved by the authors on the basis of [V Thomas, 2003])

Generally, buyers understand that it is necessary to take care of the environment, buy more expensive environmentally friendly goods, remember about the future generations, use the materials rationally, etc. However, in practice, they act exactly the opposite (buying, expanding and spending). At the consumer level, it is extremely difficult to trace the significant relations between the goods that they buy, and, for example, the general deterioration of public health. Therefore, for the practical implementation of dematerialization changes in consumption, we will examine the ecological and economic aspects of the market for RG.

Formation of RG market model. The market of RG interacts closely with the market of new goods, therefore the capacity of these two markets directly influences the process of dematerialization. Consequently, this interconnection should be taken into account when shaping the RG market. By analogy with the material balance of socio-economic systems [А Гончаренко, 2013], the physical volume

(capacity, physical volume (capacity, commodity weight) of the market of RG can be represented as follows:

$$Q_{use} = Q_{new} - Q_w, \quad (1)$$

where Q_{use} – physical volume (capacity of the market) of RG;

Q_{new} – physical volume (capacity of the market) of new goods;

Q_w – physical volume of goods that are unsuitable for use and subject to utilization.

Assuming the balancing of the RG market, that is, when the supply on the market is equal to the demand for RG, the physical volume of RG (market capacity) Q_{use} can be considered as a balanced demand for goods. Therefore, in the framework of RG market modeling, we will investigate the demand function for such products taking into account the equation (1).

The classical economic theory considers the demand for goods as one of the defining categories of the market mechanism, and its analysis is a universal tool for cognition of the behavior of business entities

Dr hab. Iryna Sotnyk
MA Oleksii Goncharenko
MA (Student PhD) Oksana Hrynevych
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7629

[Вехи,1999; H Varian, 2010; E Dolan, 1974].

For the effective management of dematerialization changes in the RG market taking into account its interconnections with the market of new goods and volumes of used products, which is aimed at utilization, it is necessary to determine and take into account the main factors influencing the processes of both the production of new products and the exploitation of products that may be re-used, as well as processes of utilization of goods unsuitable for re-use.

Based on the classical factors reviewed by [Вехи,1999; H Varian, 2010; E Dolan, 1974], it is essential to highlight the following important groups of factors that influence the demand for RG (demand determinants):

- 1) the number of RG consumers;
- 2) incomes of consumers;
- 3) purchasing power of consumers;
- 4) environmental awareness of consumers (belongs to subjective factors);
- 5) prices for new and complementary goods;
- 6) price and deficit expectations of consumers.

It should be noted that in this study we do not consider Giffen goods for which the demand law is not applicable [ВГальперин, 2002].

At the same time, taking into account the specifics of RG and the material flow balance according to the equation (1), there is a number of additional factors that cause the formation and change of demand in the RG market.

In general, the function of demand for RG taking into account factor influence should be as follows:

$$F(Q_{use}) = f(x_1, \dots, x_i, \dots, x_n), i = 1 \dots n, \quad (2)$$

where $x_1, \dots, x_i, \dots, x_n$ – factors that influence the amount of demand for RG.

It should be noted that factors may have a multifaceted impact on demand depending on the conditions prevailing in the market. Therefore, the task of simulation is to find the nature and estimate the magnitude of the influence of essential factors of the demand for RG.

We fully agree with the authors [Вехи,1999; H Varian, 2010; E Dolan, 1974], who claim that demand for goods in general, as well as for RG, is primarily determined by their price. From this perspective, the balanced demand (capacity of the market) for a certain RG in terms of value can be represented as follows

$$Q_{use} \times p_{use} = Q_{new} \times p_{new} - Q_w \times p_w, \quad (3)$$

where p_{use} – price for RG;

p_{new} – price of a new product;

p_w – price of the utilization of product.

From formula (3) we define Q_{use} :

$$Q_{use} = \frac{Q_{new} \times p_{new} - Q_w \times p_w}{p_{use}}. \quad (4)$$

3. Factors influencing the model of the RG market. In accordance with the demand law in formula (4), the inverse dependence of the demand magnitude on the RG price is traced. The basis of this phenomenon is the effect of income, the effect of substitution and the law of decreasing marginal utility [Вехи,1999]. The action of these effects can also be expressed in terms of other influence factors on the demand for RG, that will be considered further.

One should agree with the authors [VThomas, 2003] that determine useful term use of products as one of the key factors influencing the market development of RG. We will consider this factor, taking into account the goals of our study. Typically, new goods are used by one consumer for a certain period of time, while they tend to have a longer useful life, limited by the

Dr hab. Iryna Sotnyk
MA Oleksii Goncharenko
MA (Student PhD) Oksana Hrynevych
Опубликованы: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7629

expiration date or normative term of service. This assumption, to a certain extent, does not apply to goods rotated in the markets of the poorest countries of the world. This is due to the fact that the vast majority of consumers in these countries, due to their low purchasing power, are usually unable to increase the consumption of new products, reducing the actual lifetime of their predecessors. In addition, as developed countries, according to statistical data [S Anderson, 1994; Eurostat, 2016] produce and consume "new" goods much more than the developing countries, and, consequently, generate more RG, the focus of the study is on the RG markets of developed countries. The potential of the RG markets in these countries is much higher than that of the developing countries, mainly due to the high purchasing power of consumers in developed countries through higher wages and other incomes. Therefore, "under-utilization" of goods within the full useful life period in developed countries occurs more often. Consequently, effective management of market potential and material flow regulation in the RG markets of developed countries can have a more significant impact on the processes of dematerialization in a national and global scale.

Indicate the term of under-utilization of the goods within the term of its service / suitability through L_{use} , and the actual use term is through L_{new} , then the maximum possible duration of product use L_t , which is equal to the normative term of service, will make up $L_{new} + L_{use} = L_t$. From an economic point of view, in other similar conditions, an indicator L_{new} is closely linked to the level of depreciation of goods. It is logical to assume that in the general case, the longer the useful life of the product L_t and the shorter the period of its actual application L_{new} , the greater value RG has for the consumer, and, consequently, its price will

be higher. From this perspective it is necessary to take into account the factor of the duration of the use of the product for the purposes of our study. Therefore, in order to form the model, we suggest considering the terms of use of the product by introducing appropriate coefficients that adjust the price of RG:

- coefficient taking into account the term of actual use of the product $k_{L_{new}}$:

$$k_{L_{new}} = \frac{L_{new}}{L_t}, \quad (5)$$

- coefficient taking into account the term of underutilization of a product within the period of its service / suitability $k_{L_{use}}$:

$$k_{L_{use}} = \frac{L_{use}}{L_t}, \quad (6)$$

where

$$k_{L_{use}} + k_{L_{new}} = 1. \quad (7)$$

Based on the formulas (6) - (7), the values of the coefficients $k_{L_{new}}$ and $k_{L_{use}}$ vary from 0 to 1. For example, the closer to 1 will be the value of $k_{L_{use}}$, the smaller term was used the new product and therefore its price in the market of RG will be higher.

In the analysis of the consumers' decision-making to choose a new product or RG, an important role, especially in developed societies, is played by ecological and economic characteristics of goods. The level of environmental friendliness directly affects the price of both new and used goods, since in case of any product, each of the stages of its life cycle is accompanied by a destructive load on the environment. In the scientific literature many indicators can be found, which, to a greater or lesser extent reflect the ecological component in the price characteristics of products [I Сотник, 2010; Л Мельник 1988; Л Мельник, 2006]. Based on the analysis of the indicators proposed by scientists, we came to the conclusion that for the purposes of our

Dr hab. Iryna Sotnyk
MA Oleksii Goncharenko
MA (Student PhD) Oksana Hrynevych
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7629

study, it is expedient to apply the modification of the eco-efficiency indicator, which is traditionally calculated as a return value to the eco-capacity of products, and most fully characterizes the environmental friendliness of the product. In order to simulate the RG market and build demand function, it is necessary to compare the efficiency of the new product and RG as a factor affecting the price of RG, taking into account the full environmental costs. Therefore, to make a comparison of a similar new product and RG we propose to use eco-efficiency coefficient based on indicators of total eco-capacity of goods.

According to [Л Мельник, 2006] the full ecological capacity of products is to be calculated as the sum of environmental capacity and loss-making capacity of products. Authors at [І Сотник, 2010] consider the methodical approach to calculating the coefficient of full eco-capacity at different stages of the product's life cycle at full ecological costs by types of resources (material, water, fuel and energy). Unlike the indicators justified by [І Сотник, 2010; Л Мельник, 2006], for the purposes of this study it is expedient to consider only environmental costs at the stage of consumption/operation of products. This is due to the fact that in the previous stages of the life cycle of the new product and RG, the economic and environmental costs will be the same, since before the consumption stage it is the same product in terms of dematerialization. At the stage of consumption/operation, the resource and environmental costs of the new product and RG, and hence the eco-efficiency of these goods, may be different, because new products, as they are new, tend to require less specific cost of resources for exploitation, repair, maintenance, etc., while RG, on the contrary, may require higher specific costs of resources

for these purposes, increasing the destructive burden on the environment. As regards the disposal stage, its ecological and economic impact will be considered below.

Consequently, in a formalized form, the coefficient of comparative eco-efficiency (k_e), which reflects the difference in the eco-efficiency of a new product and RG (calculated on the basis of ecological capacity) at the stage of consumption/operation and influences the change in the price of RG compared to the new product, can be calculated as follows

$$k_e = \frac{TC_{e\text{ use}}}{TC_{e\text{ new}}}, \quad (8)$$

where $TC_{e\text{ use}}$, $TC_{e\text{ new}}$ – eco-efficiency in accordance with RG and new product at the stage of consumption/operation. In turn, the eco-efficiency index TC_e in the general form can be calculated as follows:

$$TC_e = \frac{1}{(p + y)}, \quad (9)$$

where p , y – accordingly, are nature-capacity and loss-making capacity at the stage of consumption / operation.

Based on the formula (8), when calculating the coefficient of comparative eco-efficiency, the eco-efficiency of a new product is taken as a benchmark; therefore, the indicator will become values from 0 to 1. If this coefficient approaches to 1 this means that the eco-efficiency of RG is close to new products, that is why the price of RG will increase and vice versa.

Productivity of RG according to authors' research [V Thomas, 2003] also affects their price. The productivity of goods refers to the ability of the product to provide a service or perform the basic functions in a unit of time or another measurement base [Економічна, 2002]. Due to the variety of goods and functions they perform, approaches to the calculation of productivity indicators can vary significantly. Therefore, for the purposes of our study, it is expedient

Dr hab. Iryna Sotnyk
MA Oleksii Goncharenko
MA (Student PhD) Oksana Hrynevych
Опубликованы: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7629

to use a relative indicator, namely the coefficient of change of productivity of RG compared with the new product. It is logical to assume that the higher the productivity of the RG is, the greater the value they have for consumers and the higher their market price is.

Change in the productivity of goods during their use should be expressed as the ratio of productivity of RG (i.e. at the moment of transition of the product to the category of RG) to the productivity of the new product as a benchmark. Then the quantitative coefficient of productivity change (k_{pr}) will fluctuate in the range from 0 to 1 and will be calculated as

$$k_{pr} = \frac{PR_{use}}{PR_{new}}, \quad (10)$$

where PR_{use} , PR_{new} – accordingly, the productivity of the RG and the new product.

It should be noted that the demand for RG is also affected by the possibility of re-processing goods after their full use by consumers, that is, at the stage of disposal. According to equation (3), it is clear that the decrease in the volume of goods to be disposed leads to an increase of RG. This occurs, for example, by extending the useful life of the product or re-processing (recycling), etc. In forming RG market model we take this aspect into account through cost of products disposal and other factors that affect it. As concerning the cost of utilization, the factors of influence are the toxicity of goods and their components in the utilization, the quantity of heterogeneous materials in their composition, the level of structural complexity of products, mass, dimensions, etc. [В Білецький, 2003; Ю Лихачев, 2001; Наказ, 2003]. These factors should be considered on the basis of a comprehensive indicator of environmental perfection [ОГончаренко, 2015]. On the basis of the analysis of scientific literature, in particular [Л Мельник, 2006], for

the purposes of our research we propose to modify this indicator and apply the ecological perfection coefficient (k_w), which characterizes the level of technological ability to re-process components of a particular product. The growth of the coefficient will indicate an increase in the depth of processing of goods at the recycling stage. Therefore, by analogy with the calculations of traditional recycling rates [Generation, 2012], this coefficient can be calculated as the ratio of the mass of materials in the goods that are subject to re-processing or recycling to the total mass of the goods:

$$k_w = \frac{M_{nrec}}{M_{total}}, \quad (11)$$

where M_{nrec} – mass of components (parts, nodes, etc.) of products that are subject to re-processing or recycling;

M_{total} – total weight of the product.

Thus, the coefficient of ecological perfection characterizes the specific weight of materials in the product that can be recycled. This value can range from 0 to 1. Evidently, the higher the given coefficient, the greater the proportion of materials can be re-processed, which, in turn, reduces the destructive load on the environment at the recycling stage. It should be noted that this coefficient affects the value of recycled goods for the consumer. Thus, the cost of utilization can be conditionally represented as two components: the cost of disposal and the liquidation value of the goods (i.e., the cost of materials, components of the product, which have been recycled and returned to the economic system for the production of new products). On the basis of this structure of the disposal price, the direction of the k_w effect on the cost of utilization can be explained: the higher the coefficient, the higher the price, and vice versa.

According to the classical list of factors of influence on demand, demand for RG is directly determined by the purchasing

Dr hab. Iryna Sotnyk
MA Oleksii Goncharenko
MA (Student PhD) Oksana Hrynevych
Опубликованы: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7629

power of consumers, as discussed above. It should be noted that buyers can have different preferences, choosing between a new product and RG. So, it is logical to assume that high-income consumers are more likely to buy new products, and consumers with lower purchasing power are sometimes forced to buy RG due to their budget constraints. Thus, for the purposes of our research, we use the consumer purchasing power indicator (θ), which varies in range $0 \leq \theta \leq 1$. The purchasing power indicator, which is equal to 1, means that the buyer has absolute ability to buy any product, both the new one and RG. Conversely, if $\theta = 0$, then the buyer does not have the ability to buy any product at all. Consequently, consumers with a high purchasing power under other equal conditions will increase the demand for new goods (Q_{new}), reducing the demand for RG. At the same time, it will later mean that new products that are underutilized by these consumers will go to the RG market, increasing the supply in this market and reducing the price of RG.

In the study of RG market model it is also necessary to consider transaction costs (τ), which are incurred by buyers when searching for RG and comparing it with a new product, its delivery, etc. It should be noted that the acquisition of a new product is also accompanied by transaction costs for its search, analysis of consumer properties and functions, delivery, etc. At the same time, transaction costs for the purchase of RG will differ from the transaction costs of the new product, since when purchasing a RG, the consumer will have to compare not only different analogous products but also analyze the expediency of purchasing RG instead of the new product using different, specific sources of information than when buying new products. In general, transaction costs for the purchase of RG are com-

posed of the costs of obtaining the necessary information on prices, quality, location of waste land, as well as expenses related to transportation of product, registration of documents, conclusion of agreements, legal protection of consumers' rights in case of their violation, etc. Even if the RG is passed to the consumer for free, transaction costs (τ) will be greater than 0.

Thus, based on the carried out above analysis, the main factors affecting the demand for RG are the normative and actual terms of product use, goods' efficiency and productivity, the possibilities of recycling of the used goods, purchasing power of consumers, transaction costs. In accordance with the selected factors, the components of the formula (3) need to be supplemented:

- coefficient that considers the actual use of the product, transaction costs, coefficients of comparative eco-efficiency and changes in the productivity of the RG will affect the price of RG in the following way:

$$p_{use} = (p_{new} - p_{new} \times k_{L_{new}}) \times k_e \times k_{pr} + \tau, \quad (12)$$

or taking into account the formula (6):

$$p_{use} = p_{new} - p_{new} \times k_{L_{use}} \times k_e \times k_{pr} + \tau; \quad (13)$$

- consumers' purchasing power affects the demand for new goods in the following way: $\theta \times Q_{new} \times p_{new}$;

- ecological perfection coefficient affects the cost of utilization of goods and the amount of waste: $k_w \times Q_w \times p_w$.

On this basis, formula (3), which reflects the balanced demand in the market of RG, will take the following form:

$$Q_{use} \times (p_{new} \times k_{L_{use}} \times k_e \times k_{pr} + \tau) = \theta \times Q_{new} \times p_{new} - k_w \times Q_w \times p_w. \quad (14)$$

Consequently, based on the above listed factors and made assumptions, taking into account (14), we present the physical volume of RG (capacity of the market) Q_{use} like:

$$Q_{use} = \frac{\theta \times Q_{new} \times p_{new} - k_w \times Q_w \times p_w}{p_{new} \times k_{L_{use}} \times k_e \times k_{pr} + \tau}. \quad (15)$$

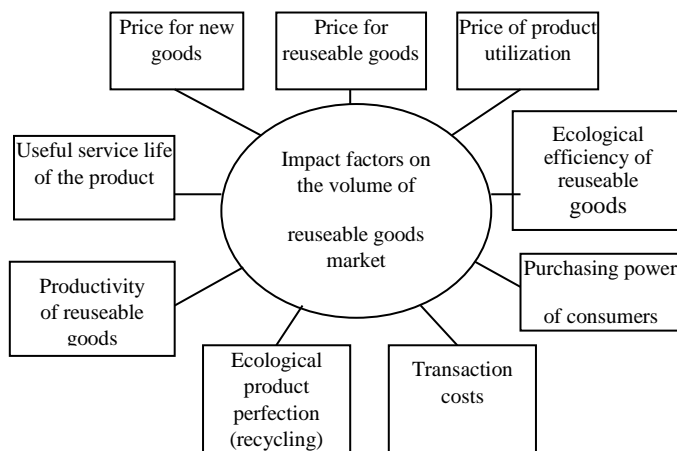
Dr hab. Iryna Sotnyk
MA Oleksii Goncharenko
MA (Student PhD) Oksana Hrynevych
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7629

Thus, formula (15) characterizes the physical demand for RG as a key characteristic of the RG market model. Managing this parameter by changing the above mentioned factors can affect the material and

commodity flows in the socio-economic system.

In fig. 2 we summarized the main factors that influence the processes of dematerialization of consumption through the market of RG.

Figure 2. The main factors influencing the the reuseable goods market volume (developed by the authors)

4. Ecological and economic instruments for the RG market management

In order to implement dematerialization of consumption there is a need to manage the physical volumes of RG in the market. We will formulate the main directions of the implementation of this process.

Price for new goods. In other similar conditions the increase in prices for new products on the market may lead to an increase in demand for RG due to the effect of replacement, which will reduce the demand for new products. This, in turn, contributes to the reduction of material flows in the socio-economic system, that is, the process of dematerialization. If the price for new goods remains unchanged, then the volume (commodity weight) and demand on the RG market also remain unchanged, without affecting the dematerialization changes. In the case when prices for new goods decrease, there is a reorientation of

consumer demand in favor of the purchase of new goods, and at the same time the reduction of the demand for RG, which may negatively affect the dematerialization processes. Thus, it is obvious that the policy of dematerialization should be aimed at maintaining prices for new products at a high level. As a rule, for such a market economy the following environmental and economic instruments of influence are used:

- taxes on environmental orientation [Л Мельник, 1988], which function as a market regulator of RG, maintaining prices for new products at a high level and accumulating funds for solving global or local environmental problems. An example of such a tax is a civil environmental tax, an environmental tax on various product groups [Beauregard-Tellier, 2015; Environmental, 2015];

Dr hab. Iryna Sotnyk
MA Oleksii Goncharenko
MA (Student PhD) Oksana Hrynevych
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7629

- an import duty, by which it is possible to maintain high prices for new goods imported into the country for consumption, thus stimulating an increase in demand for RG;

- ecological payments for the use of primary extracted material resources are included in the price of new goods, which thus increase the value of these goods for the buyer and allow to reduce demand for them;

- direct regulation of prices, which allows, subject to the monopoly situation on the market, to influence the price level in accordance with the objectives of dematerialization, etc.

Price for RG. Due to the fact that the price of RG is a determining factor for the impact on the volume and demand on the market of RG, it is advisable to consider its change in two planes: price as a subject of influence on volume and demand on the RG market and price as an object of influence of changes in demand and supply of RG and new products. In the first case, the reduction of the price of RG makes them more affordable and attractive to consumers, and at the same time increases their demand and reduces the demand for new goods, which, in the end, causes a decrease of material flows, and, consequently, dematerialization. If the price of RG does not change on other equal terms, then there are no positive changes in dematerializational shifts. If the price of RG is increasing, then in such conditions the demand for RG may decrease, which will lead to a reorientation of consumers for the purchase of new goods, and, consequently, an increase of material flows that does not meet the objectives of dematerialization.

In the second case, when considering the price of RG as an object of influence, the following should be defined. If the de-

mand for RG is much lower than their supply, this can lead to a fall in the price of RG even to 0, and vice versa – a sharp increase in demand for RG leads to an increase in the price of RG that may in the long run lead to an increase in the mass of new goods for further satisfaction of demand for RG [V Thomas, 2003]. Thus, it is obvious that the markets for RG and new products are closely linked and characterized by deep interdependence; therefore, when regulating the reduction of prices for RG, it is necessary to use a number of ecological and economic instruments aimed at stimulating the environmentally determined activity of business entities, which operate on the RG market, namely:

- tax benefits on value added tax (VAT), profit tax, property tax, which will encourage sellers to reduce prices for RG;

- implementation of accelerated depreciation for fixed assets of RG market participants, which will increase the investment attractiveness of such a market;

- the use of excise duties, which may be, on the one hand, an instrument of influence on commodity producers, stimulating them to reduce their production, including material costs, and, consequently, the price of goods as a result of withdrawal of part of their income by the state in order to address it on solving–urgent environmental problems, and on the other hand, an instrument of influence on consumers, forcing them to reorient to consumption of RG due to high prices for new goods;

- reduction of import duty on some RG groups. For example, lowering the import duty on cars and clothes that were in use would stimulate lower prices for RG and increase the mass of goods in the relevant market;

- benefits for various types of payments, such as land payments, utility bills for business entities operating in the field of RG,

Dr hab. Iryna Sotnyk
MA Oleksii Goncharenko
MA (Student PhD) Oksana Hrynevych
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7629

which allow vendors to reduce their prices for RG, suppliers to increase their mass in the market and to form consumer demand;

- provision of loans on preferential terms for entrepreneurs in order to expand their activities in the RG market;

- direct regulation of prices by the state, in particular, direct reduction of prices for certain groups of RG and etc.

The cost of utilization of goods. As a rule, in world practice, the price (cost, expenditures) of the product utilization is included in the price of the new product. However, in the context of our study to determine the impact of this component on the market of RG, it is expedient to consider it separately from the price of the product itself. Consequently, if the cost of goods disposal is significant, consumers will try to extend the use of RG within and outside of the standard period of its use in order to postpone its costs for disposal at a later date, or to sell or give away RG to another person, the next consumer, transferring these costs to them. As a result, the commodity mass in the RG market will increase, reducing the volumes of goods to be disposed of, and, consequently, reducing the destructive burden on the natural environment. If the price for disposal will be reducing on other equal terms, consumers can utilize goods long before the full term of their use is completed, and consequently reduce the mass of goods on the RG market, increasing the demand for new goods, which inevitably leads to an increase in material flows in the economic system. Thus, it is obvious that for the RG market management, in accordance with the dematerialization objectives, it is necessary to maintain a high level of price (cost) of utilization, first of all, for goods which useful life is not fully exhausted and, possibly, to reduce the cost of utilization for RG that have exhausted all of its life resource. The

following environmental and economic instruments can be used for this purpose:

- environmental taxes, which carry out the function of maintaining the cost of utilization of goods at a high level;

- ecological payments for the placement of waste, which are included in the price of disposal and allow to reduce the volume of their disposal;

- direct state regulation of the utilization price, which allows maintaining high utilization prices for certain groups of goods, etc.

It should be noted that the policy of maintaining of high prices for utilization requires rigorous administrative control over compliance with legislation in order to prevent the formation of unauthorized landfills. The use of the above-described ecological and economic instruments should not be aimed at encumbering the work of the entrepreneurs in the sphere of utilization of RG, but on encouraging the maintenance of high prices for the utilization of goods.

The useful service life of the goods. As have been already noted, prolongation of the general useful life of goods will prolong their exploitation in the form of RG at other conditions, which will generally contribute to reducing the volume of production of new goods, and hence the process of dematerialization of the economy. Conversely, with the reduction of the normative term of the use of goods in the absence of effective mechanisms for the reprocessing of materials, the volumes of products subject to utilization will increase, which will increase the ecological destructive load. Also, the negative effects on the environment and dematerialization are characterized in modern trends of the creation by manufacturers and resellers of artificial demand for new models of goods. The management of the term of use can be achieved at the expense of

Dr hab. Iryna Sotnyk
MA Oleksii Goncharenko
MA (Student PhD) Oksana Hrynevych
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7629

both price and non-price tools. It is expedient to include in the price tools payments, compensations to the consumer for lengthening the term of use of goods or their packaging, which can be paid by producers or by state, local authorities through special funds or organizations. A container deposit system is a good example, when the consumer is paid for a return to the supermarket of glass or plastic containers. Non-price instruments may include information campaigns carried out by public or non-governmental organizations for the population on explanation of the ecological and economic effects of environmentalizing consumption and processes of dematerialization, raising the ecological consciousness of members of society regarding the need for the most expedient use of RG, etc.

Productivity of RG. From the model we have constructed, it is apparent that the productivity factor, namely its increase, can lead to an increase in the volume of RG and demand for them, which corresponds to the goals of dematerialization of the economy. That means, if the productivity of RG and the new product is not substantially different from the price, the consumer will be inclined to buy the RG for less money. Conversely, if the productivity of a new product is much higher than the productivity of RG, even at a lower price, the consumer may prefer a new product. On the other hand, increasing the productivity of new products allows them to be further used as RG with greater value for consumers. In this regard, the state should create favorable conditions for the production of goods that maintain high productivity throughout the entire useful period which can be achieved through such instruments of ecological and economic incentives as:

- reduction of VAT, income taxes for commodity producers who produce products with higher productivity compared to analogous products;

- implementation of accelerated depreciation, which will facilitate the expanded restoration of fixed assets of commodity producers, who create products with higher productivity compared with analogous products;

- reduction of the import duty on RG, which have, in comparison with their counterparts in the domestic market, higher productivity, which can stimulate the decreasing of prices for RG and increase their mass of goods.

In addition to these tools, similar to the ones described above, preferential credit and financial mechanisms for the development of entities in innovation area, as well as those of the market of RG that import and distribute high-efficiency RG, subsidies, direct regulation of prices for high-performance RG etc. can be used as leverage factors.

Ecological perfection of goods. As mentioned above, taking into account formula (15), increasing the value of the indicator of ecological perfection contributes to the increase in demand for RG, and, consequently, dematerialization of consumption. The achievement of higher levels of recycling as RG, as well as new products is possible if commodity producers consider the increased requirements for the recirculation of components of new products at the stage of their design and further production, as well as the improvement and development of direct processing technologies.

To motivate commodity producers and actors engaged in recycling to conduct their activity on the basis of dematerialization, to create appropriate favorable conditions for them, with the help of the use of ecological-economic instruments, most of which were

Dr hab. Iryna Sotnyk
MA Oleksii Goncharenko
MA (Student PhD) Oksana Hrynevych
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7629

described above, the following means are suggested: tax and customs privileges; accelerated depreciation of respective fixed assets; reduction of various types of payments such as land payments, utility costs for business entities engaged in recycling activities; provision of preferential loans, subsidies to business entities in the field of recycling to support and develop their activities; budget financing of research works on the improvement of constructions of goods and processing technologies, etc.

Transaction costs. As follows from equation (15), the reduction of transaction costs, affecting the price of the product, leads to an increase in demand for RG and its decline on new goods. At the same time, the growth of transaction costs may lead to a decrease in demand for RG and its disappearance at all. Reducing transaction costs to a certain level can lead to an increase in demand for new products, that in the future will turn into RG to meet the increased demand for them [V Thomas, 2003]. In general, it can be stated that reducing transaction costs for the purchase of RG at a certain stage will contribute to the objectives of dematerialization. Such reduction, in our opinion, can be ensured through the creation of information nodes by the subjects of the market of RG in the information and telecommunication environment (Internet) for the rapid access of customers-consumers to the necessary information about the goods and the provision of related services for the purchase of RG. An example of such information centers can be modern web-pages for purchase and sale of different RGs. The state in this case can independently create or stimulate entrepreneurs to issue the necessary information and other infrastructure with the help of the above-described ecological and economic tools, in particular tax, credit privileges, grant programs, etc. for business entities that create

information services to facilitate the search for RG and their cheapening, finance relevant scientific and applied researches, carry out educational, training activities, keep warehouse stores of RG, etc.

Ecological efficiency of RG. As already noted above in the description of the formula (8), the closer the value of the ecological efficiency of RG to the efficiency of the new product, the higher the price of RG and, consequently, the lower demand for them in other similar conditions. At the same time, increasing the environmental efficiency of new products, which subsequently pass into the category of RG leads to a general reduction of the destructive burden on the environment. This leads to a certain ecological and economic contradiction – the increase in the environmental effectiveness of products does not contribute to an increase in the volumes of the mass of RG, but causes a reduction of ecological destructive load. That is, on the one hand, in accordance with the goals of dematerialization, it is expedient to develop a market of RG, increasing demand for them through lowering prices, on the other – it is necessary to increase the ecological efficiency of new products, which subsequently increases the price of RG. The resolution of this contradiction involves the conduction of balanced policy by the state and local authorities in the field of dematerialization in relation to the development of new product markets and RG. This policy should help to form optimal prices for RG, which stimulate the development of the RG market and minimize the destructive burden on the natural environment. Depending on the specifics of a particular commodity market, the level of the optimal price for RG will change, that is why an additional marketing research should be carried out to balance prices for different types of RG. After clear-

Dr hab. Iryna Sotnyk
MA Oleksii Goncharenko
MA (Student PhD) Oksana Hrynevych
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7629

ing out the specific tasks of dematerialization through the development of the market of a certain RG, it is expedient to solve them using ecological and economic tools, described in details by [Л Мельник, 2006], most of which were proposed above to manage dematerializational shifts under the influence of the cost of utilization, useful life term, the productivity of RG.

Purchasing power of consumers, as already noted above, in case of its growth, does not always have a positive effect on the demand for the market of RG, since, as a rule, consumers with a high purchasing power are in a position to choose new products, so the state authorities should pay special attention to stimulate the environmentally-minded choice of buyers. Increasing the purchasing power of the population is one of the main goals of the social and economic policy of the state, a guarantee of stable economic development. However, as can be seen from equation (15), increasing the purchasing power of consumers usually leads to an increase in demand for new goods, stimulating the expansion of consumption, contrary to the state's environmental goals, including dematerialization of the economy. At the same time, consumers with high purchasing power are inclined to choose better products (both new and RG) with increased environmental efficiency, which in the end contributes to reducing the load on the environment. Thus, there is a "boomerang effect", the negative impact of which may be mitigated, in our opinion, by conducting information campaigns among the people and commodity producers to clarify the ecological and economic effects of environmentalizing consumption and processes of dematerialization, increasing environmental awareness of society members, etc.

It should be noted that during the development of the RG market, we have focused on its universality, which, of course, caused some assumptions related to the complexity of taking into account in a universal model the specifics of the markets for specific RG. On this basis the assumed model was created, describing mainly consumer goods that can be reused by other consumers. In addition, since the usefulness of heterogeneous goods varies substantially, taking into account the time factor in the model, which is universal in nature, the model is somewhat complicated. Therefore, to simplify the calculations, we did not take into account the time factor in analytical formulas. In our opinion, this assumption does not affect the ability of the model to reflect the essential features and properties of real processes that are studied and modeled. However, the further use of this model for the analysis of specific product groups and markets, depending on the needs and objectives of the next researches, will require taking the time factor into account when modeling the market for a specific RG.

Conclusions. Thus, the model developed by us is an important informational tool for making decisions in the field of dematerialization of consumption at different levels of management which aimed to achieve positive ecological and economic effects of dematerialization shifts. The investigated factors of influence on the components of the model and the proposed ecological and economic tools allow to deeper understand and manage dematerializational changes at the stage of consumption in socio-economic systems on the basis of sustainable development.

Dr hab. Iryna Sotnyk
MA Oleksii Goncharenko
MA (Student PhD) Oksana Hrynevych
Опубликованы: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7629

Publication contains results of researches carried out within the framework of implementation of fundamental projects „Ecological and economic mechanisms for realizing the potential of energy and resource saving of the national economy” (№ 0114U001764), «Development of institutional and economic basis for sustainable development and «green» economy at regional level» (joint Ukrainian-Lithuanian project, № 0116U007179); «Development of the fundamentals of the reproductive mechanism of «green» economy in the information society» (№ 0115U000684).

Bibliography

1. Anderson S. P. and Ginsburgh V. A., Price discrimination via second-hand markets, *European Economic Review*, 1994, 38(1).
2. Beauregard-Tellier F., Ecological fiscal reform (EFR), Library of Parliament Canada, <http://www.parl.gc.ca/>, accessed 13.03.2015.
3. Bringezu S., Industrial ecology and material flow analysis: basic concepts, policy relevance and some case studies, *Perspectives on industrial ecology*, D. Bourg and S. Erkman (eds.), Greenleaf Publishing, Sheffield, 2003.
4. Coroama V. C., Moberg A., Hilty L.M., Dematerialization through electronic media? In: Hilty, L. M., Aebischer, B. (eds.) *ICT Innovations for Sustainability. Advances in Intelligent Systems and Computing 310*, Springer International Publishing, 2014.
5. Dolan E.G., *Basic microeconomics: Principles and reality*, Dryden Press, 1974.
6. Environmental taxation: a guide for policy makers, <http://www.oecd.org/>, accessed 13.03.2015.
7. Eurostat, Household consumption by purpose, 2016, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Household_consumption_by_purpose, accessed 27.08.2017.
8. Generation and recycling of packaging waste. Indicator assessment, <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/generation-and-recycling-of-packaging-waste/generation-and-recycling-of-packaging-4>, accessed 01.07.2017.
9. Giarini O. and Stahel W. R., *The limits to certainty: facing risks in the new service economy*, Dordrecht and Houston, Kluwer Academic Publishers, 1993.
10. Herman R., Ardekani S.A., Ausubel J.H., *Dematerialization, Technological Forecasting and Social Change*, 1990, 37(4).
11. Hinterberger F., Luks F., Schmidt-Bleek F., Material flows vs. 'natural capital'. What makes an economy sustainable? *Ecological Economics*, 1997, 23.
12. McDonough W. and Braungart M., *Cradle to cradle: remaking the way we make things*, North Point Press, New York, 2002.
13. Penn I.T., Arbor A., *Web-based survey of trends in dematerialization: Report № CSS01-17*, Center for Sustainable Systems, 2001.
14. Schmidt-Bleek F., Bierter W., *Das MIPS Konzept - Faktor 10*, Droemer Knaur, Muenchen, 1998.
15. Steinberger J.K., Krausmann F., Getzner M., Schandl H., West J., *Development and dematerialization: an international study*, *PLoS ONE* 8(10): e70385, 2013.
16. Thomas V.M., Demand and dematerialization impacts of second-hand markets reuse or more use? *Journal of Industrial Ecology*, 2003, № 2.

Dr hab. Iryna Sotnyk
MA Oleksii Goncharenko
MA (Student PhD) Oksana Hrynevych
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7629

17. Varian H.R., Intermediate microeconomics: a modern approach (Eighth edition), W.W. Norton & Company, 2010.
18. Vos R.O. and Newell J., "Dematerialization" in Green Business, ed. N. Cohen and P. Robbins, SAGE Publications, Thousand Oaks, CA, 2011.
19. Wernick I.K., Herman R., Govind S., Ausubel J.H., Materialization and dematerialization: measures and trends, Edition of Daedalus, The journal of the American Academy of Arts and Sciences, Cambridge, MA, 1996, <http://phe.rockefeller.edu/Daedalus/Demat/>, accessed 01.07.2017.
20. Білецький В., Самойлов А., Схілевська О., Технологія переробки залізовмісних відходів металообробної промисловості, Нові технології та обладнання по переробці промислових та побутових відходів і їх медико-екологічне забезпечення, Київ, 2003.
21. Вехи экономической мысли. Теория потребительского поведения и спроса / под ред. В. М. Гальперина, Экономическая школа, СПб, 1999, Т. 1.
22. Гальперин В. М., Игнатьев С. М., Моргунов В. И., Микроэкономика, Высшая школа, СПб, 2002.
23. Гончаренко А. С. Понятие и сущность дематериализации экономики, Вісник СумДУ. Серія «Економіка», 2008, № 2.
24. Гончаренко А. С., Чортюк Ю. В., Теоретические подходы к эколого-экономическому обоснованию дематериализации экономики, Внешнеэкономическая деятельность и обеспечение экономической безопасности, Курск, 2013, №1(2).
25. Гончаренко О. С., Науково-методичний підхід до оцінювання рівня екологічно спрямованої дематеріалізації соціально-економічних систем, Механізм регулювання економіки, 2015, № 1.
26. Економічна енциклопедія, Том 3: П-Я / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін., Видавничий центр «Академія», Київ-Тернопіль, 2002.
27. Лихачев Ю. М., Федашко М. Я., Селиванова С. В., Анализ и оценка зарубежного опыта обращения с твердыми бытовыми отходами / Комплексная переработка твердых бытовых отходов — наиболее передовая технология, РМА, СПб., 2001.
28. Мельник Л. Г., Экономические проблемы воспроизводства природной среды, Выща школа, Харьков, 1988.
29. Мельник Л. Г., Екологічна економіка: підручник, ВТД «Університетська книга», Суми, 2006.
30. Наказ від 24.11.2003 р. Міністерства юстиції України, Фонд державного майна України № 42/5/2092, Про затвердження Методики товарознавчої експертизи та оцінки колісних транспортних засобів, Київ, Голос України.
31. Сотник І. М., Мазін Ю. О., Управління витратами промислових підприємств на основі показника повної екологічності продукції, Прометей: регіональний зб. наук. праць з економіки, Донецьк, 2010, Вип. 2 (32).

Dr hab. Iryna Sotnyk
MA Oleksii Goncharenko
MA (Student PhD) Oksana Hrynevych
Опубликованы: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7629

PhD, Assoc. Professor Natalia Kovshun

*Department of Enterprise Economics, National University of Water
Management and Nature Resources Use
(Rivne, Ukraine)
n.e.kovshun@nuwm.edu.ua*

THE IMPACT OF THE ECONOMIC CRISIS ON THE FINANCING OF THE WATER MANAGEMENT COMPLEX IN UKRAINE

WPLYW KRYZYSU GOSPODARCZEGO NA FINANSOWANIE KOMPLEKSU GOSPODARKI WODNEJ NA UKRAINE

ВЛИЯНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОГО КРИЗИСА НА ФИНАНСИРОВАНИЕ ВОДОХОЗЯЙСТВЕННОГО КОМПЛЕКСА УКРАИНЫ

Abstracts

The article considers how the water management complex (WMC) in its development is affected by financial and economic processes. The peculiarities of the bilateral interaction of the complex and the financial and economic system of the state are analyzed. Economic mechanisms are considered, when using which the WMC complex is a recipient of cash flows. The conditions under which WMC can function as their generator are shown, forming and introducing new principles and tendencies to the internal system of the state. The negative and positive factors of development of the corresponding economic mechanisms are analyzed. The impact of the crisis on the development of the complex is taken into account - both negative and positive aspects of its impact on the chemical industry are shown.

Key words: water management complex, economic mechanism, conservative economic mechanisms, innovative economic mechanisms, rent, investment, crisis.

Streszczenie

W artykule został przedstawiony wpływ procesów finansowych i gospodarczych na system zarządzania wodą (SZW). Została zbadana specyfika współpracy dwustronnej systemu zarządzania wodą a systemu finansowego i gospodarczego państwa. Zostały zbadane mechanizmy ekonomiczne, których stosowanie powoduje, że kompleks SZW jest odbiorcą przepływów pieniężnych. Zostały przedstawione warunki, w których SZW może działać jako generator przepływów pieniężnych wprowadzając nowe strategie i tendencje w systemie wewnętrznym państwa. Również zostały przeanalizowane negatywne i pozytywne czynniki rozwoju odpowiednich mechanizmów finansowych. Pod uwagę również został wzięty wpływ kryzysu na rozwój kompleksu – zostały pokazane zarówno negatywne, jak i pozytywne aspekty jego wpływu na SZW.

Słowa kluczowe: system zarządzania wodą, mechanizm gospodarczy, konserwatywne instrumenty gospodarcze, innowacyjne instrumenty gospodarcze, renta, inwestycje, kryzys

PhD, Assoc. Professor Natalia Kovshun

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7630

Wydanie: *International Journal of New Economics and Social Sciences* 2017; 2 (6): 140-151

Аннотация

В статье рассмотрено влияние финансово-экономических процессов на развитие водохозяйственного комплекса (ВХК). Проанализированы особенности двустороннего взаимодействия комплекса и финансово-экономической системы государства. Рассмотрены экономические механизмы, при использовании которых ВХК комплекс является реципиентом денежных потоков. Показаны условия при которых ВХК может функционировать как их генератор, формируя и привнося новые принципы и тенденции к внутренней системе государства. Проанализированы негативные и позитивные факторы развития соответствующих экономических механизмов. Учтено влияние кризиса на развития комплекса – показаны как отрицательные, так и положительные стороны его воздействия на ВХК.

Ключевые слова: водохозяйственный комплекс, экономический механизм, консервативные экономические механизмы, инновационные экономические механизмы, рента, инвестиции, кризис.

Постановка проблемы в целом и ее связь с важными научными и практическими задачами. Водные ресурсы относятся к числу важнейших факторов социального и экономического развития страны и ее регионов. Проблемы потребления воды, водообеспеченности, удовлетворения растущих потребностей экономики и населения с каждым годом обостряются и привлекают все большее внимание. Ведущую роль в разрешении конфликтом в сфере водопользования играют экономические механизмы.

В Украине в сфере управления, использования и охраны водных ресурсов создалась кризисная ситуация. Проблема совершенствования системы использования водных ресурсов стоит перед учеными и практиками уже не один десяток лет. Однако, существующая система функционирования и финансирования водохозяйственного комплекса не лишена многих противоречий. Все это актуализирует проблему разработки современных механизмов управления водными ресурсами и эффективности их использования.

Анализ последних исследований, в которых было начато решение проблемы. Несмотря на значительное количество исследований отечественных и зарубежных ученых, посвященных рационализации водопользования, в частности, Балацкого О.Ф. [19], Галушковой Т.П. [8], научного коллектива Института экономики природопользования и устойчивого развития (Хвесик М. А., Голян В.А., Левковская Л. В., Мандзик В. М., Драган І. О., Сундук А.М., Пилипов В. В) [5, 13, 17, 18], Украинского научно-исследовательского института водохозяйственно-экологических проблем (Томильцева А. И., Яцык А. В.; Томильцев М. Г., Волошкина О. С., Гожик Д. М.) [4, 6, 12] и других, данная проблема и сегодня остается предметом научных дискуссий.

Водохозяйственный комплекс (ВХК), подобно другим природным комплексам, которые четко локализованы в пределах внутренней системы государства, в своем развитии испытывает влияние финансово-экономических процессов.

PhD, Assoc. Professor Natalia Kovshun

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7630

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 140-151

Особенностью этого влияния является двустороннее взаимодействие, когда комплекс является реципиентом сложившихся эффектов, а также может выступать их генератором, формируя и привнося новые принципы и тенденции к внутренней системе государства.

На текущем этапе развития влияние финансово-экономических процессов усилилось, что обусловило монетаризацию функционирования комплекса. При подобных обстоятельствах ВХК, с целью адаптации к среде, должен обладать действенным набором механизмов, способных удерживать его в пределах рентабельности и обеспечивать устойчивое развитие. Подобные обстоятельства требуют проведения комплекса работ по аккумуляции положительного имеющегося опыта и разработки новых подходов к финансированию функционирования водохозяйственного комплекса.

Экспозиция основного материала исследования с полным обоснованием полученных научных результатов. Действенный набор механизмов осуществляет значительное влияние на поддержку и обеспечение устойчивого развития как государства в целом, так и ВХК в частности. Это проявляется в том, что механизмы обладают способностью стимулировать бережливое и эффективное использование воды, что позволит, при обеспечении текущих потребностей населения и экономики, заботиться о сохранении и охране водных ресурсов. Каким образом это происходит?

Во-первых, путем финансового стимулирования водопользователей и водопотребителей со стороны государства. Подобные стимулы являются действенным инструментом изменения поведения в отношении

использования воды (особенно для крупных промышленных объектов). Во-вторых, на основе финансовых ограничений, вводимых государством (экологические сборы, штрафы и т.п.). В-третьих, из-за возможности структур водопользования генерировать внутренние финансовые потоки (и выступая, таким образом полноценным деловым субъектом).

Стимулы, ограничения и потребность в прибыли побуждает субъектов использования относиться экономно к водным ресурсам и рассматривать их как ценный элемент окружающей среды. А это, в свою очередь, способствует утверждению экологической составляющей концепции устойчивого развития (кроме экономической и социальной). Таким образом, при условии эффективного внедрения экономических механизмов в сфере водных ресурсов устойчивое развитие получит дополнительный импульс к своему становлению.

Важно отметить, что в условиях интеграции Украины в ЕС тенденция усиления экономических механизмов функционирования будет только расти (исходя из имеющихся глобальных тенденций экономизации среды). Опыт стран Европы (в частности, наших ближайших соседей) говорит о весомых перспективах развития экономического инструментария как эффективных рычагов функционирования и действенных средств формирования финансовых потоков для водного сектора (отдельные инструменты отражены в рамках водных директив, выступающих ориентирами для стран-членов ЕС) [3, 9, 10].

Вместе с тем, при имплементации нового инструментария важно учитывать и возможности его внедрения, ведь существуют

PhD, Assoc. Professor Natalia Kovshun

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7630

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 140-151

значительные отличия в среде функционирования комплекса Украины и стран ЕС, законодательном регулировании и тому подобное. Также не все новейшие инструменты могут найти свое применение даже для стран с высоким уровнем развития. Например, внедрение отдельных биржевых инструментов (в частности, в сфере котировки водных акций The Guggenheim S & P Global Water Index ETF или iShares Global Water Index ETF), способных привлечь дополнительные средства для развития комплекса, требует наличия специализированных факторов, о которых будет сказано ниже.

На возможности использования зарубежного инструментария влияет и позиционирование Украины в международном пространстве по базовым показателям-характеристиками. Иностранные инвесторы, которые хотят инвестировать свои средства и опыт в развитие украинской водной сферы (с четко очерченными возможностями получения прибыли), уделяют внимание позициям Украины по простоте ведения бизнеса, политическими свободами и тому подобное.

Отметим, что ситуация по отдельным показателям рейтинга нашего государства является благоприятной, хотя, в общем, позиции являются низкими и требуют существенной корректировки. Например, по Глобальному индексу конкурентоспособности 2014-2015 гг. Украина занимает 76 место (75 - Словацкая Республика, 77 - Хорватия) [7], Индексу ведения бизнеса (2015) - 96 [1], Индексу экономической свободы (2015) - 162 [2].

Несмотря на существование таких факторов влияния на привлечение

инструментария, Украина имеет существенное преимущество – она является развивающейся страной с рынками, которые формируются. Несмотря на наличие большого количества проблем, именно они создают благоприятный круг возможностей роста и открывают новые перспективы для развития. Инвестирование в страны, подобные Украине, позволяет инвесторам получать значительные и быстрые прибыли (например, в отличие от стран Западной Европы).

Исследуя принципы использования экономических механизмов отметим, что в содержательном смысле под экономическим механизмом предлагается понимать конкретный инструмент (средство), внедрение которого позволяет, через оперативные действия в экономической плоскости, сформировать влияние на показатели функционирования водного комплекса. Базовым критерием функционирования экономического механизма является его способность влияния на характеристики развития комплекса. Вместе с тем, возможна такая ситуация, когда в теоретическом плане механизм является действенным и во многих случаях показал свою эффективность, но, при использовании субъектами управления в конкретный момент не достиг своей цели.

Учитывая значительное количество экономических механизмов, их можно дифференцировать на те, которые направляют средства в комплекс (донорские механизмы, ДМ) и круг тех, деятельность которых направлена на формирование средств в пределах комплекса и их дальнейшее движение от комплекса (механизмы-реципиенты, РМ). Учитывая современные характеристики развития ВХК и

PhD, Assoc. Professor Natalia Kovshun

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7630

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 140-151

особенности его позиционирования в плоскости финансово-экономических процессов, имеется преобладание донорских, которые направляют финансовые ресурсы в структуры комплекса. Подобное положение дел не способствует активному вхождению структур комплекса в сферу экономических процессов. А это, в свою очередь, не формирует предпосылок к эффективному развитию и становлению экономических механизмов функционирования комплекса.

По новизне для эндогенной среды все экономические механизмы можно условно дифференцировать на консервативные (КМ) и инновационные (ИМ). К числу первых относят те, что используются в течение длительного периода времени и уже адаптированы к функционированию самого комплекса. Инновационные определяются новизной по внедрению и, вероятно, сложностью и неопределенностью в отношении работы комплекса. В связи с этим, во время имплементации новых механизмов необходимо провести анализ возможностей ВХК относительно их использования (как они соответствуют особенностям работы комплекса).

К числу КМ можно отнести капитальные инвестиции, направляемые в комплекс, налоговые инструменты, займы, платежи за использование водных ресурсов и т.д.. По экспертной оценке, использование консервативных механизмов на текущий период составляет около 90% от возможных средств регулирования деятельности ВХК. Подобный процент, сформировавшись в течение первых лет независимости Украины, получил свою пролонгацию в течение следующих десятилетий.

Характерным признаком для этой группы механизмов является весовая ориентация на государственную поддержку и государственные институты. В значительном количестве случаев именно государство выступает основным донором этих средств, и, соответственно, определяет режим их поступления, обеспечивая базовое функционирование комплекса.

ИМ представлены такими позициями, как капиталовложения в водный бизнес, капитализация, корпоратизация, государственно-частное партнерство и др. Отдельные составляющие этих механизмов нашли свое применение в Украине, однако, их апробация является фрагментарной и ситуативной, так как требует соответствующей институциональной среды. Механизмы, подобные ренте, занимают переходные позиции, так как сочетают черты двух основных групп.

В отличие под консервативных, инновационные механизмы в большей степени ориентируются на участие частного капитала, который выступает инициатором конкретных проектов, исходя из своих корпоративных интересов. В соответствии с этим, если принимать во внимание возможность генерации платежей путем активизации этих механизмов, то ИМ характеризуются весомым потенциалом. Причиной этого является значительный уровень их ориентированности на финансовые рынки и отношения. Если они направлены на операции с финансовыми потоками, то, соответственно, могут их привлекать и направлять к водному комплексу. Вместе с тем, возможности привлечения средств с помощью ИМ достаточно вариативны, потому что они определяются меньшей стабильностью и временной продолжительностью.

PhD, Assoc. Professor Natalia Kovshun

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7630

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 140-151

Интересной чертой процесса привлечения ИМ является постепенная транснационализация ВХК. Содержание процесса заключается во включении структур комплекса к взаимодействию с зарубежными структурами финансовых рынков. Последствия этого требуют отдельного исследования.

Государству следует принять все меры для внедрения именно инновационного инструментария, который формирует значительные финансовые потоки. По существующим оценкам [18], стоимость рыночных характеристик (которую формируют во многом именно ИМ) может составлять 11 млрд грн по внутренним ценам и 32 млрд долл. США - мировым.

Важно сосредоточить внимание на том, что экономические механизмы в своем развитии и использовании находятся в контексте влияния ряда факторов, которые определяют возможности и особенности их действия. Указанные факторы формируют границы "поля деятельности", рамки которого определяют "размах (диапазон) активности" конкретного экономического механизма. Если влияние фактора является слишком сильным, то возможности активности механизма значительно изменяются. Если влияние оказывает стимулирующий фактор, то активность получает импульс к своему ускорению и росту, неблагоприятный - существенно ограничивается.

Определим основные факторы влияния на функционирование и развитие экономических механизмов ВХК для условий Украины на основе оценки основных положительных и неблагоприятных факторов. Среди положительных факторов выделим следующие.

1. Использование имеющихся и имплементация новых экономических механизмов как требование рынка. Текущие условия побуждают к более активному использованию экономических механизмов функционирования комплекса. Если комплекс будет ориентироваться на использование экономических инструментов, то станет самодостаточным, способным внедрять эффективные проекты, удовлетворять в полной мере потребности потребителей и строить приемлемые отношения с государством, он должен. Следование обратной точки зрения (игнорирование экономических механизмов) может привести к его рыночной изоляции и локализации вне финансово-экономической сферы и потоков, которые формируются.

2. Наличие положительного опыта использования экономических механизмов. Как показывает текущий опыт, можно привести примеры использования механизмов, которые характеризуются благоприятными последствиями их внедрения. Несмотря на текущие проблемы, активизация этих механизмов дала свои положительные результаты. Широко используются донорские и консервативные механизмы. Постепенно находят свое отражение рецепиентные и инновационные. Относительно первых, то, как пример их использования, можно привести официальную информацию Государственного агентства водных ресурсов, согласно которой поступления за счет предоставления платных услуг составляет около 0,5 млрд грн в течение года [15].

3. Наличие в пределах внутреннего экономического пространства Украины многочисленных крупных компаний, которые заинтересованы в установлении

PhD, Assoc. Professor Natalia Kovshun

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7630

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 140-151

партнерских отношений со структурами ВХК. Речь идет о существовании потенциала такого взаимодействия. Например, мощный металлургический завод, расположенный в юго-восточных областях Украины, заинтересован в поставках на свои производственные мощности определенного дополнительного количества водных ресурсов (для расширения производства). Он сотрудничает с местными структурами государственного водного комплекса. Со стороны предприятия является возможным финансирование строительства дополнительных водопроводов и их поддержка в надлежащем состоянии, плата за пользование водой. Возможно строительство канализационных или очистных сооружений для сточных вод как для промышленного предприятия, так и соседних населенных пунктов. Руководство комплекса берет на себя обязательство содействовать такому проекту (в соответствии с экологическими нормами области), обеспечить его сопровождение и тому подобное.

Весь спектр сотрудничества частных структур со структурами водного комплекса целесообразно проводить на основе государственно-частного партнерства, которое только начинает внедряться в Украине. К этому процессу возможно привлекать и мощные международные компании, предприятия которых работают в Украине (и имеют возможности для таких проектов), в частности, "Coca-Cola", "Procter and Gamble", "Arcelor Mittal" и др.

4. Внедрение новых форм экономического инструментария в контексте евроинтеграционных процессов. Украина выбрала курс на интеграцию в зону ЕС. А это, в свою

очередь, предполагает также и привлечение к этому процессу водного комплекса и стимуляция внедрения экономических механизмов.

5. Возможность привлечения дополнительных кредитных ресурсов от зарубежных финансовых институтов. В продолжение предыдущей позиции, на текущем этапе Украина имеет значительные возможности рецепции зарубежной помощи, кредитов для развития своей инфраструктурной среды. Это непосредственно ВХК, реализация крупных кредитных программ для которого позволит эффективнее использовать экономические механизмы регулирования водопользования. Важно, чтобы привлеченные ресурсы направлялись преимущественно на внедрение принципиально новых экономических отношений в пределах комплекса, на проведение его качественной трансформации.

Среди неблагоприятных факторов воздействия на функционирование и развитие экономических механизмов ВХК основными являются следующие.

1. Низкий уровень развития инфраструктурной среды – отсутствие необходимого "инфраструктурного субстрата", который бы сделал возможным эффективное использование имеющихся и внедрение новых инструментов и подходов. Выступает одним из важнейших сдерживающих факторов. Даже если субъекты выражают стремление использовать экономические механизмы, этого будет не достаточно, если в стране не будет сформирована адекватная среда для их использования.

2. Отсутствие стратегических приоритетов развития и внедрения. Речь идет о том, что экономические механизмы, для своего лучшего

PhD, Assoc. Professor Natalia Kovshun

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7630

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 140-151

функционирования, нуждаются в четких принципах дальнейшего развития, которые бы формировали представления о границах использования, особенности имплементации и тому подобное. Бесспорно, сейчас существуют подобные документы, регулирующие деятельность ВХК, его составляющих, однако, должное внимание экономическому инструментарию не уделено.

3. Препятствия со стороны государственных органов. Понятно, что на текущем этапе развития превалирующие влияние на деятельность ВХК осуществляет государство. Поэтому именно оно и контролирует его деятельность. С одной стороны, это не является неблагоприятной чертой, так как при таких условиях гарантированно стабильное государственное финансирование и другая ресурсная поддержка. Смысл проблемы заключается в том, что государство, несмотря на декларативность свободного рынка, децентрализации, не желает терять контроль над государственными учреждениями и финансовыми потоками, которые годами находились под его управлением. Оно пытается обезопасить себя от возможных изменений. Соответственно, его действия будут направлены на их минимизацию. Это может происходить путем законодательных новаций, которые могли бы ограничить деятельность других структур, или общей декларативности, которая целесообразна только в теоретическом смысле.

4. Неэффективный менеджмент комплексом. Структуры комплекса имеют значительный потенциал для эффективного использования

экономических механизмов. Вместе с тем, имеющийся потенциал и ресурсы осваиваются и используются недостаточно эффективно. Одной из причин этого является низкая квалификация управленческой структуры комплекса и соответствующая эффективность работы.

В этом случае важно сосредоточить акценты на следующем моменте: речь не идет о полном отстранении государства от влияния на функционирование комплекса, а о трансформации его роли. Необходим качественный и эффективный государственный менеджмент, который бы обеспечил реализацию государственных стратегических приоритетов в водной сфере при возможности привлечения к этому процессу и дополнительных структур (частных).

5. Низкий уровень взаимодействия между структурами ВХК и субъектами бизнеса. В отличие от остальных механизмов, экономические большей степени ориентированы на финансово-экономическое измерение, где активную роль играют частные инициативы и бизнес-отношения. Несмотря на это, одним из условий развития экономических механизмов является взаимодействие между структурами комплекса и субъектами бизнеса. Как показывает текущий опыт, контакты между этими сторонами являются фрагментарными и ситуативными. Бизнес-структуры (как следствие действия объективных причин) не усматривают во взаимодействии выгоду для себя и долговременные приемлемые отношения.

Исследуя особенности экономических механизмов функционирования ВХК, важно акцентировать внимание на временных

PhD, Assoc. Professor Natalia Kovshun

Опубликованы: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7630

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 140-151

характеристиках процесса: в стабильных условиях формируются экономические механизмы. В этом стимулирующие факторы влияния на использование механизмов, тогда как в кризисных - неблагоприятные, которые препятствуют и снижают возможности использования и осуществления. В этом смысле стоит отметить, что кризисные условия многие ученые рассматривают с точки зрения скрытых (латентных) возможностей, которые могут актуализироваться в период нестабильности и сдвигов. И это касается не только сферы водных ресурсов, но и национальной экономики в целом. Например, в работе [16] отмечается о качественных возможности развития экономики именно в условиях кризиса. Подобной точки зрения придерживается и коллектив авторов исследователей вопросов экономической теории [14], а также специалисты Института политики [11].

Отмечая периоды стабильности и кризисов, Украина, с обретением независимости, проходила как первые, так и вторые временные периоды. Кризисные периоды были обусловлены преимущественно политическими и экономическими процессами как в пределах самого государства, так и вне ее территории (мировые кризисные явления). Чередуюсь, соответствующие периоды, формируют фон, на котором и происходит развитие комплекса.

Эти процессы и особенности оказывают прямое влияние на использование экономических механизмов функционирования ВХК. Можно предположить, что любой кризисный момент существенно занижает возможности использования экономических механизмов. В этом случае важно отметить, что минимизируют возможности использования механизмов не только низкие показатели работы комплекса, но и неблагоприятная внутренняя ситуация в государстве. Как следствие этих процессов, возможно падение количественных показателей использования экономических механизмов.

Относительно положительного влияния кризисов на механизмы, то можно привести отдельные моменты и благоприятного воздействия. Например, достаточно вероятно улучшение структуры государственных отчислений на поддержание работы комплекса (минимизация второстепенных расходов, улучшение оперативного реагирования).

Структура инвестиционных затрат на поддержание работы комплекса также претерпевает изменения в сторону больших акцентов на местные инициативы (а не ожидание поступлений от центральных органов власти). Также возможно привлечение к обращению механизмов, использование которых не было актуальным при стабильных условиях.

После прохождения кризисных явления важно закрепить достижения, сформировавшиеся в условиях нестабильности и пролонгировать их действие и на стабильные периоды. Таким образом, в посткризисном этапе возможно гармоничное использование как предыдущих механизмов, так и закрепления положительных наработок кризисной ступени.

Выводы

Проведенное исследование экономических механизмов развития водохозяйственного комплекса указывает, что среди всех экономических механизмов использование консервативных механизмов составляет около 90% от возможных средств регулирования деятельности ВХК. Определяясь преимущественной ориентацией на государственную поддержку, с их помощью можно обеспечить базовое функционирование комплекса. Инновационные механизмы в большей степени ориентированы на участие частного капитала, однако, требуют специфической, сформированной

институциональной среды. Внедрение подобных инструментов способствует формированию значительных финансовых потоков для водного комплекса.

Экономические механизмы в своем развитии и использовании находятся в контексте действия ряда факторов, которые формируют границы "поля деятельности", определяющих "размах (диапазон) активности" конкретного экономического механизма. При этом на качественные и количественные параметры развития комплекса и использования экономических механизмов его функционирования имеют влияние стабильные и кризисные периоды.

Бібліографія

1. Doing Business [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/data/>
2. The Heritage Foundation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.heritage.org/index/>
3. Водна Рамкова Директива ЄС 2000/60/ЄС: основні терміни і визначення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dbuwr.com.ua/docs/Waterdirect.pdf>.
4. Водне господарство в Україні / ред. А. В. Яцик, В. М. Хорєв. - К.: Генеза, 2000. - 456 с.
5. Водні ресурси у вимірах природного багатства України / [М. А. Хвесик та ін. ; за заг. ред. М. А. Хвесика] ; НАН України, Держ. установа "Ін-т економіки природокористування та сталого розвитку НАН України". - Київ : Ін-т економіки природокористування та сталого розвитку, 2016. - 108 с.
6. Водні ресурси: використання, охорона, відтворення управління : підручник для студ. вищих навч. закладів / А. В. Яцик [и др.] ; ред. А. В. Яцик. - К. : Генеза, 2007. - 360 с.
7. Всесвітній економічний форум [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/>
8. Галушкіна Т. П. Економічні інструменти екологічного менеджмента (теорія і практика) / Т. П. Галушкіна ; НАН України, Ін-т проблем ринку і екон.-екол. дослід. - О. : [б.и.], 2000. - 280 с.
9. Директива 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради "Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики" від 23 жовтня 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws>
10. Директива № 2007/60/ЄС Європейського парламенту і Ради "Об оценке и управлении рисками, связанными с наводнениями" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_b29
11. Економічна криза: втрати і можливості для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://newpolityka.in.ua/node/135>

PhD, Assoc. Professor Natalia Kovshun

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7630

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 140-151

12. Методика розрахунку збитків та заходів по їх запобіганню в галузях економіки України внаслідок дефіциту водних ресурсів в період маловодних років в басейні Дніпра / А. І. Томільцева [та ін.] ; Український НДІ водогосподарсько- екологічних проблем (УНДІВЕП). - К. : Знання, 1999. - 163 с.
13. Методичні підходи до агрегованої економічної оцінки водних ресурсів як складової природного багатства України / [М. А. Хвесик та ін.] ; за заг. ред. акад. НААН України, д-ра екон. наук, проф. М. А. Хвесика ; Нац. акад. наук України, Держ. установа "Ін-т економіки природокористування та сталого розвитку НАН України". - Київ : ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. - 35 с.
14. Основи економічної теорії / за заг. ред. д.е.н., проф. Л.С. Шевченко. – Х.: Право, 2008. – 488с.
15. Офіційний сайт Державного агентства водних ресурсів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scwm.gov.ua/>
16. Сундук А.М. Вплив світової фінансово-економічної кризи на розвиток продуктивних сил України: регіональний аспект / А.М. Сундук // Стратегічні пріоритети: науково-аналітичний щоквартальний збірник Національного інституту стратегічних досліджень. – 2009. – № 2 (11). – С. 205-210.
17. Теоретико-методологічні засади формування рентних відносин у водному господарстві України / [М. А. Хвесик та ін.] ; Нац. акад. наук України, Держ. установа "Ін-т економіки природокористування та сталого розв. Нац. акад. наук України". - К. : ДУ ІЕПСР НАН України, 2012. - 96 с.
18. Хвесик М.А. Вартість водних ресурсів України та її регіонів у вимірах національного багатства / М.А. Хвесик, Л.В. Левковська, А.М. Сундук // Економіка України. – 2015. – № 9. – С. 84-96
19. Экологическая экономика и управление / Сумский гос. ун-т. - Сумы : "Мрія-1" ЛТД, Т. 2 : Экономика для экологии / ред. О. Ф. Балацкий. - [Б. м.] : [б.в.], 1997. - 269 с.

References

1. Doing Business [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.doingbusiness.org/data/>
2. The Heritage Foundation [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.heritage.org/index/>
3. Water Framework Directive 2000/60 / EC: Key terms and definitions [Electronic resource]. - Access mode: <http://dbuwr.com.ua/docs.Waterdirect.pdf>.
4. Water Management in Ukraine (2000). Kyiv: Genesis. 456 .
5. Water resources in terms of natural wealth of Ukraine (2016). Kyiv: Institute of Economics of Natural Resources and Sustainable Development. 108.
6. Water resources: use, protection, reproduction of management: a textbook for the studio (2007) . - Kyiv: Genesis. 360.
7. World Economic Forum [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.weforum.org/>
8. Galushkina T. P. Economic instruments of ecological management (theory and practice) (2000). Odesa.280
9. Directive 2000/60 / EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing the framework for Community action in the field of water policy [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.Zakon4.rada.gov.ua/laws>
10. Directive 2007/60 / EC of the European Parliament and of the Council "On Flood risk assessment and management" [Electronic resource]. - Mode of access: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_b29

PhD, Assoc. Professor Natalia Kovshun

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7630

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 140-151

11. The Economic Crisis: Losses and Opportunities for Ukraine [Electronic Resource]. - Mode of access: <http://newpolityka.in.ua/node/135>
12. The method of calculation of losses and measures for their prevention in the Ukrainian economy due to water shortages during the low water years in the Dnipro basin (2009). - K.: Knowledge, 163 .
13. Methodological approaches to the aggregated economic assessment of water resources as a component of natural wealth of Ukraine (2014) - Kyiv: DU IESP NAS of Ukraine. 35.
14. Fundamentals of economic theory (2008). Xarkiv. 488
15. Official website of the State Agency of Water Resources of Ukraine [Electronic resource]. - Mode of access: <http://www.scwm.gov.ua/>
16. Chest A.M. The Impact of the World Financial and Economic Crisis on the Development of the Productive Forces of Ukraine: Regional Aspect (2009). Strategic Priorities: Scientific-Analytical Quarterly Collection of the National Institute for Strategic Studies. 2 (11). 205-210.
17. Theoretical and Methodological Principles of the Formation of Rent Relations in the Water Economy of Ukraine (2012). K.: DU IEPPS NAS of Ukraine. 96
18. Khvesik M.A. & Levkovskaya L.V. & Chest A. M. Cost of water resources of Ukraine and its regions in terms of national wealth (2015)/ Economy of Ukraine.9. 84-96
19. Ecological Economics and Management (1997)/ Sumy: "Mriya-1" LTD., T. 2: Economics for eco-logy. 269 p.

PhD, Assoc. Professor Natalia Kovshun

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7630

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 140-151

PhD, Assoc. Professor Taras Mykytyn¹⁾

Dr hab. Alina Yakymchuk²⁾

MA Jarosław Szymanski³⁾

MA (Student PhD) Dmytro Zaitsev⁴⁾

¹⁾*Department of Management, Rivne State Humanitarian University
(Rivne, Ukraine) tapac_m@ukr.net*

²⁾*Department of Public Administration, Documentation and
Information Activities, National University of Water Management and
Nature Resources Use (Rivne, Ukraine)
alinayakim@ukr.net
ORCID: 0000-0002-5038-5215*

³⁾*Polesie National Park (Urszulin, Poland)
jaroslaw.szymanski@poleskipn.pl*

⁴⁾*State Fiscal Service in Rivne region (Rivne, Ukraine)
rv.zvernennya@sfs.gov.ua*

**PECULIARITIES OF FINANCING NATIONAL NATURAL PARKS
IN POLAND AND UKRAINE**

**CECHY FINANSOWANIA PARKÓW NARODOWYCH W POLSCE
I NA UKRAINIE**

**ОСОБЕННОСТИ ФИНАНСИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ ПАРКОВ
В ПОЛЬЩЕ И УКРАИНЕ**

Abstract

The main sources of financing of national natural parks have been defined. The foreign experience in financing national parks has been analysed. The paper presents the history of creating national parks in Ukraine and Poland, gives their short characteristics. The common issues are revealed in the work of national natural parks and their specifics in each state. The basic prospects of development of the protected areas in Ukraine have been ordered. The innovative mechanisms for biodiversity conservation tools were expanded. The methodology approaches to the biodiversity conservation in the

PhD, Assoc. Professor Taras Mykytyn

Dr hab. Alina Yakymchuk

MA Jarosław Szymanski

MA (Student PhD) Dmytro Zaitsev

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7631

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 152-162

Ukraine's national state accounts were developed and they are based on the new calculations of the economic evaluation of the natural ecosystem functioning. This technique is based on the concept of total economic value of ecosystem functioning.

Keywords: National Natural Park, Natural Reserve Territories, Financing of National Natural Parks, Nature Protection Funds.

Streszczenie

W artykule przedstawiono źródła finansowania parków narodowych. Zostało przeanalizowane międzynarodowe doświadczenie w finansowaniu parków narodowych. Została krótko opisana historia parków narodowych w Ukrainie i Polsce. Najczęstsze pytania o parkach narodowych są ujawnione w pracy, a także została przedstawiona ich specyfika w każdym państwie. Główne perspektywy rozwoju systemu obszarów chronionych Ukrainy zostały przedstawione obok innowacyjnych narzędzi ochrony różnorodności biologicznej.

Słowa kluczowe: park narodowy, rezerwat, finansowanie parków narodowych, zasoby naturalne.

Аннотация

В статье были определены источники финансирования национальных природных парков. Изучен иностранный опыт финансирования национальных природных парков. Предложены краткие характеристики истории создания национальных парков в Украине и Польше. Общие вопросы функционирования национальных природных парков раскрываются в работе и их специфика в каждом государстве. Определены основные перспективы развития системы природно-заповедных территорий Украины. Определены инновационные инструменты сохранения биоразнообразия.

Ключевые слова: национальный природный парк, природный заповедник, финансирование национальных природных парков, природно-заповедный фонд.

Statement of the problem in general outlook and its connection with important scientific and practical tasks.

The preservation and protection of natural environment acquires still bigger importance in the world. Therefore, there are actively set up and developed nature protection structures which are engaged in preserving unique natural areas. In the years of independence in Ukraine the area of nature reserve fund (NRF) has grown

more than twice and is composed of 7607 territories and objects with total area of 3,3 mln. ha, or 5,4% of Ukrainian territory (Proekt natsional'noyi stratehiyi, 2016). During this time in Europe this index for EC countries amounts to 12-15%. An issue arises of the efficient management of objects of nature reserve fund, of financing these works taking into account the legislation, designation and status of each of them.

At present the main structure uniting

PhD, Assoc. Professor Taras Mykytyn

Dr hab. Alina Yakymchuk

MA Jarosław Szymanski

MA (Student PhD) Dmytro Zaitsev

Опубликованы: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7631

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 152-162

protection territories is the national natural park. The operation of parks implemented under active support of the state has as its aim, first of all, not only the preservation and restoration of valuable species of flora and fauna, but also the active nature protection and recreation activity directed at better comprehension of the environment. The efficiency of parks operation depends on their financing. It is important to develop mechanisms of the efficient financing of natural parks.

Analysis of latest research where the solution of the problem was initiated.

Studies of flora and fauna of Ukraine, in particular Polissya, were intensively carried out by Yu.R.Shelyag-Sosonko, T.L.Andriyenko-Malyuk (Andriyenko, T. L., Shelyah-Sosonko, Yu. R., 1983), Ya.P.Didukh (Didukh, Ya. P., 1998), V.I.Melnyk (Mel'nyk V. I., 2015), Yu.M.Gryshchenko (Hryshchenko, Yu. M., 2008). Their works became the basis for setting up national natural parks (NNP). The functioning of NNP set new tasks before administrations of these institutions both in the protection and preservation of valuable species of flora and fauna and also in the issue of efficient work. The question of operating national natural parks and of their management on the part of state authorities was studied by A.Yu.Yakymchuk (Yakymchuk A., 2007).

As studies have shown, in Ukraine per 1 ha of annual economic effect of the natural functioning of forest ecosystems is 150 dollars, wetlands – 316 US dollars. We have calculated the share of natural capital in the structure of the state budget of Ukraine, which is about 5 %, in the structure of GDP – 2%. For comparison, the annual economic efficiency of forest and wetland ecosystems Ukraine is equal 12 budgets, for example,

of Rivne region. This is a significant indicator that should be the basis for investing in the conservation of these ecosystems (Yakymchuk A., 2014).

In Poland the research of nature and landscape of NNP was conducted by scholars such as Olaczek R. (Olaczek, R., 2008), Symonides E. (Symonides, E., 2008), Rakowski G. (Rakowski, G., 2009), Kalbarczyk E., Kalbarczyk R., Kasprzak K., Krajewski R., Raszka B. (Kalbarczyk, E., 2016). In connection with the entry of Poland into the European Union requirements concerning the protection of environment increased (Grabowska, G., 2000). Substantial attention is given to the financing of the work of Polish NNP. In particular, the concept of financing parks was developed (Konceptcja, 2005). In the paper by B. Pater (Pater, B., 2013) the analysis was carried out about financing Roztoczanski Park Narodowy and Wigierski Park Narodowy. A more detailed problem of financing NNP in Poland was considered by A. Babczuk, M. Kachniarz in (Babczuk, A. Kachniarz, M., 2015). In particular, authors present the detailed analysis of the state of work of all natural parks of Poland and give their recommendations concerning its improvement.

At present, considering the state of economics, many developed provisions are not implemented. Moreover, for Ukraine an urgent problem arises to adopt real steps to strengthen financial stability of nature protection territories. Therefore, it is important to study the experience of Poland in this respect and to borrow its best solutions.

Aims of paper. The aim of the paper is the analysis of financial economic mechanisms of work of national natural parks in Ukraine and Poland. The determination of strong and weak points of financing nature protection institutions in both states and the

PhD, Assoc. Professor Taras Mykytyn

Dr hab. Alina Yakymchuk

MA Jarosław Szymanski

MA (Student PhD) Dmytro Zaitsev

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7631

development of recommendations concerning the improvement of financial state of national natural parks.

Exposition of main material of research with complete substantiation of obtained scientific results. The term “national park” first appeared in the USA where they were established in the second half of the 19th century. The first park in the world, Yosemite National Park, had been set up in 1864, in 1872 – Yellowstone – at the western coast of the United States of America. At present, in 120 countries of the world, there are 8500 national parks with the total area of almost 850 million hectares (Beckett, A., 1993). The main principle for creating national parks is the organization of leisure and rest with the simultaneous preservation of their landscapes and ecosystems.

As per the definition of the International Union for Conservation of Nature (IUCN) a national park is to be composed of one or two ecosystems not damaged by the anthropogenic activity, where there are species of plants and animals, reliefs or localities which are of scientific, educational or entertainment interest and also natural landscapes of outstanding beauty. In most countries national parks are the main nomination category of protected natural areas. In Europe there were created about 240 national parks. Their area amounts to 10,4 % of nature reserve territories. Thus, in Sweden 22 national parks are functioning with the area of 500 thous. ha, in Norway (in 1990) – 19 national parks with the area of 1370 thous. ha, in former Yugoslavia (by 1990) – 22, in Romania – 12.

In Ukraine the first national park (Carpathian) was set up on the territory of Ivano-Frankivsk region in 1980 on the area of 50300 hectares. Before 1993 the network of national parks in our country had been

increasing slowly. They were only three: Carpathian (1980), Shatsk (1983), Synevryi (1989). From 1993 by 2006 inclusive, there were still fourteen NNP set up. At present, there are 44 NNP with the total area of over 1 mln. ha (Herasymchuk, Z. V., Mykytyn, T. M., Yakymchuk, A. Yu., 2012). The largest number of parks was created in 2009 – 14, in 2010 – 6 parks. In Ukraine the area of parks is used by two indices – by total area and the area allotted for use. Such approach to a certain degree creates the illusion of substantial park areas as in fact the national park occupies much lesser area.

In Poland the first national park (Pieniny NP) with the area of 2346 ha was set up in 1932. Bialowieza National Park was created in 1947 on the area of 10501 ha. From 1950 to 1960 8 parks were founded. In general, in Poland 23 national natural parks function on the area of over 329 thous. ha, the last one, Warta River Mouth National Park, was established in 2001 (Babczuk, A. Kachniarz, M., 2015). As is seen, Poland has a longer history of national parks functioning and correspondingly a more extensive experience in managing parks.

Now, one of the innovative tools of foreign investment in Ukraine is the implementation of the Kyoto Protocol. Implemented calculations allowed to conclude that forest ecosystems of Ukraine, taking into account the economic benefit of their operation among neighboring countries, have been second after Russia. Due to forest ecosystems Ukraine can provide livelihoods over its own population more than 63 million people and among neighboring countries occupies second place after Poland. Moldova and Belarus as a countries carbon-recipients should compensate for Ukraine these effects on forest conservation. This would allow Ukraine to restructure its external debt. A comparison showed

PhD, Assoc. Professor Taras Mykytyn

Dr hab. Alina Yakymchuk

MA Jarosław Szymanski

MA (Student PhD) Dmytro Zaitsev

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7631

that the efficiency of forest and wetland ecosystems increased more than 9 times exceeding the total budgetary investment in the environmental protection of 2015 year, more than 5 thousand times, the Nature Reserve Fund – in 226 times, forming a national environmental network – with more than 1,000 times. All this is a real argument for increased funding to preserve natural

ecosystems (State Statistics, 2013).

National parks, as a rule, of great area, are situated in picturesque places. Unlike nature reserves, a substantial territory of national parks is open for visitors. National parks are engaged in commercial activities, their basic characteristics are presented in the table 1.

Table 1. The Commercial Activity of National parks

№	Name of index	Unit of measurement	Poland	Ukraine
1.	Number of NNP	pieces	23	44
2.	Area	ha	329005,7	1131032,5(402333,6)*
3.	Number of workers	persons	1545	3091
4.	Expenses for upkeep in total	th. of money units.	194646,8	169277,1
5.	Including from budget	%	38,6	88,2
6.	Length of passerby routes	km	2791	262 (routes)
7.	Number of visitors	mln. person	10,8	2,61
8.	Number of natural museums	pieces	17	
9.	Number of centers of ecological education	pieces	18	39

*- area allotted to park use

Source: compiled by the authors.

The achievement of the main aim of parks activity – preservation of nature- its popularization depends on proper financing. The system of financing of national natural parks in Ukraine is mainly assigned to the state. Thus, in 2013 88,2% of park income – constitute state subsidies and only 11,8% – other sources which include primarily own incomes from economic activity. It is to be noted that a part of newly created parks by 100% are financed by state finances. Parks situated in the Carpathians and nearer to the sea have larger income

from their own activity. Thus, the Carpathian NNP by 24,8%, Verkhovynski NNP by 32,7%, Priazivski NNP by 46,2% are financed from their own sources (State Statistics, 2013).

Subsidies from budget proportionally to the number of workers, i.e., cover expenses for wages (fig. 1). Such approach does not give the possibility to parks to develop, moreover, the number of working people – is a value not connected with the park area (fig.2). As a rule, parks established earlier have larger number of working people with the same areas.

PhD, Assoc. Professor Taras Mykytyn

Dr hab. Alina Yakymchuk

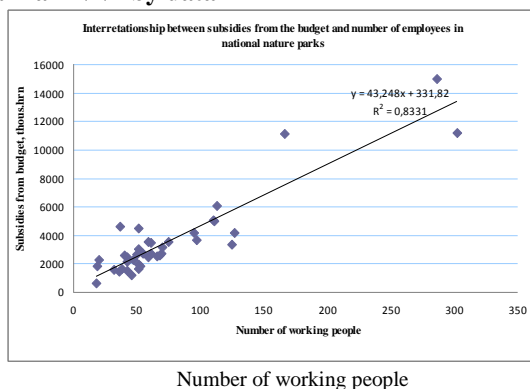
MA Jarosław Szymanski

MA (Student PhD) Dmytro Zaitsev

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7631

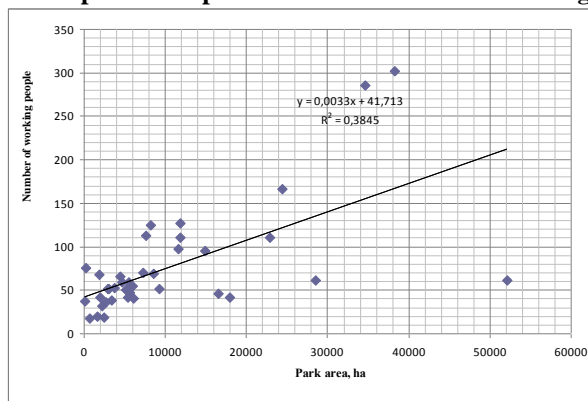
Fig.1. Interrelationship between subsidies from budget and number of working people in Ukrainian NNP by data

In this paper, the calculation of the economic effects of the functioning of forest and wetland ecosystems in Ukraine has been made. To do this, the technique based on the concept of total economic value of ecosystem functioning was applied. As calculations show, the annual economic impact of water treatment functions of wetlands Ukraine is about 86 million US dollars. The total mass of oxygen deposit from forests and swamps is about 60 million

tons. This allows to provide them with the livelihood of 147 million people, which is three times more than the actual population of Ukraine. The economic effect of cleaning the atmosphere (carbon dioxide absorption) is about 1.795 billion US dollars. The total economic effect of the natural functioning of forest and wetland ecosystems of Ukraine is estimated at 1,88 billion US dollars (State Statistics, 2013)

Fig 2. Interrelationship between park area and number of working people

Source: compiled by the authors.

PhD, Assoc. Professor Taras Mykytyn

Dr hab. Alina Yakymchuk

MA Jarosław Szymanski

MA (Student PhD) Dmytro Zaitsev

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7631

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 152-162

In Poland the system of financing national parks is somewhat different. Park income is formed at the expense of subsidies from budget, financing from other Polish funds (Forest fund (FF), National Fund for Environmental Protection and Water Management (NFEPWM), Voivodship Funds for Environmental Protection and Water Management (VFEOWM), European Funds). Subsidies from state budget are not directly connected with the parks area, they are more connected with the number of persons employed in particular parks. Subsidies from state budget in many cases are half or almost half of all revenues of the park.

An important source of outside revenues for nature protection and ecological education for parks are costs received from the National Fund for Environmental Protection and Water Management (NFEPWM). All parks make use of this source but the level of its use is different.

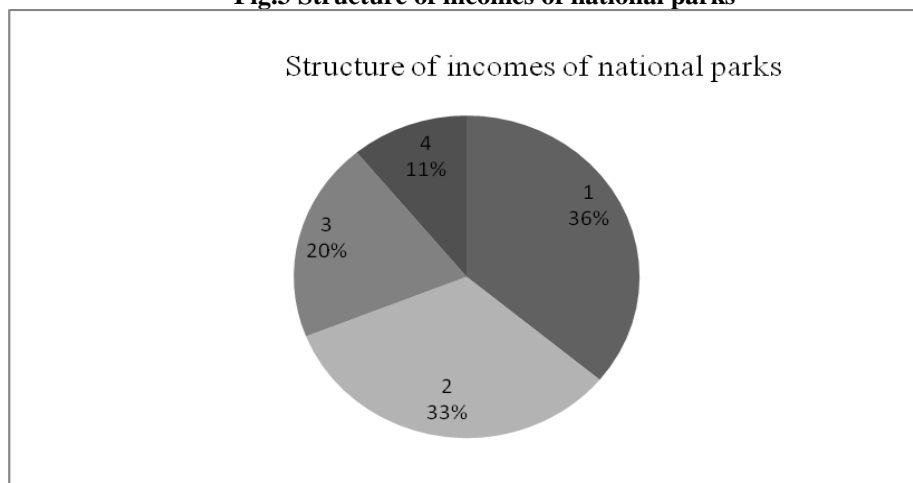
Besides, parks receive funds for nature

protection and ecological education from programs of the European Union, in particular, the operative program «Infrastructure and environment» (IE). Starting from 2012, parks also benefit from funds received from the Forest fund which is managed by State Forests and which are designed to protect forest ecosystem and for the purposes of scientific research.

As far as own incomes are concerned, Tatra National Park has extensive experience, as the park income amounts to 70,7% of needs. Relatively large own incomes are also visible in other mountain parks (Karkonosze NP– 39,3%, Stolowe Mountains NP – 56,2%, Babia GoraNP– 49,6%), and also seaside ones (Slowinski NP– 63,2%).

A substantial part of parks' own incomes is obtained from the entrance fee into the park territory. Less than half parks earn substantial own incomes from the sale of timber obtained as a result of cutting to upkeep forests care and of changes in the formation of tree conditions.

Fig.3 Structure of incomes of national parks

(1- own incomes, 2 – subsidies from budget, 3 – other, 4 – European finances)

Source: compiled by the authors.

PhD, Assoc. Professor Taras Mykytyn

Dr hab. Alina Yakymchuk

MA Jarosław Szymanski

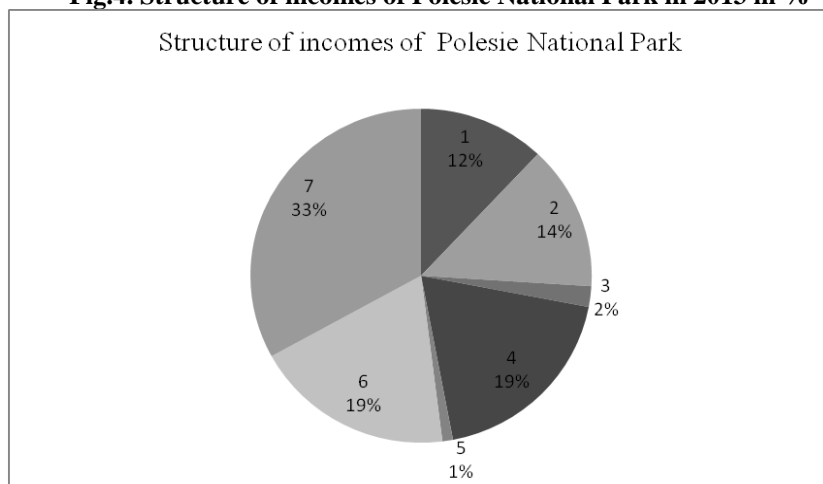
MA (Student PhD) Dmytro Zaitsev

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7631

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 152-162

Fig.4. Structure of incomes of Polesie National Park in 2013 in %

(1 – FF, 2 – NFEPWM, 3 – VFEPWM, 4 – EF, 5 – PDAT, 6 – own incomes, 7 – subsidies from budget)

Source: compiled by the authors.

Some parks obtain a substantial part of own incomes from the activity carried out on agricultural lands. Mostly this is the financing within the frameworks of agro-ecological programs (PDAT) and programs in environment protection and also payment for land leased by farmers. As is seen, the functioning of national parks depends on financial provision. The structure of own incomes is connected with the displacement of the park, therefore, parks have different possibilities for their acquisition. The most important sources of own profits are:

- Sale of entrance tickets to the park and park objects;
- Sale of timber obtained within the frameworks of carrying out protection actions;
- Leasing of agricultural land.

The successful functioning of national parks depends firstly on proper financing which, in case of parks in Poland and

Ukraine, is possible from non-state sources. However, the major subsidies are from budget and from other funds which are designated for the protection of the environment.

Financing of parks introduced in Poland via grant support from different funds provides the opportunity for implementing innovations, for creating new attractions in the territory of parks, for carrying out scientific research and expeditions which is not specific for Ukraine. On the other hand, such an approach results from the fact that the financing of the park is not of stable character because each year financing from other funds can change or finish altogether.

Financing from state budget mostly covers the expenses for wages. Newly created parks have lower level of subsidies.

State subsidies are not an objective financial instrument which could be connected with the potential of getting own funds (absence of objective algorithms).

PhD, Assoc. Professor Taras Mykytyn

Dr hab. Alina Yakymchuk

MA Jarosław Szymanski

MA (Student PhD) Dmytro Zaitsev

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7631

Such method of assigning state subsidy can have demotivating character (if a park works and increases its own profits and gets outside financing, then as a result can obtain lesser state subsidies).

We think that in order to preserve biodiversity, the most effective is a group of economic methods. This set is divided into two subgroups: the use of negative incentives (enforcement mechanisms) and the use of positive incentives (incentive mechanisms). The state should create economic methods of extracting money from manufacturers of environmentally hazardous goods to replenish environmental funds and use those funds to developers and producers of environmental goods. Also, the state can promote economic methods aimed at creating a material interest in the production of environmental goods, biodiversity conservation, sustainable use of resources. Today, this group of methods insufficiently developed, their formation and use should be given special attention. This should develop competition for subsidies, benefits, grants, loans and more.

The system of «smart innovations» in biodiversity conservation of natural parks is analyzed – selection of new resources (species resistant to the environment), the materials in cryobanks, creating a market of genetic resources, the strains of microorganisms. Noteworthy innovations in plants and bacteria use for lighting (like the New York project scientists «Glowing Plants», with the use of genetically modified *Arabidopsis*) be taken into account. Extraordinary practical interest are also in «smart» systems reclamation. Berliner scientists have created a sensor that «decides» when and how much water and fertilizer should be added to the soil (Yakymchuk, A. 2014).

Conclusions. The efficient work of

national natural parks depends firstly on their financial provision. On the basis of the data analysis it is possible to draw a conclusion that:

1. At present, an optimal mechanism is not formed to provide for the financial state of national parks in both countries.

2. Attention is to be paid to financing Polish national parks via grant support from national and regional funds.

3. Subsidies from state budget are not an objective financial instrument, they are in need of developing clear-cut regulations and algorithms.

4. The most effective is a group of economic methods to preserve biodiversity. Today, this group of methods is insufficiently developed, their formation and use should be given special attention. This should develop competition for subsidies, benefits, grants, loans and more between national natural parks.

5. The system of «smart innovations» in biodiversity conservation of natural parks is analyzed – selection of new resources, the materials cryobanks, creating a market of genetic resources, the strains of microorganisms. Noteworthy innovations in plants and bacteria use for lighting, «smart» systems reclamation.

6. It is proposed to attract a systematic approach to managing conservation of biodiversity based on such principles as integrity, hierarchy, structuring, plurality.

7. Creating an effective system of biodiversity is possible if the application of the best experiences of developed countries in the world is combined with national characteristics, forming a common methodological framework standard indicators of their legislative consolidation, involving economic incentive instruments biodiversity (grants, awards, donations, credits, loans, trading emissions, implementation tools of «green economy»).

PhD, Assoc. Professor Taras Mykytyn

Dr hab. Alina Yakymchuk

MA Jarosław Szymanski

MA (Student PhD) Dmytro Zaitsev

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7631

Bibliography

1. Андриенко Т. Л. Растительный покров Украинского Полесья в аспекте его охраны / Т. Л. Андриенко, Ю. Р. Шеляг-Сосонко. – К.: Наук. думка, 1983. – 216 с.
2. Герасимчук З. В. Маркетинг природно-заповідних територій : монографія / З. В. Герасимчук, Т. М. Микитин, А. Ю. Якимчук. – Луцьк : ЛНТУ, 2012. – 245 с.
3. Дідух Я. П. Еколого-ценотичні особливості Шацького природного національного парку / Я. П. Дідух, П. Г. Плюта, Г. М. Каркущів // Проблеми екології лісів і лісокористування на Поліссі України. – Житомир: Волинь, 1998. – Вип. 5. – С. 147–154.
4. Заповідники та національні природні парки України у 2013 році / Державна служба статистики України. – К., 2014. – 27 с.
5. Мельник В. І. Надслучанська Швейцарія. Природа проектного національного природного парку «Надслучанський» / В. І. Мельник. – К.: Фітосоціоцентр, 2015. – 23 с.
6. Природно-заповідний фонд Рівненської області : науково-популярне видання / [Ю. М. Грищенко, Т. М. Микитин, Б. М. Берташ та ін.] ; за заг. ред. Ю. М. Грищенка. – Рівне : Волинські обереги, 2008. – 216 с.
7. Проект національної стратегії зміцнення фінансової стійкості природоохоронних територій України [Електронний ресурс] / Міністерство екології та природних ресурсів України. – Режим доступу : <http://pzf.org.ua>.
8. Якимчук А. Ю. Державна політика сталого збереження біорізноманіття України : моногр. / А. Ю. Якимчук. – Рівне : НУВГП, 2014. – 477 с.
9. Якимчук А. Ю. Державне управління збереженням біорізноманіття України / А. Ю. Якимчук // Економічні науки. Серія «Регіональна економіка». Збірник наукових праць. – Випуск 9 (35). – ч.2. – Луцьк, 2012. – С. 355–361.
10. Babczuk A. System finansowania Parków narodowych w Polsce. Stan obecny i kierunki požądanych zmian / A. Babczuk, M. Kachniarz. – Jelenia Góra : Wydawnictwo «Ad Rem», 2015. – 172 s.
11. Beckett, A. Forest Succession and Tree Invasion in the Trent University Wildlife Sanctuary / A. Beckett. – 1967/1975/1993. – Course : Trent University 1993. – GOES 497B. – 198 p.
12. Grabowska G. Europejskie prawo środowiska / G. Grabowska. – Warszawa : Wydawnictwa Prawnicze PWN, 2000. – s. 199.
13. Kalbarczyk E. Parki narodowe w Polsce / E. Kalbarczyk, R. Kalbarczyk, K. Kasprzak, P. Krajewski, B. Raszka. – Bielsko-Biała : Wydawnictwo Dragon, 2016. – ss. 448.
14. Koncepcja systemu funkcjonowania parków narodowych w nowych warunkach wynikających z integracji europejskiej / Konferencja Służb Ochrony Przyrody. – Zielonych Płuc Polski : Suwałki, 2005. – 48 s.
15. Olaczek R. Skarby przyrody i krajobrazu Polski / R. Olaczek. – Warszawa : MULTICO. – Oficyna Wydawnicza, 2008. – s. 766.
16. Pater B. Finansowanie parków narodowych w Polsce na przykładzie Roztoczańskiego i Więgińskiego Parku Narodowego. Kongres Ekonomistów Polskich IX [Electronic recourse] / B. Pater. – Krakow : Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, 2013. – 10 p. – Accessed mode : <http://www.pte.pl/kongres/referaty>.
17. Rąkowski G. Parki narodowe w Polsce / G. Rąkowski. – Warszawa: Instytut Ochrony Środowiska, 2009. – ss. 514.
18. Symonides E. Ochrona przyrody / E. Symonides. – Warszawa : Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2008. – ss. 768.

PhD, Assoc. Professor Taras Mykytyn

Dr hab. Alina Yakymchuk

MA Jarosław Szymanski

MA (Student PhD) Dmytro Zaitsev

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7631

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 152-162

References

1. Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine. The draft national strategy to strengthen the financial sustainability of protected areas in Ukraine. Retrieved from <http://pzf.org.ua> (in Ukr.).
2. Andriyenko, T. L. & Shelyah-Sosonko, Yu. R. (1983). The vegetation cover in the Ukrainian Polesie in aspect of its protection. Kyiv: Naukova dumka-1983 (in Russ.).
3. Didukh, Ya. P., Plyuta, P. H., Karkutsiyev, H. M. (1998). Ecological features coenotic of Shatsky National Natural Park. Problemy ekolohiyi lisiv i lisokorystuvannya na Polissi Ukrayiny (The problems of forest ecology and forest use in Polesie of Ukraine), 5, 147-154 (in Ukr.).
4. Mel'nyk V. I. (2015). Nadsluchanska Switzerland. The nature of the planned national park «Nadsluchanskyy». Kyiv: Fitosotsiotsentr-2015 (in Ukr.).
5. Hryshchenko, Yu. M., Mykytyn, T. M. et al. (2008). Natural-Protection Fund of Rivne region. In Yu. Hryshchenko (Ed.). Rivne: Volyn's'ki oberehy (in Ukr.).
6. Yakymchuk, A. Yu. (2007). Public administration of biodiversity preservation of Ukraine. Ekonomichni nauky. Seriya «Rehional'na ekonomika» (Economic science. A series of «Regional Economy»), 9, 355-361 (in Ukr.).
7. Yakymchuk, A. Yu. (2014). State Policy of Sustainable Biodiversity Conservation of Ukraine. Rivne: NUVHP (in Ukr.).
8. Olaczek, R. (2008). The Treasures of Nature and Llandscape of Polish. Warszawa: MULTICO, Oficyna Wydawnicza (in Pol.).
9. Symonides, E. (2008). Nature conservation. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego (in Pol.).
10. Rąkowski, G. (2009). National Parks in Poland. Warszawa: Instytut Ochrony Środowiska (in Pol.).
11. Kalbarczyk, E., Kalbarczyk, R., Kasprzak, K., Krajewski, P., Raszka, B. (2016). National Parks in Poland. Bielsko-Biała: Wydawnictwo Dragon (in Pol.).
12. Grabowska, G. (2000). European environmental law. Warszawa: Wydawnictwa Prawnicze PWN (in Pol.).
13. The Concept of the Operation of the National Parks in the New Conditions Arising from the European Integration (2005). Service Conference Conservation. Suwałki: Zielonych Płuc Polski (in Pol.).
14. Pater, B. (2013). Financing of national parks in Poland na przykładzie Roztoczański i Wigry National Park. Congress of Polish Economists IX. Krakow: Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie. Retrieved from <http://www.pte.pl/kongres/referaty>.
15. Babczuk, A. Kachniarz, M. (2015). The financing system of national parks in Poland. Status and trends of desired changes. Jelenia Góra: Wydawnictwo «Ad Rem» (in Pol.).
16. Beckett, A. (1993). Forest Succession and Tree Invasion in the Trent University Wildlife Sanctuary: 1967/1975/1993. – Course : Trent University. – GOES 497B. – 198 p.
17. Herasymchuk, Z. V., Mykytyn, T. M., Yakymchuk, A. Yu. (2012). Marketing of Protected Areas. Luts'k: LNTU (in Ukr.).
18. State Statistics Service of Ukraine (2014). Reserves and National Parks of Ukraine in 2013. Kyiv (in Ukr.).

PhD, Assoc. Professor Taras Mykytyn

Dr hab. Alina Yakymchuk

MA Jarosław Szymanski

MA (Student PhD) Dmytro Zaitsev

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7631

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 152-162

**PhD, Assoc. Professor Natalia Kovshun¹⁾
MA (Student PhD) Vsevolod Strilchuk²⁾**

¹⁾*Department of Enterprise Economics,
National University of Water Management and Nature
Resources Use (Rivne, Ukraine)
n.e.kovshun@nuwm.edu.ua*

²⁾*Director of the recreation center "Vodnyk",
National University of Water Management and Nature
Resources Use (Rivne, Ukraine)
v.m.strilchuk@nuwm.edu.ua*

**STRATEGIC DIRECTIONS AND MECHANISMS OF FORMATION OF NEW
ORGANIZATIONAL FORMS OF MANAGEMENT OF NATURE
PROTECTION IN THE LOCAL SOCIOECONOMIC SYSTEM**

**KIERUNKI STRATEGICZNE I MECHANIZMY KSZTAŁTOWANIA
NOWYCH FORM ORGANIZACYJNYCH ZARZĄDZANIA OCHRONĄ
ŚRODOWISKA W LOKALNYM SYSTEMIE SPOŁECZNO-GOSPODARCZYM**

**СТРАТЕГИЧЕСКИЕ НАПРАВЛЕНИЯ И МЕХАНИЗМЫ
ФОРМИРОВАНИЯ НОВЫХ ОРГАНИЗАЦИОННЫХ ФОРМ
УПРАВЛЕНИЯ ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЕМ В ЛОКАЛЬНОЙ
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМЕ**

Abstracts

The article substantiates the necessity of creating new organizational forms of environmental management in the local socioeconomic system. The formation of a multi-purpose ecological complex as an integral, dynamic formation is proposed. Its component and functional-organizational structure have been established. Approaches to the formation of the objectives of the complex and their structuring were determined. Displays the differences of the complex from other environmental organizations, associations. The strategy and tactics of implementation of the proposed innovation are disclosed. The main strategic directions and mechanisms of activation of natural - resource factors of social and economic development of the local area are determined.

Key words: sustainable development, local socioeconomic system, multi-purpose ecological complex, system approach, management of nature management.

**PhD, Assoc. Professor Natalia Kovshun
MA (Student PhD) Vsevolod Strilchuk
Opublikowany: 2017-12-30**

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7632

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 163-174

Streszczenie

Artykuł pokazuje potrzebę stworzenia nowych form organizacyjnych zarządzania środowiskowego w lokalnym systemie społeczno-gospodarczym. Proponuje się utworzenie wielofunkcyjnego kompleksu ekologicznego jako całościowego, dynamicznego formowania. Ustala się jego skład i struktura funkcjonalno-organizacyjna. Określono podejście do formułowania celów kompleksu i ich strukturyzowania. Przedstawione są różnice między kompleksem a innymi organizacjami i stowarzyszeniami środowiskowymi. Zostały przedstawione strategia i taktyka wdrażania proponowanych innowacji. Określono główne strategiczne kierunki i mechanizmy aktywizacji czynników naturalnych zasobów rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru.

Słowa kluczowe: zrównoważony rozwój, lokalny system społeczno-ekonomiczny, wielofunkcyjny kompleks ekologiczny, podejście systemowe, zarządzanie ochroną środowiska.

Аннотация

В статье обосновывается необходимость создания новых организационных форм управления природопользованием в локальной социально-экономической системе. Предложено формирование многоцелевого экологического комплекса как интегрального, динамического образования. Установлено его компонентную и функционально-организационную структуру. Были определены подходы к формированию целей комплекса и их структуризации. Показаны отличия комплекса от других природоохранных организаций, объединений. Раскрыто стратегию и тактику реализации предложенного нововведения. Определены основные стратегические направления и механизмы активизации естественно - ресурсных факторов социально - экономического развития локального района.

Ключевые слова: устойчивое развитие, локальная социально-экономическая система, многоцелевой экологический комплекс, системный подход, управление природопользованием.

Проблемы совмещения которым появится возможность экономических и экологических оптимизировать и сбалансировать интересов общества актуальны для всех использование природно - ресурсного стран мира. Ни одна экономическая потенциала. Это будет способствовать система еще не создала достаточно повышению эффективности действенного механизма регулирования природоохранной деятельности, вредного воздействия реализация которой при нынешних жизнедеятельности человека на социально - экономических и политико - окружающую среду. В связи с этим правовых условиях давала бы актуальным является внедрение наибольший экономический и принципиально новых организационно - социальный эффект. Без этого экономических механизмов управления невозможна успешная реализация природопользованием, благодаря концепции устойчивого развития,

PhD, Assoc. Professor Natalia Kovshun

MA (Student PhD) Vsevolod Strilchuk

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7632

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 163-174

которая определяет перспективы глобального и регионального развития в XXI веке [4, 11, 12, 14, 15]. Поскольку проблемы рационализации природопользования носят преимущественно региональный характер, организационно - экономические механизмы природопользования должны быть разработаны и проработаны для каждого региона с учетом особенностей локальных территорий и четким определением региональных приоритетов [5, 6, 7, 10].

Сегодня остро стоит проблема регионального менеджмента, который должен базироваться на особенностях локальной системы и учитывать наряду с национальными интересами потребности региона. Необходимость совершенствования управления развитием региона и исследования локальной социально - экономической системы аргументируется следующими факторами:

1) существует ряд взаимосвязанных проблем регионального социально - экономического развития, которые возникают между производительными силами и устаревшими формами организации природопользования, производством и потреблением, производством и экономической ситуаций, территориями и предприятиями;

2) процессы децентрализации приводят к усилению, наряду с вертикальными связями, горизонтальных зависимостей, а передача реальной экономической власти соответствующим местным органам позволяет раскрыть и использовать те резервы, которые есть в каждом регионе;

3) определение путей совершенствования хозяйственного

комплекса каждого региона в условиях экологической направленности развития экономики региона;

4) рост потребностей в информации о технических, экономических, социальных, экологических возможности соответствующих территорий.

Среди работ украинских ученых существуют различные подходы к организации экологического менеджмента на локальных территориях. Отдельно следует отметить подходы к усовершенствованию

природопользования на уровне предприятий. При этом экомеджмент рассматривают как часть общей системы управления [1], путь к модернизации производства [2] или составляющую конкурентоспособности предприятия [8].

В нашем исследовании больший интерес представляет управление природопользованием на уровне отдельных территорий. В трудах Т.П. Галушкиной обосновано, что экологический менеджмент региона рассматривается с двух позиций. С одной стороны - как осуществление экологической политики страны по отношению к регионам, а с другой – как экологическая политика непосредственно региона, учитывающая существующие особенности, проблемы и потребности [3]. В данном исследовании, опираясь на второй поход, будет рассмотрена новая организационная форма управления региональным природопользованием, которая еще не имеет достаточного научного обоснования.

Исследование территориальной локальной системы включает в себя проведение анализа социально - экономического развития региона. К

PhD, Assoc. Professor Natalia Kovshun

MA (Student PhD) Vsevolod Strilchuk

Опубликованы: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7632

факторам, которые характеризуют уровень такого развития, относятся:

- общий уровень развития региона;
- состояние важнейших отраслей;
- финансовое положение региона;
- инвестиционная активность;
- доходы населения;
- занятость и рынок труда;
- развитие (состояние) социальной сферы;
- экологическая ситуация.

Цель анализа - выявление диспропорций и неиспользованных возможностей экономического роста для обоснования варианта социально - экономического развития региона. Задачей анализа является решение следующих проблем:

- оценка природно - ресурсного потенциала региона;
- выявление причин ухудшения природной среды;
- оценка достигнутого уровня экономического развития региона (промышленности, сельского хозяйства);
- оценка специфических особенностей незанятости (безработицы) в регионе;
- оценка финансового состояния территории, наличие собственных финансовых ресурсов местных бюджетов и характеристика основных путей их использования.

Изменения в состоянии экосистем возможны только в результате реализации комплексной деятельности в сфере рационализации природопользования, охватывающей решения технологических, экономических, экологических и правовых проблем [13]. Таким образом, возникает необходимость создания новых организационных структур,

способных решать экологические проблемы. Одной из таких структур является многоцелевой экологический комплекс [9].

Многоцелевой экологический комплекс (МЭК) это интегральный, динамичный, комплекс, состоящий из учреждений, организаций и предприятий, объединенных для реализации общей цели - минимизации вредных экологических последствий хозяйственной деятельности путем выполнения специфических функций, присущих каждому из элементов этого комплекса. Его характерным признаком является целевая подчиненность каждого элемента общей цели, а также наличие между элементами соответствующих системообразующих связей: информационных, технологических, экономических и тому подобное.

Дефиниция МЭК формируется под влиянием концепции устойчивого развития, экономической теории, экологии, экономики природопользования, системного подхода, экологической безопасности, современного менеджмента. Она имеет прямое отношение к реализации конкретных мероприятий для обеспечения экологической безопасности на определенной территории, в определенной отрасли народного хозяйства или сфере природопользования [9].

Важным вопросом является моделирование структуры МЭК локальной социально-экономической системы. По нашему мнению, она может быть представлена управленческими структурами местного уровня, научно-исследовательскими учреждениями, производственно - хозяйственными объектами, информационными и образовательными учреждениями и

PhD, Assoc. Professor Natalia Kovshun

MA (Student PhD) Vsevolod Strilchuk

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7632

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 163-174

тому подобное. Такая структура, безусловно, будет определяться набором целей создания БЕК.

Отметим, что поиск таких целей является достаточно сложной проблемой. Большую роль в ее решении может сыграть метод системного анализа, который позволяет представлять исследуемые объекты в качестве целенаправленных систем и изучать их свойства путем установления взаимоотношений между целями их развития и средствами реализации этих целей. Укажем, что под понятием "цель" понимают потенциально достижимое состояние системы, которое отражает внутренние потребности этой системы и выполняемые ею функции. Многоцелевые экологические комплексы могут рассматриваться как системы, которые обеспечивают решение многоцелевой задачи, направленной на сохранение экосистемы локального района.

Прежде чем определить перечень целей МЭК остановимся на основных закономерностях возникновения и формирования целей. Добавим лишь, что поставленная цель должна быть реалистичной - ее достижение должно привести к получению полезного результата.

Первой закономерностью является зависимость формулировки цели от стадии исследования объекта (процесса). Для того, чтобы организовать процесс принятия решений необходимо определить последовательность соответствующих этапов. Такая последовательность определенным образом выделенных и упорядоченных этапов с рекомендованными методами их выполнения и представляет собой методику системного анализа. Согласно методике системного анализа, для

обоснования целей деятельности МЭК и для организации принятия решений по его созданию и функционированию целесообразно ориентироваться на следующую последовательность этапов работ:

- установление цели деятельности;
- определение основных направлений деятельности МЭК;
- оценка и выбор организационной структуры МЭК (с выделением элементов и компонентов организационно-технологического комплекса по функциональным направлениям)
- организация функционирования (через установление возможностей ресурсного обеспечения его деятельности);
- контроль за реализацией и эксплуатацией МЭК (в том числе, экологический аудит);
- оценка эколого - экономической эффективности.

При создании МЭК обоснование целей его деятельности связано как с внутренними экологическими проблемами региона, так и с развитием внешнеэкономической деятельности в нем.

Таким образом, формирование организационной структуры МЭК базируется на принципе соответствия этой структуры потребностям процесса деятельности и обуславливается функциональной нагрузкой МЭК. Определяющим фактором формирования организационной структуры является объем работ в разрезе каждой функции, особенности организационных и управленческих отношений.

Важным этапом является структуризация глобальной цели, ведь достичь понимания обобщенной

PhD, Assoc. Professor Natalia Kovshun

MA (Student PhD) Vsevolod Strilchuk

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7632

установки невозможно без набора взаимосвязанных подцелей. Если цель имеет качественную характеристику, то подцель - количественную, которая отображается через набор экономических, экологических и других показателей.

Отметим, что формирование цели деятельности - один из основных этапов в процессе формирования и функционирования многоцелевого экологического комплекса. Формирование целей накладывает определенные ограничения на средства их достижения, выбор критериев, которые используются для отбора альтернативных вариантов развития объекта исследования.

МЭК отличается от других природоохранных организаций, объединений следующее:

- комплексная целевая направленность мероприятий на всех стадиях решения проблем;
- сочетание целевого аспекта, задач и мероприятий, необходимых для достижения основной цели функционирования МЭК;
- направленность на сбалансированное развитие экономики региона в условиях международного сотрудничества с целью обеспечения упорядоченного безопасного и рационального освоения природных ресурсов;
- создание предпосылок для расширения возможностей возникновения новых сфер деятельности предприятий и организаций экологической специализации.

Цели МЭК определяются общими целями общественного развития страны и согласуются с экологическими ориентирами национальной политики.

По продолжительности периода достижения следует различать долгосрочные цели деятельности МЭК, которые определяются общими направлениями развития, и первоочередные - краткосрочные, которые могут быть реализованы в ближайшей перспективе.

Долгосрочными целями являются:

- достижение эколого-экономического оптимума природопользования в пределах локальной системы и прилегающих территорий, обеспечивающего равновесие между потерями валового общественного продукта от антропогенно - техногенного воздействия на природную среду и затратами на воспроизводство природных ресурсов и охране окружающей среды;
- обеспечение такого качества природной среды, которое минимизирует экологические риски для здоровья населения и сохранит качество рекреационных ресурсов на том уровне, который необходим для присутствия оздоровительного эффекта населения;
- создание инфраструктуры управления природопользованием в виде единой сети экологических центров и других природоохранных учреждений для принятия скоординированных управленческих решений в сфере природопользования и экологической безопасности в пределах региона.

Отметим, что долгосрочные цели согласуются с основными положениями теории устойчивого развития, а именно:

- признание того, что в центре внимания находятся люди, которые

- должны иметь право на здоровую жизнь в гармонии с природой;
- охрана окружающей среды должна стать неотъемлемой составляющей процесса развития и не может рассматриваться в отрыве от него;
- право на развитие должно реализоваться таким образом, чтобы в равной степени обеспечивать удовлетворение потребностей в развитии и сохранении окружающей среды как для нынешнего, так и для будущих поколений.

Функционально - организационная структура МЭК представляет собой сложную систему взаимосвязанных блоков, которые обладают определенным объемом полномочий и выполняют разные функции. Основными моментами определения структуры комплекса является его функциональное назначение, цели и условия его деятельности.

По нашему мнению, компонентная структура МЭК должна быть мобильной. Это означает, что набор компонентов будет зависеть от набора целевых программ, которые могут влиять на привлечение дополнительных элементов компонентной структуры МЭК и от этапа реализации необходимых мер. Следовательно, в условиях начального периода компонентная структура МЭК может включать следующие объекты:

- центр эколого-экономических исследований,
- мониторинговые системы (Гидрометеоцентры и т.д.),
- стационарные и передвижные производственно-технические базы,
- подразделение оперативного реагирования,

- образовательно-просветительские учреждения,
- рекламные и полиграфические агентства и др.

Кроме того, в результате экономического укрепления МЭК в его состав, в условиях согласованности, могли бы войти филиалы банка, экологического фонда и т.д. Таким образом, теоретико-методологического обоснования МЭК базируется на следующих принципиальных положениях:

- комплексном подходе к определению цели создания МЭК согласно многоцелевой функции развития региона;
- системном подходе к организации деятельности МЭК в соответствии с основными направлениями организации любого исследования (элементного, структурного, функционального, интеграционного, коммуникативного)
- принципе рационального выбора организационно-функциональной структуры МЭК по критериям оптимизации взаимосвязей между его отдельными задачами (функциями) и структурными элементами;
- принципе соответствия экологически адаптированной хозяйственной деятельности МЭК к требованиям минимизации антропогенной нагрузки;
- принципе увеличения степени разнообразия в формировании совокупности организационно-технических мероприятий по снижению нагрузки на природные ресурсы.

Оценить целесообразность создания указанного комплекса и его реальное

PhD, Assoc. Professor Natalia Kovshun
MA (Student PhD) Vsevolod Strilchuk
Опубликованы: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7632

влияние на оздоровление природной среды можно если рассматривать многоцелевой экологический комплекс как экологический инвестиционный проект. При этом необходимо раскрыть стратегию и тактику его реализации.

Стратегия МЭК - это долгосрочные наиболее принципиальные установки и планы деятельности организационно - технологического комплекса, направленные на решение проблем экологии.

Процесс формирования и реализации МЭК охватывает прежде всего определение его цели, разработку мероприятий по обеспечению и их достижения. При этом соответствующее место отводится определению направлений деятельности МЭК и оценке их приоритетности с точки зрения выбора альтернативных вариантов в достижении стратегической цели.

Итак, стратегической целью деятельности МЭК является минимизация негативного воздействия хозяйственной деятельности на окружающую среду.

Сформулирована цель реализации МЭК согласуется с основными целями теории устойчивого развития, которые будут реализовываться через:

- повышение уровня организации природопользования с учетом местных природно - климатических условий и природно - ресурсного потенциала территории;
- паритетности использования природных ресурсов для современных и будущих поколений.

Процесс разработки МЭК включает формирование направлений деятельности, систем ее долгосрочных целей и выбор наиболее эффективных

путей их достижения. Схематически стратегические направления МЭК и механизмы активизации природно - ресурсных факторов развития локального социально - экономического района показаны на рисунке.

Стратегические мероприятия и механизмы активизации естественно - ресурсных факторов социально - экономического развития локального района будут направлены на:

- совершенствование бюджетно - налогового регулирования использования природных ресурсов и упорядочение межбюджетных отношений в природно - ресурсном секторе;
- формирование действенной корпоративной системы управления природопользованием с соответствующим институциональным обеспечением;
- внедрение новых форм предпринимательской деятельности в сфере природопользования;
- рекреационное природопользование в сельском хозяйстве;
- формирование денежно - кредитного механизма стимулирования развития предпринимательского сектора в сфере природопользования;
- структурную перестройку региональной системы управления использования природных ресурсов и охраны окружающей среды;
- обоснование инструментария дифференцированного подхода к возмещению ущерба, причиненного природе, исходя из степени вредности, возможности предварительного предупреждения этих убытков и наличия потенциальных аналогичных

PhD, Assoc. Professor Natalia Kovshun

MA (Student PhD) Vsevolod Strilchuk

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7632

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 163-174

- источников загрязнения, которые наносят среде меньший ущерб;
- формирование механизма финансовой поддержки системы охраны окружающей среды путем создания региональных фондов развития природоохранной инфраструктуры;
- разработка финансово-экономических рычагов осуществления экологической экспертизы и паспортизации действующих и новых предприятий, а также проектных решений;
- переход системы возмещения убытков стимулирующего типа путем использования скидок и льгот за кардинальные изменения материально - технической базы в направлении ее экологизации, за внедрение инновационных проектов в систему восстановления первичных качеств ресурсов, которые прошли промышленное использование;
- создание предпосылок для привлечения инвестиционных потоков в природоохранную инфраструктуру; путем узаконения обеспечения сбалансированного лесопользования;
- повышение уровня доходов населения и уменьшение расслоения населения по уровню доходов;
- уменьшение напряжения на рынке труда в районе и городах области с высоким уровнем занятости населения;
- совершенствование механизма предоставления адресной помощи социально - незащищенным слоям населения, постепенная замена льгот и субсидий адресной денежной помощи и постепенное приближение предназначенной социальной помощи до прожиточного минимума;
- погашение задолженности по выплате всех видов социальной помощи;
- введение добровольной системы пенсионного обеспечения.
- возможности применения концессионных договоров;
- всестороннюю охрану земельного фонда, борьбу с деградацией почвенного покрова;
- реализацию мероприятий по улучшению качества питьевой воды;
- осуществление экологической реконструкции производственной компоненты региональной социально - экономической системы;
- сохранение и восстановление рекреационных комплексов;

PhD, Assoc. Professor Natalia Kovshun

MA (Student PhD) Vsevolod Strilchuk

Опубликованы: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7632

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 163-174

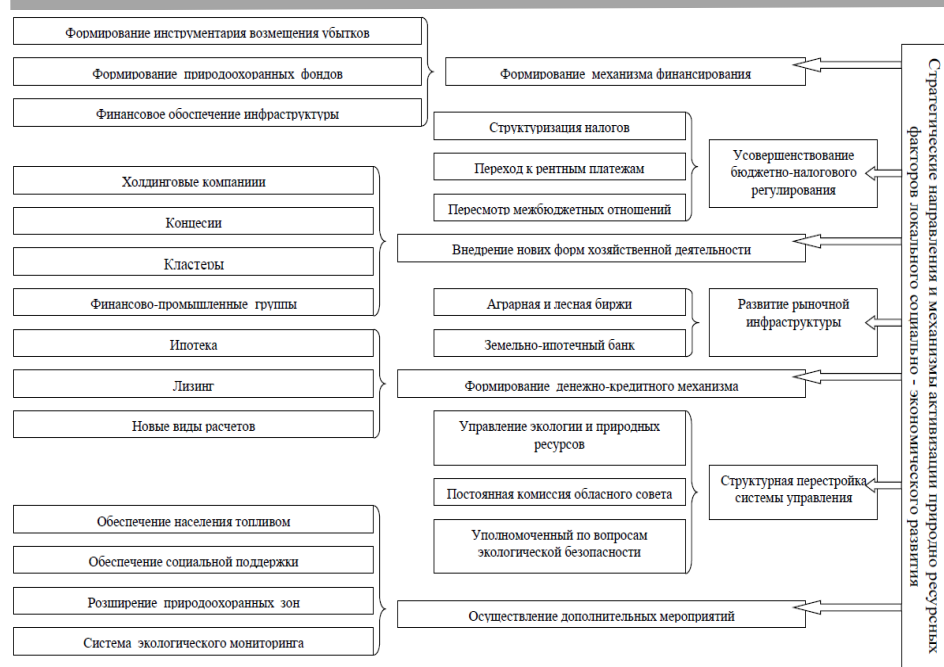

Рисунок. Стратегические направления и механизмы формирования многоцелевого экологического комплекса

Подытоживая вышесказанное отметим, что нами предпринята попытка научно обосновать дефиницию многоцелевой экологический комплекс, определить его компонентную и функционально-организационную структуру, определить долгосрочные и краткосрочные цели его создания и функционирования, определить принципиальные положения теоретико - методологического обоснования МЭК. Указывая на необходимость введения стратегических направлений МЭК и применение действенных механизмов активизации природно - ресурсных факторов локального социально - экономического подъема, следует подчеркнуть, что рычаги стимулирования

эффективного использования природно - ресурсных благ будут действенными катализаторами регионального развития и залогом ресурсо - экологической безопасности природопользования в том случае, когда региональная система управления природными ресурсами в институциональном и организационном аспектах будет обеспечивать надлежащее регулирующее и контролирующее влияние на темпы, методы и пропорции использования "природного капитала". В современных условиях экономического кризиса именно многоцелевой экологический комплекс и система управления должны создать благоприятные условия для существования локальной социально - экономической системы.

PhD, Assoc. Professor Natalia Kovshun
MA (Student PhD) Vsevolod Strilchuk
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7632

Библиография

1. Білик А.С. Екологічний менеджмент на промислових підприємствах України: зміст та сутність поняття / А.С. Білик // Енергосбережение. Энергетика. Энергоаудит. - 2012. - № 12. - С. 49-64.
2. Білявська Ю. В. Екологічний менеджмент підприємства / Ю. В. Білявська // Економіка України. - 2016. - № 4. - С. 104-111
3. Галушкіна Т. П. Екологічна політика як складова державної регіональної політики / Т. П. Галушкіна, Л. М. Качаровська // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. - 2003. - № 2. - С. 216-220
4. Дорогунцов С. Сталій розвиток — цивілізаційний діалог природи і культури / С. Дорогунцов, О. Ральчук // Вісник Національної академії наук України. - 2001. - № 10. - С. 16-32
5. Кравців В. С. Концептуальні засади формування механізму регулювання екологічної безпеки у транскордонному регіоні / В. С. Кравців, П. В. Жук // Регіональна економіка. - 2015. - № 4. - С. 66-72.
6. Лук'янихіна О.А. Екологічний менеджмент в системі територіального управління: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.08.01 / О.А. Лук'янихіна ; Сум. держ. ун-т. — Суми, 2002. — 19 с.:
7. Мартиненко В. О. Екологічний менеджмент як нова парадигма муніципального управління / В. О. Мартиненко, Ю. Г. Машкаров // Теорія та практика державного управління. - 2009. - Вип. 2. - С. 116-120
8. Ротанов Г. М. Екологічний менеджмент у системі управління конкурентоспроможністю промислового підприємства / Г. М. Ротанов // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Сер.: Економічні науки. - 2012. - № 4. - С. 116-119.
9. Савіна Н. Б. Багатоцільовий екологічний комплекс як організаційно-господарська структура прибережних територій / Н. Б. Савіна, Н. Е. Ковшун // Містобудівне планування і управління прибережними територіями : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 19-20 вересня 2016 р., смт. Сергіївка, Одеська обл. - Одеса, 2016. - С. 101-102.
10. Скрипчук П. М. Концепція сертифікації об'єктів навколишнього природного середовища і територіально-господарських систем стосовно екологічних вимог / П. М. Скрипчук // Стандартизація. Сертифікація. Якість. - 2009. - № 4. - С. 41-51
11. Сморжанюк Т. П. Сталій розвиток в умовах глобалізації та його складові / Т. П. Сморганюк // Економічні інновації. - 2013. - Вип. 53. - С. 253-260
12. Солодкий В. О. Напрямки досягнення стійкості функціонування господарських та екосистем / В. О. Солодкий, Н. Е. Ковшун // Сталій розвиток економіки. - 2013. - № 1. - С. 187-190
13. Тендюк А. О. Теоретичні проблеми екологічного менеджменту / А. О. Тендюк // Економічні науки. Сер.: Економіка та менеджмент. - 2011. - Вип. 8. - С. 329-337
14. Хвесик М. А. Сталій розвиток в умовах глобальних викликів і загроз / М. А. Хвесик, А. М. Сундук, О. І. Добрянський // Економіка природокористування і охорони довкілля. - 2012. - 2012. - С. 5-21
15. Якимчук А. Ю. Сталій розвиток через призму управління збереженням біорізноманіття / А. Ю. Якимчук // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. - 2013. - № 4. - С. 96-102

PhD, Assoc. Professor Natalia Kovshun

MA (Student PhD) Vsevolod Strilchuk

Опубликованы: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7632

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 163-174

References

1. Bilyk, A.S. (2012) Ecological management at industrial enterprises of Ukraine: the essence and essence of the concept .Energy saving. Power engineering. Energy audit, 5, 49-64 (in Ukr.).
2. Bilyavskaya, Yu. V. (2016) Ecological management of the enterprise. Economy of Ukraine. 4. 104-111(in Ukr.).
3. Galushkina, T.P. & Kacharovska L. M. (2013) Environmental policy as a component of the state regional policy . Bulletin of the Khmelnytsky Institute of Regional Management and Law. 2. 216-220 (in Ukr.).
4. Doroguntsov, S. & Ralchuk, O. (2001) Sustainable Development - Civilization Dialogue of Nature and Culture. Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine. 10. 16-32(in Ukr.).
5. Kravtsov, V.S. & Zhuk, P.V. Conceptual Principles for the Formation of a Mechanism for Regulating Environmental Safety in a Transboundary Region . Regional Economics. 4. 66-72. (in Ukr.).
6. Lukyaninina, O.A. (2002) Ecological management in the system of territorial management: Author's abstract. Dis ... Cand. Econ Sciences; Sumy State Un-t. 19
7. Martynenko, V.O. & Mashkarov, Yu.G. (2009) Ecological management as a new paradigm of municipal government . The theory and practice of public administration. Vip. 2. 116-120 (in Ukr.).
8. Rotanov, G. M. (2012) Ecological management in the system of competitiveness management of an industrial enterprise . Scientific herald of Poltava University of Economics and Trade. Sir : Economics. 4. 116-119. (in Ukr.).
9. Savina, N.B. & Kovshun, N. E. (2016) Multidisciplinary ecological complex as the organizational and economic structure of the coastal areas . Urban planning and coastal management: materials of the international scientific and practical conference, September 19-20, Odessa. 101-102 (in Ukr.).
10. Skrypchuk, P.M. (2009) Concept of certification of objects of the environment and territorial-economic systems in relation to environmental requirements. Standardization. Certification Quality. 4. 41-51(in Ukr.).
11. Sforzhanyuk, T.P. (2013) Sustainable development in the conditions of globalization and its components . Economic innovations. 53. 253-260(in Ukr.).
12. Solodky, V.O. & Kovshun, N. E. (2013) Directions of achievement of sustainability of functioning of economic and ecosystems . Sustainable development of economy. 1. 187-190 (in Ukr.).
13. Tendiuk, A.O. (2011) Theoretical problems of ecological management. Economic sciences. Sir : Economics and Management. 8. 329-337 (in Ukr.).
14. Khvesik, M.A. & Sunduk, A.M. & Dobryansky , O.I. (2012) Sustainable development in the context of global challenges and threats . Economy of nature management and environmental protection. 5-21 (in Ukr.).
15. Yakymchuk, A.Yu. (2013) Sustainable development through the prism of the management of the conservation of biodiversity . Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. 4. 96-102 (in Ukr.).

PhD, Assoc. Professor Natalia Kovshun

MA (Student PhD) Vsevolod Strilchuk

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7632

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 163-174

**PhD, Assoc. Professor Igor Sazonets¹⁾
MA (Student PhD) Natalia Sipailo²⁾**

*¹⁾Department of Public Administration, Documentation and
Information Activities, National University of Water and
Environmental Engineering (Rivne, Ukraine)
igorsazonets@gmail.com*

*²⁾Department of Public Administration, Documentation and
Information Activities, National University of Water and
Environmental Engineering (Rivne, Ukraine)
s.natysik@bigmir.net*

**CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF ENTREPRENEURSHIP
LIBERALIZATION IN THE HOTEL BUSINESS OF UKRAINE**

**KONCEPTUALNE ZASADY LIBERALIZACJI PRZEDSIĘBIORCZOŚCI
W DZIEDZINIE HOTELARSTWA NA UKRAINIE**

**КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ЛИБЕРАЛИЗАЦИИ
ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В СФЕРЕ ГОСТИНИЧНОГО БИЗНЕСА
УКРАИНЫ**

Abstract

The article defines the interpretation of the concepts of "hotel", "hotel industry". The characteristic features of activity of subjects of entrepreneurship of a hotel economy are determined. The principles of liberalization of business activity of hotel enterprises are offered. The work reveals the general issues of the classification of hotel business entities. The results of statistical observation of respondents of hotel enterprises in the Rivne region are described. The forms of liberalization of activity of business entities of hotel business are substantiated.

Keywords: *entrepreneurship, hotel, hotel industry, liberalization.*

Streszczenie

W artykule zostały przedstawione pojęcia "hotel", "przemysł hotelarski". Określono charakterystyczne cechy działalności podmiotów gospodarki hotelarskiej. Oferowane są zasady liberalizacji działalności gospodarczej przedsiębiorstw hotelarskich. W pracy przedstawiono ogólne kwestie klasyfikacji podmiotów gospodarczych w branży hotelarskiej. Przedstawiono wyniki badań statystycznych respondentów firm hotelarskich w obwodzie rówieńskim. Zostały uzasadnione formy liberalizacji działalności podmiotów gospodarczych w branży hotelarskiej.

Słowa kluczowe: *przedsiębiorczość, hotel, hotelarstwo, liberalizacja*

**PhD, Assoc. Professor Igor Sazonets
MA (Student PhD) Natalia Sipailo
Opublikowany: 2017-12-30**

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7633

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 175-187

Аннотация

В статье определено трактование понятий «отель», «гостиничное хозяйство». Изучены характерные признаки деятельности субъектов предпринимательства гостиничного хозяйства. Предложены принципы осуществления либерализации предпринимательской деятельности гостиничных предприятий. В работе раскрыты общие вопросы классификации субъектов гостиничного хозяйства. Описаны результаты статистического наблюдения респондентов представителей предприятий гостиничного хозяйства Ровенской области. Обоснованно формы либерализации деятельности субъектов хозяйствования гостиничного бизнеса.

Ключевые слова: предпринимательство, отель, гостиничное хозяйство, либерализация.

Statement of the problem in general outlook and its connection with important scientific and practical tasks.

Activation of entrepreneurship in the sphere of hotel business in Ukraine and its transformation into a significant economic factor can be achieved at the expense of close cooperation of public organizations, business entities, state authorities and local self-government. It is necessary to create a regulatory, legal and regulatory framework that is understandable for businesses, as well as mechanisms for monitoring the implementation of the laws in force governing business activities. The growth of interest of modern economic science in entrepreneurship in the sphere of hotel business by scientists and practitioners-managers, politicians, and entrepreneurs is connected with the fact that Ukraine is one of the largest European states. Geopolitical location, natural and anthropogenic resources that contribute to the development of national tourism. Existing tourist and recreational potential encourages Ukraine to enter the world market as one of the most developed tourist countries. Accordingly, the hotel business is one of the strategic sectors of the economic system, through which there is a further socio-economic development of the state.

Analysis of latest research where the solution of the problem was initiated.

Significant achievements in the development of activities for the liberalization and development management companies hotel industry made by such Ukrainian and foreign scientists as: I. Andrenko, E. Bashmachnikova, M. Boyko, G. Bondarenko, Y. Volkova, L. Yerokhina, N. Kabushkina, Y. Karyagina, I. Lyapina, L. Lukianova, I. Minich, G. Munina, O. Musakina, O. Melnyk, L. Nechyuk, H. Roglev, S. Rudenko, A. Sahak, V. Fedorchenko, O. Chudnovska, M. Yakimenko and others. Along with the contributions and work of specialists and economists on the development of hotel enterprises and their functioning, it should be noted that for the domestic management, hotel industry remains an under-investigated object, especially as regards the issues of liberalization of their activities.

Aims of paper. The purpose of the article is to generalize the conceptual foundations of business activity of hotel business in Ukraine and to develop proposals for its further liberalization.

Exposition of main material of research with complete substantiation of obtained scientific results. Recently,

PhD, Assoc. Professor Igor Sazonets

MA (Student PhD) Natalia Sipailo

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7633

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 175-187

there has been a growing interest of researchers and practitioners increasingly growing interest-in the liberalization of the existing problems of activity of hotel business, resulting in numerous publications.

So Melnyk O.P., investigating the problems of the liberalization of hotel management in Ukraine, determined the role of the industry in the system of expanded reproduction and its significance for the Ukrainian economy (Melnyk O.P., 1999).

Boyko M.G. formed the processes of strategic development of the enterprises of

the hotel industry in terms of liberalization of ownership forms, organizational and legal forms of management in this area (Boyko M.G., 2003)

Andrenko I. B. improved the methodological principles for the segmentation of consumers market of hotel enterprises as one of the modern market strategies and substantiated the necessity of forecasting demand for these enterprises taking into account seasonal fluctuations (Andrenko I. B., (2003).

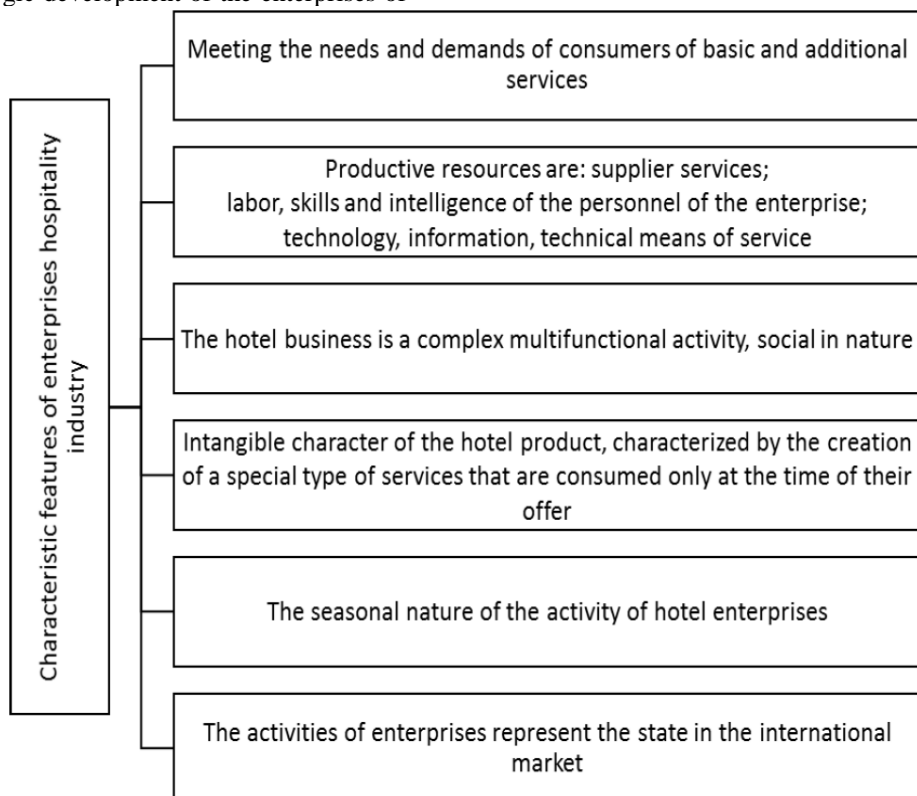

Fig 1. Characteristic features of activity of business entities of the hotel industry
Source: formed by the author on the basis of Roglyev H.Y., 2005)

PhD, Assoc. Professor Igor Sazonets

MA (Student PhD) Natalia Sipailo

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7633

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 175-187

However, the works of the above-mentioned authors do not address the features of the liberalization of activities and management of the development of hotel enterprises, which needs further research. Therefore, considering the features of the liberalization of activities and management of the development of enterprises of the hotel industry in Ukraine, it is appropriate to draw attention to certain features which are characteristic only for similar entities.

Business entities of the hotel industry belong to complex socio-economic systems, within which there are two components: 1 - production of services; 2 - management. These components interact and control one another (Neumann J. von, 1970). The purpose of such organizational formations is the starting point of their interaction. To achieve it, the management system affects the scope of service production. The manifestation of the feedback of such a system is a change in the production of services, causing a certain adjustment to proceed with the process.

We believe that complex socio-economic systems of hotel industry enterprises are characterized by certain features (Fig. 1), which influence their functioning and require special attention in studying issues of liberalization of activities and management of their development.

For the effective implementation of the liberalization of business activities of hotel enterprises in order to ensure competitiveness, in our opinion, it is expedient to implement the following key principles (Fig. 2).

Tourism as a "phenomenon of the 20th century" has led to an increase in the hotel industry, which in combination with the entertainment industry has become the core of

the modern hospitality industry. The concept of "hotel" is quite multifaceted. It is possible to identify such approaches to the definition of this concept (Ivashchuk I.O., Biletsk I.M., 2015):

1. In the XVI-XVII centuries: the hotel is an aristocratic dwelling house with front and courtyards.

2. In the XVIII century: the hotels began to call various buildings - from the city palace to a small home for one family.

The content of the concept of "hotel industry" has been constantly changing over the centuries. Recently, this concept has been associated with entrepreneurial activity, connected with the provision of paid services for persons with accommodation in hotels (Nechaik L.I., 2006). In the future, the range of hotel services expanded, and began to include not only residential services, but also food and other additional services.

Most of the authors (Roglyev H.Y., 2005) associated the term "hotel" as the term derived from the Latin word "hospitalis" which means "friendly" and French of "hospice" - "receiving home for travelers".

Scientist Puctentelio P. R. points out that the hotel is an enterprise providing for people who are away from home, a set of services, the most important of which are accommodation and food services (Puctenelio P.R., 2007).

In accordance with the national standards of Ukraine, the following interpretation of the term "hotel" is given: an enterprise of any organizational form and form of ownership that provides hotel services is not limited to daily refueling beds, cleaning rooms and bathrooms (Touristic services. Classification of hotels: DSTU 4269: 2003).

PhD, Assoc. Professor Igor Sazonets

MA (Student PhD) Natalia Sipailo

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7633

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 175-187

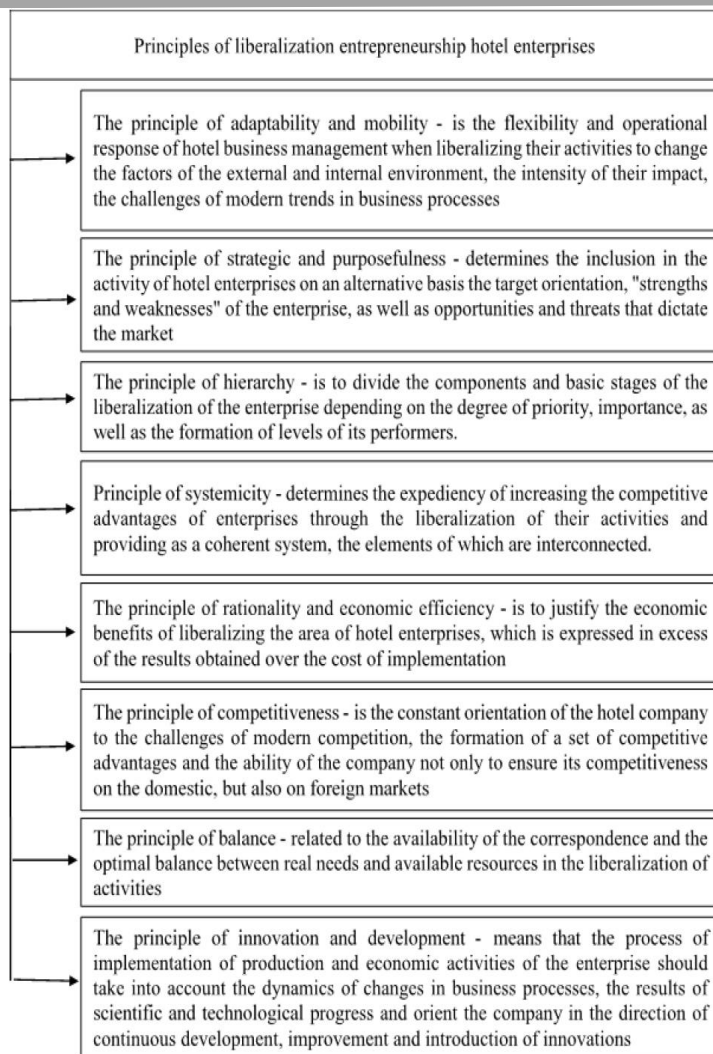

Fig. 2. Principles of liberalization entrepreneurship hotel companies

Source: formed by the author on the basis of Andrenko I. B., 2003, Malskaya M.P., Pandyak I. G., 2009, Melnyk O.P., 1999, Nechaik L.I., 2006.

In the Order No. 43 (dated 18.10.2010) amending the "Rules for the use of hotels and similar means of accommodation and provision of hotel services", it is indicated that the hotel is an enterprise of any organizational form and form of ownership consisting of six and more rooms and provides

hotel services for temporary accommodation with obligatory service (Order of October 18, 2010 № 43 on amendments to the "Rules of using hotels and similar facilities for accommodation and provision of hotel services").

M. P. Malskaya, I. G. Pandyak, P. R. Puztstenylo, who point out that "... this is a

PhD, Assoc. Professor Igor Sazonets

MA (Student PhD) Natalia Sipailo

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7633

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 175-187

means of placement that provides the persons who are out of place of permanent residence a complex of services, the main of which is accommodation and food services» (Malskaya M.P., Pandyak I. G., 2009). O.P. Melnik clarifies that the hotel is "... an enterprise which is intended for reception, accommodation for the night or short-term rest and provision of housing and communal services for a period of 45 days irrespective of the place of permanent residence" (Melnik O.P., 1999). Thus, we note that the aforementioned scientists reflect the purpose of the hotel. However, among these services, there are both basic and additional ones without any mandatory determination. For example, S.V. Semikolienova provides the most accurate definition of the concept, treating the hotel as "... the most common type of hotel business, whose main function is to provide the visitor with general paid services for short-term accommodation and additional services, depending on the certification type of the enterprise" (Semikolenova S.V., 2008). We agree with this definition. The author clearly distinguishes the main services of the hotel, namely: provision of a temporary residence and additional services.

Foreign scientists express their vision of defining the term hotel. Thus, Sorokin A.V. formulates the concept of the hotel as a commercial enterprise, which not only produces, but also offers its own "product", the product in the form of a set of services, the main of which is the service of accommodation and boarding (Sorokina A.V., 2007).

Referring to DSTU 9268: 2003 touring services for hotels and similar accommodation facilities include those consisting of more than seven rooms: have a single management; provide hotel services, including room service, daily bed linen and room and bathroom cleaning; grouped into classes

and categories according to the list of provided services and available equipment and not included in the category of specialized institutions. As can be seen from the above data, the term "hotel" differs in its diversity, which indicates the need for it to be more clearly defined and consolidated at the legislative level (Touristic services. Accommodation facilities. General requirements: DSTU 4268: 2003).

In addition, other companies providing temporary accommodation services are working with the hotel industry, but they are not the main ones for them. Such enterprises include sanatoriums, boarding houses, holiday homes, etc. (Nechaik L.I., 2006).

The paper (Judin H. K., 2011) states that the hotel industry is an essential part of the hospitality industry, which, in turn, is an integral part of the tourism industry. As part of the hospitality industry, the hospitality carries out key functions, as it offers a range of services to the visitors, in the formation and implementation of which all sectors and elements of the hospitality industry are involved.

The peculiarity of the hotel industry is the provision of accommodation and boarding services that are essential for them. Therefore, disclosing the economic essence of the activities of enterprises of the hotel industry, and especially the management of their development, we should pay attention to its non-material nature. Hotel industry is not characterized by the production of a particular product, as a result of economic activity, but the provision of a special kind of services. The implementation of services is not possible for hotel enterprises due to the lack of a material component. Only in conditions of exploitation of the proper material and technical base of the hotel industry enterprises it is possible to achieve a high quality of hotel services (Kaplina A.S., 2011).

PhD, Assoc. Professor Igor Sazonets

MA (Student PhD) Natalia Sipailo

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: [10.5604/01.3001.0010.7633](https://doi.org/10.5604/01.3001.0010.7633)

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 175-187

At the legislative level, the economic activity of enterprises of the hotel industry of Ukraine regulates a set of legislative and regulatory acts, a system of fundamental, sectoral international, intergovernmental and national standards, as well as standards for hotel enterprises. In particular, the Laws of Ukraine "On Tourism", Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Standardization and Certification", State Standards of Ukraine "Tourist Services, Hotel Classification", "Travel Services. Accommodation facilities. General requirements "as well as" Mandatory Hotel Services Certification Rules ". However, even the availability of a wide range of laws, regulations, instructions so far does not allow to fully regulate the provision of quality services in hotel enterprises. This is largely influenced by the pricing policy of Ukrainian hotel companies, which, although closer to the highest, does not meet the outdated material and technical base; lack of sufficient number of skilled personnel; insufficient financing of the industry. The solution to existing problems is related to the need of improving the mechanism of regulation of prices for services in Ukraine, which has been conducted by the state through the system of standardization and certification of services. Together with state institutions in the development of the legislative base of Ukraine, economic organizations are also represented by the Association of Hotel Associations and Hotels of Ukrainian Cities. The growth of the number of members of the Association proves the development of the hotel industry sector of Ukraine.

According to the classification of the WTO, hotels can be classified: by location (city, suburban, rural, roadside, at airports, floating hotels, etc.); by appointment (hotels for permanent residence, transit hotels, hotels for business use); by operation time

(seasonal, year-round); for functional purposes (transit, target - business hotels, resort and tourist); by the level of assortment and cost of services (cheap hotels or hotels with limited service, luxury hotels, top-class hotels, mid-level hotels, aparthotels, economy class hotels, motels, resort hotels) (Roglyev H.Y., 2005). By size (capacity) the hotels are divided into: small (up to 100-150 rooms); average (from 100 to 300-400 rooms); large (from 300 to 600-1000 rooms); gigantic (more than 1000 numbers).

By types of hotels are classified on hotels 1, 2 and 3 coastline; Cottage type club-houses: HV-1 (Holiday Village) - cottages (bungalows) are located on a large area, usually 1 st coastline, services of 4 * -5 * hotels; HV-2 (Holiday Village) - 2nd or 3rd coastline, services of 2 * -3 * hotels.

There are other means of accommodation that can compete with traditional hotels: motels, boarding houses, paradors, riokani, flotes, boletes, rollers, flats, caravans, bungalows, botanicals, etc.

Research and analysis of world experience in the classification and categorization of hotel enterprises have shown that there is no single approach to the classification of hotels in the world yet. The class of a hotel or boarding house is usually determined by the system of classification adopted in this country (region, economic zone), and is confirmed by a certificate issued by a special body, a certification by another chamber.

The most common classification systems are (Malskaya M.P., Pandyak I. G., 2009):

- system of "stars" (Ukraine, France, Austria, Hungary, Turkey, Egypt, China and others);
- system of "letters" (Greece);
- system of "crowns" or "keys" (Great Britain);
- system of "discharges" (Italy, Spain);

PhD, Assoc. Professor Igor Sazonets

MA (Student PhD) Natalia Sipailo

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7633

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 175-187

- system of points (India, countries of Asia);

- system of "diamonds" (USA).

In 2010, the International Agency for Hotel Categorization (WHR Agency - World Hotel Rating Agency), co-founded by European and American hoteliers associations, was founded. In 2011, the agency initiated the implementation of a pilot project (2011-2015) on the unification of categorization of hotels in the world in order to avoid national differences and the joint efforts of a single global classification of hotels in the industry. However, it is difficult to make predictions about the success of such a project due to the difficulty of finding a single denominator of the quality of hotel services, which could be equated with different degrees of economic, demographic and socio-cultural development of the country in different parts of the world (Standards of hotel classification).

Today it is the only example of the successful attempt to reconcile the various types of hotel classification in Europe. The European Union of Hoteliers, Restaurateurs and Café Owners - HOTREC (Hotels, Restaurants & Cafés in Europe), which unites participants from 39 associations from 24 European countries, in 2004 declared a desire to develop a unified classification of hotels. In 2007, the European Hospitality Quality (EHQ) uniform standards for the quality of European hospitality services were agreed (Table 1). In 2009, at the regular congress in Prague, a single European hotel classification system was approved. Since 2010, Austria, the Czech Republic, Germany, Hungary, Sweden, Switzerland have successfully implemented this system. Other countries have pledged to adapt this classification system to their national systems in the near future. For example, in 2009, France has already moved from the classical 4-star rating for it (plus "L" for

Luxury) to the accepted 5-star categorization of hotels (A universal language of the hospitality).

In Ukraine, in accordance with the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 17.10.2011 № 1054 "On Amendments to the Procedure for the Establishment of Categories for Hotels and Other Objects Assigned for the Provision of Services for Temporary Accommodation (Accommodation)", the functions of the Authorized Body for the establishment of categories for hotels and other objects intended for the provision of services for temporary accommodation (accommodation) is performed by the State Agency of Ukraine for Tourism and Resorts. An assessment of the hotel's compliance with the requirements of a certain category is carried out in accordance with the requirements of DSTU 4269 "Tourist services. Classification of hotels ». A certificate of establishment of a hotel of the relevant category is issued for a maximum of three years or if the hotel has a quality management system of not more than five years. It is worth noting that the certification of hotels in Ukraine is voluntary. By 2012, certification was carried out in two directions: mandatory certification of the hotel's safety level compliance with the requirements of DSTU 4268: 2003 and voluntary certification for the category (*). Since 2012, both types of certification have been voluntary. According to the State Standard, hotels are classified into 5 categories, each of which corresponds to the appropriate number of stars.

The peculiarity of the functioning and development of entrepreneurship in the sphere of hotel industry in Ukraine is also that the process of liberalization of their activities takes place in conditions of transformation of the economy of our state. At the same time, low profitability and high regulatory pressure do not allow hotel owners to

PhD, Assoc. Professor Igor Sazonets

MA (Student PhD) Natalia Sipailo

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7633

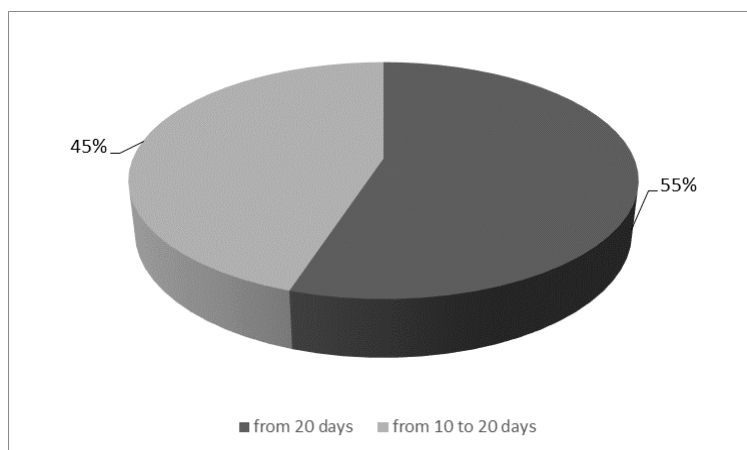
Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 175-187

consider such a business as the main one. Most often in Ukraine, it is combined with other spheres of activity. Finally, as evidenced by the main provisions of a number of legislative and normative-methodological documents adopted by the CMU and the Verkhovna Rada of Ukraine, the priority direction of the Ukrainian economy development is the creation of favorable conditions for the development of the tourism industry and its component - the hotel industry. The state pays special attention to regional development. On this ground, the bodies of state executive power and non-governmental organizations (Association of hotels and hotel associations) in the field of tourism and hotel industry establish appropriate structures and units in the bodies of state executive power, at the level of cities, ray-

ons and regions directly concerned with regional development issues and in particular the liberalization of the activities and the development of the tourism industry and hotel industry.

In order to identify the existing problems in the hotel business and the areas of liberalization in this area, we conducted a survey of 50 respondents from the hotel industry enterprises of the Rivne region. The questions asked to the respondents concerning the conditions of doing business in the sphere of hotel industry and the influence of the state or local self-government bodies. Survey results showed that 55% of respondents registered their business for more than 22 days (Figure 2). Moreover, 68% of respondents had significant difficulties in obtaining a patent or permission for an activity.

Fig. 3. Distribution of answers of respondents to the question: "What is the average length of registration of an economic entity in the sphere of hotel business?"

PhD, Assoc. Professor Igor Sazonets

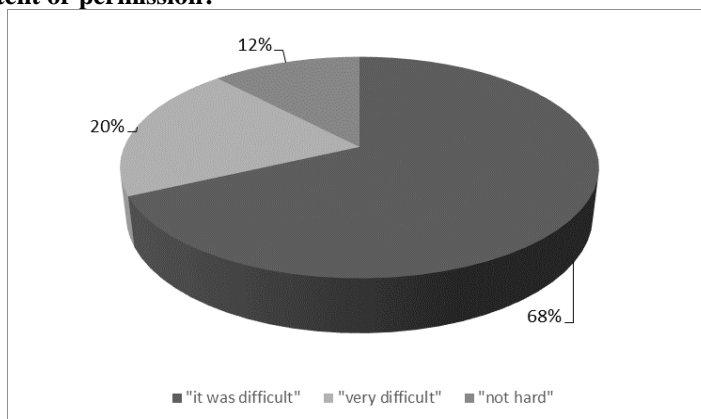
MA (Student PhD) Natalia Sipailo

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7633

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 175-187

Fig. 4. Distribution of answers of respondents to the question: "Was it difficult to obtain a patent or permission?"

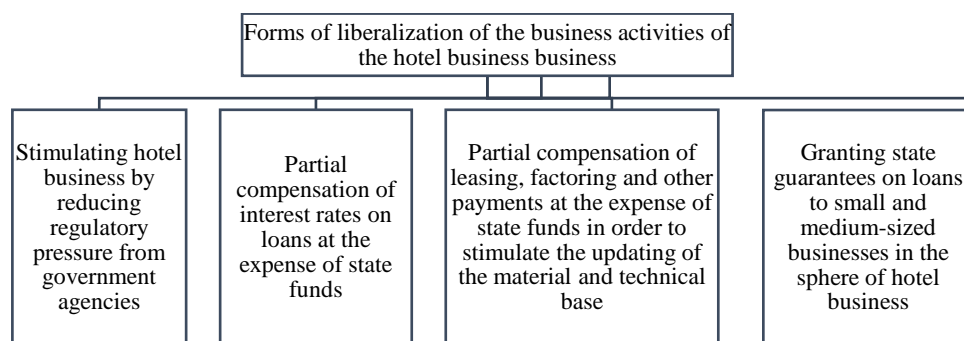
To the question "Are there equal opportunities for obtaining state funding from representatives of small and big business of the hotel industry?" 90% of respondents believe that small hotel enterprises have different opportunities in attracting public financing compared to big business.

Respondents believe that in order to liberalize entrepreneurship in Ukraine, it is necessary to stimulate the attraction of investment in hotel business projects (65% of respondents), to grant preferential loans to

business entities (20% of respondents), use other possibilities of state support for the development of hotel business in Ukraine (10% of respondents).

According to the results of the survey, we can conclude that it is necessary to formulate such a state regulatory, financial and credit policy for Ukraine, which would provide favorable conditions for the development of business entities of the hotel industry of small and medium businesses (Fig. 5)

Fig. 5. Forms of liberalization of business entities of the hotel economy of Ukraine

Source: compiled by the authors.

PhD, Assoc. Professor Igor Sazonets

MA (Student PhD) Natalia Sipailo

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7633

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 175-187

Conclusions. Domestic hotel business is far behind the European standard. And not only on the indicator of the quality of the services itself, but also on its contribution to the development of the economy, the availability of economically feasible jobs created and social guarantees, etc. Taking into account that the development of hotel business is one of the most important factors, not only in the formation, but also in the development of the tourism industry, especially in the conditions of economic and political instability, which today is characteristic of our state, there is an urgent need for maximum assistance and creation of conditions from the authorities for the successful development and liberalization of entrepreneurial activity in the hotel business, which will contribute to solving social problems and economic growth in Ukraine.

Bibliography

1. Андренко І. Б. Організаційно-економічні аспекти розвитку готельного господарства регіону : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.10.01 / Андренко Ірина Борисівна ; Харк. держ. акад. міськ. госп-ва. – Харків, 2003. – 20 с.
2. Бойко М. Г. Формування стратегії розвитку підприємств готельного господарства [Рукопис] : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / Бойко Маргарита Григорівна ; Київський національний торговельно-економічний університет. – Київ, 2003. – 187 с.
3. Іващук І. О. Світовий досвід та вітчизняна практика класифікації та стандартизації готельних послуг / І. О. Іващук, І. М. Білецька // Інноваційна економіка. - 2013. - № 1. - С. 174-180.
4. Капліна А.С. Проблеми реформування підприємств готельного господарства в Україні/А.С. Капліна//Key instruments of human co-existence organization:economnics and law: Material digest of the 7th international scientific and practical conference: (Kiev, London, October 27 – November 1, 2011). – L.: IASHE, 2011. – Р. 18–20.
5. Мальська М. П. Готельний бізнес: теорія та практика : навч. посіб. / М. П. Мальська, І. Г. Пандяк. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
6. Мельник О. П. Удосконалення управління готельним господарством [Рукопис] : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.02 / Мельник Олександр Павлович ; Київський державний торговельно-економічний університет. – Київ, 1999. – 213 с.
7. Наказ від 18.10.2010 № 43 про внесення зміни до «Правил користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1009-10>
8. Нейман Дж. фон Теория игр и экономическое поведение / Нейман Дж. фон, Моргенштерн О. – Москва : Наука, 1970. – 708 с.
9. Нечаюк Л. І. Готельно-ресторанний бізнес: менеджмент : навч. посібник / Л. І. Нечаюк, Н. О. Нечаюк. – Київ : Центр навчальної літератури, 2006. – 348 с.
10. Послуги туристичні. Класифікація готелів : ДСТУ 4269 : 2003. – [Чинний від 2004-07-01]. – Київ : Держспоживстандарт України, 2006. – 13 с. – (Національні стандарти України).
11. Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги : ДСТУ 4268 : 2003. – [Чинний від 2004-07-01]. – Київ : Держспоживстандарт України, 2006. – 9 с. – (Національні стандарти України).
12. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємства : навч. посібник / П. Р. Пуцентейло. – Київ : ЦУЛ, 2007. – 344 с.

PhD, Assoc. Professor Igor Sazonets

MA (Student PhD) Natalia Sipailo

Опубликованы: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7633

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 175-187

13. Роглев Х.Й. Основи готельного менеджменту : навч. посібник / Х. Й. Роглев. – Київ : Кондор, 2005. – 408 с.
14. Семіколенова С. В. Статистичне оцінювання стану та розвитку готельного господарства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.10 «Фінанси, грошовий обіг і кредит». – К., 2008. – 23 с.
15. Сорокина А. В. Организация обслуживания в гостиницах и туристских комплексах : учеб. пособие / А. В. Сорокина. – Москва : Альфа-М, 2007. – 304 с. – (Серия «Профиль»).
16. Юдіна Х. К. Методологічні аспекти обґрунтування дефініції "готельне господарство" / Х. К. Юдіна // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки. - 2011. - № 2. - С. 142-146.
17. Standards of hotel classification: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldhotelrating.com/about.php>
18. A universal language of the hospitality: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldhotelrating.com/about.php>

References

1. Andrenko I. B. (2003). Organizational-economic aspects of hotel industry development in the region: author's abstract. dis ... Candidate econ Sciences: 08.10.01. Kharkiv: Kharkiv State Academy of Municipal Economy (in Ukr.).
2. Boyko M.G. (2003). Formation of the strategy of development of hotel industry enterprises [Manuscript]: diss. ... Candidate econ Sciences: 08.06.01. Kyiv: Kyiv National University of Trade and Economics (in Ukr.).
3. Ivashchuk I.O., Biletsk I.M. (2015). World experience and domestic practice of classification and standardization of hotel services (Innovative economics), 1, 174-180 (in Ukr.).
4. Kaplina A.S. (2011). Problems of Hotel Facilities Reform in Ukraine. Key instruments of the human-co-existence organization: Econmncs and law: from Kiev, London, October 27 to November 1, 2011. – L.: IASHE, (in Ukr.).
5. Malskaya M.P., Pandyak I. G. (2009). Hotel business: theory and practice: teaching. Manual. K.: Center for Educational Literature (in Ukr.).
6. Melnyk O.P. (1999). Improvement management of hotel Industry [Manuscript]: diss. ... Candidate econ Sciences: 08.06.02. Kiev: Kyiv State University of Trade and Economics (in Ukr.).
7. Order of October 18, 2010 № 43 on amendments to the "Rules of using hotels and similar facilities for accommodation and provision of hotel services". Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1009-10>.
8. Neumann J. von (1970). Theory of Games and Economic Behavior. Moscow: Science (in Rus).
9. Nechaik L.I. (2006). Hotel and restaurant business: management: teaching. Manual. Kyiv: Center for Educational Literature (in Ukr.).
10. Touristic services. Classification of hotels: DSTU 4269: 2003. - [Effective from 2004-07-01]. - Kyiv: Derzhspozhyvstandart of Ukraine. (National standards of Ukraine). (in Ukr).
11. Touristic services. Accommodation facilities. General requirements: DSTU 4268: 2003. - [Effective from 2004-07-01]. - Kyiv: Derzhspozhyvstandart of Ukraine, 2006. - 9 p. - (National standards of Ukraine) (in Ukr).
12. Puctenelio P.R. (2007). Economics and organization of tourist-hotel enterprise: teaching. Manual. Kyiv: ZUL (in Ukr).
13. Roglyev H.Y. (2005). Basics of hotel management: teaching. Manual. Kyiv: Condor (in Ukr).

PhD, Assoc. Professor Igor Sazonets

MA (Student PhD) Natalia Sipailo

Опубликованы: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7633

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 175-187

14. Semikolenova S.V. (2008). Statistical estimation of the condition and development of the hotel economy: author's abstract. dis for obtaining sciences. Degree Candidate econ Sciences: special 08.00.10. K. (in Ukr).
15. Sorokina A.V. (2007). Organization of services in hotels and tourist complexes: study. allowance. Moscow: Alpha-M (in Ukr).
16. Judin H. K. (2011). Methodological aspects of the definition of the definition of "hotel industry" (Scientific Bulletin of the Poltava University of Economics and Trade. Series: Economic Sciences), 2, 142-146.
17. Standards of hotel classification: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldhotelrating.com/about.php>.
18. A universal language of the hospitality: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldhotelrating.com/about.php>.

PhD, Assoc. Professor Igor Sazonets

MA (Student PhD) Natalia Sipailo

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7633

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 175-187

PhD Nataliia Stoiko¹⁾
MA Olha Stadnytska²⁾

¹⁾*Land Management Faculty,
Lviv National Agrarian University, (Lviv, Ukraine)
n_stoiko@ukr.net*

²⁾*Land Management Faculty,
Lviv National Agrarian University, (Lviv, Ukraine)
olysyy@email.ua*

**CONCEPTUAL APPROACHES TO IMPROVEMENT OF THE
ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM FOR USE OF
DEGRADED AND UNPRODUCTIVE AGRICULTURAL LAND IN UKRAINE**

**PODEJŚCIA KONCEPCYJNE DO POPRAWY MECHANIZMU
ORGANIZACYJNEGO I EKONOMICZNEGO WYKORZYSTANIA
ZDEGRADOWANYCH I NIEPRODUKTYWNYCH GRUNTÓW ROLNYCH
NA UKRAINE**

**КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ К СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ
ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО МЕХАНИЗМА
ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДЕГРАДИРОВАННЫХ И МАЛОПРОДУКТИВНЫХ
СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ЗЕМЕЛЬ В УКРАИНЕ**

Abstracts

The article presents a conceptual model of the formation of an effective organizational and economic mechanism for the use of degraded and unproductive agricultural land. To achieve the strategic goals of the model, a complex combination of administrative, organizational and economic tools is recommended. The emphasis is made on creation of a state ecological fund, introduction of conservation easement and ecological propagation.

Key words: *organizational and economic mechanism, land use, degraded and unproductive agricultural land, conservation easement.*

Streszczenie

W artykule został przedstawiony model koncepcyjny tworzenia skutecznego mechanizmu organizacyjnego i gospodarczego w zakresie wykorzystania zdegradowanych i nieprodukcyjnych gruntów rolnych. W celu osiągnięcia celów strategicznych modelu zaleca

PhD Nataliia Stoiko
MA Olha Stadnytska

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7634

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 188-197

się kompleksowe łączenie narzędzi administracyjnych, organizacyjnych i ekonomicznych. Nacisk kładzie się na tworzenie państwowego funduszu ekologicznego i wprowadzenie dzierżawy ochronnej.

Słowa kluczowe: *mechanizm organizacyjny i gospodarczy, wykorzystanie gruntów, zdegradowany i nieprodukcyjny grunty rolne, dzierżawa ochronna.*

Аннотация

В статье приведена концептуальная модель формирования эффективного организационно-экономического механизма использования деградированных и малопродуктивных сельскохозяйственных земель. Для достижения стратегических целей модели рекомендуется комплексное сочетание административных, организационных и экономических инструментов. Акцентируется внимание на создании государственного экологического фонда и введении сервитута сохранения.

Ключевые слова: *организационно-экономический механизм, землепользование, деградированные и малопродуктивные сельскохозяйственные земли, сервитут сохранения.*

Introduction

Increase of the number of lands with natural vegetation by means of conservation of degraded and unproductive agricultural lands is one of strategic goals of ecological policy of Ukraine [13]. The task is extremely actual, because degraded and unproductive soils occupy one fifth of arable land in Ukraine (6.5, million hectare) [18]. According to calculations of the specialists of National Agrarian Academy of Science of Ukraine, direct loss from erosion annually constitutes approximately 5 billion USD, and secondary loss, because of yield losses on eroded soils, constitutes 1 billion USD [9].

Though solution of the problem of land degradation in Ukraine is an actual one, there is a negative tendency concerning introduction of land-protective measures. Such tendency is caused by imperfect system of management of land and other natural resources, inefficient mechanism of stimulation of landowners and land-users to introduce environmental activities, absence

of land monitoring and databases about its ecological conditions [16].

Under current conditions, negative impact of degradation processes in land use can be reduced by practical introduction of a new model of performance of the mechanism of degraded and unproductive agricultural lands employment, which should be based on conceptual fundamentals, strategic goals, priority tasks and instruments of their implementation.

Analysis of the recent researches and publication.

Legal base for the mechanism of degraded and unproductive lands employment is described in the fundamentals of the Constitution of Ukraine, Land Code of Ukraine, Laws of Ukraine "On land management", "On land protection", "On state control for use and protection of lands", "On land melioration", "On land lease" and others. The regulatory documents define priority of the requirements to ecological safety in land use and

PhD Nataliia Stoiko

MA Olha Stadnytska

Опубликованы: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7634

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 188-197

expect application of the measures concerning land protection as the national wealth of Ukrainian people. Particularly, The Law of Ukraine "On land protection" says that organization of degraded and unproductive lands employment is made by introduction of the measures of conservation, reclamation and melioration of lands. However, the legislature of Ukraine does not give a clear description of the mechanism for ecological problems solution in land management and has certain drawbacks.

Introduction of land-protective measures is prevented by absence of reliable information concerning quantitative and qualitative content of lands. Different subjects of monitoring, applying different methodologies and observation systems, collect information about land conditions and expansion of the kinds of degradation processes in Ukraine, but do it with different periodicity and representation. Considering the above-mentioned, a reliable spatial determination of the territories, subjected to one or some kinds of land degradation, is a problem task [5].

Data of the State Land Cadaster concerning qualitative conditions of lands ("Characteristics of agricultural lands according mechanical content of their soils and peculiarities, influencing their fertility") are dated 19 years ago and processed mainly according to the results of an overall soil observation, carried out in 1957-1961. Considering the fact that period of credibility of soil maps lasts for 15-20 years, it is clear that the data do not demonstrate real conditions of the soil layer.

According to the land law, agrochemical observation of soils should be made every five years and is obligatory for all landowners and land-users [14; 15]. Actually, such observations are performed not on each land parcel, but on selective land

parcels (e.g. in Lviv region, there are 38 such land parcels) [7].

Unreliable informational supply of soil qualitative conditions complicates making decisions concerning implementation of land-protective measures. According to the data of S. Bulyhin [1], grassing and forestation should be done on 8.6 million ha of arable lands. According to the data of ESC "Institute of Arable Farming" and ESC "Institute of Soil Science and Agrochemistry named after O.N. Sokolovskiy", it is necessary to conserve 8.6-10 million ha of arable lands [8]. According to the operative information of the State Geocadaster of Ukraine, 1.1 million ha of land needs conservation, among them 653.9 thousand ha are degraded lands, 438.3 thousand ha – unproductive lands and 11.9 thousand ha – technologically polluted lands [11].

Under current conditions, there is almost no state control for employment and protection of lands. However, the control should monitor whether landowners and land-users perform their liabilities concerning land protection. Regulatory base, regulating the order of controlling for land use and protection, is imperfect and includes many unclear, declarative statements, practically making no effect on performance of the state control, and some norms have no appropriate mechanism of implementation [17]. Often changes in distribution of responsibilities between state authorities, performing state control for land use and protection, reduce efficiency of its regulation. Responsibilities of local authorities and public inspectors are legally not clearly defined, rights and liabilities are limited. Thus, nowadays the controlling role of the institutions is minimal.

There is almost no control for rational use and protection of lands by land tenants. A condition of land lease agreement does not define the issues concerning control for

PhD Nataliia Stoiko

MA Olha Stadnytska

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7634

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 188-197

soil quality at leased parcels both at the moment of its lease and at the moment of lease end. Control for return of land parcels in appropriate conditions should be done on the base of agrochemical passport of the field (land parcel). However, in lease relations, such instrument of rationalization of land resources use is not practically introduced.

Penalties, used to punish violators of the land legislature, do not perform the functions of preventive economic regulator. Amounts of penalties for environmental violation are still very low, as compared to the value of activity, focused on liquidation of ecological consequences of the violations. Most of the penalties are determined, basing on the calculation of a non-taxable minimum of population income. Thus, the existing system of penalties does not perform its ecologically positive regulatory function.

Importance of land management has greatly decreased in supply of rational land use and protection. Numerous scientists consider that land management is one of the main instruments of land relations regulation. However, for the years of land reform implementation, function of land management has been reduced to development of the projects of land management concerning division of land parcels and technical documentation on land management as to completing of the documents, proving the right for a land parcel. Development of land management schemes and technical-economic argumentation of use and protection of lands of administrative-territorial units is almost not performed [4].

According to S. Osypchuk [10], it is not possible to solve the problem of land protection without the state financing of land-protective works. However, financing of the measures concerning land protection is unsatisfactory. In particular, according to the budget program of State Committee of

Ukraine, i.e. "Protection, reclamation and supply of rational use of land resources", the State budget of Ukraine expected 470 thousand UAH for land protection in 2010, 1404.6 thousand UAH – in 2011, and no money was expected in 2012-2013. Comparing to 2007 and 2008, financing from the State budget of Ukraine for the mentioned goals has been decreased almost 20 times. Besides, actually even the expected amount of financing has not been always implemented [11].

Economic stimulation of the measures concerning land use and protection and improvement of soil fertility by landowners and land-users is an important instrument to regulate land management ecologization. Legislature expects the following instruments of economic stimulation, such as supply of tax and credit privileges for people, implementing land-protective measures on their own expenses; release from land payment for landowners and land-users, performing melioration, reclamation and conservation of land and other works concerning land protection for the period of temporary conservation, building and agricultural development of lands according to the approved documents of land management; reimbursement of income deficiency for agricultural producers because of conservation of degraded, unproductive, as well as technologically polluted lands; application of accelerated depreciation of fixed assets of land-protective and environmental destination.

O. Dorosh says that although economic stimulation of rational use and protection of land is argued by acting land legislature, its measures do not have juridical reveal in the form of a concrete acting mechanism and it does not practically perform in a proper way [3]. In particular, system of privilege crediting exists only at the level of legisla-

PhD Nataliia Stoiko

MA Olha Stadnytska

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7634

tive fundamentals, because costs are not intended for such kind of stimulation. Mechanism of privilege taxation also does not perform because of the limit of kinds, bases and objects of the existing benefits. Reimbursement of income deficiency for agricultural producers from budget costs, because of land conservation, cannot be practically applied, because sources, reasons and order of such compensation still are not regulated in the acting legislature of Ukraine.

Release of landowners and land-users from land payment is the only really efficient instrument of stimulation. However, the instrument does not play a considerable stimulating role. For instance, considering the fact that in 2016 the average size of normative money assessment of 1 ha of arable land constituted 30 927 UAH in Ukraine [2], at a maximum possible rate of land tax, i.e. 1 %, a land-owner saved only 250 UAH annually due to the release from payment for conserved 1 ha land parcel. Thus, the existing mechanism of economic stimulation does not motivate landowners and land-users to carry out measures of degraded land conservation, due to a set of reasons of legal and economic character.

Thus, there is a need to improve the existing mechanism of degraded and unproductive land employment, as well as to introduce new instruments, which are characterized with necessary flexibility and efficiency.

Main material.

Studying the problems of use of degraded and unproductive agricultural lands, the author of the article considers an organizational and economic mechanism as a complex of instruments, supplying efficient and environmental employment of land resources in the system of sustainable development.

Making argumentation as to conceptual fundamentals of degraded and unproductive agricultural lands employment, it is necessary to concern the fact that the mechanism, developed on their base, should support not a single effect, but a balanced development of land management in general. Efficiency of such

mechanism can be improved by synergetic effect from application of relations between different goals and corresponding tasks. Mutual agreement and balance of goals (tasks) of the mechanism enables elimination of dysfunction of land use system, and thus supports ecologization of economic activity, raise of land use profitability and improvement of population's living conditions.

The author of the article considers that a conceptual model of formation of an efficient organizational and economic mechanism of degraded and unproductive agricultural lands employment should have the following form (fig. 1).

Efficiency of the measures concerning implementation of the set goals and tasks depends on the choice of certain regulation instruments. In its turn, choice of one or another instrument is mainly determined by peculiarities of the regulation objects. Sphere of land-protective activity can be characterized with the following peculiarities:

- a long time gap between the expenses, intended for land-protective measures, and the obtained results;
- creation of the services, having character of social benefits (supply of privileges as a result of generation, reclamation, support and regulation of ecosystem processes);
- incapability of market economy to supply efficient employment of land resources under external effects (externals) in land use;

PhD Nataliia Stoiko

MA Olha Stadnytska

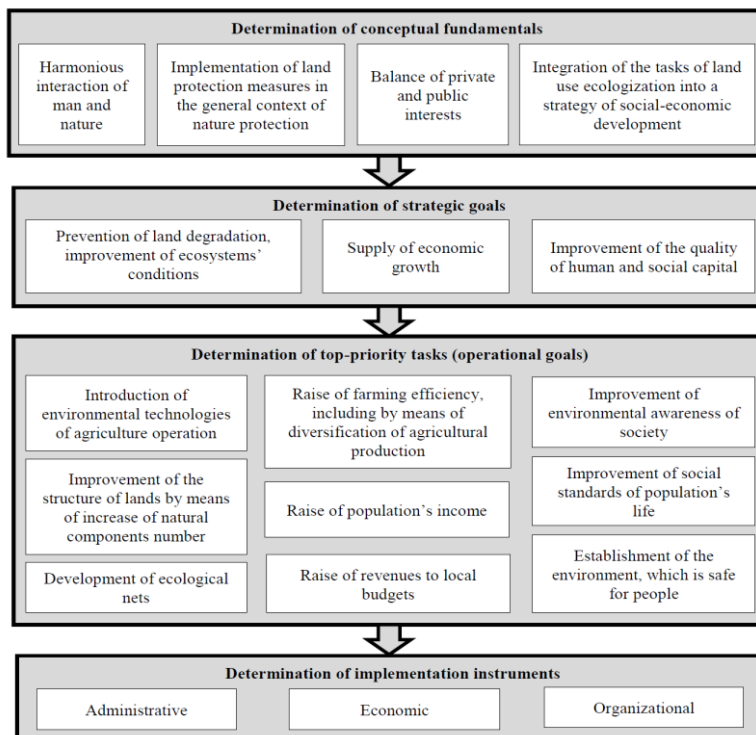
Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7634

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 188-197

- high importance of administrative institutions in the mechanism of land protection management

Fig. 1. A conceptual model of formation of an efficient organizational and economic mechanism of degraded and unproductive agricultural lands employment

Source: developed by the author with consideration [6].

Positive results in the field of regulation of relations concerning employment of degraded and unproductive lands can be achieved by an integrated approach to land resources management. Considering the above-mentioned, it is necessary to develop an organizational and economic mechanism of employment of degraded and unproductive agricultural lands on the base of combination of administrative, organizational and economic regulation instruments (fig. 2).

The selected regulation instruments should meet the following requirements: to contain necessary conditions and means of

introduction; to achieve ecological goals at minimum expenses; to make a just distribution of consequences, caused by introduction of the instruments, between different business entities; to be flexible to economic and other changes; to create long-term stimuli, which would focus business entities on search of the best environmental solutions. It is worth mentioning that the proposed instruments will be efficient in case of their complex application.

Among the economic instruments, special attention is paid to payments for employment of natural resources and penalties, which make base for establishment of

PhD Nataliia Stoiko

MA Olha Stadnytska

Opublikowany: 2017-12-30

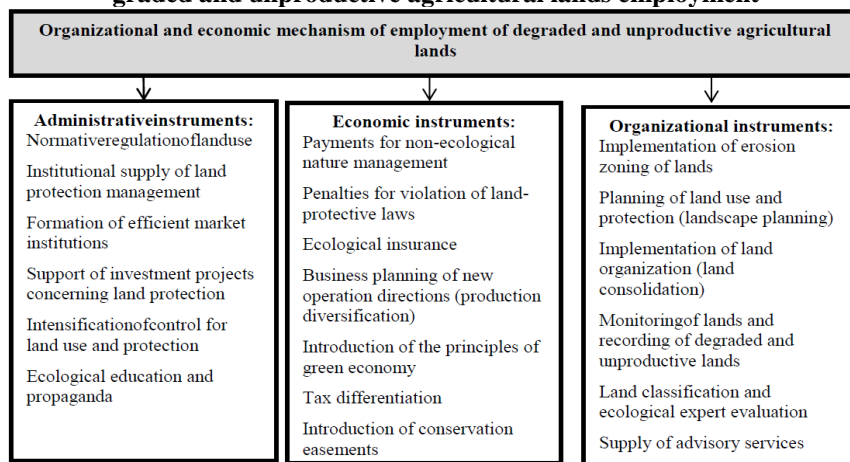
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7634

a state ecological fund. The fund costs should be also used for implementation of land resources protection, expected in the general state and regional programs.

The author of the article considers that it is interesting to use experience of the United State of America, where most of agro-ecological programs are developed

on the principles of free will and stimulation and they expect agro-protective agreements between landowners and the state or local authorities. Conservation easement is one of such agreements, which is revealed in restriction of certain kinds of land use or cease of any activity for indefinite period (often long-term) or for permanent [19].

Fig. 2. Instrument of supply of an organizational and economic mechanism of degraded and unproductive agricultural lands employment

Source: developed by the author.

Among the economic instruments, special attention is paid to payments for employment of natural resources and penalties, which make base for establishment of a state ecological fund. The fund costs should be also used for implementation of land resources protection, expected in the general state and regional programs.

The author of the article considers that it is interesting to use experience of the United State of America, where most of agro-ecological programs are developed on the principles of free will and stimulation and they expect agro-protective agreements between landowners and the state or local authorities. Conservation easement is one of such agreements, which is revealed in restriction of certain kinds of land use or

cease of any activity for indefinite period (often long-term) or for permanent [19].

As it was mentioned above, conservation easement is determined between the state, local authorities and landowners to protect lands for the future generations or satisfaction of ecological needs of society. The easement helps to keep the right of private property, to live on their own land and use their land along with tax benefits.

There are two kinds of conservation easement:

- conservation easement, when a landowner does not always agree to sell or present certain rights, related to his/her property (often it is the right to share or divide land territory);
- conservation easement, when a landowner selectively resigns the rights,

PhD Nataliia Stoiko

MA Olha Stadnytska

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7634

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 188-197

necessary for certain environmental goals (expansion of nature-protective territory, protection of water quality, supply of ways for flora and fauna migration, etc.). It is individually completed, considering satisfaction of landowner's needs, i.e. property (land parcel, real estate) continues to bring economic benefits for the region in the form of economic activity, supply of job positions, payment of property taxes.

Thus, conservation easement can support regulation of protective activity by conservation of degraded lands, which are in private ownership. Development and support of alternative kinds of activity, particularly recreational one, is an important aspect of such regulation.

Generally, in Ukraine, there is a big problem concerning introduction of economic instruments, i.e. absence of an efficient market institution. The fact preventing efficiency of financial transfers between the subjects of land use and population of a certain territory by means of local authorities or special authorized state bodies. In the author's opinion, the problem of costs deficiency for stimulation and implementation of land-protective measures is mainly connected with such economic phenomenon as "resource curse". Obtaining secured revenues from land resources employment, the government is incapable to develop a "just" taxation system and create efficient state institutions [20]. In such situation, one observes absence of a "social contract". Its theory is revealed in a transfer of a share of freedoms from citizens to the government in return for support of the law and order in society [12]. Consequently, in spite of the fact that in Ukraine there is a certain regulatory mechanism of rational use and protection of lands, the mechanism is almost inactive because of the absence of interest by power

authorities and the part of society, which obtains profit (often shadow one) from employment of land resources in agrarian business.

Conclusions.

Implementation of the set tasks and achievement of strategic goals of the conceptual model of development of an efficient mechanism of degraded and unproductive agricultural lands employment is revealed in a complex combination of administrative, organizational and economic instruments.

Efficiency of the economic instruments directly depends on market relations in the field of land management, which should be rigidly controlled by appropriate state authorities.

To raise efficiency of performance of the mechanism of employment of degraded and unproductive agricultural lands in Ukraine, it is proposed to develop a state ecological fund, financing land protection measures, including the ones, focused on withdrawal of degraded and unproductive lands for conservation. It is recommended to introduce conservation easement as an instrument of implementation. It is expressed in agreements on restricted employment of degraded and unproductive lands.

Activation of the state ecological policy, particularly in the field of ecological propaganda among rural population, and supply of advisory services at the level of local authorities in the field of land protection and alternative kinds of activity are the important conditions for implementation of the conceptual model of establishment of an efficient mechanism of degraded and unproductive agricultural lands employment.

PhD Nataliia Stoiko

MA Olha Stadnytska

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7634

Bibliografia

1. Булигін С.Ю. Регламентация технологического навантаження земельних ресурсів / С.Ю. Булигін // Науковий вісник Національного аграрного університету. – 2005. – Вип. 87. – С.185-191.
2. Довідник показників нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://data.gov.ua/file/653/download?token=fhvR1A9l>
3. Дорош О.С. Стимулювання раціонального землекористування як економічний механізм поліпшення екологічного стану земельних ресурсів // Вісник аграрної науки. – 2006. – № 11. – С. 59-62.
4. Колганова І.Г. Інноваційні проблеми землеустрою у період проведення земельної реформи / І.Г. Колганова // Інноваційна економіка. – 2013. – № 2. – С. 159-163.
5. Колмаз Ю.Т. Оцінювання процесів деградації земель та опустелювання: світовий та вітчизняний досвід / Ю.Т. Колмаз, О.О. Ракоїд, Л.Д. Проценко, О.В. Легка // Агроекологічний журнал. – 2015. – № 1. – С. 8-21.
6. Механізми управління земельними відносинами в контексті забезпечення сталого розвитку / Ш. І. Ібатуллін, О. В. Степенко, О. В. Сакаль [та ін.]. – К.: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. – 52 с.
7. Моніторинг об'єктів довкілля [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iogu.gov.ua/monitorynh-objektiv-dovkillya/monitorynhovi-dilyanky/>.
8. Національна доповідь про стан родючості ґрунтів. – К., 2010. – 113 с.
9. Національна доповідь щодо завершення земельної реформи / за наук. ред. Л.Я. Новаковського. – К.: Аграр. наука, 2015. – 48 с.
10. Осипчук С. О. Про охорону земель в Україні / С. О. Осипчук // Землевпорядний вісник. – 2006. – № 2. – С. 28-36.
11. Охорона земель [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://land.gov.ua/info/okhorona-zemel/>.
12. Політологічна енциклопедія. – Навчальний посібник Книга II / Укладачі: Карасевич А. О., Шачковська Л.С. – Умань.: ПП Жовтий О.О., 2016. – 560 с.
13. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21.12.2010 р. № 2818-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2818-17/conv>.
14. Про охорону земель : Закон України від 19.06.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/962-15>.
15. Про суцільну агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення : Указ Президента України від 02.12.1995 № 1118/95 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1118/95>.
16. Про схвалення Концепції боротьби з деградацією земель та опустелюванням : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2014 р. № 1024-р // Землевпорядний вісник. – 2014. – № 11. – С. 53-55.
17. Роженьок О. О. Генезис державного контролю за використанням та охороною земель у незалежній Україні / О. О. Роженьок // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. – 2014. – № 1. – С. 82-87.
18. Розширений п'ятирічний звіт про опустелювання та деградацію земель. – К., 2012 – 45 с.
19. Стойко Н.Є. Зарубіжний досвід консервації земель / Н. Є. Стойко // Вісник Львівського національного аграрного університету : економіка АПК. – 2014, № 21 (2). – С. 149-156.
20. Richard M. Auty. Sustaining Development in Mineral Economies: The Resource Curse Thesis. – London: Routledge, 1993. – 272 p.

PhD Nataliia Stoiko

MA Olha Stadnytska

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7634

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 188-197

References

1. Bulyhin S. Yu. Rehlamentatsiia tekhnolohichnoho novantazhennia zemelnykh resursiv / S. Yu. Bulyhin // Naukovyivisnyk Natsionalnoho ahrarnoho universytetu. – 2005. – Vyp. 87. – S. 185-191.
2. Dovidnyk pokaznykiv normatyvnoi hroshovoi tsinky zemelsilskohospodarskohopryznachennia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://data.gov.ua/file/653/download?token=fhvR1A9I>
3. Dorosh O. S. Stymuliuvannia ratsionalnoho zemlekorystuvannia yak ekonomichnyimekhanizmpolipshennia ekolohichnoho stanuzemelnykh resursiv // Visnyk ahrarnoi nauky. – 2006. – № 11. – S. 59-62.
4. Kolhanova I. H. Innovatsiini problemy zemleustroiu u period provedennia zemelnoi reformy / I. H. Kolhanova // Innovatsiina ekonomika. – 2013. – № 2. – S. 159-163.
5. Kolmaz Yu. T. Otsiniuvannia protsesiv dehradatsii zemel ta opusteliuvannia: svitovy ta vitchyznyanyi dosvid / Yu. T. Kolmaz, O. O. Rakoid, L. D. Protsenko, O. V. Lehka // Ahroekolohichnyi zhurnal. – 2015. – № 1. S. 8-21.
6. Mekhanizmy upravlinnia zemelnymy vidnosynamy v kontekstizabezpechennia stalohorozvytku / Sh. I. Ibatullin, O. V. Stepenko, O. V. Sakal [ta in.]. – K.: Derzhavna ustanova «Instytut ekonomiky pryrodokorystuvannia ta stalohorozvytku Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy», 2012. – 52 s.
7. Monitorynh obektiv dovkillia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.iogu.gov.ua/monitorynh-obektiv-dovkillia/monitorynhovi-dilyanky/>
8. Natsionalna dopovid pro stan rodiuchosti hruntiv. – K., 2010. – 113 s.
9. Natsionalna dopovid shchodo zavershennia zemelnoi reformy / za nauk. red. L. Ya. Novakovskoho. – K.: Ahrar. nauka, 2015. – 48 s.
10. Osypchuk S. O. Pro okhoronuzemel v Ukraini / S. O. Osypchuk // Zemlevporiadnyivisnyk. – 2006. – № 2. – S. 28-36.
11. Okhorona zemel [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://land.gov.ua/info/okhoronazemel/>
12. Politolohichna entsyklopediia. – Navchalnyi posibnyk Knyha II / Ukladachi: Karasevych A. O., Shachkovska L. S. – Uman.: PP Zhovtyi O. O., 2016. – 560 s.
13. Pro Osnovni zasady (stratehiiu) derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2020 roku : Zakon Ukrainy vid 21.12.2010 r. № 2818-VI [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2818-17/conv>.
14. Pro okhoronu zemel : Zakon Ukrainy vid 19.06.2003 r. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/962-15>.
15. Pro sutislnu ahrokhimichnu pasportyzatsiiu zemel silskohospodarskoho pryznachennia : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 02.12.1995 № 1118/95 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1118/95>
16. Pro skhvalennia Kontseptsii borotby z dehradatsiieiu zemel ta opusteliuvanniam : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 22 zhovtnia 2014 r. № 1024-r // Zemlevporiadnyi visnyk. – 2014. – № 11. – S. 53-55.
17. Rozheniuk O. O. Henezys derzhavnoho kontroliu zavykorystanniam ta okhoronoiu zemel u nezalezhnii Ukraini / O. O. Rozheniuk // Visnyk Zaporizkohonatsionalnoho universytetu. Yurydychna nauka. – 2014. – № 1. – S. 82-87.
18. Rozshyrenyi piatyrichnyi zvit pro opusteliuvannia ta dehradatsiiu zemel. – K., 2012 – 45 s.
19. Stoiko N. Ye. Zarubizhnyi dosvid konservatsii zemel / N. Ye. Stoiko // Visnyk Lvivskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu : ekonomika APK. – 2014, № 21 (2). – S. 149-156.
20. Richard M. Auty. Sustaining Development in Mineral Economies: The Resource Curse Thesis. – London: Routledge, 1993. – 272 p.

PhD Nataliia Stoiko

MA Olha Stadnytska

Opublikovany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7634

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 188-197

Dr hab. Alina Yakimchuk¹⁾

MA (Student PhD) Yuliya Semenova²⁾

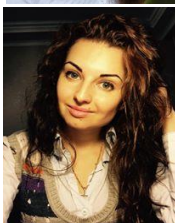
¹⁾Department of Public Administration, Documentation and Information Activities, National University of Water and Environmental Engineering (Rivne, Ukraine)

alinayakim@ukr.net

ORCID: 0000-0002-5038-5215

²⁾Department of Public Administration, Documentation and Informational Activities, National University of Water and Environmental Engineering (Rivne, Ukraine)

yuliya_kh@ukr.net

FORMATION OF THE MARKET FOR ENVIRONMENTAL SERVICES IN THE CONTEXT OF RATIONAL WATER USE

KSZTAŁTOWANIE SIĘ RYNKU USŁUG EKOLOGICZNYCH W KONTEKŚCIE RACJONALNEGO WYKORZYSTANIA WODY

ФОРМИРОВАНИЕ РЫНКА ЭКОЛОГИЧЕСКИХ УСЛУГ В КОНТЕКСТЕ РАЦИОНАЛЬНОГО ВОДОПОЛЬЗОВАНИЯ

Abstract

This article comprises definitions of environmental services, environmental services market as well as the preconditions for creating a loyal environment for the development of environmental services market. We propose principles of improving the system of relationships environmental services subjects in the context of rational water resources use. The key moments of improving the system of rational water resources use while using market tools for environmental services have been described. We designate the principles of environmental services market forming in Europe. We analyze the issues of inheriting these principles in Ukraine and we propose the ways for their optimization.

Keywords: *environmental services, rational water resources use, environmental services market, optimization.*

Streszczenie

W artykule zostały zdefiniowane pojęcia usług ekologicznych, rynku usług ekologicznych, a także wskazane warunki wstępne tworzenia przyjaznego środowiska dla rozwoju rynku usług ekologicznych. Zostały zaproponowane zasady doskonalenia systemu relacji interpersonalnych prezentowania usług ekologicznych w kontekście racjonalnego zużycia wody. Także zostały opisane najważniejsze elementy doskonalenia systemu racjonalnego zużycia wody z wykorzystaniem narzędzi rynku w sferze nadawania usług ekologicznych.

Dr hab Alina Yakimchuk

MA (Student PhD) Yuliya Semenova

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7635

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 198-206

Zostały przedstawione zasady kształtowania się rynku usług ekologicznych w Europie, a także przeanalizowana problematyka naśladowania danych zasad na Ukrainie oraz proponowane sposoby optymalizacji.

Słowa kluczowe: usługi ekologiczne, racjonalne wykorzystanie wody, rynek usług ekologicznych, optymalizacja

Аннотация

В статье определены понятия экологических услуг, рынка экологических услуг, обозначены предусловия создания лояльной среды для развития рынка экологических услуг. Предложены принципы усовершенствования системы взаимоотношений субъектов предоставления экологических услуг в контексте рационального водопользования. Описаны ключевые моменты улучшения системы рационального водопользования, используя рыночные инструменты в сфере предоставления экологических услуг. Обозначены принципы формирования рынка экологических услуг в Европе. Проанализирована проблематика наследования данных принципов в Украине и предложены пути оптимизации.

Ключевые слова: экологические услуги, рациональное водопользование, рынок экологических услуг, оптимизация.

Statement of the problem in general outlook and its connection with important scientific and practical tasks. The market of environmental services is not only an independent branch of modern entrepreneurship but it also may be used as an economic tool of the mechanism of rational natural resources use in general but of rational water resources use in particular.

The 'green economy' is a lever arm for developing the market of environmental services as its providing means for environmentalization of political decisions, legislative transformations and intensification of the western partnership in the environmental sphere.

The market of environmental services includes market of environmental goods, environmental industry, non-material environmental services, ecologic capital and works as activities themselves. All of these elements are tools for effective work of the mechanism of rational resources use. The administration of these tools can show serious economic and environmental results.

Analysis of latest research where the solution of the problem was initiated.

Significant achievements in the development of the theoretical issues for the environmental services market improvement made by such scientists as: Galushkina T. P., Gordiychuk Y. G., Khumarova N. I., Berzina S. V., Pruygara I. O., Fomenko V. A., Lipanova O. A., Brezovska Y V., Sydorchenko T. F., Kostetska K. O., Yatskov A. V., Saadjan I. A., R.H. Dubas, A.V. Yatsyk, L.H. Melnyk, O.I. Karintseva,

S.M. Shevchenko, M.A. Khvesyk, Y.M. Hryshchenko and others. Along with the contributions of scientists on the subject matter of the paper, it should be said that in the context of rational water resources use the aspect of environmental services still remains not fully investigated, the environmental services are hardly classified. We shall develop this classification to facilitate improving of the system of rational water resources use.

Dr hab Alina Yakimchuk

MA (Student PhD) Yuliya Semenova

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7635

Aims of paper. The purpose of the paper is analyzing the possibility of including environmental services as one of the tools of the economical mechanism of rational water resources use. We want to discover the ways this market of environmental services should work and also which kind of economic situation may become a precondition to creating this market.

Exposition of main material of research with complete substantiation of obtained scientific results.

Using of the marketing tools for obtaining the environmentalization aim and rational water resources use is a part of the economic mechanism of water resources use the same as cooperation of economic structures, forms, methods which form the water legislation economy subjects (Melnyk L. G., 2003).

Now we start with investigating the key preconditions for stimulating the development of environmental economy, such as creating the huge market of ecologic goods, services similar to the European one. This European market repeats the strategies of the sustainable development such as:

- Changing the unstable industrial models and consumption (we mean the resource-saving technologies, nature protecting technique;
- Environmentally clean and clear production;
- Rising the nature environment quality,
- Playback of the destroyed environmental systems and landscapes (here we take into consideration first of all water systems);
- The development of environmental evaluations system;
- Environmental liability insurances (Vorobyova O. A., 2010).

Principles of sustainable development dictate that water inflow must increase due

to water recycling and the use of alternative sources. So now we insist that the increase in water consumption due to population growth and the sanitation level must be compensated by the technological reduction of water use. This process should include the reduction of transport and technological losses and redundant waste (Ukrainian Hydro-Economic Complex Provided Sustainable Development, 2005). Modern economic theory emphasizes that exactly the private business in the sphere of rational natural resources use is the first step to gain such a progress. But private sector needs a positive economic climate which means possibility for investigations and innovations, credits and safe insurance policy.

The system of environmental insurance is one of the weakest aspects of Ukrainian environmental services system. But still we start analyzing of the ecologic entrepreneurship with nature-saving and rational resources use investments (Khvesyuk M., 2006).

The development of the environmental market depends on the public demand for the environmental goods, services, technologies and safe and qualified environment. This comes to concrete environmental policy, system analysis and evaluation of the regional environmental markets structure. So environmental entrepreneurship is mostly small and middle business which needs a special support (T.P. Galushkina and others, 2012). The situation depicts how a small positive environmental idea is weak and hardly realized unless it is a good business idea or other words – idea for business. This is how it works in the well-developed countries: there is a strategy for environmental thinking for common units, for small entrepreneurs and for corporations. For example, the strategy of “environmental thinking for radical trans-

Dr hab Alina Yakimchuk
MA (Student PhD) Yuliya Semenova
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7635

formation". They provide some environmental principles of nature for the innovations businesses such as:

- **Networks:** here we take into consideration that all living systems are interconnected so they may share their resources while using boundaries.
- **Cycles:** this for sure is about the dematerialization point, because an ecosystem may generate no waste if using the tools of secondary use etc.
- **Partnership:** Environmental strategies mean co-operation, partnership and networking.
- **Diversity:** Environmental systems achieve the resilience and robustness through the variety and complexity of their environmental webs so that increasing diversity may cause the increasing of resilience.

The particular point -partnership - concerns also the cooperation of business and environmental organizations.

Environmental policy in global aspect means co-working in such fields as using no-waste technologies, using water-cleaning technologies at the end of the production processes. The first point (if analyzing the water field) is connected not only with lessening of water wastes but also with considering a regional factor while planning the water-intensive production. So intensification of the environmental businesses means its diversification and accurate planning. Basic principles of environmentalizations may be used at any enterprise, such as dematerialization, and forming of the environmental thinking as its part. But environmental policy is also connected with structural, investment, financial, scientific, social, budget policy and also tax policy and inner-economical one (Melnyk L. G. and others, 2005). Modern Ukrainian environmental law does not al-

low to develop resource-saving technologies at enterprises. The power to do this is rude fiscal policy but we consider it only in combination with environmental education and the development of environmental mentality (Melnyk L. G., 2003).

Evolution of the environmental services market also shows a close connection between rising of the quality and quantity of these services and between intensifying of the environmental mentality.

Here we shall use the classification of the environmental services to the objects which they influence, such as:

- Goods and services which stop or lessen dropping of the polluted parts into the atmosphere;
- Goods and services which stop or lessen dropping of the polluted parts into the water objects;
- Goods and services which prevent or lessen wasted formation;
- Goods and services which prevent or lessen land degradation.

So these services are used to create an equipment for environmental protection, for resources-saving and for environmental landscaping and also the informational environmental businesses (T.P. Galushkina and others, 2012).

This classification is most valid for the subject of our investigation because it is useful in our attempts to combine the strategy of environmental services market and the aspect of rational water resources use. In particular we are interested in those goods and services which prevent or lessen dropping of the polluted parts into the water objects.

We also take into account the individual and general types of services; industrial and non-industrial types; the services for

Dr hab Alina Yakimchuk
MA (Student PhD) Yuliya Semenova
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7635

free and services which cost money; regular services and one for time services (Khvesyk M., 2006).

We also need to analyze what kind of organization may give these services. This analytics is useful in creating the principles and pre-conditions for existing of the whole services market. These can be state organizations (these which are connected with the environmental legislation), or public organizations (such as children organizations, student groups, parties, environmental unions etc) and private organizations (marketing, insurance, consulting, audit etc).

According to the classification of the main water consumers, which are agriculture, industry and communal use, we shall try to find out which of these sectors have needs for environmental services and of what kind of them. But moving from general to particular, we take into account all kinds of water consumption by the purpose of water use:

1. Provision of drinking water;
2. Municipal needs;
3. Medical and recreation purposes;
4. Agriculture (without irrigation);
5. Irrigation;
6. Industrial needs;
7. Hydroelectric engineering;
8. Water transport and water rafting;
9. The needs of fishing industry;
10. Sewerage;
11. Environmental protection;
12. Sanitary needs;
13. Multipurpose use etc (Yatsyk A., 1997).

Using the statistical data we calculate that municipal needs rank first basing on the water demand, followed by industry and agriculture.

In this investigation we'll focus on one of the main water consumers such as agriculture.

The main problems of water consumption in agriculture are the such as:

- insufficient number of centralized water systems and wastewater treatment thereof;
- inadequate technical conditions of agricultural water supply systems due to their inconsistency with the standards.

Solving of these problems requires firstly reducing water losses during its transportation to the irrigated fields (Yatsyk A, 1997). Here we turn to the experience of the developed countries which find creating the special equipment also as a part of environmental services market. This point of view (meaning in classifying) helps us theoretically to bring out environmental services field to the market policy. Attraction of water resources in agricultural turnover should consider the trend of non-recoverable water use decrease in general. Using such tools or environmental services as the intelligent closed control systems for automating water distribution and irrigation is the main step toward the rational water resources use in this field.

Here we fix the types of environmental services for the agricultural sphere in context of water resources as they are commonly provided in Ukraine and in the European countries.

Dr hab Alina Yakimchuk
MA (Student PhD) Yuliya Semenova
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7635

Types of environmental services for the agriculture	Subtypes and characteristic of separate types and positions
Monitoring of the environment	Agro-environmental monitoring and monitoring of water resources using the methods of distant water probes
Environmental management	Environmental -economical evaluation of water resources; creating of the environmental policy for the agricultural enterprises; organization of agricultural and resource-saving studies, seminars, public talks etc; economical calculations and evaluation of the necessity of nature-saving activities at the agricultural enterprises; innovational marketing Excursions, walks etc
Green tourism	
Environmental consulting	Water resources environmental safety consulting; agricultural consulting
Environmental audit (and water expertise)	Complex investigation of agricultural farms; investigation of land parts;
evaluation of the polluted parts release	Licenses for the special water use, for the polluted wasted release Decreasing of the sewerages, control at its influence on the water resources
and so managing the sewerages problems	
Environmental insurance	Purchasing an insurance, finding out risks
Environmental engineering	Which means technical base expertise
Devices for environmental controlling	Purchasing a particular devices and systems for environmental controlling of water resources quality

Fig 1. Rate of types of environmental services for the agricultural sphere in context of water resources use

Source: formed by the author on the basis of (O. I. Orel, 2014)

The multi-vector market of environmental services includes all of these particular types and we start with environmental management as the binding modeling tool for the rational water resources use. So the environmental management starts with environmental -economical evaluation of water resources. Purchasing water, or payments for water is basis of the economical mechanism rational water resources use. In Ukraine, water is chargeable for all customers and the cost is determined by some basic components such as: licenses, normative, payments rates and payments distribution system.

Most economists emphasis that environmental problems may be solved by giving some temporary financial privileges for those enterprises which introduce water saving technologies and environmentally safe technologies. As we determined that environmental technologies creature is one of the environmental services, we make an intermediate conclusion about the necessity of using some market tools among environmental services to develop another environmental services. This comes to one complicated system of rational water resources use where environmental services market becomes not just a tool but separate system subject (T.P. Galushkina, 2008).

But another point of view is the necessity of introducing the market mechanism also in the system of payment regulations instead of a strong state control.

Now the environmental services market is facing not only inner, system problems, but more outer – connected with the current economic and political situation in Ukraine.

Private organizations which provide environmental services, the same as state

Dr hab Alina Yakimchuk
MA (Student PhD) Yuliya Semenova
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7635

structures, need financial support as investments for providing innovations in the sphere of nature saving. The innovational sector itself has a number of problems such as:

1. Lack of the objective and prognostic vision of the innovational potential development, especially in the environmental services sector.
 2. Here comes the tendency to low level of environmental vision in general.
 3. There is lack of personnel trained for literate use of innovations in the environmental services sector.
 4. There is a global consumers' attitude toward the environmental services enterprises.
 5. Weak institutional providing of the environmental services market.
 6. Low control for innovational activities.
 7. Low legislative support.
 8. Non-using of innovations even in the sector of environmental services which strongly depend on innovations.
- When enterprises start another kind of services or change one to another they do not always take into consideration the innovational factor.

Returning to the environmental services for water resources, we shall stop at the point of environmental audit as the significant part of the system or its basis. So environmental audit in water resources field is a management tool for systematical, periodical, objective evaluation of the ration between processes for the water resources protection. Consequently, it must increase the effectiveness of the enterprises which produce environmental services and

goods. The American data shows an increasing of the dependence of companies' competitiveness from their environmental politics and environmental audit (T.P. Galushkina, 2008).

Now the development of water audit seems to be almost uncontrolled because of its non-being taken into account into the regulatory politics and because of absence of some development program. Here we depicted the preconditions and principles of water resources audit market creating and developing.

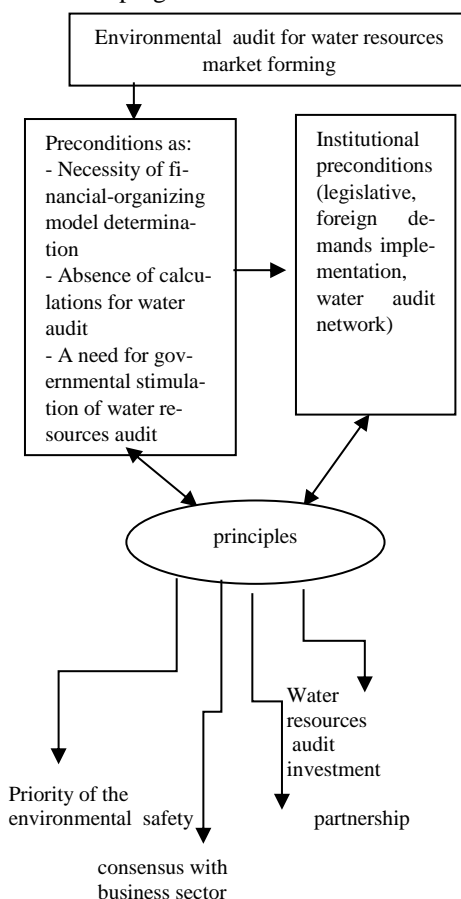

Fig 2. Conceptual basis for the environmental water resources audit market forming in Ukraine

Source: formed by the author on the basis of (T.P. Galushkina and others, 2012)

Dr hab Alina Yakimchuk
MA (Student PhD) Yuliya Semenova
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7635

Environmental audit and water expertise is basis for environmental insurance. The world experience shows the direction of its functioning as it became a part of liability for environmental pollution insurance. From our point of view, this is the most structural way to bind water resources secure to the modern insurance system where the objects are water resources, the subject (or the insurer) is a company or enterprise or any other organization which might be potentially dangerous for the environment. Historically, this kind of insurance started in USA as a part of general responsibility. But raising of the environmental threats, modern environmental situation in every country formed the necessity for establishing the dedicated environmental fund. Ukrainian insurance system needs not only a formal existence but all the preconditions for its sufficient work because it faces serious tasks such as:

- Increasing of level of citizens' social protection (from environmental threats, water pollution etc);
- A source for accumulating funds into the national economics. These funds may be used for covering the negative environmental influences at natural resources in general and water resources in particular.

The mechanism of environmental insurance provides:

- The right for local self-government bodies to conduct a special environmental insurance regime at one or another

territory due to possible environmental risks (this also comes to administrative reforming);

- Creating of transparent costs distribution system so that local budgets get some part from the general volume of insurance services;
- Forming deposits for using the insurance reserves when the necessity for some resources-saving projects comes. They might be also use for providing the water-saving programs (Alimurzaev G, 1999).

Conclusions. The environmental services market needs to develop the loyal economic sphere and improve the system of the elements' interaction. We determined that environmental services in the sphere of rational water resources are used as the tools for the economic-environmental mechanism of rational water resources. Here we have been paying a strong attention to such environmental tools as ecologic audit and insurance as one of the most important and weakly developed. The European and American experience shows an increasing of the role of environmental services in economics doing emphasis at the fact that companies which provide environmental services need support. We analyzed the problems of investments for this kind of activity which causes the lack of innovational businesses. So as environmental services are tools for rational water resources use system, they should be diagnosed and developed as its obligatory part.

Bibliography

1. Алімурзаєв Г. // Російський економічний журнал. – 1999 - № 3 – с.19-25
2. Воробйова, О. А. Розвиток рекреаційно-туристичної сфери як соціо-еколого-економічної системи на принципах сталого розвитку / О. А. Воробйова // Екологічний вісник. - 2010. - № 5. - С. 26-27.
3. Галушкіна Т. П., Гордійчук Є. Г., Хумарова Н. І., Берзіна С. В., Пригара І. О., Фоменко В. А., Ліпанова О. А., Березовська Ю. В., Сидорченко Т. Ф., Костецька К. О., Яцков А. В., Сааджан І. А. Формування ринку екологічних послуг в форматі розвитку «зеленої» економіки. Одеса – ІПРЕД НАН України. – Саки, 2012. – 264 с.

Dr hab Alina Yakimchuk

MA (Student PhD) Yuliya Semenova

Опубликованы: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7635

4. За ред. Т. П. Галушкіної : Екологічний аудит: теорія та практика – Одеса, 2008. – 47 с.
5. Мельник Л. Г., Карінцева О. І., Шевченко С. М., Шапочка М. К., Бун Е., Хенс Л., Перелет Р. О. та ін. Основи стійкого розвитку: Навчальний посібник / За заг. Ред. Л. Г. Мельника. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – 654 с.
6. Мельник Л. Г. Екологічна економіка: Підручник. – 2-ге вид., випр. і доп. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. – 348 с.
7. Орел О. І. Екологічні послуги як інструмент екологічної національної політики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.natureus.org.ua/repec/archive/1_2014/18.pdf
8. Хвесик М. А. (2006) Водне господарство України: системні суперечності, структурні диспропорції та колізії регулювання. – Київ : Вид-во РВПС України НАН. – С. 7-14.
9. Яцук А.В. (1997) Екологическоеосновыврациональноговодопользования. – Киев : «Генеза». – 640 с.
10. Ukrainianhydro-economiccomplexunderconditionsofsustainabledevelopment [SustainabilityofGroundwaterResourcesanditsIndicatorsProceedingsofsymposium S3 heldduringtheSeventh IAHS ScientificAssemblyatFozdoIguaçu, Brazil, April 2005). IAHS Publ. 302, 2006 .Naturalresources [Electronicresource]. Access mode: <http://iahs.info/uploads/dms/13393.09-35-42-S3-18-Ognianik.pdf>.

References

1. Alimurzaev G. // Russian economic journal. – 1999 - #3 – p. 19-25
2. Vorobyova O. A. Development of the recreation-touristic sphere as social-economic system basing on the priniples of sustainable development / O. A. Vorobyova // Ecologucal journal. – 2010. – № 5. - p. 26-27
3. Galushkina T. P., Gordiychuk Y. G., Khumarova N. I., Berzina S. V., Pruygara I. O., Fomenko V. A.M Lipanova O. A., Brezovska Y V., Sydorchenko T. F., Kostetska K. O., Yatskov A. V., Saadjan I. A. (2012). Forming of the environmental services market in the format of 'green' economy development. Manual. O: IPREED NAN Ukraine (in Ukr).
4. Edited by Galushkina T. P.: Ecologic audit; theory and practice. – Odessa, 2008. – 47 p.
5. Melnyk L. G., Karintseva O. I., Shevchenko S. M., Shapochka M. K., Bun E., Hens L., Perelet L. O. and others. Basics of the sustainable development: Manual / Edited by L. G. Melnyk – Sumy: VTD 'Univercity book', 2005. – 645 p.
6. Melnyk L. G. Environmental economy: Manual. – second edition – Sumy: VTD 'Univercity book', 2003. – 348 p.
7. Orel O. I. Environmental services as instrument of ecologic national policy. 2014 [Electronic resource]. – Access mode: http://www.natureus.org.ua/repec/archive/1_2014/18.pdf
8. Khvesyk, M. (2006) 'Water Management of Ukraine: System Contradictions, Structural Disparities, and Adjustment Collisions', Kyiv: Publishing Centre of the Council for Ukraine's Productive Forces Studies of NAS of Ukraine, pp. 7-14.
9. Yatsyk, A. (1997) Environmental Fundamentals of Rational Water Use, Kyiv: "Heneza", 640 p.
10. Ukrainian hydro-economic complex under conditions of sustainable development [Sustainability of Groundwater Resources and its Indicators Proceedings of symposium S3 held during the Seventh IAHS Scientific Assembly at Foz do Iguaçu, Brazil, April 2005). IAHS Publ. 302, 2006 .Natural resources [Electronic resource]. Access mode: <http://iahs.info/uploads/dms/13393.09-35-42-S3-18-Ognianik.pdf>.

Dr hab Alina Yakimchuk
MA (Student PhD) Yuliya Semenova
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7635

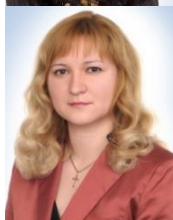
III. International Relations and Regional Studies

III. Stosunki Międzynarodowe i Studia Regionalne

PhD, Assoc. Professor Olena Doroshenko¹⁾

PhD, Assoc. Professor Yulia Vashay²⁾

¹⁾*Department of Accounting and Audit,
National University of Water and Environmental Engineering
(Rivne, Ukraine)
o.o.doroshenko@nuwm.edu.ua*

²⁾*Department of Economic Theory,
National University of Water and Environmental Engineering
(Rivne, Ukraine)
y.v.vashai@nuwm.edu.ua*

**IMPLEMENTATION OF NATIONAL INTERESTS IN THE PROCESS OF
MODERNIZATION OF STATE FINANCES OF UKRAINE**

**PRZESTRZEGANIE INTERESÓW NARODOWYCH W TRAKCIE
MODERNIZACJI PAŃSTWOWYCH FINANSÓW UKRAINY**

**СОБЛЮДЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ ИНТЕРЕСОВ В ПРОЦЕССЕ
МОДЕРНИЗАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ФИНАНСОВ УКРАИНЫ**

Abstract

The article considers the key national interests of Ukraine at the stage of its integration into the world economic community and in conditions of military and political instability. The key aspects of modernization of public finances in Ukraine according to the regulatory-legislative basis are revealed. The authors analyze how the national interests of Ukraine will be realized with implementing the Plan of Measures for Realization of the Strategy for the Public Finance Management System Reforming in 2017-2020.

Keywords: *national interests, economic security, fiscal security, public finances, indicators of economic security.*

Streszczenie

Artykuł rozważa kluczowe interesy narodowe Ukrainy na etapie jej integracji do światowej społeczności gospodarczej w warunkach wojskowo-politycznej niestabilności. Wskazano kluczowe aspekty modernizacji finansów publicznych na Ukrainie zgodnie z regulacjami i ramami prawnymi. Analizowane jest, w jaki sposób krajowe interesy Ukrainy zostaną zrealizowane poprzez wdrożenie planu działań na rzecz wdrożenia Strategii reformy systemu zarządzania finansami publicznymi na lata 2017-2020

Słowa kluczowe: *interesy narodowe, bezpieczeństwo ekonomiczne, bezpieczeństwo budżetowe, finanse państwowe, wskaźniki bezpieczeństwa ekonomicznego*

PhD, Assoc. Professor Olena Doroshenko

PhD, Assoc. Professor Yulia Vashay

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7636

Wydanie: *International Journal of New Economics and Social Sciences* 2017; 2 (6): 209-218

Аннотация

В статье рассмотрены ключевые национальные интересы Украины на этапе ее интеграции в мировое экономическое сообщество и в условиях военно-политической нестабильности. Раскрыты ключевые аспекты управления модернизацией государственных финансов в Украине согласно нормативно-законодательной базы. Проанализировано, каким образом национальные интересы Украины будут реализованы путем выполнения плана мероприятий по реализации Стратегии реформирования системы управления государственными финансами на 2017-2020 годы.

Ключевые слова: национальные интересы, экономическая безопасность, бюджетная безопасность, государственные финансы, индикаторы экономической безопасности

The difficult economic situation Ukraine was exposed to as a result of the deployment of military-political events, the collapse of the national currency, the deformation of the industrial infrastructure of the eastern region, and the other destabilizing factors together combine an increasingly high threat to the country's economic security. In this perspective, every element of a complex system of the national economy is important. Today, the status of the state's economic system is largely supported by international organizations, mainly through the provision of international loans. The primary direction of foreign policy is the ratification of an agreement with the EU. Respect for national interests should be the basis of political and economic cooperation with international organizations.

Approaches to the definition and realization of national interests have been fundamentally developed by foreign scholars Morgenthau H. [9], Young J. [17], Fukuyama F. [4] and others, who formed the theoretical basis for scientific research. In Ukraine, modern researches of scientific interests are carried out by N.Antanovich [2], K.Rybalchenko [15], V. Antonyuk [3], A.Virkovskaya [16], A.Mazurets [7],

E.Matsenko [6], F.Medvyd [8], H.Namonyuk, S.L. [10].

G. Morgenthau considers the principle of national interests as one of the principles of political realism. Focusing largely on international politics, in the concept of national interest, the scientist observes international politics as a sphere relatively independent of such areas as economics, religion, and ethnic relations. Morgenthau underlines that without such a theoretical assumption it is impossible to create a theory of politics [9, p. 3-18].

Interests vary according to historical development. Morgenthau refers to M. Weber, who argued that interests (material and ideal), rather than ideas, form a type of social action. Different types of interests, which determine political actions, are formed in a concrete historical period and in concrete political and cultural interaction. Interests are long-term standards that can be used to evaluate political decisions and actions. The modern connection between the interests of the state is a product of history and can accordingly change its configuration [2].

The Law of Ukraine 'On the Fundamentals of National Security of Ukraine' defines national interests as of vital importance material, intellectual and

PhD, Assoc. Professor Olena Doroshenko

PhD, Assoc. Professor Yulia Vashay

Опубликованы: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7636

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 209-218

spiritual values of the Ukrainian people as the bearer of sovereignty and the sole source of power in Ukraine, the defining needs of society and the state, the realization of which guarantees the state sovereignty of Ukraine and its progressive development [1].

The list of national interests of Ukraine is defined at the legislative level, it has undergone certain refinements and transformations, it has given the new military and political situation in our country. It concerns not only military defense issues, but also touches upon important issues of economic and information security matters. In particular, the Law of Ukraine 'On the Fundamentals of National Security of Ukraine' [1], among threats to national interests we consider it worthwhile to pay attention to the following:

in the foreign policy sphere:

military and political instability, regional and local wars (conflicts) in different parts of the world, first of all close to the borders of Ukraine;

in the field of state security:

the spread of corruption in state authorities, the merging of business and politics, organized crime;

in the military sphere and the sphere of security of the state borders of Ukraine:

slow implementation and insufficient financial support for the reformation programs of the Military Organization and the Defense Industry Complex of Ukraine;

in the economic sphere:

weakening of the system of state regulation and control in the sphere of economy;

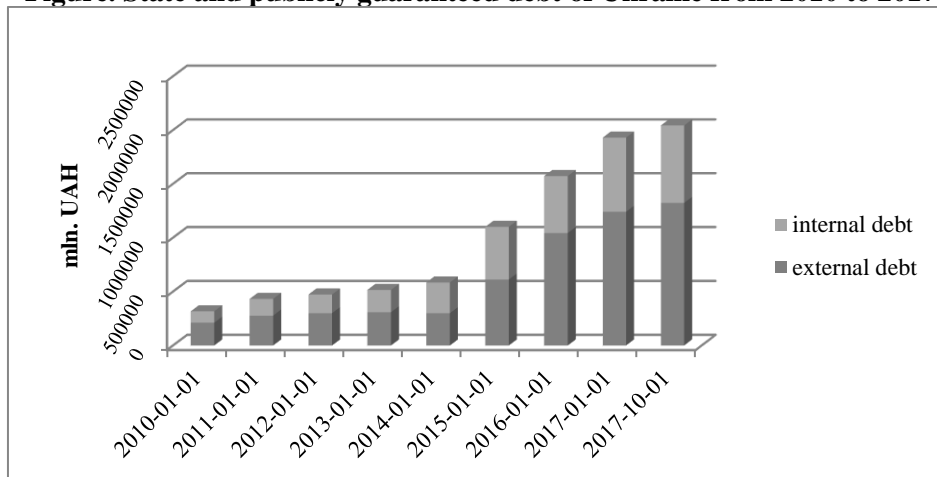
instability in the legal regulation of relations in the sphere of economy, including financial (fiscal) policy of the state; lack of an effective program to prevent financial crises; growth of credit risks;

the large debt dependence of the state, the critical volume of state external and internal debts (figure);

'shadowing' of the national economy.

These threats to the national security of Ukraine are linked in many respects to the imperfection of information provision on the financial situation and the results of the functioning of state structures

Figure. State and publicly guaranteed debt of Ukraine from 2010 to 2017

Source: Ministry of Finance of Ukraine <http://index.minfin.com.ua/index/debtgov/>, access from 20.11.17

PhD, Assoc. Professor Olena Doroshenko

PhD, Assoc. Professor Yulia Vashay

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7636

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 209-218

This concerns not only issues of coverage of actual, reliable and relevant information in the press and Internet resource, but also in the problems of its accumulation in relation to the activities of business entities and adequate aggregation for the adoption of government management decisions.

One of the essential prerequisites for maintaining national security is the efficient use of funds received from loans from the World Bank, the IMF and other lenders.

Rybalchenko K.O. in order to comply with this provision offers:

1) development and implementation of medium- and long-term state programs of socio-economic development with the justification of criteria for attracting external resources;

2) Initiation of projects of national development, in which it is expedient to attract external financial support;

3) improvement of public administration, including management of public finances;

4) improvement of conditions of entrepreneurship and development of competition as a condition of sustainable economic growth;

5) reduction of social and environmental risks [15].

Along with the measures that will promote the improvement of the structural proportions of industrial production, management of financial resources, we consider an important direction in supporting economic security in promoting the formation and efficient use of human capital. Extended reproduction of human capital is provided by a number of economic, social, institutional, environmental, environmental factors. Of great importance is the general level of economic development of the country is of great importance, as well as: living standards of the population; financing of

education, health care, culture and qualitative status of institutions working in these fields; development of social legislation; the need for production in workers with a high level of human capital and other factors [3, p.41-42].

There are indicators of economic security, which are indirectly influenced by subjective factors - factors that depend on the knowledge, skills and efficiency of employees of various fields of activity.

Functioning of the economic system of the state successfully characterizes the model of the circle, the content of which is the continuous movement of resources, products, income between households, firms, the state and other countries. This model also confirms that in the structure of economic security, the security of the real sector of the economy is closely related to the financial. The financial sector, serving the real, provides it with the necessary money supply, and therefore has its own levers of influence and the real sector. Consequently, under constant mutual influence, the economic security of the real sector and financial security should be considered inseparably from each other.

Financial security is a rather broad and ambiguous concept, which causes somewhat different approaches of scientists to the interpretation.

Foreign researchers define financial security as the ability of a country to manage various types of external and internal risks in the process of financial development in order to ensure that its financial sovereignty is not threatened, the financial system is not violated, financial wealth is not lost, and the financial system is functioning normally [17].

In the method of calculating the level of economic security of Ukraine financial security means financial security - a state of the financial system of the country, which creates the necessary financial conditions

PhD, Assoc. Professor Olena Doroshenko

PhD, Assoc. Professor Yulia Vashay

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7636

for a stable socio-economic development of the country, ensures its resistance to financial shocks and imbalances, creates conditions for the preservation of integrity and unity the financial system of the country. Financial security, in turn, has the following components: banking safety; security of the non-bank financial sector; debt security; fiscal security; currency security; monetary security [11].

An important component of financial security is fiscal security - a state of ensuring the solvency and financial sustainability of public finances, which enables public authorities to perform their functions as effectively as possible [11].

The Cabinet of Ministers of Ukraine adopted Resolution No. 34 of 16 January 2007 'On Approval of the Strategy for the Modernization of the Accounting System in the Public Sector for 2007-2015' [13], as well as the Strategy for the Reform of the Public Finance Management System for 2017-2020, approved by the order February 8, 2017, No. 142-p [14].

The components of the public finance management system, the development of which will be provided in accordance with this Strategy, include:

- in the direction of observance of the general fiscal discipline in the medium term
 - the tax system;
 - macroeconomic and budgetary forecasting;
 - medium-term budget planning;
 - management of fiscal risks;
 - public debt management;

- liquidity management;
- in the direction of increasing the efficiency of the allocation of resources at the level of formation of state policy
 - strategic planning;
 - program-target method;
 - intergovernmental fiscal relations and fiscal decentralization;
 - in the direction of ensuring the effective implementation of the budget
 - public procurement system;
 - public investment management;
 - accounting in the public sector;
 - state internal financial control;
 - state financial control;
 - independent external financial control;
 - increasing transparency and accountability in public finance management;
 - transparency of the budget and participation of citizens in the budget process;
 - application of information technologies in the management of public finances [14].

The table shows how the government's planned measures to implement the Strategy for Reforming the Public Finances Management System for 2017-2020 have an impact on the national interests of Ukraine. Due to the fact that the financial component is present in virtually all areas of the functioning and development of the state, these measures will in one way or another contribute to the satisfaction of national interests in the event of their successful implementation.

Table.1 Correspondence of measures on the reform of the public finance management system for 2017-2020 to the national interests of Ukraine

National interests of Ukraine in accordance with the Law of Ukraine 'On the Fundamentals of National Security of Ukraine' [1]	Measures to reform the public finance management system for 2017-2020 in accordance with the plan of measures for implementation of the Strategy for the reform of the public finance management system for 2017-2020 [12]
strengthening political and social stability in society	<ul style="list-style-type: none"> - ensuring transparency of the budget and participation of citizens in the budget process; - development of state financial control
creation of a competitive, socially oriented market economy and ensuring constant growth of living standards and welfare of the population.	<ul style="list-style-type: none"> - improvement of the tax system; - improvement of macroeconomic and budgetary forecasting; - improvement of medium-term budget planning; - management of fiscal risks; - public debt management; - liquidity management; - establishing a system of public procurement; - modernization of accounting in the public sector; - introduction of state internal financial control; - development of state financial control; - improvement of independent external financial control; - application of information technologies in the management of public finances
preservation and strengthening of scientific and technological potential, approval of an innovative model of development	<ul style="list-style-type: none"> - improvement of macroeconomic and budgetary forecasting; - improvement of medium-term budget planning; - public investment management; - development of state financial control
provision of environmentally and technologically safe conditions for the life of citizens and society, preservation of the natural environment and rational use of natural resources	<ul style="list-style-type: none"> - further introduction of the program-target method; - public investment management; - development of state financial control

PhD, Assoc. Professor Olena Doroshenko

PhD, Assoc. Professor Yulia Vashay

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7636

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 209-218

development of spirituality, moral principles, intellectual potential of the Ukrainian people, strengthening of the physical health of the nation, creation of conditions for expanded reproduction of the population	further introduction of the program-target method
integration of Ukraine into the European political, economic and legal space in order to gain membership in the European Union and in the Euro-Atlantic security space in order to become a member of the North Atlantic Treaty Organization*	<ul style="list-style-type: none"> - strategic planning; - improvement of intergovernmental fiscal relations and fiscal decentralization; - increasing transparency and accountability in public finance management; - raising the level of transparency of the budget and participation of citizens in the budget process; - development of state financial control
the development of equal, mutually beneficial relations with other countries of the world in the interests of Ukraine	<ul style="list-style-type: none"> - increasing transparency and accountability in public finance management; - raising the level of transparency of the budget and participation of citizens in the budget process

* For European integration processes in Ukraine have the greatest influence, of course, not so much economic as political factors. This, in particular, applies to the military-political situation which has appeared in Ukraine recent years: the annexation of the Crimea, hostilities in the East, political and economic relations with the Russian Federation. In this article we are considering the fiscal factors that Ukraine can influence on fulfilling conditions of the European Union and NATO.

Considering these directions, which are included in the Action Plan on the implementation of the Strategy for the reform of the public finance management system for 2017-2020 [12], we will determine whether they will have an impact on the main indicators of budgetary security.

Among the indicators of fiscal security, the following recommendations were made in the methodological recommendations for calculating the level of economic security in Ukraine [11]:

1. The ratio of the deficit / surplus of the state budget to GDP, percent
2. Deficit / surplus of budgetary and extrabudgetary funds of the sector of

national administration, as a percentage of GDP

3. Level of GDP redistribution through consolidated budget, percent

4. The ratio of aggregate payments for servicing and repayment of the state debt to the state budget revenues, percentages

Each of the components of the public finance management system identified by the Strategy [14] will have a certain impact on budgetary security indicators, and therefore on its integral level.

In particular, the improvement of the tax system will affect the revenue side of the budget, improving the indicators of budgetary security.

PhD, Assoc. Professor Olena Doroshenko

PhD, Assoc. Professor Yulia Vashay

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7636

Improving medium-term fiscal forecasting, medium-term budget planning, program-target method, strategic planning at the level of ministries and other key spending units will increase the efficiency in using budget funds, which will reduce the budget deficit.

The management of public finances and public debt will have an impact on such an indicator of fiscal security as the ratio of the amount of aggregate payments for servicing and repayment of public debt to the state budget revenues, percentages.

Modernization of the accounting system in the public sector, public procurement, public investment, state internal financial control, independent external financial control, counteraction to corruption, public access to information on budget issues will increase the level of transparency and legality of using budget funds, reduce the amount of inappropriate, illegal the use of funds, which will, without a doubt, have a

positive effect on the basic indicators of budgetary security.

Conclusions. The most effective measures for reforming of public finances in Ukraine in the current economic and political conditions are ensuring transparency of the budget, improvement of the tax system, development of state financial control, and public debt management. With the successful implementation of the Strategy for the Development of the Public Finance Management System, it will be possible to increase the level of fiscal security, and hence the level of economic security as a whole. In modern conditions, the need for tight budget savings, some measures that require additional funding can be delayed. However, accelerating the integration of Ukraine into the EU poses new challenges to the domestic government, so the outlined scope of activities is extremely important at present.

Bibliography

1. Про основи національної безпеки України : закон України від 19.06.2003 № 964-IV [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
2. Антанович Н. Ганс Моргентау: реалистическая теория международной политики [Електронний ресурс] / Н. Антанович, Е. Достанко. – Режим доступу: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s01/z0001087/st000.shtml>.
3. Антонюк В.П. Формування та використання людського капіталу в Україні: соціально-економічна оцінка та забезпечення розвитку: Монографія / НАН України. Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2007. – 348 с.
4. Фукуяма Ф. Неясность «национального» интереса // Независимая газета, 1992. - 16 окт. - С. 5.
5. Ларін С. В., Концептуальні підходи дослідження формування та захисту національних цінностей у сфері національної безпеки України // Державне будівництво. – № 1. - 2016
6. Маценко Є. В. Національна безпека як суспільний феномен, політика і практика захисту національних інтересів країни // С.Р.А.С.Е. № 5. - 2017. – С. 20-23
7. Мазурець Ю. Трансформація поняття «національні інтереси» в теоріях та концепціях за умов глобалізації // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 124 (частина І). 2015. – С. 37-43
8. Медвідь Ф. Національна безпека і національні інте- реси України: генеза і становлення : автореф. дис. ... д. наук в галузі політології / Ф. Медвідь. – К., 2015. – 95 с.
9. Morgenthau H. J. Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace / J. Hans Morgenthau. – Second Ed., Alfred A. Knopf : New York. – 1955. – vol. 6. – issue 5. – 835 p.

PhD, Assoc. Professor Olena Doroshenko

PhD, Assoc. Professor Yulia Vashay

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7636

10. Намонюк Ч. Світова політика / Ч. Намонюк. – К., 2016. – 201 с.
11. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року N 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm
12. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки : розпорядження Кабінету міністрів України від 24 травня 2017 р. № 415-р Київ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/415-2017-%D1%80/page>
13. Про затвердження Стратегії модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007-2015 роки : постанова Кабінету міністрів України від 16 січня 2007 р. № 34 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/34-2007-%D0%BF>
14. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки : розпорядження Кабінету міністрів України від 8 лютого 2017 р. № 142-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80>
15. Рибальченко К.О. Вдосконалення механізмів співпраці України із Світовим банком // Економіка та підприємництво. – 2010. - № 24. – С. 91-99
16. Вірковська А. А. Асиметрії зовнішньоторговельних інтересів країн Європи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 - світове господарство і міжнародні економічні відносини / А.А. Вірковська. - Тернопіль : ТНЕУ, 2016. - 20 с.
17. Yong Jiang. Financial Security Is at the Heart of National Economic Security / Yong Jiang // English Edition of *Qiusi Journal*. - Vol.1 No.1, 2009 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://english.qstheory.cn/international/201109/t20110924_112469.htm

References

1. About the Fundamentals of National Security of Ukraine: Law of Ukraine dated June 19, 2003 No. 964-IV [Electronic resource] - Mode of access: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
2. Antanovych N. Hans Morgenthau: Realistic Theory of International Politics [Electronic Resource] / N. Antanovich, E. Dostanko. - Access mode: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s01/z0001087/st000.shtml>.
3. Antoniuk V.P. Formation and Use of Human Capital in Ukraine: Socio and Economic Assessment and Development Provision: Monograph / NAS of Ukraine. Institute of Economics of Industrial Design. - Donetsk, 2007. - 348 p.
4. Fukuyama F. Unclear "national" interest // *Nezavisimaya Gazeta*. - 1992. - Oct. 16. - P. 5
5. Larin S.V., Conceptual approaches to the study of the formation and protection of national values in the sphere of national security of Ukraine // *State construction*. – 2016. - No. 1
6. Matsenko E.V. National Security as a Public Phenomenon, Policy and Practice for the Protection of National Interests of the Country // *S.P.A.C.E.* - 2017. No. 5. - P. 20-23
7. Mazurets Y. Transformation of the concept of "national interests" in theories and concepts under the conditions of globalization // *Actual problems of international relations*. - 2015. - No. 124 (Part I). P. 37-43
8. Medvid F. National Security and National Interests of Ukraine: Genesis and Formation: Author's Resume. dis ... Doctor of Science in Political Science / F. Medvid. - K., 2015. - 95 p.
9. Morgenthau H. J. Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace / J. Hans Morgenthau. – Second Ed., Alfred A. Knopf : New York. – 1955. – vol. 6. – issue 5. – 835 p.

PhD, Assoc. Professor Olena Doroshenko

PhD, Assoc. Professor Yulia Vashay

Оpublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7636

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 209-218

10. Namonyuk C. World Politics / Ch. Namonyuk. - Kyiv, 2016. - 201 p.
11. On Approval of Methodological Recommendations for Calculating the Level of Economic Security of Ukraine: Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine dated October 29, 2013 No. 1277 [Electronic Resource]. - Access mode: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm
12. On approval of the plan of measures for implementation of the Strategy for reforming the public finance management system for 2017-2020: the order of the Cabinet of Ministry of Ukraine dated May 24, 2017 No. 415-pKiev [Electronic resource]. - Access mode: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/415-2017-%D1%80/page>
13. On Approval of the Strategy for the Modernization of the Accounting System in the Public Sector for 2007-2015: Resolution of the Cabinet of Ministry of Ukraine dated January 16, 2007 No. 34 [Electronic Resource]. - Access mode: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/34-2007-%D0%BF>
14. On Approving the Strategy for Reforming the Public Finance Management System for 2017-2020: Order of the Cabinet of Ministry of Ukraine dated February 8, 2017 No. 142-p. [Electronic resource]. - Access mode: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%8>
15. Rybalchenko K.O. Improving the Mechanisms of Cooperation between Ukraine and the World Bank // Economy and Entrepreneurship. - 2010. - No. 24. - P. 91-99
16. Virkovskaya A. Asymmetries of foreign trade interests of European countries: author's abstract. dis for obtaining sciences. Degree Candidate econ Sciences: special 08.00.02 - World Economy and International Economic Relations / A.A Virkovsky – Ternopil, 2016. - 20 p.
17. Yong Jiang. Financial Security Is at the Heart of National Economic Security / Yong Jiang // English Edition of *Qiushi Journal*. - Vol.1 No.1, 2009 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://english.qstheory.cn/international/201109/t20110924_112469.htm

PhD, Assoc. Professor Olena Doroshenko

PhD, Assoc. Professor Yulia Vashay

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7636

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 209-218

PhD Dariusz Prokopowicz¹⁾

PhD Mirosław Matosek²⁾

*¹⁾ Institute of Sociology, Faculty of History and Social Sciences,
Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw
(Warsaw, Poland)
darprokop@poczta.onet.pl*

*²⁾ Department of Management University of Business and
Administration in Łuków
(Łuków, Poland)
mirekmatosek@op.pl*

**IMPORTANCE AND SECURITY OF INFORMATION PROVIDED BY THE
INTERNET IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT OF ECONOMIC
ENTITIES IN POLAND**

**ZNACZENIE I BEZPIECZEŃSTWO UDOSTĘPNIANEJ PRZEZ INTERNET
INFORMACJI W KONTEKŚCIE ROZWOJU PODMIOTÓW
GOSPODARCZYCH W POLSCE**

**ВАЖНОСТЬ И БЕЗОПАСНОСТЬ, ПРЕДОСТАВЛЯЕМЫЕ ИНТЕРНЕТОМ
ИНФОРМАЦИИ В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЛИЦ В
ПОЛЬШЕ**

Abstracts

With the development of information-sharing techniques via the Internet, there are many benefits for beneficiaries, customers and users of public sector information services. On the other hand, entities providing electronic information via the Internet appear to be able to significantly reduce transaction costs of conducted financial transactions and electronic data transfer. On the other hand, the process of making information available via the Internet generates a number of risks associated with identity theft, hacker hacking of classified data, and money scams in electronic banking systems. In response to these threats, individual entities including public sector bodies are developing security systems for remote access to information and transactions made via the Internet. Companies operating in Poland in pursuit of market and business success try to build their competitive advantage by implementing new IT solutions to their business. More and more companies and financial institutions use business intelligence on their IT platforms for Business Intelligence solutions. Business Intelligence analysis makes it easy for realtors to perform real-time analysis of large collections of business-related data. Consequently, the opinion that Business Intelligence solutions are becoming more and more useful in organizational management processes.

PhD Dariusz Prokopowicz

PhD Mirosław Matosek

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7637

Keywords: Internet, cybersecurity, information services, business information, website, information infrastructure, information service, data processing, internet services security, internet banking, classified information protection.

Streszczenie

Z rozwojem technik udostępniania informacji poprzez Internet wiąże się wiele udogodnień dla beneficjentów, klientów i osób korzystających z usług informacyjnych instytucji sektora publicznego. Natomiast dla podmiotów udostępniających elektronicznie informacje poprzez Internet pojawia się możliwość znaczącej redukcji kosztów transakcyjnych przeprowadzanych operacji finansowych oraz elektronicznego transferu danych. Z drugiej strony proces udostępniania informacji poprzez Internet generuje wiele zagrożeń związanych z przestępstwami kradzieży tożsamości, przechwytywania przez hakerów danych niejawnych oraz dokonywania małwersacji środków pieniężnych w systemach elektronicznej bankowości. W odpowiedzi na te zagrożenia poszczególne podmioty w tym instytucje sektora publicznego rozbudowują systemy bezpieczeństwa zdalnego udostępniania informacji oraz dokonywanych transakcji realizowanych za pośrednictwem Internetu. Działające w Polsce przedsiębiorstwa w dążeniu do sukcesu rynkowego i biznesowego starają się budować swą przewagę konkurencyjną implementując do prowadzonej działalności nowe rozwiązania informatyczne. Coraz więcej firm i instytucji finansowych wykorzystuje w tym celu analizy biznesowe przeprowadzanych na platformach informatycznych oferujących rozwiązania Business Intelligence. Analizy przeprowadzane z zastosowaniem rozwiązań Business Intelligence ułatwiają menadżerom przeprowadzanie w czasie rzeczywistym analiz dużych zbiorów danych dotyczących prowadzonej w przedsiębiorstwie działalności. W związku z tym dominuje opinia, że rozwiązania Business Intelligence stają się coraz bardziej przydatne w procesach zarządzania organizacją.

Słowa kluczowe: Internet, bezpieczeństwo w cyberprzestrzeni, udostępnianie informacji, informacja biznesowa, witryna internetowa, infrastruktura informacyjna, serwis informacyjny, przetwarzanie danych, bezpieczeństwo usług internetowych, bankowość internetowa, ochrona danych niejawnych.

Аннотация

Существует множество возможностей для бенефициаров, клиентов и людей, использующих информационные услуги государственных учреждений с разработкой методов предоставления информации через Интернет. Однако для организаций, которые электронным образом предоставляют информацию через Интернет, существует возможность значительного сокращения транзакционных издержек финансовых операций и электронной передачи данных. С другой стороны, процесс предоставления информации через Интернет создает множество угроз, связанных с кражей личных данных, взломом секретных данных и созданием денежных растрат в электронных банковских системах. В ответ на эти угрозы отдельные организации, включая учреждения государственного сектора, разрабатывают системы безопасности для удаленного обмена информацией и транзакциями, осуществляемыми через Интернет. Компании, работающие в Польше в стремлении к успеху на рынке и в бизнесе, пытаются

PhD Dariusz Prokopowicz

PhD Mirosław Matosek

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7637

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 219-231

создать свое конкурентное преимущество, внедряя новые ИТ-решения для своей деятельности. Все больше и больше компаний и финансовых учреждений используют для этого бизнес-анализы, проводимые на ИТ-платформах, предлагающих решения Business Intelligence. Анализы, выполненные с использованием решений Business Intelligence, облегчают менеджерам проведение анализов больших объемов данных в реальном времени, связанных с операциями компании. Поэтому доминирующее мнение заключается в том, что решения Business Intelligence становятся все более и более полезными в процессах организационного управления.

Ключевые слова: Интернет, безопасность в киберпространстве, обмен информацией, бизнес-информация, веб-сайт, информационная инфраструктура, информационная служба, обработка данных, безопасность интернет-услуг, интернет-банкинг, защита секретных данных.

Wprowadzenie

Polska gospodarka w okresie ostatniego ćwierćwiecza przeszła gruntowną przemianę ekonomiczną co związane było przeprowadzonym procesem transformacji systemowej, dostosowaniem procesów gospodarczych do standardów krajów Europy Zachodniej, wzrostu znaczenia procesu globalizacji ekonomicznej polskiej gospodarki, wstąpieniem w struktury rynkowe Unii Europejskiej i bezustanne podleganie wpływom globalizacji ekonomicznej. Procesy te kształtując wiele aspektów ekonomicznego funkcjonowania polskiej gospodarki jednocześnie wpływają na uwarunkowania społeczne i modelują rozwój współczesnych społeczeństw [B. Domańska-Szaruga 2013, s. 267].

Obecnie dominują opinie, że rozpoczęty w 1989 roku i realizowany głównie w latach 90. proces odbudowy i stabilizacji gospodarki rynkowej przebiegł zasadniczo efektywnie. W tym okresie dochody podmiotów gospodarczych rosły, przedsiębiorstwa się rozwijały, udział sektora przedsiębiorstw prywatnych już od połowy lat 90. w ujęciu zagregowanym sukcesywnie rósł [D. Prokopowicz 2016a, s. 21-22]. Jednak w tym procesie nie pojawiały się wyłącznie procesy pozytywne. Na kształtowanie się nowych strategii rozwoju

przedsiębiorstw wpływ miały także czynniki interpretowane przez przedsiębiorców jako negatywne jak np. spadek konsumpcji w okresach dekonstrukcji na rynkach krajowej gospodarki, szczególnie w latach 2001-2003 oraz 2009-2012 czyli w okresach, spadku produkcji i dochodów oraz znacznego wzrostu stopy bezrobocia. Znaczący spadek konsumpcji w okresach spowolnienia wzrostu gospodarczego krajowej gospodarki, relatywnie niskie wynagrodzenie za wykonywaną pracę oraz wzrastająca inflacja przyczyniały się do spadku przychodów i zysków wielu działających w Polsce firm w okresach znaczącego spadku Produktu Krajowego Brutto. Te niekorzystne społecznie i ekonomicznie procesy nasilały się w okresach wyraźniejszych spadków produkcji i realnych dochodów odnotowywanych, które następowały po pojawieniu się w ujęciu globalnym kryzysów finansowych [D. Prokopowicz 2010, s. 148] oraz w niektórych innych krajach także kryzysów gospodarczych. Wspomniane niekorzystne procesy gospodarcze w większym stopniu realizowały się w małych miejscowościach w regionach charakteryzujących się niskim stopniem uprzemysłowienia. W takich okresach dekonstrukcji gospodarczej wiele firm osiągających niższe przychody ze sprzedaży produktów i usług zmuszone były zmieniać

PhD Dariusz Prokopowicz

PhD Mirosław Matosek

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7637

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 219-231

swe strategię biznesowe i podejmowały programy restrukturyzacyjne swych finansów, głównie tnąc koszty, w tym redukując zatrudnienie, ograniczając wielkość produkcji [S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz, 2015, s. 49].

Wobec powyższego przez 27 lat rozwoju w Polsce gospodarki rynkowej wystąpiły już co najmniej 4 okresy cyklicznej zmienności koniunktury krajowej gospodarki. Z punktu widzenia zarządzania przedsiębiorstwem szczególnie istotne są procesy badawcze, których celem jest próba wyprognozowania kolejnych zmienności koniunktury gospodarczej [J. Kos-Łabędowicz 2015, s. 92]. Aby tego typu procesy badawcze efektywnie przeprowadzać niezbędna jest aktualna informacja na temat bieżącego rozwoju krajowych i zagranicznych rynków, szczególnie tych na których dany podmiot funkcjonuje. Obecnie znaczenie informacji w kontekście funkcjonowania podmiotów gospodarczych w Polsce interpretowane i badane jest w wielu różnych aspektach. Z drugiej strony w coraz większym stopniu znaczenie informacji dla efektywnej działalności firm bezpośrednio lub pośrednio wiąże się z Internetem. Wynika to z rosnącego udziału informacji internetowej, tj. pochodzącej z Internetu w całokształcie procesów informacyjnych prowadzonych we współczesnych przedsiębiorstwach. Działające obecnie podmioty gospodarcze coraz częściej wyszukują dane na temat rynków, reklamują swą ofertę produktową lub usługową, szukają kontaktów biznesowych, dokonują płatności elektronicznych poprzez Internet [J. Sarnowski, D. Prokopowicz 2015, s. 135].

1. Uwarunkowania ekonomiczne i cywilizacyjne technologicznego postępu w zakresie transferu i udostępniania danych w Internecie

Polska gospodarka w okresie ostatniego ćwierćwiecza przeszła gruntowną,

wieloaspektową transformację systemową. W tym okresie zaszły istotne zmiany w polskiej gospodarce, w tym w przedsiębiorstwach oraz podmiotach sektora publicznego tj. jednostkach samorządu terytorialnego. Z drugiej strony sukcesywnie realizowane są procesy integracyjne struktur gospodarczych poszczególnych krajów, szczególnie w obszarze Unii Europejskiej. Podstawą tych procesów była liberalizacja transgranicznych przepływów kapitałowych wsparta harmonizacją regulacji prawnych. Z drugiej strony rozwój nowoczesnych technologii generuje doskonalenie, innowacje i udogodnienia elektronicznego transferu danych i udostępniania informacji oraz upraszcza kanały dystrybucji produktów i usług co przyczynia się do poprawy wzrostu gospodarczego [M. Dutko, M. Karciarz 2011, s. 31]. W podmiotach gospodarczych natomiast obserwuje się wzrost standaryzacji stosowanych procedur, wypracowanych technik sprzedaży i prowadzonej działalności gospodarczej. Wpływa to pośrednio także na doskonalenie technik gromadzenia, przetwarzania danych i udostępniania informacji przez instytucje sektora publicznego. Od górnę zachodzące procesy ujednolicania i homogenizacji struktur rynkowych oraz od dolnie – upowszechniania standardów technologii informatycznej są podstawą realizowanego transnarodowo zjawiska integracji rynków, globalizacji procesów gospodarczych i technik elektronicznego udostępniania informacji w globalnej sieci Internet [M. Laskomy 2015, s. 78].

Rozwój i globalizacja przyniosły nowe wyzwania dla ochrony, elektronicznego przesyłania i przetwarzania danych, w tym informacji niejawnych [D. Prokopowicz, 2016b, s. 9-10]. Zgodnie z wytycznymi Dyrektywy Unii Europejskiej z 1995 r. w perspektywie kontynuacji rozwoju Internetu i społeczeństwa cyfrowego infrastruktura teleinformatyczna poszczególnych

PhD Dariusz Prokopowicz

PhD Mirosław Matosek

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: [10.5604/01.3001.0010.7637](https://doi.org/10.5604/01.3001.0010.7637)

Wydanie: *International Journal of New Economics and Social Sciences* 2017; 2 (6): 219-231

podmiotów powinna zostać zmodernizowana i dostosowana, aby zagwarantować prawo do ochrony udostępnianych elektronicznie informacji. Wzrost innowacji technologicznych elektronicznego udostępniania informacji w sektorze przedsiębiorstw i instytucji sektora publicznego znacząco wpływa na rozwój przedsiębiorczości w gospodarkach rynkowych. Niestety pod względem szeroko ujętych innowacji w produkcji i gospodarce działające w Polsce przedsiębiorstwa i podmioty sektora publicznego należą do najmniej aktywnych w Unii Europejskiej [A. Żołątniński 2012, s. 36].

Szczególnie istotną kwestią, którą należy uwzględnić przy kształtowaniu polityki gospodarczej w Polsce na kolejne lata to aktywizacja instytucji sektora publicznego do poprawy standardów udostępniania informacji tak aby poziom technologiczny i w zakresie bezpieczeństwa transferu danych w Internecie był dorównywał standardom rozwiniętych krajów Zachodniej Europy. Znaczącym udogodnieniem w procesie doskonalenia technik elektronicznego udostępniania informacji przez podmioty sektora publicznego oraz poprawy działania instrumentów bezpieczeństwa jest możliwość realizacji tych procesów w przedsięwzięciach inwestycyjnych współfinansowanych z udziałem środków finansowych, dotacji Unii Europejskiej [D. Prokopowicz 2012, s. 25-26]. Obecnie powszechnie przyjmuje się, że w kolejnej, rozpoczętej już perspektywie finansowej przewidzianej na lata 2015-2020 kluczowe aspekty, jakie są wymieniane przy określaniu celów systemowych do osiągnięcia tj. takich, które powinny być aktywizowane i rozwijane w polskiej gospodarce to także innowacyjność technologiczna, rozwój gospodarki elektronicznej, cyfryzacja instytucji sektora publicznego i poprawa bezpieczeństwa transferu danych w Internecie. Pozytywną pochodną tych procesów po-

winna być w kolejnych latach znacząca aktywizacja wzrostu gospodarczego, w tym poprawa sytuacji na rynku pracy w wyniku generowania nowych miejsc zatrudnienia specjalistów od bezpieczeństwa systemów teleinformatycznych, internetowych i innych obszarów IT [M. Dutko, M. Karciarz s. 58]. W dalszej perspektywie, także po roku 2020 pochodną tych procesów powinna być także poprawa stanu finansów publicznych państwa. Podstawą powyżej przedstawionych celów strategicznych rozwoju gospodarki elektronicznej i społeczeństwa informacyjnego w Polsce są doświadczenia w finansowaniu technologicznych przedsięwzięć inwestycyjnych realizowanych w ramach poprzedniej perspektywy finansowania z udziałem środków finansowych UE w latach 2007 – 2013. Otóż na podstawie tych doświadczeń zauważono, że efektywne wykorzystanie dostępnych funduszy UE z poprzedniej perspektywy finansowej zdeterminowane było innowacyjnością i przedsiębiorczością działających już efektywnie w warunkach rynkowych podmiotów gospodarczych w Polsce [M. Matosek, 2014, s. 75].

W zakresie procesu ekonomicznej globalizacji, od pewnego czasu zachodzą istotne globalnie działające zmiany we współczesnych gospodarkach, w tym także w instytucjach krajowych i samorządowych sektorów publicznych. Instytucje sektora publicznego, w tym jednostki samorządu terytorialnego doskonalą swe funkcjonowanie także w zakresie gromadzenia, przetwarzania i udostępniania danych innym podmiotom, w tym obywatelom i przedsiębiorstwom. Sukcesywnie realizowane są procesy poprawy bezpieczeństwa transferu danych w Internecie. Procesy te realizowane są celem aktywizacji rozwoju gospodarki elektronicznej i społeczeństwa informacyjnego oraz dostosowywania procedur i technik zapewnienia bezpieczeństwa do standardów rozwiniętych krajów Zachodniej Europy, w tym także

PhD Dariusz Prokopowicz

PhD Mirosław Matosek

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7637

Wydanie: *International Journal of New Economics and Social Sciences* 2017; 2 (6): 219-231

obowiązujących regulacji Unii Europejskiej [M. Wiśniewska 2013, s. 78].

Procesy te dotyczą także działających międzynarodowo instytucji i podmiotów gospodarczych, których dynamiczny rozwój zdeterminowany jest między innymi kwestią efektywnej implementacji innowacji technologicznych w poszczególnych korporacjach, podmiotach sektora MSP i instytucjach sektora publicznego. Podstawą tych procesów jest liberalizacja przepływów kapitałowych wsparta harmonizacją przepisów prawa. Z drugiej strony rozwój nowoczesnych technologii skorelowany jest z kwestią aktywizacji postępu technologicznego także w zakresie elektronicznego przetwarzania i składowania danych oraz udostępniania informacji w sieci Internet. Rozwój ten upraszcza kanały dystrybucji produktów i usług przedsiębiorstw oraz usług informacyjnych podmiotów sektora publicznego i przyczynia się do wzrostu innowacyjności, standaryzacji stosowanych procedur, wypracowanych technik dystrybucji produktów i realizowanych usług informacyjnych. Od górnicy zachodzące procesy scalania i ujednolicania struktur rynkowych oraz od dolnicy – aktywizacji innowacyjności technologicznej, upowszechniania standardów technologii informatycznej są podstawą zjawiska globalizacji systemów finansowych w tym także w sektorze publicznym [S. Bukowski red. 2010, s. 54].

Wykazana w ostatnich latach przewaga pozytywnych aspektów tych procesów sugeruje ich kontynuację w najbliższej przyszłości [T. T. Kaczmarek 2009, s. 38]. W zakresie głównych determinantów sprzyjających doskonaleniu technik elektronicznego transferu danych i udostępniania informacji zainteresowanym beneficjentom poprzez sieć Internet wymienia się [G. Szpor, W. Wiewiórowski 2012, s. 163]:

doskonalenie technik i powstające innowacje w zakresie dystrybucji produk-

tów, usług finansowych sektora finansowego oraz usług informacyjnych instytucji sektora publicznego,

redukcję barier proceduralnych, udogodnienia technologiczne dla klientów podmiotów gospodarczych i beneficjentów instytucji sektora publicznego, m.in. w zakresie prowadzonej działalności gospodarczej, zawierania transakcji finansowych z udziałem elektronicznej bankowości [D. Prokopowicz 2009, s. 63], elektronicznego rozliczania prowadzonej działalności gospodarczej z urzędami,

celowe działania wpisane w politykę społeczno-gospodarczą kraju, np. poprzez rządowe programy wspierania rozwoju krajowej i lokalnej gospodarki elektronicznej celem zwiększenia poziomu cyfryzacji działalności instytucji sektora publicznego,

aktywizowany prorozwojową polityką społeczno-gospodarczą, postępem technicznym w zakresie informatyki i technik elektronicznego transferu danych generuje poprawę standardów współpracy i wymiany informacji między przedsiębiorstwami a instytucjami sektora publicznego w tym jednostkami samorządowymi [P. Wróbel 2014, s. 63].

Pochodną tych procesów powinna być także aktywizacja przedsiębiorczości i innowacyjności technologicznej co w konsekwencji pozytywnie powinno wpływać na rozwój działalności gospodarczej. W dalszej perspektywie powinno się to przełożyć na przyspieszenie tempa rozwoju gospodarczego, zwiększenie PKB i poprawę sytuacji na rynku pracy.

Wobec powyższego w niniejszym podrozdziale wskazano na znaczące rozwijające się korelacje i sprzężenia zwrotne w zakresie innowacyjności technologicznej w sektorze podmiotów gospodarczych oraz współpracy tych podmiotów z instytucjami sektora publicznego. Od początku lat 90. ubiegłego wieku wzrost gospodarczy w Polsce jest zdeterminowany głównie rozwojem przedsiębiorczości, komercjalizacją

PhD Dariusz Prokopowicz

PhD Mirosław Matosek

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7637

Wydanie: *International Journal of New Economics and Social Sciences* 2017; 2 (6): 219-231

procesów gospodarczych, implementacją nowoczesnych rozwiązań technologicznych, dostosowywaniem standardów proceduralnych do uregulowań normatywnych Unii Europejskiej. Znaczący jest w tym zakresie udział kreatywności i innowacyjności działających w Polsce podmiotów gospodarczych oraz funkcjonujących w ujęciu lokalnym i krajowym podmiotów sektora publicznego, w tym samorządowych. Tych pozytywnych tendencji w poważnym stopniu nie zakłócił nawet niedawny globalny kryzys finansowy. Z drugiej strony poziom innowacyjności technologicznej w Polsce jest znacząco jeszcze niższy w kontekście standardów krajów wysoko rozwiniętych [A. Borcuch 2012, s. 92]. W związku z tym istnieje potrzeba dalszego systemowego w polityce społeczno-gospodarczej inspirowania do tworzenia innowacji technologicznych powstających w przedsiębiorstwach i ich implementacji w instytucjach sektora publicznego [D. Prokopowicz, S. Gwoździwicz 2016, s. 155-156]. Przełoży się to na poprawę gospodarki finansowej tych podmiotów a tym samym także proces ten może być istotnym czynnikiem poprawy finansów instytucji publicznych, w tym jednostek samorządowych, niektórych wysoko już zadłużonych. Poza tym na tle tego procesu powinny także rozwijać się korelacje i sprzężenia zwrotne poprawiających współpracę podmiotów gospodarczych i instytucji sektora publicznego.

2. Wzrost znaczenia informacji i Internetu w działalności podmiotów gospodarczych

Od lat 90. w Polsce rośnie znaczenie kwestii racjonalizacji prowadzonej gospodarki finansowej, ponieważ działania te mają skłonić do wzrostu efektywności ekonomicznej procesu gospodarowania dostępnymi zasobami. Przedsięwzięcia te powinny przyczyniać się do aktywizacji pro-

cesów gospodarczych i tym samym przyczyniać się do poprawy funkcjonowania w zakresie efektywności ekonomicznej zarówno poszczególnych podmiotów gospodarczych oraz podmiotów sektora publicznego i pośrednio całej gospodarki.

We wszystkich obszarach efektywnego funkcjonowania przedsiębiorstw i instytucji publicznych istotną kwestią jest pozyskiwanie, przetwarzanie, gromadzenie, archiwizowanie oraz udostępnianie dla innych podmiotów różnego rodzaju informacji, w tym informacji jawnych oraz niejawnych, w tym danych osobowych użytkowników Internetu. Kluczową kwestią w tym obiegu i udostępnianiu informacji jest doskonalenie technik archiwizowania i transferu danych oraz bezpieczeństwa informacji w teleinformatycznych systemach poszczególnych podmiotów jak również w sieci Internet [M. Górka red. 2014, s. 148].

Podobnie jak podmioty sektorów komercyjnych tak i instytucje sektora publicznego aby sprawnie funkcjonować muszą bezustannie dostosowywać się do zmieniających się realiów otoczenia społeczno – gospodarczego i postępu technologicznego w zakresie nowoczesnych rozwiązań informatycznych bezpiecznego archiwizowania, przetwarzania i udostępniania informacji.

Dokonujący się proces informatyzacji infrastruktury przedsiębiorstw i urzędów zwiększa skalę zaangażowania technologii informatycznej na potrzeby elektronicznego gromadzenia, przetwarzania oraz udostępniania informacji niejawnymi między podmiotami funkcjonującymi w gospodarce. Kwestia ta dotyczy również informatyzacji procesów, które operują na zasobach danych osobowych klientów podmiotów gospodarczych i obywateli wobec urzędów i instytucji publicznych.

Z drugiej strony dokonujący się postęp w zakresie technologii informatycznej wymusza permanentne doskonalenie

PhD Dariusz Prokopowicz

PhD Mirosław Matosek

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7637

technik pozyskiwania i archiwizowania informacji, które następnie przetwarzane są w bazach danych przedsiębiorstw, instytucji finansowych i publicznych oraz ponownie udostępniane i transferowane poprzez sieć Internet. Głównym determinantem rozwoju internetowych technik pozyskiwania, przetwarzania i udostępniania informacji w Internecie jest działalność marketingowa podmiotów gospodarczych. Działalność ta, która może być zarówno celem jak i narzędziem, które finalnie powinno zwiększyć rozpoznawalność danej marki lub produktu w określonym segmencie Internautów [J. Sarnowski, D. Prokopowicz 2015, s. 135-136].

3. Zastosowanie z informatyzowanych platform analitycznych Business Intelligence w procesie doskonalenia działalności biznesowej przedsiębiorstwa

Efektywny rozwój przedsiębiorstwa zdeterminowany jest podejmowaniem trafnych decyzji w procesie zarządzania. Do głównych determinantów rozwoju przedsiębiorstw zalicza się wzrost wartości posiadanych kapitałów, doskonalenie oferty produktowej oraz zwiększanie udziału na docelowych rynkach w zakresie sprzedaży wytwarzanych towarów. Osiąganie tych celów uwarunkowane jest sprawnym odbieraniem sygnałów rynkowych i uzyskiwaniem przewagi konkurencyjnej co wymaga sprawnego zarządzania wiedzą i podejmowania efektywnych ekonomicznie decyzji. Dla wielu obecnie funkcjonujących podmiotów gospodarczych informacja zaliczana jest do kluczowych czynników wytwórczych, tj. w znaczącym stopniu wpływa na funkcjonowanie danej organizacji. Informacja o rynku, technologiach, konkurencji, zmieniającym się zapotrzebowaniu konsumentów na dany asortyment produktów i usług to tylko niektóre kategorie danych istotnych dla każdej działającej

na rynku organizacji. Od sprawności pozyskiwania z rynku określonych informacji i właściwej ich interpretacji, efektywnego przetwarzania i wnioskowania w opracowywanych raportach zależeć może pozycja danej firmy na rynku [D. Power 2013, s. 59].

Dokonujący się od kilkudziesięciu lat rozwój technologii informatycznej znacząco przyspieszył pod koniec ubiegłego wieku co związane było między innymi z implementowaniem informatyki w kluczowe procesy działalności przedsiębiorstw, instytucji finansowych [A. Dmowski, D. Prokopowicz 2010, s. 158] i innych podmiotów. Dokonujący się sukcesywny wzrost informatyzacji działalności podmiotów gospodarczych pozwala na znaczące podnoszenie efektywności realizowanych procesów produkcyjnych, biznesowych, technologicznych ale także w zakresie zarządzania i raportowania co jest szczególnie istotne dla podejmowania decyzji. Synergia tych ewolucyjnie dokonujących się procesów doprowadziła do wykształcenia nowych biznesowych zastosowań technologii informatycznej. W końcu ubiegłego wieku pojawia się medium techniki informacyjnej, które wyznacza nowy kierunek dla procesów pozyskiwania, przetwarzania, przesyłania i gromadzenia informacji istotnych dla efektywnego funkcjonowania podmiotów gospodarczych. Tym nowym medium techniki informacyjnej, które zmieniło modele biznesowe wielu firm okazał się Internet.

W środowisku tego globalnego medium powstało przetwarzanie danych w chmurze, gromadzenie zbiorów danych w bazach Big Data [H. Lee, I. Sohn 2016, s. 127] oraz integracja procesów biznesowych podmiotów oddalonych od siebie geograficznie ale zintegrowanych internetowymi systemami informatycznymi oraz bankowością elektroniczną. Rośnie znaczenie bezpośredniego zdalnego kontaktu dostawców produktów z konsumentami

PhD Dariusz Prokopowicz

PhD Mirosław Matosek

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: [10.5604/01.3001.0010.7637](https://doi.org/10.5604/01.3001.0010.7637)

Wydanie: *International Journal of New Economics and Social Sciences* 2017; 2 (6): 219-231

oraz wykorzystania wymiany informacji między potencjalnymi klientami tj. zasobów danych gromadzonych na portalach społecznościowych przez dostawców produktów i usług. W ostatnich latach rozwija się kolejny istotny czynnik wsparcia procesów analityczno-decyzyjnych podmiotów gospodarczych, dzięki któremu wykorzystanie tych powyżej wymienionych staje się pełniejsze i bardziej zintegrowane. Tym kolejnym istotnym czynnikiem, który może potencjalnie znacząco podnieść efektywność działalności przedsiębiorstw są z informatyzowane platformy służące do przeprowadzania analiz biznesowych w formule Business Intelligence [J. Grzegorek, D. Prokopowicz 2017, s. 223]. Zanim jednak pojawiły się platformy informatyczne Business Intelligence to inne jednak determinanty rozwoju globalnej sieci kształtowały rozwój biznesowych zastosowań i wykorzystywania informacyjnych i komunikacyjnych możliwości jakie potencjalnie daje Internet wobec podmiotów gospodarczych [C. M. Olszak, E. Ziemia red. 2012, s. 62].

Od lat 90. ubiegłego wieku do głównych determinantów modelujących biznesowe wykorzystania zasobów informacyjnych i komunikacyjnych globalnej sieci w przedsiębiorstwach i instytucjach publicznych należał rozwój technik marketingu internetowego, elektronicznej bankowości oraz związanej z tym kwestii bezpieczeństwa elektronicznego transferu danych niejawnych. Rozwój internetowej bankowości elektronicznej zdeterminował potrzebę ciągłego dopracowywania technologii teleinformatycznej i regulacji kształtujących bezpieczeństwo elektronicznego transferu danych i ochrony danych niejawnych [S. Gwoździwicz 2014, s. 75]. Wprowadzanie nowoczesnych rozwiązań technologii informatycznej do podmiotów systemu finansowego w Polsce zdeterminowane było również zaplanowanym już na początku lat 90. wejściem Polski w struktury rynkowe

Unii Europejskiej i wynikającym z tego wymogiem przeprowadzania procesów dostosowawczych i unifikujących teleinformatyczne technologie i techniczne standardy systemów informatycznych funkcjonujących w instytucjach sektora finansowego. Procesy te były również istotnym determinantem dokonującej się wówczas globalizacji systemu finansowego funkcjonującego w Polsce [S. Gwoździwicz, D. Prokopowicz 2016, s. 68].

W instytucjach finansowych współpracujących z przedsiębiorstwami rozwija się nowa dziedzina zarządzania problematyką bezpieczeństwa transferu danych i przeprowadzanych poprzez Internet transakcji finansowych tj. zarządzanie bezpieczeństwem systemów informatycznych. W sytuacji dynamicznie wzrastającej liczby użytkowników bankowych systemów elektronicznej bankowości rośnie na znaczeniu kwestia poprawy funkcjonowania systemów informatycznych w zakresie bezpieczeństwa dokonywanych transakcji, analizy podejmowanego ryzyka i ponoszenia kosztów na tworzenie systemowych rozwiązań utrzymania wysokiego poziomu bezpieczeństwa i ochrony danych niejawnych. Problematyka poprawy systemowych rozwiązań bezpieczeństwa jest szczególnie istotna w sytuacji nagminnie pojawiających się ataków hakerskich na systemy internetowej bankowości elektronicznej [S. Gwoździwicz, D. Prokopowicz, 2016a, s. 243].

Przedsiębiorstwa w dążeniu do sukcesu rynkowego i biznesowego starają się budować swą przewagę konkurencyjną implementując do prowadzonej działalności nowe rozwiązania informatyczne. Jednym z obszarów działalności firm i instytucji znacząco wpływającym na efektywność ich funkcjonowania jest kwestia sprawnego zarządzania wiedzą w kontekście procesu zarządzania daną organizacją. W związku z tym sprawne wykorzystywanie

PhD Dariusz Prokopowicz

PhD Mirosław Matosek

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7637

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 219-231

technologii informatycznej i informacyjnych zasobów danej organizacji wpływa na jakość podejmowania decyzji w procesie zarządzania przedsiębiorstwem. Zarządzanie organizacją powinno być oparte na uprzednio przeprowadzonej analizie wiarygodnych i aktualnych danych rynkowych oraz informacji dotyczących prowadzonej działalności. Coraz więcej firm i instytucji finansowych wykorzystuje w tym celu analizy biznesowe przeprowadzanych na platformach informatycznych oferujących rozwiązania Business Intelligence [M. S. Gendron 2014, s. 157]. Na tych platformach informacje niezbędne dla procesów podejmowania decyzji menedżerskich są na bieżąco aktualizowane, archiwizowane, klasyfikowane i służą do opracowywania raportów analitycznych Business Intelligence [J. Surma 2016, s. 31].

Większość firm i instytucji wspomagających swe procesy zarządcze analizami przeprowadzanymi w formie Business Intelligence traktuje te rozwiązania jako instrumentarium analityki biznesowej pomocne przy przekształcaniu wielokryterialnych zbiorów danych w wiedzę niezbędną dla efektywnego i sprawnego zarządzania daną organizacją. Korporacje stosują z informatyzowanych platform analityczne Business Intelligence zwykle celem porządkowania, przetwarzania i raportowania sytuacji ekonomiczno-finansowej badanego podmiotu. W raportowaniu wykorzystuje się przedstawianie na wykresach analizowanych informacji w formie rozbudowanych zestawień porównawczych, wyników zadanych zapytań oraz wniosków ułatwiających przeprowadzanie w czasie rzeczywistym wielokryterialnych, gruntownych analiz dotyczących wybranych obszarów działalności przedsiębiorstwa [P. Radziszewski 2016, s. 73].

Obecnie przyjmuje się, że analizy przeprowadzane z zastosowaniem rozwiązań Business Intelligence ułatwiają me-

nażerom przeprowadzanie w czasie rzeczywistym analiz dużych zbiorów danych dotyczących prowadzonej w przedsiębiorstwie działalności. W związku z tym dominuje opinia, że rozwiązania Business Intelligence stają się coraz bardziej przydatne w procesach zarządzania organizacją [J. Grzegorek, D. Prokopowicz 2017, s. 224]. Niektórzy działający w Polsce dostawcy oprogramowania dla firm już od kilku lat wytwarzają programy dedykowane dla przeprowadzania analiz biznesowych w formule Business Intelligence. Niektóre wersje tych wyspecjalizowanych programów komputerowych oferowane są także dla przedsiębiorstw sektora MSP co oznacza, że wytwarzane w Polsce oprogramowanie Business Intelligence nie jest kierowane tylko dla korporacji i dużych przedsiębiorstw [C. M. Olszak 2014, s. 47].

Z przeprowadzonych analiz wynika, że prowadzone w podmiotach gospodarczych procesy decyzyjne powinny być oparte na analizie wiarygodnych i aktualnych danych rynkowych i dotyczących prowadzonej działalności. Informacje niezbędne dla procesów podejmowania decyzji menedżerskich są w korporacjach na bieżąco pozyskiwane, gromadzone, porządkowane i przedstawiane w formie raportów analitycznych Business Intelligence. Analizy przeprowadzane w formule Business Intelligence dają kadrze zarządzającej nowe możliwości analizy dużych zbiorów danych w czasie rzeczywistym, co znacząco przyczynia się do podnoszenia efektywności zarządzania przedsiębiorstwem.

Wnioski

W okresie ostatnich kilkunastu lat dokonał się znaczący postęp w systemach elektronicznej transmisji danych, który zdeteterminowany był głównie rozwojem technologii informatycznej i telekomunikacyjnej. Klienci usług i produktów oferowanych przez różne przedsiębiorstwa, in-

PhD Dariusz Prokopowicz

PhD Mirosław Matosek

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7637

Wydanie: *International Journal of New Economics and Social Sciences* 2017; 2 (6): 219-231

stytucje publiczne i finansowe coraz częściej kontaktują się z tymi podmiotami zdalnie poprzez sieć Internet. Jest to główny ale nie jedyny czynnik determinujący współcześnie dokonującą się obecnie rewolucję cyfrową w społeczeństwach informacyjnych. Poza tym do determinantów tego rozwoju zalicza się także procesy rozwoju urządzeń teleinformatycznych umożliwiających mobilny dostęp do globalnej sieci Internet, oraz poszerzana sukcesywnie oferta instytucji finansowych [A. Dmowski, D. Prokopowicz, J. Sarnowski 2008, s. 168] w zakresie internetowej bankowości elektronicznej. Procesy te stanowią jeden z kluczowych czynników dokonującej się globalizacji ekonomicznej.

Działające w Polsce przedsiębiorstwa w dążeniu do sukcesu rynkowego i biznesowego starają się budować swą przewagę konkurencyjną implementując do prowadzonej działalności nowe rozwiązania informatyczne. Coraz więcej firm i instytucji finansowych wykorzystuje w tym celu analizy biznesowe przeprowadzanych na platformach informatycznych oferujących rozwiązania Business Intelli-

gence. Na tych platformach informacje niezbędne dla procesów podejmowania decyzji menedżerskich są na bieżąco aktualizowane, archiwizowane, klasyfikowane i służą do opracowywania raportów analitycznych Business Intelligence [J. Surma 2016, s. 31].

Znaczna część działających w Polsce podmiotów gospodarczych wspomagających swe procesy zarządcze analizami przeprowadzanymi w formie Business Intelligence traktuje te rozwiązania jako instrumentarium analityki biznesowej pomocne przy przekształcaniu wielokryterialnych zbiorów danych w wiedzę niezbędną dla efektywnego i sprawnego zarządzania daną organizacją. Z przeprowadzonych badań wynika, że analizy przeprowadzane z zastosowaniem rozwiązań Business Intelligence ułatwiają menadżerom przeprowadzanie w czasie rzeczywistym analiz dużych zbiorów danych dotyczących prowadzonej w przedsiębiorstwie działalności. W związku z tym dominuje opinia, że rozwiązania Business Intelligence stają się coraz bardziej przydatne w procesach zarządzania organizacją [J. Grzegorek, D. Prokopowicz 2017, s. 224].

Bibliografia

1. Borcuch A. (2012), *Bankowość elektroniczna w Polsce*, wydanie II zmienione, Warszawa: Wydawnictwo CeDeWu.
2. Bukowski S. red. (2010), *Globalizacja i integracja regionalna a wzrost gospodarczy*, Warszawa: Wydawnictwo CeDeWu.
3. Dmowski A., Prokopowicz D., (2010), *Rynki finansowe*, Warszawa: Wydawnictwo Centrum Doradztwa i Informacji Difin sp. z o.o.
4. Dmowski A., Prokopowicz D., Sarnowski J., (2008), *Finanse i bankowość. Teoria i praktyka*, Warszawa: Wydawnictwo Centrum Doradztwa i Informacji Difin sp. z o.o.
5. Domańska-Szaruga B., (2013), *Common banking supervision within the financial safety net*, (w:) K. Raczkowski, F. Schneider, (red.), *The Economic Security of Business Transactions. Management in business*, Oxford: Wydawnictwo Chartridge Books Oxford.
6. Dutko M., Karciarz M., (2011), *Informacja w Internecie*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
7. Gendron M. S. (2014), *Business Intelligence and the Cloud. Strategic Implementation Guide*, Wydawnictwo John Wiley & Sons Inc.
8. Górka M., red. (2014), *Cyberbezpieczeństwo jako podstawa bezpiecznego państwa i społeczeństwa w XXI wieku*, Warszawa: Wydawnictwo Difin.

PhD Dariusz Prokopowicz

PhD Mirosław Matosek

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7637

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 219-231

9. Grzegorek J., Prokopowicz D. (2017), *The Application Of The MS EXCEL Program And The Informalized Business Intelligence Analytics Platforms In The Management Of The Enterprises* (w:) "Czasopismo Międzynarodowe Nowa Ekonomia i Nauki Społeczne" – "International Journal of New Economics and Social Sciences" (IJONESS), Międzynarodowy Instytut Innowacji Nauka - Edukacja - Rozwój w Warszawie, nr 1 (5) 2017, s. 222-237.
10. Gwoździewicz S., (2014), *The European Union Towards the Threats in Cyberspace* [in] International Scientific Journal "Verejna Sprava a Spolocnost", Rocznik XV, ISSN 1335-7182, Koszyce, Słowacja, No 2/2014: 70-79.
11. Gwoździewicz S., Prokopowicz D., (2015), *The role and application of Keynesian macroeconomic anti-crisis theories in the context of development of the financial system in Poland* (w:) *Globalization, the State and the Individual*, "International Scientific Journal", Free University of Varna "Chernorizets Hrabar", Chayka, Varna, Bułgaria 9007, Varna 2015, nr 3(7) 2015, s. 49.
12. Gwoździewicz S., Prokopowicz D., (2016a), *Bezpieczeństwo bankowości internetowej i uwarunkowania elektronicznego transferu danych w technologii Big Data w Polsce* (w:) V. Vlastimil (red.), "Međunarodni naučni zbornik. Pravo Ekonomija Menadžment I" /Międzynarodowe zeszyty naukowe. Zarządzanie Prawo Gospodarka I/ International scientific books. Right, Economy and Management I/, Wydawnictwo [Izdawać:] Srpsko Razvojno Udruženje /Stowarzyszenie Rozwoju Serbii/ Bački Petrovac 2016, s. 228-252.
13. Gwoździewicz S., Prokopowicz D., (2016b), *Globalization and the process of the system and normative adaptation of the financial system in Poland to the European Union standards* (w:) *Globalization, the State and the Individual*, "International Scientific Journal", Free University of Varna "Chernorizets Hrabar", Chayka, Varna, Bułgaria 9007, Varna 2016, nr 1(9) 2016: 63-75.
14. Gwoździewicz S., Prokopowicz D., (2016c), *Social and Economic Determinants of Effective Development of Entrepreneurship and Innovation in the Municipality of Otwock in Poland* (w:) J. Szablowski (red.) "Entrepreneurship and Innovation in Selected Countries of Europe", University of Finance and Management in Białystok, Białystok 2016, s. 151-170.
15. Kaczmarek T.T., (2009), *Globalna gospodarka i globalny kryzys*, Warszawa: Wydawnictwo Difin.
16. Kos-Łabędowicz J., (2015), *Internet jako źródło informacji w decyzjach nabywczych konsumenta*, Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
17. Lakomy M., (2015), *Cyberprzestrzeń jako nowy wymiar rywalizacji i współpracy państw*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytet Śląski.
18. Lee H., Sohn I., (2016), *Big Data w przemyśle. Jak wykorzystać analizę danych do optymalizacji kosztów procesów?*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
19. Matosek M., (2014), *Aktywność innowacyjna w zespołach transgranicznych*, (w:) Zeszyty Naukowe, seria Ekonomia, Lublin: Wydawnictwo WSEI.
20. Olszak C.M., (2014), *Business Intelligence in cloud*, (w:) "Polish Journal of Management Studies", (10) 2014.
21. Olszak C. M., Ziemia E., (2012) red., *Systemy inteligencji biznesowej jako przedmiot badań ekonomicznych*, (w:) „Zeszyty Naukowe Wydziałowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, Studia Ekonomiczne, nr 113, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2012.
22. Power D., (2013), *Decision Support, Analytics, and Business Intelligence*, Wydawnictwo Business Expert Press.
23. Prokopowicz D., (2009), *Zagrożenia rozwoju i bezpieczeństwo bankowości elektronicznej* (w:) Zeszyty Naukowe Wyższa Szkoła Zarządzania i Prawa im. Heleny Chodkowskiej w Warszawie. Rok XIV. Nr 1 (30)/2009, s. 60–73.
24. Prokopowicz D., (2010), *Wpływ globalnego kryzysu rynków finansowych na koniunkturę polskiej gospodarki* (w:) Zeszyty Naukowe Almamater Szkoła Wyższa z siedzibą w

PhD Dariusz Prokopowicz

PhD Mirosław Matosek

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7637

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 219-231

- Warszawie, (Ekonomia). Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej Almamater. Warszawa, Nr 4 (61) 2010, s. 148.
25. Prokopowicz D., (2012), *Na tle struktur rynkowych Unii Europejskiej* (w:) "Przedsiębiorstwo przyszłości". Kwartalnik Wyższej Szkoły Zarządzania i Prawa im. Heleny Chodkowskiej. Warszawa, Nr 2 (11) 2012, kwiecień 2012, Rok wyd. IV, s. 25-34.
26. Prokopowicz D., (2016a), *Social and economic determinants of the processes of economic globalization that shape the development of the banking system in Poland* (w:) *Globalization, the State and the Individual*, "International Scientific Journal", Free University of Varna "Chernorizets Hrabar", Chayka, Varna, Bułgaria 9007, Varna 2016, nr 2(10) 2016, s. 21-22.
27. Prokopowicz D., (2016b), *The importance of economic globalization in the context of the development of the financial system in Poland* (w:) "International Journal of New Economics and Social Sciences", ZN, nr 2 (4) 2016, s. 9-10.
28. Radziszewski P., (2016), *Business Intelligence. Moda, wybawienie czy problem dla firm?*, Biblioteka Nowoczesnego Menedżera, Warszawa: Wydawnictwo Poltext.
29. Sarnowski J., Prokopowicz D., (2015), *Zastosowanie innowacji marketingowych w przedsiębiorstwach w Polsce* (w:) M. Sitek, T. Graca (red.), "Nowe wyzwania dla Europy XXI wieku w dziedzinie zarządzania i edukacji", wydanie pokonferencyjne, Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi w Józefowie, Józefów 2015, s. 135-156.
30. Surma J., (2016), *Business Intelligence. Systemy wspomagania decyzji biznesowych*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
31. Szpor G., Wiewiórowski W., (2012), *Internet. Prawo informatyczne problemy sieci portali i e-usług*, Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
32. Wiśniewska M., (2013), *Finanse w dobie kryzysu*, Seria Prace Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Gdańsku, Warszawa: Wydawnictwo CeDeWu, s. 78.
33. Wróbel P., (2014), *Komunikacja elektroniczna. Zagrożenia i ich skutki dla organizacji*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
34. Żołnierski A., (2012), *Znaczenie kapitału społecznego w procesach zarządzania innowacjami*, (w:) *Raport o innowacyjności gospodarki Polski w 2011 roku*, T. Baczko, (red.) Warszawa: Wydawnictwo INE PAN.

PhD Dariusz Prokopowicz

PhD Mirosław Matosek

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7637

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 219-231

PhD, Assoc. Professor Tatyana Kuznetsova¹⁾

PhD, Assoc. Professor Leonid Sipailo²⁾

¹⁾*Department of Economics Enterprise, National University of
Water and Environmental Engineering (Rivne, Ukraine)
kyznezova_tv@ukr.net*

²⁾*Department of Economics Enterprise, National University of
Water and Environmental Engineering (Rivne, Ukraine)
l.h.sipailo@gmail.com*

STATE SYSTEM OF STIMULATION AND REGULATION OF INNOVATIVE ACTIVITIES OF ENTERPRISES IN DEVELOPED COUNTRIES OF THE WORLD

SYSTEM STIMULACJI I REGULACJI PAŃSTWOWEJ DZIAŁAŃ INNOWACYJNYCH PRZEDSIĘBIORSTW W KRAJACH ROZWINIĘTYCH

ГОСУДАРСТВЕННАЯ СИСТЕМА СТИМУЛИРОВАНИЯ И РЕГУЛИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ В РАЗВИТЫХ СТРАНАХ МИРА

Abstract

This article presents basic principles of formation of the state system of stimulation and regulation of innovation activity in developed countries. The main forms of state regulation and stimulation of innovative processes are investigated. The basic tools of the state influence on tax, price, depreciation, investment policy of enterprises with the purpose of activating innovation activity are highlighted.

Keywords: *innovation activity, state system of stimulation, regulation of innovation activities, forms of state incentives, mechanism of stimulation of innovations.*

Streszczenie

Artykuł dotyczy głównych zasad kształtowania państwowego systemu stymulacji i regulacji działalności innowacyjnej przedsiębiorstw w krajach rozwiniętych na świecie. Zostało przeprowadzone badanie głównych form państwowych regulacji i stymulowania innowacyjnych procesów. Opisane główne narzędzia oddziaływania państwa na politykę fiskalną, cenową, amortyzacyjną oraz inwestycyjną przedsiębiorstw dla celów aktywizacji innowacyjnej działalności.

PhD, Assoc. Professor Tatyana Kuznetsova

PhD, Assoc. Professor Leonid Sipailo

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7638

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 232-241

Słowa kluczowe: działalność innowacyjności, państwowy system pobudzania, regulacja działań związanych z innowacjami, formy zachęt publicznych, mechanizm stymulowania innowacji

Аннотация

В статье рассмотрены основные принципы формирования государственной системы стимулирования и регулирования инновационной деятельности предприятий в развитых странах мира. Исследованы основные формы государственного регулирования и стимулирования инновационных процессов. Освещены основные инструменты воздействия государства на налоговую, ценовую, амортизационную, инвестиционную политики предприятий с целью активизации инновационной деятельности.

Ключевые слова: инновационная деятельность, государственная система стимулирования, регулирования инновационной деятельности, формы государственного стимулирования, механизм стимулирования инноваций

Statement of the problem in general outlook and its connection with important scientific and practical tasks.

The stimulation of innovation in European countries goes beyond national boundaries and is becoming the prerogative of EU countries that use certain innovative investment policy tools to attract investment to finance innovation. In particular, it is the creation of an infrastructure favorable to innovation; direct government funding, primarily through grants, loans, subsidies, etc.; fiscal or tax incentives, state guarantees, special schemes for supporting risk financing (Mizhinsky M.Yu. 2005).

The development of the scientific-technological and innovation sphere is of practical importance, since it faces the challenge of transforming the national economy and integrating into the world economy. The creation of an innovation system based on the use of market mechanisms and an active state science, technology and innovation policy should be the basis for the development of knowledge-based industries and sectors, their long-term competitiveness within national boundaries and on the world markets.

Analysis of latest research where the solution of the problem was initiated.

The research of the necessity of state incentives and regulation of innovative activity of enterprises in market conditions is devoted to the scientific works of leading domestic and foreign scientists: G. Avigdor, A. Amosha, G. Androschuk, G. Assonova, Y. Bajal, B. Burkinski, V. Geyets, B. Danilishina, M. Gorokhovatskaya, R. Ennana, P. Zavlina, B. Lanovik, B. Malitskogo, E. Makarenko, O. Novitskaya, S. Onyshka, O. Samotugi, I. Silchenko, L. Fedulova, I. Fedorenko B. Yatsenko and other scholars. These scientific achievements highlight the main methods and levers of state incentives and regulation of innovation activities of enterprises. At the same time, the special interest of scientists is the experience of the formation and use of the state system of stimulation and regulation of innovation processes in foreign countries.

Aims of paper. The purpose of the work is to distinguish the features of the formation and implementation of the state system of stimulating innovation activity in the developed countries of the world.

PhD, Assoc. Professor Tatyana Kuznetsova

PhD, Assoc. Professor Leonid Sipailo

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7638

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 232-241

Exposition of main material of research with complete substantiation of obtained scientific results.

An important prerequisite and a guarantee of rapid economic growth with the least losses and minimization of economic risks is the development and immediate implementation of the complex various levels of state incentives and regulation of innovation activity. A special role in the realization of this strategic task lies in the effective use of stimulatory tools, which proved to be effective in the developed countries of the world. In foreign countries with a lower level of scientific and technological development than the average in the EU, as a rule, measures of general nature are used, allowing to support a wide range of directions in all sectors of the economy. In this case, the government focuses on fiscal stimulus measures, which differ in that they allow the market and its participants to independently decide which sectors of the economy need to be actively developed. The worldwide experience shows that the methods of state stimulation of innovation activity are divided into direct and indirect ones. Direct stimulation methods include:

- provision of preferential loans to enterprises and organizations carrying out scientific developments;
- free transfer (or preferential terms) of state property and land plots for the organization of innovative enterprises; development of innovative infrastructure;
- functioning of various programs aimed at increasing the innovative activity of business;
- Government orders, mainly in the form of R & D contracts and provision of initial demand for innovations;
- creation of scientific and technical zones with a special regime of innovation and investment activity.

Indirect methods of stimulating and regulating innovation processes entail:

- tax incentives for investments in the innovation sector;
- development of science and higher education system;
- legislative norms that stimulate the development of research activities.

It is noteworthy that countries with traditionally high levels of scientific and technological development (Finland, Sweden, Germany) give priority to measures of direct financial support. Unlike indirect incentive methods, financial assistance in these countries has targeted nature. Under such conditions, the state, and not the market, determines in which cases additional stimulation is necessary, and in which - no (Samotuga O.O., 2006). It is also worth noting that in different countries of the world certain forms of research and development support are used, in particular tax discounts, tariff and non-tariff barriers, government procurement, loans and subsidies. Thus, in the United Kingdom, the low level of taxation of technical corporations is supported, considering it a powerful incentive for risky technological changes. In Germany, Spain and Italy, low rates of basic taxes are supplemented by special incentive schemes for the implementation of risky projects. In France, various special tax incentives are used in innovation entrepreneurship (Makarenko Ye.V., 2008).

The state system for stimulating the development of innovative entrepreneurship in economically developed countries also covers depreciation allowances, incentives for R & D, the formation of reserve funds, and tax credits. For example, in the UK, government policy instruments include tax-exempt funds aimed at research and development and providing risk financing or grants (Onyshko S.V., 2004). However, in recent years, many countries have doubts

PhD, Assoc. Professor Tatyana Kuznetsova

PhD, Assoc. Professor Leonid Sipailo

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7638

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 232-241

about the effectiveness of investment tax incentives, since such benefits provide unequal conditions for individual industries and firms. Therefore, these countries began to apply widespread reduction of tax privileges with a significant reduction in the rates of income tax for legal entities. In addition, industrialized countries use such a mechanism to intensify the investment activities of commercial banks, as a subsidy to the interest rate on a loan granted by the state to banks in the conditions of investment in the development of priority industries and industries. Also, foreign experience can be used to create target institutional investors - long-term lending banks. These measures can also be used in Ukraine (Fedorenko I.L., 2008).

The experience of state incentives for innovation in Australia, Austria, Belgium, the United Kingdom, Denmark, Hungary and the Czech Republic, among the main mechanisms, involves the use of benefits in the form of deductions from the tax base of enterprise profits calculated according to the amount of R & D expenditures. In addition, tax incentives in Australia and Austria make it possible to make tax deductions depending on the amount of R & D spending growth. As you can see, the stimulating effect of this privilege is that, when taxing profits, gross expenditure is a larger sum than the actual costs incurred on R & D (OECD Science).

The US government in the 40-50's was determined by technological trajectories of innovation development, and technological policy was conducted in two directions: support of fundamental research and implementation of applied scientific and technological programs within the framework of the activity of separate federal agencies.

When forming the economic mechanism of state incentives and regulation of innovations in Ukraine it is expedient to use

the experience of Japan, where the mechanism of economic incentives for enterprises to undertake innovation is based on the provision of preferential (at the rate of 5-7% per annum) long-term (for 10-20 years) loans through state loans corporation for the acquisition of modern equipment and equipment in general. Small and medium-sized private enterprises receive such loans up to 80% of the cost of the necessary equipment, and large enterprises up to 50%. Enterprises producing modern technologies may be exempt from local taxes by special permits from regional administrations. Widely applied preferential treatment of accelerated depreciation for innovative technologies, in particular in the first year is allowed to write off 50% of their value. For small and medium enterprises that use technical innovations, in the first three years it is allowed to depreciate by 30% of their value. The amortization policy of Japanese enterprises allows you to quickly rotate investment resources and constantly update the technology base in accordance with the level of scientific and technical progress (Kuznetsova T.V., Sipailo L.G., 2010).

The functioning of the state system of incentives and regulation of innovation and research activities in the state of Israel has recently attracted the attention of the broader community. In order to improve the interaction between the state and the private sector in the field of innovation in the early 1970's, the Chief Scientist's Office under the Ministry of Industry, Trade and Labor, which today is the main coordinator of research and innovation activities in the country, has been established and provides for the effective interaction of a number of other subjects. In addition to this the tax privileges were granted to enterprises with a high share of innovative products, especially if their offices or production are in

PhD, Assoc. Professor Tatyana Kuznetsova

PhD, Assoc. Professor Leonid Sipailo

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7638

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 232-241

priority development areas (at the periphery). The Chief Scientist's Office has a special "Foundation for Research and Development", as well as a number of national and international programs, agreements and joint ventures. This "NDF Fund" provides grants for projects for one or more years, the final result of which should be the development of a new product or significant improvement of the existing one. Grants amount to 20-50% of the agreed estimate for the innovation project. The company applying for grants undertakes to pay the "NTD Fund" royalties if the project becomes profitable (3% during the first 3 years of profit and 3.5% during all subsequent ones, but the total amount of payments cannot be more than the amount of the grant provided plus interest, except for transfers of production rights abroad, which are subject to other rules). Royalties are directed towards financing other grants and promoting the development of innovation activities in the country (Novitska O.V., 2012). Stimulation of innovation activity is carried out at the expense of two technological centers in the south of the country, dealing with problems of resource conservation and renewable energy sources. The mentioned Centers promote the cooperation of higher scientific institutions, research institutes and industry with regard to the development of new technologies in the field of environmental protection. The government authorities have already allocated 25 million US dollars for the next 5 years for the implementation of environmental innovation projects (Novitska O.V., 2012). In Japan, the state is pursuing a course to overcome technological lag due to: import of foreign technology, a consistent transformation of the economic structure, the combination of innovation factors with the economic mechanism, support for the concept of forecasting, which allows choosing and

stimulating those technologies which will be prioritized in 10-15 years. In Western European countries, such tax benefits as extra-concessions (at their expense, firms can fund their tax base more than 100% of innovation costs) and a tax credit, which allows you to finance only a certain percentage of innovation. The financing of scientific and technical work by the state in Japan is 0.58% of GDP, in the USA - 0.76%, Germany - 0.79%, France - 0.80%, the United Kingdom - 0.55%. In France, direct financing of innovation costs in leading firms is 50%, as many as free loans in Germany.

Thus, the stimulation of innovation activity of enterprises has shown that in the countries of Europe various tax privileges are used, namely:

- extra tax allowance) – special privileges that enable firms to finance more than 100% of their innovation costs from their tax base;

- «tax credit» – a privilege that enables firms to finance a certain percentage of their innovative spending on tax liabilities.

Great interest, and at the same time a lot of controversy, causes the use of a tax credit. There are two schemes for its application. In the first case, the firm has the right to reduce the accrued income tax in proportion to the amount of the cost of innovation (volume based tax credit). So, with statutory discounts, for example, at 30%, the company has the ability to reduce the total amount of tax liabilities by 30 euros from every 100 euros spent on a particular type of innovation. The advantage of a tax credit under such a scheme is the ease of its use by tax authorities and subjects of innovation activity. At the same time, the disadvantage of such a tax credit is the lack of any guarantees on the part of the companies that they will reinvest the funds that were additionally due to the use of a tax

PhD, Assoc. Professor Tatyana Kuznetsova

PhD, Assoc. Professor Leonid Sipailo

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7638

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 232-241

credit to innovate. Under the second scheme, the accrued income tax decreases, based on the company's increase in the cost of a particular type of innovation compared with the level of the base year or incremental tax credit. In this case, with a discount rate of 30%, the company's tax payments will be reduced by 30 euros from every 100 euros of incremental costs for a separate type of innovation process in the current

year. The advantage of applying such a tax credit scheme is to provide even greater benefits to companies whose innovative activity is increasing. The obvious drawbacks of this scheme are: the lack of an unambiguous solution to the problem of choosing the level of expenditure, which determines the growth of future costs, and, consequently, the introduction of the administration of income tax.

Table 1. Forms of state stimulation of innovative processes in developed countries of the world

Countries	Forms of stimulation	Organizational structures of the innovation process
USA	Preferential taxation, investment tax credit, preferential treatment for depreciation, subsidies, targeted budget allocations, reimbursement of R & D expenditures related to basic production and trade, from the amount of taxable income	Technological capital network (MTK): technopolises, scientific and technical parks, quasi-risk form of corporation organization, small innovation firms, research consortia and organizations, business incubators, scientific and technological centers, scientific and engineering centers, joint industrial-university research centers, venture companies
Germany	Targeted free subsidies, subsidies, fees for technical expertise, preferential loans, credit insurance system, tax deductions and benefits, accelerated depreciation, targeted bank loans	Science and technology parks, small innovation firms, research consortia, venture firms, technopolises
France	Grants, subsidies, long-term loans, tax credits, credit guarantees, preferential taxation	Grants, subsidies, long-term loans, tax credits, credit guarantees, preferential taxation
Japan	Favorable loans, preferential taxation, subsidies	Japanese Research Development Corporation, Technopolis, Science and Technology Parks, Small Innovative Firms, Research Consortia and Organizations
United Kingdom	Preferential taxation, subsidies, write-off of R & D expenses on the cost of production (services, credit guarantees)	British technology group, technopolises, small innovative firms, science and technology parks, venture companies, research consortia
Canada	Loans on concessional terms, subsidies, technical assistance, tax credit, preferential taxation	Technopolis, science and technology parks, small innovative firms, venture companies, research consortia

Source: compiled by the authors based on (Shmigelskaya Z.K., 2007).

In the EU, the following forms of state incentives and regulation of innovation activities are used, such as: subsidies for the creation of funds for the introduction of innovations taking into account the potential risk and reduction of state fees for individual inventors (Germany, Austria). According to experts, in the late 1990s, Germany,

France and the United Kingdom spent the same amount of money on innovation as Japan.

It is worth noting that there is the practice of issuing free licenses in the United States for the commercial use of inventions; formation of state innovation infrastructure; monitoring by state authorities;

PhD, Assoc. Professor Tatyana Kuznetsova

PhD, Assoc. Professor Leonid Sipailo

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7638

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 232-241

forecasting and expertise of innovative projects; awarding scientists and innovators of state awards and awarding honorary titles.

Managing innovation activities in different countries varies by the degree of state intervention, the needs of society and the level of scientific and technological progress. The most common forms of stimulation and regulation of innovation processes in a number of countries of the world are preferential taxation, investment tax credit, subsidies, reimbursement of R &

D expenses, payment for technical expertise, accelerated depreciation (tabl. 1) (Avigdor Ed. G., Kapitsy Yu. etc., 2011).

The system approach has become the key to the success of innovation policy in Finland. In particular, it is the establishment of cross-sectoral links between science, universities, enterprises, industry associations and state agencies by stimulating various partnerships between them, which has made it possible to prioritize investments in R & D, an effective system of coordination and cooperation between research institutes and funding organizations.

Table 2. Mechanisms of tax incentives for innovation

The mechanism of tax incentives	Object of stimulation	Countries that use these tax incentive measures
Write-off of R & D expenses	The volume of R & D investment, the growth rate of investment in R & D	Austria, Australia, Belgium, United Kingdom, Hungary, Germany, Denmark and others.
Tax Research Loan	The volume of R & D investment, cooperation between private business and the research community	USA, France, Norway, United Kingdom, Canada
Special methods of depreciation of fixed assets	Investing in the road of research equipment	Austria, Belgium, Denmark, Italy, Spain, Ireland, Portugal, USA, Sweden
Investment tax credit	Investments in technological modernization of the company	USA
Tax privileges on income from a foreign source	Technology Transfer	OECD countries
Tax benefits on the sale of shares	Investments in high-risk long-term projects, diffusion of innovations	USA
Tax credit for wages	Investment volume, investment in human capital	Netherlands

Source: formed by the author on the basis of (Avigdor Ed. G., Kapitsy Yu. etc., 2011).

Comparing the mechanism of the tax credit in foreign countries with the mechanism of the implementation of preferential taxation of profits from innovation activities in Ukraine, we can conclude that there is one fundamental difference. In industrialized countries, a company gains the right to use a tax credit after it has incurred costs for innovation, whereas in Ukraine, an enterprise, having registered an innovation

project, first receives the right to a profit tax benefit, and subsequently implements the costs of innovation activities.

We have investigated the most effective mechanisms of tax incentives used in world practice (Table 2). Thus, the main tax instruments that proved to be effective are: write-off of R & D expenses, special depreciation of fixed assets, tax breaks and

PhD, Assoc. Professor Tatyana Kuznetsova

PhD, Assoc. Professor Leonid Sipailo

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7638

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 232-241

loans. Using these tax breaks, an innovative company reduces the taxable base, has the ability to quickly update fixed assets and expand its business, gaining more profit.

A significant level of resource intensity of products of industrial enterprises of Ukraine in the conditions of growing world prices for industrial resources requires the transition of domestic enterprises to resource-saving and environmentally friendly technologies. On the one hand, it will allow to achieve economic growth, gain competitive advantages by domestic business entities in the world market. On the other hand, the use of innovative resource-saving technologies will contribute to reducing the resource intensity of industrial production and the rational use of natural resources involved in economic activity and reduce the technogenic load on the natural environment. Ecologization of innovation activity of industrial enterprises is an important component of the ecological development of any country, therefore the state system of regulation of innovation activity should provide tools for reducing the resource intensity of production, creation of closed material and energy cycles, orientation towards recovery and environmentally friendly energy sources. To date, the world practice has proved that ecologization of innovative activity of industrial enterprises should include the use of such ecological and economic instruments as: environmental tax, payment for natural resources, pollution charges, environmental pollution fines, etc.

Describing the Ukrainian model for stimulating innovation, it is worth noting that it tends to be more relevant to the Anglo-American model, since the government relies more on market mechanisms to stimulate innovation than to directly support

the innovation process.

At the same time, it should be emphasized that none of the above models can be applied in its pure form due to the specificity of the formation of an innovative environment in individual countries of the world. If the tools of innovation policy and the mechanisms of their use are effective in one country, then they are completely unsuitable for use in another. Therefore, most states, as a rule, implement state policy in the innovation field, combining methods of direct and indirect influence, the level of application.

Conclusions. Consequently, the analysis of the experience of state incentives and regulation of innovation in a number of developed countries of the world allowed to distinguish the most common methods of stimulating innovation processes. Public incentives should provide encouragement for the development and implementation of innovations, as well as incentives for negative motivation, the main task of which is to re-equip the existing industries through the use of innovations. The first one includes state subsidies, subsidies, preferential lending, state-owned enterprises, various tax incentives, accelerated depreciation, government contracts, state-owned loan insurance, successfully used in developed countries. The incentives for negative motivation include emission valuation, fines, fees for the use of natural resources and environmental pollution, and so on. Studies have shown that the Ukrainian model of stimulating innovation activity of the enterprise is more oriented towards the Anglo-American model, since state regulation and stimulation relies on market mechanisms for stimulating innovation processes.

PhD, Assoc. Professor Tatyana Kuznetsova

PhD, Assoc. Professor Leonid Sipailo

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7638

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 232-241

Bibliography

1. Законодавче регулювання інноваційної діяльності в Європейському Союзі та державах-членах ЄС / За ред. Г.Авігдора, Ю.Капіці. – К. : Фенікс, 2011. – 704 с.
2. Кузнєцова Т.В. Роль екологізації інноваційної діяльності в науково-технічній політиці промислового підприємства / Т.В. Кузнєцова, Л.Г. Сіпайло // Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції : зб. наук. праць.– К., СЕУ ; Рівне: НУВГП, 2010. – Вип. XVI, №3. – С. 149–156.
3. Макаренко Є.В. Особливості інноваційного розвитку європейських країн / Є.В. Макаренко // Проблеми науки. – 2008. – №7. – С. 39–42.
4. Мижинский М.Ю. Меры государственного-правового стимулирования: правовой опыт Европейского Союза / М.Ю. Мижинский // Инновации. – 2005. – №7. – С. 18–23.
5. Новицька О.В. Система державного стимулювання інноваційної діяльності в Ізраїлі / О.В. Новицька // Механізми реалізації стратегії інноваційно-технологічного розвитку України в умовах глобальних викликів: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 1-2 лист. 2012р. / відпов. ред. д-р. екон. наук., проф. Л.І. Федулова; НАН України, Ін-т екон. та прогноз. НАН України. – К., 2012. – С. 48–56.
6. Онишко С.В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку : монографія / С.В. Онишко. – Ірпінь : НАДПСУ, 2004. – 434 с.
7. Самотуга О.О. Зарубіжний досвід стимулювання інноваційного процесу [Електронний ресурс] / О.О. Самотуга. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/ONG_2006/Economics/17818.doc.htm.
8. Федоренко І.Л. Інструменти державної інноваційної політики: світовий досвід / І.Л. Федоренко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – №3(82). – С. 79–81.
9. Шмігельська З.К. Зарубіжний досвід управління інноваційною діяльністю малих і середніх підприємств та можливості його адаптації в ринковій економіці України / З.К. Шмігельська // Стратегічні пріоритети. – 2007. – №2 (3). – С. 119–128.
10. OECD Science, Technology and Industry [Електронний ресурс] // Outlook. – 2008. – Режим доступу: <http://www.oecd.org>.

References

1. Avigdor Ed. G., Kapitsy Yu. etc. (2011) Legislative regulation of innovation activity in the European Union and EU Member States /. - K.: Phoenix (in Ukr.).
2. Kuznetsova T.V., Sipailo L.G. (2010). Role of ecologization of innovation activity in scientific and technical policy of industrial enterprise (Problems of rational use of socio-economic and natural-resource potential of the region: financial policy and investments: Sb. sciences works). K: CEU; Rivne: NUVGP, Is. XVI, 3, 149-156. (in Ukr.).
3. Makarenko Ye.V. (2008). Features of innovation development of European countries (Problems of science), 7, 39-42 (in Ukr.).
4. Mizhinsky M.Yu. (2005). Measures of state-legal stimulation: legal experience of the European Union (Innovations), 2005, 7, 18-23 (in Ukr.).
5. Novitska O.V. (2012). The system of state incentives for innovation in Israel. Mechanisms of realization of the strategy of innovation and technological development of Ukraine in the conditions of global challenges: materials intern. science-practice Conf., Kyiv, 1-2 letters. 2012 / answer Ed. Dr. econ Sciences, prof. L.I. Fedulova. K.: National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Economics. and predicting: National Academy of Sciences of Ukraine (in Ukr.).

PhD, Assoc. Professor Tatyana Kuznetsova

PhD, Assoc. Professor Leonid Sipailo

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7638

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 232-241

6. Onyshko S.V. (2004). Financial support of innovation development: monograph. Irpen: NADPSU (in Ukr.).
7. Samotuga O.O. (2006). Foreign experience in stimulating the innovation process. Retrieved from http://www.rusnauka.com/ONG_2006/Economics/17818.doc.htm.
8. Fedorenko I.L. (2008). Tools of state innovation policy: world experience (Formation of market relations in Ukraine), 3 (82) (in Ukr).
9. Shmigelskaya Z.K. (2007). Foreign experience in managing innovation activities of small and medium enterprises and the possibilities of its adaptation in the market economy of Ukraine (Strategic priorities), 2 (3), 119-128. (in Ukr).
10. OECD Science, Technology and Industry. Retrieved from <http://www.oecd.org>.

PhD, Assoc. Professor Tatyana Kuznetsova

PhD, Assoc. Professor Leonid Sipailo

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7638

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 232-241

IV. Law and Administration

IV. Prawo i Administracja

PhD Sylwia Gwoździewicz¹⁾

PhD Dariusz Prokopowicz²⁾

*1) Department of Administration and National Security
The Jacob of Paradies University in Gorzow Wielkopolski
(Gorzow Wielkopolski, Poland)
sylwiagwozdziewicz@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3034-2880*

*2) Institute of Sociology, Faculty of History and Social Sciences,
Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw
(Warsaw, Poland)
darprokop@poczta.onet.pl*

**FAMILY 500 PLUS PROGRAMS AND FLAT PLUS WITH KEY
INSTRUMENTS FOR PRIVATE SOCIAL POLICY IN POLAND**

**PROGRAMY RODZINA 500 PLUS I MIESZKANIE PLUS KLUCZOWYMI
INSTRUMENTAMI PRORODZINNEJ POLITYKI SPOŁECZNEJ W POLSCE**

**СЕМЬЯ 500 PLUS ПРОГРАММЫ И ПЛОЩАДКА С КЛЮЧЕВЫМИ
ИНСТРУМЕНТАМИ ДЛЯ ЧАСТНОЙ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ В
ПОЛЬШЕ**

Abstracts

In Poland, for many years, relatively large incomes have reached large families. Similar relationships are shaped in the area of housing and household equipment in durable goods. The purpose of the Family 500 Plus program launched in April 2016 is to significantly reduce the scale of this socially and economically disadvantageous relationship, ie the current lowest profitability in large families. Apart from current, mainly profitable goals, improvement of the financial situation of families, this program also has an important long-term goal. The long-term strategic goal of the Family 500 Plus program is to change the demographic structure of society in Poland in the direction of increasing fertility, ie rejuvenating the society. Considering the public financial system of the state, this is a strategic goal of socio-economic policy to reduce the demographic scale of the aging process, ie limiting the potential for announcement in the next several decades of insolvency of the participatory pension system operated by the Social Insurance Institution. The second key program of social family policy in Poland launched in December 2016 is the Mieszkanie Plus program. This program, through the improvement of the housing situation, should fulfill important functions of housing policy in the scope of reducing the social stratification of families in Poland. The main objective of the Mieszkanie

PhD Sylwia Gwoździewicz

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7640

Plus program is to significantly increase the availability of flats, especially low-cost rental apartments, with the option of purchasing property after 20-30 years of use. In addition, both of the socio-economic policy programs mentioned above should also have a positive impact on the domestic economy, thus contributing to the reduction of income social stratification and to the activation of economic growth.

Keywords: *Family 500 Plus program, Plus Apartment program, family, material situation, society, family policy, social policy, economic policy, economic situation, income, expenses, savings, consumption, large families, demographic structure, transfers.*

Streszczenie

W Polsce od wielu lat relatywnie najniższe dochody osiągały rodziny wielodzietne. Podobne relacje kształtują się w zakresie sytuacji mieszkaniowej i wyposażenia gospodarstwa domowego w dobra trwałego użytku. Celem uruchomionego w kwietniu 2016 roku programu Rodzina 500 Plus jest znaczące zredukowanie skali tej niekorzystnej społecznie i ekonomicznie relacji tj. dotychczasowej najniższej dochodowości w rodzinach wielodzietnych. Program ten oprócz celów bieżących, głównie dochodowych, poprawy sytuacji materialnej rodzin posiada również istotny cel długoterminowy. Tym długoterminowym strategicznym celem programu Rodzina 500 Plus ma być zmiana struktury demograficznej społeczeństwa w Polsce w kierunku zwiększenia dzietności tj. odmlodzenia społeczeństwa. Biorąc pod uwagę publiczny system finansowy państwa jest to strategiczny cel polityki społeczno-gospodarczej ograniczenia skali demograficznego procesu starzenia się społeczeństwa tj. ograniczenia potencjalnej możliwości ogłoszenia w perspektywie kolejnych kilkudziesięciu lat niewypłacalności prowadzonego przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych partycypacyjnego systemu emerytalnego. Drugim kluczowym programem społecznej polityki rodzinnej w Polsce uruchomionym w grudniu 2016 roku jest program Mieszkanie Plus. Program ten poprzez poprawę sytuacji mieszkaniowej powinien spełniać istotne funkcje polityki mieszkaniowej w zakresie zmniejszenia rozwarstwienia społecznego rodzin w Polsce. Głównym celem programu Mieszkanie Plus jest znaczące zwiększenie dostępności mieszkań, a szczególnie tanich mieszkań czynszowych z możliwością wykupienia własności po 20-30 latach użytkowania. Poza tym oba wymienione programy polityki społeczno-gospodarczej powinny także analogicznie pozytywnie wpłynąć na krajową gospodarkę przyczyniając się do zmniejszenia dochodowego rozwarstwienia społecznego oraz do aktywizacji wzrostu gospodarczego.

Słowa kluczowe: *program Rodzina 500 Plus, program Mieszkanie Plus, rodzina, gospodarstwa domowe, sytuacja materialna, społeczeństwo, polityka rodzinna, polityka społeczna, polityka gospodarcza, koniunktura gospodarcza, dochody, wydatki, oszczędności, konsumpcja, rodziny wielodzietne, struktura demograficzna społeczeństwa, transfery.*

PhD Sylwia Gwoździewicz

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7640

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 245-264

Аннотация

В Польше в течение многих лет относительно большие доходы достигли больших семей. Аналогичные отношения складываются в жилищном и бытовом оборудовании товаров длительного пользования. Целью программы Family 500 Plus, начатой в апреле 2016 года, является значительное сокращение масштабов этих социально-экономических неблагоприятных отношений, то есть нынешняя низкая рентабельность в многодетных семьях. Помимо нынешнего, в основном выгодного, улучшения финансового положения семей, эта программа также имеет важную долгосрочную цель. Эта долгосрочная стратегическая цель программы Family 500 Plus - изменить демографическую структуру общества в Польше в направлении повышения рождаемости, то есть омолаживать общество. Учитывая государственную финансовую систему государства, это является стратегической целью социально-экономической политики по сокращению демографических масштабов процесса старения, т. Е. Ограничению возможности объявления в ближайшие десятилетия несостоятельности системы пенсионного обеспечения с участием населения, осуществляемой Институтом социального страхования. Вторая ключевая программа социальной семейной политики в Польше, начатая в декабре 2016 года, - это программа Mieszkanie Plus. Эта программа, благодаря улучшению жилищной ситуации, должна выполнять важные функции жилищной политики в рамках сокращения социальной стратификации семей в Польше. Главная цель программы Mieszkanie Plus - значительно увеличить доступность квартир, особенно недорогих квартир для аренды, с возможностью покупки недвижимости после 20-30 лет использования. Кроме того, обе упомянутые выше программы социально-экономической политики также должны оказывать положительное влияние на внутреннюю экономику, что способствует сокращению социальной стратификации доходов и активизации экономического роста.

Ключевые слова: Программа Family 500 Plus, программа Plus Plus, семья, домашние хозяйства, материальная ситуация, общество, семейная политика, социальная политика, экономическая политика, экономическая ситуация, доходы, расходы, сбережения, потребление, многодетные семьи, демографическая структура общества, переводы.

Wprowadzenie

Z początkiem obecnego wieku przyspieszeniu ulegają sukcesywnie postępujące niekorzystne ekonomicznie i społecznie procesy zmiany struktury demograficznej społeczeństwa w Polsce. Zmiany te potocznie określane starzeniem się społeczeństwa nie są procesem typowym dla polskiego społeczeństwa. Procesy te już znacznie wcześniej tj. od lat 80. XX wieku zaczęły się pojawiać w niektórych rozwiniętych krajach.

Wspomniane zmiany struktury demograficznej społeczeństw postępowały głównie w tych krajach, w których w większym stopniu rozwinięte są partycypacyjne systemy emerytalne i pomocy społecznej, występuje relatywnie wysoki poziom dochodowości oraz restrykcyjna polityka imigracyjna. Poza tym w Polsce na wspomniane procesy demograficzne wpływ mają trendy kulturowe, które w ramach globalizacji [D. Prokopowicz 2016a, s. 23-24] docierają do

PhD Sylwia Gwoździewicz

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7640

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 245-264

Polski z krajów rozwiniętych.

Obecnie ekonomiści zgodnie przyjmują, że relatywnie szybko postępujący w Polsce proces starzenia się społeczeństwa przy braku zastosowania właściwej polityki rodzinnej [A. Durasiewicz 2011, s. 72] mógłby stać się poważnym balastem dla efektywnego rozwoju polskiej gospodarki w perspektywie kolejnych kilkunastu ale i kilkudziesięciu lat. Perspektywa średnioterminowa kilkunastu lat dotyczyła by przedłużającego się pogłębiającego się niżu demograficznego z czym wiązał by się spadek zatrudnienia w sektorze edukacji i a następnie mogłyby się pojawić problemy na rynku pracy oznaczające zbyt małą ilość tych rąk do pracy w segmencie obywateli rocznikowo młodszych, wchodzących na rynek pracy. Natomiast w perspektywie długoterminowej przedłużający się niż demograficzny oraz pogłębiające się starzenie społeczeństwa prowadziło by do kontynuacji finansowych problemów w publicznym systemie emerytalnym [D. Prokopowicz 2017, s. 114] opartym na Funduszu Ubezpieczeń Społecznych prowadzonym w Polsce przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych. Te pogłębiające się sukcesywnie problemy w publicznym, partycypacyjnym systemie emerytalnym nieuchronnie prowadziły by do obniżania się współczynnika poziomu zastąpienia w relacji uzyskiwanych przez obywatela wykazanych w systemie podatkowym dochodów a poziomem wypłacanej emerytury i to mimo sukcesywnie wydłużanego wieku emerytalnego.

W partycypacyjnym systemie emerytalnym [A. Dmowski, D. Prokopowicz, J. Sarnowski 2008, s. 162], tj. takim jaki funkcjonuje w Polsce osoby pracujące i odprowadzające podatki i świadczenia do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych dostarczają temu publicznemu systemowi środki finansowe na wypłatę bieżących emerytur dla osób, które obecnie są w wieku emerytalnym lub na rentach. W sytuacji pogłębiającego

się procesu starzenia się społeczeństwa automatycznie tych środków do podziału na osoby pobierające emerytury i renty będzie coraz mniej. Analogiczne problemy nasilać by się mogły także w systemie publicznej służby zdrowia. W związku z powyższym przeciwdziałanie tym niekorzystnym tendencjom demograficznym powinno być kluczowym priorytetem wpisanym w cele polityki społecznej państwa realizowanej przez rząd [N. Morel, B. Palier, J. Palme 2015, s. 47].

Z drugiej strony wspomniane prognozowane niekorzystne zmiany demograficzne w jeszcze większym stopniu osłabiają efektywność funkcjonowania partycypacyjnego systemu zabezpieczenia emerytalnego. System ten w sytuacji postępującego starzenia się społeczeństwa będzie coraz bardziej niewydolny ekonomicznie i w przyszłości coraz trudniejsze będzie jego reformowanie. System partycypacyjny zabezpieczenia emerytalnego oparty jest w swej istocie na koncepcji zastępowalności pokoleń tj. formule, która wraz z postępującym starzeniem się społeczeństwa realizowana jest w coraz mniejszym stopniu i wraz z upływem czasu może podważyć zasadność kontynuacji prowadzenia przez państwo tego systemu. W związku z tym w ostatnich latach system ten stawał się ekonomicznie coraz bardziej zadłużony, przyczyniający się do sukcesywnego pogarszania potencjału wytwórczego, gospodarczego społeczeństwa i ekonomicznego polskiej gospodarki. W sytuacji nie przeprowadzenia stosownych reform polityki społecznej, które miałyby na celu zwiększenie współczynnika dzietności w Polsce ten problem niekorzystnych zmian demograficznych tj. kontynuacji starzenia się społeczeństwa może się pogłębiać w przyszłości. Wówczas w coraz mniejszym stopniu realizowałaby się kwestia zastępowalności pokoleń tj. niezbędnego czynnika dla utrzymania systemu emerytalnego [D. Prokopowicz

PhD Sylwia Gwoździewicz

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7640

2017, s. 112] głównie w formule publicznego systemu partycypacyjnego. Sukcesywne zmniejszanie się wspomnianej zastępowalności pokoleń w kontekście dokonujących się procesów strukturalnych zmian demograficznych mogłoby eskalować w przyszłości także problemy społeczne. Bez zastępowalności pokoleń partycypacyjny system emerytalny jeszcze przed ogłoszeniem niewypłacalności stawałby się sukcesywnie systemem coraz bardziej anty społecznym, potencjalnie także generującym konflikty społeczne. W związku z tym problem tych niekorzystnych zmian struktury demograficznej społeczeństwa w Polsce powinien być tematem na dyskusje, debaty, konsultacje społeczne dot. istoty sprawiedliwości społecznej w systemach ubezpieczenia społecznego oraz w celu sformułowania obiektywnej odpowiedzi na pytanie jak bardzo publiczny, partycypacyjny system emerytalny prowadzony przez ZUS oddalił się od tej istoty.

Aby przeciwdziałać tym niekorzystnym procesom demograficznym obecny rząd w Polsce podjął się realizacji planu polityki rodzinnej na skalę niespotykaną dotychczas w Polsce od 1989 roku, co podkreśla zupełnie nowe podejście strategiczne w kształtowaniu polityki społeczno-gospodarczej państwa. To zupełnie nowe podejście strategiczne zakłada zaplanowanie i realizację polityki społeczno-gospodarczej dla perspektywy długoterminowej, wieloletniej, tj. z uwzględnieniem prognoz demografów i ekonomistów, społecznych i ekonomicznych skutków tych procesów dla okresu kolejnych kilkudziesięciu lat. Przy tak poważnym i kluczowym problemie jakim jest pogłębiający się od kilkunastu lat proces starzenia się społeczeństwa w Polsce zastosowanie niezbędnych reform w kluczowych obszarach polityki społecznej jest nieuchronne. Jednak dopiero zastosowanie podejścia perspektywy długoterminowej dla planowania określonych rozwiązań dla tej

polityki może okazać się realnie skuteczne w osiąganiu zamierzonych celów [A. Durasiewicz 2011, s. 72]. Biorąc pod uwagę cele krótko i średnioterminowe tj. dla okresów kilku kwartałów oraz kilku i kilkunastu lat reforma polityki rodzinnej [M. Jarosz 2013, s. 48] powinna poprawić sytuację na rynku pracy i utrzymać określony poziom konsumpcji krajowej. Natomiast realizacja celów w perspektywie długoterminowej tj. dla okresu kilkudziesięciu lat wiąże się z przeciwdziałaniem wystąpienia kryzysu finansów publicznych państwa z powodu obecnie prognozowanej pogłębiającej się niewydolności ekonomicznej i zwiększającego się deficytu w budżecie ZUS-owskim zapelnianym transferami z budżetu państwa [D. Prokopowicz 2017, s. 116].

W związku z powyższym obecny rząd zgodnie z oczekiwaniami wyborców, którzy także myślą o swej przyszłości i przyszłości swych dzieci jako pierwszy od 1989 roku rozpoczął reformy i realizację poszczególnych kluczowych segmentów polityki społeczno-gospodarczej, zaplanowanych tak aby uwzględniały także te długoterminowe cele tych obecnych i już uznanych przez demografów i ekonomistów za niezbędne działań [B. Jałowiecki, S. Kaprański, red. 2012, s. 83]. Jednym z segmentów tego typu reformy polityki społeczno-gospodarczej jest stworzenie i realizacja polityki rodzinnej, która by wsparła zarówno finansowo ale i zabezpieczyła by bytowo egzystencję obywateli w Polsce w taki sposób aby Polaków było stać na godne posiadanie, utrzymanie i wychowanie dzieci. Obecnie realizowanym istotnym segmentem tej reformy polityki społecznej której celem jest zwiększenie dzietności tj. zwiększenie zastępowalności pokoleniowej i ograniczenie niekorzystnego demograficznego procesu starzenia się społeczeństwa jest program wsparcia finansowego rodzin wychowujących dzieci. Rozpoczęty w ten sposób proces reform realizowany będzie

PhD Sylwia Gwoździewicz

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7640

kompleksowo poprzez sukcesywne wprowadzanie do realizacji kolejnych programowych segmentów rodzinnej polityki społecznej. Jeden z tych programowych segmentów tej nowej polityki, który już jest realizowany to program Rodzina 500 Plus. Zaznaczyć należy, że określenie „nowa” polityka rodzinna odnosi się przede wszystkim do skali programu, który zgodnie z planem tego programu ma być w Polsce wprowadzony. Biorąc pod uwagę tę kwestię to należy zaznaczyć, że jest to pierwszy na tak dużą skalę zaplanowany program polityki rodzinnej od 1989 roku [M. Topolewska 2016, s. 59].

Biorąc pod uwagę skrajnie niekorzystne dla przyszłej polskiej gospodarki prognozy zmian struktury demograficznej społeczeństwa na kolejne minimum 20-30 lat to niepodważalną tezę jest stwierdzenie, że teraz jest już praktycznie ostatni moment, aby tego typu program polityki rodzinnej wprowadzić i realizować.

1. Program Rodzina 500 Plus jako inwestycyjny instrument interwencjonizmu państwowego i kluczowy segment prospołecznej polityki gospodarczej państwa

Na podstawie przeprowadzonych badań sformułowano tezę, zgodnie z którą przyjmuje się że obecnie pojawiła się pilna potrzeba zbudowania nowej polityki prorodzinnej. Ta nowa polityka prorodzinna została wzbogacona od kwietnia 2016 roku o program Rodzina 500 Plus. Zaznaczyć należy, że określenie „nowa” polityka rodzinna odnosi się przede wszystkim do skali programu, który zgodnie z planem tego programu ma być w Polsce wprowadzony. Biorąc pod uwagę tę kwestię to należy zaznaczyć, że jest to pierwszy na tak dużą skalę zaplanowany program polityki rodzinnej od 1989 roku. W Polsce podobnie

jak w wielu innych państwach w Europie kryzys dzietności charakteryzuje się brakiem pełnej zastępowalności pokoleniowej i starzeniem się społeczeństwa [S. Gwoździejewicz, D. Prokopowicz 2017, s. 273].

Niestety jednak prognozowane potencjalne konsekwencje tych procesów w sferze gospodarki i życia społecznego nie są trudne do precyzyjnego zdiagnozowania. Z drugiej strony z obserwacji sytuacji podobnie przebiegających procesów zmian demograficznych, które znacznie wcześniej zaczęły w ten sposób się realizować w innych krajach zauważono szereg procesów społecznych i ekonomicznych niekorzystnie działających na krajową gospodarkę [A. Durasiewicz 2014, s. 78]. Zaobserwowane niekorzystnie działające na gospodarkę zmiany struktury demograficznej społeczeństwa w Polsce skłaniają polityków do formułowania propozycji rozwiązań mających na celu zachęcenie obywateli do tego, by zdecydowali się na posiadanie i wychowanie większej liczby dzieci. Poza tym rozważane są różne opcje rozwoju oferty systemowego wsparcia ze strony instytucji publicznych dla zapewnienia dzieciom lepszej jakości rozwoju, edukacji oraz życia w ramach gospodarstwa domowego [J. Frątczak-Muller 2014, s. 94].

W 2014 roku wydatki poniesione na całokształt stosowanych wówczas instrumentów polityki rodzinnej w Polsce wyniosły 38 mld zł co stanowiło 2,35 proc. polskiego PKB. Wszystkie zastosowane wówczas instrumenty polityki rodzinnej były pochodną różnych obietnic i realizowanych fragmentarycznie reform, skumulowanych z okresu wielu lat, w związku z czym nie mogą być interpretowane jako efekt spójnego podejścia, który można by zestawiać w analizach porównawczych z programem Rodzina 500 Plus [Rodzina 500+, *pod jakimi warunkami program ma szansę na sukces?*, 2015, s. 7]. Zanim uruchomiony został program Rodzina 500 Plus

PhD Sylwia Gwoździejewicz

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

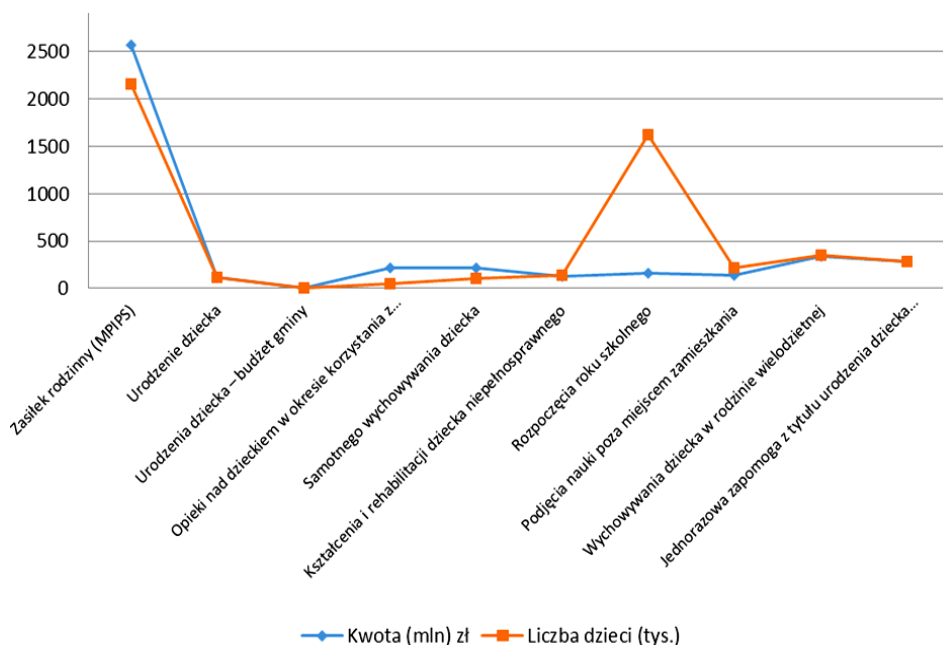
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7640

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 245-264

dotychczasowa polityka prorodzinna prowadzona w formie finansowych świadczeń rodzinnych, którą można by zestawiać porównawczo z tym programem stanowiła relatywnie niewielką część budżetu państwa w kwocie 4,2 mld zł w 2014 roku. Na kwotę

tych wydatki budżetowe składały się świadczenia rodzinne związane bezpośrednio lub pośrednio z urodzeniem i wychowaniem dzieci. Strukturę tych wydatków budżetowych dla roku 2014 przedstawia poniższy wykres.

Wykres 1. Wydatki na świadczenia rodzinne* (łącznie 4,2 mld zł) w 2014 roku.

* Podstawowymi świadczeniami są zasiłki rodzinne uzupełniane dodatkami oraz jednorazową zapomogą z tytułu urodzenia dziecka. Świadczenia są jednym z elementów polityki rodzinnej.

Źródło: Rodzina 500+, pod jakimi warunkami program ma szansę na sukces?, Raport Instytutu Innowacji Społecznych im. Janusza Korczaka, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. J. Korczaka, Warszawa 2015 za: dane GUS, MIPS.

Program Rodzina 500 Plus jest więc „inwestycją społeczną” realizowaną na wielokrotnie większą skalę w porównaniu z wcześniej prowadzoną rodzinną polityką społeczną polegającą głównie od strony finansowej na wypłacaniu świadczeń w postaci zasiłków rodzinnych uzupełniane do-

datkami oraz jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia dziecka [S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz 2017, s. 273-274]. Szacowany jeszcze w 2015 roku poziom wydatków budżetowych w ramach programu Rodzina 500 Plus to około 24 mld zł w skali roku. Wydatki te traktowane są jako inwe-

PhD Sylwia Gwoździewicz
PhD Dariusz Prokopowicz
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7640

stycja społeczna ponieważ w wyniku prowadzenia tego programu powinien nastąpić znaczący wzrost poziomu konsumpcji przynajmniej w niektórych sektorach produktów i usług w gospodarce.

Na przykład w okresie letnim już 2016 roku wyraźne ożywienie zauważono na rynku usług branży turystycznej, hotelarskiej i gastronomicznej w Polsce i to praktycznie we wszystkich kluczowych regionach i miejscowościach turystycznych i wypoczynkowych w Polsce, w tym tych umiejscowionych nad Bałtykiem jak i tych w Tatrach. Być może poprawa koniunktury w tych segmentach gospodarki związana jest z różnymi czynnikami tj. poprawą wzrostu gospodarczego w kontekście całej gospodarki, spadek bezrobocia i zwiększeniem zainteresowania znacznej części obywateli turystyką krajową zamiast zagranicznej. Jednak nie można wykluczyć tzw. „efektu” 500 Plus, który już od połowy 2016 roku mógł zacząć działać [N. Lutowski 2016]. Wspomniany wzrost konsumpcji z punktu widzenia ekonomicznego interpretowany jest w kategoriach pozytywnych, ponieważ pochodną tego procesu jest powstawanie nowych miejsc pracy w określonych sektorach gospodarki i w konsekwencji następuje poprawa wzrostu gospodarczego. Kolejną pochodną wspomnianego wzrostu konsumpcji jest zwiększenie wpływów podatkowych do budżetu państwa oraz budżetów samorządowych. Wzrost wpływów podatkowych w znaczącym stopniu skorelowany będzie z ilością osób nowozatrudnionych, w tym także osób zatrudnionych do obsługi omawianego programu [S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz 2017, s. 273].

2. Uruchomienie i procesy organizacyjne realizacji programu Rodzina 500 Plus

Zgodnie z przekazaną do mediów w połowie 2017 roku informacją według danych

Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, z programu Rodzina 500 Plus w końcówce 2016 roku korzystało ok. 3 milionów 800 tysięcy dzieci. W 2016 roku najwięcej dzieci tj. ponad 551 tys. otrzymywało wsparcie w województwie mazowieckim. Na kolejnym miejscu pod względem beneficjentów tego programu uplasował się Śląsk z liczbą ponad 381 tys. dzieci oraz Wielkopolska z liczbą ponad 377 tys. dzieci korzystających w tego programu. Łącznie w ramach tego programu w 2016 roku do rodzin w Polsce trafiło łącznie ponad 17 mld zł wsparcia finansowego [*500 zł na dziecko: kto dostanie, komu się należy, jak dostać dopłatę?* 2017].

W związku z coraz powszechniejszym dostępem obywateli do internetowych technologii informacyjnych w proces realizacji programu Rodzina 500 Plus zaangażowano nowoczesne rozwiązania komunikacyjne celem stworzenia dobrych warunków kontaktu beneficjentów programu z instytucjami pełniącymi kluczowe funkcje w obsłudze wypłat świadczeń. Jednym z istotniejszych udogodnień w tej kwestii było stworzenie wielokanałowości i wykorzystania Internetu w zakresie stworzenia dogodnych rozwiązań dla składania wniosków na przystąpienie zainteresowanych rodzin do tego programu. W związku z tym stworzono różne rozwiązania dla umożliwienia beneficjentom składania wniosku on-line poprzez Internet tj. zawnioskowania o objęcie dziecka lub dzieci świadczeniem wypłacanym w ramach programu 500 Plus. Stworzono cztery różne internetowe kanały informacyjne, za pośrednictwem których możliwe jest złożenie wniosku w ramach tego programu. Te cztery możliwości elektronicznego zawnioskowania o świadczenia na dzieci wypłacane w ramach programu Rodzina 500 Plus są następujące, a mianowicie wnioski złożyć można za

PhD Sylwia Gwoździewicz

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7640

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 245-264

pośrednictwem [500 zł na dziecko: kto dostanie, komu się należy, jak dostać dopłatę? 2017]:

- a) platformy bankowości elektronicznej banków komercyjnych, które przystąpiły do tego programu,
- b) platformy usług elektronicznych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych PUE ZUS,
- c) portalu Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej - Emp@tia,
- d) Elektronicznej Platformy Usług Administracji Publicznej, platformy ePUAP.

Znaczna część banków komercyjnych w Polsce przystąpiła do programu poprzez umożliwienie składania tych wniosków poprzez istniejące już rozwiązania bankowości elektronicznej. Są to następujące banki: Alior Bank SA, Bank BPH SA, Bank Handlowy w Warszawie SA, Bank Millennium SA, Bank Pekao SA, Bank Poczty SA, Bank Polskiej Spółdzielczości SA, Bank Zachodni WBK SA, FM Bank PBP SA (Smart Bank), ING Bank Śląski SA, mBank SA, PKO Bank Polski SA, Raiffeisen Bank Polska SA, SGB-Bank SA, Bank Ochrony Środowiska SA, Getin Noble Bank SA, Deutsche Bank SA, Credit Agricole Bank Polska SA.

3. Analiza sytuacji mieszkaniowej w Polsce

Jednym z kluczowych aspektów sytuacji materialnej obywateli jest kwestia mieszkaniowa. Od początku transformacji społeczno-gospodarczej, tj. od początku lat 90. nastąpiły znaczące zmiany sytuacji mieszkaniowej co zdeterminowane było społeczno-gospodarczymi uwarunkowaniami polityki mieszkaniowej w Polsce. Zasadniczym źródłem danych, które posłużyły w określeniu sytuacji mieszkaniowej w latach ubiegłych były wyniki narodowych spisów

powszechnych, stanowiące także podstawę dla zestawień analitycznych i badań porównawczych zawartych w opracowaniach wydawanych przez Główny Urząd Statystyczny. Głównym źródłem danych na potrzeby przeprowadzanych analiz są wyniki Narodowych Spisów Powszechnych uzupełniane bieżącą statystyką GUS-u.

Dane statystyki narodowej jednoznacznie wskazują, na znaczące różnicowanie sytuacji mieszkaniowej dotyczące skali Polski z uwzględnieniem podziału miasto-wieś, podziału regionalnego oraz kwestii poziomu dochodów obywateli. Dane te przedstawiają także istniejący permanentnie strukturalny kryzys mieszkaniowy, którego źródła historycznie sięgają okresu sprzed 1989 r. poza tym związanego z transformacją systemową lat 90. i pogłębionego po 2008 r. globalnym kryzysem finansowym [M. Cesarski 2016, s. 231]. Przed wspomnianym kryzysem ceny nieruchomości przez kilka lat dynamicznie pięły się w górę co było wynikiem promocyjnej polityki kredytowej banków komercyjnych, które obniżyły poziom wymaganej zdolności kredytowej [B. Domańska-Szaruga 2015, s. 94-95] dla kredytobiorców zaciągających kredyty we franku szwajcarskim CHF na cele mieszkaniowe bądź budowlane. Była to celowa polityka nakręcania koniunktury na rynku budowlanym i mieszkaniowym przez banki komercyjne, które wraz z zagranicznym kapitałem przeniosły do Polski swe praktyki stosowane wcześniej np. w Hiszpanii czy Grecji czym doprowadziły do pogłębienia kryzysu gospodarczego w tych krajach [B. Jałowiecki, S. Kaprański, red. 2012, s. 83].

Ceny nieruchomości znacząco wzrosły w okresie lat 2000-2008, w niektórych miastach uległy co najmniej podwojeniu przy znacznie mniejszym wzroście wynagrodzeń obywateli. Po pojawieniu się na jesieni 2008 roku globalnego kryzysu finan-

PhD Sylwia Gwoździewicz

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7640

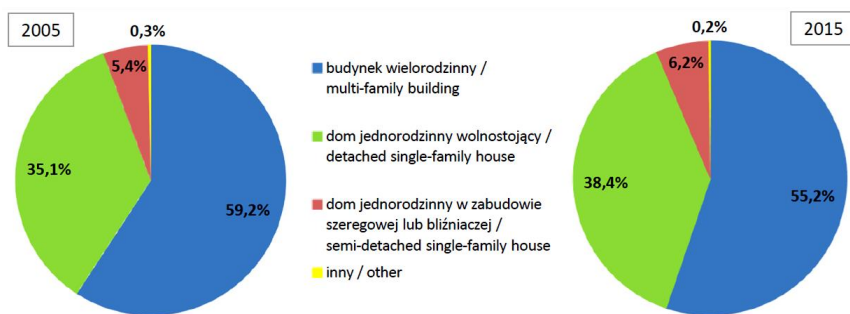
Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 245-264

sowego i gdy efekty tego kryzysu makroekonomicznie transgranicznie dotarły do polskiej gospodarki wówczas tempo wzrostu gospodarczego w Polsce uległo znaczącemu zmniejszeniu a poziom wynagrodzeń nie wykazywał tendencji wzrostowej [D. Prokopowicz 2016b, s. 14-15]. Zdarzały się niejednokrotnie sytuacja, w których pracodawcy zmniejszali pracownikom poziom wynagrodzeń motywując te działania pojawiającym się wówczas spowolnieniem wzrostu gospodarczego w Polsce, będącym efektem wtórnym globalnego kryzysu finansowego [D. Prokopowicz 2010, s. 147]. W takiej sytuacji w okresie dekady lat 2000 - 2010 możliwości zakupu mieszkania przez obywateli biorąc pod uwagę spadającą relację dochodów względem cen mieszkań uległy znaczącemu obniżeniu. Pokryzysowe spowolnienie wzrostu gospodarczego dotyczy w różnym stopniu także innych krajów w Europie. W związku z tym pojawia się potrzeba poszukiwania nowych formuł polityki rozwoju sektora mieszkaniowego co jest szczególnie istotne w kontekście trwałego zrównoważonego roz-

woju, stanowiącego kluczowy czynnik postępu w ogólnym rozwoju cywilizacyjnym oraz istotny determinant wzrostu gospodarczego każdego kraju.

Z drugiej strony analiza danych GUS przeprowadzona dla okresu wieloletniego pozwoliła na wykazanie także innych trendów skorelowanych z sukcesywnie poprawiającą się sytuacją ekonomiczną krajowej gospodarki i wzrostu zamożności rodzin w Polsce. Na poniższym wykresie przedstawiono zmianę struktury poszczególnych rodzajów budynków zamieszkiwanych przez rodziny w Polsce w latach 2005 i 2015. W okresie tym odnotowano 4 proc. spadek udziału rodzin mieszkających w budynkach wielorodzinnych (do 55,2 proc.). Z drugiej strony w okresie lat 2005-2015 na podstawie analizy danych GUS wykazany został 3 proc. wzrost zamieszkiwania przez rodziny w Polsce w domach 1-rodzinnych wolnostojących (do 38,4 proc. w 2015 roku) oraz w domach 1-rodzinnych w zabudowie szeregowej lub bliźniaczej, w których wzrost kształtował się już na znacznie niższym poziomie 1 proc. (do 6,2 proc. w 2015 roku) [P. Łysoń red. 2016, s. 65].

Wykres 2. Gospodarstwa domowe zamieszkujące poszczególne rodzaje budynków w 2005 i 2015 roku.

Źródło: P. Łysoń (red.), *Budżety gospodarstw domowych w 2015 r.*, Informacje i opracowania statystyczne, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa sierpień 2016, s. 65.

PhD Sylwia Gwoździewicz

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7640

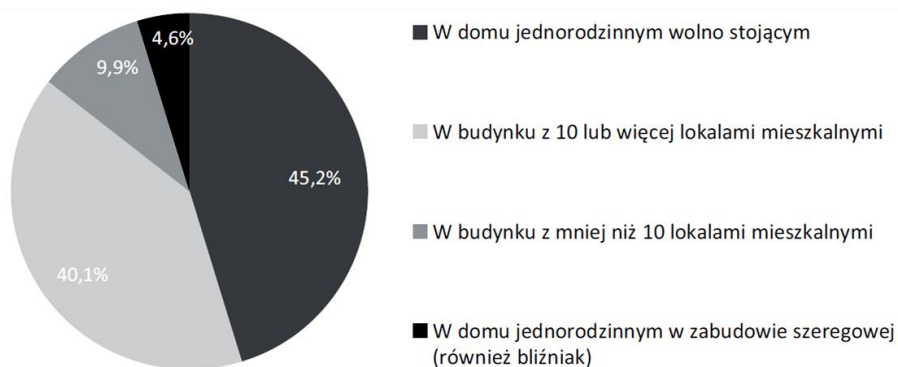
Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 245-264

Podobny aczkolwiek nieco inny obraz sytuacji mieszkaniowej w tej kwestii przedstawiają wyniki badań ankietowych przeprowadzonych przez Główny Urząd Statystyczny na gospodarstwach domowych i ich członkach tj. Europejskiego badania warunków życia (EU-SILC) oraz na podstawie przeprowadzonego w 2011 roku Narodowego Spisu Powszechnego.

Według wyników tych badań prawie połowa tj. 45,2 proc. rodzin w Polsce w 2011 roku zamieszkiwała w wolnostojących domach jednorodzinnych. Niewiele

mniej rodzin w Polsce tj. 40,1 proc. zamieszkiwało bloki lub kamienice czyli budynki wielorodzinne składające się z minimum 10 lokali mieszkalnych. Analogiczne budynki posiadające mniej niż 10 lokali mieszkalnych zamieszkiwała już tylko co dziesiąta rodzina w Polsce (9,9 proc.). Najmniej ponieważ tylko 4,6 proc. gospodarstw rodzinnych mieszka w domach jednorodzinnych w zabudowie szeregowej w tym w tzw. „bliźniakach” [Warunki życia rodzin w Polsce 2014, s. 53].

Wykres 3. Rodzaj zamieszkiwanego budynku.

Źródło: *Warunki życia rodzin w Polsce*, Informacje i opracowania statystyczne, Departament Badań Społecznych i Warunków Życia GUS, Wydawnictwo Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014, s. 51.

Na podstawie przytoczonych wyników badań określona została także kwestia tytułu prawnego do użytkowania mieszkania przez określone rodzaje gospodarstw domowych w Polsce. W Polsce dominuje użytkowanie lokali mieszkalnych na podstawie uregulowanych normatywnie tytułów własności do tych lokali, ponieważ aż 82 proc. rodzin zamieszkiwało lokal, który był ich własnością lub gospodarstwo domowe było w posiadaniu spółdzielczego własnościowego prawa do tego lokalu. Z drugiej strony znacząca część tj. 10,9 proc. z tych lokali własnościowych obciążona

była kredytem hipotecznym [Warunki życia rodzin w Polsce 2014, s. 53].

Pozostała, relatywnie nie duża część rodzin w Polsce zamieszkiwała lokale, które nie były własnością tychże zamieszkujących je gospodarstw rodzinnych. Zamieszkiwane lokale mieszkalne bez prawa własności, w zakresie których zaliczono głównie lokale komunalne, socjalne lub służbowe stanowiły 8,4 proc. całokształtu gospodarstw domowych w Polsce. W kontekście standardów krajów Europy Zachodniej [S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz 2016a, s. 64] stosunkowo niewielka część rodzin

PhD Sylwia Gwoździewicz

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

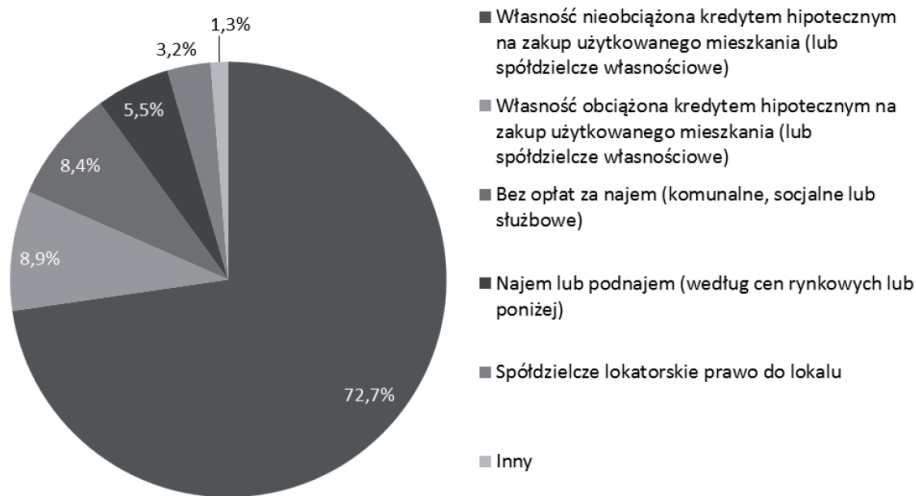
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7640

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 245-264

w Polsce tylko 5,5 proc. wynajmuje zamieszkiwane lokale bez posiadania do nich jakichkolwiek praw własności. Poza tym tylko 3,2 proc. gospodarstw rodzinnych zamieszkiwało lokale, do których posiadały

normatywnie uregulowane spółdzielcze lokatorskie prawo do zajmowanego lokalu.

Wykres 4. Tytuł prawny z jakiego użytkowane jest mieszkanie (w 2011 r.).

Źródło: *Warunki życia rodzin w Polsce*, Informacje i opracowania statystyczne, Departament Badań Społecznych i Warunków Życia GUS, Wydawnictwo Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014, s. 53.

Sytuacja mieszkaniowa rodzin w Polsce jest znacząco zróżnicowana także w kwestii powierzchni użytkowanych lokali mieszkalnych. Z przeprowadzanych analiz porównawczych różnych typów gospodarstw rodzinnych wynika, że zróżnicowanie w tym zakresie jest wysokie ponieważ użytkowana powierzchnia mieszkalna ta waha się w zakresie od kilkunastu do kilkuset metrów kwadratowych [M. Cesarski 2016, s. 35]. W 2011 roku średnia powierzchnia użytkowanego lokalu mieszkalnego przez rodzinę w Polsce wyniosła 82 m². Z danych

GUS-owskich wynika, że występuje znaczące zróżnicowanie w zakresie powierzchni użytkowanych lokali mieszkalnych, gdy porówna się średnie powierzchnie tych lokali zamieszkiwane przez rodziny na wsi i w miastach. Średnia powierzchnia lokali mieszkalnych użytkowanych przez gospodarstwa rodzinne na wsi wynosiła ok. 100 m² i była o 30 m² większa w porównaniu z lokalami zamieszkiwanymi przez rodziny w miastach [*Warunki życia rodzin w Polsce*, 2014, s. 54].

PhD Sylwia Gwoździewicz

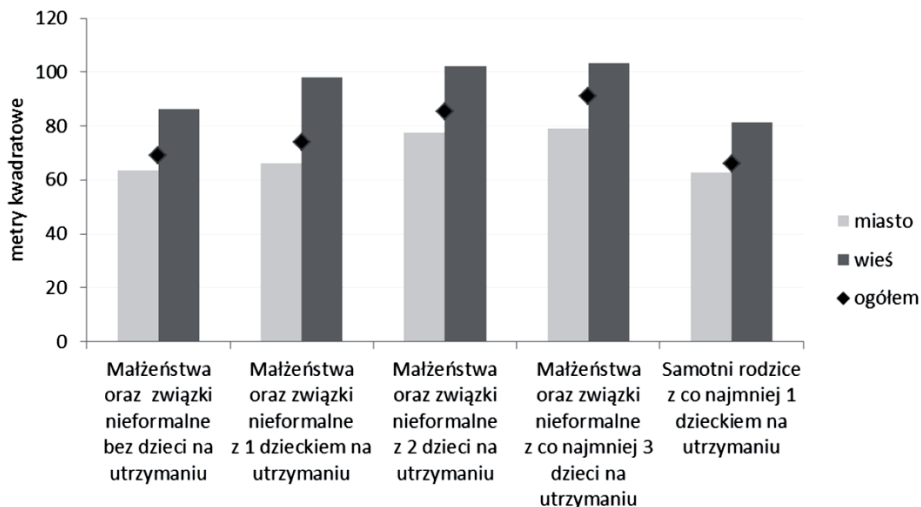
PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7640

Wydanie: *International Journal of New Economics and Social Sciences* 2017; 2 (6): 245-264

Wykres 5. Średnia powierzchnia mieszkania według typu gospodarstwa rodzinnego w mieście i na wsi.

Źródło: *Warunki życia rodzin w Polsce*, Informacje i opracowania statystyczne, Departament Badań Społecznych i Warunków Życia GUS, Wydawnictwo Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014, s. 54.

Z przeprowadzonych badań wynika, że posiadane i zajmowane powierzchnie mieszkalne są skorelowane z poziomem dochodowości rodzin w Polsce. Relatywnie niższe dochody osiągalni samotni rodzice wychowujący minimum 1 dziecko. Prowadzone przez nich gospodarstwa domowe zajmowały średnio najmniejszą powierzchnię mieszkalną tj. 66 m², przy czym w mieście była to nieco mniejsza powierzchnia 63 m², natomiast na wsi znacznie wyższa 81 m². Nieco lepszą sytuację mieszkaniową charakteryzowały się małżeństwa i związki nieformalne wychowujące 1 dziecko, ponieważ zajmowały powierzchnię 73 m². Analogicznie i w tej kategorii gospodarstw domowych mniejszą powierzchnię mieszkalną tj. 66 m² dysponowały rodziny mieszkające w miastach wobec 98 m² lokali mieszkalnych posiadanych przez go-

spodarstwa rodzinne na wsi. Znacząco lepsza sytuacja pod tym względem dotyczyła małżeństw i związków nieformalnych posiadających 2 dzieci na utrzymaniu. W tych gospodarstwach rodzinnych zajmowany metraż wynosił średnio 85 m², przy czym 78 m² dla rodzin mieszkających w mieście i 102 m² na wsi. Jednak posiadanie 3 i więcej dzieci w rodzinie nie oznaczało proporcjonalnie większej użytkowanej powierzchni. Wielodzietne rodziny zajmowały średnio 91 m² (przy czym przeciętna wielkość użytkowanej powierzchni w miastach to 79 m² natomiast na wsi 103 m²). Nieco słabszą sytuację mieszkaniową charakteryzowały się bezdzielne małżeństwa i związki nieformalne) ponieważ użytkowały średnio 69 m², z tym że w miastach była to niższa powierzchnia użytkowa 63 m², zaś na wsi wyższa 86 m² względem wspomnianej powyżej średniej.

PhD Sylwia Gwoździewicz

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7640

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 245-264

4. Program Mieszkanie Plus jako istotny czynnik reformy polityki mieszkaniowej oraz aktywizacji wzrostu gospodarczego w Polsce

Celem zwiększenia efektywności działania reform kluczowych segmentów polityki społeczno-gospodarczej istotna jest kompleksowość i skorelowanie celów i instrumentów tych reform. W związku z tym do obecnie realizowanego programu Rodzina 500 Plus rząd dodawać będzie kolejne segmenty reform polityki społeczno-gospodarczej, w tym także rodzinnej polityki społecznej [M. Rogala 2016, s. 36]. Następnym istotnym segmentem rodzinnej polityki społecznej, który także na tak dużą skalę nie był w Polsce od 1989 roku realizowany jest program wsparcia polskich rodzin w kwestii zabezpieczenia najbardziej elementarnej, podstawowej potrzeby bytowej, egzystencjalnej tj. kwestii mieszkaniowej, co potocznie określamy posiadaniem „dachu nad głową”. Jest to kluczowy determinant, który warunkuje wśród młodych obywateli naszego kraju podjęcie decyzji o założeniu rodziny i posiadaniu dzieci. W związku z tym obecny rząd w I połowie 2016 roku opracował kluczowe założenia tego programu a w końcówce 2016 roku rozpoczęto realizację programu Mieszkanie Plus. Pierwszym miastem, w którym w grudniu 2016 roku rozpoczęto realizację tego programu jest Biała Podlaska położona na północy województwa lubelskiego, we wschodniej Polsce.

Otóż dokładnie 22 grudnia 2016 roku nastąpiło uroczyste wbicie symbolicznego szpadla na placu budowy przy ul. Jana Kazimierza w Białej Podlaskiej czym zainaugurowano rozpoczęcie realizacji programu Mieszkanie Plus. W tym inauguracyjnym projekcie budowlanym powstaną 3 bloki ze 186 mieszkaniami, które wybudowane zostaną przez trzy regionalnie działające

firmy budowlane [*Mieszkanie Plus: Pierwsze lokale w 2018*. 2017, s. 1, 3]. Jeżeli skala realizacji tego programu tak jak jest planowany będzie znacząca wobec potrzeb mieszkaniowych zgłaszanych szczególnie przez młode rodziny to wówczas jego strategiczne, długoterminowe cele powinny zostać osiągnięte. Program Mieszkanie Plus zgodnie, z którym w okresie kilku najbliższych lat powstać ma znacząca ilość nowych, tanich w eksploatacji mieszkań czynszowych pod wynajem powinien wedle założeń przyczynić się do poprawy życia rodzin w Polsce, szczególnie młodych rodzin, które w ten sposób uzyskałyby poprawę warunków bytowych i odpowiednio częściej dzięki temu decydowałyby się na powiększenie rodziny, na posiadanie większej ilości dzieci.

Głównym celem tego programu jest poprawa sytuacji w sektorze mieszkalnictwa w Polsce. Sytuacja ta obecnie nie przedstawia się dobrze, ponieważ w statystykach Polska na tle Europy plasuje się na ostatnim miejscu w zakresie ilości mieszkań przypadających na 1000 obywateli. Program ten w opinii wielu ekonomistów powinien w jeszcze większym stopniu przeciwdziałać w perspektywie średnio- i długoterminowej niekorzystnej tendencji zmian struktury demograficznej społeczeństwa w Polsce tj. starzenia się społeczeństwa niż opisany powyżej program Rodzina 500 Plus [S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz 2017, s. 273]. Z drugiej strony dopiero zaplanowanie, uruchomienie i kompleksowa realizacja skorelowanych ze sobą kilku segmentów polityki rodzinnej zapewnić może dla polskiej gospodarki i dla Polaków osiągnięcie w przyszłości zamierzonych strategicznych celów. Według przyjętych założeń program Mieszkanie Plus powinien także przyczynić się do ożywienia wzrostu gospodarczego Polski Wschodniej [Z. Kuźmiuk 2017]. W trakcie realizacji tego programu powstaną wiele nowych miejsc

PhD Sylwia Gwoździewicz

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7640

pracy, w związku z czym powinna także ulec znaczącemu zmniejszeniu migracja zarobkowa obywateli z tegoż regionu Polski.

Ze statystyk wynika, że Polska jest na końcu w rankingach w Europie pod względem dostępności i ilości tanich mieszkań pod wynajem. Przedstawiony przez rząd w maju br i uruchomiony w grudniu 2016 roku program Mieszkanie Plus ma zmienić te niechlubne statystyki w perspektywie kilku kolejnych lat. W Polsce nie realizowano od 1989 roku tego typu programu. Na uruchomienie procesu realizacji tego typu kompleksowych programów gospodarczych potrzeba minimum kilku lat. Od etapu uruchomienia, etapu inwestycyjnego aż do pojawienia się w gospodarce i dla obywateli pozytywnych efektów tego typu programów mija minimum kilka lat. Program ten powinien znacząco poprawić sytuację mieszkaniową rodzin w Polsce i zbliżyć pod tym względem warunki mieszkalnictwa, szczególnie w zakresie tanich mieszkań pod wynajem wobec standardów krajów Zachodniej Europy. Sytuacja ta od początków transformacji systemowej w Polsce tj. od roku 1989 wymagała podjęcia radykalnych kroków celem przeprowadzenia reformy systemu budownictwa osiedli mieszkaniowych, w tym tanich mieszkań czynszowych [M. Jewdokimow 2011, s. 136]. W chwili obecnej tj. w sytuacji kiedy ten program dopiero został uruchomiony jest jeszcze czas aby analizując kwestię efektywności wprowadzania jego pierwszych etapów, budowania pierwszych osiedli mieszkaniowych, można było dokonywać korekt i udoskonaleń implementacji kolejnych projektów inwestycyjnych tego programu w krajowej gospodarce. Poza tym sukcesywnie powinny być rozbudowywane dodatkowe formuły finansowania tego programu. Powinny być również wprowadzane zachęty do systematycznego oszczędzania na cele mieszkaniowe. Jedną

z takich zachęt rząd zaproponował w styczniu 2017 roku, kiedy przedstawiony został projekt wprowadzenia Indywidualnych Kont Mieszkaniowych jako propozycja dla obywateli odkładających część swych nadwyżek finansowych z myślą o zakupie w przyszłości mieszkania głównie bądź wyłącznie za środki własne tj. bez posiłkowania się kredytem zaciąganym w banku komercyjnym [B. Domańska-Szaruga 2015, s. 95]. Rządowy projekt zakłada, że Indywidualne Konta Mieszkaniowe mają dodatkowym instrumentem, który zachęci Polaków do oszczędzania na cele mieszkaniowe. Prace nad tym projektem prowadzone są w Ministerstwie Infrastruktury i Budownictwa, a proponowane instrumenty zachęcające do systematycznego oszczędzania na cele mieszkaniowe dotyczyć mają kwestii podatkowych tj. zwolnienia z tzw. podatku Belki oraz także wypłacane z budżetu państwa premie z tytułu długoterminowego oszczędzania. Indywidualne Konta Mieszkaniowe [Indywidualne Konto Mieszkaniowe – Fakty, liczby i daty, 2017] mają być zatem dodatkowym instrumentem wspierającym pośrednio także rozwój programu Mieszkanie Plus.

Zrealizowanie programu Mieszkanie Plus przeprowadzone zgodnie z obecnymi zamierzeniami rządu powinno w perspektywie 20-30 lat znacząco przybliżyć Polskę do standardów krajów Europy Zachodniej pod względem dostępności mieszkań dla obywateli, mieszkań pod wynajem i własnościowych. Poza tym biorąc pod uwagę specyfikę sektora mieszkaniowego pojawiają się kolejne, realne impulsy aktywizacji polskiej gospodarki, ponieważ sektor budowlany, mieszkaniowy to jeden z najistotniejszych koniunkturalnych sektorów w gospodarkach. Zgodnie z zaplanowanymi celami prorozwojowej polityki społeczno-gospodarczej obywatele w perspektywie kolejnych lat powinni zacząć odczuwać poprawę

PhD Sylwia Gwoździewicz

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7640

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 245-264

życia w Polsce i ilość młodych, wykształconych Polaków, którzy wyjeżdżają za granicę szukać godnych warunków życia powinna wreszcie zacząć znacząco spadać.

Zgodnie z zapowiedziami Premier Beaty Szydło program Mieszkanie Plus to kolejny kluczowy segment po programie Rodzinnym 500 Plus, prorodzinowego programu społeczno-gospodarczego Gospodarka Plus. Poza tym w odróżnieniu od programu Rodzinnego 500 Plus program Mieszkanie Plus nie powinien znacząco obciążać budżetu, co jest kluczową kwestią dla finansów publicznych państwa [M. Topolewska 2016, s. 14]. Poza tym wspomniane powyżej programy stanowiące istotne segmenty polityki społecznej nie wyczerpują całokształtu zasadniczych składowych programu Gospodarka Plus. Z programem Gospodarka Plus skorelowane są zaplanowane i częściowo już realizowane przez rząd kolejne segmenty polityki gospodarczej w ramach planu Wicepremiera, Ministra Rozwoju i Ministra Finansów Mateusza Morawieckiego. W zakresie już zapowiedzianych do realizacji na podkreślenie zasługują programy wsparcia i aktywizacji rozwoju przemysłu technologicznego, przemysłu stocznioowego, innowacyjności [D. Prokopowicz 2015a, s. 248], wsparcia rozwoju przedsiębiorstw sektora MSP, wsparcia eksportu oraz innych kluczowych gałęzi sektora przemysłu polskiej gospodarki, w tym także Pakiet 100 ułatwień prowadzenia działalności gospodarczej oraz tzw. Konstytucja dla przedsiębiorców, liberalizująca w wielu istotnych aspektach prowadzenie działalności gospodarczej w Polsce.

Wnioski

Z przeprowadzonych w niniejszym opracowaniu analiz wynika, że znaczna nierównowaga na rynku pracy w powiązaniu z niekorzystnym ekonomicznie procesem demograficznym pogłębiającego się starzenia

społeczeństwa może w przyszłości poważnie osłabić kwestię wydolności ekonomicznej systemu ubezpieczeń społecznych, w tym partycypacyjnego systemu emerytalnego [D. Prokopowicz 2017, s. 114-115] prowadzonego przez państwo w obecnej formule poprzez Zakład Ubezpieczeń Społecznych. Ponieważ program Rodzina 500 Plus niedawno dopiero został uruchomiony więc nie istnieją jednoznaczne, obiektywne przesłanki, które mogłyby być podstawą dla przeprowadzenia wiarygodnej merytorycznej oceny długoterminowych społecznych i demograficznych efektów stosowania tego programu. Nie można jeszcze odpowiedzieć na pytanie czy cel perspektywiczny spowolnienia procesu starzenia się społeczeństwa poprzez stosowanie programu Rodzina 500 Plus zostanie osiągnięty, ponieważ okres jaki upłynął od kwietnia 2016 roku jest zbyt krótki aby można było w pełni wiarygodnie formułować oceny w kwestii perspektywicznych skutków społecznych i demograficznych jego działania [*W 2016 roku wzrosła liczba urodzeń. Efekt 500 plus?*, 2016].

W obiektywnie i apolitycznie przeprowadzanych obecnie analizach przyjmuje się, że niezależnie od tego czy pojawiają się w przyszłości długofalowe efekty stosowania tego instrumentu prorodzinnej polityki społecznej np. dotyczące kwestii przyrostu demograficznego to jednak wiele wskazuje na to, że efekty bieżące, krótkoterminowe już się pojawiły. W zakresie tych efektów bieżących polityki społecznej wyróżnia się zmniejszenie znaczącej dysproporcji w kwestii dochodowości w rodzinach wielodzietnych wobec średniej dochodowości rodzin w Polsce, w tym wobec rodzin bezdzietnych, w których poziom tej dochodowości był znacznie wyższy. W latach poprzednich z tej relacji wynikało, że poziom dochodów gospodarstw domowych prowadzonych przez rodziny wielodzietne był znacznie niższy wobec rodzin z jednym

PhD Sylwia Gwoździewicz

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7640

Wydanie: *International Journal of New Economics and Social Sciences* 2017; 2 (6): 245-264

dzieckiem bądź rodzin bezdzietnych. Wobec powyższego cel finansowy tej prorodzinnej polityki społecznej już się realizuje. Pochodną realizacji bieżącego celu finansowego powinny pojawiać się w kolejnych latach pozytywne proinwestycyjne efekty społeczne [S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz, 2016b, s. 156-157].

Niezależnie od efektów długofalowych, przewidywanych w ujęciu wieloletnim określone ekonomicznie pozytywne efekty stosowania programu Rodzina 500 Plus powinny się pojawić już w pierwszych latach funkcjonowania tego programu. Podstawowym pozytywnie interpretowanym przez ekonomistów makroekonomicznym efektem stosowania programu Rodzina 500 Plus powinien być istotny wzrost wydatków konsumpcyjnych oraz oszczędności rodzin [B. Liberda 2015, s. 36] i gospodarstw domowych w kolejnych kwartałach i latach. Proces ten będzie pozytywnie interpretowany z punktu widzenia czynników aktywizujących wzrost gospodarczy w Polsce. Tempo wzrostu produkcji, dochodów itp. w gospodarce w poprzednich kilku latach nie było imponujące co było pochodną globalnego kryzysu finansowego z 2008 roku [B. Jałowiecki, S. Kaprański red. 2012, s. 83]. Od chwili pojawienia się wspomnianego kryzysu finansowego w wielu krajach rozwiniętych, w tym także w Europie permanentnie poszukuje się nowych instrumentów interwencyjnych polityki społeczno-gospodarczej, które wygenerowałyby w perspektywie już nawet kilku kwartalnej bądź kilkuletniej znaczącą poprawę wzrostu gospodarczego danego kraju [B. Domańska-Szaruga, D. Prokopowicz 2015, s. 37-38]. Jest to więc dodatkowy istotny argument dla prowadzenia i rozwijania tego programu w Polsce. Poza tym prognozowany wzrost konsumpcji i związanych z tym wydatków dotyczyć będzie usług mających szczególne znaczenie dla podniesienia społecznych warunków życia

rodzin w Polsce, ponieważ część tych wydatków dotyczyć będzie realizacji celów rozwojowych w zakresie edukacji, kultury, rekonwalescencji i sportu. Pojawiają się już obiektywne dane GUS-owskie lub wyniki badań niezależnych ośrodków analitycznych, które potwierdzają te pozytywne trendy aktywizacji konsumpcji. Te pozytywnie interpretowane przez ekonomistów trendy wzrostu konsumpcji potwierdzane są już danymi dotyczącymi wzrostu obrotów w krajowych punktach zakładów usługowych, oferujących usługi z tego zakresu wskazujące na zauważalny wzrost tych obrotów już od połowy 2016 roku, szczególnie w branży krajowej turystyki i płatnych usług edukacyjnych.

Zgodnie z powyższym uruchomiony w kwietniu 2016 roku program Rodzina 500 Plus znacznie zmniejsza skalę tej niekorzystnej społecznie i ekonomicznie relacji tj. dotychczasowej najniższej dochodowości w rodzinach wielodzietnych. Rozpoczęty pod koniec 2016 roku program Mieszkanie Plus [Narodowy Program Mieszkaniowy, 2016, s. 18] także powinien analogicznie pozytywnie wpłynąć w zakresie zwiększenia dostępności mieszkań w Polsce i zrównania w tej kwestii standardów mieszkalnictwa ze średnią Unii Europejskiej. Wspomniane programy powinny w znaczącym stopniu zmniejszyć wspomniane dysproporcje w zakresie dochodowości między rodzinami wielodzietnymi, wychowującymi jedno lub dwoje dzieci oraz bezdzietnymi. Programy te powinny także pozytywnie zadziałać w kwestii strategicznego, długoterminowego celu społeczno-gospodarczego ograniczenia skali demograficznego procesu starzenia się społeczeństwa tj. ograniczenia potencjalnej możliwości ogłoszenia w przyszłości po 2050 roku niewypłacalności prowadzonego przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych partycypacyjnego systemu emerytalnego

PhD Sylwia Gwoździewicz

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7640

[A. Dmowski, D. Prokopowicz, J. Sarnowski 2005, s. 68]. Na chwilę obecną jest jeszcze za wcześnie aby obiektywnie ocenić czy ten strategiczny cel realizowanej polityki społecznej zostanie zrealizowany i tym samym w jakim stopniu programy 500 Plus i Mieszkanie Plus okażą się inwestycyjnymi instrumentami polityki społecznej.

Bibliografia

1. *500 zł na dziecko: kto dostanie, komu się należy, jak dostać dopłatę?* (w:) informacyjny portal internetowy „Warszawa Eska”, 26.07.2017, (<http://warszawa.eska.pl/newsy/500-zl-na-dziecko-kto-dostanie-komu-sie-nalezy-jak-dostac-doplate-informator/65000>).
2. Cesarski M., *Sytuacja mieszkaniowa w Polsce lat 2002-2014. Światowy kryzys, niewiadome i szanse zamieszkiwania*, Wydawnictwo SGH, Warszawa 2016.
3. Dmowski A., Prokopowicz D., Sarnowski J., *Finanse i bankowość. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Centrum Doradztwa i Informacji Difin sp. z o.o., Warszawa 2008.
4. Dmowski A., Prokopowicz D., Sarnowski J., *Podstawy finansów i bankowości*, Wydawnictwo Centrum Doradztwa i Informacji Difin sp. z o.o., Warszawa 2005.
5. Domańska-Szaruga B., *Wybrane aspekty wykluczenia kredytowego w świetle założeń zrównoważonego rozwoju* (w:) T. Borys, P. Rogala (red.), *Zrównoważony rozwój organizacji – aspekty społeczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław 2015, s. 91–102.
6. Domańska-Szaruga B., Prokopowicz D., *Makroekonomiczne zarządzanie antykryzysowe* (w:) *34 Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo – Humanistycznego w Siedlcach*, nr 107, Seria: Administracja i Zarządzanie (34) 2015, UPH Wydział Nauk Ekonomicznych i Prawnych, Siedlce 2015, s. 37-48.
7. Durasiewicz A., *Efektywność polskiej polityki rodzinnej na tle niektórych krajów UE*, Wydawnictwo PTPS i Politechnika Radomska, Radom 2011.
8. Durasiewicz A., *Kierunki rozwoju polityki rodzinnej w Polsce - dylemat społeczny zachodzących zmian i wyzwań na przyszłość* (w:) M. Kubiak (red.), „Polityka społeczna wobec wyzwań i zmian zachodzących we współczesnym świecie”, Wydawnictwo Uniwersytet Gdański i PTPS, Gdańsk 2014.
9. Frątczak-Muller J., *Rodzina - potrzeby - polityka społeczna*, Wydawnictwo Elipsa Dom Wydawniczy, Warszawa 2014.
10. Gwoździewicz S., Prokopowicz D., *Globalization and the process of the system and normative adaptation of the financial system in Poland to the European Union standards* (w:) *Globalization, the State and the Individual*, “International Scientific Journal”, Free University of Varna “Chernorizets Hrabar”, Chayka, Varna, Bułgaria 9007, Varna 2016a, nr 1(9) 2016, s. 63-75.
11. Gwoździewicz S., Prokopowicz D., *Social and Economic Determinants of Effective Development of Entrepreneurship and Innovation in the Municipality of Otwock in Poland* (w:) J. Szablowski (red.) "Entrepreneurship and Innovation in Selected Countries of Europe", University of Finance and Management in Białystok, Białystok 2016b, s. 151-170.
12. Gwoździewicz S., Prokopowicz D., *The Importance Of The 500 Plus Family Program As An Impact Factor Of Family Policy In Family Investment In Poland* (w:) "International Journal of New Economics and Social Sciences", Międzynarodowy Instytut Innowacji Nauka - Edukacja - Rozwój w Warszawie, nr 1 (5) 2017, s. 271-289.

PhD Sylwia Gwoździewicz
PhD Dariusz Prokopowicz
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7640

13. *Indywidualne Konto Mieszkaniowe – Fakty, liczby i daty* (w:) Portal internetowy „Narodowy Program Mieszkaniowy, Strona informacyjna programów Mieszkanie Plus, MDM”, 10.01.2017, (<https://narodowyprogram.pl/indywidualne-konta-mieszkaniowe/indywidualne-konto-mieszkaniowe>).
14. Jałowiecki B., Kaprański S. (red.), *Spoleczny wymiar kryzysu*, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2012.
15. Jarosz M., *Polskie bieguny. Społeczeństwo w czasach kryzysu*, Wydawnictwo Oficyna Naukowa, Warszawa 2013.
16. Jewdokimow M., *Zmiany społecznych praktyk zamieszkiwania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2011.
17. Kuźmiuk Z., *Udało się! Na Mieszkanie plus jest już ponad 5 mld złotych* (w:) portal internetowy „Telewizja Republika”, 23 kwietnia 2017, (<http://telewizjarepublika.pl/udalo-sie-na-mieszkanie-plus-jest-juz-ponad-5-mld-zlotych,47583.html>).
18. Liberda B., *Przezorność. Kto oszczędza w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2015.
19. Lutowski N., *500 plus – zmiany na 2017* (w:) Portal internetowy „Duża Rodzina”, Dział: Aktualności finansowe, 20 grudnia 2016, (<http://duzarodzina.pl/aktualnosci/x500-plus-zmiany-2017>).
20. Łysoń P. (red.), *Budżety gospodarstw domowych w 2015 r.*, Informacje i opracowania statystyczne, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa sierpień 2016.
21. *Mieszkanie Plus: Pierwsze lokale w 2018. Warunki normalnego życia* (w:) „Tygodnik Podlaski”, 30 grudnia 2016 – 5 stycznia 2017, nr 52 (274).
22. Morel N., Palier B., Palme J., *Polityka społeczna jako inwestycja*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. J. Korczaka, Warszawa 2015.
23. Prokopowicz D., *Demographic, Social And Economic Determinants Of The Pension Reform Payment Plan Of The Pension System Based On Transfer Of Capital From OPF Funds To IPA* (w:) "International Journal of New Economics and Social Sciences", Międzynarodowy Instytut Innowacji Nauka - Edukacja - Rozwój w Warszawie, nr 1 (5) 2017, s. 110-129.
24. Prokopowicz D., *Social and economic determinants of the processes of economic globalization that shape the development of the banking system in Poland* (w:) *Globalization, the State and the Individual*, "International Scientific Journal", Free University of Varna "Chernorizets Hrabar", Chayka, Varna, Bułgaria 9007, Varna 2016a, nr 2(10) 2016, s. 19-32.
25. Prokopowicz D., *Spoleczne uwarunkowania przedsiębiorczości i innowacyjności w kontekście rozwoju gminnych jednostek samorządowych* (w:) "Uniwersyteckie Czasopismo Socjologiczne. Academic Journal of Sociology", Instytut Socjologii, Wydział Nauk Historycznych i Społecznych UKSW, nr 12 (3) 2015a, s. 71-83.
26. Prokopowicz D., *The importance of economic globalization in the context of the development of the financial system in Poland* (w:) "International Journal of New Economics and Social Sciences", ZN, nr 2 (4) 2016b, s. 7-17.
27. Prokopowicz D., *Wpływ globalnego kryzysu rynków finansowych na koniunkturę polskiej gospodarki* (w:) Zeszyty Naukowe Almamater Szkoła Wyższa z siedzibą w Warszawie, (Ekonomia). Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej Almamater. Warszawa, Nr 4 (61) 2010, s. 145-161.
28. Prokopowicz D., *Znaczenie innowacyjności w sektorze przedsiębiorstw i efektywnym współdziałaniu z samorządami podstawą rozwoju gospodarczego w Polsce. The importance of innovation in the business sector and effective cooperation with local authorities to economic development in Poland* (w:) S. Gwoździewicz, B. Mydlowska (red.), *Prawne i społeczne problemy samorządu terytorialnego*, Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości w Warszawie, Warszawa 2015b, s. 247-260.

PhD Sylwia Gwoździewicz

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7640

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 245-264

29. *Rodzina 500+, pod jakimi warunkami program ma szansę na sukces?*, Raport Instytutu Innowacji Społecznych im. Janusza Korczaka, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. J. Korczaka, Warszawa 2015.
30. Rogala M., *Program 500+. Jak mądrze zainwestować dodatkowy kapitał rodzinny*, Wydawnictwo Helion, Warszawa 2016.
31. Topolewska M., *500+ krok po kroku Rewolucja w świadczeniach*, Wydawnictwo Infor Biznes, Warszawa 2016.
32. Tryka P., *Gdzie w Polsce zarabia się najlepiej? Raport wynagrodzeń* (w:) Ogólnopolskie Badanie Wynagrodzeń 2014, Sedlak & Sedlak, 07.09.2014, (wynagrodzenia.pl).
33. *Warunki życia rodzin w Polsce*, Informacje i opracowania statystyczne, Departament Badań Społecznych i Warunków Życia GUS, Wydawnictwo Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014.
34. *W 2016 roku wzrosła liczba urodzeń. Efekt 500 plus?* (w:) "Dziennik Bałtycki", 28 grudnia 2016, (www.dziennikbaltycki.pl/strona-kobiet/macierzynstwo/a/w-2016-roku-wzrosla-liczba-urodzen-efekt-500-plus,11631083).

PhD Sylwia Gwoździewicz

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7640

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 245-264

JEL C 12, 42, D 21, H 56, J 20, 21, 41, K 30, L 15, 30, 80, M 11, 12, O 17.

PhD Eng. Krzysztof Tomaszycski

*Faculty of Law, University of Bialystok, (Bialystok, Poland)
Police Headquarters (Warsaw, Poland)
ktomaszycki@wp.pl*

**MORAL ASPECTS OF FUNCTIONING OF RESEARCH INSTITUTIONS
IN POLICE IN THE SCOPE OF THE CONTROL OF MIGRATION ON OUTER
EU BORDERS**

**ASPEKTY MORALNE W FUNKCJONOWANIU INSTYTUCJI
BADAWCZYCH W POLICJI W ZAKRESIE KONTROLI MIGRACJI
NA ZEWNĘTRZNYCH GRANICACH UNII EUROPEJSKIEJ**

**МОРАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ УЧРЕЖДЕНИЙ В ПОЛИЦИИ В СФЕРЕ
КОНТРОЛЯ МИГРАЦИИ НА ВНЕШНИХ ГРАНИЦАХ ЕВРОСОЮЗА**

Abstract

The case study contains analysis of moral aspects of functioning of Research Institutions in Police based on the theoretical deliberations of implementation and abidance of behaviors of its members in relations with taking part in migration control. The supplement of theoretical deliberations are primary researches (environmental survey aimed to implementation officers and those who order researches in institutions mentioned above) and derivative researches (documents and statistics from their activities), which allow showing some moral aspects of their functioning.

Keywords: *Research Institution in Police, morality, formalization, organizational culture, migration, migration control.*

Streszczenie

Opracowanie zawiera analizę moralnych aspektów funkcjonowania Instytucji Badawczej w Policji opartą o rozważania teoretyczne z zakresu wdrażania i przestrzegania norm postępowania oraz postaw jej członków w relacjach z podmiotami biorącymi udział w kontroli migracji. Uzupełnieniem rozważań teoretycznych są badania pierwotne (ankieta środowiskowa skierowana do wykonawców oraz do zleceniodawców badań wyko-

PhD Eng Krzysztof Tomaszycski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7641

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 265-285

nywanych w tychże instytucjach) oraz badania wtórne (dokumenty i statystyki z ich działalności) które umożliwią przedstawienie wybranych aspektów moralnych ich funkcjonowania.

Słowa kluczowe: Instytucja Badawcza w Policji, moralność, normy, formalizacja, kultura organizacyjna, migracja, kontrola migracji.

Аннотация

Разработка включает анализ моральных аспектов функционирования Исследовательского Учреждения в Полиции, которая основанная о теоретические огуждения в сфере начинания и соблюдается постных норм, а также осанков ей членов в связи с субъектами, которые принимают участие в миграционном контроле.

Дополнением теоретических обсуждений являются первичные исследования (анкета относящийся к исполнителям и заказчикам исследовании, которые исполняют в этих учреждениях), а также вторичные исследования (документы и статистики, которые касаются их деятельности), которые позволяют изобразить выбранные моральные аспекты функционирования.

Ключевые слова: Исследовательское Учреждение в Полиции, мораль, нормы, формализация, организационная культура, миграция, контроль миграции.

Wprowadzenie

Działalność Instytucji Badawczych w Policji należy rozpatrywać, uwzględniając jej relacje z otoczeniem (wewnętrznym i zewnętrznym), a jej przetrwanie w warunkach burzliwego otoczenia zależy od elastycznego przystosowywania. Sformalizowane zachowanie i elastyczność instytucji ma związek ze skutecznym systemem komunikacji wewnętrznej i z otoczeniem zewnętrznym, co daje możliwość właściwego funkcjonowania instytucji. Cały proces funkcjonowania instytucji zależy od przywódczych uzdolnień i umiejętności kadry kierowniczej, która w dobie powszechnej globalizacji oraz migracji wykorzystuje kulturę organizacyjną i zasady zarządzania multikulturowego w celu poprawy efek-

tywności działania instytucji. Funkcjonowanie Instytucji Badawczych w Policji opiera się z jednej strony na formalizacji (unormowanie i utrwalenie w formie pisemnej (regulamin organizacyjny i inne przepisy instytucji) i/lub graficznej (schemat organizacyjny, plany i inne rysunki) określonych zasad organizacji i funkcjonowania instytucji) a z drugiej strony na kulturze organizacyjnej (układ wspólnych podstawowych założeń, które grupa przyswoiła sobie w trakcie rozwiązywania problemów dostosowania się do otoczenia i wewnętrznej integracji, dostatecznie dobrze funkcjonujący, by można go było uznać za zasadny, a zatem – którego należy nauczyć nowych członków, jako poprawnego sposobu postrzegania, myślenia i od-

PhD Eng Krzysztof Tomaszewski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7641

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 265-285

czuwania w odniesieniu do tych problemów). Ujęte w niniejszym opracowaniu aspekty moralne funkcjonowania Instytucji Badawczych w Policji wiążą się z elementami, z jednej strony formalizacji, a z drugiej instytucjonalizacji organizacji w kontekście zadań związanych z kontrolą migracji na zewnętrznej granicy Unii Europejskiej.

1. Pojęcie moralności

Termin moralność wywodzi się od greckiego słowa: *ethos* (obyczaj, zwyczaj) oraz łacińskiego słowa: *moralitas* (obyczajność) i odnosi się do zachowań oraz odpowiadających im poglądów na to, co w nich kwalifikowane jest jako dobro, a co jako zło. Ks. Jan Kowalski definiuje moralność jako ... (1) *ogólny obowiązek, który narzuca się człowiekowi w jego relacjach z innymi, z sobą samym i z przyrodą; (2) wymaganie, które – w przeciwieństwie do prawa – jest wyzwaniem, a w odróżnieniu od obowiązkowego zwyczaju i społecznego obyczaju, nie obowiązuje jedynie ze względu na sankcje społeczne, ale z tej racji, że skierowane jest do człowieka jako bytu rozumnego i wolnego. Człowiek, stosujący się do tych wymagań, działa dobrze; gdy zaś wykroczy przeciw nim, czyni zło. Jest on poddany uwarunkowaniom biologicznym, psychologicznym i socjokulturalnym; nie są one jednak jego determinacjami. W miarę jak je uobiektywizuje, poznaje albo na nowo poznaje, osądza lub za nie odpowiada, odrzuca albo próbuje zmienić, realizuje się jako byt moralny...* (Wielka Encyklopedia Nauczania Jana Pawła II, 2014, s. 172). Tak zdefiniowana moralność odnosi się do postępowania człowieka, jego postawy, do reagowania w określony społecznie sposób

oraz podejmowania działań w odpowiedzi na określone społeczne oczekiwania. Rozpatrywanie moralności w tym sensie daje możliwość wprowadzenia pojęcia etyki oraz działań etycznych. W węższym zakresie (normatywnym) definicja moralności odnosi się do postaw i wzorów osobowych, poczuwania się do odpowiedzialności za motywy, intencje, słowa, czyny (Encyklopedia PWN, on-line). Normatywny sens moralności wskazuje, że jest ona jednym ze społecznych systemów normatywnych, ale nie jedynym np. system prawny – dotyczy norm dopuszczonych przez prawo, system norm społecznych – określonych w trakcie procesu socjalizacji, niepisanych norm obyczajowych. Zdaniem E. Durkheima moralność jest czynnikiem integracji społecznej. Moralność jest rozumiana przez niego jako zespół reguł postępowania. To społeczeństwo określa reguły postępowania. Oczywiście w myśl jego przekonań, termin społeczeństwo może być zawężone do grupy społecznej, która jest wyrazicielem przekonań ogółu. Reguły postępowania rozpoczynają się od wskazania władzy, dzięki której słucha się tych reguł, gdyż są one nakazane. W dalszej kolejności owe zasady postępowania moralnego są określone jako coś godnego pożądania, czyli jako dobro. Tak pojmowana moralność, a konkretnie w każdy czyn moralny, zawiera w różnych proporcjach (1) obowiązek oraz (2) pewne dobro. Elementy te (obowiązek i dobro) będące elementami zasad moralnych, są czynnikami integracji społecznej (Durkheim 1967, s. 14-17). Integracja społeczna, a co za tym idzie, życie społeczne składa się z różnych zbiorowości ludzkich, które tworzą złożone systemy skupiające

PhD Eng Krzysztof Tomaszewski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7641

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 265-285

jednostki, przedmioty materialne, symbole, wartości, wzory i elementy składowe stanowiące w sumie zintegrowane całości. Przedstawione elementy są ze sobą połączone złożonymi systemami stosunków i zależności. Funkcjonowanie oraz trwanie tej całości, którą stanowi społeczeństwo uzależnione jest od określonych czynników i sił sprawiających jego wewnętrzną spójność (Jacher, 1972, s. 47). Takie ujęcie podstaw moralności przedstawione przez E. Durkheima ukazuje nam wartościowanie pewnych norm w zależności od integracji z daną grupą społeczną. Ustanowione normy (nie tylko moralne), system nakazów i zakazów, ideały zbiorowe, reguły postępowania, wytyczne realizacji czynności, zdaniem Durkheima prowadzą do osiągnięcia stanu moralności. Oznacza to stan uporządkowania jednostki w stosunku do grupy czyli solidarne związanie ze społecznością. E. Durkheim pisze „...moralność zaczyna się tam, gdzie się zaczyna związanie z grupą” ... (Durkheim 1967, s. 394), człowiek jest bytem moralnym, ponieważ żyje w społeczeństwie (grupie społecznej). Przedstawiony pogląd dobitnie wskazuje, że moralność spełnia ważną rolę jako czynnik spójności społecznej. Spójność społeczna stanowi działanie oraz aktywność, której celem jest wypracowanie wspólnych wzorów, norm, uczuć, ideałów, wartości i wszelkich przejawów zbiorowych jako wyrazów życia zbiorowego i jako sił, które pomagają w osiąganiu wspólnych celów społeczności (grupie społecznej) (Durkheim 1967, s. 26). Konstatując koncepcję moralności wg E. Durkheima, można stwierdzić, że moralność jest bezinteresownością i poświęceniem się dla zbiorowości,

nie jest związana z obowiązkiem i autonomią ale jest pożądana i celowa (Paharo, 2008, s. 51). Inne ujęcie znaczenia terminu moralność przedstawia nam M. Weber, które wskazuje, że moralność jest swego rodzaju powołaniem. Takie podejście ukształtowane zostało poprzez urzeczywistnienie luteranśkiej doktryny metodycznego obowiązku wykonania przez człowieka jego pracy. Wiąże się to z syntezą socjologiczną dwóch typów motywacji do działania (1) przez rozpatrywanie celów i środków oraz (2) obowiązków lub zasad. Rozpatrując kontekst rozważań Webera możemy stwierdzić, że moralność w postaci etyki protestanckiej była użyta na potrzeby wyjaśnienia faktów społecznych w ich indywidualnym aspekcie w celu rozwoju nowoczesnego kapitalizmu. Na te potrzeby zostały również użyte i doprecyzowane terminy wartości norm moralnych. Oczywiście aspekty tych terminów odnosiły się do myśli niż do konkretnych rzeczy, ale określały zakresy i referencje konkretnego przedmiotu. Wspólne jest tym dwóm terminom to, że porównuje się fakty, żeby coś ocenić lub żeby wiedzieć, co należy zrobić. Jest przedstawienie czegoś istniejącego, a po części czegoś mającego obowiązywać, na które się orientują ich działania (Weber, 2002, s. 11-12). Możemy stwierdzić, że pomimo różnic w podejściu do moralności, to E. Durkheim oraz M. Weber wskazywali, że moralność zajmuje centralne miejsce w życiu społecznym (grup społecznych), a funkcjonowanie zorganizowanego społeczeństwa i kultury za czynnik determinujący normatywny kierunek działania.

PhD Eng Krzysztof Tomaszewski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7641

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 265-285

2. Prawna i społeczna odpowiedzialność instytucji

Rozpatrując odpowiedzialność instytucji w ujęciu prawnym czy też społecznym, na wstępie należy określić znaczenia terminu odpowiedzialność. Odpowiedzialność ma swoje korzenie w łacińskim *respondere, responsum* – „odpowieź” (ang. *responsibility*, fr. *responsabilité*) i odnosi się do ponoszenia przez człowieka konsekwencji własnych zachowań. Wynika to z założenia, że człowiek jest istotą rozumną, wyposażoną w zdolność odróżniania dobra i zła, która przede wszystkim kieruje się własną wolą. Odpowiedzialność w tym sensie wskazuje, że człowiek powinien zdać sprawę z własnych zachowań, wytłumaczyć je, usprawiedliwić, a nade wszystko znać przyczyny swego postępowania. Stała się częścią składową refleksji na temat stosunku człowieka wobec drugiego człowieka (refleksji etycznej, moralnej), stosunku człowieka wobec bogów czy Boga (refleksji religijnej), jak również refleksji prawnej. To właśnie zakres refleksji wpływa na ustalenie zakresu odpowiedzialności. Do odpowiedzialności prawnej dochodzi w procesie stosowania norm obowiązującego prawa. Oznacza to określone prawem ujemne konsekwencje (możliwość zastosowania sankcji) w stosunku do określonego podmiotu, związane z wystąpieniem negatywnie ocenianego stanu rzeczy - przekroczenia norm. Ze względu na rodzaj przekroczonych norm odpowiedzialność prawną możemy podzielić na odpowiedzialność: (1) konstytucyjną (odpowiedzialność najwyższych funkcjonariuszy państwa związana z popełnieniem czynu

niebędącego przestępstwem (delikty konstytucyjne), dokonany umyślnie lub nieumyślnie, a naruszającym Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej w związku z zajmowanym stanowiskiem), (2) parlamentarną (polityczną) (jest ponoszona przed parlamentem przez rząd i jego członków za sprawowanie urzędu lub wprowadzenie ustaw czy innych aktów prawnych (wotum nieufności, odwołanie rządu lub poszczególnych jego członków)), (3) karną (ponoszenie konsekwencji za określone czyny stanowiące naruszenie norm prawa (przestępstwo lub wykroczenie)), (4) cywilną (to taka, której podstawowe zasady określa Kodeks cywilny i ma charakter majątkowy) oraz (5) służbową (to ponoszenie odpowiedzialności przez zatrudnionych w instytucji pracowników w stosunku do pracodawcy (instytucji) za naruszenie obowiązków wynikających z zawartej umowy o pracę (z wykonywanych czynności służbowych)).

Zagadnieniem, które wpisuje się w zakres niniejszego opracowania, jest odpowiedzialność instytucji badawczej Policji w kontekście obowiązków i wykonywanych czynności związanych z kontrolą migracji na zewnętrznych granicach Unii Europejskiej. W tym zakresie możemy wyróżnić: osobę prawną (instytucja – konkretne laboratorium kryminalistyczne) oraz osoby fizyczne (poszczególne eksperci kryminalistyki wykonujący zlecone badania, inaczej nazywani biegłymi). Odpowiedzialność instytucji ogranicza się do aspektów typowych przypisanych osobom prawnym. Natomiast zupełnie czym innym jest odpowiedzialność ekspertów wykonujących bada-

nia. Ekspert może tu występować jako biegły sądowy, który jest organem pomocniczym sądu w przypadkach wymagających wiadomości specjalnych z danej dziedziny. Pełnienie funkcji biegłego zostało usankcjonowane we wszystkich ustawach procesowych polskiego prawa (Kodeks postępowania karnego – art. 195, Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia - art. 42, Kodeks postępowania administracyjnego – art. 84 oraz Kodeks postępowania cywilnego – art. 261) i w związku z tym podlega różnym formom odpowiedzialności.

Obok odpowiedzialności prawnej wynikającej z norm i przepisów prawa występuje społeczna odpowiedzialność instytucji (organizacji, biznesu) (ang. *Corporate Social Responsibility* – *CSR*), stanowiąca instytucjonalno-etyczny wymiar funkcjonowania instytucji. Koncepcja ta zrodziła się z potrzeby nowego społecznego postrzegania roli instytucji. Charakterystyczne jest postrzeganie dwóch zasad, tj. otwartości na złożoność i różnorodność w instytucji i jej otoczenia oraz umiejętności zachowania równowagi i harmonii w tej różnorodności. Oczywiście społeczna odpowiedzialność biznesu bardziej kojarzona jest z kręgami przedsiębiorczości, ale jej uniwersalne podejście do zagadnień społecznych daje możliwość analizy funkcjonowania instytucji usługowych, jakimi są instytucje badawcze Policji. Uwzględniając rys historyczny powstania tej koncepcji, możemy zwrócić uwagę na wieloaspektowe zapotrzebowanie społeczne na tego typu nurt w funkcjonowaniu instytucji i jej otoczenia. Koncepcja społecznej odpowiedzialności instytucji związana jest z doktryną zrównoważonego

rozwoju, w której na plan pierwszy wysuwają zagadnienia związane z zagwarantowaniem sprawiedliwości społecznej poprzez wzrost przedsięwzięć instytucji pod względem ekonomicznym i środowiskowym. Tego typu działalność powinna być podporządkowana wprowadzeniu jednolitych kryteriów w zakresie kierowania i zarządzania instytucjami. Cele i zadania instytucji skupionej wokół koncepcji CSR powinny być skierowane na działania kierowników wobec: współpracowników i pracowników – zapewnienie miejsc pracy oraz zwrócenie się w kierunku humanizacji środowiska pracy, klientów – zapewnienie zadowolenia z jakości produktów lub usług, inwestorów – zapewnienie zysków z działalności instytucji oraz społeczeństwa – zapewnienie wykorzystania wiedzy i potencjału społeczeństwa, a także zapewnienie przyszłym pokoleniom godnego życia w środowisku naturalnym (Steinmann, Schreyogg, 1992, s. 59–60). Interesariusze —w niniejszym opracowaniu – to grupy lub jednostki (osoby, społeczności, instytucje, organizacje, urzędy), na które instytucja bezpośrednio lub pośrednio oddziałuje i które oddziałują na nią, innymi słowy są to podmioty będące otoczeniem (zewnętrznym i wewnętrznym) instytucji (Policji), wchodzące z nią w bezpośrednie lub pośrednie relacje. Komisja Europejska w tzw. Green Paper określa CRS jako koncepcję, zgodnie z którą instytucje dobrowolnie decydują się na poprawę życia społecznego, środowiska i etycznego zachowania. Zasady te opierają się na otwartych i przejrzystych praktykach oraz zasadach etycznych współpracy z pracownikami i interesariuszami.

PhD Eng Krzysztof Tomaszewski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7641

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 265-285

szami (European Commission, Green Paper on Corporate Social Responsibility, COM (2001) 366). Koncepcja ta coraz częściej wpisuje się w strategię instytucji. Można stwierdzić, iż nowatorstwo zarządzania CSR polega na tym, że porządkuje ono tematy z wielu obszarów i nakłada bezpośrednią odpowiedzialność na instytucję za spełnienie wysokich standardów etycznych. Jest to koncepcja określana często mianem holistycznej, co wynika z faktu, że nie można być trochę odpowiedzialnym i trochę nieodpowiedzialnym.

3. Znormalizowany system zarządzania w instytucji jako element moralności

Rozpatrując funkcjonowanie instytucji musimy brać pod uwagę jej zasoby, którymi dysponuje w celu realizacji swojej strategii. Całość działań oparta jest na przyjętych przez kierownictwo a realizowanych przez zespół pracowniczy zasadach. Oczywiście upraszczając wypowiedź nie możemy pomijać, że taka działalność wiąże się z zasobem przekonań, którymi dana instytucja rozporządza. To właśnie przekonania odgrywają dużą rolę w kształtowaniu nakazów i zakazów w jej funkcjonowaniu (Ossowska, 1963, s. 68). Instytucje niejednokrotnie wprowadzając własne normy lub wdrażając normy ogólnie obowiązujące borykają się z procesem przyswojenia i przystosowania. I właśnie ten proces sprawia wiele trudności. Jak podkreśla M. Ossowska, ... *uznanie jakiegś normy nie oznacza jej przestrzegania, ale przyswojenie jakiegś normy wymaga przystosowania się do niej w swoim postępowaniu* ... (Ossowska, 1963, s. 107). Tego typu działania wiążą się

z wprowadzaniem znormalizowanych systemów zarządzania jakością w instytucjach, którym tego typu systemy zostały narzucone przez instytucje i organy państwowe lub unijne w formie ustaw lub decyzji ramowych. Instytucja wdrażająca tego typu system zarządzania musi przeprowadzić szereg działań, które skutkować będą uzyskaniem akredytacji na wykonywane usługi lub wytwarzane produkty. Oczywiście proces wdrażania znormalizowanego systemu zarządzania jakością jest procesem, który odbywa się cyklicznie i jest określany jako ciągłe doskonalenie organizacji. Problematykę ciągłego doskonalenia organizacji kojarzy się przede wszystkim z jej twórcą Williamem Edwardem Demingiem (Jedynak, 2011, s. 9). Podstawowy model postępowania w zakresie ciągłego doskonalenia (zwany w skrócie **PDCA**, od pierwszych liter angielskich nazw działań) składa się z czterech etapów: planuj (ang. *plan* – **P**), wykonaj (ang. *do* – **D**), sprawdzaj (ang. *check* – **C**) oraz działaj (ang. *act* – **A**) (Skrzypek, Hofman, 2010, s. 134–135). Zasada ciągłego doskonalenia oznacza stały postęp w kierunku doskonałości, poprzez nieustające ulepszanie procesów i likwidowanie wszelkich strat. Prowadzi to do trwałego rozwoju organizacji. Mechanizm ciągłego doskonalenia powinien objąć wszystkie elementy funkcjonowania instytucji (Zawadzka, 2001, s. 144). Wymaga to od instytucji sformalizowania działań i szczegółowego opisu procesów poprzez metodyki i procedury badawcze. Integracja procesów, procedur i praktyk działania stosowanych w instytucjach badawczych Policji w celu wdrożenia jej polityki prowadzi do

PhD Eng Krzysztof Tomaszewski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7641

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 265-285

bardziej skutecznego osiągnięcia celów. Stanowi to konsolidacji zarządzania instytucją i wprowadzenia zintegrowanego systemu zarządzania. Takie ujęcie przekład się skuteczniejszego działania i osiągnięcia celów niż w realizacji zadań poprzez oddzielne systemy. Takie łączenie sprawia, że wprowadzane normy ISO stają się silniej związane z zasobami instytucji. Są to głównie systemy zarządzania jakością wdrożone zgodnie z wymogami normy PNEN ISO 9001:2009, systemy zarządzania (zgodne z wymaganiami PN-EN ISO/IEC 17025:2005 oraz PNEN ISO/IEC 17020:2012) zgodnością usług laboratoriów – laboratoria kryminalistyczne (instytucja badawcze w Policji). Literatura przedmiotu i zawarta w niej wiedza wskazuje, że pojęcie integracji systemów zarządzania najczęściej dotyczy sformalizowanych (znormalizowanych) systemów zarządzania (Borys, Rogala, 2011). Wdrożenie Systemu Zarządzania Jakością w instytucjach badawczych Policji wg normy PN-EN ISO/IEC 17025:2005 stanowi zestaw zaleceń w funkcjonowaniu laboratorium podobnych do reguł moralnych.

System ciągłego doskonalenia zarządzania jakością w instytucji badawczej Policji ukierunkowany jest między innymi na wykonywanie usług przetwarzania danych biometrycznych, które wspomagają podmioty odpowiedzialne za kontrolę migracji na granicy Polski, co stanowi istotny element ochrony zewnętrznych granic UE. W dzisiejszym świecie systemy teleinformatyczne są fundamentem sprawnego działania najważniejszych obszarów życia obywateli, funkcjonowania sektora publicznego, a także warunkiem rozwoju państw.

Tendencja polegająca na ekspansji technologii teleinformatycznych niewątpliwie będzie się w szybkim tempie nasilać. Inwestowanie w cyfryzację gospodarki i społeczeństwa jest m.in. podstawowym wymogiem globalnej konkurencji (Gwoździewicz, Jakubowski, 2017, s.56-57).

4. Kontrola migracji na granicach Unii Europejskiej

Wschodnia granica Polski po naszej akcesji do Unii Europejskiej stała się jej zewnętrzną granicą. UE w swym dorobku prawnym ma przepisy prawa, które umożliwiają kontrolę migracji oraz ochronę zewnętrznych granic przed niekontrolowanym napływem osób z innych części świata. W zakresie ochrony UE została wprowadzona tzw. strefy Schengen. Wraz z wprowadzeniem dorobku prawnego dot. Strefy Schengen został stworzony w roku 1995 System Informatyczny Schengen (SIS). System ten umożliwiał przekazywanie pomiędzy państwami informacji w zakresie spraw wewnętrznych i wymiaru sprawiedliwości. Większość zarejestrowanych w systemie osób to osoby przebywające na terenie UE a pochodzące z innych krajów. System ten stał się instrumentem, który umożliwił kontrolę wewnątrz UE, przy zniesionych kontrolach na wewnętrznych granicach PC UE. Wydarzenia związane z aktami terrorystycznymi 9 września 2001 r. spowodowały nowe podejście do SIS i jego aktualizację w celu zwiększenia przeciwdziałaniu terroryzmowi oraz nielegalnej migracji. Zainicjowano projekt SIS II (rozszerzony o dane biometryczne w stosunku do SIS) oraz VIS (Visa Information

PhD Eng Krzysztof Tomaszewski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7641

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 265-285

System), które stały się narzędziami skutecznej walki PC UE z przestępczością i aktami terrorystycznymi (Tomaszycki, Kuźniar, Łapińska, 2017, s. 158). Kolejnym instrumentem prawnym UE jest wprowadzone w roku 2013 a obowiązujące od 20 lipca 2015 r. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 603/2013 w sprawie ustanowienia systemu Eurodac do porównywania odcisków palców w celu skutecznego stosowania rozporządzenia (UE) nr 604/2013 w sprawie ustanowienia kryteriów i mechanizmów ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca oraz w sprawie występowania o porównanie z danymi Eurodac przez organy ścigania państw członkowskich i Europol na potrzeby ochrony porządku publicznego, oraz zmieniające rozporządzenie (UE) nr 1077/2011 ustanawiające Europejską Agencję ds. Zarządzania Operacyjnego Wielkoskalowymi Systemami Informatycznymi w Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości (zwanego w skrócie Rozporządzeniem nr 603). W Rozporządzeniu nr 603 określone zostały warunki występowania uprawnionych organów z wnioskami o porównanie danych daktyloskopijnych z danymi zgromadzonymi w systemie Eurodac na potrzeby zapobiegania przestępstwom terrorystycznym lub innym poważnym przestępstwom, ich wykrywania lub ścigania. W Polsce wyznaczonymi organami są jednostki operacyjne Policji, Straży Granicznej (SG), Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego (ABW),

Centralnego Biura Antykorupcyjnego (CBA). Każdy z powyższych organów, w ramach własnej organizacji, wyznaczył co najmniej jeden organ weryfikujący (Staż Graniczna wyznaczyła osiem organów weryfikujących, po jednym w każdym oddziale SG) (Kot, Tomaszyci 2017, s. 167-168). Obowiązek komunikacji z Jednostką Centralną Eurodac (JC Eurodac) spoczywa na Zakładzie Daktyloskopii Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego Policji (ZD CLKP), w którym zorganizowano Krajowy Punk Kontaktowy ds. Eurodac (NAP Eurodac) (Krzemińska, Tomaszyci, 2017, s. 140). Wykonywane badania i sprawdzenia w kryminalistycznych bazach danych są realizowane według opracowanych procedur zgodnie z przyjętymi znormalizowanymi systemami zarządzania jakością w zakresie obowiązujących przepisów prawa.

5. Metodologia przeprowadzonych badań

W przeprowadzonych badaniach empirycznych wykorzystano studium przypadku (*case study*) zarówno w analizie dokumentów, jak i w badaniach jakościowych i ilościowych. Daje to podstawę do analizy przypadku zmieniającego się w czasie. Cecha ta wpływa na zakres wykorzystania tej metody do opisywania aspektów moralnych w funkcjonowaniu Instytucji Badawczych w Policji w zakresie kontroli migracji na zewnętrznych granicach Unii Europejskiej na przykładzie funkcjonowania Zakładu Daktyloskopii Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego Policji, w którym zorganizowano Krajowy Punk Kontaktowy ds. Eurodac. Jako szczegółowym przypad-

PhD Eng Krzysztof Tomaszyci

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7641

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 265-285

kiem posłużono się badaniami i sprawdzeniami w kryminalistycznych bazach danych. Zasadniczą metodą badawczą, którą wykorzystano była metoda ankietowa, a narzędziem ankietą środowiskowa (Sztumski 2010, s. 193) skierowana zarówno do wykonawców, jak i do zlecniodawców badań i sprawdzeń w kryminalistycznych bazach danych. Wyniki uzyskane z badań ankietowych poddano analizie statystycznej, a przy prezentacji danych statystycznych zastosowano metody statystyki opisowej oraz statystyki matematycznej. Dokonano celowego doboru próby – dobór jednostek typowych. Metoda doboru jednostek typowych polega na doborze jednostek, które mają wartości lub kategorie cech uznane za typowe w danej zbiorowości (Rószkiewicz, Perek-Białas, Węziak-Białowolska, Zięba-Pietrzak, 2013, s. 183). Na podstawie przeprowadzonej analizy podmiotów, które biorą udział w ochronie granic zewnętrznych UE, wytypowano podmioty uczestniczące w badaniach empirycznych. Z jednej strony są to wykonawcy badań: eksperci kryminalistyki (bezpośredni wykonawcy badań i sprawdzeń w kryminalistycznych bazach danych)

oraz kadra kierownicza (kierownictwo laboratoriów kryminalistycznych), a z drugiej zlecniodawcy badań i sprawdzeń: policjanci służby kryminalnej, prokuratorzy i sędziowie. Badania ankietowe oparto na ankietach przesłanych do poszczególnych podmiotów. W konsekwencji przeprowadzonych badań empirycznych otrzymano 3982 wypełnione ankiety. Jednakże nie wszystkie otrzymane ankiety były poprawnie wypełnione, co wymagało dokonania oceny poprawności ich sporządzenia. Po przeprowadzeniu selekcji ankiet stwierdzono, że 3931 ankiet jest poprawnie wypełnionych. Przyjęta zasada, że zlecniodawcy badań i sprawdzeń w kryminalistycznych bazach danych wypełniają minimum jedną ankietę w każdej jednostce organizacyjnej Policji, prokuratury oraz sądu, okazała się trafnym rozwiązaniem. Natomiast wykonawcy badań i sprawdzeń zostali poproszeni o wypełnienie ankiety przez każdego zatrudnionego eksperta oraz przedstawiciela kadry kierowniczej. Liczbę otrzymanych ankiet z poszczególnych badanych podmiotów przedstawiono w tabeli nr 1.

Tabela 1. Liczba uzyskanych ankiet w badaniach empirycznych.

	Podmiot				
	Zlecniodawcy badań			Wykonawcy badań	
	Policjanci służby kryminalnej (KR Policja)	Prokuratorzy (P Prokuratura)	Sędziowie (S Sąd)	Kadra kierownicza (LK Kierownictwo)	Eksperti (A1 Eksperti)
Liczba ankietowanych	1685	1554	521	32	131
% w próbie badawczej	42,86%	39,53%	13,25%	0,81%	3,54%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań empirycznych, N= 3931.

PhD Eng Krzysztof Tomaszewski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7641

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 265-285

Należy tu zwrócić uwagę na fakt, że liczba poprawnie wypełnionych i przesłanych ankiet od zleceńodawców jest prawie 22 razy większa od liczby ankiet poprawnie wypełnionych i przesłanych przez wykonawców badań i sprawdzeń w kryminalistycznych bazach danych. Udział liczby ankiet wypełnionych przez kadrę kierowniczą nadzorującą wykonywanie badań i sprawdzeń w kryminalistycznych bazach danych stanowi tylko 0,81% wszystkich poprawnie wypełnionych ankiet.

6. Aspekty moralne w funkcjonowaniu Instytucji Badawczych w Policji w zakresie kontroli migracji na zewnętrznych granicach Unii Europejskiej w świetle badań empirycznych

Wśród badanych aspektów moralnych w funkcjonowaniu Instytucji Badawczych w Policji w zakresie kontroli migracji na zewnętrznych granicach Unii Europejskiej wystąpiły zagadnienia:

- dotyczące wprowadzenia w Instytucji Badawczej w Policji Systemu Zarządzania Jakością;
- dotyczące wykonywania przez Instytucję Badawczą w Policji badań i sprawdzeń w kryminalistycznych bazach danych w oparciu o istniejące wytyczne lub procedury;
- dotyczące możliwości wpływu na wynik badania i sprawdzenia przez zlecającego (obiektywizm badania)

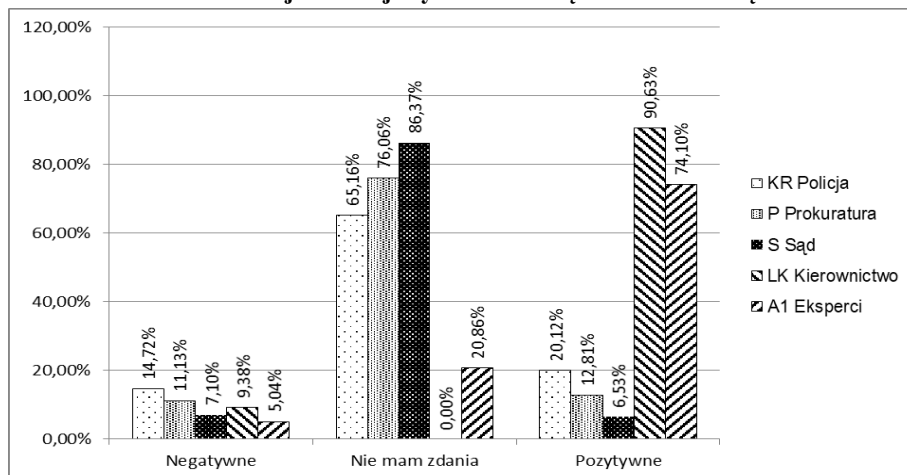
- dotyczące koncentracji przez wykonującego badania lub sprawdzenie na uzyskaniu zadowolenia zleceńodawcy
- dotyczące międzynarodowej wymiany danych biometrycznych jako skuteczniejszej ochrony granic UE;
- dotyczące przyspieszenia wykonania badania i sprawdzenia przez co przyczyni się to do sprawniejszej kontroli migracji.

Na poniższych rysunkach przedstawiono graficznie uzyskane wyniki

badań empirycznych dotyczące aspektów moralnych w funkcjonowaniu Instytucji Badawczych w Policji w zakresie kontroli migracji na zewnętrznych granicach Unii Europejskiej. Przy przeprowadzeniu badań skorzystano z ankiety w której, respondenci udzielali odpowiedzi w 5-cio stopniowej skali Likerta. Wartości na wykresach porównawczych odnoszą się do odpowiedzi uzyskanych od ankietowanych podmiotów i zostały ujęte w trzech przedziałach: „negatywne” („nie”, „raczej nie”), „nie mam zdania” i „pozytywne” („tak”, „raczej tak”), natomiast dla całej próby badawczej zostały umieszczone wykresy, które wskazują wartości: „nie”, „raczej nie”, „nie mam zdania”, „raczej tak”, „tak”.

Na rysunku 1. zaprezentowana jest porównawcza opinia badanych podmiotów dotycząca wprowadzenia w Instytucji Badawczej w Policji Systemu Zarządzania Jakością.

Rysunek 1. Opinia badanych podmiotów dotycząca wprowadzenia w Instytucji Badawczej w Policji Systemu Zarządzania Jakością

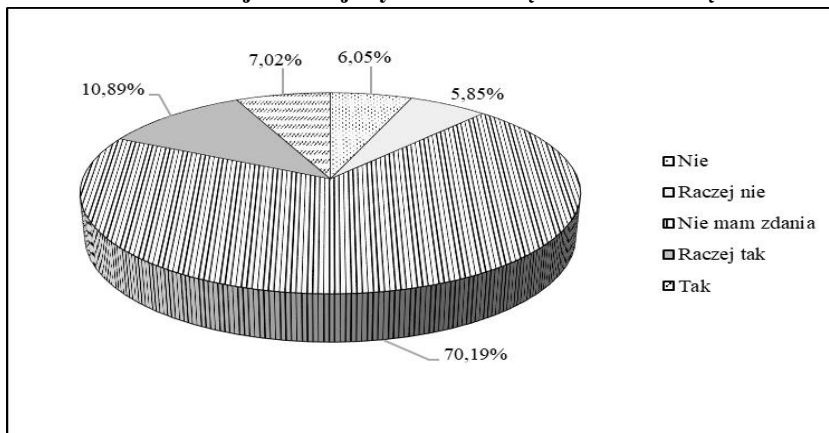
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań empirycznych, N= 3931.

Opinie podmiotów biorących udział w badaniach lub sprawdzenia danych w kryminalistycznych bazach danych dotyczące wprowadzenia w Instytucji Badawczej w Policji Systemu Zarządzania Jakością są inne dla zleceniodawców a inne dla wykonawców badań lub sprawdzeń. Zleceniodawcy „nie mają zdania” w swych opiniach (odpowiednio: policjanci służby kryminalnej – 65,16%, prokuratorzy – 76,06%, a sędziowie 86,37%), natomiast wykonawcy

badan wskazują, że taki system został wprowadzony (odpowiednio: kadra kierownicza – 90,63%, a eksperci bezpośredni wykonawcy – 74,10%).

W zestawieniu opinii całej próby badawczej wiodąca jest „nie mam zdania” – 70,19%, a tylko 17,91% ankietowanych wskazało, że został taki system wprowadzony. Uzyskane wyniki zostały przedstawione na rysunku 2.

Rysunek 2. Opinia całej próby badawczej dotycząca wprowadzenia w Instytucji Badawczej w Policji Systemu Zarządzania Jakością

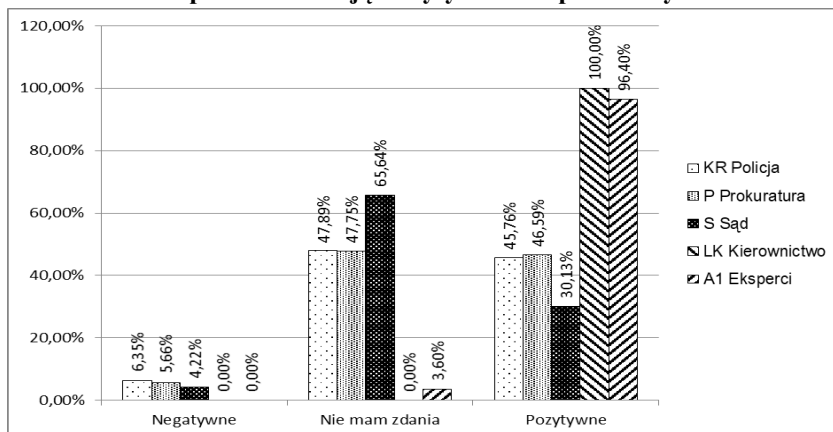

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań empirycznych, N= 3931.

Kolejnym zagadnieniem wpisującym się w proces wprowadzania Systemu Zarządzania Jakością w Instytucji Badawczej Policji jest zagadnienie dotyczące wykonywania przez Instytucję

Badawczą w Policji badań i sprawdzeń kryminalistycznych w bazach danych w oparciu o istniejące wytyczne lub procedury, a wyniki badań ankietowanych dla poszczególnych podmiotów obrazuje rysunek 3.

Rysunek 3. Opinia badanych podmiotów dotycząca wykonywania przez Instytucję Badawczą w Policji badań i sprawdzeń w kryminalistycznych bazach danych w oparciu o istniejące wytyczne lub procedury

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań empirycznych, N= 3931.

PhD Eng Krzysztof Tomaszycski

Opublikowany: 2017-12-30

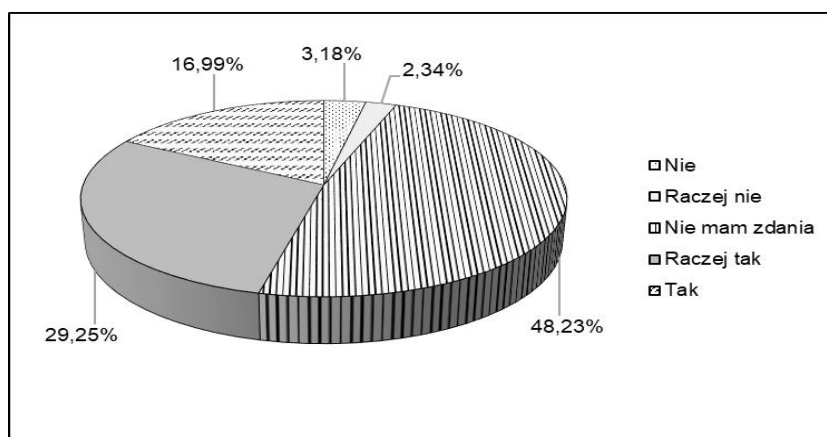
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7641

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 265-285

Zleceniodawcy „nie mają zdania” w swych opiniach (odpowiednio: policjanci służby kryminalnej – 47,89%, prokuratorzy – 47,75%, a sędziowie 65,64%), jednakże takie opinie są porównywalne z opiniami pozytywnymi dla policjantów służby kryminalnej – 45,76% oraz prokuratorów 46,59%. Wykonawcy badań wskazują, że badania i sprawdzenia w kryminalistycznych bazach danych są wykonywane w oparciu o istniejące wytyczne lub procedury (odpowiednio: kadra kierownicza – 100%, a eksperci bezpośredni wykonawcy – 96,40%).

Na rysunku 4. zostały przedstawione opinie całej próby badawczej dotycząca wykonywania przez Instytucję Badawczą w Policji badań i sprawdzeń w kryminalistycznych bazach danych w oparciu o istniejące wytyczne lub procedury. 48,23% ankietowanych „nie ma zdania” w swych opiniach dotyczących wykonywania przez Instytucję Badawczą w Policji badań i sprawdzeń w kryminalistycznych bazach danych w oparciu o istniejące wytyczne lub procedury. Jednakże 46,24% uważa, że badania i sprawdzenia są wykonywane w oparciu o wytyczne i procedury.

Rysunek 4. Opinia całej próby badawczej dotycząca wykonywania przez Instytucję Badawczą w Policji badań i sprawdzeń w kryminalistycznych bazach danych w oparciu o istniejące wytyczne lub procedury

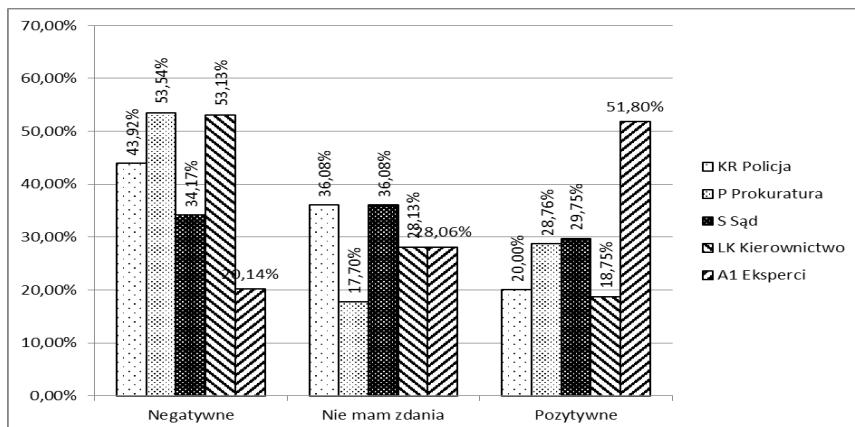

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań empirycznych, N= 3931.

Możliwości wpływu na wynik badania lub sprawdzenia przez zlecającego (obiektywizm badania) jest kolejnym zagadnieniem

wpisującym się w aspekty moralny w funkcjonowaniu Instytucji Badawczych w Policji w zakresie kontroli migracji na zewnętrznych granicach Unii Europejskiej.

Rysunek 5. Opinia badanych podmiotów dotycząca możliwości wpływu na wynik badania lub sprawdzenia przez zlecającego (obiektywizm badania)

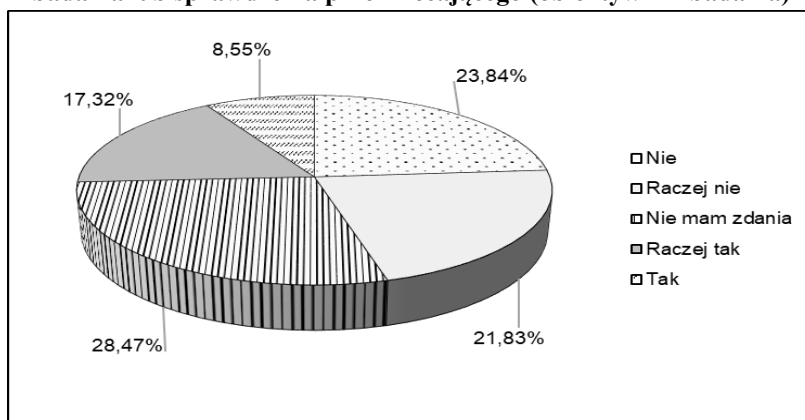

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań empirycznych, N= 3931.

Uzyskane wyniki z badań ankietowych dotyczące możliwości wpływu na wynik badania lub sprawdzenia przez zlecającego (obiektywizm badania) przez poszczególne podmioty zostały przedstawione na rysunku 5. Tylko bezpośredni wykonawcy badań i sprawdzeń w kryminalistycznych bazach danych – eksperci – wskazali w

51,80%, że taka możliwość może wystąpić. Negatywnie zareagowali: prokuratorzy – 53,54% oraz kadra kierownicza – 53,13%. Wśród sędziów rozkład opinii był następujący: 34,17% opinii negatywnych, 36,08% „nie ma zdania” oraz 29,75% opinii pozytywnych.

Rysunek 6. Opinia całej próby badawczej dotycząca możliwości wpływu na wynik badania lub sprawdzenia przez zlecającego (obiektywizm badania)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań empirycznych, N= 3931.

PhD Eng Krzysztof Tomaszewski

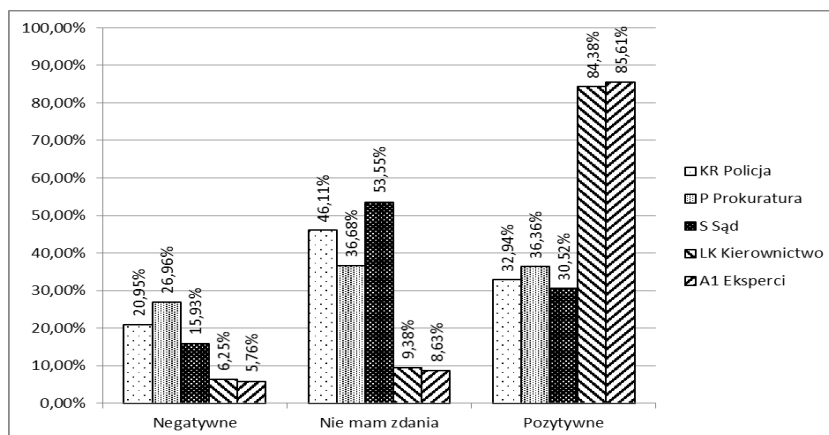
Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7641

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 265-285

Cała próba badawcza – rysunek 6 – w sprawdzenia przez zlecającego, przez co 45,67% wskazała, że nie istnieje możliwość wpływu na wynik badania lub badania są wykonane w sposób obiektywny.

Rysunek 7. Opinia badanych podmiotów dotycząca koncentracji przez wykonującego badania lub sprawdzenie na uzyskaniu zadowolenia zlecniodawcy

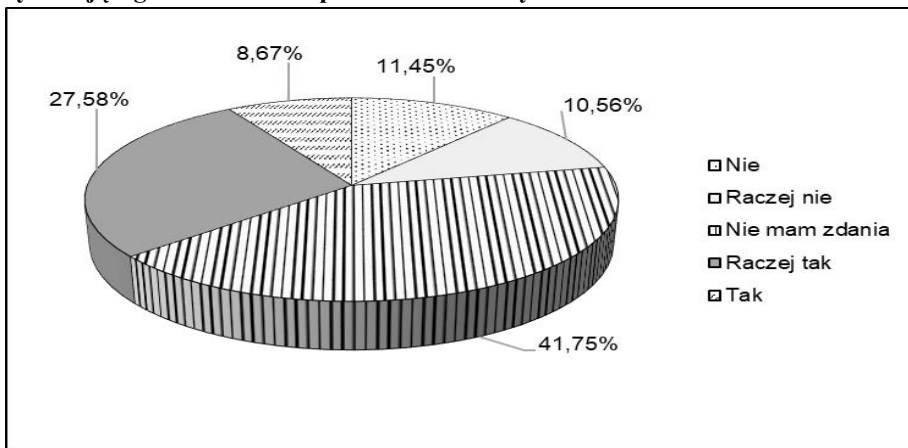

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań empirycznych, N= 3931.

Kolejnym zagadnieniem wpisującym w moralne aspekty funkcjonowania Instytucji Badawczej w Policji jest zagadnienie dotyczące koncentracji przez wykonującego badania i sprawdzenie na uzyskaniu zadowolenia zlecniodawcy. Na rysunku 7. przedstawiona została opinii ankietowanych podmiotów dotycząca koncentracji przez wykonującego badania lub sprawdzenie na uzyskaniu zadowolenia zlecniodawcy.

Zlecniodawcy w swych opiniach „nie mają zdania” (odpowiednio: policjanci służby kryminalnej – 46,11%, prokuratorzy – 36,68%, a sędziowie 53,55%), natomiast wykonawcy badań i sprawdzeń wskazują, że koncentrują się na uzyskaniu zadowolenia zlecniodawcy (odpowiednio: kadra kierownicza – 84,38%, a eksperci bezpośredni wykonawcy – 85,61%).

Rysunek 8. Opinia całej próby badawczej dotyczącej koncentracji przez wykonującego badania lub sprawdzenie na uzyskaniu zadowolenia zlecniodawcy

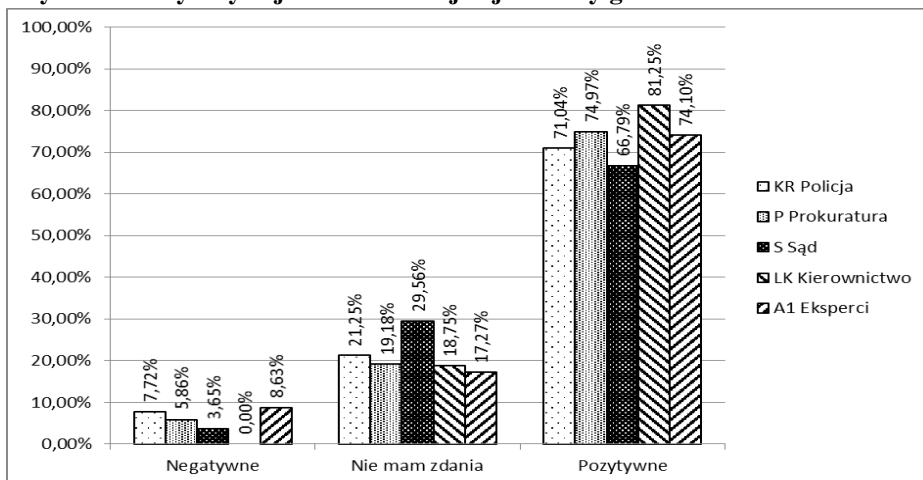

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań empirycznych, N= 3931.

W opinii całej próby badawczej wynikiem uzyskaniu zadowolenia zlecniodawcy – dominującym jest „nie mam zdania” – rysunek 8.

41,75%, ale 36,15% ankietowanych wskazało, że wykonujący nie koncentruje się na

Rysunek 9. Opinia badanych podmiotów dotycząca międzynarodowej wymiany danych biometrycznych jako skuteczniejszej ochrony granic UE

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań empirycznych, N= 3931.

PhD Eng Krzysztof Tomaszewski

Opublikowany: 2017-12-30

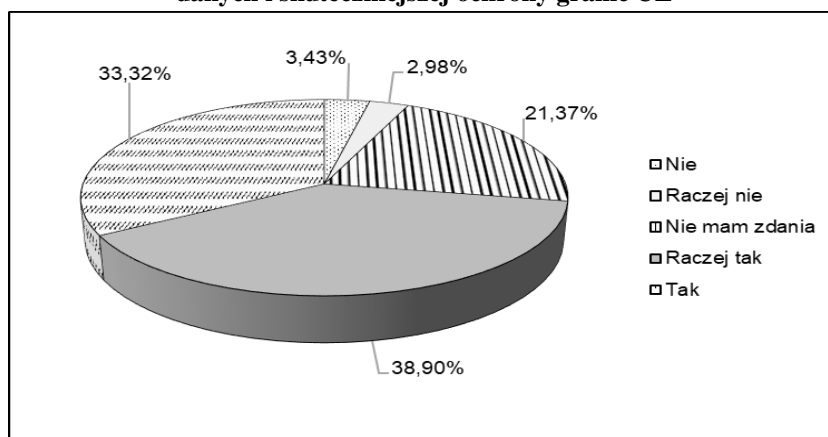
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7641

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 265-285

Na zakończenie analizy wyników badań empirycznych przedstawione zostaną zagadnienie dotyczące ochrony granic UE w kontekście międzynarodowej wymiany danych biometrycznych oraz przyspieszenia wykonania badania i sprawdzenia przez co przyczyni się to do sprawniejszej kontroli migracji. Ankietowani reprezentujący badane podmioty w zdecydowany sposób wy-

razili swoje opinie dotyczące międzynarodowej wymiany danych biometrycznych i wskazali że przyczynia się ona do skuteczniejszej ochrony granic UE odpowiednio: zlecniodawcy - policjanci służby kryminalnej – 70,04%, prokuratorzy – 74,97%, sędziowie 66,79%, wykonawcy badań - kadra kierownicza – 81,25%, a eksperci bezpośredni wykonawcy – 74,10%. Uzyskane wyniki zostały przedstawione na rysunku 9.

Rysunek 10. Opinia całej próby badawczej dotycząca międzynarodowej wymiany danych i skuteczniejszej ochrony granic UE

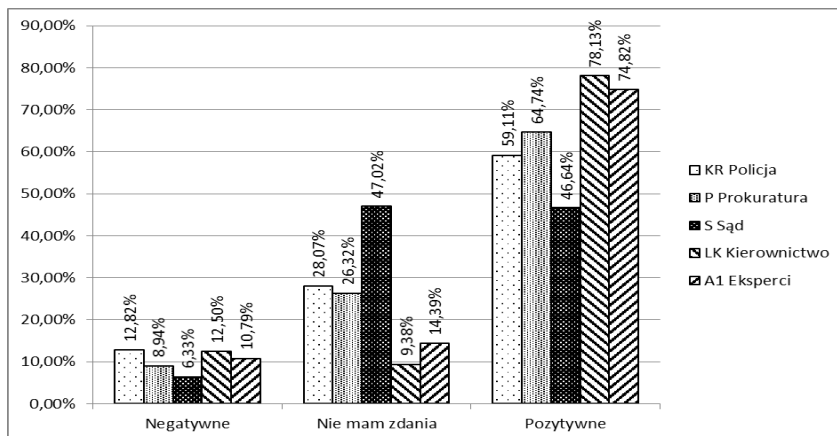

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań empirycznych, N= 3931.

Zestawienie opinii całej próby badawczej przedstawia rysunek 10. Możemy tu stwierdzić, że 72,22% ankietowanych wyraziło, że międzynarodowej wymiany danych biometrycznych jest skutecznym narzędziem ochrony granic UE. Sprawniejsza kontrola migracji była zagadnieniem, które zostało

poddane badaniom ankietowym jako następstwo przyspieszenia wykonywania badania i sprawdzenia danych w kryminalistycznych bazach danych. Opinie badanych podmiotów zostały przedstawione na rysunku 11.

Rysunek 11. Opinia badanych podmiotów dotycząca przyspieszenia wykonania badania i sprawdzenia przez co przyczyni się to do sprawniejszej kontroli migracji

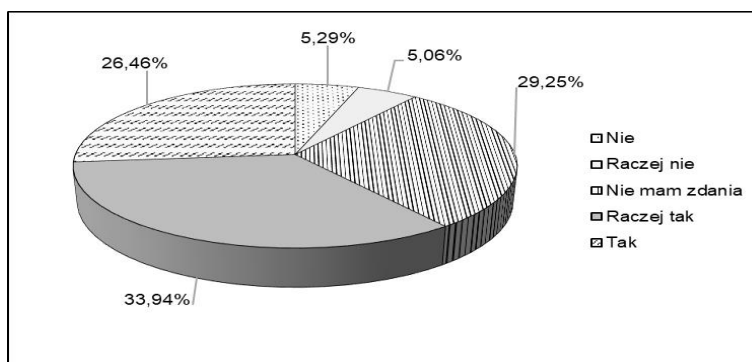
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań empirycznych, N= 3931.

Wszystkie podmioty oprócz sędziów wyraziły się pozytywnie na to zagadnienie, a ich opinie przedstawiają się odpowiednio: policjanci służby kryminalnej – 59,11%, prokuratorzy – 64,74%, natomiast wykonawcy badań - kadra kierownicza – 78,13%, a eksperci bezpośredni wykonawcy – 74,82%. Rozkład opinii wśród sędziów był następujący – 47,02%

nie ma zdania, natomiast 46,64% wskazało opinie pozytywne.

Na rysunku 12. przedstawiona została opinii ankietowanych dotycząca przyspieszenia wykonania badania i sprawdzenia przez co przyczyni się to do sprawniejszej kontroli migracji. Ankietowani w zdecydowany sposób wyrazili swoje pozytywne opinie – 60,40%.

Rysunek 12. Opinia całej próby badawczej dotycząca przyspieszenia wykonania badania i sprawdzenia przez co przyczyni się to do sprawniejszej kontroli migracji

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań empirycznych, N= 3931.

PhD Eng Krzysztof Tomaszewski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7641

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 265-285

Wnioski

Aspekty moralne w funkcjonowaniu Instytucji Badawczych w Policji w zakresie kontroli migracji na zewnętrznych granicach Unii Europejskiej zostały poddane analizie w zakresie literatury przedmiotu jak również zweryfikowane badaniami empirycznymi. Ankietowani wyrażając swoje opinie mieli różny poziom wiedzy w tym zakresie. Opinie ankietowanych nie rozkładały się w sposób spolaryzowany, lecz występowały wahania przez co brak było zdecydowania a „nie mam zdania” było w niektórych pytaniach badawczych wiodącą odpowiedzią. Badania empiryczne dostarczyły wartościowego materiału, a uzyskane wyniki pozwoliły określić, które aspekty moralne w funkcjonowaniu Instytucji Badawczej Policji przyczyniają się do skuteczniejszej ochrony granic UE przed migracją z krajów trzecich.

Uzyskane wyniki badań ankietowych jako opinie wiodące przedstawiają się następująco:

- wprowadzenie w Instytucji Badawczej w Policji Systemu Zarządzania Jakością - „nie mam zdania” – 70,19%;
- wykonywanie przez Instytucję Badawczą w Policji badań i sprawdzeń w kryminalistycznych bazach danych w oparciu o istniejące wytyczne lub procedury – 48,23% „nie mam zdania”;
- nie istnieje możliwości wpływu na wynik badania i sprawdzenia przez zlecającego, przez co badania są wykonane w sposób obiektywny - 45,67% opinii;

- koncentracja przez wykonującego badania i sprawdzenie na uzyskaniu zadowolenia zleceniodawcy - 41,75% „nie ma zdania”;
- międzynarodowa wymiany danych biometrycznych jest skutecznym narzędziem ochrony granic UE - 72,22% opinii ankietowanych;
- przyspieszenie wykonania badań i sprawdzeń przyczynia się to do sprawniejszej kontroli migracji – 60,40% opinii ankietowanych.

Powyższe rozważania na temat aspektów moralnych w funkcjonowaniu Instytucji Badawczych w Policji w zakresie kontroli migracji na zewnętrznych granicach Unii Europejskiej wskazują na konieczność szerszego zaangażowania w proces zintegrowanego zarządzania tą instytucją. Proces ten powinien być doskonalony w zakresie wprowadzania wytycznych i metodok badawczych podczas prowadzenia badań i sprawdzeń w kryminalistycznych bazach danych.

Ankietowani wskazali na przestrzeganie norm moralnych w zakresie braku wpływu zlecającego na wyniki badań i sprawdzeń. Wykonujący badania i sprawdzenia nie koncentrują uwagi na uzyskaniu zadowolenia z przeprowadzonych badań i sprawdzeń. Wyniki ich pracy są obiektywne i przyczyniają się do sprawniejszej kontroli migracji i skutecznej kontroli granic zewnętrznych Unii Europejskiej.

Bibliografia

1. Borys T., Rogala P., 2011. (red.): *Doskonalenie sformalizowanych systemów zarządzania*, Difin, Warszawa.
2. Durkheim E., 1967. *De la division du travail social* (1893), Les Presses universitaires de France, Paris.
3. European Commission, *Green Paper on Corporate Social Responsibility: Promoting a European Framework for Corporate Social Responsibility*, COM (2001) 366.
4. Gwoździwicz S., Jakubowski J., 2017. The tasks of the national administration within the protection of the Polish Cyberspace [in] PUBLIC MANAGEMENT - "ПУБЛІЧНЕ УПРЯДУВАННЯ" - Collection is trained in scientific partnership with the Ukrainian Technological Academy - № 2 (7) – May 2017, Kijów.
5. Jedynak P., 2011. *Znormalizowane systemy zarządzania. Modele, funkcje, wymagania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
6. Kot E., Tomaszycy K., 2017. *Biegły daktyloskopii wobec problemu migracyjnego*, [w:] Kuźniar Z. (red.), Łapińska A. (red.), Tomaszycy K. (red.), *Zagrożenia bezpieczeństwa w XXI wieku – I. Terroryzm a bezpieczeństwo kulturowe*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Łądowych imienia Generała Tadeusza Kościuszki, Wrocław.
7. Krzemińska B., Tomaszycy K., 2017. *Migracja do Unii Europejskiej a poczucie bezpieczeństwa*, [w:] Kuźniar Z. (red.), Łapińska A. (red.), Tomaszycy K. (red.), *Zagrożenia bezpieczeństwa w XXI wieku – I. Terroryzm a bezpieczeństwo kulturowe*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Łądowych imienia Generała Tadeusza Kościuszki, Wrocław.
8. Ossowska M., 1963. *Socjologia moralności. Zarys zagadnień*. PWN, Warszawa.
9. Paharo P., *Moralność a socjologia*, 2008. Oficyna Naukowa, Warszawa.
10. Rószkiewicz M., Perek-Białas J., Węziak-Białowska D., Zięba-Pietrzak A., 2013. *Projektowanie badań społeczno-ekonomicznych. Rekomendacje i praktyka badawcza*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
11. Skrzypek E., Hofman M., 2010. *Zarządzanie procesami w przedsiębiorstwie. Identyfikowanie, pomiar, usprawnienie*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa.
12. Steinmann H., Schreyogg G., 1992. *Zarządzanie. Podstawy kierowania przedsiębiorstwem*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław.
13. Sztumski J., 2010. *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, (wyd. VII), Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice.
14. Tomaszycy K., Kuźniar Z., Łapińska A., 2017. *Kontrola migracji a terroryzm*, [w:] Kuźniar Z. (red.), Łapińska A. (red.), Tomaszycy K. (red.), *Zagrożenia bezpieczeństwa w XXI wieku – I. Terroryzm a bezpieczeństwo kulturowe*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Łądowych imienia Generała Tadeusza Kościuszki, Wrocław.
15. Weber M., *Gospodarka i społeczeństwo*, 2002. PWN, Warszawa.
16. *Wielka Encyklopedia Nauczania Jana Pawła II*, 2014, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, Radom.
17. Zawadzka L. 2001. (red.), *Ilościowe i jakościowe aspekty zarządzania*, Wydawnictwa Politechniki Gdańskiej, Gdańsk.

Netografia

1. <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/moralnosc;4009227.html>

PhD Eng Krzysztof Tomaszycy

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7641

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 265-285

PhD Marcin Mielnik

Association Of Culture And Technology History
(Warsaw, Poland).
m.mielnik@gmail.com

ORGANIZATION AND ACTIVITY OF KOŚCIUSZKO INSURRECTION'S INTERNAL SECURITY BODIES

ORGANIZACJA I DZIAŁALNOŚĆ ORGANÓW BEZPIECZEŃSTWA WEWNĘTRZNEGO INSUREKCJI KOŚCIUSZKOWSKIEJ

ОРГАНИЗАЦИЯ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ОРГАНОВ ОБЕСПЕЧЕНИЯ БЕЗОПАСНОСТИ ВО ВРЕМЯ ВОССТАНИЯ КОСЬЮШКО

Abstract

In this article author analyses a security system of Kosciuszko Insurrection, including a period of activity of The Temporary Replacement Council and The Supreme National Council. Within the scope of the first of above – mentioned authorities they were described Police and Diplomatic Department. The bulk of the article was devoted to authorities and institutions that were appointed after 10th of may 1794. Those authorities and institutions included Security Department which included The Police as well as crime Investigating Commission or The Commission to Track Civilian and Military Spies Those commissions were focused on dealing with traitors and searching for spies.

Keywords: Tadeusz Kosciuszko, Police, Security, Revolution, State system

Streszczenie

Artykuł analizuje system bezpieczeństwa Insurekcji Kościuszkowskiej, włączając okres funkcjonowania Rady Zastępczej Tymczasowej i Rady Najwyższej Narodowej. W ramach pierwszego organu zostały omówione Wydział Policyjny oraz Wydział Dyplomatyczny. W ramach drugiego Wydział Bezpieczeństwa. Większa część pracy zostało poświęcona organom i instytucjom powstałym po 10 maja tj. w okresie funkcjonowania RNN. W poczet tych instytucji zapisano Wydział Bezpieczeństwa (do którego włączono Policję) oraz Deputację Indagacyjną czy Deputację do Indagowania Szpiegów Cywilnych i Wojskowych. Koncentrowały się one na rozliczeniu się ze zdrajcami oraz szukaniem szpiegów.

Słowa kluczowe: Tadeusz Kościuszko, Policja, Bezpieczeństwo, Rewolucja, Ustrój państwa

PhD Marcin Mielnik

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7642

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 286-294

Аннотация

В этой статье анализируется система безопасности во время восстания Костюшко, в том числе период функционирования Совета Временной замены и Высшего Национального Совета. В рамках первого органа были обсуждены Департамент полиции и Дипломатический департамент. В рамках второго – Департамент безопасности. Большая часть работы была посвящена органам и учреждениям, созданным после 10 мая, то есть в период существования Высшего Национального Совета. К этим учреждениям были причислены Департамент безопасности (в который включалась полиция) и Отдел допросов или Отдел допросов гражданских и военных шпионов. Они сосредоточились на борьбе с предателями и поиске шпионов.

Ключевые слова: Тадеуш Костюшко, Полиция, Безопасность, Революция, Государственное управление

Wprowadzenie. Ustrój Insurekcji Kościuszkowskiej nie bez powodu uznaje się za osobny, szczególnie okres w dziejach Rzeczypospolitej [W. Bartel, *Ustrój władz cywilnych powstania kościuszkowskiego*, Wrocław 1959, s. 9 – 24; Kallas M., *Historia ustroju Polski*, Warszawa 2005, 167-169, *Historia państwa i prawa Polski*, tom II Od połowy XV wieku do r. 1795, pod red. Juliusza Bardacha, Warszawa 1966, s. 548-557, Bardach J., Leśniodorski B., Pietrzak M., *Historia ustroju i prawa polskiego*, Warszawa 2001, s. 320-326, Maciejewski T., *The History of Polish Legal System from the 10th to the 20th century*, Warszawa 2016, s. 47-48, *Powstanie Kościuszkowskie 1794. Z dziejów polityczno-społecznych*, pod red. Janusza Wojtasika, Warszawa 1997, s. 30-49]. Ukształtowany m. in. pod wpływem Rewolucji Francuskiej, sytuacji militarnej w Europie oraz charakteru ugrupowań, które kontrolowały najważniejsze organy powstania.

Wizja nowego ładu została zawarta w *Akcie powstania obywateli mieszkańców województwa krakowskiego z dnia 24 marca 1794 roku*, w którym kompetencje *Naczelnika Powszechnej Siły Zbrojnej Narodowej* w zasadzie sprowadzono do spraw militarnych [W. Bartel, *Ustrój władz*, s. 15]. W rzeczywistości jednak jego wpływy

były znacznie większe. Na podstawie aktów rewolucyjnych Tadeusza Kościuszkę zobowiązano do powołania Rady Najwyższej Narodowej, która miała pełnić rolę władzy wykonawczej względem Naczelnika. Mianowania członków RNN i ich działalność, która sprowadzała się jedynie do wiernego wykonywania poleceń głównodowodzącego, stanowiły dowód na poparcie powyższej tezy.

Innym organem Insurekcji była Rada Zastępcza Tymczasowa, będąca formą rządu nieprzewidzianą przez akt założycielski – Akt Krakowski. W pierwszych dniach powstania centralna władza nie funkcjonowała. W celu jej zastąpienia utworzono RZT, co było podyktowane koniecznością zapewnienia centralnej części kraju odpowiedniej administracji powstańczej. Radę Najwyższą Narodową powołano z pewnym opóźnieniem, ponieważ nie chciano by kojarzono ją jedynie z regionem, w jakim został ogłoszony *Akt powstania Obywateli, mieszkańców województwa krakowskiego*, tzn. z Małopolską [Z. Góralski, *Ustrój powstania kościuszkowskiego*, [w:] *Powstanie kościuszkowskie 1794. Z dziejów polityczno – społecznych*, J. Wojtasik (red.), Warszawa 1997, s. 32 – 33]. Oczyszczenie z wojsk rosyjskich Warszawy i Wilna rozpoczęło nowy etap Powstania. Organy, mimo

PhD Marcin Mielnik

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7642

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 286-294

że stworzone bez jego wiedzy i zgody od razu podporządkowały się Naczelnikowi. Rady Zastępcze Tymczasowe spełniały rolę niezależnej władzy regionalnej jedynie do czasu utworzenia RNN.

Rząd i organy władzy centralnej. Zasadniczym, najważniejszym zadaniem było stworzenie właściwej struktury administracji. W tym celu, chcąc nadać swoim działaniom ciągłość i legalność uchylono wszelkie postanowienia Targowicy i sejmu grodzieńskiego. Niechętnie poparto *Akt powstania obywateli mieszkańców województwa krakowskiego*, odrzucając tym samym postanowienia Konstytucji 3 Maja. Pozwoliło to 19 kwietnia 1794 roku na powołanie wyżej wymienionych organów. Początkowo Rada składała się z trzech Wydziałów: Dyplomatycznego, Wojskowego i Skarbowego. Dwa dni później uchwalono akt prawny regulujący prace wszystkich urzędów. Na jego podstawie wyodrębniono dodatkowy Wydział Policji, który otrzymał kompetencje równe niegdyśszym Marszałkom Koronnym Rzeczypospolitej. Obok nich działała Deputacja do Rewizji Papierów Zagranicznych [A. Lityński, *Proces karnej insurekcji kościuszkowskiej*, Katowice 1983s. 19 – 20]. Ta niższego stopnia organizacja miała w przyszłości odegrać ważną rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa wewnętrznego miast.

Zaskakująco nowoczesny okazał się system organów bezpieczeństwa. Na jego szczycie znajdował się Wydział Policyjny. Został uznany za służbę bezpieczeństwa z atrybutami policji politycznej. Aparat władzy skierowano przede wszystkim na szukanie wrogów Insurekcji oraz osądzenie osób współdziałających wcześniej ze zdrajcami. Najwyższe organa powstańcze, czy to ZRT, czy RNN zaznaczały w wielu aktach prawnych wielu organizacji obowiązek szukania szpiegów i wrogów powstania, co wskazuje na brak osobnych służb.

Zadanie miało być realizowane przy pomocy administracji oraz obywateli [APK, t. I, *Objaśnienie sądownictwa kryminalnego*, s. 52 – 54].

Kolejnym organem odpowiedzialnym za bezpieczeństwo był Wydział Dyplomatyczny. Każde powstanie narodowe dążyło do przełamania na scenie międzynarodowej bariery, jaką tworzyli zaborcy [S. Kieniewicz, A. Zahorski, W. Zajewski, *Trzy powstania narodowe*, Warszawa 2006, s. 98 – 104, B. Szyndler *Powstanie kościuszkowskie 1794*, Warszawa 1994, s. 165-171]. W skład tego organu wchodził zwolennicy Króla, którzy traktowali Insurekcję z dystansem. Właśnie w tym można upatrywać powodów bierności jego działania. Pomimo to starano się wykorzystać pracowników tego resortu do skontrolowania archiwum ambasady rosyjskiej. Nie można jednak zgodzić się w pełni, że zadania te pozostawały zupełnie poza jego kompetencjami. Jedynie ci specjaliści w zakresie kontaktów z Imperium Rosyjskim mogli przyczynić się do ujawnienia przypadków współpracy rodaków z obcym mocarstwem, co stanowiło podstawowy cel systemu bezpieczeństwa Insurekcji. Zgodnie z oceną spotykaną w literaturze organ ten okazał się mało aktywny. Z. Góralski funkcjonowanie Wydziału Dyplomatycznego traktuje jako celowe spowalnianie wymiaru sprawiedliwości oraz okazywanie niechęci wobec nowych władz [Z. Góralski, *Ustrój...*, op. cit., s. 35]. A. Lityński natomiast uważa, powierzenie zadania przejrzania całego zbioru dokumentów targowiczian oraz przedstawicieli krajów zaborczych, za trudne, a znalezienie w nich wymaganych informacji w tak krótkim czasie wręcz za niemożliwe [A. Lityński, *Proces...*, op. cit., s. 70 – 71]. Ostatnia teza wydaje się bliższa prawdy. Konsekwencją takiego stanu rzeczy była niedostateczna aktywność na scenie międzynarodowej.

Wiele organów szukało dowodów przeciwko powszechnie znanym zdrajcom ojczyzny. Z powodu zbyt krótkich terminów ich zakończenia cele te nie zostały osiągnięte na czas. Niejednokrotnie wydawane były wyroki skazujące, chociaż postępowanie dowodowe było przeprowadzone niewłaściwie [A. Lityński, *Proces...*, op. cit., s. 73]. Taka sytuacja miała miejsce 28 czerwca 1794 roku, kiedy to orzeczono karę śmierci dla dwunastu osób za zdradę. Wyrok wydano, gdy Deputacja do spraw Papierów otrzymała polecenie znalezienia dokumentów stanowiących dowody ich winy, dopiero 18 tego samego miesiąca. W konsekwencji pracę nad tym zleceniem zakończono w cztery dni później, tj. 22 czerwca, kiedy to rozpoczął się proces. Pośpiech władzy sądowniczej wynikał z obawy o reakcję ludności Warszawy, miesiąc wcześniej bowiem doszło do zamieszek, w wyniku których tłum wdarł się do aresztów miejskich, aby dokonać samosądu na osobach tam przebywających.

Wydział Skarbowy to – obok Wojskowego – najważniejszy resort mający za zadanie gromadzenie środków na prowadzenie działań wojennych. Jego funkcjonowanie określono niezwykle szeroko. W imieniu całego rządu Wydział zaciągał pożyczki na rzecz powstania. Od 10 maja 1794 r. zajmowano się także roszczeniami finansowymi obywateli wobec targowiczów. W resorcie tym istniała Deputacja Likwidacyjna, która współdziałała wspólnie z *Deputacją do Spisania Rzeczy Będących Własnością Osób Zasądzonych, Aresztowanych i Zbiegłych*.

Instytucje pomocnicze. Radę Zastępczą Tymczasową miała zastąpić Rada Najwyższa Narodowa. Od momentu powstania jako rząd centralny, przejmowała kompetencje wszystkich władz regionalnych w kraju. Przyjazd do Warszawy Ignacego Potockiego i ks. Hugona Kołłątaja, wysłanników Kościuszki oraz ogłoszenie 10 maja

uniwersału połanieckiego uznaje się za początek istnienia tego organu [B. Szyndler, *Powstanie kościuszkowskie*, Warszawa 2001, s. 162]. Razem z nimi do prac włączyli się reprezentujący Litwę Jan Dominik Piotr Jaśkiewicz i Franciszek Dmochowski oraz przedstawiciele Korony Franciszek Myszkowski i Ignacy Wossogota Zakrzewski.

Franciszek Ksawery Dmochowski, herbu Pobóg urodził się 2 XII 1762 w Oprawczykach na Podlasiu. Dzięki wszechstronnemu wykształceniu mógł rozpocząć w 1789 roku pracę jako nauczyciel w stołecznej szkole wydziałowej. Włączył się także aktywnie w działalność Kuźnicy Kołłątajowskiej, w której pełnił funkcję osobistego sekretarza Hugona Kołłątaja. W trakcie Insurekcji Kościuszkowskiej pełnił rolę współredaktora *Gazety Rządowej* oraz *Dziennika Powstania Narodu*. Po trzecim rozbiorze udał się na krótką emigrację. W 1799 r. powrócił do kraju gdzie zaczął organizować szkolnictwo pod zaborem rosyjskim. Jednocześnie redagował *Nowy Pamiętnik Warszawski*. Dla nauki zasłynął jako jeden z założycieli Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Zmarł 20 VI 1808 roku. [Polski słownik biograficzny Historii Polski, red. Władysław Konopczyński, Kraków 1939-1946, t. V, s. 203-205, hasło Dmochowski Franciszek Ksawery]

Jan Dominik Piotr Jaśkiewicz urodził się 6 VII 1749 we Lwowie. W 1775 uzyskał tytuł doktora medycyny. Pełnił wiele funkcji w Akademii Krakowskiej. Zmarł 14 XI 1809 roku w Krakowie. [Polski słownik biograficzny Historii Polski, red. Bogusław Leśniodorski, Kraków 1964-1965, t. XI, s. 90-93, hasło: Jaśkiewicz Jan Dominik] Rada Najwyższa Narodowa – zgodnie z założeniem – miała pełnić rolę najwyższej władzy cywilnej. Kościuszko określił ogólny schemat organizacyjny, wprowadzając podział na osiem Wydziałów [M.

Misiuk, *Administracja spraw wewnętrznych*, Olsztyn 2005, s. 48 – 49].

Obok istniejących instytucji centralnych funkcjonowały – pomocnicze – obdarzone dużą swobodą działania. Pierwszą z nich określono w przepisach z dnia 28 kwietnia 1794 roku powołując Deputację Indagacyjną połączoną w działaniach z Deputacją do Rewizji Papierów. Ich celem miało być doprowadzenie przed sąd zdrajców. Charakterystyczne dla ówczesnych aktów prawnych było określenie nie kompetencji, ale wyznaczanie celów [A. Lityński, *Proces...*, s. 9.]. Deputacja Indagacyjna pracowała od 1 maja i przygotowała materiały dla powstającego Sądu Najwyższego Kryminalnego. Za najważniejszą sprawę przekazywaną w pierwszej kolejności uznano działanie konspiracyjne przeciw państwu oraz zdradę. W czasie Powstania Kościuszkowskiego władza policyjna, czy sądownicza, podobnie jak w okresie Rewolucji Francuskiej, otrzymała w określonych przypadkach nieograniczoną władzę [APK, t. I, s. 97, pkt. 7]. W sytuacji podejrzenia o przestępstwa przeciwko narodowi, powstaniu, czy spokojowi i bezpieczeństwu publicznemu władzę Deputacji Indagacyjnej określono jako nieograniczoną. Inaczej niż współcześnie, aresztowanie obywatela, lub obcokrajowca było możliwe nawet bez większych dowodów. W konsekwencji Deputacja Indagacyjna wielokrotnie zwalniała osoby, wobec których zarzuty nie potwierdziły się. W celu zrealizowania projektu powołano do życia kolejną komórkę organizacyjną resortu noszącą nazwę Składu do Rewizji Papierów [Z. Góralski, *Ustrój...*, s. 35.]. Oficjalnie cały resort włączono do systemu bezpieczeństwa, przemieniając Ministerstwo w organ pomocniczy Policji. Zmiany te wynikały z nastrojów, jakie powstały w społeczeństwie i w ten sposób starano się je uspokoić. Ludność nie chciała bowiem czekać na wydanie wyroku i po-

wszechnie znanym zdrajcom sama postanowiła wymierzyć sprawiedliwość w czerwcu 1794 roku.

Odpowiednikiem współczesnego kontrwywiadu stała się – powołana w tym samym czasie co Deputacja Indagacyjna – Deputacja do Indagowania Szpiegów Cywilnych i Wojskowych. Do jej kompetencji należało wykrywanie szpiegów obcych państw i prowadzenie wobec nich śledztw [A. Lityński, *Proces...*, op. cit., s. 11]. Podobnie jak inne organy policyjne w zakresie prowadzenia śledztw posiadała nieograniczoną władzę. Wynikało to z chęci osiągnięcia jak największej efektywności oraz błędów ustawodawcy, który nie określił dokładnie granic działania instytucji policyjnych. Powodowało to duże problemy w działaniu, szczególnie administracji regionalnej. Brak odpowiednich uregulowań prawnych wynikał z odrzucenia porządków wprowadzonych przez Konstytucję 3 Maja i sejm grodzieński. Taka praktyka władz regionalnych, spowodowała blokadę funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości. Władza centralna, jako sąd administracyjny, nie potrafiąc sobie poradzić z rozstrzygnięciem sporu i odpowiedzi na pytania urzędów prowincjonalnych dopuszczała często rozwiązywanie spornych spraw we własnym zakresie.

Obok Rady Zastępczej Tymczasowej także Litwa podjęła trud stworzenia sprawnej administracji. Organizacja władz w tym regionie wyglądała nieco inaczej. Deputacja Bezpieczeństwa Publicznego, która sprawowała obowiązki policji, podejmowała zdecydowanie bardziej energiczne kroki w łapaniu i sądzeniu współpracowników Targowicy oraz wrogów powstania. Wynikało to z rezygnacji poszukiwań wszystkich dowodów przeciwko oskarżonym. Podobnie jak w Rewolucji Francuskiej, na podstawie prawa nie można określić, jakie działania uznawano za konieczne

do osądzenia. Analiza procesów udowadniania, że chodziło o kategorię przestępstw, które traktowano jako zdradę, ale mieściły się w tym: spisek przeciw państwu i narodowi, szpiegostwo, porozumienie z nieprzyjacielem – aktywny i nieprzymuszony udział, uczestnictwo w sejmie grodzieńskim, pobieranie wynagrodzenia od Rosji i Prus, przyjmowanie urzędów od Targowicy, uczestnictwo w spisku targowickim, nakłanianie do przystąpienia, wprowadzenie nieprzyjaciela do kraju, przekupstwo [Z. Góralski, *Ustrój...*, s. 14].

Proces Józefa Ankwicza, czy Piotra Ożarowskiego, to jak się wydaje najciekawsze sprawy o zdradę. Józef Ankwicz (1750 – 1794) mimo że przez długi czas był zwolennikiem króla Stanisława Augusta Poniatowskiego to po upadku Konstytucji 3 Maja przeszedł na stronę targowicy. Jako poseł na sejmie grodzieńskim pierwszy wystąpił o zatwierdzenie traktatu rozbiorowego. W nagrodę został mianowany marszałkiem ponownie powołanej Rady Nieustającej [Polski słownik biograficzny Historii Polski, red. Władysław Konopczyński, Kraków 1935, t. I, s. 115 – 116, hasło Józef Ankwicz (1750 – 1794)].

Józef Kazimierz Korwin herbu Ślepowron, jako biskup cymeński i inflancki pełnił ważne funkcje w państwie. Jednocześnie współpracował z Rosją od której pobierał regularnie pensje. Po obaleniu Konstytucji 3 Maja brał czynny udział w tworzeniu delegacji do Katarzyny II. Brał czynny udział w czasie obrad sejmiku grodzieńskiego. Po rozpoczęciu się Insurekcji Kościuszkowskiej został aresztowany i w niedługi czas potem powieszony. [Z. Góralski, *Ustrój...*, s. 14].

Inną ciekawą postacią był Piotr Ożarowski (1730-1794) Ten aktywny polityk, zwolennik Stanisława Augusta Poniatowskiego, od 1789 r. stał się agentem rosyjskim. Po uchwaleniu konstytucji 3 maja przystąpił do targowicy, dzięki czemu stał

się hetmanem wielkim koronnym. Po wybuchu powstania 1794 został aresztowany w niedługi czas potem powieszony. [Polski Słownik Biograficzny, red. Stefan Kieniewicz, Kraków 1979, t. XXIV, s. 673 – 678, hasło Ożarowski Piotr h. Rawicz] Jak wynika z orzeczenia sądu ich wina polegała na dobrowolnym przystąpieniu do targowicy, przyjęciu rosyjskiej delegacji oraz ścisłej współpracy z nią.

Działalność organów policyjnych stanowi niezwykle ważny element odpowiedzi na pytanie, czym była policja końca XVIII w. w Rzeczypospolitej. Najwięcej światła na to zagadnienie rzucają akta postępowań w czasie śledztwa. W prawie Insurekcji Kościuszkowskiej określono jako oddzielne etapy postępowania: rozpoczęcie śledztwa i wstępne wszczęcie postępowania. Najlepiej zbadana w tym zakresie zdaje się być Deputacja Indagacyjna [Z. Góralski, *Ustrój...*, s. 25-88; W. Tokarz, *Deputacja Indagacyjna*, Kraków 1928]. Jak już wcześniej o tym wspomniano powołano ją razem z Deputacją do rewizji papierów w celu aresztowania wszystkich zdrajców oraz obserwowania nieprzychylnych.

Zasadniczym problemem, z jakim musiano się rozprawić, stało się podzielenie kompetencji w kwestii inicjatywy rozpoczęcia śledztwa. Początkowo za prowadzenie śledztwa odpowiadały sądy, więc to one je rozpoczynały. Natłok obowiązków oraz nieposiadanie odpowiednich struktur skłoniło Radę Zastępczą Tymczasową do wycofania tych kompetencji i przekazania ich Deputacji Indagacyjnej [W. Tokarz, *Deputacja*, s. 26-27]. Od 1 maja 1794 roku miała ona znajdować i przygotowywać do przedstawienia materiały Sądowi Najwyższemu Kryminalnemu. Praktycznie zajmowała się ona zbieraniem dowodów pospolitych przestępstw i przedstawianiem ich sądom niższej rangi. Działalność Deputacji Indagacyjnej hamowana była przez zależność od

Rady Zastępczej Tymczasowej, co wydłużyło niepotrzebnie wykonywanie czynności formalnych.

Po utworzeniu Rady Najwyższej Narodowej Deputację podporządkowano Wydziałowi Bezpieczeństwa i w następstwie tego podzielono ją na dwa oddziały. Wynikało to z potrzeby rozpatrywania wielu spraw opartych na innych typach dowodów. Pierwszy przyjmował i zajmował się śledztwami, w których dowodami były zeznania świadków [W. Tokarz, *Deputacja*, s. 30]. Drugi badał dokumenty i na ich podstawie budował oskarżenie o przestępstwa. Ten prymitywny sposób łapania zлочyńców dziś może budzić liczne zastrzeżenia. Czy rezultaty tych śledztw nie powodowały przypadkowych aresztowań i w ich konsekwencji orzekania wyroków skazujących? Zapobiegać temu miała właśnie konsultacja z Radą Zastępczą Tymczasową [W. Tokarz, *Deputacja*, s. 33-36]. W ciągu całego powstania nie ustalono jednoznacznie, do kogo należy inicjatywa. Jednak badania działalności policji wykazały, że prowadzenie śledztw należało do Komisji Porządkowych. Istniały pewne wyjątki, które wynikały z kompetencji poszczególnych instytucji. Departament Indagacyjny reprezentowany przez instygatora cieszył się samodzielnością w samym przeprowadzeniu śledztwa, dlatego też urzędnik Komisji Porządkowych nie brał w nich udziału.

Osoby prowadzące śledztwo niejednokrotnie posilkowały się rozwiązaniami z zamierchłej przeszłości. Znaną już w prawie procesowym instytucję delatora wprowadzono także w czasie Insurekcji [W. Litewski, *Rzymski proces karny*, Kraków 2003, s. 78.]. Donosicielami, czyli delatorami, zajmowała się Deputacja Indagacyjna. Na początku pełniła ważną funkcję podczas procesu zastępując oskarżyciela publicznego. Dopiero po 3 czerwca 1794 roku pozbawiono ją tej kompetencji tworząc odpowiedni urząd. Po tej dacie delator

uczestniczył jedynie w śledztwie, które mogło być często rozpoczęte jedynie na podstawie jego zeznania – delacji [A. Lityński, *Proces...*, op. cit., s. 37]. Istniały jej dwa rodzaje: osób prywatnych i z urzędu. Donosiela wymieniano z imienia i nazwiska. W przypadku złożenia nieprawdziwych zeznań ponosił on odpowiedzialność karną. Jednocześnie można uznać, że w tej sytuacji istniało domniemanie niewinności.

Na osobną uwagę zasługują zasady, według których postępowało z osobami przesłuchiwanymi. Nie były one jasne nawet dla urzędników. Niejednokrotnie zadawali pytanie o instrukcje regulujące te kwestie [A. Lityński, *Proces...*, op. cit., s. 28]. Dopiero zdobycie doświadczeń pozwoliło stworzyć pewne schematy. Podstawową kwestią pozostawało spisywanie zeznań. Ordynacja z dnia 14 maja 1794 roku przewidywała specjalny tryb postępowania wobec denuncjantów, podejrzanych i świadków. Przesłuchania prowadzono w siedzibie deputacji lub wysyłano w teren minimum trzyosobową delegację. Decyzję o aresztowaniu podejmowała cała Deputacja Indagacyjna.

Osobnym zagadnieniem, pojawiającym się w okresie Insurekcji, pozostawało zwolnienie podejrzanego z aresztu. Litera prawa jasno dawała do zrozumienia, że tylko Sąd Kryminalny mógł podjąć taką decyzję [APK, t. I, op. cit., s. 69]. Czynił to jednak na wniosek prezydenta Warszawy. Jak wykazały badania W. Tokarza do 14 maja 1794 roku każdy podejrzany stawał przed sądem. Dopiero nowa ordynacja zobowiązywała Deputację Indagacyjną do uwolnienia aresztanta, jeśli okazał się niewinny jeszcze przed procesem [W. Tokarz, *Deputacja...*, s. 86 – 88]. Później, po 22 czerwca, Rada Najwyższa Narodowa pozbawiła Deputację Indagacyjną prawa do samodzielnego zwalniania aresztowanych, pozostawiając jej tylko wydawanie opinii o uwolnieniu, którą kierowano do wydziału

PhD Marcin Mielnik

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7642

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 286-294

bezpieczeństwa, a ten wydawał odpowiedni dokument, na podstawie którego aresztanta zwalniano. Przepisy te utrzymały się do końca powstania.

Deputacja Indagacyjna posiadała inicjatywę rozpoczynania śledztwa. Zakres jej działania ograniczony był kompetencjami Sądu Najwyższego Kryminalnego [W. Tokarz, *Deputacja ...*, s.29]. Nie określono na czym ma polegać formalno – prawna czynność wszczynająca postępowanie. Nie było też wiadomo, kiedy ma ono zostać wszczęte.

Opinie o aresztantach wydawano na podstawie *zaręczeń* najchętniej pochodzących od osób szanowanych i znajomych. Wynikało to z masowości aresztowań niepopartych dowodami, a tylko na podstawie podejrzeń [W. Tokarz, *Deputacja ...*, s. 90]. Wypuszczany za poręczeniem aresztant nie był uwalniany od podejrzeń, uznawano jednak, że sama rękojmia wystarczy do warunkowego uwolnienia. Jednocześnie na uwagę zasługuje fakt, że zwalniane były osoby zaliczone do wszystkich grup podejrzanych bez względu na charakter oskarżenia – przestępstwa polityczne czy pospolite – narodowość, czy stan majątkowy.

Wnioski. Podsumowując władza policyjna w trakcie Insurekcji można wyróżnić trzy okresy funkcjonowania. Pomiędzy 24 marca a 19 kwietnia 1794 roku, jak wspomniano faktycznie nie istniała centralna

władza. Władza policyjna zatem ograniczyła się do struktur regionalnych. Okres funkcjonowania RZT to drugi okres, w którym centralne organy z punktu widzenia organizacji były podobne do instytucji z przed drugiego rozbioru. Należy zaznaczyć iż Ministerstwo Policji ze względu na rewolucyjne warunki funkcjonowało inaczej niż Komisja Policji Obojga Narodów. Zostało w większym stopniu nastawione na walkę z przestępczością. Szczególnie chodziło o wykrywanie, łapanie i postawienie przed sądem osób działających przeciwko Insurekcji.

Powstanie Rady Najwyższej Narodowej wprowadza wielkie zmiany we władzy policyjnej, która została podporządkowana Ministerstwu Bezpieczeństwa. Oznaczało to pewne skanalizowanie działań tej instytucji. Dokładne porównanie organizacji i kompetencji władzy policyjnej czasów stanisławowskich i Insurekcji Kościuszkowskiej jest bardzo obszernym tematem dlatego powinno zostać dokonane w osobnej publikacji. Bez względu na różnice należy zauważyć, że władza policyjna w ostatnim okresie powstania, jak się wydaje, była wykorzystywana do walki z przestępczością w znaczeniu większym stopniu niż wcześniej. Należy jednak pamiętać, że została podporządkowana potrzebom Insurekcji co wywarło zasadniczy wpływ na rezultaty jej pracy.

Bibliografia

1. APK, t. I, Objaśnienie sądownictwa kryminalnego,.
2. Bardach J., Leśniadorski B., Pietrzak M., Historia ustroju i prawa polskiego, Warszawa 2001.
3. Bartel W., Ustrój władz cywilnych powstania kościuszkowskiego, Wrocław 1959.
4. Góralski Z., Ustrój powstania kościuszkowskiego, [w:] Powstanie kościuszkowskie 1794. Z dziejów polityczno – społecznych, J. Wojtasik (red.), Warszawa 1997.
5. Historia państwa i prawa Polski, tom II Od połowy XV wieku do r. 1795, pod red. Juliusza Bardacha, Warszawa 1966
6. Kallas M., Historia ustroju Polski, Warszawa 2005
7. Kieniewicz S., A. Zahorski, W. Zajewski, Trzy powstania narodowe, Warszawa 2006, s. 98 – 104.

PhD Marcin Mielnik

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7642

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 286-294

8. Litewski W., Rzymski proces karny, Kraków 2003.
9. Lityński A., Proces karny insurekcji kościuszkowskiej, Katowice 1983.
10. Lityński A., Sądy i prawo w powstaniu kościuszkowskim, Wrocław 1988.
11. Maciejewski T., The History of Polish Legal System from the 10th to the 20th century, Warszawa 2016
12. Misiuk M., Administracja spraw wewnętrznych, Olsztyn 2005.
13. Polski Słownik Biograficzny, komitet redakcyjny Władysław Konopczyński, t. I, Kraków 1935, hasło Józef Ankiewicz.
14. Powstanie Kościuszkowskie 1794. Z dziejów polityczno-społecznych, pod red. Janusza Wojtasika, Warszawa 1997
15. Szyndler B., Powstanie kościuszkowskie 1794, Warszawa 1994,
16. Szyndler B., Powstanie kościuszkowskie, Warszawa 2001
17. Tokarz W., Deputacja Indagacyjna, Kraków 1928.

PhD Marcin Mielnik

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7642

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 286-294

**Dr hab. Alina Yakymchuk¹⁾
Victoria Yaroshchuk²⁾**

¹⁾*Department of Public Administration, Documentation and
Information Activities, National University of Water and
Environmental Engineering (Rivne, Ukraine)
alinayakim@ukr.net
ORCID: 0000-0002-5038-5215*

²⁾*Department of Public Administration, Documentation and
Information Activities, National University of Water and
Environmental Engineering (Rivne, Ukraine)
vy332@ukr.net*

**INFORMATION RISK IN PUBLIC ADMINISTRATION OF UKRAINE
RYZKO INFORMACYJNE W ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ UKRAINY
ИНФОРМАЦИОННЫЕ РИСКИ В ГОСУДАРСТВЕННОМ УПРАВЛЕНИИ
УКРАИНЫ**

Abstract

The article defines the types of information risks, analyzes the main information risks that occur in the public administration. The main aspects of information risk assessment in information infrastructure systems of public administration institutions are also considered. Based on the analysis, the means of minimizing information risks in the public administration of Ukraine were proposed.

Key words: *information risk, state administration, information security, national information space*

Streszczenie

Artykuł określa typy zagrożeń informacyjnych, analizuje główne informacje o ryzyku, które występują w administracji publicznej. Zbadano również główne aspekty oceny ryzyka informacyjnego w infrastrukturze informacyjnej instytucji administracji publicznej. W oparciu o tę analizę zaproponowano środki minimalizacji ryzyka informacyjnego w administracji publicznej Ukrainy.

Słowa kluczowe: *ryzyko informacyjne, zarządzanie państwem, bezpieczeństwo informacji, krajowa przestrzeń informacyjna*

Аннотация

В статье определено виды информационных рисков, проанализированы основные информационные риски, что встречаются в государственном управлении. Также рассматриваются основные аспекты оценки информационных рисков в системах информационной инфраструктуры учреждений

Dr hab. Alina Yakymchuk

Victoria Yaroshchuk

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7643

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 295-304

государственного управления. На основе анализа, было предложено средства минимизации информационных рисков в государственном управлении Украины.

Ключевые слова: информационный риск, государственное управление, информационная безопасность, национальное информационное пространство

Statement of the problem in general outlook. The development of information society in Ukraine and introduction of new information and communication technologies in all areas of social life and activities of state and local governments are determined by one of the priority directions of state policy [1]. At the same time, the negative consequences of the risk of violating the integrity, availability and confidentiality of information are revealed in uncontrolled access to information resources of state organizations, the state of information security and low security against external and internal threats. Today we experience the complicated conditions of modern threats and negative influence on the managerial environment, information wars, the great influence of misinformation, etc. Therefore, the relevance of scientific research in the field of information risks that arise in systems of state-management information and communication support is becoming more vulnerable.

Analysis of latest research where the solution of the problem was initiated. Research on the problems of state-administrative information and minimization of information risks are reflected in the works of O. Korotych, J. Maksimenko, Y. Sharov, V. Lopatin, R. Sobol, D. Nowicki, A. Marushaka, etc.

However, despite the high level of scientific understanding of information security issues, the issue of threats including classification, continue to have the controversial nature, which also makes the relevance of the article.

The purpose of the work is to analyze the main types and features of

information risks and threats and identify the main means and measures aimed at minimizing information risks in the field of public administration.

Exposition of main material of research with complete substantiation of obtained scientific results. Risk in public administration is interpreted as uncertainty associated with the possibility of occurrence in the course of implementing state management of adverse situations and consequences, which manifests itself in incompleteness or inaccuracy of information, as well as related costs and negative results [2].

The main ways of implementing information threats are [3]:

- manipulation of information (misinformation, distortion of information, launch of incomplete or false information in the informational environment);
- violations of the established order of information exchange, unauthorized access and unreasonable restriction of access to information resources, illegal collection and use of information;
- destruction and use of other information resources;
- information terrorism (distribution of viruses, installation of mortgages, use of means of interception of information, illegal use or violation of the work of information and telecommunication systems, imposing false information, publishing compromising information, etc.).

Information risks of their origin are divided into three categories:

Dr hab, Alina Yakymchuk

Victoria Yaroshchuk

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7643

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 295-304

- risks associated with loss (leakage, destruction, destruction) of information. The risk of loss of information with limited access is especially dangerous;
- risks related to the formation of an information resource (the use of incomplete, false information, lack of necessary information, misinformation): information collection risks, generalization and classification risks, information processing risks, risks of presentation;
- risks related to information influence on the activities of state institutions (reputational risks, unprofessional management elites and performers, lack of sufficient information).

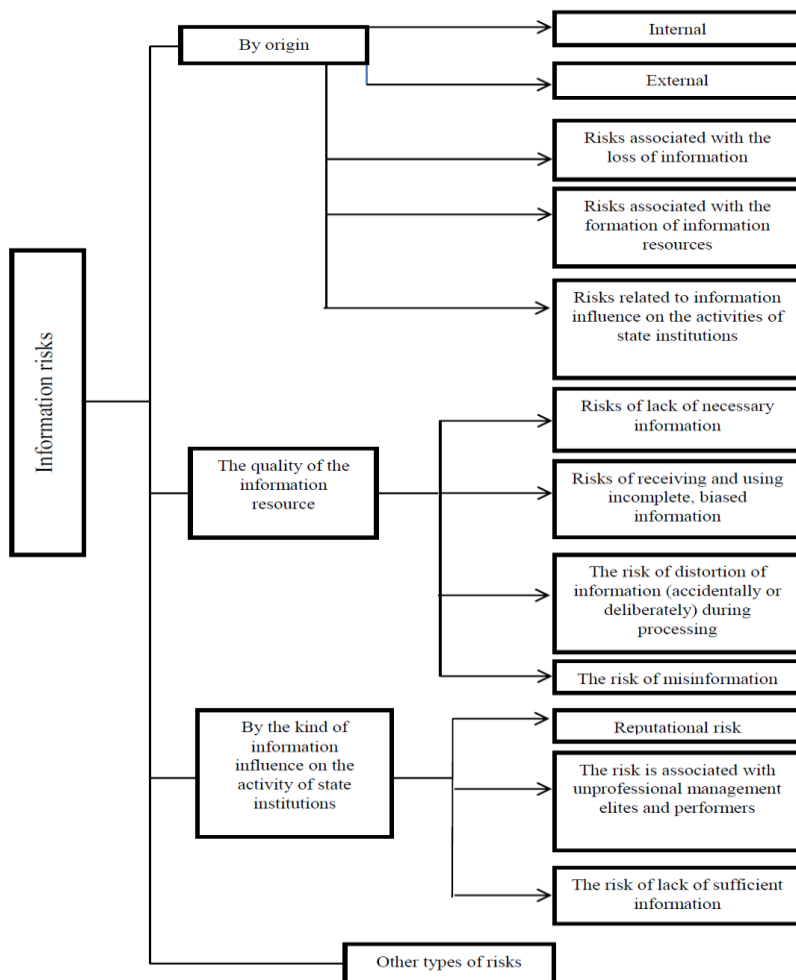

Fig. 1. Classification of information risks in the activities of state institutions.

Dr hab, Alina Yakymchuk

Victoria Yaroshchuk

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7643

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 295-304

A more detailed classification of information risks is presented in Fig. 1. In order to minimize information risks, necessary measures are taken to protect information. Among counteracts from the sources of threats can be attributed:

- legal (laws, statutes, orders, decrees);
- Organizational (development and approval of functional duties of officials of the information security service; physical access control; development of rules for managing access to system resources; explicit and hidden control over the work of staff; conducting regular seminars, special courses for management staff and executives to ensure compliance level of knowledge to modern requirements);
- technical (it is assumed that there are methods for determining the threats and channels of information leakage and knowledge of means of extracting (deleting) information);
- engineering (ensuring that unauthorized access of third parties to the objects of protection is prevented) software and technology (methods of identification and authentication of users, user registration, means of protection against threats of unauthorized access) [4].

In addition, an important component in minimizing the occurrence of information risks in public administration is the creation of a clear mechanism of measures for rapid response and prevention of consequences. Therefore, the system of public administration in risk situations should have a strategic character and consist of elements (Fig. 2) useful for practical use, namely [5]:

- 1) monitoring risks and assuming them within the socially acceptable level;
- 2) the development of specific recommendations aimed at eliminating or minimization of possible consequences of risks;

3) identification and consideration of psychological perception of risky decisions and programs, analysis of public opinion during the preparation and selection of similar projects, systematic monitoring of socio-economic processes in the region (production and non-productive).

4) preparation and approval of legal documents that help to implement in the life of the chosen strategy of development as an alternative to risks;

5) the creation of special situational plans that allow the most effective way to act in a critical situation for management personnel who themselves can implement unpopular risk decisions for society, and this risk should be minimal.

Today, information and communication technologies (ICTs) play an important role in terms of improving the quality of life, the efficiency of doing business and public administration, emerging new forms of learning, and providing access to various types of information. ICT occupies a special position among various branches of science in the developed countries of the world. Analyzing the results of research on the use and development of ICTs in the United States, we see a positive result. Thus, in the USA, in 1995-2000, ICT provided a 78% increase in labor productivity, while in 2000-2006 it was 38% [6].

According to UN experts, the effectiveness of public administration organizations is determined by the eGovernment Development Index (EDGI), which is calculated as the averaged result of three sub-indices: the level of development of on-line services, telecommunication infrastructure and human capital. As a result of ranking in 2014, Ukraine ranked 87th among 193 countries [7]. Ukraine has significantly lagged behind the development of the e-government, both from countries close to the foreign countries, and from the countries of Central and Eastern Europe. Among

Dr hab, Alina Yakymchuk

Victoria Yaroshchuk

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7643

the countries of the former USSR, Estonia became the biggest breakthrough in the transition to e-government.

According to the components of the EDGI index, Ukraine has a high indicator of the development of human capital due to the relatively high level of literacy of the population and high percentage of people entering higher education, which, however, is quite formal, since it does not reflect the effectiveness and, in particular, the quality of the education received. The worst result

Ukraine has in terms of the index of development of online services, for the calculation of which analyzes government websites of the country, including departmental health, education, social security and labor and finance. The low value indicates that the country does not actually develop electronic services, nor does state systems operate with the help of which online services should be provided [8].

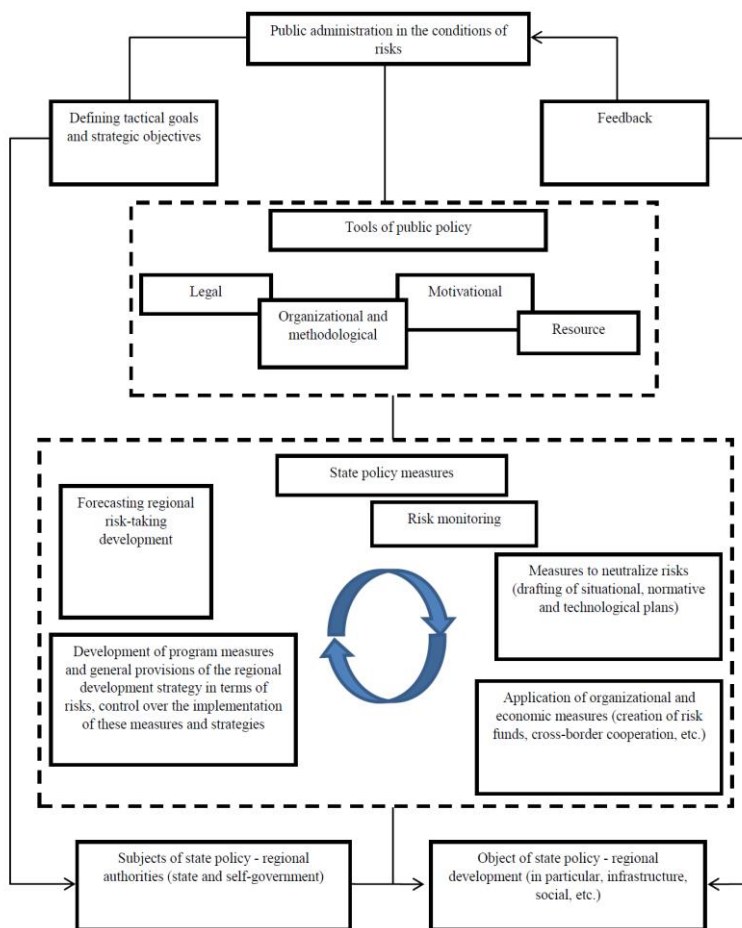

Fig. 2. State policy in the context of public risk management [5]

Dr hab, Alina Yakymchuk

Victoria Yaroshchuk

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7643

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 295-304

The international ratings developed by the experts of the World Economic Forum (WEF), the International Telecommunication Union (ITU), etc. are used to determine the level of development of the information society of the country. The results of international ratings are used in the development of programs and strategies for socio-economic development of the country. At the same time, it is important to take into account different methodological approaches in the formation of indicators and to pay more attention to the value of the index, and not the place of the country in the rating. To analyze problems in public policy and monitor progress in the implementation of new technologies, the WEF calculates the Networked Readiness Index [9]. The index measures the level of development of ICT for 53 parameters, which are grouped into three main groups:

- availability of conditions for the devel-

opment of ICTs - the general state of business and regulatory environment for the development of ICT, the existence of healthy competition, innovative potential, the necessary infrastructure, the possibility of financing new projects, regulatory aspects, etc. ;

- readiness of citizens, business circles and state bodies to use ICT; state position on the development of information technologies; state expenditures on development of the sphere; availability of information technologies for business; level of penetration and availability of the Internet; cost of mobile communication;

- the level of ICT use in the public, commercial and public sectors - the number of personal computers, Internet users, subscribers of mobile communication, the availability of existing Internet resources of state organizations, as well as the total production and consumption of information technology in the country.

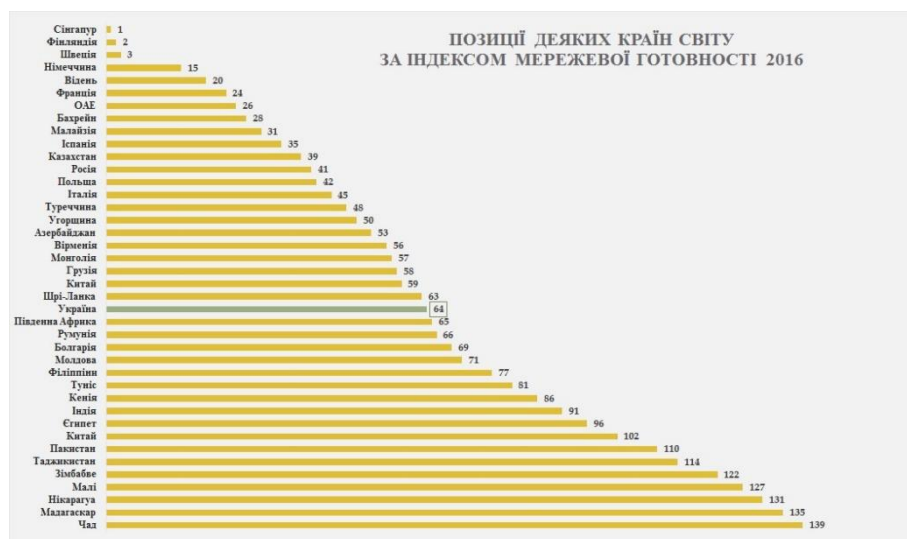

Fig. 3. Position of the world according to the 2016 readiness index [10]

Dr hab, Alina Yakymchuk

Victoria Yaroshchuk

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7643

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 295-304

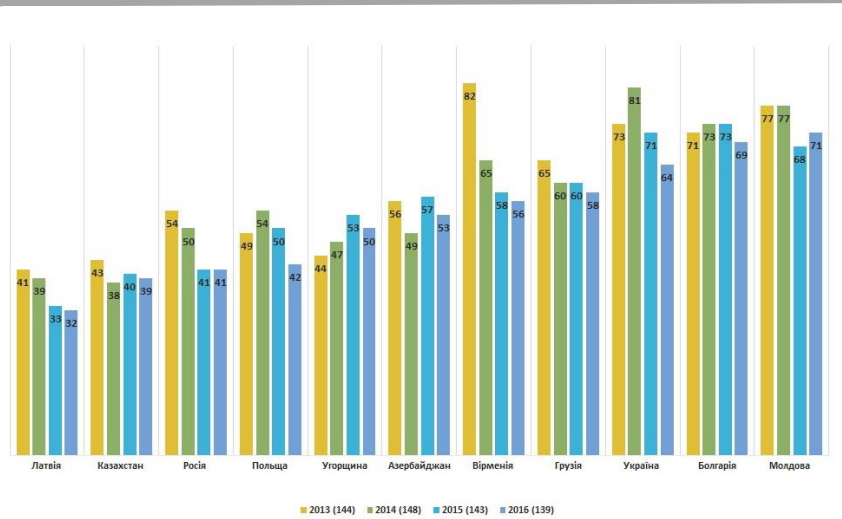

Fig. 4. Dynamics of assessment of ICT development in Ukraine and other countries [10]

Paying attention to statistics on Ukraine's position on the level of development of information and communication technologies in 2015, then in 2016 we see a positive trend, Ukraine ranked 64 among 139 countries, having improved its results by 7 points in the year. Nevertheless, despite the improvement of the indicators, Ukraine continues to yield significantly to the development of ICTs in the CIS and Eastern Europe (Fig. 3, Fig. 4).

The reason for the rather low position of Ukraine in the rating, as in the past, is the lag behind the components that characterize the political and regulatory environment - 113 positions and the low level of use of ICT by the government - 114 positions. The researchers noted the low effectiveness of our legislative bodies (120 position), the judicial system (131 position on the assessment of the independence of the courts and 123 - on the ease of appealing against government actions by private business), problems with the protection of intellectual property (120 position). The factor constraining the development of ICT in our

country is the low level of development of new technologies by business (position 100) and the low level of influence of ICT on the emergence of new business models (113 position).

The advantages of Ukraine remain the availability of ICT, which allowed it to take 6th position among 139 countries of the world, overall, improving its position by 4 points for the year. At the same time, in estimating the level of competition in the market of telecommunication services, we lost 3 points, which moved us to 80th step. In relation to the rating of the last year, the assessment of the level of use of ICTs during the interaction of enterprises was worse than the "minus" 17 points, instead of 35 points, an assessment of the extent of providing ICT with access of citizens to basic services (health care, education, financial service, etc.) . It should be noted that there is a significant improvement in the indicators that characterize the business environment. In particular, a significant reduction in the time and procedures necessary for opening a business, by which we

Dr hab, Alina Yakymchuk

Victoria Yaroshchuk

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7643

advanced in the ranking of 60 and 36 points, respectively. However, as well as the previous year, Ukraine holds the best positions in terms of education and is among the top 20 high literacy countries, which represents the potential for further intellectual growth and contributes to the socio-economic development of society.

It should be emphasized that the regulatory framework in the field of regulating the development of the information society and measures for the formation of state information policy must be fully coherent with the tasks in the field of information security, the practice of ensuring the preservation of state secrets, the protection of information and telecommunication infrastructure and information resources from cyber attacks and other threats in the information space. It is important to create favorable conditions for the improvement of domestic information security systems, which becomes especially relevant in connection with the expansion of information exchange through the Internet. There is an urgent need for working out of agreed rules and procedures for the protection of Ukraine's national interests in the process of integration into international information networks.

Given the fact that state information policy has a significant impact on different aspects of public life, it is necessary to introduce an effective system of timely detection and counteraction to the danger of using new information technologies to create real and potential threats to the national security of Ukraine [11]. The strategy of building the information society of Ukraine should provide for active cooperation in this area with other states. It is advisable to implement a set of measures aimed at ensuring the country's interests in international information exchange and ensuring the security of national information re-

sources and information and telecommunication infrastructure.

1. State information policy should lay the foundations for solving the fundamental tasks of the development of society, the main of which is the formation of a single information space of Ukraine and its entry into the world information space, guaranteeing information security of the individual, society and the state [12].

2. In addition, great attention should be paid to the formation of a democratically oriented mass consciousness, the formation of the field of information services, legislative regulation of social relations, including those related to the receipt, dissemination and use of information. Thus, taking into account the above-mentioned problems in determining the basic principles of the formation and implementation of state information policy will contribute to strengthening the state's security in the political, economic and social spheres, and will become an effective means of counteracting the threats to Ukraine's national security.

3. Thus, when analyzing the activities of government agencies and risk assessment, what affecting its activities, particular attention should be paid to information risks, which undoubtedly affect the quality and completeness of information provision of state bodies, the use of which makes it possible to reduce material, financial and time resources.

4. Means for minimizing information risks remain: control of access to information, control and protection of information systems, databases, etc., from hacker and virus attacks, ensuring the uninterrupted operation of information systems, even in emergency situations (availability of additional backup servers, tools ensuring uninterrupted power supply). The standard means that work well and in the case of information risks are risk insurance, that is,

Dr hab, Alina Yakymchuk

Victoria Yaroshchuk

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7643

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 295-304

the transfer of risk to another entity (compensation for possible losses put, say, an insurance company) or the transformation of information risk into other types of risk - with a lower level of losses [13].

5. In addition, the measures taken as a result of the identification and analysis of

information risks will make it possible to substantially minimize the risks in the activities of state bodies, as well as in general terms, will help to actively implement information and communication technologies in all spheres of society's life

Bibliography

1. Андренко І. Б. Організаційно-економічні аспекти розвитку готельного господарства регіону : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.10.01 / Андренко Ірина Борисівна ; Харк. держ. акад. міськ. госп-ва. – Харків, 2003. – 20 с.
2. Бойко М. Г. Формування стратегії розвитку підприємств готельного господарства [Рукопис] : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / Бойко Маргарита Григорівна ; Київський національний торговельно-економічний університет. – Київ, 2003. – 187 с.
3. Іващук І. О. Світовий досвід та вітчизняна практика класифікації та стандартизації готельних послуг / І. О. Іващук, І. М. Білецька // Інноваційна економіка. - 2013. - № 1. - С. 174-180.
4. Капліна А.С. Проблеми реформування підприємств готельного господарства в Україні/А.С. Капліна//Key instruments of human co-existence organization:economnics and law: Material digest of the 7th international scientific and practical conference: (Kiev, London, October 27 – November 1, 2011). – L.: IASHE, 2011. – P. 18–20.
5. Мальська М. П. Готельний бізнес: теорія та практика : навч. посіб. / М. П. Мальська, І. Г. Пандяк. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
6. Мельник О. П. Удосконалення управління готельним господарством [Рукопис] : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.02 / Мельник Олександр Павлович ; Київський державний торговельно-економічний університет. – Київ, 1999. – 213 с.
7. Наказ від 18.10.2010 № 43 про внесення зміни до «Правил користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1009-10>
8. Нейман Дж. фон Теория игр и экономическое поведение / Нейман Дж. фон, Моргенштерн О. – Москва : Наука, 1970. – 708 с.
9. Нечаюк Л. І. Готельно-ресторанний бізнес: менеджмент : навч. посібник / Л. І. Нечаюк, Н. О. Нечаюк. – Київ : Центр навчальної літератури, 2006. – 348 с.
10. Послуги туристичні. Класифікація готелів : ДСТУ 4269 : 2003. – [Чинний від 2004-07-01]. – Київ : Держспоживстандарт України, 2006. – 13 с. – (Національні стандарти України).
11. Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги : ДСТУ 4268 : 2003. – [Чинний від 2004-07-01]. – Київ : Держспоживстандарт України, 2006. – 9 с. – (Національні стандарти України).
12. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємства : навч. посібник / П. Р. Пуцентейло. – Київ : ЦУЛ, 2007. – 344 с.
13. Роглев Х.Й. Основи готельного менеджменту : навч. посібник / Х. Й. Роглев. – Київ : Кондор, 2005. – 408 с.
14. Семіколенова С. В. Статистичне оцінювання стану та розвитку готельного господарства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.10 «Фінанси, грошовий обіг і кредит». – К., 2008. – 23 с.
15. Сорокіна А. В. Организация обслуживания в гостиницах и туристских комплексах : учеб. пособие / А. В. Сорокіна. – Москва : Альфа-М, 2007. – 304 с. – (Серия «Профиль»).
16. Юдіна Х. К. Методологічні аспекти обґрунтування дефініції "готельне господарство" /

Dr hab, Alina Yakymchuk

Victoria Yaroshchuk

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7643

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 295-304

- X. K. Юдіна // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки. - 2011. - № 2. - С. 142-146.
17. Standards of hotel classification: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldhotelrating.com/about.php>
18. A universal language of the hospitality: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldhotelrating.com/about.php>

References

1. Andrenko I. B. (2003). Organizational-economic aspects of hotel industry development in the region: author's abstract. dis ... Candidate econ Sciences: 08.10.01. Kharkiv: Kharkiv State Academy of Municipal Economy (in Ukr.).
2. Boyko M.G. (2003). Formation of the strategy of development of hotel industry enterprises [Manuscript]: diss. ... Candidate econ Sciences: 08.06.01. Kyiv: Kyiv National University of Trade and Economics (in Ukr.).
3. Ivashchuk I.O., Biletsk I.M. (2015). World experience and domestic practice of classification and standardization of hotel services (Innovative economics), 1, 174-180 (in Ukr.).
4. Kaplina A.S. (2011). Problems of Hotel Facilities Reform in Ukraine. Key instruments of the human-co-existence organization: Economnics and law: from Kiev, London, October 27 to November 1, 2011. – L.: IASHE, (in Ukr.).
5. Malskaya M.P., Pandyak I. G. (2009). Hotel business: theory and practice: teaching. Manual. K.: Center for Educational Literature (in Ukr.).
6. Melnyk O.P. (1999). Improvement management of hotel Industry [Manuscript]: diss. ... Candidate econ Sciences: 08.06.02. Kiev: Kyiv State University of Trade and Economics (in Ukr.).
7. Order of October 18, 2010 № 43 on amendments to the "Rules of using hotels and similar facilities for accommodation and provision of hotel services". Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1009-10>.
8. Neumann J. von (1970). Theory of Games and Economic Behavior. Moscow: Science (in Rus).
9. Nechaik L.I. (2006). Hotel and restaurant business: management: teaching. Manual. Kyiv: Center for Educational Literature (in Ukr.).
10. Touristic services. Classification of hotels: DSTU 4269: 2003. - [Effective from 2004-07-01]. - Kyiv: Derzhspozhyvstandart of Ukraine. (National standards of Ukraine). (in Ukr).
11. Touristic services. Accommodation facilities. General requirements: DSTU 4268: 2003. - [Effective from 2004-07-01]. - Kyiv: Derzhspozhyvstandart of Ukraine, 2006. - 9 p. - (National standards of Ukraine) (in Ukr).
12. Puctenelio P.R. (2007). Economics and organization of tourist-hotel enterprise: teaching. Manual. Kyiv: ZUL (in Ukr).
13. Roglyev H.Y. (2005). Basics of hotel management: teaching. Manual. Kyiv: Condor (in Ukr).
14. Semikolenova S.V. (2008). Statistical estimation of the condition and development of the hotel economy: author's abstract. dis for obtaining sciences. Degree Candidate econ Sciences: special 08.00.10. K. (in Ukr).
15. Sorokina A.V. (2007). Organization of services in hotels and tourist complexes: study. allowance. Moscow: Alpha-M (in Ukr).
16. Judin H. K. (2011). Methodological aspects of the definition of the definition of "hotel industry" (Scientific Bulletin of the Poltava University of Economics and Trade. Series: Economic Sciences), 2, 142-146.
17. Standards of hotel classification: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldhotelrating.com/about.php>.
18. A universal language of the hospitality: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldhotelrating.com/about.php>.

Dr hab, Alina Yakymchuk
Victoria Yaroshchuk
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7643

**Prof. Dr hab. Anna Gołębiowska¹⁾
PhD Dariusz Prokopowicz²⁾**

*¹⁾ Department of Civil Safety Engineering
Department of Law and Administration
The Main School of Fire Service in Warsaw
(Warsaw, Poland)
enilosangeles@gmail.com*

*²⁾ Institute of Sociology, Faculty of History and Social Sciences,
Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw
(Warsaw, Poland)
darprokop@poczta.onet.pl*

**NATIONAL HOUSING PROGRAM OF THE MAIN STRATEGIC
AND PROGRAM DOCUMENT FOR THE CURRENT STATE RESIDENTIAL
POLICY OF THE STATE**

**NARODOWY PROGRAM MIESZKANIOWY GŁÓWNYM STRATEGICZNO-
PROGRAMOWYM DOKUMENTEM OKREŚLAJĄCYM OBECNIE
REALIZOWANĄ POLITYKĘ MIESZKANIOWĄ PAŃSTWA**

**НАЦИОНАЛЬНАЯ ЖИЛИЩНАЯ ПРОГРАММА ОСНОВНОГО
СТРАТЕГИЧЕСКОГО И ПРОГРАММНОГО ДОКУМЕНТА ПО ТЕКУЩЕЙ
ГОСУДАРСТВЕННОЙ ЖИЛИЩНОЙ ПОЛИТИКЕ ГОСУДАРСТВА**

Abstracts

Launched in April 2016, the Family 500 Plus program significantly reduces the scale of poverty in large families, contributes to the growth of consumption and perhaps also to the increase in fertility in Poland. The second key program of social family policy in Poland launched in December 2016 is the Flat Plus program. This program, through the improvement of the housing situation, should fulfill important functions of housing policy in the scope of reducing the social stratification of families in Poland. The main objective of the Flat Plus program is to significantly increase the availability of flats, especially low-cost rental apartments, with the option of purchasing property after 20-30 years of use. The consequence of developing this program on a larger scale in the coming years will be offering such housing primarily for families who have not been able to rent and buy flats on the open market due to low incomes and lack of creditworthiness. If the plan adopted by the government to develop the Flat Plus program in the coming years will be

**Prof. Dr hab. Anna Gołębiowska
PhD Dariusz Prokopowicz
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: [10.5604/01.3001.0010.7644](https://doi.org/10.5604/01.3001.0010.7644)**

implemented by 2030, the level of housing availability for citizens in Poland will reach a level close to the average in the European Union.

Keywords: *Plus flat, housing situation, availability of flats, apartments for rent, material situation, National Housing Program, Individual Housing Accounts, family, households, society, family policy, social policy, housing policy, economic policy, income, savings, consumption, Bank Real Estate Property, rent, economic growth.*

Streszczenie

Uruchomiony w kwietniu 2016 roku program Rodzina 500 Plus znacznie zmniejsza skalę poziomu ubóstwa w rodzinach wielodzietnych, przyczynia się do wzrostu konsumpcji i być może także do wzrostu dzietności w Polsce. Drugim kluczowym programem społecznej polityki rodzinnej w Polsce uruchomionym w grudniu 2016 roku jest program Mieszkanie Plus. Program ten poprzez poprawę sytuacji mieszkaniowej powinien spełniać istotne funkcje polityki mieszkaniowej w zakresie zmniejszenia rozwarstwienia społecznego rodzin w Polsce. Głównym celem programu Mieszkanie Plus jest znaczące zwiększenie dostępności mieszkań, a szczególnie tanich mieszkań czynszowych z możliwością wykupienia własności po 20-30 latach użytkowania. Konsekwencją rozwinięcia tego programu na większą skalę w kolejnych latach będzie zaoferowanie takich mieszkań przede wszystkim dla rodzin, które do tej pory nie miały możliwości wynajmu i zakupu mieszkań na wolnym rynku ze względu na niskie dochody i brak zdolności kredytowej. Jeżeli przyjęty przez rząd plan rozwinięcia w kolejnych latach programu Mieszkanie Plus zostanie zrealizowany do 2030 roku to poziom dostępności mieszkań dla obywateli w Polsce osiągnie poziom zbliżony do średniej w Unii Europejskiej.

Słowa kluczowe: *Mieszkanie Plus, sytuacja mieszkaniowa, dostępność mieszkań, mieszkania na wynajem, sytuacja materialna, Narodowy Program Mieszkaniowy, Indywidualne Konta Mieszkaniowe, rodzina, gospodarstwa domowe, społeczeństwo, polityka rodzinna, polityka społeczna, polityka mieszkaniowa, polityka gospodarcza, dochody, oszczędności, konsumpcja, Bank Gospodarstwa Krajowego Nieruchomości, czynsz, wzrost gospodarczy.*

Аннотация

Программа Family 500 Plus, запущенная в апреле 2016 года, значительно уменьшает масштабы бедности в многодетных семьях, способствует росту потребления и, возможно, также увеличению рождаемости в Польше. Вторая ключевая программа социальной семейной политики в Польше, начатая в декабре 2016 года, - это программа Mieszkanie Plus. Эта программа, благодаря улучшению жилищной ситуации, должна выполнять важные функции жилищной политики в рамках сокращения социальной стратификации семей в Польше. Главная цель программы Mieszkanie Plus - значительно увеличить доступность квартир, особенно недорогих квартир для аренды, с возможностью покупки недвижимости после 20-30 лет использования. Последствия развития этой программы в более широких масштабах в ближайшие годы будут предлагать такие квартиры прежде всего для семей, которые не смогли арендовать и покупать квартиры на

Prof. Dr hab. Anna Gołębiowska

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7644

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 305-316

открытом рынке из-за низких доходов и отсутствия кредитоспособности. Если план, принятый правительством для разработки программы Mieszkanie Plus в ближайшие годы, будет реализован к 2030 году, уровень доступности жилья для граждан в Польше достигнет уровня, близкого к среднему в Европейском Союзе.

Ключевые слова: *Плюс квартира, жилищная ситуация, доступность квартир, аренда квартир, материальная обстановка, национальная жилищная программа, индивидуальные жилищные счета, семья, домашние хозяйства, общество, семейная политика, социальная политика, жилищная политика, экономическая политика, доход, сбережения, потребление, банк Недвижимость, аренда, экономический рост.*

Wprowadzenie

Z początkiem lat 90. zaczęto dostrzegać znaczące niekorzystne zmiany sytuacji mieszkaniowej obywateli co zdeterminowane było społeczno-gospodarczymi procesami transformacji systemowej jaka się wówczas odbyła oraz uwarunkowaniami polityki mieszkaniowej w Polsce [C. Bywałec 2012, s. 37]. W związku z tym od końca ubiegłego wieku podejmowane były próby stworzenia polityki mieszkaniowej, która by wypełniła luki w zakresie potrzeb mieszkaniowych rodzin w Polsce. Jednak podejmowane w poprzednich latach określone programy w ramach polityki mieszkaniowej typu Rodzina na Swoim, Mieszkanie dla Młodych skoncentrowane były na wsparciu kredytowego finansowania i w związku z tym działały w bardzo ograniczonym zakresie wobec nadal sukcesywnie w poprzednich latach rosnącej luki braku mieszkań wobec zapotrzebowania zgłaszanego przez obywateli [D. Prokopowicz 2010a, s. 55].

Zgodnie ze strategiczno-programowymi założeniami Narodowego Programu Mieszkaniowego kluczowymi celami długoterminowej polityki mieszkaniowej realizacja programu Mieszkanie Plus powinna przeciwdziałać negatywnym procesom demograficznym starzenia się polskiego społeczeństwa, które postępują już z przyspieszonym tempem od kilkunastu lat. W sytuacji kontynuacji w perspektywie kolejnych

kilkudziesięciu lat tej dramatycznie pogarszającej się sytuacji demograficznej rosnąć będzie ryzyko pojawienia się kryzysu w systemie finansów publicznych państwa, co spowoduje dramatyczną niewydolność ekonomiczną systemu ubezpieczeń społecznych oraz systemu publicznej ochrony zdrowia i partycypacyjnego systemu emerytalnego, który obecnie zarządzany jest przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych [Rodzina 500+, pod jakimi warunkami..., 2015, 3-4]. W związku z tym w konsekwencji tych negatywnych procesów rozwój społeczno-gospodarczy uległby znacznemu spowolnieniu, w finansach publicznych państwa zabrakłoby środków na realizację projektów inwestycyjnych podejmowanych w kluczowych sektorach gospodarki [Mieszkanie Plus w pytaniach i odpowiedziach, 2016, s. 5-7]. Celem zmniejszenia ryzyka urealnienia tego negatywnego scenariusza ewentualnego kryzysu w finansach publicznych państwa obecny rząd podjął się realizacji nowych programów polityki społeczno-gospodarczej tj. programów Rodzina 500 Plus [Prokopowicz 2017, s. 57-59] oraz Mieszkanie Plus, których realizacja w perspektywie kolejnych minimum kilkunastu lat znacząco powinna zmniejszyć wspomniane powyżej zagrożenia dla efektywnego rozwoju polskiej gospodarki.

Jednak to czy program Mieszkanie Puls

Prof. Dr hab. Anna Gołębiowska

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7644

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 305-316

okaże się istotnym czynnikiem prorozwojowym dla polskiej gospodarki to jest zdeterminowane głównie jego skalą tj. ilością mieszkań, które będą budowane i oddawane do użytkowania w poszczególnych latach. Przyjmując to kryterium koniunkturalne można przyjąć, że jest to program, w ramach którego organizując i wykorzystując możliwości taniego budownictwa, budowane są mieszkania szczególnie dla tej części obywateli, którzy niedawno weszli na rynek pracy i stali się bądź staną się w niedługiej perspektywie czasu rodzicami. Z punktu widzenia rodzin wynajmujących mieszkania wybudowane w ramach programu Mieszkanie Plus, istotne jest także to, że po 20-30 latach wynajmowania będzie możliwość uzyskania tytułu własności do użytkowanego mieszkania [*Mieszkanie Plus staje się rzeczywistością...*, 2017].

Dla pełnego powodzenia programu Mieszkanie Plus w zakresie jego roli aktywizacji wzrostu gospodarczego istotne są także inne czynniki, które związane są z procesem organizacji i planowania procesu budowy osiedli w poszczególnych lokalizacjach. Aby oddawane do użytkowania mieszkania spełniały swą rolę to powinny być budowane w tych regionach, w których istnieje obecnie lub jest przewidywane w kolejnych latach zwiększone zapotrzebowanie na pracowników. Mieszkania te powinny być budowane także w tych lokalizacjach, które w ramach szerszej sprecyzowanej polityki społeczno-gospodarczej są objęte również innymi programami prorozwojowej polityki gospodarczej szczególnie dotyczącej aktywizacji rozwoju przedsiębiorstw produkcyjnych [N. Morel, B. Palier, J. Palme 2015, s. 52].

Zgodnie z zapowiedziami Premier Beaty Szydło program Mieszkanie Plus to kolejny kluczowy segment po programie Rodzina 500 Plus [D. Prokopowicz 2017, s. 59], prorozwojowego programu społeczno-gospodarczego Gospodarka Plus. Poza tym

w odróżnieniu od programu Rodzina 500 Plus program Mieszkanie Plus nie powinien znacząco obciążać budżetu, co jest kluczową kwestią dla finansów publicznych państwa [M. Topolewska, 2016, s. 14]. Poza tym wspomniane powyżej programy stanowiące istotne segmenty polityki społecznej nie wyczerpują całokształtu zasadniczych składowych programu Gospodarka Plus. Z programem Gospodarka Plus skorelowane są zaplanowane i częściowo już realizowane przez rząd kolejne segmenty polityki gospodarczej w ramach planu Premiera Mateusza Morawieckiego [Narodowy Program Mieszkaniowy, 2016, s. 56]. W zakresie już zapowiedzianych do realizacji na podkreślenie zasługują programy wsparcia i aktywizacji rozwoju przemysłu technologicznego, przemysłu stocznioowego, wsparcia rozwoju przedsiębiorstw sektora MSP, wsparcia eksportu oraz innych kluczowych gałęzi sektora przemysłu polskiej gospodarki, w tym także Pakiet 100 ułatwień prowadzenia działalności gospodarczej oraz tzw. Konstytucja dla przedsiębiorców, liberalizująca w wielu istotnych aspektach prowadzenie działalności gospodarczej w Polsce [D. Prokopowicz, 2016, s. 82].

1. Kluczowe strategiczno-programowe założenia Narodowego Programu Mieszkaniowego

27 września 2016 r. rząd zaakceptował Uchwałę nr 115/2016 w sprawie uprawnocnienia strategiczno-programowego dokumentu określającego politykę mieszkaniową państwa w horyzoncie średniookresowym nazwanego Narodowym Programem Mieszkaniowym. Program ten jest jednym z kluczowych segmentów strategiczno-programowych szeroko ujętych rządowych założeń programowych obejmujących różne aspekty aktywizacji rozwoju

Prof. Dr hab. Anna Gołębiowska

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7644

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 305-316

społeczno-gospodarczego polskiej gospodarki, które łącznie określane są hasłowo jako Gospodarka Plus.

Zgodnie z przyjętymi przez rząd założeniami Narodowego Programu Mieszkaniowego strategicznym celem polityki mieszkaniowej na okres najbliższych kilkunastu lat jest znacząca poprawa sytuacji społeczno-gospodarczej społeczeństwa, głównie w zakresie dostępności mieszkań dla rodzin głównie z segmentu klasy średniej osiągających średnie i niskie dochody. Od strony organizacyjnej i formalno-prawnej służyć temu mają wprowadzone w 2017 roku [*Mieszkanie Plus w pytaniach i odpowiedziach*, 2016, s. 2]:

- a) znowelizowane podstawy prawne definiujące organizację rynku najmu, w tym ochrony praw lokatorów i właścicieli,
- b) zwiększenie zasobów gruntów pod tanię budownictwo mieszkaniowe,
- c) znowelizowane normatywy określające funkcjonowanie spółdzielni mieszkaniowych i budownictwa lokatorskiego.

Narodowy Program Mieszkaniowy jest również jednym z istotniejszych instrumentów polityki społeczno-gospodarczej służących realizacji rządowej "Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju". Narodowy Program Mieszkaniowy jako narzędzie służące realizacji „Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju”, generować powinien czynniki przyczyniające się do spójności społecznej czyli jednego z celów polityki społecznej zdefiniowanego w filarze II. Rozwój społecznie i terytorialnie zrównoważony [*Programy* 2015]. NPM w kontekście obecnie prowadzonej polityki społeczno-gospodarczej w Polsce określa zasadnicze kierunki i narzędzia ich realizacji w zakresie polityki mieszkaniowej nakreślonej do realizacji na

kolejne lata, docelowo do 2030 roku [*Narodowy Program Mieszkaniowy*, 2017].

Z analizy danych statystycznych wynika, że w Polsce w porównaniu występuje duży niedobór mieszkań i jest to znacznie większy problem niż w krajach Europy Zachodniej [A. Soboń 2017]. Według kryterium zajmowanej powierzchni mieszkaniowej na osobę Polska na tle Unii Europejskiej znajduje się aż na 24 pozycji. Obywatel Polski zamieszkuje na powierzchni mieszkalnej wynoszącej przeciętnie 27,6 m², podczas, gdy europejczyk zamieszkujący w którymś z krajów Unii Europejskiej zajmuje średnio niemal 40 m² powierzchni mieszkalnej. W dodatku standardy mieszkalnictwa w Polsce wyglądają niekorzystnie na tle UE także z innych powodów:

- a) 20 proc. mieszkań w Polsce nie jest wyposażonych w stałe systemy grzewcze,
- b) 10 proc. obywateli w Polsce zamieszkuje obiekty mieszkalne nie wyposażone w łazienkę,
- c) 1/3 rodzin nie posiada bieżącej wody w swych domostwach,
- d) ponad połowa Polaków ze względu na niskie dochody nie posiada zdolności kredytowej w bankach komercyjnych [B. Domańska-Szaruga 2015, s. 96], co oznacza brak możliwości poprawy sytuacji mieszkaniowej na warunkach rynkowych.

Biorąc pod uwagę sytuację mieszkaniową w Polsce jednym z głównych celów prowadzonej obecnie polityki mieszkaniowej jest stworzenie warunków dla efektywnego rozwoju sektora budowy tanich mieszkań aby w perspektywie kolejnych kilkunastu lat znacząco poprawić standardy dostępności mieszkań w Polsce również w segmencie niezamożnej klasy średniej. W związku z tym politykę mieszkaniową w Narodowym Programie Mieszkaniowym zdefiniowano

Prof. Dr hab. Anna Gołębiowska

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7644

ze wskazaniem potrzeb mieszkaniowych obywateli oraz dostosowania krajowych standardów mieszkalnictwa w Polsce do statystycznej średniej sytuacji w tym zakresie w Unii Europejskiej [S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz 2016, s. 65]. Zgodnie z Narodowym Programem Mieszkaniowym celem polityki mieszkaniowej w Polsce jest tworzenie, wprowadzanie i rozwijanie instrumentów, które powinny przyczyniać się do zwiększania dostępności mieszkań, ze szczególnym uwzględnieniem rodzin osiągających niskie lub średnie dochody, nie posiadających własnych mieszkań. Ograniczona dostępność mieszkań w społeczeństwie oznacza, że znaczna część obywateli w wieku produkcyjnym, młodych rodzin ze względu na niskie dochody nie posiada możliwości zakupu lub wynajęcia mieszkania na zasadach komercyjnych [C. Bywalec 2012, s. 48].

W związku z tym jednym z najważniejszych programów polityki mieszkaniowej jest program Mieszkanie Plus. Ponieważ kwestia dostępności mieszkań wpływa na podejmowanie decyzji dotyczącej posiadania i wychowywania dzieci, więc w ograniczona dostępność mieszkań koreluje się problemem niekorzystnych zmian struktury demograficznej, tj. starzenia się społeczeństwa. W związku z tym Narodowy Program Mieszkaniowy, a w nim program Mieszkanie Plus prowadzony jest równolegle z innymi instrumentami społecznej polityki rodzinnej, których celem strategicznym jest zmniejszenie skali działania negatywnych tendencji demograficznych, w tym z realizowanym od kwietnia 2016 roku programem Rodzina 500 Plus [D. Prokopowicz 2017, s. 58].

W związku z powyższym do głównych celów Narodowego Programu Mieszkaniowego zaliczono [Narodowy Program Mieszkaniowy, 2016, s. 49-53]:

- a) zwiększenie wskaźnika dostępności mieszkań aby osoby osiągające niższe dochody, których nie stać było na wynajęcie mieszkania na zasadach rynkowych otrzymały taką możliwość,
- b) zmniejszenie skali problemu wykluczenia społecznego osób wynikającego z niskich dochodów, braku możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb mieszkaniowych i w związku z tym znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej,
- c) poprawę standardu istniejących obecnie mieszkań charakteryzujących się skrajnie niskim standardem warunków mieszkalnych, przez ich termomodernizację, remonty, doprowadzenie podstawowych instalacji technicznych celem usunięcia substandardowych warunków mieszkalnych tj. braków podstawowego wyposażenia sanitarnego i zwiększenie efektywności energetycznej.

Powyższe cele zostaną zrealizowane w perspektywie 2030 roku jeżeli do 2030 roku liczba mieszkań przypadająca na 1 tys. mieszkańców osiągnie poziom obecnej średniej w Unii Europejskiej tj. 435 mieszkań na 1000 osób. Obecny poziom tego wskaźnika w Polsce to 363. Ponieważ do 2010 roku ze względu na słaby stan techniczny część zasobów mieszkaniowych zostanie wycofana z eksploatacji, w związku z tym realizacja powyższych celów i zastąpienie wycofywanych z eksploatacji oznaczać będzie potrzebę wybudowania ok. 2,5 mln mieszkań.

Zgodnie ze strategiczno-programowymi założeniami Narodowego Programu Mieszkaniowego rząd zaplanował już na 2017 rok rozpoczęcie budowy mieszkań w ramach programu Mieszkanie Plus w co najmniej kilkunastu gminach w Polsce [Mieszkanie Plus w pytaniach i odpowiedziach, 2016, s. 7-9]. Podczas zorganizowania

Prof. Dr hab. Anna Gołębiowska

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7644

wanej przez Bank Gospodarstwa Krajowego Nieruchomości S.A. konferencji w maju 2017 roku podano do publicznej wiadomości, że zgodnie z planami rządu na koniec 2017 roku w budowie będzie już około 10 tys. mieszkań w ramach realizacji Programu Mieszkanie Plus podczas, gdy w lipcu 2017 roku było to jeszcze zaledwie 1200 mieszkań w budowie w skali kraju [B. Pawlak 2017, s. 4]. Zgodnie z tymi zapowiedziami w II połowie 2017 roku procesy inwestycyjne budowy mieszkań w ramach tego programu znacząco powinny przyspieszyć.

2. Wzorce w krajach Europy Zachodniej

Opracowanie i uruchomienie programu Mieszkanie Plus zostało poprzedzone analizami analogicznych programów funkcjonujących w niektórych innych krajach Europy Zachodniej. W związku z tym przy opracowywaniu kluczowych założeń strategiczno-programowych tego instrumentu polityki mieszkaniowej w Polsce korzystano z już sprawdzonych i prowadzonych od lat rozwiązań w innych krajach Unii Europejskiej [S. Gwoździwicz, D. Prokopowicz, 2016, s. 65]. W kontekście całej UE Polska była jednym z nielicznych krajów, w których do tej pory nie prowadzony był tego typu program. Spośród krajów Unii Europejskiej najbardziej rozwinięte systemy tanich mieszkań czynszowych prowadzone były lub funkcjonują w takich krajach jak Holandia, Austria, Dania, Szwecja, Wielka Brytania i Francja. Jednak nie są to w pełni analogiczne systemy wobec rozwijanego w Polsce programu Mieszkanie Plus. Różnice występują w zakresie zastosowanych w poszczególnych krajach instrumentów, poprzez które realizowana jest pomoc publiczna, ponieważ są to przede wszystkim:

- a) udzielane na preferencyjnych warunkach kredyty bankowe, zwykle nisko oprocentowane,
- b) uproszczenia, ułatwienia w systemie fiskalnym, w tym ulgi podatkowe i gwarancje,
- c) budowanie mieszkań na obszarach należących do Skarbu Państwa oraz włączanie działek budowlanych do systemów budowy mieszkań czynszowych i komunalnych po cenach niższych od rynkowych lub bezpłatnie.

Program Mieszkanie Plus z jednej strony został zaprojektowany jako odpowiedź na potrzeby społeczne i ekonomiczne rynku mieszkaniowego w Polsce. Potrzeby te zdeterminowane są głównie strukturą społeczną i specyfiką rozwoju polskiej gospodarki. Z drugiej strony program Mieszkanie Plus wzorowany jest wieloletnim doświadczeniem implementacji podobnych rozwiązań wielu innych europejskich krajów, w tym m.in. podobnych programów polityki mieszkaniowej prowadzonych w takich krajach jak Niemcy, Francja, Holandia, Dania czy Szwecja.

Jednym z europejskich krajów, które już w latach 60. podjęło się realizacji ambitnego, inwestycyjnego programu polityki mieszkaniowej była Szwecja. Realizowany wówczas od połowy lat 60. do połowy lat 70. ubiegłego wieku Miljonprogrammet, tj. program miliona mieszkań pozwolił znacząco ograniczyć problem niskiej dostępności mieszkań. Wynikiem prowadzonego przez dekadę wspomnianego Miljonprogrammet udało się w Szwecji znacząco poprawić kwestię dostępności mieszkań poprzez zwiększenie zasobów mieszkaniowych aż o jedną trzecią. W ten sposób zmniejszono przeludnienie w szwedzkich mieszkaniach z poziomu 35 proc. do zaledwie 5 proc. W Polsce, według danych Eu-

Prof. Dr hab. Anna Gołębiowska

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7644

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 305-316

rostatu, współczynnik przeludnienia mieszkań przekraczał w końcu 2016 roku 44 proc., przy średniej w Unii Europejskiej na poziomie 17 proc [Mieszkanie Plus w pytaniach i odpowiedziach, 2016, s. 3].

Obecnie funkcjonujące w innych krajach programy typu Mieszkanie Plus wspomagają rozwój społecznego budownictwa czynszowego głównie poprzez instrumenty nisko oprocentowanych kredytów. Pomoc publiczna realizowana poprzez dopłaty do odsetek kredytów oraz gwarancje występuje m. in. w takich krajach jak Francja, Wielka Brytania, Dania, Finlandia, Austria, Irlandia i Belgia [Mieszkanie Plus w innych krajach Unii Europejskiej, 2017]. W większości krajów Zachodniej Europy globalny kryzys finansowy z 2008 roku wymusił ograniczenie stosowanej pomocy publicznej w programach wsparcia społecznego budownictwa czynszowego. W związku z tym redukcji poddano różne bezzwrotne formy subwencjonowania budownictwa mieszkaniowego, natomiast rozwijane były instrumenty preferencyjnego oprocentowania kredytów. Jednak mimo kryzysu finansowego skala pomocy publicznej w rozwiniętych krajach Europy Zachodniej w zakresie finansowania społecznego budownictwa czynszowego pozostała nadal znacząca. Z drugiej strony skala negatywnych ekonomicznie zjawisk związanych z kryzysem finansowym była w tych krajach tj. w Europie Zachodniej i w Skandynawii znacznie mniejsza niż w krajach południa Europy, w których zastosowano znacznie większe redukcje wydatków budżetowych na cele społeczne.

W większości krajów UE, w których rozwijane są systemy wsparcia społecznego budownictwa czynszowego w ramach pomocy publicznej coraz częściej finansowanie prowadzone jest na prywatnym rynku kapitałowym, a państwo dopłaca do odsetek preferencyjnych kredytów lub stosowa-

wane jest niższe od rynkowego oprocentowanie również poprzez państwowe lub samorządowe gwarancje publiczne [Mieszkanie Plus w innych krajach Unii Europejskiej, 2017].

3. Realizacja programu Mieszkanie Plus w 2017 roku

Program Mieszkanie Plus zaplanowany został jako jeden z kluczowych inwestycyjnych filarów prorozwojowej strategii gospodarczej rządu określanej jako „Plan na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju” wicepremiera, ministra finansów i rozwoju Mateusza Morawieckiego. W związku z tym program Mieszkanie Plus jest również głównym inwestycyjnym programem polityki mieszkaniowej, której kluczowe strategiczno-programowe założenia zostały zdefiniowane we wrześniu 2016 roku w unormowanym prawnie dokumencie określonym jako Narodowy Program Mieszkaniowy [Narodowy Program Mieszkaniowy, 2016].

Pod koniec 2016 roku zgodnie z inwestycyjnymi założeniami Narodowego Programu Mieszkaniowego rząd zaplanował na 2017 rok rozpoczęcie budowy mieszkań w ramach programu Mieszkanie Plus na obszarach zasobów gruntów i nieruchomości Skarbu Państwa ulokowanych w co najmniej kilkunastu gminach w Polsce [Mieszkanie Plus w pytaniach i odpowiedziach, 2016, s. 7-9]. W trakcie zorganizowanej w maju 2017 roku przez Bank Gospodarstwa Krajowego Nieruchomości S.A. konferencji ogłoszono, że zgodnie z planami rządu na koniec 2017 roku w budowie będzie już około 10 tys. mieszkań w ramach podjętych już programów inwestycyjnych programu Mieszkanie Plus. Zapowiedź ta oznacza znaczące przyśpieszenie realizacji programu w II połowie 2017 roku, ponieważ w lipcu 2017 roku w budowie

Prof. Dr hab. Anna Gołębiowska

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7644

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 305-316

było zaledwie 1200 mieszkań w skali kraju [B. Pawlak, 2017, s. 4].

Na początku listopada podpisane zostały porozumienia, zgodnie z którymi Krajowy Zasób Nieruchomości będzie miał dostęp do bazy nieruchomości przekazanych na rzecz programu Mieszkanie Plus przez Poczta Polską i Polskie Koleje Państwowe [Program Mieszkanie Plus wkracza w kolejny etap, 2017].

Według danych z listopada ponad 70 miast w Polsce zgłosiło swój akces przystąpienia do programu Mieszkanie Plus. Od grudnia 2016 roku liczba planowanych lokalizacji budowy mieszkań, które przekazywane są do Krajowego Zasobu Nieruchomości i spełniają wymagane standardy sukcesywnie wzrasta. Grunty te charakteryzują się tym, że nie należą do najdroższych lokalizacji, jednak są zwykle dobrze skomunikowane [Miasta w Programie Mieszkanie Plus, 2017].

Zgodnie ze stanowiskiem Ministerstwa Rozwoju zwiększenie liczby dostępnych mieszkań to jeden z najważniejszych celów Narodowego Programu Mieszkaniowego. Według danych z października 2017 roku inwestycje budowlane rozpoczęły się już w kilku miastach w Polsce m.in. były to następujące budowy [K. Kwiatek, 2017]:

- a) 170 nowoczesnych mieszkań na wynajem w Gdyni,
- b) 215 mieszkań w Wałbrzychu,
- c) 329 mieszkań w Pruszkowie,
- d) 406 mieszkań w Toruniu,
- e) 138 w Tomaszowie Mazowieckim.

Wcześniej zainaugurowane zostały inwestycje budowy 186 mieszkań czynszowych w Białej Podlaskiej i 366 mieszkań w Jarocinie. Łącznie w przygotowaniu docelowo na koniec 2017 roku jest ponad 10 tys. mieszkań, z czego ponad 1,2 tys. była już w budowie w

połowie 2017 r. W połowie 2017 roku Ministerstwo Rozwoju podało następujące kluczowe dane przedstawiające stan realizacji programu Mieszkanie Plus [Już ponad 1,2 tys. mieszkań w budowie w ramach Mieszkania Plus, 2017]:

- a) 10 000 mieszkań w przygotowaniu na podstawie zawartych porozumień i podpisanych listów intencyjnych, po trzech kwartałach 2017 roku potencjał inwestycyjny trzykrotnie większy niż w przypadku największych polskich deweloperów,
- b) 1 200 mieszkań w budowie, zarówno w dużych jak i mniejszych miastach, w tym na obszarach, na których nie były prowadzone inwestycje mieszkaniowe,
- c) 2 mld zł wartości inwestycji budowy mieszkań,
- d) aktywizacja rozwoju całej polskiej gospodarki, głównie w segmencie małych i średnich przedsiębiorstw, w tym oferujących innowacyjne produkty i rozwiązania.

Wnioski

Zrealizowanie programu Mieszkanie Plus przeprowadzone zgodnie z obecnymi zamierzeniami rządu powinno w perspektywie do 2030 roku znacząco przybliżyć Polskę do standardów krajów Europy Zachodniej pod względem dostępności mieszkań dla obywateli, mieszkań pod wynajem i własnościowych [M. Jewdokimow 2011, s. 74]. Poza tym biorąc pod uwagę specyfikę sektora mieszkaniowego pojawią się kolejne, realne impulsy aktywizacji polskiej gospodarki, ponieważ sektor budowlany, mieszkaniowy to jeden z najistotniejszych koniunkturalnych sektorów w gospodarkach. Zgodnie z zaplanowanymi celami prorozwojowej polityki społeczno-gospodarczej obywatele w perspektywie kolejnych lat powinni zacząć odczuwać poprawę

Prof. Dr hab. Anna Gołębiowska

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7644

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 305-316

życia w Polsce i ilość młodych, wykształconych Polaków, którzy wyjeżdżają za granicę szukać godnych warunków życia powinna wreszcie zacząć znacząco spadać.

W związku z powyższym zaprojektowana również na kolejne lata realizacja programu Mieszkanie Plus ma być nie tylko realnym wsparciem dla średniozamożnych rodzin w ramach polityki mieszkaniowej, ale również ma być to także znaczący impuls prorozwojowy dla lokalnych, regionalnych gospodarek samorządowych. Poza tym jeżeli skala realizacji programu Mieszkanie Plus będzie znacząco rosła w kolejnych latach wówczas program ten stanie się istotnym determinantem aktywizującym procesy gospodarcze w ujęciu krajowym. W związku z tym możliwe jest stworzenie kluczowego instrumentu interwencjonizmu państwowego aktywizacji wzrostu gospodarczego kraju w kolejnych latach przy sukcesywnie rosnącym angażowaniu prywatnych przedsiębiorstw prowadzących działalność deweloperską budowy osiedli mieszkaniowych reprezentujących sektor komercyjny polskiej gospodarki [D. Prokopowicz 2010b, s. 52.]. Już w końcówce 2016 roku w strategicznych założeniach Narodowego Programu Mieszkaniowego przyjęto, że docelowo, w kolejnych latach

inwestycje budowlane prowadzone w ramach programu Mieszkanie Plus realizowane będą na zasadach komercyjnych, w warunkach rynkowych i bez angażowania pieniędzy podatników.

Biorąc pod uwagę możliwości finansowe obywateli w Polsce szczególnie istotnym jest to, że lokale mieszkalne na wynajem z możliwością dojścia do własności, jakie powstaną we wskazanych przez poszczególne gminy lokalizacjach, będą się charakteryzowały umiarkowanymi poziomami opłat czynszowych, dostępnymi także dla słabiej uposażonych ekonomicznie rodzin.

Podsumowując program Mieszkanie Plus zgodnie ze strategiczno-programowymi założeniami Narodowego Programu Mieszkaniowego ma za zadanie przede wszystkim poprawić sytuację materialno-ekonomiczną młodych polskich rodzin, dla których uzyskanie mieszkania o odpowiednim standardzie będzie stanowiło podstawę do podjęcia decyzji o posiadaniu większej liczby dzieci. Jest to więc także program korelujący się bezpośrednio ze strategiczno-programowymi celami innych obecnie realizowanych programów polityki prorodzinnej w Polsce.

Bibliografia

1. Bywalec C. (2012), *Ekonomika i finanse gospodarstw domowych*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
2. Domańska-Szaruga B. (2015), *Wybrane aspekty wykluczenia kredytowego w świetle założeń zrównoważonego rozwoju* (w:) T. Borys, P. Rogala (red.), *Zrównoważony rozwój organizacji – aspekty społeczne*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego.
3. Gwoździewicz S., Prokopowicz D. (2016), *Globalization and the process of the system and normative adaptation of the financial system in Poland to the European Union standards* (w:) *Globalization, the State and the Individual*, "International Scientific Journal", Free University of Varna "Chernorizets Hrabar", Chayka, Varna, Bułgaria, Varna 2016, nr 1(9) 2016.
4. Jewdokimow M. (2011), *Zmiany społecznych praktyk zamieszkiwania*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.

Prof. Dr hab. Anna Gołębiowska

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7644

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 305-316

5. *Już ponad 1,2 tys. mieszkań w budowie w ramach Mieszkania Plus*, 3.07.2017, <http://telewizjarepublika.pl/juz-ponad-12-tys-mieszkani-w-budowie-w-ramach-mieszkania-plus,50775.html> [dostęp: 3.09.2017].
6. Kwiatek K. (2017), *Mieszkanie Plus. Informator. Serwis informacyjny. Mieszkanie+*, witryna internetowa "Narodowy Program", 23.10.2017, <https://narodowyprogram.pl/narodowy-program-mieszkaniowy/mieszkanie-plus/#zdolno%C5%9B%C4%87%20czynszowa> [dostęp: 10.11.2017].
7. *Miasta w Programie Mieszkanie Plus*, 7 listopada 2017, <http://mieszkaniplus.com> [dostęp: 10.11.2017].
8. *Mieszkanie Plus w pytaniach i odpowiedziach*, BGK Nieruchomości S.A., Warszawa, grudzień 2016.
9. *Mieszkanie Plus w innych krajach Unii Europejskiej*, portal internetowy „Narodowy Program Mieszkaniowy, Strona informacyjna programów Mieszkanie Plus, MDM”, 27.01.2017, <https://narodowyprogram.pl/indywidualne-konta-mieszkaniowe/indywidualne-konto-mieszkaniowe> [dostęp: 3.09.2017].
10. *Mieszkanie Plus staje się rzeczywistością. 186 mieszkań w budowie*, portal internetowy „Telewizja Republika”, 22 maja 2017, <http://telewizjarepublika.pl/quotmieszkanie-plusquot-staje-sie-rzeczywistoscia-186-mieszkani-w-budowie,48890.html> [dostęp: 3.09.2017].
11. Morel N., Palier B., Palme J. (2015), *Polityka społeczna jako inwestycja*, Warszawa: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. J. Korczaka.
12. *Narodowy Program Mieszkaniowy*, Ministerstwo Infrastruktury i Budownictwa, Załącznik do uchwały nr 115/2016 Rady Ministrów z dnia 27 września 2016 r., wrzesień 2016.
13. *Narodowy Program Mieszkaniowy*, portal internetowy „Ministerstwa Infrastruktury i Budownictwa”, 25.05.2017, <http://mib.gov.pl/2-NPM.htm> [dostęp: 3.09.2017].
14. Pawlak B. (2017), *XIII Konferencja BGK dla JST. Mieszkalnictwo*, Prezentacja przedstawiona podczas Seminarium, BGK Nieruchomości S.A., Warszawa, maj 2017, s. 4, www.bgkn.pl [dostęp: 3.09.2017].
15. *Podstawowe informacje o rozwoju demograficznym Polski do 2013 roku* (2014), Raport Głównego Urzędu Statystycznego, Warszawa: Wydawnictwo GUS.
16. *Program Mieszkanie Plus wkracza w kolejny etap*, witryna internetowa Ministerstwa Infrastruktury i Budownictwa, 7.11.2017, https://mib.gov.pl/2-514324a4ec938-1798117-p_1.htm [dostęp: 10.11.2017].
17. *Programy (w:)* Portal internetowy „Ministerstwa Infrastruktury i Budownictwa”, 22.12.2015, <http://mib.bip.gov.pl/budownictwo/programy.html> [dostęp: 3.09.2017].
18. Prokopowicz D. (2010a), *Komu kredyt, jakie zabezpieczenia (w:)* „Przedsiębiorstwo przyszłości”. Kwartalnik Wyższej Szkoły Zarządzania i Prawa im. Heleny Chodkowskiej. Warszawa, Nr 4 (5) 2010, październik 2010, Rok wyd. II, s. 50-61.
19. Prokopowicz D. (2010b), *Wpływ globalnego kryzysu rynków finansowych na koniunkturę polskiej gospodarki (w:)* Zeszyty Naukowe Almamer Szkoła Wyższa z siedzibą w Warszawie, (Ekonomia). Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej Almamer, nr 4 (61) 2010.
20. Prokopowicz D. (2016), *Social and economic determinants of the processes of economic globalization that shape the development of the banking system in Poland (w:)* *Globalization, the State and the Individual*, “International Scientific Journal”, Free University of Varna “Chernorizets Hrabar”, Chayka, Varna, Bułgaria, Varna 2016, nr 2(10) 2016.
21. Prokopowicz D. (2017), *Sytuacja materialno-ekonomiczna gospodarstw domowych w Polsce oraz znaczenie wprowadzenia programu "Rodzina 500 Plus" w ramach kompleksowej prorodzinnej polityki społecznej [w:]* "Uniwersyteckie Czasopismo Socjologiczne", nr 18(1) 2017, Instytutu Socjologii Wydziału Nauk Historycznych i Społecznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe UKSW.

Prof. Dr hab. Anna Gołębiowska

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7644

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 305-316

22. *Rodzina 500+, pod jakimi warunkami program ma szansę na sukces?*, Raport Instytutu Innowacji Społecznych im. Janusza Korczaka, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. J. Korczaka, Warszawa 2015.
23. Soboń (2017), Samorządy i inwestorzy prywatni kluczem do sukcesu Mieszkania Plus, portal internetowy „Radio Lublin”, 20.06.2017, <http://radio.lublin.pl/news/artur-sobon-samorzady-i-inwestorzy-prywatni-kluczem-do-sukcesu-mieszkania-plus> [dostęp: 3.09.2017].
24. Topolewska M. (2016), *500+ krok po kroku Rewolucja w świadczeniach*, Warszawa: Wydawnictwo Infor Biznes.
25. Uchwała nr 115/2016 Rady Ministrów z dnia 27 września 2016 r. w sprawie przyjęcia Narodowego Programu Mieszkaniowego.

Prof. Dr hab. Anna Gołębiowska
PhD Dariusz Prokopowicz
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7644

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 305-316

V. Sociology and Pedagogy

V. Socjologia i Pedagogika

PhD Dariusz Prokopowicz

*Institute of Sociology, Faculty of History and Social Sciences,
Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw
(Warsaw, Poland)
darprokop@poczta.onet.pl*

**THE QUESTION OF THE SECURITY OF FACILITATING, COLLECTING
AND PROCESSING INFORMATION IN DATA BASES OF SOCIAL
NETWORKING**

**KWESTIA BEZPIECZEŃSTWA UDOSTĘPNIANIA, GROMADZENIA
I PRZETWARZANIA INFORMACJI W BAZACH DANYCH PORTALI
SPOŁECZNOŚCIOWYCH**

**ВОПРОС О БЕЗОПАСНОСТИ ОБМЕНА, КОЛЛЕКЦИИ И ОБРАБОТКИ
ИНФОРМАЦИИ В ОСНОВЕ ДАННЫХ СОЦИАЛЬНЫХ ПОРТАЛОВ**

Abstracts

In recent years, The number of companies that have been collecting personal information for marketing purposes has grown. Then, they have been reselling it to other companies, banks, institutions. In this way, enterprises, financial and public institutions create huge collections of nonpublic data that are valuable information for taking marketing enterprises. By targetting appropriately profiled product and service offer at a selected group of receivers; trading partners and potential clients, a greater effectiveness used in the marketing strategy is achieved suitably Thereupon, multifaceted and informational personal data base, which are built in institutions, enterprises and social networking sites, become a valuable source of informaton used for the marketing purposes. The development of information processing and dissemination techniques through the Internet is determined by the many conveniences for beneficiaries, customers and users of services offered by the Internet. On the other hand, the development of information technologies on the Internet carries the risk of loss or theft of information by an unauthorized entities. The process of facilitating information online generates a number of threats related to identity theft, capturing nonpublic data by hackers, and accomplishing conversion of funds in the electronic system banking. In response to these threats, specific entities expand security systems for remote facilitating of information and making transactions via the Internet.

Keywords: *Internet, social networking sites, internet companies, technology companies, information facilitating, website, internet server, information service, cyberspace.*

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: [10.5604/01.3001.0010.7645](https://doi.org/10.5604/01.3001.0010.7645)

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 319-330

Streszczenie

W ostatnich latach rośnie liczba firm, które zbierają dane osobowe w celach marketingowych a następnie je odsprzedają innym firmom, bankom, instytucjom. W ten sposób przedsiębiorstwa, instytucje finansowe i publiczne tworzą ogromne zbiory danych niejawnych stanowiące wartościową informację na potrzeby podejmowanych przedsięwzięć marketingowych. Poprzez kierowanie stosownie sprofilowanej oferty produktowej lub usługowej do ściśle wyselekcjonowanej grupy odbiorców, kontrahentów, segmentu docelowego potencjalnych klientów uzyskuje się większą skuteczność zastosowanej strategii marketingowej podczas kampanii reklamowych. W związku z tym budowane w instytucjach, przedsiębiorstwach, w tym także w internetowych portalach społecznościowych rozbudowane wieloaspektowo i informacyjnie bazy danych osobowych stają się cennym zasobem informacji wykorzystywanej na potrzeby marketingu. Rozwój technik przetwarzania i udostępniania informacji poprzez Internet zdeterminowany jest wieloma udogodnieniami dla beneficjentów, klientów i osób korzystających z oferowanych przez Internet usług informacyjnych. Z drugiej strony z rozwojem technologii informacyjnych funkcjonujących w Internecie wiąże się także ryzyko utraty bądź kradzieży informacji przez podmioty nieuprawnione. Proces udostępniania informacji poprzez Internet generuje wiele zagrożeń związanych z przestępstwami kradzieży tożsamości, przechwytywania przez hakerów danych niejawnych oraz dokonywania malwersacji środków pieniężnych w systemach elektronicznej bankowości. W odpowiedzi na te zagrożenia poszczególne podmioty rozbudowują systemy bezpieczeństwa zdalnego udostępniania informacji oraz dokonywanych transakcji realizowanych za pośrednictwem Internetu.

Słowa kluczowe: Internet, portale społecznościowe, firmy internetowe, firmy technologiczne, udostępnianie informacji, strona internetowa, serwer internetowy, serwis informacyjny, bezpieczeństwo w cyberprzestrzeni.

Аннотация

В последние годы растет число компаний, которые собирают персональные данные в маркетинговых целях, а затем продают их другим компаниям, банкам и учреждениям. Таким образом, предприятия, финансовые и государственные учреждения создают огромные коллекции секретных данных, предоставляя ценную информацию для нужд маркетинговых предприятий. Получая надлежащим образом профилированный продукт или предложение услуг тщательно отобранной группе получателей, подрядчиков, целевого сегмента потенциальных клиентов, повышается эффективность маркетинговой стратегии, применяемой во время рекламных кампаний. В связи с этим базы данных, созданные в учреждениях, предприятиях, включая сайты социальных сетей, многогранную и информативную базу данных, становятся ценным ресурсом информации, используемой в маркетинговых целях. Разработка методов обработки и обмена информацией через Интернет определяется многими возможностями для бенефициаров, клиентов и людей, использующих информационные услуги, предлагаемые Интернетом. С другой стороны, развитие информационных технологий, функционирующих в Интернете, также сопряжено с риском потери или кражи информации со стороны несанкционированных лиц.

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7645

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 319-330

Процесс предоставления информации через Интернет создает множество угроз, связанных с кражей личных данных, хакеров, загроможденных секретными данными, и денежных растрат в электронных банковских системах. В ответ на эти угрозы отдельные организации разрабатывают системы безопасности для удаленного обмена информацией и транзакциями, осуществляемыми через Интернет.

Ключевые слова: Интернет, социальные сети, интернет-компании, технологические компании, обмен информацией, веб-сайт, веб-сервер, информационный сервис, безопасность в киберпространстве.

Introduction

In recent years, the role of improving the logistics and security of information systems have been increasing together with the development of acquisition techniques, and the multicriterial processing of information accumulated in the constantly growing online data bases of social networking sites, where citizens share information sometimes even very personal. In addition, the number of companies that collect personal information for marketing purposes and then resell it to other companies, banks, institutions is increasing. Increasingly, the collection of personal data is not limited to basic information such as name, gender and age, but also refers to other categories of private information pertaining to particular citizens such as shopping preferences, interests, place of work, income level etc. [S. Gwoździewicz 2014, s. 73]. This way companies, financial and public institutions create huge collections of nonpublic data composing valuable information for the need of marketing enterprises. By directing an appropriately defunct product or service offer at a strictly targeted audience, trading partners and at the segment of potential customers, it is more effective to achieve the greater effectiveness used in strategy marketing during advertising campaigns. Advertising campaigns conducted in this way generate a significant reduction of the costs of necessary marketing activities, in the situation of targeting this offer at a strictly defined segment of prospective purchasers [J.

Sarnowski, D. Prokopowicz 2015, s. 137].

Therefore, expanded multiperspectively and informationally data bases, built in institutions, enterprises and also in social networking sites, become a valuable resources of information used marketing. Data bases of personal details, which grows informatively and measurably valuably, enforce sustaining their expenditures on entities to ensure the required level of security. In case of Internet companies, including social networking sites, Internet- hosting companies, web sites and e-mail services, telecoms, public institutions with an electronic access to profiled services and electronic agencies of banks and other financial institutions, there is a significant risk of an unauthorized access to personal data by hackers working on commission of companies and competing institutions [S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz 2016a, s. 229-230]. The growing number of these types of nonpublic databases created by entities also active on the Internet and the ever-expanding range of information collected in data bases may generate an increase of the risk of announcing citizen's personal data on the Internet [D. Prokopowicz 2009, s. 65]. Thereupon, entities maintaining and extending this type of databases, are forced to spend more on improving the technical security of nonpublic data in order to reduce the potential of appearing categories named above such as: the risk of loss, theft or announcing of personal data on the Internet.

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7645

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 319-330

1. Information security in the context of developing social networking sites

In economic systems of highly developed and developing countries, both business entities and the sector of public institutions play a particularly important role in meeting the needs of the society and indirectly the whole economy. After more than a quarter-century of the development of the Polish economy in the market conditions and processes of adapting to the European Union system standards, one of the spheres of public services offered in Poland is fulfilling the information needs of citizens [D. Wociór red. 2016, s. 48]. Decision-making processes indirectly influence on the pace of the socio-economic development of the country in enterprises and in the sector of public institutions such as financial management [M. Muchacki 2014, s. 27].

As a result, in recent years, new categories of the ITC system's risk on the Internet have emerged as a derivative of the rapidly growing and continuously growing large collections of the nonpublic data generated by companies offering specific products or services to Internet users. For several years, this type of data warehouse have functioned as a collection of information defined as Big Data and so called. Clouds computing. Facebook, Twitter, Instagram, YouTube, and other networking sites are currently having the largest data collection of this type about the Internet users. Because each of these commercial entities creates their own database about the Internet users, hence so called sensitive data bases about users are being stored now in many places in the global network [M. Górka red. 2014, s. 93]. Internet corporations acting globally, offer Internet users free use of their services, including social networking platforms [S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz 2016c, s. 82-83]. They also create special

software programs called robots that analyze available information about particular users and collect personal information for marketing purposes. Probably a small fraction of the Internet users know how far this commercialized surveillance carried by the Internet companies has taken place. The activity of these entities increases the potential scale of risk associated with the possible decrease of the security of nonpublic information collected in electronic databases and transferred via ICT systems [M. Matuszek 2015, s. 112].

Unfortunately, under Polish conditions, there are not so much verified and confirmed quantitative data in terms of effective hackers attacks performing on other's entities IT systems via the Internet [A. Dmowski, D. Prokopowicz 2006, s. 77-78]. Wróbel quotes that the question of the legal responsibility is related to the issues of the security information systems and the information resources are included in these systems. It has already been significantly described by American researchers. On the other hand, in Poland, this issues is not still undertaken in researches, what is connected with a limited resource of analytic data [P. Wróbel 2014, s. 186-187]. On the basis of researches done in Western countries, a relatively high level of information leakiness of ICT systems has been demonstrated. According to the 2011 Websense Research report drawn up on the basis of 2,000 different types of economic entities and institutions operating in the US, Canada, Britain, and Australia employing at least 250 computer users in the period of one year, there have been many worrying events that may suggest many gaps in security systems and in procedures developed erroneously. In 37% of the surveyed entities, the employee contributed to the loss of certain nonpublic information and data that could result or resulted in advert events for some entity. In

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: [10.5604/01.3001.0010.7645](https://doi.org/10.5604/01.3001.0010.7645)

Wydanie: *International Journal of New Economics and Social Sciences* 2017; 2 (6): 319-330

20% of the surveyed organizations nonpublic information was consciously and illegally copied and stolen by employees. They were also stolen from internal IT systems of companies and institutions. Also in 20% of the surveyed entities nonpublic data was sent to social networking sites. Besides, in internal IT systems of 35% surveyed entities there appeared Trojan horses, malicious programs like malware or other types of viruses [*Websense Research Raport*, 2011, s. 11].

2. Global tendency in terms of the security conducted in social networking sites processing and transfer of data

The dynamic development of Internet services accelerated the process of the informational globalization but also created a wider field for hackers and terrorist organizations. Everyday, globally, there arise many new viruses, that are repeatedly capable of attacking the IT systems of many companies, public institutions, banks, and home computers. On the other hand, new securities measures are also created for attacked information systems every day. This type of rivalry does not always take the form of a zero-scoring game [D. Prokopowicz 2016, s. 21-22]. Currently, the legal norms functioning in UE are not fully adequate to the prevailing standards of digitization of offices and enterprises, and the infrastructure of the sensitive branches in the national economy. Energetics, transport, crisis management centers, offices and financial system belong to branches in the economy that are threatened by cyberterrorists attack [A. Dmowski, D. Prokopowicz 2010, s. 326].

In connection with the immigration crisis in Europe and the war in Syria, the media in Europe are dominated by reports suggesting that Islamic fundamentalists are currently responsible for attacks. However,

globally, the sources of terrorist attacks are more diverse, taking into account the nationality, culture and religion that is the culprit of the attacks. As terrorism is more and more concerned with the global medium of the Internet and the phenomenon of cyberterrorism can cause not less negative effects than "traditional" acts of terror, so the global spin of this issues is also important [A. Suchorzewska 2010, s. 19-20]. Analyzes referring to the global approach to terrorism show that Islamic fundamentalism can only be linked to every fifth terrorist attack in recent months. Apart from Islamic fundamentalism, terrorist attacks are still assassinated by different types of neo-Nazi and leftists organizations, groups of separatist and fundamentalist associated with different religious currents. Krzysztof Cieślak, who is an expert of the research centre on Collegium Civitas terrorism, indicated that cyberterrorism took a shot at financial sector, which doesn't need to restrict to hacking on bank accounts. It was during Bank Security Forum that held on 10th May 2016 in Warsaw. The threat of cyberterrorism in regard of bank may be different. So far in the structures of the right public services, teams constituted for the current monitoring of potential threats, including crisis management teams, have changed the nature of the process of controlling and managing potential threats in recent years. Current threats caused by the forces of nature, failures of energy installations and water pipes and other facilities give way to potential terrorist or even cyber terrorist threats [K. Machowski 2016, s. 14].

Therefore, in recent years, new categories of cybersecurity risk of IT systems have emerged as a derivative of the rapidly growing and ever-expanding large data sets about users, customers that are created by economic entities on the Internet. Recently, these large data sets have functioned in the

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7645

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 319-330

so-called data cloud developed on a data warehouse of a given entity. The analysts of this issue predict that the largest collections of data on Internet users are currently had and persistently developed by online companies like Google, Facebook, Twitter, Instagram, YouTube and others. In connection with it, the data of Internet users, including so-called sensitive personal details are currently stored in many locations, on servers of different companies and institutions [M. Górka red. 2014, s. 93]. The largest Internet companies, that offer a free use of social networking sites, create special programs called robots, with the help of which they analyze online data sets and then copy, convert and collect it in their own data warehouses. Probably still, most people on Earth do not know how far this commercialized surveillance of Internet companies has taken place [S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz 2016c, s. 81].

Internet users are generally unaware of the scale of potential use of their personal data by online companies that do marketing business on behalf of other entities. Online companies such as Google, Facebook, Twitter, Instagram, YouTube get the most part of their revenues from advertisings on their social networking sites. On the user's accounts of these social networking sites, there are displayed advertisings appropriately profiled according to the preferences of the user and his personal characteristic [T. Trejderowski 2013, s. 165]. These preferences are sometimes defined by the user at the stage of setting up an account on a given social networking site. Later, while using a particular account, specially created robots will scan preferences of a given user about the areas of interest and the type of content ad they would like to receive [J. Kos-Łabędowicz 2015, s. 52].

In addition, the robots that work on these portals collect certain data about the

user and create multi-faceted personal profiles in databases of the mentioned online concerns. Because the number of users of these portals is not even millions, and even billions are data warehouses secured with the possible latest security techniques and with encryption of data sent on the Internet, including personal data [J. Kosiński 2015, s. 146]. These warehouses are created for the huge resources of information. Most online companies that run a commercial and advertising business, collect data about user's websites by installing in their browsers so called Cookies, ie background programs, that collect data about users of some webpage [S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz 2016c, s. 83-84].

3. The need to improve risk management systems and adjust the legal regulations to the technological progress of online information technologies

In accordance with current legal regulations, Internet users generally know about this trade to be possible, they may or may not have to agree to it at the beginning of the website of the company or institution [K. Machowski 2016, s. 14]. Theoretically, because of the prevalence of this solution, Internet users are more likely to forget or ignore this possibility of deciding on how these cookies work. Consequently, each web user of a global village, more or less consciously, consent to build their digital profile in warehouses of online concerns, other companies and institutions [B. Szaruga-Domańska, D. Prokopowicz 2016].

The most extended personal profiles, also known as avatars of particular online users, are built in data warehouses of online concerns mentioned above. Other important parameters affecting the scope of information generated by an avatar, are the frequency of use of the global network, the scope of information provided, and the

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7645

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 319-330

number and type of browsed pages. It is now assumed that each user of the Internet and in particular a user browsing a wide variety of sites and having an account on social networking sites, has an Internet equivalent- an avatar, whose characteristic is found in databases of the mentioned examples of Internet concerns [A. Gałach, S. Hoc, A. Jędruszczak, P. Kowalik i inni 2015, s. 243].

It is also widely acknowledged that Internet users and users of other news media care for the protection of their privacy, intimacy that is important in everyday existence and in the use of these dynamically developing media. However, the scale of progress made in ICT and in the offer of online companies has depreciated the real opportunities of user privacy of certain online information services available on the Internet. Progress in this area has significantly out-run the technique that should provide privacy protection. The awareness of Internet users is in this respect still negligible. This is because it is in the interest of these Internet concerns who bother to build the most informationally well-formed personal profiles in the form of avatars in their data warehouses [J. Grzywacz 2016, s. 81].

In recent years, collecting information about Internet users for developing information avatars has been facilitated by the next stage of technological development. This next stage of progress in the development of global Internet media is determined by the widespread technology of platforms built in the clouds computing [C. M. Olszak 2014, s. 47], that is data warehouses accumulating huge collections of data with the possibility to process them and with an access to mobile devices. Sometimes there is also the issue of physical distribution of data warehouses in different places of a given country, continent or in a global view. The issue of distributing the components of the data warehouse system is determined by

the security of data storage, the need for data backup and by the mirroring of data warehouses physically located in different parts of the globe. Internet users, thanks to the widespread cloud computing technology, have the convenience of an access to their social networking sites accounts from various mobile devices with the Internet access [A. Krasuski 2012, s. 127].

It is commonly assumed that, in keeping with the needs of most Internet users, the protection of personal data is this domain of human existence in the current digital revolution, which should be also provided by online companies. According to the Basic Law, that is the Constitution, the protection of personal data is one of the fundamental rights of every citizen and also the Internet user. The dynamic advance in technology and in the range of an offer of Internet services have caused a partial erosion of the real operation of this law. This is because either Internet users are not fully aware of avatars built in the warehouses of the Internet concerns or new ICTs no longer allow to reserve the full privacy of citizens in information societies. The Internet companies such as Google, Facebook, Twitter, Instagram, and YouTube collect other data about users of their social networking sites every day [S. Gwoździwicz, D. Prokopowicz 2016c, s. 84-85]. They constantly develop avatars that already existed, this is electronic equivalents of individual citizens and Internet users. How and when will these data be used, except for the current advertising activities of these corporations, unfortunately Internet users do not know [Ł. Libuda 2016, s. 95]. They cannot even know it even if these companies, online companies that own social networking sites, do not know how these constantly growing information collected in data warehouses will be used for 10 years.

As a result, technological advances change the relationships between Internet

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7645

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 319-330

users and personal data owners about individual citizens. When the disclosure of a violation of citizens' right to privacy and to the issue of the institutional protection of personal data, Internet users generally regard it as a lack of action guaranteed in the Constitution. Internet companies justify their collection of personal data about Internet users by consenting citizens to this practice [S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz 2016b, s. 65]. Besides, another institutional element that is to provide the required level of protection of personal data is the adaptation of regulation by law to the normative standards of the European Union, that Poland is a member. Accordingly, the legal norms that exist in Poland concerning the protection of personal data should be adjusted to the regulation of European Union Law and also to the regulation of international law [P. Hołyst, J. Pomykała 2011, s. 13]. So there is the question whether these institutional and legal solutions that currently exist do not contribute to lulling into a false sense of security of Internet users in analyzing the security of nonpublic information, including the personal data collected and used by the Internet companies in a specific way?

Internet users should not forget that the legal protection of personal data as a part of the institutional electronic security system for the collection and transmission of nonpublic information cannot always provide real full protection of information that citizens transmit to individual commercial companies and institutions that are in operation on the Internet. Citizens usually assume that providing security to information is the responsibility of companies and institutions [A. Gałach, A. Jędruszczak, B. Nowakowski 2013, s. 116]. These entities should be obliged to do so, as they control most of the information resources stored in national ICT systems and networks. In addition, domestic and foreign operators offer

their services and products to consumers, so they should provide customers with the protection of their personal data for the purposes of the transaction. The legal norms that should oblige those entities to protect nonpublic data is for example the Law of 16 July 2004, Telecommunication Law and the Law of 18 July 2002 on providing services by electronic means [D. Prokopowicz 2017, s. 94-95].

According to the text of Article 10 (1) of this Act, Internet companies and institutions may not send commercial communication that has not been ordered to individuals with the help of any electronic means of communications. On the basis of legal norms in Poland, it is also forbidden to use teleinformatic systems, techniques and devices without the consent of the user of these systems for marketing purposes [D. Wociór red. 2016, s. 68]. The ban also applies to the use by commercial operators of automatic calling systems created for the purposes of doing direct marketing business if the final user hasn't agreed with it. These regulations provide the most elementary level of protection for nonpublic data while realizing certain commercial and financial transactions, but they may be insufficient towards the perpetual advance in teleinformatic technology used by Internet service providers, and especially those that usually offer cost-free usage of social networking services [A. Buss 2008, s. 74].

Therefore, in the dozen or so years, significant progress has been made in electronic data transmission systems, which has been determined mainly by the development of information and communication technology. Technological advance in the fields described above, have also led to the implementation of modern IT solutions in the processes of enterprise management to improve their economic efficiency. Companies operating in Poland in the pursuit of market and business success try to build

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7645

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 319-330

their competitive advantage by implementing new IT solutions to their business. More and more companies and financial institutions use business analysis conducted on their IT platforms for Business Intelligence Solutions.

On these platforms, the information needed for management decision-making processes is constantly updated, archived, categorized and used to develop Business Intelligence analytics reports. Research has shown that Business Intelligence analyses make it easier for managers to perform analysis of large collections of business-related data in real time. Consequently, the opinion that Business Intelligence solutions are becoming more and more useful in the processes of organization management [J. Grzegorek, D. Prokopowicz 2017, s. 224]. In recent years, global Internet corporations, such as Google and Facebook, have been trying to combine Big Data technology, computing data in the cloud computing, creating business intelligence platforms and doing researches and implementation for the creation of an artificial intelligence.

4. Summary

The reconstruction of the SME sector in Poland in the 1990s was an important factor in the context of the effective development of the market economy in Poland. On the other hand, the development of information technology determines the need of tweaking the rules forming the security of electronic transfer of data on the Internet. When the number of Internet users grows quickly, the importance is in improvement of IT systems in the security of transactions, the risk analysis and bearing the costs of the system solutions. It has to maintain the high level of security and the protection of nonpublic data. The issue of improving system security solutions is particularly important in the case of the most common hacker attacks on

online banking systems [B. Domańska-Szarguła 2013, s. 269-270].

In addition, as a result of the growth of transnational capital flows and trade, the share of financial transactions settled electronically also has increased. In addition, as Poland is a member of the European Union, Polish regulations on the security of electronic data transfer and protection of non-public information are adapted to the normative EU standards. This process is also part of the improvement of external regulations by law and is linked to the progressive globalization of financial systems [J. Kosiński 2015, s. 141].

Accordingly, the progressive economic globalization and, therefore, the growing link between the Polish economy and the world, means that the improvement of national regulations concerning the maintenance of a certain level of security of information systems and protection of nonpublic data takes place, among other things, as a process of adapting Polish legislation to European Union regulation [D. Prokopowicz 2012, s. 27]. On the other hand, this is not a factor ensuring a full adequacy of legal norms in relation to the dynamically developing electronic banking offering of financial institutions and services provided by online companies. Currently, it is assumed that the current legal regulations only provide the most elementary level of protection of nonpublic data while processing specific commercial and financial transactions, but may be insufficient with the ever-evolving technology of information and communication technology used by Internet service providers, especially those who usually offer the usage of social networking services without any costs.

In the context of the ongoing digitization of companies, offices and institutions, it is now accepted that, as most Internet users need, the protection of personal data is the domain of human existence that should

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7645

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 319-330

be ensured by the Internet. According to the provisions of the Constitution, the protection of personal data is one of the basic rights of every citizen, and therefore also the right of the Internet user. Perpetual technological advance and services offered by Internet companies have caused a partial eradication of the real operation of this law on Internet users' side [A. Gałach, A. Jędruszczak, B. Nowakowski 2013, s. 121]. This is because either Internet users are not fully aware of avatars built in data warehouses or the new IT technologies no longer allow to keep the full privacy of citizens in information societies.

The above mentioned Internet companies such as Google, Facebook, Twitter, Instagram and YouTube collect data about users of their social networking sites every day. They are constantly developing informative avatars, this is electronic equivalents of individual citizens and Internet users. Unfortunately, the Internet users do not know in what way and when these data will be used except for the current advertising of these companies. They cannot know it even if these companies, online companies that own social networking sites also do not know in what way they will use these constantly growing information collected in data warehouses.

References

1. Buss A., (2008), *Internet Marketing*, Warszawa: Wydawnictwo Longman Pearson Education.
2. Dmowski A., Prokopowicz D., (2006), *Przestępczość elektroniczna i kradzież poufnych informacji – dynamicznie rozwijająca się gałąź szarej strefy* (w:) „Szara strefa gospodarcza w dobie globalizacji” - monografia naukowa, Seria wydawnicza: Konferencje i seminaria nr 19, Publikacja pokonferencyjna dla Konferencji naukowej pt.: „Szara strefa gospodarcza w dobie globalizacji”, Konferencja naukowa w PWSBiA w dniu 06.10.2006 r., Prywatna Wyższa Szkoła Businessu i Administracji w Warszawie, Warszawa 2006, s. 76-96.
3. Dmowski A., Prokopowicz D., (2010), *Rynki finansowe*, Warszawa: Wydawnictwo Centrum Doradztwa i Informacji Difin sp. z o.o.
4. Domańska-Szaruga B., (2013), *Common banking supervision within the financial safety net*, (w:) Raczkowski K., Schneider F. (red.), *The Economic Security of Business Transactions. Management in business*, Oxford: Wydawnictwo Chartridge Books Oxford.
5. Gałach A., Jędruszczak A., Nowakowski B., (2013), *Ochrona danych osobowych, informacji niejawnych i systemów teleinformatycznych w sektorze publicznym*, Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
6. Gałach A., Hoc S., Jędruszczak A., Kowalik P., i inni (2015), *Ochrona danych osobowych i informacji niejawnych w sektorze publicznym*, Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
7. Górka M., red. (2014), *Cyberbezpieczeństwo jako podstawa bezpiecznego państwa i społeczeństwa w XXI wieku*, Warszawa: Wydawnictwo Difin.
8. Grzegorek J., Prokopowicz (2017), *The Application Of The MS EXCEL Program And The Informalized Business Intelligence Analytics Platforms In The Management Of The Enterprises* (w:) "Czasopismo Międzynarodowe Nowa Ekonomia i Nauki Społeczne" – "International Journal of New Economics and Social Sciences" (IJONES), Międzynarodowy Instytut Innowacji Nauka - Edukacja - Rozwój w Warszawie, nr 1 (5) 2017, s. 222-237.
9. Grzywacz J., (2016), *Bankowość elektroniczna w przedsiębiorstwie*, Warszawa: Wydawnictwo SGH.

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7645

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 319-330

10. Gwoździewicz S., Jakubowski J., (2017), The tasks of the national administration within the protection of the Polish Cyberspace [in] PUBLIC MANAGEMENT - "ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ" - Collection is trained in scientific partnership with the Ukrainian Technological Academy - № 2 (7) – May 2017; KB 21596-11496 P; ISSN 2414-0562. Kijów 2017 r. („Public management” - czasopismo naukowe Ukraińskiej Akademii Technologicznej), Kijów 2017 r. str.65.
11. Gwoździewicz S., Prokopowicz D., (2016a), *Bezpieczeństwo bankowości internetowej i uwarunkowania elektronicznego transferu danych w technologii Big Data w Polsce* (w:) V. Vlastimil (red.), "Međunarodni naučni zbornik. Pravo Ekonomija Menadžment I" /Międzynarodowe zeszyty naukowe. Zarządzanie Prawo Gospodarka I/ International scientific books. Right, Economy and Management I/, Wydawnictwo [Izdawca:] Srpsko Razvojno Udruženje /Stowarzyszenie Rozwoju Serbii/ Bački Petrovac 2016, s. 228-252.
12. Gwoździewicz S., Prokopowicz D., (2016b), *Globalization and the process of the system and normative adaptation of the financial system in Poland to the European Union standards* (w:) *Globalization, the State and the Individual*, "International Scientific Journal", Free University of Varna "Chernorizets Hrabar", Chayka, Varna, Bułgaria 9007, Varna 2016, nr 1(9) 2016: 63-75.
13. Gwoździewicz S., Prokopowicz D., (2016c), *Prawno-społeczne determinanty bezpieczeństwa gromadzenia i transferu danych niejawnych w internetowych portalach społecznościowych* (w:) V. Vlastimil (red.), "Međunarodni naučni zbornik. Pravo Ekonomija Menadžment I" /Międzynarodowe zeszyty naukowe. Zarządzanie Prawo Gospodarka I/ International scientific books. Right, Economy and Management I/, Wydawnictwo [Izdawca:] Srpsko Razvojno Udruženje /Stowarzyszenie Rozwoju Serbii/ Bački Petrovac 2016, s. 80-107.
14. Hołyst P., Pomykała J., (2011), *Cyberprzestępczość, ochrona informacji i kryptologii*, (w:) „Prokuratura i Prawo”, nr 1, 2011.
15. Kos-Łabędowicz J.,(2015), *Internet jako źródło informacji w decyzjach nabywczych konsumenta*, Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
16. Kosiński J.,(2015), *Paradygmaty cyberprzestępczości*, Warszawa: Wydawnictwo Difin.
17. Krasuski A.,(2012), *Dane osobowe w obrocie tradycyjnym i elektronicznym. Praktyczne problemy*, Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer.
18. Libuda Ł., (2016), *Era Big Data - zarządzanie ryzykiem z dopalaczem* (w:) "Bank. Miesięcznik Finansowy", nr 6 (278), czerwiec.
19. Machowski K.,(2016), *Hakerzy i terroryści czyli kto zagraża współczesnym bankom* (w:) "Bank. Miesięcznik Finansowy", nr 6 (278), czerwiec 2016.
20. Matosek M.,(2015), *Marketing partnerski w obliczu wielokulturowości* (w:) J. Wróblewski, „Zarządzanie w czasach kryzysu”, Dąbrowa Górnicza: Wydawnictwo WSBI w Dąbrowie Górniczej, rozdział. X.
21. Muchacki M.,(2014), *Cywilizacja informatyczna i Internet. Konteksty współczesnego konsumenta TI*, Warszawa: Wydawnictwo Impuls.
22. Olszak C. M. ,(2014), *Business Intelligence in cloud*, (w:) "Polish Journal of Management Studies", (10) 2014.
23. Prokopowicz D., (2009), *Zagrożenia rozwoju i bezpieczeństwo bankowości elektronicznej* (w:) Zeszyty Naukowe Wyższa Szkoła Zarządzania i Prawa im. Heleny Chodkowskiej w Warszawie. Rok XIV. Nr 1 (30)/2009, s. 60–73.
24. Prokopowicz D., (2012), *Na tle struktur rynkowych Unii Europejskiej* (w:) "Przedsiębiorstwo przyszłości". Kwartalnik Wyższej Szkoły Zarządzania i Prawa im. Heleny Chodkowskiej. Warszawa, Nr 2 (11) 2012, kwiecień 2012, Rok wyd. IV, s. 25-34.
25. Prokopowicz D., (2016), *Social and economic determinants of the processes of economic globalization that shape the development of the banking system in Poland* (w:) *Globalization, the State and the Individual*, "International Scientific Journal", Free University of Varna "Chernorizets Hrabar", Chayka, Varna, Bułgaria 9007, Varna 2016, nr 2(10) 2016, s. 21-22.

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7645

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 319-330

26. Prokopowicz D., (2017), *Bezpieczeństwo udostępniania informacji przez instytucje sektora publicznego oraz transferu danych niejawnych poprzez sieć Internet* (w:) A. Gołębiowska, B. Zientarski (red.), „Ponowne wykorzystywanie informacji sektora publicznego w administracji”, Senat Rzeczypospolitej Polskiej, Kancelaria Senatu, Warszawa 2017, s. 91-114.
27. Sarnowski J., Prokopowicz D., (2015), *Zastosowanie innowacji marketingowych w przedsiębiorstwach w Polsce* (w:) M. Sitek, T. Graca (red.), "Nowe wyzwania dla Europy XXI wieku w dziedzinie zarządzania i edukacji", wydanie pokonferencyjne, Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi w Józefowie, Józefów 2015, s. 135-156.
28. Suchorzewska A., (2010), *Ochrona prawna systemów informatycznych wobec zagrożenia cyberterroryzmem*, Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
29. Szaruga-Domańska B., Prokopowicz D., (2016), *Ochrona transferu danych osobowych w cyberprzestrzeni* (w:) „Secretum. Służby specjalne, bezpieczeństwo i informacja”, Instytut Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Oficyna Wydawnicza RYTM w Warszawie, nr 2 (2016).
30. Trejderowski T., (2013), *Kradzież tożsamości. Terroryzm informatyczny*, Warszawa: Wydawnictwo Eneteia.
31. *Websense Research Raport*, (2011), s. 11, (www.websense.com).
32. Wociór D., red. (2016), *Ochrona danych osobowych i informacji niejawnych z uwzględnieniem ogólnego rozporządzenia unijnego*, Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
33. Wróbel P., (2014), *Komunikacja elektroniczna. Zagrożenia i ich skutki dla organizacji*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7645

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 319-330

PhD Svitlana Sytnyakovska

*Department of Social Technologies
Zhytomyr Ivan Franko State University, Ukraine
hng@ukr.net*

**INNOVATIVE MODEL OF FUTURE SOCIAL SPECIALISTS TRAINING
ON A BILINGUAL BASIS**

**INNOWACYJNY MODEL KSZTAŁCENIA PRZYSZŁYCH SPECJALISTÓW
PRACY SOCJALNEJ NA ZASADZIE DWUJĘZYCZNOŚCI**

**ИННОВАЦИОННАЯ МОДЕЛЬ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ
СПЕЦИАЛИСТОВ СОЦИАЛЬНОЙ СФЕРЫ НА БИЛИНГВАЛЬНОЙ
ОСНОВЕ**

Abstract

In the article the model of bilingual training of future social sphere specialists is presented. It was designed taking into account all the components of bilingual professional competence such as: purpose, content and activity, based on general and special educational principles, general didactic and innovative forms of training, the latest and classical teaching methods, using specific means of training, including goals and objectives of bilingual education. We provided a model of bilingual training of future social sphere specialists on which training occurs in four stages: covering, additional, parity, evolutionary and based on the personal-motivated, subject-linguistic, cognitive-operated and evaluated-reflexive components, and a certain level of bilingual professional competence is achieved (adoptive, additive, equal or evolutionary) in future social sphere specialists.

Key words: *bilingual education, bilingual professional competence, educational process.*

Streszczenie

W artykule został przedstawiony model kształcenia dwujęzycznego przyszłych specjalistów w sferze pracy socjalnej. Model został stworzony w oparciu o wszystkie składniki strukturalne zawodowych kompetencji dwujęzycznych (cel, treść i działalność), wynikające z ogólnych i specjalnych zasad nauczania, ogólnych i innowacyjnych form organizacji procesu nauczania, z nowoczesnych i klasycznych metod nauczania z wykorzystaniem specyficznych środków, w tym celów i zadań kształcenia dwujęzycznego. Według prezentowanego modelu kształcenie specjalistów odbywa się na czterech etapach (wprowadzającym, uzupełniającym, parytetowym i ewolucyjnym) na podstawie składników mo-

PhD Svitlana Sytnyakovska

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7646

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 331-340

tywacji osobistej oraz szeregu innych (przedmiotowo-językowym, poznawczo-operacyjnym, ewaluacyjnym i refleksyjnym). W rezultacie przyszły specjalista pracy socjalnej osiąga pewien poziom zawodowej kompetencji dwujęzycznej (adaptacyjny, addytywny, równoprawny czy ewolucyjny).

Słowa kluczowe: edukacja dwujęzyczna, zawodowe kompetencje dwujęzyczne, proces edukacyjny.

Аннотация

В статье представлена модель двуязычного обучения будущих специалистов социальной сферы. Она была разработана с учетом всех компонентов двуязычной профессиональной компетентности, таких как: цель, содержание и деятельность, основанные на общих и специальных образовательных принципах, общих дидактических и инновационных формах обучения, новейших и классических методах обучения, с использованием специальных средств, включая цели и задачи двуязычного образования. Мы представили модель двуязычного обучения будущих специалистов социальной сферы, обучение которой происходит в четыре этапа: начальном, дополняющем, паритетном, эволюционном и основанное на личностно-мотивированном, субъектно-лингвистическом, когнитивно-управленческом и оценочно-рефлексивном компонентах, а также определением уровня двуязычной профессиональной компетентности: адоптивный, аддитивный, равный или эволюционный у будущих специалистов социальной сферы.

Ключевые слова: двуязычное образование, двуязычная профессиональная компетентность, образовательный процесс.

Statement of the problem in general outlook and its connection with important scientific and practical task.

The last decade is characterized by rapid changes in modern system of training specialists by higher educational institutions. The creation of the EU and the choice of our state the pursue integration vector of foreign policy towards this union of European states, are real conditions for further comprehensive, thorough social, educational and scientific development of the citizens of the Ukrainian state.

Taking into account the current global trend towards bilingual training, which proved its necessity and effectiveness (in most Universities of Latin America, European and Asian countries the study is conducted on bilingual basis (native

language and English)), there is a tendency in all spheres, including educational, towards establishing a common language of communication, and thus learning.

Socio-cultural, geopolitical and economical reasons influenced the fact that the language of international communication became English. The relevance of bilingual education (native language - English) is also due to the attraction of Ukrainian educational sphere towards international principles of education, in which a student should not have a huge amount of abstract knowledge, as it was in Soviet times, but vice versa the knowledge must be strong, but highly specialized, and the main task of the university is to train future expert to use this knowledge and skills in a changing, dynamic and volatile environment, be capable of and ready for professional adaptation.

PhD Svitlana Sytnyakivska

Опубликованы: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7646

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 331-340

It becomes possible only in case of bilingual education of future professionals, because we are talking about education in the 21st century, i.e. the period of globalization, integration, when borders between countries are erased and a specialist, if he is highly professionalized and has a knowledge of a professional foreign language can work not only in a native country, but anywhere in Europe and even the world. Given the above reasons we believe it is appropriate to teach special (professional) subjects bilingually (Dzikięlewska Z., 2002).

Analysis of latest research where the solution of the problem was initiated.

It should be noted that the general theoretical foundations of bilingualism were studied by W. Mackey, J. Fishman, E. Vereshchagin, N. Mikhailov, M. Pevzner, J. Thurman. The linguistic aspect revealed in the works of L. Bloomfield, W. Vaynrayh. Sociolinguistic aspects examined V. Bondaleto, V. Vaynrayh, psychological – M. Imedadze, E. Peel, sociological – B. Spolsky, B. Stoltin, cultural aspect – V. Safonov, Y. Sorokin, J. Sharodo, methodical aspect – R. Bayer, L. Koshkurevych, D. Mon (Vereshchagin E. M., 1969; Fishman, J.A., 1976; Kloss H., 1997; Mackey, W.F., 1977).

Significant contribution to the development of bilingual education was made by Novgorod scholars who created a scientific school, the main focus of which was the dialogue of cultures in the formation of integrative, communicative skills of intercultural communication (Pevzner M. M., 2000; Shirin A. G., 2003).

In the 90 years of the twentieth century a European scientific school was formed, which studied bilingualism in terms of understanding and studying its various phenomena, receiving special knowledge

through native language and foreign, multicultural education in order to facilitate the integration of young people in the pan-European cultural environment. The achievement of the European school is the development of the theoretical foundations of bilingual education as an alternative way of learning foreign language.

In Ukraine, pedagogical studies of bilingual education have recently appeared. Their appearance is mainly due to the fact that, starting from the 90s of the twentieth century, new socio-economic realities, the desire to integrate into European space caused the emergence of a wave of research on the problems of forming a bilingual specialist, as well as studying the foreign experience of bilingual education and the possibilities of transferring such experience on the domestic system of education, its adaptation taking into account the existing socio-cultural conditions (A. M. Gusak, A.O. Kovalchuk, F.A. Moiseyeva).

Aims of paper.

The aim of the paper is to present the innovative model of future social sphere specialist training on a bilingual basis.

Exposition of main material of research with complete substantiation of obtained scientific results.

There are three main points we are going to investigate within this article. The first one is to distinguish the meaning of the concept “bilingual professional competence (BPC)”, which is the main purpose of bilingual education; the second one is to point out the main components, stages, elements of bilingual professional competence and describe their interconnection and interdependence and the third one is to create a model of bilingual education of future social sphere specialists based on described components, stages and elements described above.

PhD Svitlana Sytnyakovska

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7646

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 331-340

We agree with N.Shaydarova and S. Shubin that bilingual learning is much more complex than learning their mother tongue, as studying the professional (special) subject happens with the help of foreign language that is in the learning process develops not only substantive competence (as in the classical version of study) within which develops the professional communicative competence, but also foreign language communicative competence. The combination of professional communicative competence and foreign language communicative competence leads to a bilingual professional competence (BPC), which is the main purpose of bilingual education (BE) (Shaydarova N. A., 2008).

Foreign language communicative competence is a person's ability to understand and use a foreign language not only at the level of phonological, lexical, grammatical and geographical knowledge and language skills, but also according to different purposes and specific situations of communication.

It should be noted that many scientists in different times suggested various models of foreign communicative competence (M. M. Vityatnyev offers to consider only three components for foreign language communicative competence: psychological, linguistic and sociolinguistic, V. A. Kokkota offers the following components: phonological, lexical, grammatical and sociolinguistic) (Vityatnyev M. M., 1971; Kokkota V. A., 1989).

Foreign language communicative competence for N. P. Tayurskaya includes the following components (sub-competences): linguistic, sociolinguistic, discursive, socio-cultural, social, compensatory and educational-informative. Since this classification is integrated we believe it is appropriate to use as a basis of the foreign language

communicative competence within our study.

Thus, the linguistic component provides the ability to use grammatically correct structures and syntactic structures and understand the meaning of language units built on the existing rules and regulations of a foreign language.

Sociolinguistic sub-competence provides the ability to choose the appropriate linguistic form (mode of expression), depending on the communicative goals and situation. The language component involves "sanding" of communicative skills in four types of speech activity: speaking, listening, reading, and writing.

The socio-cultural component requires knowledge of national and cultural features of countries that speak the foreign language and the ability to provide general and specific in the culture of these countries and Ukraine.

Social sub-competence is a willingness to interact with other people, the ability to select different behavioral strategies in different situations.

Compensatory component provides a set of specialized knowledge and skills that allow you to compensate for lack of knowledge of a foreign language when receiving and transmitting information in a foreign language.

Educational-informative sub-competence provides a set of general and specific skills and abilities (of cognitive nature), allowing students to learn a foreign language, culture, and especially the specific foreign language individually, using the latest information technologies (Tayurskaya N. P.).

In turn, professional communicative competence is the ability of effective communication in their native language in the professional sphere, correctly using a sys-

PhD Svitlana Sytnyakovska

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7646

tem of linguistic rules, choosing communicative behavior adequate to the circumstances of communication.

Professional communicative competence also has its components (sub-competences): action-communicative, information-communicative and personal-communicative.

The essence of action-communicative sub-competence is the ability to collect, process, organize and summarize the information on social activities and distribute this information in the system of social activities. To carry out these operations bilingually, it is necessary to possess not only professional, but also all foreign language communicative sub-competences.

Information-communicative component provides the ability to use information technology and form information space of the professional activities of social services. In order to provide students with the opportunity to do it not only native but also foreign (English) language, they need to develop components of foreign language communicative competence.

Personal-communicative sub-competence provides the ability to conduct personal and business communications both with clients and with the external environment, it is impossible to be implemented bilingually without the development of foreign language communicative competence.

Hence, bilingual professional competence is formed under the condition of the development in students' foreign language communicative competence and professional communicative competence, which are interconnected and interdependent in the bilingual education.

We understand bilingual professional competence as person's ability to perform professional duties effectively with the ability to perform the functions of commu-

nication, documentation, research, and professional self development both native and foreign (English) languages.

In turn, the bilingual professional competence is complex, so it has the linguistic (knowledge and skills in four standard types of speech activity - reading, listening, speaking and writing), psychological (reflection and motivation) and professional (the ability to exercise professional communication both native and foreign (English) language, the ability to collect, process, organize information on the social activities and to distribute this information in the process of social activities bilingually) components (ShubinS.V., 2000.).

Hence, bilingual professional competence is a comprehensive and integrated concept, which becomes a part of the professional competence of a particular specialist. And in the period of world globalization and integration of our country into Europe this component of professional competence as BPC is extremely important, which developed the need for bilingual training of future specialists of social sphere.

The development of the BPC within bilingual education becomes possible in case of the development of three basic components: purpose (a collection of general didactic, interdisciplinary and professional knowledge and skills that will ensure readiness to perform future experts of social sphere their professional duties as native as foreign (English) languages), content (professional integration) and activity (learning not only professional subjects, but also foreign language in the process of bilingual education) that are interdependent.

So, the development of the BPC which is based on three main components mentioned above, becomes possible when subjected to the general didactic and special principles of bilingual education such as:

PhD Svitlana Sytnyakivska

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7646

personally-oriented direction of BE, problem-based learning, professional orientation of BE, personally productive educational activity, innovation, educational interaction, multiculturalism, individual approach, functionality, rational material selection and optimal interdisciplinary connections (Sytnyakivska S. M., 2016).

Talking about forms of organization the bilingual education it should be mentioned that the efficiency of the process of forming the BPC of students is provided by the interconnected system of traditional and innovative forms that perform the following functions: educational, organizational, psychological, structural, coordinational, systematizing and stimulating (Sytarov V. A., 2002).

Thus, among the most effective forms within bilingual education we distinguish: lectures, workshops and seminars, collective and individual exercises, independent work, consultations, debates, panel discussions, business and role-playing games, making projects, presentations, different kinds of problems-solving and others. Bilingual teaching is performed by using various forms: individual, front work, pair, group, collective work, students' self-study.

The techniques considered a way to connect teaching and learning activities in the complex educational process play an important role in modeling the bilingual education of future social workers. .

The main methods of bilingual education: explanatory, illustrative, reproductive, functional, case-method, problem-based learning, methods of forming consciousness, discussion, method of the formation of social experience and professional behavior: exercise, demand, order, promotion, competition.

Means of bilingual education include: bilingual textbooks, bilingual guides,

bilingual dictionaries, bilingual tables, slides, audio and video materials, information of the teacher and so on.

To implement the principle of integrity, designing a system of bilingual professional education for future social sphere specialists, the process of bilingual teaching at the university was divided into stages: covering stage (I-IV semesters of studying), additional stage (V-VIII semesters of studying), parity stage (I-II semesters of master's degree), evolutionary stage (III semester of master's degree).

Covering stage (I-IV semesters of studying) provides the representation of the same content unit on native and foreign (English) language. Additional stage (V-VIII semesters of studying) provides the presentation by a foreign language (English) additional information which partly and then substantially enriches the content of the material being studied. Parity stage (I-II semesters of master's degree) provides equal use of both native and foreign languages (English) in the process of studying subjects of social orientation. The evolutionary stage (III semester of master's degree) is possible only on the advanced level of bilingual education. At this stage the students have an opportunity to communicate in a foreign language (English) on professional topics freely using a foreign language into a subject content being studied that is the purpose of bilingual education.

Teaching materials have been developed to each of these stages that are generally formed a package of teaching materials for bilingual training of social sphere future specialists, featuring by variety, complexity, meeting the educational program of social sphere specialists training, covering all learning activities of students in bilingual education.

Bilingual professional competence of future social sphere specialists (expected

PhD Svitlana Sytnyakivska

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7646

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 331-340

result of bilingual study) can be formed, within the four phases of bilingual education at four levels: adoptive (low), which can be described by a receptive-reproductive nature of bilingual activities; additive (average), which is characterized by partial formation of coherent structure of the bilingual training; equal (above average), which is characterized by structurally divergent level of bilingual readiness; and evolutionary (high) which is characterized by integrity of bilingual training both personal and professional and students' susceptibility to variant creative thinking, the adoption of innovative solutions, the ability to quickly and successfully integrate with new social, professional and linguistic environment.

When modeling the process of bilingual education of future social sphere specialists we have included the following components of its structure: personal-motivated, subject-linguistic, cognitive-operated and evaluated-reflexive. Dedicated components are comprised criteria showing certain indicators to assess the success of bilingual education. Formation of these components will contribute to a more effective implementation of future social sphere specialists their linguistic-professional functions.

Thus, we identify the personal-motivated component as the principal one, because motivation influences the activity of the individual. Individuals with high level of motivation are more usually achieve better results[3].

The subject-linguistic component reflects the level of student professional (special) and systemic (general) competences: both native and foreign language. The cognitive-operated component

includes knowledge of a professional nature (theory and history of social work, the basic principles of social work; knowledge of ethical principles and values of the social work, professional roles of social worker and constituent elements of social work; functions of a social worker, social, educational, psychological, organizational and executive, economic methods of social work, theoretical knowledge on the application of practical aspects of social assistance; knowledge of social diagnosis, prevention, social adaptation and rehabilitation, correction and therapy, as well as knowledge of linguistic nature (knowledge of vocabulary and grammar of English, word formation, features of special terminology structures translation). The evaluated-reflexive component is very important in the structure of bilingual training as it promotes the formation of self-identity, which is essential for professional growth of future specialist. Under the evaluated-reflexive component of students' bilingual readiness to professional activity we understand the student's ability to adequately assess and predict their actions and their results, and to assess their readiness for professional activity. Thus, the evaluated-reflexive component serves as a control and aims to objectification and correction the process of preparing the future social sphere specialist to bilingual professional activities.

The combination of these components is characterized by the presence of BPC that is bilingual professional knowledge of future social sphere specialist and the ability to implement it later in practice.

PhD Svitlana Sytnyakovska

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7646

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 331-340

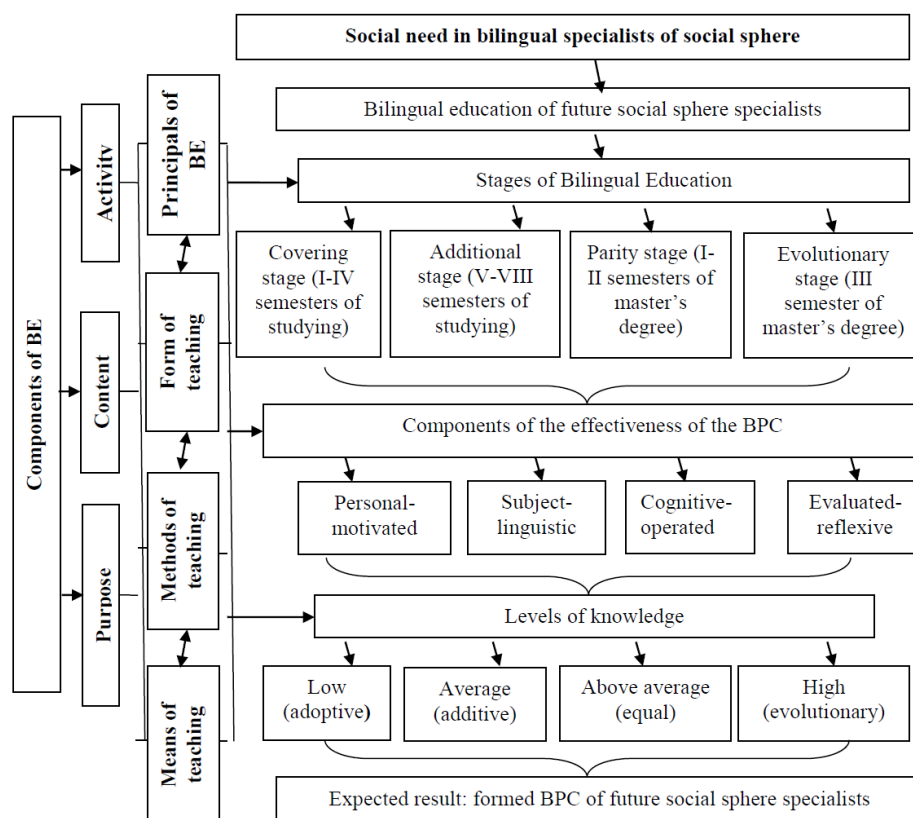

Fig.1. The model of bilingual education of future social sphere specialists

Conclusions.

Thus, taking into account all the components of BPC (purpose, content and activity ones) based on general and special educational principles, general didactic and innovative forms of education, the latest and classical teaching methods, using specific means of training, including goals and objectives of bilingual education we can provide a model of bilingual education of future social sphere specialists, on which training occurs in four stages (covering, additional, parity, evolutionary) and is based on the personal-motivated, subject-linguistic, cognitive-operated and evaluated-reflexive components, a certain level of BPC

is achieved (adoptive, additive, equal or evolutionary) in future social sphere specialists (Fig.1.)

Thus, the main result of bilingual education of future social sphere specialists is a formed BPC. This enables us to consider bilingual education as a means of learning and enrichment of specialized knowledge, as an alternative means of learning a foreign language, as a tool that enables professionals to join the world achievements in the field of professional (social) activities and as a means of the development the communication skills of a professional.

PhD Svitlana Sytnyakovska

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7646

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 331-340

Activity-side of the model can be described as step-by-step training. An important characteristic of this model from the didactic and methodological point of view is a combination of general, innovative and special forms, methods of BE and methods

of teaching professional subjects of social and pedagogical orientation, and various uses of native and foreign languages in the process of bilingual education of future social sphere professionals.

Bibliography

1. Верещагин Е. М. Вопросы теории речи и методики преподавания иностранного языка / Е. М. Верещагин. – М.: МГУ, 1969. – 90 с.
2. Витятнев М. М. Методы преподавания языков – Москва, 1971. – С. 139 – 156.
3. Зайцева І. В. Мотивація навчання студентів. – Ірпін, 2000. – 191 с.
4. Коккота В. А. Лингводидактическое тестирование. – Москва, 1989. – 20 с.
5. Певзнер М. Н. Педагогика открытости и диалога культур / М. Н. Певзнер, В. О. Букетова, О. М. Зайченко. – М.: Аркти-Глосса, 2000. – С. 129.
6. Ситаров В. А. Дидактика. – М., Академия, 2002. – 246 с.
7. Ситняківська С. М. Головні принципи білінгвальної професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери / С. М. Ситняківська // Нові технології навчання: наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – Київ, 2016. – Випуск 89. – Частина 1. – С. 208 – 215.
8. Таурская Н. П. Иноязычная коммуникативная компетенция: зарубежный и русский опыт: гуманистический вектор, 2015, н. 1 (41). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.CyberLeninka.ru/inozaychnaya-kommunikativnaya-kompetentsiya-zarubezhnyy-i-rossiyskiy-opyt.pdf> (access: 20.08.2016).
9. Шайдарова Н. А. Развитие билингвальной профессиональной компетенции студентов в условиях искусственного билингвизма. – Новгородский государственный университет, н. 45, 2008. – С. 72–75.
10. Ширин А. Г. Педагогические аспекты билингвизма : развитие новой научной школы / А. Г. Ширин. – Ментор. – 2003. – № 2. – С. 34 – 38.
11. Шубин С. В. Мотивация овладения иностранным языком в условиях билингвального обучения в вузе: дис. ... канд. пед. наук / С. В. Шубин. – Великий Новгород, 2000. – 279 с.
12. Dzikgielewska Z., 2002, Problematyka nauczania języka i przedmioty w językach klasycznych – licea z językiem francuskim, w: „Języki Obce w Szkole”, nr 6, s. 79-82, CODN, Warszawa.
13. Fischman, J. A. Bilingual education. An international sociological perspective. Rowley, MA: / J. A. Fischman. – Newbury House, 1976. – 217 p.
14. Kloss H. The American bilingual tradition / H. Kloss. – Rowley, MA, 1997. – P. 112 – 134.
15. Mackey, W. F. A description of bilingualism / W. F. Mackey; [In: J. A. Fishman (ed.)], Reading in the sociology of language. – Den Haag : Mouton, 1977. – P. 554 – 584.

References

1. Vereshchagin E. M. Questions of Speech Theory and Teaching Language Techniques / E. M. Vereshchagin. – М.: MSU, 1969. – 90 p. (in Rus).
2. Vityatnev M. M. On methods of teaching languages, Moscow, 1971, p. 139 – 156. (in Rus).
3. Zaitseva I. V. Motivation of students training, Irpin, 2000, 191 p. (in Ukr).
4. Kokkota V. A. Linguodidactical testing, – Moscow, 1989, p. 20. (in Rus).
5. Pevsner M. N. Pedagogy of openness and dialogue of cultures / M. N. Pevzner, V. O. Buketova,

PhD Svitlana Sytnyakivska

Опубликованы: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7646

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 331-340

- O. M. Zaichenko. - M.: Arctic-Glossa, 2000. – P. 129. (inRus).
6. Sytarov V. A. Didactics. - M. Academy, 2002, p. 246. (inRus).
 7. Sytnyakivska S. M. The main principles of bilingual training of future social sphere experts, Kiev, 2016, Issue 89, part 1, p. 208 – 215. (inUkr).
 8. Tayurskaya N. P. Foreign language communicative competence: Foreign and Russian experience: Humanitarian vector, 2015, n 1 (41). Frontiers of professional development, <http://www.CyberLeninka.ru/inoyazychnaya-kommunikativnaya-kompetentsiya-zarubezhnyy-i-rossiyskiy-opyt.pdf> (access: 20.08.2016). (inRus).
 9. Shaydarova N. A. Development of bicultural professional competence of students in conditions of artificial bilingualism, Novgorod State University, n. 45, 2008, p. 72–75. (inRus).
 10. Shirin A. G. Pedagogical aspects of bilingualism: the development of new scientific school, Mentor, 2003. – № 2. – P. 34 – 38. (inRus).
 11. Shubin S. V. Motivation to master a foreign language in the conditions of bilingual education in the university: PhD thesis, – Novgorod, 2000. – 279 p. (inRus).
 12. Dzikgielewska Z., 2002, Problematyka nauczania języka i przedmioty w językach dwujęzycznych – licea językiem francuskim, w: „Języki Obce w Szkole”, nr 6, s. 79-82, CODN, Warszawa.
 13. Fischman, J.A. Bilingual education. An international sociological perspective. Rowley, MA: / J. A. Fischman. – Newbury House, 1976. – 217 p.
 14. Kloss H. The American bilingual tradition / H. Kloss. – Rowley, MA, 1997. – P. 112 – 134.
 15. Mackey, W.F. A description of bilingualism / W. F. Mackey; [In: J.A. Fishman (ed.)], Reading in the sociology of language. – Den Haag: Mouton, 1977. – P. 554 – 584.

PhD Svitlana Sytnyakivska

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7646

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 331-340

PhD Vasyl Karychkovskyi

JEL I23

*Associate Professor Department of Economics,
Institute of Ecology Economics and Law (Kyiv, Ukraine)
vkarychkovskyi@gmail.com*

**ANALYSIS OF THE AGRARIAN UNIVERSITY ADMISSION PROCESS
IN UKRAINE**

**ANALIZA KAMPANII REKRUTACYJNEJ NA UCZELNIACH
ROLNICZYCH UKRAINY**

**АНАЛИЗ ВСТУПИТЕЛЬНОЙ КАМПАНИИ В АГРАРНЫХ
УНИВЕРСИТЕТАХ УКРАИНЫ**

Abstracts

In the article the author proposed the block of the relative indicators in 2012-2015 for Educational and professional program for Bachelor's training of full-time and part-time studies in the field of 6.030601 "Management" at agricultural universities of Ukraine and their evaluation was made. According to the author, the admission procedures are characterized by a number of criteria, among which there are: licensed quota, the number of state demand, admission request number submitted by enrolees, and the number of enrolled students. Also, their quantitative characteristics are defined. Besides, the author calculated the matrix of correlation coefficient to investigate the influence of the determined factors on the results of the admission procedures. It was concluded that there have been negative trends in the number of licensed quota in the field of "Management" with simultaneous disproportion of public funding quota. Recommendations for improvement of admission process effectiveness were made.

Keywords: *higher agrarian educational institution, admission process, educational and qualification level, specialty, management, full-time studies, part-time studies, licensed quota, state demand number, admission number request submitted by enrolees, quota of enrolled students.*

Streszczenie

W artykule autor zaproponował zestaw wskaźników względnych do ewaluacji kampanii rekrutacyjnej w latach 2012-2015 na poziomie „licencjat” na kierunku 6.030601 „Zarządzanie” w stacjonarnej i niestacjonarnej formie studiów na uczelniach rolniczych Ukrainy oraz przeprowadził ewaluację tych kampanii. Według autora, przeanalizowane kampanie rekrutacyjne wyróżniały się szeregiem wskaźników, wśród których podkreślono wielkość licencjonowanych rekrutacji, wielkość zamówienia publicznego, liczbę zapisów na studia oraz liczby zakwalifikowanych studentów. Ponadto, autor obliczył macierz

PhD Vasyl Karychkovskyi

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7647

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 341-348

współczynników korelacji w celu zbadania wpływu pewnych czynników na wynik kampanii rekrutacyjnej. Zostały opracowane zalecenia w celu poprawy skuteczności kampanii rekrutacyjnej.

Słowa kluczowe: instytucja szkolnictwa wyższego, kampania rekrutacyjna, poziom edukacji i kwalifikacji, kierunek, zarządzanie, stacjonarna forma studiów, niestacjonarna forma studiów, wielkość licencjonowanej rekrutacji, wielkość zamówienia publicznego, liczba zapisów na studia, liczba zakwalifikowanych studentów.

Аннотация

В статье автором предложено совокупность относительных показателей для оценки вступительных кампаний с 2012-2015 гг. ОКУ «бакалавр» направления подготовки 6.030601 «Менеджмент» дневной и заочной форм обучения в аграрных ВУЗов Украины и осуществлено их оценку. По мнению автора, исследуемые вступительные кампании характеризовались рядом показателей, среди которых выделено объем лицензированного набора, объем государственного заказа, количество поданных абитуриентами заявлений и количество зачисленных студентов. Кроме того, автором рассчитана матрица парных коэффициентов корреляции с целью изучения влияния определенных факторов на результаты вступительных кампаний. Разработаны рекомендации по повышению эффективности вступительных кампаний.

Ключевые слова: высшее аграрное учебное заведение, вступительная кампания, образовательно-квалификационный уровень, специальность, менеджмент, дневная форма обучения, заочная форма обучения, объем лицензированного набора, объем государственного заказа, количество поданных абитуриентами заявлений, количество зачисленных студентов.

Introduction

The current stage of reforming higher education is characterized by significant changes that have occurred both in national education systems and on a global scale. No doubt, to some extent such transformations affected the need to revise rules of quality assurance in higher education taking into account day-to-day realities [1].

The Law of Ukraine "On higher education" defines higher education as a set of systematized knowledge, abilities and practical skills, ways of thinking, professional, philosophical and civic qualities, moral and ethical values and other competencies acquired in a higher educational establishment (research institution) in the relevant

field of knowledge by a certain qualification at a level of higher education that are more complicated than the level of completed secondary education [2].

According to official statistics, Ukraine has 803 institutions of I-IV accreditation levels, including 325 higher educational institutions of III-IV accreditation levels [3, p.9].

One of the conditions for the successful functioning of any higher education institution is to form a contingent of students, since a stable presence of students demonstrates the high quality of education offered by the university to entrants [4].

Results and discussion

Today, the admission to higher educational institutions is on a competitive basis

PhD Vasyl Karychkovskyi

Опубликованы: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7647

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 341-348

according to Terms of Admission to Higher Educational Institutions approved by the central executive authority in the field of education and science [5].

Formation of the contingent of students of higher educational institutions on the basis of transparency and openness, creating conditions for training according to the needs of an individual and the labor market, the impact of educational activities and process of training specialists are determined by the qualitative selection of entrants that is essential for the high quality of professionals [6, p. 7].

The purpose of the article is to analyze the dynamics of the university admission process in 2012-2015 of "Bachelor" educational and qualifying level of the training direction 6.030601 "Management" of full-time and external modes of studies at agricultural universities in Ukraine.

The university admission procedure in Ukraine is characterized by annual changes in the rules and has its own characteristics. However, using a single state electronic database on education for all higher educational institutions of Ukraine and electronic information system "Contest" is a standard today.

The studied university admission process in 2012-2015 was characterized by a number of indicators. In our opinion, it is necessary to allocate the following ones:

1) The ratio of enrolled students to the licensed scope. This can indicate a compliance of the state provided number of officially recognized openings with real needs of universities. Making the assumption, the higher value of the specified indicator, the more efficiently license conditions of educational services in higher education are carried out. Low values of this indicator reflect both the low ensurance and the possible misallocation of officially recognized

openings in the context of higher educational institutions. In turn, this reflects subjectively the low attractiveness of studying in comparison with a specified specialty or "low prestige" of a university;

2) The ratio of enrolled students to the total number of submitted applications. This can show a conscious choice of the university that is one of the elements of the occupational orientation;

3) The ratio of state-financed openings to the number of enrolled students. We consider that this indicator points that most applicants choose the free mode of studies regardless of the quality of educational services and the significant difference in the total cost of studying at national and local universities, including tuition fees, accommodation, moving home etc.;

4) The ratio of state-financed openings to officially recognized ones. In our opinion, this ratio is one of the elements of the administrative control of the number of future specialists of a particular specialty determined taking into account the socio-economic situation of a particular region and the relevant local university that provides training for specialists of these specialties.

Quantitative indicators of the information system "Contest" were used as source data for analysis [7] in the context of Ukrainian agricultural universities of full-time and external modes of studies including: the licensed scope, the state order scope, the number of submitted applications and the number of enrolled students in 2012-2015. On the basis of available data, total values of specified indicators were determined in the context of higher educational institutions. Based on the final values, calculated values of relative indexes of the university admission procedures were identified separately for full-time (Table 1) and external (Table 2) modes of studies.

PhD Vasyl Karychkovskyi

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7647

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 341-348

Table 1. Relative indexes of the university admission procedures in 2012-2015 of “Bachelor” educational and qualifying level of the training direction 6.030601 “Management” of full-time mode of studies at agricultural universities in Ukraine

Higher agrarian educational institution	Quantitative ratio			
	enrolled students to the licensed scope, %	enrolled students to the total number of submitted applications, %	state-financed openings to the number of enrolled students, %	state-financed openings to licensed scope, %
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (NUBiP)	63,4	10,9	116,2	73,6
Sumy National Agrarian University	10,7	20,3	58,6	6,3
Vinnitsia National Agrarian University	46,7	16,4	28,5	13,3
Zhytomyr National Agroecological University	28,3	16,3	25,2	7,1
Dnipropetrovsk State Agrarian-economic University	64,7	9,9	42,3	27,3
Podil State Agricultural and Technical University	36,4	19,0	92,5	33,6
Odessa State Agrarian University	35,2	12,2	59,0	20,8
Bila Tserkva National Agrarian University	36,5	25,8	33,0	12,0
Lugansk National Agrarian University	14,6	13,8	85,2	12,4
Kherson State Agrarian University	35,7	14,5	42,1	15,0
Uman National University of Horticulture	24,4	29,2	41,5	10,1
Mykolayiv National Agrarian University	34,7	19,8	46,4	16,1
Kharkiv National Agrarian University	21,3	11,5	64,7	13,8
Lviv National Agrarian University	34,9	33,7	69,6	24,3
Taurian State Agrotechnical University	-	-	-	-
Kharkiv State Veterinary Academy	7,0	75,0	85,7	6,0
Poltava State Agrarian Academy	48,3	15,7	23,1	11,1
Kirovohrad National Technical University	24,7	20,5	49,4	12,2
Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies	11,6	9,5	43,8	5,1
Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture	61,1	18,0	49,7	30,4
National University of Water Management and Nature Resources use	38,0	8,9	73,2	27,8
National Forestry and Wood-Technology University of Ukraine	28,1	10,2	38,0	10,7
Total	31,1	14,9	54,9	17,1

Source: Інформаційна система «Конкурс» <http://www.vstup.info> Author's calculation

Table 1 shows that in terms of “The ratio of the number of enrolled students to the licensed scope” Dnipropetrovsk State Agrarian University (64.7%), NUBiP (63.4%) and Kharkiv State Technical University of Agriculture (61.1%) are dominant. The value of this indicator ranged

PhD Vasyl Karychkovskyi

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7647

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 341-348

from 7% to 48.3% for other higher educational institutions. The average value was 31.1% in terms of agricultural universities. Thus, based on the results, we can conclude that all agricultural universities of Ukraine had a significant reserve to increase the number of full-time students in the field of "Management" studies.

In terms of "The ratio of enrolled students to the number of submitted applications" Kharkiv State Veterinary Academy has the value of 75%. For the rest of institutions the figure ranged from 8.9% to 33.7%. In terms of agricultural universities the average value of this indicator was 14.9%. That is, only every seventh submitted application ended with the student enrollment for the full-time mode of studies in the specified field of studies. This situation demonstrates the insufficient conscious choice of applicants concerning a certain field of studies or a university.

During the analyzed period extremely high values of "The ratio of state-financed openings to the number of enrolled students" (over 100%) were recorded in NUBiP – 116.2%. This is because of a smaller

number of enrolled students on the amount of state order openings. The university admission process in State Agrarian and Engineering University in Podilya, Kharkiv State Veterinary Academy and Lugansk National Agrarian University is characterized by high values of this indicator – 92.5%, 85.7% and 85.2%, respectively. For other higher educational institutions its value ranged from 23.1% to 73.2%. The average value of the indicator was 54.9% in terms of agricultural universities that is rather a high figure. In our opinion, it can be one of the key arguments in the choice of a future profession.

In terms of "The ratio of state-financed openings to officially recognized ones" NUBiP was characterized by the highest value of this indicator – 73.6%. For other higher educational institutions it was in the range of 5.1% to 33.6%. In terms of agricultural universities the average value of this indicator was 17.1%. Thus, there is an imbalance in the governmental funding of studying future managers of the agrarian sector depending on the chosen university.

Table 2. Relative indexes of the university admission process in 2012-2015 of "Bachelor" educational and qualifying level of the training direction 6.030601 "Management" of external mode of studies at agricultural universities in Ukraine

Higher agrarian educational institution	Quantitative ratio			
	enrolled students to the licensed scope, %	enrolled students to the total number of submitted applications, %	state-financed openings to the number of enrolled students, %	state-financed openings to licensed scope, %
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (NUBiP)	16,8	82,2	91,7	15,4
Sumy National Agrarian University	2,1	69,0	34,5	0,7
Vinnytsia National Agrarian University	9,9	68,5	43,2	4,3
Zhytomyr National Agroecological University	9,6	61,6	14,8	1,4
Dnipropetrovsk State Agrarian-economic University	19,7	58,4	5,1	1,0
Podolski State Agricultural and Technical University	8,3	65,2	13,3	1,1

PhD Vasyl Karychkovskyi

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7647

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 341-348

Odessa State Agrarian University	3,7	84,6	36,4	1,3
BilaTserkvaNational Agrarian University	8,8	83,0	20,5	1,8
Lugansk National Agrarian University	0,4	50,0	1000,0	4,2
Kherson State Agrarian University	6,7	33,3	35,0	2,3
Uman National University of Horticulture	2,7	80,0	37,5	1,0
Mykolayiv National Agrarian University	4,8	41,1	52,2	2,5
Kharkiv National Agrarian University	x	x	x	x
Lviv National Agrarian University	6,8	68,7	17,4	1,2
Taurian State Agrotechnical University	x	x	x	x
Kharkiv State Veterinary Academy	0,0	x	x	0,0
Poltava State Agrarian Academy	6,7	100,0	0,0	0,0
Kirovohrad National Technical University	11,0	95,7	36,4	4,0
Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies	2,4	36,7	81,8	2,0
Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture	8,5	84,8	10,7	0,9
National University of Water Management and Nature Resources use	10,7	38,1	25,0	2,7
National Forestry and Wood-Technology University of Ukraine	7,8	38,4	14,3	1,1
Total	6,8	60,9	33,6	2,3

Source: Інформаційна система «Конкурс» <http://www.vstup.info> Author's calculation

The agrarian university admission process in 2012-2015 of "Management" major of the external mode of studies was characterized by the following values of relative indicators (Table 2):

- In terms of "The ratio of the number of enrolled students to the licensed scope" Dnipropetrovsk State Agrarian University (19.7%) and NUBiP (16.8%) are dominating. For the rest of higher educational institutions the values of this indicator range from 0% to 11.0%. In terms of agricultural universities the average value is just 6.8%. It is obvious that all agricultural universities of Ukraine had a significant reserve to increase the number of external students in "Management" the field of studies .
- In terms of "The ratio of enrolled students to the number of submitted applications" Poltava State Agrarian Academy is a leader with a value of 100%.

For the rest of institutions the figure ranged from 33.3% to 95.7%. In terms of agricultural universities the average value of this indicator was 60.9%. In other words, values of this indicator of the external mode of studies are significantly higher in comparison with the full time mode of studies. It demonstrates the sufficient conscious choice of applicants concerning a future profession.

- Extremely high values of "The ratio of state-financed openings to the number of enrolled students" (about 1000%) were recorded in Lugansk National Agrarian University. This is due to the socio-political situation in the region of this higher educational institution and the low student recruitment, even if there is enough state order concerning the investigated field of studies. High values of the indicator were recorded in

PhD Vasyl Karychkovskyi

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7647

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 341-348

NUBiP – 91.7%. For the rest of higher educational institutions values ranged from 0% to 81.8%. In terms of agricultural universities the average value of the indicator was 33.6% that is rather a high figure and indicates that every third student of the external mode of studies of the training direction “Management” was able to study at the expense of the governmental funding.

- In terms of “The ratio of state-financed openings to officially recognized ones”, similar to the full-time mode of studies, NUBiP was characterized by the highest value of this indicator – 15.4%. For other higher educational institutions it was in the range of 0 % до

4.3%. In terms of agricultural universities the average value of this indicator was 2.3%. In other words, we have a similar situation with a certain imbalance in the governmental funding for studies of future managers of the agrarian sector depending on the chosen university.

Obtained quantitative indicators of the university admission process in 2012-2015 enable the correlation analysis to determine the connection between some indicators of campaigns in terms of agrarian higher educational institutions in Ukraine (Table 3). At the same time we determine “licensed scope” and “scope of state order” indicators as motivating ones and “number of submitted applications” and “number of enrolled students” indicators as effective ones.

Table 3. Coefficients matrix of pair correlations of the university admission process in 2012-2015 of “Bachelor” educational and qualifying level of the training direction 6.030601 “Management” of full-time and external modes of studies at agricultural universities in Ukraine

Full-time mode				
	number of submitted applications	number of enrolled students	licensed scope	state order scope
number of submitted applications	1			
number of enrolled students	0,856413	1		
licensed scope	0,2888855	0,517933834	1	
state order scope	0,823896	0,745295725	0,294328756	1
External mode				
	number of submitted applications	number of enrolled students	licensed scope	state order scope
number of submitted applications	1			
number of enrolled students	0,911515	1		
licensed scope	0,4259547	0,478414687	1	
state order scope	0,457676	0,603602366	0,276752346	1

Source: Author's calculation

Thus, Table 3 shows that the state order scope factor ($r = 0.823896$) greatly influenced the number of submitted applications for the full-time mode of studies whereas the licensed scope did not influence the motivation of applicants to apply at a certain agrarian higher educational institution $r =$

0.2888855 . Also, the indicator “number of enrolled students” of the full-time mode of studies depended greatly on the scope of state order $r = 0.745295725$, while the scope of licensed recruitment had an average connection with the number of enrolled students $r = 0.517933834$.

PhD Vasyl Karychkovskyi

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7647

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 341-348

The obtained correlation coefficient $r = 0.294328756$ describing the relationship between the scope of public order and licensed scope demonstrates certain imbalances between quantitative values of these indicators in terms of some higher educational institutions.

The high value of correlation coefficient $r = 0.856413$ describing the relationship between the number of submitted applications and the number of enrolled students indicates that those universities having more applications objectively had higher student recruitment by the chosen field of studies. This again emphasizes the important role of the vocational guidance conducted by specified institutions.

According to Table 3, the university admission process of the external mode of studies differs from the admission process of the full-time studies. Thus, the impact of the licensed scope and the state order scope

was average for the number of submitted applications, whereas the state order scope significantly affected the number of enrolled students and the licensed scope affected indirectly. So, the university admission process of the full-time studies was characterized in a similar way.

Conclusions

Thus, during the analyzed period we note significant reserves to increase the number of future managers of the agrarian sector both full-time and external modes of studies. In addition, some universities with a large licensed scope simultaneously have an insufficient number of state-financed openings. Obtained estimates indicate the priority of this factor in the choice of a future profession. Therefore, in order to eliminate these imbalances we can recommend correcting the state order scope for certain agrarian universities.

Bibliography

1. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. –
2. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
3. Вербицька С. Забезпечення якості вищої освіти в умовах інтернаціоналізації глобального освітнього простору / С. Вербицька // Порівняльно-педагогічні студії. - 2010. - № 3-4. - С. 78-86. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppstud_2010_3-4_11
4. Гладуш В. А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія. Навч. посіб. / В. А. Гладуш, Г. І. Лисенко – Д., 2014. – 416 с.
5. Матюх, С.А. Аналіз формування контингенту студентів вищих навчальних закладів Хмельницької області [Текст] / С. А. Матюх, В. Г. Лопатовський // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2015. – № 4, т. 2. – С. 174-182. – Режим доступу :
6. <http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/4516/1/%D0%BC%D0%B0%D1%82%D1%8E%D1%85.pdf>
7. 5.Наказ 13.10.2016 № 1236 Про затвердження Умов прийому на навчання до вищих навчальних закладів України в 2017 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1515-16>
8. 6.Ляховченко, Наталія Володимирівна Педагогічні умови формування якісного контингенту студентів у вищих технічних навчальних закладах : монографія / Наталія Володимирівна Ляховченко, Борис Іванович Мокін; В.о. Вінниц. нац. техн. ун-т.– Вінниця : ВНТУ, 2010.– 216 с.
9. 7.Інформаційна система «Конкурс» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vstup.info/2014/>

PhD Vasyl Karychkovskiy

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7647

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 341-348

MA (Student PhD) Anastasia Klimova

*Department of License and Accreditation National University of Water
and Environmental Engineering (Rivne, Ukraine)
a.v.klimova@nuwm.edu.ua*

**GOVERNMENT CONTROL OF ANTROPOGENETIC ACTIVITIES
OF UKRAINIAN ACADEMIC ORGANIZATIONS IN THE CONTEXT
OF LICENSING OF TRAINING AND EDUCATION ACTIVITY**

**PAŃSTWOWA REGULACJA DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ
WYŻSZYCH UCZELNI UKRAINY NA PRZYKŁADZIE UDZIELANIA
LICENCJI NA DZIAŁALNOŚĆ EDUKACYJNĄ**

**ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ХОЗЯЙСТВЕННОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ УКРАИНЫ НА
ПРИМЕРЕ ЛИЦЕНЗИРОВАНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

Abstract

An article is deemed to liability of government control of higher education system, setup the concept of licensing of antropogenetic activities as one of the mechanisms of government regulation of antropogenetic activities, consider the backgrounds of licensing procedure of Training and Education activity of Ukrainian academic organizations.

Keywords: *government control, antropogenetic activities, academic organizations, pursuit of Training and Education activity, licensing of Training and Education activity, licence provisions.*

Streszczenie

W artykule została przedstawiona konieczność zastosowania regulacji państwowych w systemie szkolnictwa wyższego, zdefiniowane pojęcie licencjonowania działalności gospodarczej jako jednego z mechanizmów państwowej regulacji aktywności gospodarczej, przedstawione główne etapy procedury licencjonowania działań edukacyjnych instytucji szkolnictwa wyższego na Ukrainie.

Słowa kluczowe: *regulacje państwowe, działalność gospodarcza, wyższe placówki oświatowe, prowadzenie działalności edukacyjnej, licencjonowanie działalności edukacyjnej, warunki licencjonowania.*

MA (Student PhD) Anastasia Klimova

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7648

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 349-358

Аннотация

В статье рассмотрена необходимость государственного регулирования в системе высшего образования, определено понятие лицензирования видов хозяйственной деятельности, как одного из механизмов государственного регулирования хозяйственной деятельности, проанализированы основные этапы процедуры лицензирования образовательной деятельности высших учебных заведений Украины.

Ключевые слова: государственное регулирование, хозяйственная деятельность, высшие учебные заведения, осуществление образовательной деятельности, лицензирование образовательной деятельности, лицензионные условия.

Введение.

Государство является одним из субъектов макроэкономики, главная функция которого организация производства общественных благ. В таком качестве оно обеспечивает регулирование экономики, определяет условия и правила проведения хозяйственной деятельности, устанавливает определенные требования и ограничения деятельности субъектов хозяйствования, включая их ответственность за правонарушения в сфере хозяйствования.

Развитие любого общества невозможно без постоянного активного участия высших учебных заведений путем подготовки конкурентоспособного человеческого капитала. Государственная политика в сфере высшего образования основывается на принципах содействия устойчивому развитию общества, создания условий для образования в течение жизни и международной интеграции системы высшего образования Украины в Европейское пространство высшего образования, при условии сохранения и развития достижений и прогрессивных традиций национальной высшей школы,

преемственности процесса получения высшего образования и т.д.

Законодательство Украины о высшем образовании базируется на Конституции Украины и состоит из законов Украины «Об образовании», «О высшем образовании», «О научной и научно-технической деятельности» и других нормативно-правовых актов.

Формирование и реализация государственной политики в сфере высшего образования в свою очередь обеспечивается путем гармоничного взаимодействия национальных систем образования, науки, бизнеса и государства, сохранения и развития системы высшего образования и повышения качества высшего образования, расширения возможностей для получения высшего образования и образования в течение жизни, развития автономии высших учебных заведений и академической свободы участников образовательного процесса [1].

Основная часть.

Сегодня в условиях жесткой конкуренции среди высших учебных заведений важнейшего значения приобрел вопрос обеспечения качества высшего образования. Для предоставления качественных услуг в

MA (Student PhD) Anastasia Klimova

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7648

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 349-358

сфере высшего образования необходимо иметь достаточный материально-технический, информационный и научный потенциал. Тогда как наличие большого количества маломощных по образовательному и научному потенциалу высших учебных заведений является фактором, негативно влияющим на развитие качества высшего образования.

Одним из средств государственного регулирования осуществления видов хозяйственной деятельности является лицензирование, направленное на обеспечение реализации единой государственной политики в сфере лицензирования, защита экономических и социальных интересов государства, общества и отдельных потребителей [2]. Согласно законодательству образовательная деятельность учебных заведений является одним из видов хозяйственной деятельности, подлежащей лицензированию.

То есть одним из средств регулирующего влияния на деятельность высших учебных заведений является процедура лицензирования, которая является предпосылкой начала хозяйственной деятельности, предусматривающий предоставление образовательных услуг учебными заведениями, в т.ч. и высшими учебными заведениями. Закон Украины «О высшем образовании» дает определение лицензирования, как «процедуры признания способности юридического лица осуществлять образовательную деятельность по определенной специальности на определенном уровне высшего образования в соответствии со стандартами образовательной деятельности» [1, пп.15 п.1 ст.1]. Закон Украины «Об образовании» определяет,

что лицензирование образовательной деятельности является одним из инструментов, процедур и мер как обеспечения, так и повышения качества образования внешней системы гарантии качества образования [3, п.1 ст. 43].

Законодательством Украины установлено, что органом лицензирования образовательной деятельности является центральный орган исполнительной власти в области образования, то есть Министерство образования и науки Украины [4].

Процессы реформирования системы национального высшего образования и принятия 2 марта 2015 года Закона Украины «О лицензировании видов хозяйственной деятельности» № 222 внесли значительные изменения в систему лицензирования образовательной деятельности высших учебных заведений. Так, если ранее лицензия на осуществление образовательной деятельности предоставлялась на срок от 5 до 12 лет, но не менее чем на срок полного цикла обучения, то теперь согласно пункту 6 статьи 21 Закона Украины "О лицензировании видов хозяйственной деятельности" лицензии, которые ранее имели ограниченный срок действия и были получены учебными заведениями до введения в действие Закона Украины являются бессрочными.

Разработанный Министерством образования и науки Украины и утвержденный Постановлением Кабинета Министров Украины от 30.12.2015 года № 1187 «Об утверждении Лицензионных условий осуществления образовательной деятельности учебных заведений» документ стал единственным нормативно-правовым документом, положения которого устанавливают

исчерпывающий перечень кадровых, организационных, технологических (материально технического, учебно-методического и информационного обеспечения) требований, обязательных для выполнения высшим учебным заведением, и исчерпывающий перечень, содержание и формы документов, которые прилагаются к заявлению о получении лицензии.

Указанным документом введена новая терминология расширение и сужение осуществления образовательной деятельности и установлен порядок действий высших учебных заведений в каждом случае. При этом установлено, что «начало осуществления образовательной деятельности в сфере высшего образования учебным заведением по новой специальности, на другом уровне высшего образования и увеличение лицензированного объема, кроме случаев, предусмотренных Законом Украины «О высшем образовании», является расширение осуществления образовательной деятельности в сфере высшего образования и подлежит лицензированию в установленном порядке» [5, п.6].

Если расширение осуществления образовательной деятельности в сфере высшего образования осуществляется обособленным структурным подразделением высшего учебного заведения, то такая деятельность также подлежит лицензированию в установленном порядке.

Лицензионные условия осуществления образовательной деятельности учебных заведений (далее - Лицензионные условия), утвержденные вышеуказанным Постановлением Кабинета Министров Украины, предусматривают значительное сокращение видов

образовательной деятельности в сфере высшего образования, подлежащих лицензированию. Это, в частности, деятельность высших учебных заведений и научных учреждений, которая проводится с целью подготовки соискателей высшего образования на определенных уровнях высшего образования по определенным специальностям (в том числе по перечню специальностей, утвержденному Кабинетом Министров Украины) по программам иностранных учебных заведений (кроме образовательной деятельности, осуществляемой по аккредитованным программам высших учебных заведений государств - членов Европейского Союза, аналогичными аккредитованным специальностям соответствующего учебного заведения); высших духовных учебных заведений по специальности "Богословие"; учебных заведений иностранных государств или их структурных подразделений (филиалов), образующиеся и функционирующие на территории Украины, независимо от вида такой деятельности [5, пп.4 п.2].

Согласно требованиям относительно осуществления образовательной деятельности в сфере высшего образования в орган лицензирования, которым является Министерство образования и науки Украины, подается заявление о получении лицензии на образовательную деятельность, а также следующие документы:

1) копии учредительных документов высшего учебного заведения (кроме расширения производства образовательной деятельности в случае увеличения лицензированного объема);

MA (Student PhD) Anastasia Klimova

Опубликованы: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7648

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 349-358

2) копии решений о создании обособленных структурных подразделений и положения о них (при наличии у заведения образования структурных подразделений, которые будут осуществлять образовательную деятельность) (кроме расширения производства образовательной деятельности в случае увеличения лицензированного объема);

3) копии документов, удостоверяющих право собственности, оперативного управления или пользования основными средствами для осуществления учебного процесса на срок, необходимый для завершения полного цикла образовательной деятельности;

4) копии документов о соответствии помещений и материально-технической базы санитарным нормам, требованиям правил пожарной безопасности, а также нормам по охране труда (для обучения специальностям с повышенной опасностью);

5) копии образовательной (образовательно-профессиональной или образовательно-научной) программы (кроме расширения осуществления образовательной деятельности в случае увеличения лицензированного объема), учебного плана, по которым будет осуществляться образовательная деятельность, а также пояснительную записку к учебному плану;

6) сведения о количественных и качественных показателях кадрового и материально-технического обеспечения образовательной деятельности в сфере высшего образования;

7) сведения об учебно-методическом и информационном обеспечении образовательной деятельности в сфере высшего образования (кроме расширения

осуществления образовательной деятельности в случае увеличения лицензированного объема);

8) сводные ведомости о соблюдении требований Лицензионных условий;

9) копии документов, удостоверяющих уровень образования и квалификации руководителя высшего учебного заведения и руководителя проектной группы (документов о высшем образовании, ученой степени, ученого звания) (кроме расширения осуществления образовательной деятельности в случае увеличения лицензированного объема);

10) опись документов, представляемых для получения лицензии (расширение осуществления образовательной деятельности), в двух экземплярах[5, п.10].

Если высшее учебное заведение планирует осуществлять деятельность по программам иностранных учебных заведений, дополнительно представляются следующие документы:

1) копия документа о регистрации учебного заведения - иностранного юридического лица в государстве местонахождения и его перевод на украинский язык, заверенный нотариально;

2) разрешение учебного заведения - иностранного юридического лица на право использования его образовательных программ и выдачу документа о высшем образовании по результатам обучения или копия соответствующего соглашения;

3) документ, удостоверяющий аккредитацию (признание) образовательных программ, по которым предусматривается осуществление образовательной деятельности (если это предусмотрено законодательством соответствующего государства), и его

MA (Student PhD) Anastasia Klimova

Опубликованы: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7648

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 349-358

перевод на украинский язык, которым будет осуществляться образовательная деятельность [5, п.12].

4) образовательная (образовательно-профессиональная или образовательно-научная) программа и учебный план на украинском языке, по которым будет осуществляться образовательная деятельность [5, п.11].

Если это учебное заведение иностранного государства, структурное подразделение (филиал) которого образуется и функционирует на территории Украины, дополнительно представляются следующие документы:

1) копии документов, удостоверяющих правовые основы создания и функционирования на территории Украины учебного заведения иностранного государства или его структурного подразделения (международного договора, разрешения Министерства образования и науки Украины, разрешения (согласия) уполномоченного органа государства местонахождения учебного заведения на создание и деятельность такого учреждения или его структурного подразделения на территории Украины, если это предусмотрено законодательством соответствующего государства);

2) документ, удостоверяющий аккредитацию (признание) образовательных программ, по которым предусматривается осуществление образовательной деятельности (если это предусмотрено законодательством соответствующего государства), и его перевод на украинский язык, заверенный нотариально;

3) копии согласованных с Министерством образования и науки Украины образовательной (образовательно-профессиональной или образовательно-научной) программы и учебного плана на украинском языке, по которым будет осуществляться образовательная деятельность [5, п.12].

Стоит обратить внимание, что в начале образовательной деятельности по определенной специальности или уровню высшего образования, высшее учебное заведение должно отвечать кадровым, технологическим требованиям по материально-техническому, учебно-методическому и информационному обеспечению в части начала образовательной деятельности, а при прохождении процедуры увеличения лицензированного объема или аккредитации – как в части начала, так и осуществление образовательной деятельности.

Министерство образования и науки Украины принимает заявление о получении лицензии и подтверждающие документы по описи, которая оформляется в двух экземплярах, где уполномоченным должностным лицом делается отметка о дате принятия документов, удостоверяется подписью с указанием фамилии, инициалов и должности. Один экземпляр описи выдается учебному заведению, а второй остается в Министерстве.

Министерство образования и науки Украины в течение трех рабочих дней со дня получения заявления о получении лицензии устанавливает отсутствие оснований для оставления заявления без рассмотрения и в случае наличия таковых принимает соответствующее решение, о чем сообщает в высшее учебное заведение в трехдневный срок, направив копию такого решения. Основания для оставления заявления без рассмотрения четко зафиксированы в п.2 ст.12 Закона Украины «О лицензировании видов хозяйственной деятельности».

Министерство образования и науки Украины после установления

отсутствия оснований для оставления заявления без рассмотрения рассматривает его и подтверждающие документы, анализирует и проверяет их на соответствие Лицензионным условиям путем получения информации из государственных бумажных и электронных информационных ресурсов. В случае установления в ходе рассмотрения заявления отсутствия оснований для отказа в выдаче лицензии принимается решение о выдаче лицензии. Если же устанавливается наличие оснований для отказа в выдаче лицензии, согласно п.3 ст.13 Закона Украины «О лицензировании видов хозяйственной деятельности», принимается обоснованное решение об отказе в выдаче лицензии, копия которого направляется высшему учебному заведению.

С целью объективного рассмотрения отнесенных к компетенции Министерства образования и науки Украины вопросов лицензирования образовательной деятельности при Министерстве создана Лицензионная комиссия, которая осуществляет предварительное рассмотрение вопросов и предоставления руководству Министерства соответствующих рекомендаций и предложений о предоставлении лицензий, расширении или сужении осуществления образовательной деятельности, отказе в выдаче лицензий. Решения Лицензионной комиссии утверждаются приказом Министерства образования и науки Украины и размещаются на его официальном сайте.

Законодательно закреплено, что общий срок принятия решения о выдаче лицензии не может превышать десяти рабочих дней со дня получения Министерством образования и науки

Украины заявления о получении лицензии[2, п. 8 ст. 13].

Высшее учебное заведение получает право на осуществление образовательной деятельности со дня опубликования принятого Министерством образования и науки Украины решения о выдаче лицензии на его официальном сайте[6].

Принятие Закона Украины «О высшем образовании» внесло коррективы в понятие лицензированного объема. Раньше если высшие учебные заведения имели в лицензии четко фиксированный лицензированный объем дневной, заочной или вечерней формы обучения по каждой специальности и образовательно-квалификационному уровню, то на сегодняшний день учебное заведение получает общий лицензированный объем в пределах специальности на каждом уровне высшего образования и имеет право в рамках автономии и самоуправления самостоятельно определять формы обучения и формы организации образовательного процесса [1, пп.2 п.2 ст.32]. В дальнейшем необходимость увеличения лицензированного объема требует процедуры лицензирования, определенной Лицензионными условиями.

В случае, если высшим учебным заведением принято решение о сужении осуществление образовательной деятельности, включающий в себя прекращении осуществления части образовательной деятельности по определенной специальности, определенному уровню высшего образования, или в определенном месте осуществление образовательной деятельности, а также уменьшение лицензированного объема, то учебное заведение подает в Министерство

MA (Student PhD) Anastasia Klimova

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7648

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 349-358

образования и науки Украины заявление, которое рассматривается Лицензионной комиссией. Решение утверждается приказом Министерства образования и науки Украины и размещается на официальном сайте.

Законодательством Украины предусмотрена процедура аннулирования лицензии. Соответствующее решение принимается органом лицензирования, то есть Министерством образования и науки Украины. Основаниями для принятия такого решения являются:

1) заявление высшего учебного заведения об аннулировании собственной лицензии;

2) вступления в силу решения Министерства образования и науки Украины об аннулировании лицензии;

3) наличие в Едином государственном реестре юридических и физических лиц - предпринимателей сведений о государственной регистрации прекращения деятельности вуза, кроме случая реорганизации;

4) акт о невыполнении распоряжения об устранении нарушений Лицензионных условий;

5) акт о повторном нарушении учебным заведением Лицензионных условий;

6) акт о выявлении недостоверных данных в документах, представленных с заявлением о получении лицензии;

7) акт об отказе вузов в проведении проверки Министерством образования и науки Украины;

8) неуплата за выдачу лицензии в установленные законодательством сроки[2, п.2 ст.16].

В случае аннулирования лицензии по основаниям, предусмотренным в пункте 4 - 8 из вышеупомянутых, высшее учебное

заведение может подать заявление о получении лицензии на право осуществления образовательной деятельности не ранее чем через год со дня вступления в силу решения об аннулировании предыдущей лицензии [2, п.10 ст.16].

Высшее учебное заведение, которому аннулирована лицензия, в сроки, установленные законодательством, может подать апелляцию в Экспертно-апелляционный совет по вопросам лицензирования, который создается Государственной регуляторной службой Украины, которая является специально уполномоченным органом по вопросам лицензирования [7]. Решение об аннулировании лицензии может быть обжаловано в суде[2, п.11 ст. 16].

Выводы.

Итак, лицензирование образовательной деятельности высших учебных заведений является законодательно закрепленной процедурой признания способности учебного заведения осуществлять образовательную деятельность в соответствии со стандартами высшего образования, которая носит регуляторный характер, с помощью которого государство осуществляет разрешительную, контролирующую, учетную и информационную функции. На сегодняшний день государство законодательное унифицировало порядок лицензирования видов хозяйственной деятельности, в том числе и образовательной деятельности высших учебных заведений. Разработанные и утвержденные Лицензионные условия осуществления образовательной деятельности стали основным нормативным актом, регламентирующим перечень

документов, необходимых для получения лицензии и требования к кадровому, материально-техническому, учебно-методическому и

информационному обеспечению для начала и проведения образовательной деятельности в области высшего образования. Проводимые реформы в вопросах прохождения процедуры лицензирования значительно сократили сроки получения лицензии, а также оптимизировали количество участников, участвующих в процедуре лицензирования.

Основными этапами процедуры лицензирования образовательной деятельности в области высшего образования являются:

1) представление высшими учебными заведениями в Министерство образования и науки Украины, как орган лицензирования, заявления на получение лицензии на образовательную деятельность (расширение осуществления образовательной деятельности) в сфере высшего образования;

2) рассмотрение в Министерстве образования и науки Украины заявления о получении лицензии и документов, а так же установления наличия или отсутствия оснований для оставления заявления без рассмотрения;

3) после установления отсутствия оснований для оставления заявления без рассмотрения проводится анализ подтверждающих документов на

соответствие Лицензионным условиям осуществления образовательной деятельности учебными заведениями в сфере высшего образования;

4) на основании анализа и проверки документов Лицензионной комиссией Министерства образования и науки Украины принимается решение о получении или отказе в выдаче лицензии, которое утверждается приказом Министерства образования и науки Украины;

5) решение о получении лицензии или отказ в выдаче лицензии публикуется на официальном сайте Министерства образования и науки Украины.

Общий срок принятия решения о выдаче лицензии не превышает 10 рабочих дней со дня получения Министерством образования и науки Украины заявления о получении лицензии.

Несмотря на разработку и утверждение основных нормативно-правовых актов реформа системы лицензирования видов хозяйственной деятельности и, в частности, лицензирование образовательной деятельности в Украине продолжается. Следующим этапом, по мнению автора, должно стать введение электронной подачи заявления и необходимых документов для получения лицензии на осуществление образовательной деятельности

Бібліографія

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР) – 2014. – № 37-38. – Ст.2004 .
2. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. – № 23. – Ст.158 .
3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // Голос України від 27.09.2017 – № 178-179.
4. Про затвердження переліку органів ліцензування та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України // Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2015 № 609; Офіційний вісник України від 04.09.2015 – 2015 р. – № 68. – Ст. 8 .
5. Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1187// Офіційний вісник України від 02.02.2016 – 2016 р. – № 7.– Ст. 23 .
6. Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань; Закон України від 26.11.2015 року № 835-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР) – 2016. – № 2. – Ст.17 .
7. Деякі питання Державної регуляторної служби України: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.12.2014 р. № 724 // Офіційний вісник України від 23.01.2015 – 2015 р. – № 4. – Ст. 18 .

References

1. Provy`shhuosvitu: ZakonUkrayiny` vid 01.07.2014 № 1556-VII // VidomostiVerxovnoyiRady` (VVR) – 2014. – № 37-38. – St.2004 .
2. Prolicenzuvannyavy`divgospodars`koyidiyal`nosti: ZakonUkrayiny` vid 02.03.2015 № 222-VIII //VidomostiVerxovnoyiRady` (VVR). – 2015. – № 23. – St.158 .
3. Pro osvitu: ZakonUkrayiny` vid 05.09.2017 № 2145-VIII // GolosUkrayiny` vid 27.09.2017 – № 178-179.
4. Pro zatverdzhennypaperelekuorganivlicenzuvannya ta vy`znanniyataky`my`, shhovtraty`ly`chy`nnist`, deyaky`xpostanovKabinetuMinistrivUkrayiny` // PostanovaKabinetuMinistrivUkrayiny` vid 05.08.2015 № 609; Oficijny`jvisny`kUkrayiny` vid 04.09.2015 – 2015 r. – № 68. – St. 8 .
5. Pro zatverdzhennyaLicenzijny`xumovprovadzhennyaosvitn`oyidiyal`nostizakladivosvity`: PostanovaKabinetuMinistrivUkrayiny` vid 30.12.2015 № 1187// Oficijny`jvisny`kUkrayiny` vid 02.02.2016 – 2016 r. – № 7.– St. 23 .
6. Pro vnesennyazmin do ZakonuUkrayiny` «Pro derzhavnureyestracyuyury`dy`chny`xosib ta fizy`chny`xosib - pidpry`yemciv» ta deyaky`xinshy`xzakonodavchy`xaktivUkrayiny` shhodo-decentralizaciypovnovazhen` z derzhavnoyireyestracyiyury`dy`chny`xosib, fizy`chny`xosib - pidpry`yemciv ta gromads`ky`xformuvan`; ZakonUkrayiny` vid 26.11.2015 № 835-VIII // VidomostiVerxovnoyiRady` (VVR) – 2016. – № 2. – St.17 .
7. Deyakipy`tannyaDerzhavnoyiregulyatornoyisluzhby` Ukrayiny`: PostanovaKabinetuMinistrivUkrayiny` vid 24.12.2014 r. № 724 // Oficijny`jvisny`kUkrayiny` vid 23.01.2015 – 2015 r. – № 4. – St. 18 .

**Teacher of English Olena Kolodii¹⁾
Teacher of English Iryna Kovalchuk²⁾
Teacher of English Olena Syvak³⁾**

¹⁾Department of Foreign Languages,
Zhytomyr State Technological University (Zhytomyr, Ukraine)
kolodiizagilskaya@gmail.com

²⁾Department of Foreign Languages,
Zhytomyr State Technological University (Zhytomyr, Ukraine)
kovalchuk_z77@ukr.net

³⁾ Department of Foreign Languages,
Zhytomyr State Technological University (Zhytomyr, Ukraine)
olena_syvak@ukr.net

**THE IMPACT OF VISUALIZATION TECHNIQUES ON STUDENT'S
LEARNING VOCABULARY**

**WPŁYW TECHNIK WIZUALIZACJI W NAUCZANIU SŁOWNICTWA
JĘZYKA OBCEGO**

**ВЛИЯНИЕ ПРИЕМОВ ВИЗУАЛИЗАЦИИ В ИЗУЧЕНИИ ИНОЯЗЫЧНОЙ
ЛЕКСИКИ**

Abstract

The article shows the phenomenon of visualization and its role in the process of learning as well as focuses on visualization as the modern method to learn foreign language vocabulary. The current study is designed to outline the main advantages of using the visualization in learning foreign language vocabulary as well as to highlight vocabulary teaching techniques based on visualization that are effective for students.

Keywords: *visualization, visual, vocabulary, speaking skills, second language learners.*

Streszczenie

Artykuł przedstawia proces wizualizacji i jego rolę w nauczaniu. W tej pracy wizualizacja jest uważana za nowoczesną metodę nauki słownictwa języka obcego. Zidentyfikowano główne zalety stosowania tej metody w nauczaniu słownictwa języka obcego. Ustalono główne techniki wizualizacji, które są skuteczne dla studentów.

**Teacher of English Olena Kolodii
Teacher of English Iryna Kovalchuk
Teacher of English Olena Syvak**

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7649

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 359-367

Słowa kluczowe: wizualizacja, wizualny, słownictwo, umiejętności mówienia, student uczący się "języka drugiego".

Аннотация

Статья раскрывает процесс визуализации и его роль в обучении. В данной работе визуализация рассмотрена как современный метод изучения иноязычной лексики. Выделены основные преимущества использования данного метода в изучении словарного запаса иностранного языка. Определены основные приёмы визуализации, которые являются эффективными для студентов.

Ключевые слова: визуализация, визуальный, лексика, навыки речи, студент изучающий "второй язык"

Statement of the problem in general outlook and its connection with important scientific and practical tasks.

At the beginning of the 21st century a foreign language became an important tool of international communication and the time has come, when Ukrainian society feels an acute necessity for specialists in various spheres, using a foreign language for solving the professional and personal issues.

The main task of any higher education institution is to prepare a highly skilled and well-educated specialist. At the same time the graduate has to master not only his/her professional knowledge but also communicative skills.

In order to carry out a conversation, a learner must acquire a certain amount of vocabulary and have an awareness of how each word could be appropriately used. Vocabulary functions as an existential foundation for language. Furthermore, vocabulary learning is one of the most problematic fields in second language learning.

In the literature of English language teaching and learning an actual theme of vocabulary has been neglected.

French V. (French V., 1983) believes that vocabulary has been neglected in the past decades because 1) those who were involved in the teacher-preparation programs

during the past few decades felt that grammar should be emphasized more than vocabulary, 2) specialists in methodology believed that students would make mistakes in sentence construction if too many words were learned before the basic grammar had been mastered, and 3) those who gave advice to teachers said that word meanings can be learned only through experience and cannot be taught in the classroom.

More recently, however, a number of researchers have become interested in vocabulary instruction. They have concluded that vocabulary is an important area, worthy of effort and investigation. It has, consequently, gained popularity in the general field of English language teaching and learning (Coady J., Huckin T., 1997; Richards J. C., Renandya W.A., 2002; Hedge T., 2008).

Vocabulary can be learned in a variety of ways. The research leads teachers and scientists to ask the question: which methods are the most successful for teaching vocabulary to their students?

Thus, the acquisition of vocabulary can be challenging, as a result of large amount of words in a foreign language.

Teacher of English Olena Kolodii
Teacher of English Iryna Kovalchuk
Teacher of English Olena Syvak
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7649

Analysis of latest research where the solution of the problem was initiated.

A large number of studies have examined how to enhance the learning outcomes of vocabulary acquisition (Hsiao, I. Y. T., Lan, Y.-J., Kao C.-L., Li, P. (2017), Meara, 1980, Malt B.C., Li P., Pavlenko A., Zhu J., Ameel P., 2015; Zinszer B.D., Malt B., Ameel E., Li P., 2014, Barcroft J., 2004; Llach P.A., Gómez A.B., 2007).

Hague S. (Hague S., 1987) and R. Carter (Carter R., 1988) both decry the neglect of vocabulary instruction in second language classes, and they also suggest a variety of possibilities for improving them. Among the techniques suggested by pedagogues, the question of the nature of textual-input enhancement versus visual-input enhancement approaches has not been fully explored (Hasshemi M., Pourgharib B., 2013).

We learn our first language though the desire to understand the world around us; as children we wish to understand the world and circumstances make it so that we come to associate objects from everyday life with sounds and then, gradually, with words. Cognitive researchers (Lan Y., Fang S., Legault G., Li P., 2015; Rankin Y., Gold R., Gooch B., 2006) took this into account when they suggested that it can be very helpful to use visual aids when learning a foreign language.

There can be even more to this when we consider that the sense humans use the most is the visual sense: "research estimates that 80-85 % of our perception, learning, cognition, and activities are mediated through vision" (Brainonline.org 2014 study).

All of these studies display success when using visual techniques to teach vocabulary meanings. Thus, many researchers have found that students who learn in virtual worlds receive positive outcome in vocabulary acquisition.

Aims of paper.

The aim of the paper is to outline the main advantages of using the visualization in learning foreign language vocabulary as well as to highlight vocabulary teaching techniques based on visualization that are effective for students of every age and level.

Exposition of main material of research with complete substantiation of obtained scientific results.

Given the difficulties of vocabulary learning in a second or foreign language, along with the obvious necessity of trying to overcome them, one would expect that vocabulary instruction would be at the top of the agenda for language teachers. However, the opposite is often the case. Vocabulary is not explicitly taught in most language classes, and students are expected to "pick-up" vocabulary on their own without any guidance. Courses on reading, writing, speaking, listening, grammar, and culture are common in second language programmes, but very few vocabulary courses exist. Many instances of so-called vocabulary instruction involve merely giving students lists of words to memorize or providing limited practice opportunities, with no further assistance to the often overwhelmed learner.

Learning success in the acquisition of vocabulary will affect student's future skills in language learning in general, including, for example, reading skills (Cobb T., 2007; Kern R.G., 1989) and listening skills (Kelly R., 1991; Smidt E., Hegelheimer V., 2004).

We can't disagree with the statement given by J. Harmer (Harmer J., 2001) that language structures make up the skeleton of language as well as vocabulary provides the vital organs and the flesh.

Teacher of English Olena Kolodii
Teacher of English Iryna Kovalchuk
Teacher of English Olena Syvak
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7649

As D. Wilkins (Wilkins D. 1972) posits, without grammar very little can be communicated, but without vocabulary nothing can be communicated. Vocabulary, as M. Brown (Brown M., 2001) states, forms the building block of any language. That is, vocabulary is “a core component of the language proficiency and provides much of the basis for how well learners speak, listen and write” (Richards J. C., Renandya W.A., 2002).

Vocabulary functions as a cornerstone without which any language could not exist. Speaking would be meaningless and perhaps impossible having only structure without vocabulary. The word “vocabulary” generally represents a summary of words or their combinations in a particular language.

There is a number of techniques by which vocabulary instruction has been handled, mishandled, or avoided almost entirely by second language teachers. According to R. Oxford and D. Crookall (Vocabulary Learning: A Critical Analysis of Techniques, 1990) these techniques are classified into four groups: decontextualizing, semi-contextualizing, fully contextualizing, and adaptable.

Decontextualizing techniques are those that remove the word as completely as possible from any communicative context that might help the learner remember and that might provide some notion as to how the word is actually used as a part of language. Examples are word lists, flashcards, and conventional dictionary use.

Semi-contextualizing techniques allow some degree of context but fall short of full contextuality; thus, new words may be linked with something that is meaningful to the learner, but they are not used as a part of naturalistic communication. Examples are words grouping, word or concept asso-

ciation, visual imagery, aural imagery, keyword, physical response, physical sensation and semantic mapping.

Fully contextualizing techniques are those that embed new words in a more or less normal communicative context. Examples are reading and listening practice (comic strips, advertisements, letters, articles, stories, newspapers, magazines, books, jigsaw reading exercises) as well as speaking and writing practice (simulation/gaming, small group discussions, project work, and other communicative techniques).

These three types of techniques are not discrete but instead form a continuum of contextuality.

The fourth classification, adaptable, refers to a technique that can reinforce other techniques at any part of the contextuality continuum.

Answering the question how to make vocabulary teaching and learning effective S. Thornbury (Thornbury S., 1996) advises to visualize a picture for a new word or to link an abstract word with some mental image. Images drawn by students themselves have the best outcomes.

In our research visual vocabulary learning methods have been taken into consideration.

Visualization refers to our ability to make visual representations in our minds while learning vocabulary. It stimulates the imagination, enhances involvement with the text and improves mental imagery.

As the result of our research, visual English learning methods for learning vocabulary have been outlined. They are as follows: flashcards, visual imagery, advertisements, letters, gaming, project work.

1. Flashcards are among the most widely used vocabulary learning techniques. The flashcard technique involves at least three components: writing down (copying) the second language word on the front

Teacher of English Olena Kolodii
Teacher of English Iryna Kovalchuk
Teacher of English Olena Syvak
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7649

of a card, writing the word's first language meaning on the back, and then using the card to become familiar with the new word and its meaning. The flashcard thus represents a glorified second language - first language word list broken into units, each containing one new word or expression in both second language and first language forms. With creativity and thought on the part of the learner, flashcards can indeed be employed to provide greater context. For instance, students can sort flashcards into piles representing different groups of words (e.g., nouns, adjectives, adverbs, verbs, prepositions; words that are already learned vs. words still to be learned; past tense forms vs. present tense forms). Students can tape flashcards to particular objects like lamp, table, and chair signified by the words on the cards, thus providing a visual (and to a degree tactile) context. Visual context might also be added by taping relevant pictures to the cards.

The presentation of vocabulary with flashcards can be done in lots of various ways, for example in telling a story or just simply based on a set of vocabulary for a particular topic.

2. Visual imagery is one of the most useful semi-contextualizing aid for learning second language vocabulary. The use of visual imagery for vocabulary learning is based on making associations between a picture and a word. The theory on which this technique is founded is that most students are capable of associating new information to concepts in memory by means of meaningful visual images, and that visual images make learning more efficient. Visual imagery is known to help students package information more efficiently than they could if using just words alone (Bower G., 1970; Higbee K., 1979; Nyikos M., 1987). Moreover, the pictorial-verbal combination involves many parts of the brain, thus providing greater cognitive power. A large

number of students are primarily visual learners (Dunn R., Dunn K., 1972), and about 94% of all people are at least moderately good at using visual imagery (Coleman D., 1986), though they do not always apply it to learning. People are used to the linkage between verbal and visual symbols, such as found in a whole array of public signs and notices (e.g., no-smoking signs on airplanes and stop signs and yield signs on highways). These familiar verbal-visual links can help second language learners.

Students can use visual imagery by making their own drawings or sketches of words or phrases (especially helpful for prepositions like above, over, under, and so on).

Visual effects, such as colour-coding different groups, e.g., in using yellow for nouns, green for pronouns, pink for adjectives can also be useful in learning vocabulary.

Even abstract words can be remembered through visual imagery; students simply associate such words with a visual symbol or a picture of a concrete object.

3. Gaming. In recent years, a lot of educators have realized that remembering vocabularies mechanically is the most boring part in English learning and they begin to pay much more attention to use games for English teaching, especially for learning vocabulary.

Game as the main form of activity is the basic means of education. Besides, game teaching is one kind of efficient teaching method that teachers can transform boring language into interesting games.

Using games in teaching English vocabulary starts with the introduction of definitions of the game and the characteristics of the game, then lists the types of the game.

There are two types of games in the classroom; one type stresses accuracy which is called language-focused games and the other stresses fluency, which is

Teacher of English Olena Kolodii

Teacher of English Iryna Kovalchuk

Teacher of English Olena Syvak

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7649

called communication-focused games. The language-focused games include Bingo Games, Guessing Games, Chinese Whisper, Musical Chairs, Counting Games, Simon Says, and so on, and the Communication-focused games like Describe and Draw Games, Spot the differences in a game, and so on. Lu Zi-wen W. (Lu Zi-wen W., 2004) points that "this kind of classification is convenient for teachers design and choose appropriate games to carry out relevant teaching activities". So, teachers should choose different types of games to arouse students' interests on the basis of satisfying students' different needs in learning English. Through providing all kinds of games, students can get interested in learn English words in the process of enjoying the mystery of all kinds of games.

While using games for learning vocabulary there are some essential points. They are: proper preparation for game, detailed interpretation of the game rules, control of the playtime as well as setting up rewards and punishment in order to keep discipline in the classroom.

Games can create a situation for students as close to the real language environment as possible, make the learning more lively and improve students' abilities of imagination, creativity and language skills.

4. Home projects. Project method is one of the modern method of teaching, in which the students point of view is given importance in designing the curricula and content of studies. This method is based on the philosophy of Pragmatism and the principle of "Learning by doing". In this strategy students perform constructive activities in natural condition.

According to W.H. Kilpatrick (Kilpatrick W.H., 1918), "A project is a wholehearted purposeful activity proceeding in a social environment".

It takes the student beyond the walls of the classroom. It is carried out in a natural

setting, thus making learning realistic and experiential.

Teachers using the project-based learning strategy need to make sure the project has the potential to meet some components. They are as follows: significant content, critical thinking, collaboration, reflection and revision.

Conclusions.

Language skills play a critical role in our globalized world for a person's career development. One of the most challenging parts of every language learning is the acquisition of vocabulary items. In the context of second language learning, the acquisition of vocabulary is considered the most fundamental, because it affects the way how well a learner could perform in listening, speaking, reading and writing.

Students, however, complain that they cannot remember the words they have learned. To solve this problem, following conclusions have been made.

The application of visualization is becoming more and more popular in different areas of educational field, especially in foreign language learning. Some scientists predict that visualization will become one of the most powerful, effective, and necessary tool for teachers in the years to come. Thus, vocabulary teaching techniques based on visualization help students to understand the meaning and help to make the word more memorable.

The range of advantages of using vocabulary teaching techniques based on visualization has been outlined. Among them the most essential are:

1) it can open up the potential inner source of every learner's unique experience and creativity.

2) it can make learning more exciting and more personalized.

Teacher of English Olena Kolodii
Teacher of English Iryna Kovalchuk
Teacher of English Olena Syvak

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7649

3) it can stimulate students' learning vocabulary while using such techniques as using objects; drawing; using illustrations / pictures.

4) it can help to arrange learning time, improve learning efficiency, reduce the learning inertia and enhance interest in learning.

However, using visualization in learning vocabulary has some limitations. It is not suitable or sufficient for demonstrating the meaning of all words. For example, it is hard to illustrate the meaning of some words, especially the abstract ones such as "opinion" or "impact".

According to experience gained from classes, students always pay attention and are curious about what are they going to do with the visual aids.

However, there is always a downside: it can be quite time consuming to find the right visual aids for a specific type of activity for a beginning teacher who lacks his or her own collection. Still on the whole, this drawback is greatly outweighed by the above-mentioned pros.

Furthermore, when the collection of visual aids is once made, it can serve for a long time.

Another matter is the question of how to use visual aids effectively. It counts as general methodological knowledge that in learning languages, students should perceive the input through as many channels as possible.

Therefore, it is important to include variety of stimuli in teaching. It is important to find a balance and not to use visuals only but to combine them with other techniques and different types of stimuli (movement, verbal stimuli, sound, etc).

Moreover, visual aids used for demonstration of the meaning should be repeatedly connected with the spoken and subsequently also written form of the word or chunk of language.

Thus, techniques employed by teachers depend on some factors, such as the content, time availability, and its value for the students. This motivates teachers to employ certain techniques in presenting vocabulary. As the result of our research, we concluded that using visual aids helps students in remembering vocabulary better, because our memory for objects and pictures is very reliable and visual techniques can act as cues for remembering words.

Number of vocabulary teaching techniques based on visualization has been highlighted. They are as follows: flashcards, visual imagery, advertisements, letters, gaming, project work. The efficacy of exercises based on visualizing techniques are suitable for any group of students independently on age or level.

To sum up, it has been evidenced that visualization can help students to strengthen and reinforce what they have learned. The reason may be that they allow students to absorb the information through an additional sensory perception.

References

1. Barcroft, J. (2004). Second Language Vocabulary Acquisition: A Lexical Input Processing Approach. *Foreign Language Annals*, 37, 200-208.
2. Bower, G. (1970). *The psychology of learning and motivation*. New York: Academic Press.
3. Bower, G. and Winzenz, D. (1970). Comparison of associative learning strategies. *Psychonomic Science*, 20(2), pp.119-120.
4. Brown, M. (2001). *Point of View*. Spine, 26(17), p.1841.

Teacher of English Olena Kolodii
Teacher of English Iryna Kovalchuk
Teacher of English Olena Syvak
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: 10.5604/01.3001.0010.7649

5. Carter, R., & McCarthy, M. (Eds.). (1988). Vocabulary and language teaching. London: Longman.
6. Coady, J. & Huckin, T. (1997). Second language Vocabulary Acquisition. USA: Cambridge University Press.
7. Cobb, T. (1999). Breadth and depth of vocabulary acquisition with hands-on concordancing. *Computer Assisted Language Learning* 12, 345 - 360.
8. Coleman, D. (Aug. 12, 1986). Mental images: New research helps clarify their role. *The New York Times*, pp. C1, C6.
9. Dunn, R., & Dunn, K. (1978). Teaching students through their individual learning styles. Reston, VA: Reston Publishing.
10. French A. V. (1983). Techniques in Teaching Vocabulary (Teaching Techniques in English as a Second Language. Oxford American English.
11. Hague, S. (1987). Vocabulary Instruction: What L2 Can Learn from L1. *Foreign Language Annals*, 20(3), pp.217-225
12. Harmer, J. (2001). The practice of English language teaching. Harlow: Longman
13. Hashemi, M. & Pourgharib, B. (2013). The Effect of Visual Instruction on New Vocabularies Learning. *International Journal of Basic Science and Applied Research*, 2(6), 623-627.
14. Hedge, T. (2008). Teaching and Learning in the Language Classroom. Oxford: Oxford University Press.
15. Higbee, K. (1979). Recent Research on Visual Mnemonics: Historical Roots and Educational Fruits. *Review of Educational Research*, 49(4), p.611.
16. Hsiao, I. Y. T., Lan, Y.-J., & Kao C.-L., & Li, P. Visualization Analytics for Second Language Vocabulary Learning in Virtual Worlds. *Educational Technology & Society*, 2017, 20 (2), 161-175.
17. Kelly, R. (1991). The Graeco-Latin vocabulary of formal English: Some pedagogical implications. *RELC Journal*, 22, 69-83.
18. Kern, R. G. (1989). Second language reading strategy instruction: Its Effects on comprehension and word inference ability. *The Modern Language Journal*, 73(2), 135-149.
19. Kilpatrick, W. H. (1918). The project method. *Teachers College Record*, 19, 319-335.
20. Lan Y., Fang S., Legault J., Li P. (2015). Second language acquisition of Mandarin Chinese vocabulary: Context of learning effects. *Education Technology Research and Development*, 63, 671-690.
21. Llach, P. A., & Gómez, A. B. (2007). Children's characteristics in vocabulary acquisition and use in the written production. *RESLA*, 20, 9-26.
22. LU, Z. W. (2004). The Learning theory and practices in primary English. Beijing: China Electric Power Press.
23. Malt B. C., Li P., Pavlenko A., Zhu J., Ameer E. (2015). Bi-directional lexical interaction in late-immersed Mandarin-English bilinguals. *Journal of Memory and Language*, 82, 86-104.
24. Meara, P. (1980). Vocabulary Acquisition: A Neglected Aspect of Language Learning. *Language Teaching*, 13(3-4), p.221.
25. Nyikos, M. (2014). BILINGUALISM AND FAMILY: PARENTAL BELIEFS; CHILD AGENCY. *Sustainable Multilingualism*, 5.
26. Oxford, R. and Crookall, D. (1990). Vocabulary Learning: A Critical Analysis of Techniques. *TESL Canada Journal*, 7(2), p.09.
27. Rankin, Y., Gold, R. and Gooch, B. (2006) 3D Role-Playing Games as Language Learning Tools. *Proceedings of EuroGraphics 2006*, The Eurographics Association, Oxford, 4-8 September 2006, 33-38.

Teacher of English Olena Kolodii
Teacher of English Iryna Kovalchuk
Teacher of English Olena Syvak
Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7649

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 359-367

28. Richards, Jack C., and Renandya, Willy A., Eds. / Methodology in language teaching: an anthology of current practice (2002).
29. Smidt, E., & Hegelheimer, V. (2004). Effects of online academic lectures on ESL listening comprehension, incidental vocabulary acquisition, and strategy use. *Computer Assisted Language Learning*, 17(5), 517–556.
30. Thornbury, S. (1996). Teachers research teacher talk. *ELT Journal*, 50(4), pp.279-289.
31. Vision Problems, http://www.brainline.org/landing_pages/categories/vision.html, 2014.
32. Wilkins, D. (1972). General practice records. *BMJ*, 3(5824), pp.476-476.
33. Zinszer B. D., Malt B., Ameer E, Li P. (2014). Native-likeness in second language lexical categorization reflects individual language history and linguistic community norms. *Frontiers in Psychology*, 5, 1–16.

Teacher of English Olena Kolodii
Teacher of English Iryna Kovalchuk
Teacher of English Olena Syvak

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7649

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 359-367

VI. Reports and Reviews

VI. Raporty i opinie

PhD Dariusz Prokopowicz¹⁾

PhD Eng Jan Rakowski²⁾

¹⁾*Institute of Sociology, Faculty of History and Social Sciences,
Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw
(Warsaw, Poland)
darprokop@poczta.onet.pl*

²⁾*Department of Management University of Warsaw
The Industrial and Commercial Congregation
Polish Chamber of Commerce
(Warsaw, Poland)
jr@kph.pl*

**JUBILEE'S REPORT OF THE 14TH CONGRESS OF THE POLISH
ECONOMY FOR THE 15TH ANNUAL OF THE COMMERCIAL-INDUSTRY
CONGREGATION OF THE POLISH CHAMBER OF COMMUNITY**

**SPRAWOZDANIE Z JUBILEUSZOWEGO XIV KONGRESU GOSPODARKI
POLSKIEJ Z OKAZJI 15-LECIA KONGREGACJI PRZEMYSŁOWO-
HANDLOWEJ OGÓLNOPOLSKIEJ IZBY GOSPODARCZEJ**

**ДОКЛАД ЮБИЛЕИ О XIV КОНГРЕССЕ ПОЛЬСКОЙ ЭКОНОМИКИ
НА 15-Й ЕЖЕГОДНИК ОБЩЕСТВЕННОЙ КОНГРЕССИИ
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПАЛАТЫ КОММЕРЧЕСКОЙ
ПРОМЫШЛЕННОСТИ**

Abstracts

The key factor for the effective development of business entities in market conditions is the issue of activating innovation and entrepreneurship, because in this way it is possible to significantly increase the economic efficiency of a given entity, improve the financial situation and, consequently, increase tax revenues to the state budget. In addition, the improvement of business and social relations between enterprises and state and self-government authorities is also particularly important. In connection with the above, the importance of chambers of commerce acting as the integrators of the business community, self-government and state authority institutions and other public entities is growing. One of such chambers of commerce is the Industrial and Commercial Congregation of the Polish Chamber of Commerce, which also integrates the business community with the institutions of locally operating local government units and the regional economic chambers cooperating with them, which mainly associate locally operating entrepreneurs. As part of its activities, the Industrial and Commercial Congregation of the Polish Chamber of Commerce organizes periodically implemented meetings, conferences and congresses, during which debates regarding the need for systemic improvement of economic, normative, fiscal, etc. conditions are made to small and medium-sized companies in the trade sector operating in Poland. The main events

PhD Dariusz Prokopowicz

PhD Eng Jan Rakowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7650

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 371-389

integrating entrepreneurs, local government, economists, people of art and politicians organized periodically by the Polish-American Chamber of Commerce and Industry are the Congresses of Polish Economy and the Congresses of Modern Economy. One of the last events of this type was the Jubilee XIV Congress of Polish Economy organized on June 21, 2017 in Warsaw on the occasion of the 15th anniversary of the Polish-Ukrainian Chamber of Commerce and Industry. This Congress, which is the subject of the next chapter of this study, continued the problems raised during debates taking place during previous KPH OIG Congresses.

Keywords: The Industrial and Commercial Congregation of the Polish Chamber of Commerce, KPH OIG, Congress of Polish Economy, Congress of Modern Economy, trade, enterprises, business entities, SME sector, small and medium enterprises, entrepreneurship, regional chamber of commerce, trade chambers, market fee, commercial activity, Chamber of Commerce, economic self-government, large-format stores, discount stores, supermarkets, hypermarkets, convenience, monopoly position.

Streszczenie

Kluczowym czynnikiem efektywnego rozwoju podmiotów gospodarczych w warunkach rynkowych jest kwestia aktywizacji innowacyjności i przedsiębiorczości, ponieważ w ten sposób możliwe jest znaczące zwiększenie efektywności ekonomicznej danego podmiotu, poprawa sytuacji finansowej i w konsekwencji także zwiększenie wpływów podatkowych do budżetu państwa. Poza tym szczególnie istotna jest także poprawa relacji biznesowo-społecznych między przedsiębiorstwami a organami władzy państwowej i samorządowej. W związku z powyższym rośnie znaczenie izb gospodarczych pełniących funkcje integratorów środowisk przedsiębiorców, samorządowców oraz instytucji władzy państwowej i innych podmiotów publicznych. Jedną z takich izb gospodarczych jest Kongregacja Przemysłowo-Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza, która integruje także środowiska przedsiębiorców z instytucjami lokalnie działających jednostek samorządowych oraz współpracując z nimi regionalne izby gospodarcze, zrzeszające głównie lokalnie działających przedsiębiorców. W ramach prowadzonej działalności Kongregacja Przemysłowo-Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza organizuje cyklicznie realizowane spotkania, konferencje i kongresy, podczas których podejmowane są debaty dotyczące potrzeby systemowej poprawy warunków gospodarczych, normatywnych, fiskalnych itp. wobec małych i średnich firm sektora handlu działających w Polsce. Do głównych wydarzeń integrujących środowiska przedsiębiorców, samorządowców, ekonomistów, ludzi sztuki oraz polityków cyklicznie organizowanych przez Kongregację Przemysłowo-Handlową Ogólnopolską Izbę Gospodarczą należą Kongresy Gospodarki Polskiej oraz Kongresy Nowoczesnej Gospodarki. Jednym z ostatnich tego typu wydarzeń był zorganizowany 21 czerwca 2017 r. w Warszawie Jubileuszowy XIV Kongres Gospodarki Polskiej z okazji 15-lecia Kongregacji Przemysłowo Handlowej Ogólnopolskiej Izby Gospodarczej. Kongres ten, który jest przedmiotem kolejnego rozdziału niniejszego opracowania kontynuował problematykę podejmowaną podczas debat odbywających się w trakcie poprzednich Kongresów KPH OIG.

Słowa kluczowe: Kongregacja Przemysłowo-Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza, KPH OIG, Kongres Gospodarki Polskiej, Kongres Nowoczesnej Gospodarki, handel, przedsiębiorstwa, podmioty gospodarcze, sektor MSP, małe i średnie przedsiębiorstwa, przedsiębiorczość, regionalna izba gospodarcza, zrzeszenie izb gospodarczych,

PhD Dariusz Prokopowicz

PhD Eng Jan Rakowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: [10.5604/01.3001.0010.7650](https://doi.org/10.5604/01.3001.0010.7650)

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 371-389

opłata targowa, działalność handlowa, izba gospodarcza, samorząd gospodarczy, sklepy wielkopowierzchniowe, dyskonty, supermarkety, hipermarkety, convenience, pozycja monopolistyczna.

Аннотация

Ключевым фактором эффективного развития субъектов хозяйствования в рыночных условиях является вопрос активизации инноваций и предпринимательства, поскольку таким образом можно значительно повысить экономическую эффективность данного субъекта, улучшить финансовое положение и, следовательно, увеличить налоговые поступления в государственный бюджет. Кроме того, особенно важно улучшение деловых и социальных отношений между предприятиями и государственными органами и органами самоуправления. В связи с вышеизложенным возрастает важность торговых палат, действующих как интеграторов предпринимателей, органов самоуправления, государственных органов и других государственных органов. Одной из таких торговых палат является Промышленно-коммерческая конгрегация Польской торговой палаты, которая также объединяет деловые круги с учреждениями местных органов местного самоуправления и региональными экономическими палатами, сотрудничающими с ними, которые в основном объединяют местных предпринимателей. В рамках своей деятельности Промышленно-коммерческая конгрегация Польской торговой палаты периодически организует встречи, конференции и конгрессы, в ходе которых дебаты о необходимости системного улучшения экономических, нормативных, фискальных и т. Д. Условий принимаются малым и средним компаниям в торговом секторе, действующим в Польше. Основными мероприятиями, объединяющими предпринимателей, местных органов власти, экономистов, людей искусства и политиков, периодически организуемых Польско-американской торгово-промышленной палатой, являются съезды польской экономики и конгрессы современной экономики. Одним из последних событий такого типа был Юбилейный XIV Конгресс польской экономики, организованный 21 июня 2017 года в Варшаве по случаю 15-летия Торгово-промышленной палаты Польши и Украины. Этот Конгресс, который является предметом следующей главы этого исследования, продолжил проблемы, возникшие во время дебатов, происходящих на предыдущих съездах ОГТ КПП.

Ключевые слова: Промышленно-коммерческая конгрегация Польской торговой палаты, KPH OIG, Конгресс польской экономики, Конгресс современной экономики, торговля, предприятия, субъекты предпринимательства, сектор малого и среднего бизнеса, малые и средние предприятия, предпринимательство, региональная торговая палата, торговые палаты, рыночный сбор, коммерческая деятельность, Торгово-промышленная палата, экономическое самоуправление, крупноформатные магазины, дисконтные магазины, супермаркеты, гипермаркеты, удобство, монопольное положение.

PhD Dariusz Prokopowicz

PhD Eng Jan Rakowski

Опубликованы: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7650

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 371-389

Wprowadzenie

Funkcjonujące we współczesnych gospodarkach rynkowych podmioty gospodarcze pełnią szczególnie istotną rolę w zaspokajaniu potrzeb społeczeństwa obywatelskiego. Procesy decyzyjne zapadające z obszaru gospodarki finansowej przedsiębiorstw, instytucji finansowych i publicznych pośrednio wpływają na tempo rozwoju społeczno-gospodarczego kraju. Poza tym podejmowane w tych podmiotach i instytucjach decyzje wpływają również na jakość życia obywateli. W związku z dokonaną w 1989 transformacją systemową od lat 90. w Polsce rośnie znaczenie kwestii racjonalizacji prowadzonej gospodarki finansowej, ponieważ działania te mają skłonić do wzrostu efektywności ekonomicznej procesu gospodarowania zasobami pieniężnymi, które mają pobudzać lokalną gospodarkę i tym samym przyczynić się do zmniejszenia bezrobocia w danym regionie [M. Golka 2012, s. 142].

Od 1989 roku postępuje w Polsce proces urynkawiania struktur gospodarczych. Od 1995 roku większą część mierzonych PKB wypracowanych w gospodarce narodowej wartości ekonomicznych powstaje w podmiotach gospodarczych charakteryzujących się prywatnym kapitałem właścicielskim. W związku z tym od początku lat 90. sukcesywnie rośnie znaczenie działających w warunkach rynkowych przedsiębiorstw i instytucji finansowych. Z tymi procesami skorelowane są zmiany dominujących modeli zarządzania podmiotami i instytucjami, polegające na wdrożeniu decentralizacji i zwiększeniu uwzględniania kwestii efektywności ekonomicznej w kontekście podejmowanych decyzji w podmiotach rozwijających się w coraz bardziej urynkawiającej się w latach 90. gospodarce. Procesy te skorelowane były także z rosnącym znaczeniem implementacji nowoczesnych technologii w procesy wytwórcze, wzrostem zaangażowania systemów informatycznych w procesach analitycznych i zarządzania,

zwiększającym się znaczeniem przedsiębiorczości i innowacyjności w procesach gospodarczych [S. Antkiewicz 2008, s. 56].

Proces aktywizacji działalności gospodarczej i pozytywnego wpływu tego procesu na makroekonomię krajowej gospodarki jest możliwy dzięki różnym rozwiązaniom systemowym, do których zalicza się rosnący udział znaczenia podmiotów gospodarczych sektora MSP oraz rosnących zależności kapitałowymi, kooperacyjnymi, klastrowymi i innymi między efektywnie działającymi przedsiębiorstwami. Sukcesywnie rośnie również znaczenie przedsiębiorstw, w tym kwestia patriotyzmu gospodarczego na regionalnych lub lokalnych rynkach. Obciążenia lokalnymi podatkami powinny być tak ustalane, aby kreowały rozwój infrastruktury technicznej i społecznej samorządów oraz aby motywowały do zwiększania aktywności przedsiębiorstw na rynkach lokalnych. Szczególnie istotną kwestią jest także rozwój innowacyjności w sektorze przedsiębiorstw i poprawa relacji, współpracy między przedsiębiorstwami, lokalną społecznością a samorządami [D. Prokopowicz 2015b, s. 248].

Funkcjonujące w warunkach rynkowych podmioty gospodarcze powinny usprawniać swe funkcjonowanie i dostosowywać się do zmieniającego się otoczenia społeczno – gospodarczego. Znaczna część działających w Polsce przedsiębiorstw dotkliwie odczuła negatywne skutki spowolnienia wzrostu krajowej gospodarki, jakie nastąpiło po pojawieniu się na jesieni 2018 roku globalnego kryzysu finansowego [D. Prokopowicz 2012, s. 37-38]. Problem ten zwiększył swą skalę w sytuacji wzrostu zadłużenia wygenerowanego opcjami walutowymi, jakie przed jesienią 2008 roku wykupywały przedsiębiorstwa w niektórych bankach komercyjnych działających w Polsce. Czynnikiem, który może znacząco poprawić tę sytuację i przyczynić się do wzrostu stopy inwestycji w sektorze przedsiębior-

PhD Dariusz Prokopowicz

PhD Eng Jan Rakowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7650

Wydanie: *International Journal of New Economics and Social Sciences* 2017; 2 (6): 371-389

biorstw są udostępniane podmiotom gospodarczym dotacje z funduszy Unii Europejskiej, oferowane na cele rozwojowe, implementację nowoczesnych rozwiązań technologicznych i innowacji [B. Domańska-Szaruga, D. Prokopowicz 2015, s. 39-40]. W związku z podejmowanymi przez przedsiębiorstwa nowymi projektami inwestycyjnymi, współfinansowanymi z dotacji funduszy Unii Europejskiej przewiduje się znaczący wzrost przedsiębiorczości i innowacyjności wielu działających w Polsce podmiotów gospodarczych. Jest to tym samym jeden z kluczowych czynników, które powinny wygenerować wzrost inwestycji w kolejnych kwartałach i latach [D. Prokopowicz 2010, s. 147-148]. W związku z tym kwestia efektywnego prowadzenia gospodarki finansowej przedsiębiorstw i kształtowanej przez Ministerstwo Rozwoju polityki inwestycyjnej stanowiącej istotny segment polityki gospodarczej państwa nabiera też nowego znaczenia w związku z członkostwem Polski w Unii Europejskiej. Dla korzystających z dotacji UE przedsiębiorstw, niezbędne staje się innowacyjne podejście i doskonalenie umiejętności związanych z pozyskiwaniem dotacji z programów funduszy unijnych, rozwój przedsiębiorczości i aktywizacja innowacyjności.

1. Wzrost znaczenia przedsiębiorczości i innowacyjności przedsiębiorstw działających w Polsce na tle procesów globalizacyjnych

Od początku transformacji systemowo-gospodarczej jak dokonała się od 1989 roku zaszły istotne zmiany w polskiej gospodarce, w tym w przedsiębiorstwach oraz w instytucjach otoczenia biznesu, w tym otoczenia bliższego i dalszego, instytucji finansowych i publicznych. Sukcesywnie rośnie znaczenie globalizacji ekonomicznej polskiej gospodarki, tj. procesu który przyspieszył znacząco w 2004 roku tj. w momencie akcesji Polski w struktury rynkowe Unii Europejskiej. Podstawą tych procesów

jest liberalizacja przepływów kapitałowych wsparta harmonizacją przepisów prawa. Z drugiej strony rozwój nowoczesnych technologii generuje powstawanie innowacji oraz upraszcza kanały dystrybucji produktów i usług oraz przyczynia się do wzrostu gospodarczego. W działających w otoczeniu przedsiębiorstw handlowych, produkcyjnych, usługowych i innych - podmiotach systemu finansowego realizowany jest wzrost standaryzacji stosowanych procedur, wypracowanych technik sprzedaży i przeprowadzanych transakcji finansowych [S. Gwoździwicz, D. Prokopowicz, 2017, s. 74-75]. Procesy te zdeterminowane są głównie rosnącą konkurencją i związaną z tym presją na redukcję kosztów operacyjnych prowadzonej działalności. Od górnice zachodzące procesy scalania i ujednolicania struktur rynkowych oraz od dolnie – upowszechniania standardów technologii informatycznej są podstawą realizowanego transnarodowo procesu integracji struktur rynkowych i globalizacji ekonomicznej polskiej gospodarki [A. Zielińska-Głębocka 2012, s. 58].

Od lat 90. ubiegłego wieku procesy integracji struktur rynkowych oraz globalizacji ekonomicznej w coraz większym stopniu obejmują polską gospodarkę i funkcjonujące w niej przedsiębiorstwa, instytucje finansowe i zwykle w nieco mniejszym zakresie także instytucje publiczne. Procesy te w coraz większym stopniu determinują zmiany warunków gospodarczych działających w Polsce podmiotów gospodarczych. Zakres tych zmian znacznie wykracza poza modyfikację oferty produktowej przedsiębiorstw, doskonalenie logistyki handlowych podmiotów gospodarczych oraz standaryzację przeprowadzanych coraz częściej elektronicznie operacji finansowych. Wiele z tych zmian związanych jest z postępującym od lat 70. ubiegłego stulecia procesem globalizacji ekonomicznej, strukturalnych przemian kapitałowych w sektorze przedsiębiorstw a także liberalizacji przepływów

PhD Dariusz Prokopowicz

PhD Eng Jan Rakowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7650

kapitałowych, deregulacji na rynkach walutowych i rozwoju globalnie działających korporacji, w tym ponadnarodowo funkcjonujących sieci przedsiębiorstw handlowych. Procesy te w coraz większym stopniu dotyczą także polskiej gospodarki [S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz 2016a, s. 64-65].

Na tle dokonującej się globalizacji polskiej gospodarki od lat 90. sukcesywnie rosło ryzyko dominacji ponadnarodowo działających korporacji w niektórych sektorach polskiej gospodarki, w których udział kapitału zagranicznego już w końcu ubiegłego wieku osiągał wysokie, niespotykane w innych rozwiniętych krajach poziomy. Problem ten szczególnie dotyczył sektora bankowego oraz nadal dotyczy takich kluczowych gałęzi polskiej gospodarki jak handel, media, energetyka i niektóre działy produkcji. W odpowiedzi na te negatywnie interpretowane przez większość ekonomistów efekty uboczne globalizacji ekonomicznej rośnie znaczenie propagowania oraz realizacji koncepcji biznesowych opartych na patriotyzmie gospodarczym i potrzeby repolonizacji kluczowych gałęzi polskiej gospodarki. Wspomniany patriotyzm gospodarczy i potrzeba repolonizacji strategicznych dla polskiej gospodarki sektorów, rynków i przedsiębiorstw doskonale wpisuje się w realizowany przez Ministerstwo Rozwoju Plan na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, który stanowi jeden z głównych segmentów wyznaczających strategiczne kierunki kształtowania polityki społeczno-gospodarczej w Polsce na kolejne lata. We wspomnianym Planie na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju szczególnie istotne cele, które założone zostały do realizacji w kolejnych latach to znaczący wzrost produkcji i inwestycji w przemyśle opartym na nowych technologiach oraz wzrost przedsiębiorczości i innowacyjności w polskiej gospodarce [G. Śmigielska red. 2013, s. 62].

Wobec powyższego kluczowe znaczenie przypisywane jest rozwojowi instrumentów aktywizacji przedsiębiorczości i innowacyjności w różnych sferach i gałęziach współczesnej gospodarki, w tym przede wszystkim wzrost znaczenia innowacji technologicznych, produktowych, w zakresie logistyki i organizacji procesu dystrybucji przedsiębiorstw. Wzrost innowacyjności w podmiotach gospodarczych oraz w instytucjach otoczenia biznesu znacząco wpływa na rozwój przedsiębiorczości w gospodarkach rynkowych. Niestety pod względem innowacji w produkcji i gospodarce polskie przedsiębiorstwa należą do najmniej aktywnych w Unii Europejskiej [A. Żołnierski 2012, s. 36].

2. Działalność Kongregacji Przemysłowo-Handlowej Ogólnopolskiej Izby Gospodarczej jako instytucji wspierającej rozwój handlowych podmiotów sektora MSP w Polsce

Zgodnie z normatywnymi zapisami Statutu KPH OIG [Statut Kongregacji Przemysłowo-Handlowej ...2002] Kongregacja Przemysłowo-Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza utworzona została i działa na podstawie zapisów Ustawy z dnia 30 maja 1989 roku o izbach gospodarczych oraz według postanowień Statutu KPH OIG. Zgodnie z zapisami Statutu KPH OIG Kongregacja Przemysłowo-Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza jest organizacją samorządu gospodarczego zrzeszającą na zasadzie dobrowolności podmioty prowadzące działalność gospodarczą. W związku z tym KPH OIG jako organizacja samorządu gospodarczego reprezentuje interesy gospodarcze zrzeszonych w niej podmiotów gospodarczych, w szczególności wobec organów władzy państwowej, innych instytucji publicznych oraz względem samorządów terytorialnych. Strategicznym celem KPH OIG w zakresie funkcji reprezentowania środowisk przedsiębiorców

PhD Dariusz Prokopowicz
PhD Eng Jan Rakowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7650

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 371-389

wobec instytucji państwowych, krajowych i regionalnych jest szeroko rozumiana ochrona polskiego rynku z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju [D. Prokopowicz 2016, s. 176].

Kongregacja Przemysłowo-Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza jest instytucją zrzeszającą, integrującą, wspierającą i koordynującą rozwój podmiotów gospodarczych głównie typu MSP działających w Polsce, przede wszystkim reprezentujących sektor handlu.

W zakresie wymienionej prospołecznej i prorynkowej działalności Kongregacja Przemysłowo-Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza organizuje cyklicznie realizowane spotkania, konferencje i kongresy, podczas których podejmowane są debaty dotyczące potrzeby systemowej poprawy warunków gospodarczych, normatywnych, fiskalnych itp. wobec małych i średnich firm sektora handlu działających w Polsce. Do głównych wydarzeń integrujących środowiska przedsiębiorców, samorządowców, ekonomistów, ludzi sztuki oraz polityków cyklicznie organizowanych przez Kongregację Przemysłowo-Handlową Ogólnopolską Izbę Gospodarczą należą Kongresy Gospodarki Polskiej oraz Kongresy Nowoczesnej Gospodarki. Kongregacja Przemysłowo-Handlowa OIG integruje także środowiska przedsiębiorców z instytucjami lokalnie działających jednostek samorządowych oraz współpracujące z nimi regionalne izby gospodarcze, zrzeszające głównie lokalnie działających przedsiębiorców. Potwierdzeniem tych działań jest udział reprezentantów regionalnie działających izb gospodarczych w organizowanych przez KPH OIG Kongresach Gospodarki Polskiej oraz Kongresach Nowoczesnej Gospodarki.

Zgodnie z powyższym do kluczowych wydarzeń integrujących środowiska przedsiębiorców, samorządowców, ekonomistów, ludzi sztuki oraz polityków cyklicznie organizowanych przez Kongregację

Przemysłowo-Handlową Ogólnopolską Izbę Gospodarczą należą Kongresy Gospodarki Polskiej oraz Kongresy Nowoczesnej Gospodarki. Podczas tych Kongresów KPH OIG propaguje i poddaje dyskusjom przede wszystkim główne postulaty, które od lat są kierowane w stronę organów ustawodawczych i rządu.

Kongregacja Przemysłowo-Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza reprezentując środowiska lokalnie działających przedsiębiorców prowadzących głównie handlowe podmioty gospodarcze sektora MSP podejmuje w organizowanych dyskusjach i debatach aktualne tematy, szczególnie istotne dla tych środowisk przedsiębiorców oraz także istotnych w kontekście efektywnego rozwoju sektora handlu w Polsce i w kontekście analizy wzrostu gospodarczego całej krajowej gospodarki. W związku z tym, wypracowane w tych dyskusjach konkluzje i wnioski oraz zgłaszane przez krajowych przedsiębiorców sektora MSP postulaty KPH OIG przekazuje dla parlamentarzystów oraz dla rządu RP celem inicjowania niezbędnych procesów legislacyjnych, które w perspektywie kolejnych lat powinny się przekładać na poprawę funkcjonowania krajowej gospodarki, w tym także poszczególnych rynków, podmiotów sektorów handlowych, producenckich i konsumentów [W. Sroka 2011, s. 49]. W trakcie debat i dyskusji podejmowanych w trakcie wspomnianych Kongresów oraz także spotkań reprezentantów KPH OIG z przedstawicielami władz państwowych wypracowywane są propozycje projektów zmian legislacyjnych, w tym projektów ustaw odnoszące się do funkcjonowania sektora handlu w Polsce. Niejednokrotnie wcześniej zaproponowane projekty zmian zapisów w normatywach prawnych po ich wdrożeniu przyczyniły się do wzrostu konkurencyjności na rynkach sektora handlu, poprawy ich efektywności, wzrostu przedsiębiorczości, innowacyjno-

PhD Dariusz Prokopowicz

PhD Eng Jan Rakowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7650

ści oraz także zwiększenia wpływów podatkowych do budżetu państwa jak również analogicznych procesów realizowanych w skali lokalnej w jednostkach samorządu terytorialnego [J. Sarnowski, D. Prokopowicz red. 2016, s. 217].

3. XIV Kongres Gospodarki Polskiej z okazji 15-lecia Kongregacji Przemysłowo-Handlowej Ogólnopolskiej Izby Gospodarczej

21 czerwca 2017 r. w Dniu Przedsiębiorcy w Warszawie w budynku Centralnej Biblioteki Rolniczej przy ul. Krakowskie Przedmieście 66, obok Placu Zamkowego w Warszawie w godzinach: 11 - 16 odbył się XIV Kongres Gospodarki Polskiej. Kongres ten organizowany był z okazji 15-lecia Kongregacji Przemysłowo-Handlowej Ogólnopolskiej Izby Gospodarczej. Organizatorami XIV Kongresu Gospodarki Polskiej byli: Kongregacja Przemysłowo-Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza (<http://kph.pl>), Instytut Europejskiego Biznesu (<http://ieb.edu.pl>), Klub Nowoczesnego Biznesu, (<http://knb.org.pl>), ULAN Sp. z o.o. (<http://ulan.com.pl>) [XIV Kongres Gospodarki Polskiej 21 czerwca 2017...].

Problematyka podjęta podczas XIV Kongresu Gospodarki Polskiej nawiązywała do zagadnień omawianych podczas poprzednich konferencji i kongresów organizowanych przez KPH IOG, m.in. do XII i XIII Kongresu Gospodarki Polskiej. Na przykład podczas XII Kongresu Gospodarki Polskiej Prezes Kraśnickiej Izby Gospodarczej przedstawił problemy małego, lokalnego handlu. W trakcie swej prelekcji Prezes Kraśnickiej Izby Gospodarczej zwrócił uwagę na brak uregulowań dotyczących handlu w zakresie ścigania z urzędu, osób i firm, stosujących nieuczciwe praktyki w swojej działalności gospodarczej. Poza tym zwrócił uwagę na patologie nadużywania promocji w

sklepach wielkopowierzchniowych. Coraz częściej zdarzają się sytuacje, że małe sklepy zmuszone są do kupowania towaru do dalszej odsprzedaży, w sieciach wielkopowierzchniowych, z uwagi na uzyskanie niższej ceny, aniżeli cena tych towarów oferowanych bezpośrednio przez producenta. Oceniał to jako skandal XXI wieku [XII Kongres Gospodarki Polskiej]. Omawiana wówczas problematyka stała się jednym z głównych tematów wiodących, które dominowały podczas dyskusji realizowanych w panelach dyskusyjnych XIV Kongresu Gospodarki Polskiej.

Podczas XIV Kongresu Gospodarki Polskiej odbyły się prelekcje, prezentacje, wystąpienia członków władz KPH IOG, reprezentantów środowisk przedsiębiorców sektora handlu oraz wręczenie nagród dla zasłużonych według Wielkiej Kapituły Kongregacji Przemysłowo-Handlowej Ogólnopolskiej Izby Gospodarczej organizacji, samorządów i przedsiębiorców aktywnie wspierających rozwój przedsiębiorczości, innowacyjności oraz współpracy partnerskiej [XIV Kongres Gospodarki Polskiej 21 czerwca 2017...]. Kongres otworzył dr inż. Jan Rakowski, Prezes Kongregacji Przemysłowo-Handlowej Ogólnopolskiej Izby Gospodarczej, który po przywitaniu gości, wygłosił referat podsumowujący 15-lecie KPH IOG [J. Rakowski, XIV Kongres Gospodarki Polskiej...2017].

W kolejnej części Kongresu odbyła się debata pt.: "Wyzwania XXI wieku dla polskich małych i średnich firm sektora handlu", w której uczestniczyli przedstawiciele polskiego handlu sektora MŚP. Debata tę prowadził redaktor Jerzy Krajewski. Po tej debacie Dariusz Brzozowiec, promotor Zielonego – Polskiej Waluty Lokalnej, wygłosił referat "Zielony – Polska Waluta Lokalna wspiera polskie firm handlowe i usługowe", w którym wskazywał na pozytywne aspekty rozwoju lokalnej gospodarki

PhD Dariusz Prokopowicz

PhD Eng Jan Rakowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7650

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 371-389

gminy lub powiatu po przeprowadzonej implementacji lokalnej samorządowej waluty równoległej, która po kilku latach funkcjonowania w danej lokalnej gospodarce powinna znacząco przyczyniać się do wzrostu obrotów handlowych działających lokalnie przedsiębiorstw oraz do wzrostu wpływów podatkowych w kontekście finansów lokalnych budżetów jednostek samorządowych.

Następnie po tej prezentacji w ramach Gali „Syzyfy Roku” odbyło się wręczenie nagród tj. statuetek Syzyfa Roku dla wybitnie zasłużonych według Wielkiej Kapituły KPH OIG organizacji, samorządów i podmiotów gospodarczych sektora MSP w Polsce. Nagrodą tą wyróżnione zostały m.in. podmioty gospodarcze wyróżniające się w kwestii aktywizacji przedsiębiorczości, innowacyjności, wspierania rozwoju krajowego sektora handlu oraz rozwoju współpracy partnerskiej. Podczas tej Gali przyznana została również statuetka „Syzyfa Roku” w kategorii Polityk Roku 2017. Następnie wręczone zostały odznaczenia państwowe dla wyróżniających się działaczy społecznych, artystów i instytucji kultury, współpracujących z KPH OIG. Kolejną częścią XIV Kongresu Gospodarki Polskiej było wręczenie nagród w konkursach: Gepardy Biznesu, Efektywna Firma, Mocna Firma Godna Zaufania, Wielcy Modernizatorzy Polski i Samorząd Przyjazny Firmom. Na zakończenie Kongresu dokonano wręczenia Aktów Nadania Członkostwa Klubu Nowoczesnego Biznesu.

Wręczana podczas Gali finałowej statuetka Gepard Biznesu zaprojektowana została w 2006 r. przez Katarzynę Pągowską. Poza tym podczas tego Kongresu wręczana była także nowa statuetka w ramach Konkursu Samorząd Przyjazny Firmom. Statuetkę tę, stylizowaną na kwiat niezapominajki, symbol przyjaźni wręczali przedsiębiorcy wójtom, burmistrzom i prezydentom miast.

Wobec powyższego 21 czerwca 2017 roku w Warszawie odbyło się Jubileuszowe

Spotkanie z okazji 15-lecia Kongregacji Przemysłowo Handlowej Ogólnopolskiej Izby Gospodarczej. W spotkaniu wzięło udział ponad 200 osób z całego kraju, reprezentujących przedsiębiorców, samorządowców oraz miłośników kultury i sztuki polskiej. Wśród przybyłych gości w Kongresie

uczestniczyli posłowie Grzegorz Matusiak, Adam Abramowicz, senator Adam Gawęda, Dyrektor Urzędu Marszałkowskiego województwa mazowieckiego oraz reprezentanci prezydentów miasta Krakowa, Wrocławia, Warszawy, Siedlec, Olsztyna i wielu innych.

W trakcie Kongresu dr inż. Jan Rakowski, Prezes Kongregacji Przemysłowo-Handlowej Ogólnopolskiej Izby Gospodarczej przedstawił dorobek 15-lecia działalności Izby oraz plany działalności Izby na najbliższe lata. Odbyła się również debata na temat handlu, w której uczestniczyli Bożenna Kolba z Ogólnopolskiego Stowarzyszenia Kupców i Drobnej Wytwórczości, Wiesław Michałowski z Kraśnickiej Izby Gospodarczej, Tadeusz Sławik z Grupy Zakupowej "Kupiec" oraz Szymon Fabisiak ze Społem. Debata prowadził redaktor Jerzy Krajewski. Wszyscy zgodnie ocenili, iż w Polsce jest pilna potrzeba uchwalenia ustawy o handlu, o samorządzie gospodarczym, czy też zmianie ustawy o nieuczciwej konkurencji i określeniem wielkości pozycji monopolisty w handlu.

Podczas wspomnianej debaty wiele uwag wpłynęło pod adresem Rządu, braku odpowiedzi na pisma z organizacji pozarządowych. Całość imprezy ubarwiała przepiękna wystawa poplenerowa współpracujących z Kongregacją polskich malarzy, Kapela Wojciechowskiego z Opoczna oraz najmłodsza wokalistka 15-letnia Małgosia Pietrasz [*Jubileuszowe*

PhD Dariusz Prokopowicz

PhD Eng Jan Rakowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7650

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 371-389

Spotkanie 15-lecie Kongregacji Przemysłowo Handlowej...2017].

W końcowej części Kongresu Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego odznaczył współpracujących z Kongregacją Przemysłowo-Handlową przedstawicieli świata sztuki malarzy i animatorów, honorową odznaką "Zasłużony dla Kultury Polskiej". Wśród odznaczonych znaleźli się: Maria Sadowska, Bożenna Leszczyńska, Arnold Ananicz Ananicz, Krzysztof Jan Stawnicki i Wojciech Kałkusiński.

Tradycyjnie podobnie jak podczas poprzednich Kongresów KPH OIG podczas Jubileuszowego Kongresu zostały przyznane nagrody Kongregacji Przemysłowo-Handlowej Syzyfy Roku. Nagrodę statuetkę Syzyf Roku 2017 w kategorii Polityk Roku Wielka Kapituła przyznała Pani Premier Beacie Szydło. Statuetkę Syzyf Roku 2017 przyznano także wybitnie zasłużonym samorządowcom i przedsiębiorcom, którzy przyczyniają się aktywnie do aktywizacji przedsiębiorczości i innowacyjności w rozwoju współpracy między jednostkami samorządowymi a podmiotami gospodarczymi sektora MSP w Polsce. W związku z tym statuetkę Syzyf Roku 2017 przyznano:

- a) Prezydentowi Miasta Siedlce Wojciechowi Kudelskiemu, nagroda w kategorii Prezydent Miasta,
- b) Polskiej Grupie Zakupowej "Kupiec", nagroda w kategorii Polska Sieć Handlowa, nagrodę odebrał przewodniczący Rady Nadzorczej Tadeusz Sławik,
- c) Stowarzyszeniu Naukowo-Technicznemu Inżynierów i Techników Przemysłu Żywnościowego, nagroda w kategorii organizacja samorządu gospodarczego, nagrodę odebrał Prezes

Stowarzyszenia
Wesołowski.

Bronisław

Poza wymienionymi statuetkami Wielka Kapituła nagrody Syzyfa Roku odznaczyła medalami zasłużonego dla Kongregacji Przemysłowo Handlowej Józefa Puzika właściciela sieci handlowej na ziemi sądeckiej, oraz Ghassiba Kronfly przedsiębiorcę z Gdańska.

W kolejnej, końcowej części Kongresu zostały przyznane przez Europejski Instytut Biznesu nagrody Gepardy Biznesu 2016. Nagrody te otrzymali między innymi: Konsorcjum Projektowo-Wykonawcze „EKOBUROWA” sp. z o o z Belchatowa, Cukiernio-Kawiarnia s.c. Wincenty Wolak z Wrocławia, Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Żyrardów sp. z o o, Krakowskie Pogotowie Ratunkowe w Krakowie, Mellon Poland sp. z o o w Warszawie, TVB sp. zoo w Warszawie, WZ EUROCOPERT sp. z o o w Szczecinku, Infonet Projekt S.A w Bielsku-Białej, oraz firma FACHMAN - Grażyna i Marek Kruszona Sp. J. w Poznaniu. Nagrody Miasto Przyjazne Firmom 2016 otrzymali: Powiat Kraśnicki, miasto Olesno i miasto Błonie. Na koniec Kongresu Wielka Kapituła nagrody Syzyfa Roku Serdecznie gratulujemy wszystkim nagrodzonym.

Głównym patronem medialnym XIV Kongresu Gospodarki Polskiej był Magazyn Przedsiębiorców "Europejska Firma" oraz portal internetowy BusinessNow.pl. Sponsorem XIV Kongresu Gospodarki Polskiej były następujące podmioty gospodarcze: COMP Soft Sp. z o.o w Mielcu (<https://compsoft.pl>), Przedsiębiorstwo Handlowo Bordopol w Tomaszowie Mazowieckim (<http://www.bordopol.pl>), Hotel Rydzewski w Elku (<http://rydzewski.pl>), Zielony – Polska Waluta Lokalna (<https://zielony.biz.pl>), Pomowin Sp. z o.o. w Warszawie (<http://pomowin.pl>).

**PhD Dariusz Prokopowicz
PhD Eng Jan Rakowski**

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7650

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 371-389

Zdjęcie 1. Laureaci wyróżnień w kategoriach Syzyf Roku, Gepard Biznesu, Efektywnej Firmy, Mocnej Firmy Godnej Zaufania, Wielkiego Modernizatora Polski i Samorządu Przyjaznego Firmom.

Źródło: XIV Kongres Gospodarki Polskiej 21 czerwca 2017 r. (w:) witryna internetowa "Businessnow.pl", październik 2017, (<http://businessnow.pl/13752,zapraszamy-na-xiv-kongres-gospodarki-polskiej-21-czerwca-2017-r.html>).

Prezentowana w trakcie debat odbywających się podczas XIV Kongresu Gospodarki Polskiej problematyka kontynuowana była m.in. podczas V Kongresu Nowoczesnej Gospodarki, który odbędzie się 22 listopada 2017 r. w Warszawie. Organizatorami V Kongresu Nowoczesnej Gospodarki są następujące instytucje: Kongregacja Przemysłowo-Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza, Instytut Europejskiego Biznesu, Klub Nowoczesnego Biznesu i firma ULAN Sp. z o.o. [*Zapraszamy na V Kongres Nowoczesnej Gospodarki...2017*].

Wobec powyższego podczas omawianych powyżej Kongresów KPH OIG Prezes Kongregacji Przemysłowo-Handlowej Ogólnopolskiej Izby Gospodarczej dr inż. Jan Rakowski podejmuje kluczowe kwestie dotyczące wspierania, aktywizacji przedsiębiorczości, wzrostu konkurencyjności podmiotów gospodarczych sektora MSP, w tym działających w gałęziach handlowych również podczas spotkań z przedstawicielami władz państwowych, ministrami kierującymi określonymi resortami polityki gospodarczej.

5. Dyskusje podjęte podczas XIV Kongresu Gospodarki Polskiej z okazji 15-lecia Kongregacji Przemysłowo Handlowej Ogólnopolskiej Izby Gospodarczej

Podczas XIV Kongresu Gospodarki Polskiej reprezentujący środowiska przedsiębiorców Prezes KPH OIG Jan Rakowski, w prowadzonych dyskusjach zwrócił uwagę na konieczność uchwalenia w Polsce ustawy o działalności handlowej, w której kompleksowo i w sposób pełny zawarte byłyby kluczowe aspekty wspierania rozwoju działalności handlowej w Polsce. Ustawa ta wypełniła by lukę w materii normatywnych legislacyjnych, której brak oznacza szereg nieuregulowanych aspektów funkcjonowania w Polsce podmiotów gospodarczych prowadzących działalność handlową. Według reprezentantów KPH OIG w związku z brakiem tego typu regulacji handel w Polsce rozwija się bez żadnych reguł, większe, zdominowane przez zagraniczny kapitał podmioty decydują o kształcie i ścieżce rozwoju całych rynków handlu [*W dniu 23 lutego 2017 w Warszawie w siedzibie Ministerstwa Rozwoju...2017*]. W efekcie w ten sposób rosnąca asymetria struktur rynkowych sukcesywnie nasila się w Polsce zjawisko wojny cenowej,

**PhD Dariusz Prokopowicz
PhD Eng Jan Rakowski**

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7650

nierównej gry rynkowej, w której udział biorą zróżnicowane udziały w rynku i potencjały kapitałowym podmioty sektora handlowego. Pogłębiające się tego typu dysproporcje rynkowe powodują wzrost ilości bankructw handlowych i produkcyjnych podmiotów gospodarczych, głównie zaliczanych do sektora MSP w Polsce. W ofercie różnych rodzajów sklepów, w tym wielkopowierzchniowych marketów znajdują się coraz bardziej zróżnicowane produkty, w tym także w zakresie jakości. Duże sklepy wielkopowierzchniowe w tej nierównej rywalizacji rynkowej często wygrywają oferując produkty tańsze ale również o obniżonej jakości. Często zdarza się, że konsument dążąc do wygenerowania oszczędności wybiera tańsze produkty w tych dużych marketach nie posiadając pełnej informacji na temat jakości kupowanych towarów i nieświadomie akceptuje obniżoną jakość nabywanych produktów. Kwestia ta jest szczególnie istotna w asortymencie produktów spożywczych, ponieważ przekłada się na stan zdrowia konsumentów.

W trakcie podjętych podczas XIV Kongresu Gospodarki Polskiej dyskusji wskazywano, że niemal codziennie w prasie lub innych mediach pojawiają się informacje o sprzedawanych głównie w sieciach dużych podmiotów handlowych, w sklepach wielkopowierzchniowych produkty niskiej jakości, w tym także spożywcze, których poziom jakości celowo jest obniżany w związku z potrzebą wygenerowania oszczędności poprzez zastosowanie np. w procesie produkcji surowców, płodów rolnych niższej jakości z jednoczesnym zastosowaniem w większej ilości chemicznych polepszaczy smaku, barwników i konserwantów. Powszechnie stosowany proces obniżania kosztów produkcji podyktowany jest wywieraną na producentów presją ze strony dużych sieci handlowych zarządzających dyskontami,

super- i hipermarketami, które niemal permanentnie stosują akcje promocyjnych cen. Niekiedy ceny określonego asortymentu produktów są w organizowanych w sklepach wielkopowierzchniowych kampaniach reklamowych ustalane na tak niskich poziomach, że w zasadzie pokrywają już niemal tylko koszty produkcji i transportu towarów do danego punktu handlowego. Jednak zwykle za niską ceną kryje się niska jakość produktu.

Do wspomnianego powyżej problemu obniżania jakości produktów sprzedawanych podczas niemal permanentnie trwających okresów promocji w sieciach dużych sklepów dodać należy inne pokrewne temu zjawisko, również powszechnie występujące w Polsce. Otóż niejednokrotnie na podstawie przeprowadzonych badań jakościowych produktów sprzedawanych w sieciach dużych sklepów wykazano, że ten sam towar kupiony w krajach zachodnich, w tym rozwiniętych krajach Zachodniej Europy jest lepszej jakości niż towar oferowany na rynkach krajów Europy Środkowo-Wschodniej. W związku z tym precyzyjne określenie warunków prowadzenia działalności gospodarczej na polskim rynku firm handlowych, z uwzględnieniem podmiotów zdominowanych przez kapitał zagraniczny jest koniecznością. Według KPH OIG w ustawie o działalności handlowej powinny znaleźć się zapisy dotyczące precyzyjnie zdefiniowanej marży hurtowej i detalicznej. Poza tym w ustawie tej unormowane powinny być takie kwestie jak organizacja rynku handlu, zasady uzyskiwania i utraty koncesji. Brak tej ustawy doprowadził do sytuacji, że działające w Polsce od lat 90. sklepy wielkopowierzchniowe mogą prowadzić działalność handlową w podwójnej roli, tj. w roli hurtowni i jednocześnie dyskontu.

PhD Dariusz Prokopowicz

PhD Eng Jan Rakowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7650

Wydanie: *International Journal of New Economics and Social Sciences* 2017; 2 (6): 371-389

W związku z tym, że sektor handlu należy do kluczowych gałęzi obecnych, rozwiniętych gospodarek, więc zdaniem KPH OIG rozwój podmiotów i rynków handlowych powinien się odbywać w sposób zrównoważony i efektywny ekonomicznie. Handel w Polsce powinien się rozwijać więc w taki sposób, aby wszyscy uczestnicy poszczególnych rynków, w tym konsumenci, producenci i handlowcy odnosili wymierne, ekonomiczne i inne korzyści z prowadzonej działalności. Jeżeli handel w Polsce odbywać się będzie w sposób zrównoważony i efektywny ekonomicznie wówczas konsument kupi towar o określonej, celowo nie pogarszanej jakości i dokładnie takiej, jaką jest zainteresowany. Z drugiej strony w sytuacji zrównoważonych i efektywnie działających rynków handlu zarówno małe jak i duże przedsiębiorstwa produkcyjne będą miały ten sam dostęp do półek handlowych w sklepach wielkopowierzchniowych, a wobec mikro i małych podmiotów handlowych nie będą stosowane praktyki dyskryminacji w zakresie prowadzonej przez te podmioty działalności zakupu towarów do dalszej odsprzedaży w uczciwej cenie. Dotychczasowe praktyki nieunormowane w stosownej ustawie prowadzą do coraz wyraźniejszego zróżnicowania warunków prowadzenia działalności handlowej przez podmioty z sektora MSP w porównaniu z sieciami dużych przedsiębiorstw handlowych, w tym sklepów wielkopowierzchniowych [W dniu 23 lutego 2017 w Warszawie w siedzibie Ministerstwa Rozwoju...2017].

Na podstawie wspomnianego zróżnicowania warunków prowadzonej działalności handlowej mikro i mali przedsiębiorcy zmuszeni są nabywać towar w dyskontach lub w sieciach super- i hipermarketów z przeznaczeniem do dalszej odsprzedaży. Ta dziwna z punktu

widzenia efektywności działania rynków sytuacja wynika z tego, że hurtownie i producenci oferują dla podmiotów sektora MSP towar po znacznie wyższych cenach w porównaniu z cenami, po których jest sprzedawany w sklepach wielkopowierzchniowych. Nie jest to więc sytuacja typowa dla efektywnie działających rynków, gdy ceny hurtowe określonego asortymentu towarów są znacząco różnicowane względem różnych rodzajów podmiotów handlowych. Zgodnie z powyższym według KPH OIG niezbędne jest zatem ustawowe uregulowanie prowadzonej przez różne podmioty działalności handlowej. W związku z tym w zapisach postulowanej nowej ustawy o działalności handlowej powinny być uwzględnione znaczące ulgi dla sklepów wiejskich, o obrotach do 40 000 zł miesięcznie. W postulowanej ustawie powinna być precyzyjnie zdefiniowana pozycja monopolistyczna w ujęciu krajowym, regionalnym, lokalnym, samorządowym, tj. także na terenie miasta, gminy, powiatu. Poza tym wspomniana pozycja monopolistyczna powinna być dla danego obszaru krajowego lub lokalnego określona w ustawie na poziomie, który nie powinien być przekraczany. Na przykład zdaniem KPH OIG pozycja monopolistyczna określonego podmiotu handlowego nie powinna przekraczać poziomu 10 proc. rynku w skali kraju, oraz 30 proc. w ujęciu lokalnym, tj. na obszarze określonego miasta, gminy, czy powiatu. W ten sposób ustawodawca mógłby realnie ograniczyć dokonującą się nadal ekspansję na rynki lokalne sklepów sieciowych dyskontów i typu convenience, co przyczynia się do kontynuacji procesu ogłaszanych upadłości małych i mikro przedsiębiorstw produkcyjnych oraz podmiotów handlowych sektora MSP w Polsce.

Wynikiem tych niekorzystnie działających procesów nadal niemal

PhD Dariusz Prokopowicz

PhD Eng Jan Rakowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7650

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 371-389

codziennie, gdzieś w kraju upadała piekarnia lub sklep osiedlowy ponieważ w pobliżu otwarty został kolejny dyskont należący do dużej sieci handlowej. W analizie tego problemu nie można zapominać o strukturze właścicielskiej kapitału, który dominuje w tych dużych przedsiębiorstwach handlowych prowadzących sieci dyskontów lub hipermarketów, ponieważ w przeważającej części udziałów własnościowych są to kapitały zagraniczne. Postulowana przez KPH OIG nowa ustawa dotycząca działalności handlowej może więc również uwzględnić strategiczne cele polityki gospodarczej wpisujące się w określony trend interpretacji roli i znaczenia wspierania krajowej przedsiębiorczości, który w ostatnich latach określany jest patriotyzmem gospodarczym. Biorąc pod uwagę przedstawione powyżej argumenty postulowana przez KPH OIG nowa ustawa o działalności handlowej powinna kompleksowo obejmować różne aspekty handlu, rynków i podmiotów handlowych. Ustawa ta powinna pełnić rolę konstytucji biznesu dotyczącego działalności handlowej, w której wszyscy uczestnicy rynków handlowych powinni znać nie tylko swoje prawa ale także obowiązki wynikające z tej konstytucji biznesu. W związku z powyżej opisanymi argumentami potwierdzającymi potrzebę uregulowania działalności handlowej Kongregacja Przemysłowo-Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza inicjuje dyskusje, prowadzi konsultacje i debaty z reprezentantami różnych środowisk przedsiębiorców, samorządowców, z parlamentarzystami, członkami Rządu RP oraz innymi uczestnikami rynków handlowych celem zdefiniowania determinantów, wytycznych, wypracowania najbardziej efektywnych rozwiązań i zapisów, które pojawić się powinny w postulowanej ustawie o działalności handlowej w Polsce [Aktualne

postulaty Kongregacji Przemysłowo-Handlowej...2017].

W trakcie prowadzonych podczas XIV Kongresu Gospodarki Polskiej dyskusji wskazywano, że należy zaktywizować procesy propagowania kluczowych statutowych postulatów KPH OIG w dostępnych mediach oraz w trakcie podejmowanych spotkań i rozmów z reprezentantami władzy ustawodawczej w Polsce. W postulatach tych KPH OIG określiło potrzebę dokonania zmian w kwestii pobierania opłaty targowej. Zdaniem KPH OIG opłata ta powinna być pobierana tylko na terenach targowisk prowadzonych i zarządzanych przez gminy. Podczas tego spotkania omówiono także patologiczne sytuacje w zakresie nabywania koncesji detalicznych na sprzedaż wyrobów alkoholowych. Przedstawiciele KPH OIG podali propozycje niezbędnych zmian w regulacjach prawnych, które by uzdrowiły patologie nabywania koncesji detalicznych na sprzedaż wyrobów alkoholowych. Uczestnicy spotkania uzgodnili, że projekt propozycji zmian tej ustawy miał być w niedługim czasie przedstawiony do Ministerstwa Rozwoju. Poza tym obecni na tym spotkaniu przedsiębiorcy przedstawili także osobom reprezentującym Ministerstwo Rozwoju różne nadal istniejące bariery rozwoju przedsiębiorczości zdiagnozowane na podstawie doświadczenia w prowadzeniu własnych przedsiębiorstw, głównie sektora handlowego. Przedstawione wówczas bariery przedsiębiorczości związane były z ustawą o MOL, o kontroli Weterynaryjnej oraz przeprowadzanych kontroli ze strony SANEPID-u. Zaproponowano zastosowanie ułatwień względem przedsiębiorców produkujących produkty spożywcze, zarejestrowanych jako MOL, w zakresie sprzedaży ich wyrobów na terenie Unii Europejskiej.

PhD Dariusz Prokopowicz

PhD Eng Jan Rakowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7650

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 371-389

Poza tym podczas XIV Kongresu Gospodarki Polskiej, w trakcie prowadzonych dyskusji dr inż. Jan Rakowski przedstawił kluczowe zgłaszane przez przedsiębiorców postulaty niezbędnych zmian legislacyjnych, które powinny się przyczynić do rozwiązania wielu problemów występujących w środowiskach małych i średnich przedsiębiorstw handlowych. Prezes Jan Rakowski zwrócił uwagę na zbyt małe zainteresowanie obecnego Rządu kwestią poprawy konkurencyjności tego sektora na lokalnych i krajowych rynkach w Polsce. Poza tym Prezes Jan Rakowski reprezentując KPH OIG zaproponował zmiany legislacyjne, które powinny być przeprowadzone w celu poprawy pozycji małych i średnich przedsiębiorstw handlowych [*Przedstawiciele Kongregacji Przemysłowo – Handlowej*...2017].

W trakcie prowadzonych dyskusji omawiano także kwestię zgłoszonego wcześniej przez KPH OIG projektu ustawy o podatku PIT, dotyczącego potrzeby zwolnienia z opodatkowania bonów towarowych, wydawanych np. w ramach przedświątecznej pomocy zatrudnionych w firmach pracowników. Wspomniane bony towarowe wydawane są pracownikom w firmach z Zakładowych Funduszy Świadczeń Socjalnych i kwestia ich opodatkowania jest wielce dyskusyjna. Projekt tej ustawy dotyczącej podatku PIT w zakresie zwolnienia z opodatkowania bonów towarowych opracowany i przesłany został wcześniej we wrześniu 2016 r. przez KPH OIG do Prezydenta RP. Już wcześniej ze strony Ministerstwa Finansów pojawiły się wątpliwości dotyczące niektórych zapisów złożonego projektu ustawy, ponieważ zaproponowane zmiany legislacyjne mogłyby przyczynić się do zmonopolizowania rynku tego typu bonów towarowych przez jednego głównego ich dostawcę, tj. firmę Sodexo.

Jednak z taką interpretacją potencjalnych skutków zaproponowanych zmian legislacyjnych nie zgodził się Prezes KPH OIG dr inż. Jan Rakowski wskazując na istotę projektu nowej ustawy. Zdaniem Prezesa Jana Rakowskiego główną przesłanką potrzeby zorganizowania tego typu konsultacji są pojawiające się niejasności i wprowadzające w błąd komentarze dotyczące wspomnianego projektu ustawy, w tym także wypływające od osób mających wpływ na przebieg ostatecznych decyzji odnośnie tego typu projektów zmian legislacyjnych.

Zgodnie ze stanowiskiem KPH OIG zwolnienie z opodatkowania bonów towarowych powinno się przyczynić do poprawy efektywności funkcjonowania tego rynku bonów towarowych, w tym wzrostu konkurencyjności i zwiększenia dywersyfikacji udziału poszczególnych podmiotów, emitentów tych bonów na krajowych i lokalnych rynkach w Polsce. Wprowadzone zmiany legislacyjne pozwolą dotychczasowym lokalnym podmiotom emitentom tego typu bonów odzyskać część rynku. Lokalni emitenci w tym między innymi Spółdzielnie Społem, izby i stowarzyszenia kupieckie uzyskają większe możliwości rozwoju. Pozytywne aspekty zaproponowanych zmian w opodatkowaniu tych bonów powinny odczuć przede wszystkim lokalnie działające podmioty gospodarcze będące emitentami tych bonów. Podczas Kongresu omówiono także inne propozycje zmian w normatywach prawnych, dotyczące projektów ustaw nad którymi pracuje KPH OIG. Omówiono wówczas także propozycje zmian w ustawie o nieuczciwej konkurencji w zakresie ścigania nieuczciwych praktyk z urzędu, nagminnych promocji, czy też ograniczenia dominującej pozycji zdominowanych przez kapitał zagraniczny dużych sieci handlowych i sklepów wielkopowierzchniowych, działających na rynkach lokalnych jak i krajowych

[Przedstawiciele Kongregacji Przemysłowo-Handlowej...2017].

Wnioski

Podsumowując Kongregacja Przemysłowo-Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza jest instytucją zrzeszającą, integrującą, wspierającą i koordynującą rozwój podmiotów gospodarczych głównie typu MSP działających w Polsce, przede wszystkim reprezentujących sektor handlu.

Na podstawie przeprowadzonych w KPH OIG badań wykazano, że od początku transformacji systemowej w Polsce tj. od 1989 roku drobny, krajowy handel jest sukcesywnie wypierany z rynku przez duże sieci handlowe, sklepy wielkopowierzchniowe, które zostały zaimplementowane do Polski przez kapitał zagraniczny. Drobny, krajowy handel, który tworzą w Polsce głównie podmioty gospodarcze sektora MSP znajduje się więc w znacznie słabszej pozycji rynkowej względem sieci handlowych sklepów wielkopowierzchniowych zdominowanych przez kapitał zagraniczny. Ta słabsza pozycja wynika więc z wielu kwestii, w tym przede wszystkim z nierównego traktowania podmiotów sektora handlowego, biorąc pod uwagę kwestię własności kapitału ze strony systemu fiskalnego.

Ponieważ kapitał zagraniczny był przez wiele lat od początku przeprowadzonej w Polsce transformacji systemowo-gospodarczej od 1989 roku premiowany ulgami w systemie fiskalnym, więc intensywnie się rozwijał od lat 90. i wypierał sukcesywnie z rynku krajowe, mniejsze podmioty handlowe. Lepsza pozycja tych dużych, zdominowanych przez kapitał zagraniczny sieci sklepów wielkopowierzchniowych w kwestii obciążeń podatkowych przekładała się także na przewagę w potencjale finansowym, na wydatki inwestycyjne w

rozwój sieci oraz także w bieżące finansowanie akcji promocyjnych, marketingowych, doskonalenie logistyki i zarządzania, implementację nowoczesnych systemów informatycznych.

Skutkiem w taki sposób niekorzystnie przebiegających procesów gospodarczych krajowe podmioty handlowe funkcjonujące głównie w sektorze MSP były sukcesywnie wypierane z rynku, jednak nie był to proces obiektywnie rynkowy, tylko wynikający z przyjętego arbitralnie, systemowo, normatywnie nierównomiernego rozkładu tych poszczególnych rodzajów podmiotów w strukturach rynkowych o ograniczonej konkurencji [A. Skowronek-Mielczarek 2013, s. 48]. Tak ukształtowane struktury rynkowe, nie funkcjonujące w warunkach pełnej konkurencyjności, premiujące duże, zagraniczne podmioty nie przyczyniają się do efektywnego rozwoju sektora handlowego w Polsce. Poza tym w tak ukształtowanych realiach gospodarczych wpływy fiskalne do budżetu państwa sukcesywnie relatywnie zmniejszały swój udział w całokształcie wpływów podatkowych w kontekście analizy finansów państwa.

Celem przeciwdziałania tym niekorzystnie dla sektora polskiego handlu przebiegającym procesom Kongregacja Przemysłowo-Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza aktywnie wspiera i koordynuje rozwój krajowych podmiotów gospodarczych w tym zwykle lokalnie działających podmiotów typu MSP, przede wszystkim reprezentujących sektor handlu w Polsce. Działalność Kongregacji doskonale się wpisuje w obecnie rozwijane koncepcje patriotyzmu gospodarczego, aktywizacji przedsiębiorczości oraz innowacyjności w kontekście działalności podmiotów gospodarczych oraz ich współpracy z samorządami, instytucjami badawczymi, doradczymi i publicznymi [S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz 2016b, s. 157-158]. Obecny rząd planując realizację

PhD Dariusz Prokopowicz

PhD Eng Jan Rakowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7650

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 371-389

polityki gospodarczej według koncepcji zaproponowanej i przyjętej przez Ministerstwo Rozwoju tj. Planu na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju założył uruchomienie i realizację procesów repolonizacji wybranych gałęzi polskiej gospodarki.

W zakresie tej prospołecznej i prorynkowej działalności Kongregacja Przemysłowo-Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza organizuje cyklicznie realizowane spotkania, konferencje i kongresy, podczas których podejmowane są debaty dotyczące potrzeby systemowej poprawy warunków gospodarczych, normatywnych, fiskalnych itp. wobec małych i średnich firm sektora handlu działających w Polsce. Do głównych wydarzeń integrujących środowiska przedsiębiorców, samorządowców, ekonomistów, ludzi sztuki oraz polityków cyklicznie organizowanych przez Kongregację Przemysłowo-Handlową Ogólnopolską Izbę Gospodarczą należą Kongresy Gospodarki Polskiej oraz Kongresy Nowoczesnej Gospodarki.

Jednym z ostatnich tego typu wydarzeń był zorganizowany 21 czerwca 2017 r. w Warszawie Jubileuszowy XIV Kongres Gospodarki Polskiej z okazji 15-lecia Kongregacji Przemysłowo-Handlowej Ogólnopolskiej Izby Gospodarczej. Kongres ten, który jest przedmiotem kolejnego rozdziału niniejszego opracowania kontynuował problematykę podejmowaną podczas debat odbywających się w trakcie poprzednich Kongresów KPH OIG. W trakcie XIV Kongresu Gospodarki Polskiej odbyły się prelekcje, prezentacje, wystąpienia

członków władz KPH OIG, reprezentantów środowisk przedsiębiorców sektora handlu oraz wręczenie nagród dla zasłużonych według Wielkiej Kapituły Kongregacji Przemysłowo-Handlowej Ogólnopolskiej Izby Gospodarczej organizacji, samorządów i przedsiębiorców aktywnie wspierających rozwój przedsiębiorczości, innowacyjności oraz współpracy partnerskiej [XIV Kongres Gospodarki Polskiej 21 czerwca 2017].

Podsumowując, proces aktywizacji przedsiębiorczości i wspierania rozwoju innowacyjności jest możliwy przede wszystkim poprzez zastosowanie określonych rozwiązań systemowych usprawniających działanie podmiotów gospodarczych i instytucji publicznych [D. Prokopowicz 2015a, s. 72-73]. W trakcie powyższych rozważań wykazano, że w kontekście efektywnego rozwoju podmiotów gospodarczych kluczowym determinantem jest kwestia aktywizacji innowacyjności i przedsiębiorczości, ponieważ w ten sposób możliwe jest znaczące zwiększenie efektywności ekonomicznej danego podmiotu, poprawa sytuacji finansowej i w konsekwencji także zwiększenie wpływów podatkowych do budżetu państwa oraz budżetu gminy [*Polskiej gospodarce potrzeba liderów innowacji*, 2014, s. 38]. Z drugiej strony ważna jest także poprawa relacji biznesowo-społecznych między przedsiębiorstwami a organami władzy państwowej i samorządowej [Z. Bukowski, T. Jędrzejewski, P. Rączka 2011, s. 48]. Temu służy działalność izb gospodarczych, do których zalicza się Kongregacja Przemysłowo-Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza.

Bibliografia

1. *XII Kongres Gospodarki Polskiej* (w:) witryna internetowa Warszawskiej Szkoły Zarządzania Szkoły Wyższej, październik 2017, (http://www.wsz-sw.edu.pl/inne/konferencje_naukowe/xii_kongres_gospodarki_polskiej-195.html).
2. *XIV Kongres Gospodarki Polskiej 21 czerwca 2017 r.* (w:) witryna internetowa "Businessnow.pl", październik 2017, (<http://businessnow.pl/13752,zapraszamy-na-xiv-kongres-gospodarki-polskiej-21-czerwca-2017-r.html>).
3. *Aktualne postulaty Kongregacji Przemysłowo-Handlowej OIG* (w:) witryna internetowa "KPH.pl", Kongregacja Przemysłowo - Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza, Zarząd Krajowy KPH, październik 2017 r., (http://kph.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=213:aktualne-postulaty-kongregacji-przemyslowo-handlowej-oig&catid=9:aktualnosci).
4. Antkiewicz S., *Innowacje finansowe*, Wydawnictwo Cedetu, Warszawa 2008.
5. Bukowski Z., Jędrzejewski T., Rączka P., *Ustrój samorządu terytorialnego*, (w:) "Dom organizatora", Toruń 2011, s. 48.
6. Domańska-Szaruga B., Prokopowicz D., *Makroekonomiczne zarządzanie antykryzysowe* (w:) 34 Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo – Humanistycznego w Siedlcach, nr 107, Seria: Administracja i Zarządzanie (34) 2015, UPH Wydział Nauk Ekonomicznych i Prawnych, Siedlce 2015, s. 37-48.
7. Golka M., *Cywilizacja współczesna i globalne problemy*, Wydawnictwo Oficyna Naukowa, Warszawa 2012.
8. Gwoździewicz S., Prokopowicz D., *Adjustment of Polish banks to international standards as a factor of globalization of the national financial system* (w:) *Globalization, the State and the Individual*, "International Scientific Journal", University of Economics and Innovation in Lublin, Free University of Varna "Chernorizets Hrabar", Chayka, Varna, Bułgaria 9007, Varna 2017, nr 1(13) 2017, s. 73-81.
9. Gwoździewicz S., Prokopowicz D., *Globalization and the process of the system and normative adaptation of the financial system in Poland to the European Union standards* (w:) *Globalization, the State and the Individual*, "International Scientific Journal", Free University of Varna "Chernorizets Hrabar", Chayka, Varna, Bułgaria 9007, Varna 2016a, nr 1(9) 2016, s. 63-75.
10. Prokopowicz D., Gwoździewicz S., *Social and Economic Determinants of Effective Development of Entrepreneurship and Innovation in the Municipality of Otwock in Poland* (in:) J. Szablowski (ed.) "Entrepreneurship and Innovation in Selected Countries of Europe", University of Finance and Management in Białystok, Białystok 2016b, p. 151-170.
11. *Jubileuszowe Spotkanie 15-lecie Kongregacji Przemysłowo Handlowej* (w:) witryna internetowa "KPH.pl", Kongregacja Przemysłowo - Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza, październik 2017 r., (<http://kph.pl>).
12. *Polskiej gospodarce potrzeba liderów innowacji*, komunikat prasowy, KPMG 2014, s. 38.
13. *Przedstawiciele Kongregacji Przemysłowo - Handlowej w Kancelarii Prezydenta* (w:) witryna internetowa "KPH.pl", Kongregacja Przemysłowo - Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza, październik 2017 r., (http://kph.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=219&Itemid=479).
14. Prokopowicz D., *Determinanty innowacyjności i przedsiębiorczości w zakresie działalności jednostek samorządowych współpracujących z lokalnymi przedsiębiorcami*, (w:) "25 lat samorządności w Polsce - bilans decentralizacji władzy i zmiany gospodarczej", Instytut Socjologii UKSW, Wydawnictwo Kontrast, Warszawa, wrzesień 2016, s. 175-192.

PhD Dariusz Prokopowicz

PhD Eng Jan Rakowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7650

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 371-389

15. Prokopowicz D., *Globalizacja, współpraca międzynarodowa i handel zagraniczny. Sięgając w przeszłość* (w:) "Przedsiębiorstwo przyszłości". Kwartalnik Wyższej Szkoły Zarządzania i Prawa im. Heleny Chodkowskiej. Warszawa, Nr 1 (10) 2012, Styczeń 2012, Rok wyd. IV, s. 37-48.
16. Prokopowicz D., *Spoleczne uwarunkowania przedsiębiorczości i innowacyjności w kontekście rozwoju gminnych jednostek samorządowych* (w:) "Uniwersyteckie Czasopismo Socjologiczne. Academic Journal of Sociology", Instytut Socjologii, Wydział Nauk Historycznych i Społecznych UKSW, nr 12 (3) 2015a, s. 71-83.
17. Prokopowicz D., *Wpływ globalnego kryzysu rynków finansowych na koniunkturę polskiej gospodarki* (w:) Zeszyty Naukowe Almamery Szkoła Wyższa z siedzibą w Warszawie, (Ekonomia). Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej Almamery. Warszawa, Nr 4 (61) 2010, s. 145-161.
18. Prokopowicz D., *Znaczenie innowacyjności w sektorze przedsiębiorstw i efektywnym współdziałaniu z samorządami podstawą rozwoju gospodarczego w Polsce. The importance of innovation in the business sector and effective cooperation with local authorities to economic development in Poland* (w:) S. Gwoździwicz, B. Mydlowska (red.), *Prawne i społeczne problemy samorządu terytorialnego*, Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości w Warszawie, Warszawa 2015b, s. 247-260.
19. Sarnowski J., Prokopowicz D., (red.), *Ekonomiczno-społeczne aspekty rozwoju jednostek samorządu terytorialnego w Polsce*, Wydawnictwo Wyższa Szkoła Biznesu i Zarządzania w Ciechanowie, Ciechanów 2016, s. 111-132, 215-231.
20. Rakowski J., *XIV Kongres Gospodarki Polskiej. Jubileusz 15-lecia KPH OIG* (w:) Prezentacja, referat wygłoszony podczas XIV Kongres Gospodarki Polskiej 21 czerwca 2017 r., Kongregacja Przemysłowo-Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza, s. 3-15. Skowronek-Mielczarek A., *Uwarunkowania rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, Wydawnictwo SGH, Warszawa 2013.
21. Sroka W., *Sieci aliansów. Poszukiwanie przewagi konkurencyjnej przez współpracę*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 2011.
22. Statut Kongregacji Przemysłowo-Handlowej Ogólnopolskiej Izby Gospodarczej, Warszawa 2002 r.
23. Śmigielska G., (red.), *Źródła konkurencyjności przedsiębiorstw handlowych w gospodarce opartej na wiedzy*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2013.
24. Ustawa z dnia 30 maja 1989 roku o izbach gospodarczych (Dz. U. nr 35, poz. 195 wraz z późniejszymi zmianami).
25. *W dniu 23 lutego 2017 w Warszawie w siedzibie Ministerstwa Rozwoju* (w:) witryna internetowa "KPH.pl", Kongregacja Przemysłowo - Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza, październik 2017 r., (<http://kph.pl>).
26. *Zapraszamy na V Kongres Nowoczesnej Gospodarki w środę 22 listopada 2017 r.* (w:) witryna internetowa "Businessnow.pl", październik 2017, (<http://businessnow.pl/14396,zapraszamy-na-v-kongres-nowoczesnej-gospodarki-w-srode-22-listopada-2017-r.html>).
27. Zielińska-Głębocka, *Współczesna gospodarka światowa*, Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2012.
28. Żołątniński, *Znaczenie kapitału społecznego w procesach zarządzania innowacjami*, (w:) Raport o innowacyjności gospodarki Polski w 2011 roku, Baczko T., (red.) Wydawnictwo INE PAN, Warszawa 2012, s. 36.

PhD Dariusz Prokopowicz

PhD Eng Jan Rakowski

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7650

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 371-389

PhD Dariusz Prokopowicz

*Institute of Sociology, Faculty of History and Social Sciences,
Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw
(Warsaw, Poland)
darprokop@poczta.onet.pl*

**REVIEW OF THE BOOK WRITTEN AT THE EDITOR OF SYLWIA
GWOŹDZIEWICZ AND KRZYSZTOF TOMASZYCKI PT.: "LEGAL
AND SOCIAL ASPECTS OF CYBERSECURITY" ISSUED BY THE
INTERNATIONAL INSTITUTE OF INNOVATION "SCIENCE - EDUCATION
- DEVELOPMENT" IN WARSAW**

**RECENZJA KSIĄŻKI NAPISANEJ POD REDAKCJĄ SYLWII
GWOŹDZIEWICZ I KRZYSZTOFA TOMASZYCKIEGO PT.: "PRAWNE
I SPOŁECZNE ASPEKTY CYBERBEZPIECZEŃSTWA" WYDANEJ PRZEZ
MIEDZYNARODOWY INSTYTUT INNOWACJI "NAUKA – EDUKACJA –
ROZWÓJ" W WARSZAWIE**

**ОБЗОР КНИГИ, НАПИСАННОЙ НА РЕДАКТОРЕ СИЛВИИ ГВЁДЗИЕВИЧ
И КРИЗИЗТОФ ТОМАСЫЦКИЙ ПТ.: «ЮРИДИЧЕСКИЕ
И СОЦИАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ БЕЗОПАСНОСТИ КИБЕРБАНКА»,
ВЫПУЩЕННЫЕ МЕЖДУНАРОДНЫМ ИНСТИТУТОМ ИННОВАЦИИ
«НАУКА - ОБРАЗОВАНИЕ - РАЗВИТИЕ» В ВАРШАВЕ**

Abstracts

In mid-2017, the International Institute of Innovation "Science - Education - Development" in Warsaw published a book entitled "Legal and social aspects of cyber security", written by Sylwia Gwoździewicz and Krzysztof Tomaszycski. This book describes the key issues of cyber security in the context of the aspects of the adjusted legal norms and social determinants of this issue. In this book, the authors indicate that innovations in information technologies permanently determine the tendencies to provide and create various cyber security frameworks. The content of the book shows that with the development of technology, national legal norms should be gradually adapted to international regulations, and in particular to EU law in the area of combating cybercrime and ensuring an adequate level of cyber security. The process of providing information via the Internet and the development of electronic banking generates many threats related to the crime of theft of secret data, interception of confidential information by cybercriminals and impersonation of funds in online banking systems. Therefore, individual entities, including institutions of the financial, public and business sectors, should constantly improve the security systems for remote access to information and transactions carried out via the Internet.

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7651

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 390-413

Keywords: information security, security systems, security procedures, information systems security, cyber security, IT security, malware, cybersecurity, cyberspace, cyber-crime, cyber attack, Internet, threat reports, security gaps, online banking, security analysis, ransomware.

Streszczenie

W połowie 2017 roku Międzynarodowy Instytut Innowacji "Nauka – Edukacja – Rozwój" w Warszawie wydał książkę pt. "Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa" napisaną pod redakcją Sylwii Gwoździewicz i Krzysztofa Tomaszewskiego. W książce tej opisano kluczowe zagadnienia cyberbezpieczeństwa w kontekście aspektów dostosowywanych normatywów prawnych i społecznych determinantów tej problematyki. W książce tej autorzy wskazują, że innowacje w technologiach informatycznych permanentnie wyznaczają tendencje do zapewnienia i tworzenia różnych ram cyberbezpieczeństwa. Z treści książki wynika, że wraz z rozwojem technologii sukcesywnie powinny być dostosowywane krajowe normy prawne do regulacji międzynarodowych, a w szczególności do prawa unijnego w zakresie zwalczania cyberprzestępstw i zapewnienia odpowiedniego poziomu cyberbezpieczeństwa. Proces udostępniania informacji poprzez Internet i rozwój bankowości elektronicznej generuje wiele zagrożeń związanych z przestępstwami kradzieży danych niejawnych, przechwytywania przez cyberprzestępców informacji poufnych oraz dokonywania malwersacji środków pieniężnych w systemach internetowej bankowości. W związku z tym poszczególne podmioty w tym instytucje sektora finansowego, publicznego i przedsiębiorstwa powinny bezustannie doskonalić systemy bezpieczeństwa zdalnego udostępniania informacji oraz dokonywanych transakcji realizowanych za pośrednictwem Internetu.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo informacji, systemy bezpieczeństwa, procedury bezpieczeństwa, bezpieczeństwo systemów informatycznych, bezpieczeństwo cybernetyczne, bezpieczeństwo informatyczne, złośliwe oprogramowanie, cyberbezpieczeństwo, cyberprzestrzeń, cyberprzestępczość, cyberatak, Internet, raporty dotyczące zagrożeń, luki w zabezpieczeniach, bankowość internetowa, analiza bezpieczeństwa, ransomware.

Аннотация

В середине 2017 года Международный институт инноваций «Наука - образование - развитие» в Варшаве опубликовал книгу под названием «Правовые и социальные аспекты кибербезопасности», написанные Сильвией Гвудзевич и Кшиштофом Томашицким. В этой книге описываются ключевые проблемы кибербезопасности в контексте аспектов скорректированных правовых норм и социальных детерминант этого вопроса. В этой книге авторы указывают, что инновации в информационных технологиях постоянно определяют тенденции для создания и создания различных инфраструктур кибербезопасности. Содержание книги показывает, что наряду с развитием технологий национальные правовые нормы должны постепенно адаптироваться к международным нормам и, в частности, к законодательству ЕС в области борьбы с киберпреступностью и обеспечению адекватного уровня кибербезопасности. Процесс предоставления информации через Интернет и развитие электронного банкинга порождает множество угроз, связанных с преступлением хищения секретных данных, перехватом конфиденциальной информации киберпреступниками и

PhD Dariusz Prokopowicz

Опубликованы: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7651

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 390-413

олицетворением средств в онлайн-банковских системах. Поэтому отдельные организации, включая учреждения финансового, государственного и делового секторов, должны постоянно совершенствовать системы безопасности для удаленного обмена информацией и транзакциями, осуществляемыми через Интернет.

Ключевые слова: информационная безопасность, системы безопасности, процедуры безопасности, безопасность информационных систем, кибербезопасность, безопасность ИТ, вредоносное ПО, кибербезопасность, киберпространство, киберпреступность, кибер-атака, Интернет, отчеты об угрозах, пробелы в безопасности, онлайн-банкинг, анализ безопасности, выкуп

Wprowadzenie

W recenzowanej publikacji *"Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa"* wskazano, że w związku z dynamicznym rozwojem technologii informatycznej i bankowości internetowej sukcesywnie wzrasta znaczenie bezpieczeństwa elektronicznego przesyłania i przetwarzania danych za pośrednictwem globalnej sieci Internet. Z rozwojem technik udostępniania informacji poprzez Internet wiąże się wiele udogodnień dla beneficjentów, klientów i osób korzystających z usług informacyjnych instytucji finansowych i innych podmiotów.

Poza tym w publikacji *"Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa"* autorzy sugerują, że dynamiczny rozwój bankowości internetowej zdeterminowany jest wygodą możliwości zdalnego przeprowadzania transakcji finansowych przez klientów usług finansowych [D. Prokopowicz 2009, s. 74]. Dla banków oraz innych instytucji finansowych oraz przedsiębiorstw, w tym także dla podmiotów udostępniających elektronicznie informacje poprzez Internet pojawia się możliwość znaczącej redukcji kosztów transakcyjnych przeprowadzanych operacji finansowych oraz elektronicznego transferu danych. Z drugiej strony proces

udostępniania informacji poprzez Internet i rozwój bankowości elektronicznej generuje wiele zagrożeń związanych z przestępstwami kradzieży danych niejawnych, przechwytywania przez cyberprzestępców informacji poufnych oraz dokonywania malwersacji środków pieniężnych w systemach internetowej bankowości.

Z rozważań podjętych w recenzowanej książce *"Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa"* wynika, że w odpowiedzi na te zagrożenia poszczególne podmioty w tym instytucje sektora finansowego, publicznego i przedsiębiorstwa rozbudowują systemy bezpieczeństwa zdalnego udostępniania informacji oraz dokonywanych transakcji realizowanych za pośrednictwem Internetu. Pojawiają się także nowe rodzaje zagrożeń i cyberprzestępstw jak np. wzrost aktywności cyberprzestępców dokonujących ataki z wykorzystaniem programów ransomware i botnetów, dokonywane na dużą skalę kradzieże danych osobowych z kont portali informacyjnych i społecznościowych, włamania do oprogramowania ATM w bankomatach oraz rozsyłanie spamu zawierającego różne wersje złośliwego oprogramowania w załącznikach.

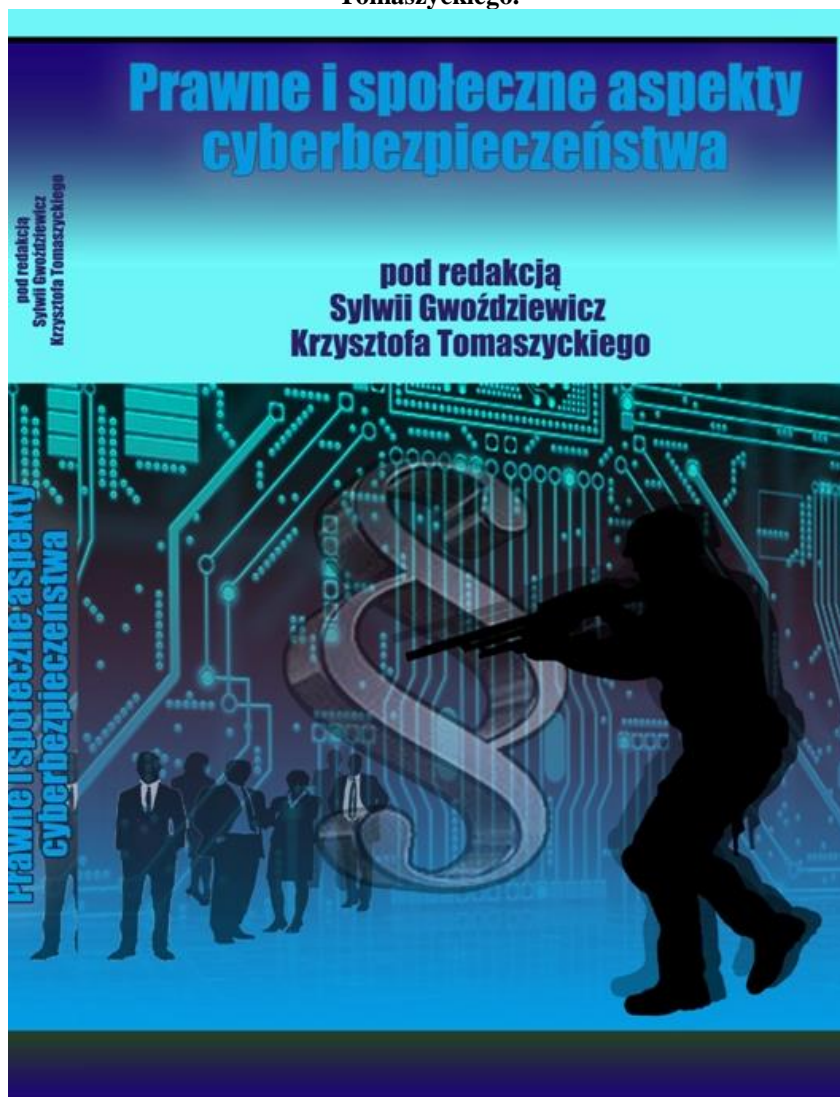
PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7651

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 390-413

Rysunek 1. Okładka recenzowanej książki pt.: „*Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa*” napisanej pod redakcją Sylwii Gwoździewicz i Krzysztofa Tomaszycznego.

Źródło: Redakcja Międzynarodowego Instytutu Innowacji “Nauka – Edukacja – Rozwój” w Warszawie.

Z przeprowadzonych badań wynika, że cyberprzestępcy aby włamać się do systemów informatycznych innych podmiotów wykorzystują luki w zabezpieczeniach powstających nowych wersji produkowanego

oprogramowania, aplikacji i systemów informatycznych funkcjonujących w bankach, przedsiębiorstwach i podmiotach sektora publicznego. Wobec narastających za-

PhD Dariusz Prokopowicz
Opublikowany: 2017-12-30
DOI: [10.5604/01.3001.0010.7651](https://doi.org/10.5604/01.3001.0010.7651)

Wydanie: *International Journal of New Economics and Social Sciences* 2017; 2 (6): 390-413

grożeń ataków hakerskich, w tym rozsyłania spamu zawierającego złośliwe oprogramowanie typu ransomware coraz więcej firm tworzy dodatkowe zabezpieczenia systemów informatycznych i stale udoskonala pod tym względem działające w firmie oprogramowanie i infrastrukturę informatyczną [D. Prokopowicz 2017a, s. 104].

Autorzy recenzowanej książki sugerują, że rozwój i globalizacja przyniosły nowe wyzwania dla ochrony informacji w systemach teleinformatycznych. Problematyka doskonalenia systemów bezpieczeństwa bankowości elektronicznej jest obecnie kluczowym czynnikiem procesów zarządzania ryzykiem systemów informatycznych w instytucjach finansowych i innych podmiotach [S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz 2015, s. 209]. Z przeprowadzonych przez technologiczne firmy badawcze Trend Micro [*Raport Trend Micro: wzrost liczby ataków ransomware w 2016*] oraz Cisco analiz, wynika, że procedury i systemy bezpieczeństwa infrastruktury i oprogramowania informatycznego wielu firm, banków i urzędów nadal wymagają zmodernizowania i dostosowania, celem znacznego zmniejszenia ryzyka ingerencji cyberprzestępców oraz zastosowania nowoczesnych rozwiązań technologii teleinformatycznej na miarę standardów XXI wieku [S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz 2016a, s. 397].

Poza tym w publikacji tej wskazano, że z rozwojem internetowej bankowości elektronicznej wiąże się wiele udogodnień dla klientów i kontrahentów banków oraz redukcja kosztów transakcyjnych w instytucjach finansowych. Z drugiej strony rozwój bankowości internetowej generuje wiele zagrożeń związanych z włamywaniem się na elektroniczne konta bankowe i kradzież pieniędzy oraz danych osobowych. W odpowiedzi na te zagrożenia banki rozbudowują systemy bezpieczeństwa transakcji realizowanych za pośrednictwem Internetu [A. Dmowski, D. Prokopowicz 2010, s.

341].

W recenzowanej publikacji opisano wyniki analiz przeprowadzonych przez technologiczne firmy badawcze Cisco oraz Trend Micro. Z analiz tych wynika, że w ostatnich latach odnotowano wzrost powstawania nowych form zagrożeń hakerskich, w tym nowych rodzajów złośliwego oprogramowania tworzonego przez cyberprzestępców celem przejęcia kontroli nad komputerami użytkowników bankowości internetowej i innych usług [M. Górka, red. 2014, s. 49]. W odpowiedzi na te rosnące zagrożenia w instytucjach sektora finansowego, publicznego oraz w korporacjach bezustannie doskonalone są procedury bezpieczeństwa systemów informatycznych, usuwane są luki w systemach bezpieczeństwa oprogramowania za pomocą którego bank, firma czy urząd połączony jest z globalną siecią Internet [A. Dmowski, D. Prokopowicz, J. Sarnowski 2005, s. 73].

Z charakterystyk i opisów zawartych w recenzowanej publikacji wynika, że w 2016 roku zaobserwowano silny wzrost aktywności w Internecie złośliwego oprogramowania typu ransomware, za pomocą którego cyberprzestępcy blokują działanie komputera, smartfona lub innego urządzenia podłączonego do globalnej sieci aby następnie wyłudzić od ofiary cyberataku zapłatę okupu za przywrócenie prawidłowego działania zainfekowanego w ten sposób urządzenia. Obecnie wzrasta potrzeba doskonalenia procesów zarządzania ryzykiem systemów informatycznych funkcjonujących w instytucjach finansowych, przedsiębiorstwach oraz podmiotach sektora publicznego. Szczególnie istotnym czynnikiem, który powinien być w większym stopniu zastosowany w budowaniu strategii rozwoju bezpieczeństwa systemów teleinformatycznych jest innowacyjność [M. Matosek 2009, s. 34] w zakresie przeprowadzania testów symulowanych ataków hakerskich celem zdiagnozowania

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7651

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 390-413

przez zatrudnionych informatyków luk w zabezpieczeniach [Billion-Dollar Scams ..., 2016].

1. Ogólna charakterystyka problematyki opisanej w recenzowanej książce „Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa”

W recenzowanej książce "Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa" autorzy wskazują, że z rozwojem technologii sukcesywnie powinny być dostosowywane krajowe normy prawne do regulacji międzynarodowych, a w szczególności do prawa unijnego w zakresie zwalczania cyberprzestępstw i zapewnienia odpowiedniego poziomu cyberbezpieczeństwa. W związku z dynamicznym rozwojem technologii informatycznej i bankowości internetowej sukcesywnie wzrasta znaczenie bezpieczeństwa elektronicznego przesyłania i przetwarzania danych za pośrednictwem globalnej sieci Internet. Z rozwojem technik udostępniania informacji poprzez Internet wiąże się wiele udogodnień dla beneficjentów, klientów i osób korzystających z usług informacyjnych instytucji finansowych i innych podmiotów. Dynamiczny rozwój bankowości internetowej zdeterminowany jest wygodą możliwości zdalnego przeprowadzania transakcji finansowych przez klientów usług finansowych [D. Prokopowicz, 2011, s. 58].

W recenzowanej książce "Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa" autorzy sugerują, że dla banków oraz innych instytucji finansowych oraz przedsiębiorstw, w tym także dla podmiotów udostępniających elektronicznie informacje poprzez Internet pojawia się możliwość znaczącej redukcji kosztów transakcyjnych przeprowadzanych operacji finansowych oraz elektronicznego transferu danych. Z drugiej strony proces udostępniania informacji poprzez Internet i rozwój bankowości elektronicznej generuje wiele zagrożeń

związanych z przestępstwami kradzieży danych niejawnych, przechwytywania przez cyberprzestępców informacji poufnych oraz dokonywania malwersacji środków pieniężnych w systemach internetowej bankowości. W odpowiedzi na te zagrożenia poszczególne podmioty w tym instytucje sektora finansowego, publicznego i przedsiębiorstwa rozbudowują systemy bezpieczeństwa zdalnego udostępniania informacji oraz dokonywanych transakcji realizowanych za pośrednictwem Internetu [S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz 2017b, s. 121-142].

W recenzowanej publikacji autorzy trafnie sugerują, że innowacje w technologiach informatycznych permanentnie wyznaczają tendencje do zapewnienia i tworzenia różnych ram cyberbezpieczeństwa. Wraz z rozwojem technologii informatycznych i internetowych sukcesywnie powinny być dostosowywane krajowe normy prawne do regulacji międzynarodowych, a w szczególności do prawa unijnego w zakresie zwalczania cyberprzestępstw i zapewnienia odpowiedniego poziomu cyberbezpieczeństwa. W związku z tym, jeżeli społeczeństwo XXI wieku definiowane jest już jako społeczeństwo informacyjne, to warto zadać szereg pytań [S. Gwoździewicz, K. Tomaszewski red., 2017, s. 3]:

- a) jakie znaczenie ma obecnie kwestia ochrony informacji (zwłaszcza tych prywatnych, wśród których dominującą rolę odgrywają dane osobowe),
- b) jaka jest ochrona baz danych i tajemnicy przedsiębiorstwa,
- c) jaka jest ochrona oprogramowania i infrastruktury krytycznej państwa,
- d) jaka jest ochrona osób małoletnich i rodzin w cyberprzestrzeni,

PhD Dariusz Prokopowicz

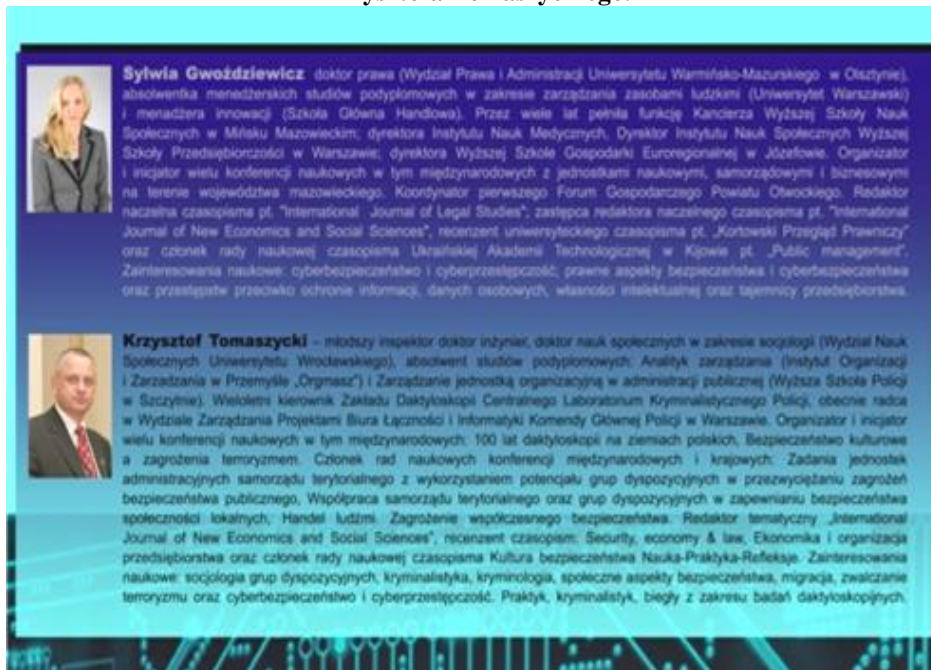
Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7651

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 390-413

- e) jaką rolę i zadania w cyberbezpieczeństwie powinny pełnić służby państwowe i administracja publiczna oraz f) jak powinna wyglądać współpraca międzynarodowa w tym obszarze?

Rysunek 2. Prezentacja redaktorów recenzowanej książki „Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa” napisanej pod redakcją Sylwii Gwoździewicz i Krzysztofa Tomaszyckiego.

Źródło: Redakcja Międzynarodowego Instytutu Innowacji “Nauka – Edukacja – Rozwój” w Warszawie.

W recenzowanej książce "Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa" autorzy opisali znaczenie ponadnarodowych regulacji Unii Europejskiej kształtujących standardy cyberbezpieczeństwa. Podjęta Unijna Strategia bezpieczeństwa cybernetycznego Unii Europejskiej: otwarta, bezpieczna i chroniona cyberprzestrzeń oraz Strategia Cyberbezpieczeństwa RP na lata 2016-2022 mają na celu poprawę bezpieczeństwa cybernetycznego, w tym także bezpieczeństwa społecznego i prawnego. Założeniem powyższych strategii jest uczynienie środowiska internetowego pań-

stw członkowskich Unii Europejskiej najbezpieczniejszym na świecie. W związku z tym realizując strategię Unia Europejska powinna zwiększyć bezpieczeństwo w cyberprzestrzeni poprzez ustanowienie wspólnej polityki w tym zakresie na poziomie unijnym i krajowym [S. Gwoździewicz 2016, s. 94]. Strategia Unii Europejskiej zakłada m.in. dopracowywanie i implementację normatywów prawnych, ustanawiających minimalne wymogi w zakresie bezpieczeństwa sieci i informacji na poziomie krajowym. Państwa członkowskie powinny już posiadać bądź powinny utworzyć w wyniku wyżej wymienionych strategii i innych

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7651

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 390-413

przyjętych dyrektyw unijnych, własne strategie a przede wszystkim struktury przeznaczone do działań w zakresie odporności cybernetycznej, cyberprzestępczości i cyberobrony.

W opisaney publikacji *"Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa"* wykazano, że jednym z priorytetów jest osiągnięcie „poziomu zdolności” wymaganego do celów skutecznego reagowania na incydenty cybernetyczne. Ponadto, podmioty działające na poziomie krajowym w sektorach takich jak: finanse, opieka zdrowotna, energetyka, transport i administracja publiczna muszą same dokonywać oceny zagrożeń bezpieczeństwa systemów informatycznych oraz zostały zobligowane do wymiany informacjami z krajowymi organami ds. bezpieczeństwa sieci i informacji, które powinny współpracować między sobą w całej UE.

Zgodnie z rekomendacjami Komisji Europejskiej sukcesywnie rośnie specyficzne ryzyko systemowe, w tym systemów informatycznych, w związku z którym Europa być może staje się nadmiernie uzależniona nie tylko od technologii informatycznych pochodzących z zewnątrz, ale również od rozwiązań w zakresie procedur bezpieczeństwa opracowanych poza jej granicami. Wg strategii cyberbezpieczeństwa należy zagwarantować, aby elementy sprzętu i oprogramowania produkowane w Unii Europejskiej oraz importowane z państw trzecich, a które są stosowane w kluczowych usługach i w kluczowej infrastrukturze były wiarygodne i bezpieczne a także gwarantowały ochronę przetwarzanych danych osobowych. Wymogi te powinny dotyczyć również urządzeń mobilnych użytkowanych przez podmioty publiczne jak i przez osoby prywatne [S. Gwoździwicz, D. Prokopowicz 2015, s. 92].

Normatywy prawne, określone regulacyjnie standardy oraz normy mające zastosowanie życiu codziennym, mają również zastosowanie w odniesieniu do cyberprzestrzeni. Zgodnie z tym, aby cyberprzestrzeń pozostała otwarta i wolna, w środowisku internetowym powinny mieć zastosowanie te same normy, zasady i wartości, które Unia Europejska wspiera w świecie rzeczywistym. W cyberprzestrzeni należy zapewnić ochronę praw podstawowych, demokracji i praworządności. Kwestia wolności, i w związku z tym także dobrobyt obywateli w coraz większym stopniu uzależnione są od szybkiej, sprawnej i skutecznej wymiany informacji. Medium do wymiany informacji to Internet, który dzięki innowacjom utrzymał swoją kluczową rolę w wspieraniu sektora prywatnego i społeczeństwa obywatelskiego. Kwestia wolnego wyrażania swych poglądów w środowisku internetowym wymaga jednak bezpieczeństwa i ochrony. Cyberprzestrzeń należy chronić przed incydentami, szkodliwymi działaniami i nadużyciami, przy czym znaczącą rolę w zapewnieniu wolnej i bezpiecznej cyberprzestrzeni odgrywają administracje rządowe państw członkowskich Unii Europejskiej. Mają one szereg zadań: zapewnienie dostępu i otwartości, poszanowanie i ochronę praw podstawowych w Internecie oraz utrzymanie jego niezawodności i interoperacyjności.

W recenzowanej książce wskazano, że znaczna część cyberprzestrzeni jest jednak w posiadaniu i użytkowaniu sektora prywatnego i dlatego wszelkie inicjatywy w dziedzinie cyberbezpieczeństwa, jeśli mają prowadzić do sukcesów, muszą uwzględniać jego wiodącą rolę. należy zaznaczyć, że technologie informacyjno-komunikacyjne stanowią obecnie fundament wzrostu gospodarczego i są zasobem o krytycznym znaczeniu, na którym opierają się finanse, opieka zdrowotna, energetyka czy

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7651

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 390-413

transport. Ich złożoność a także różnorodność nie dają gwarancji ich bezpieczeństwa [S. Gwoździwicz, K. Tomaszycy red., 2017, s. 4]. Stanowią one obecnie podstawę złożonych systemów, które napędzają gospodarkę, ale z drugiej strony muszą być chronione, aby rozwój przebiegał bez zakłóceń i zdarzeń krytycznych. Funkcjonowanie w ramach poszczególnych układów społeczno-gospodarczych musi się opierać na nieprzerwanej dostępności Internetu oraz sprawnym i niezawodnym funkcjonowaniu systemów teleinformatycznych.

W recenzowanej książce *"Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa"* podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, jak obecnie w perspektywie działań UE i Strategii Cyberbezpieczeństwa RP na lata 2016-2022 kształtują się prawne, technologiczne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa. Biorąc pod uwagę opisywaną w recenzowanej publikacji problematykę istotna jest również identyfikacja nowych zagrożeń, jakie generuje środowisko przestępcze w cyberprzestrzeni. Międzynarodowi badacze różnych problemów cyberbezpieczeństwa współpracujący ze sobą w różnych instytucjach naukowych oraz sektorach państwowych i prywatnych podjęli trud opisanie uwarunkowań funkcjonowania bezpieczeństwa nie tylko tego realnego ale także wirtualnego. Redaktorzy opisywanej publikacji wskazują, że pozytywnym efektem wzajemnej i międzynarodowej współpracy było powstanie recenzowanej książki pt. *Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa*, składającej się z dwóch poniżej opisanych głównych części.

W pierwszej głównej części opisywanej książki zatytułowanej *Prawne i technologiczne aspekty cyberbezpieczeństwa* opisano problematykę następujących zagadnień:

a) prywatności w sieci w ujęciu przepisów prawa i analiz badawczych,

- b) rozwoju złośliwego oprogramowania ransomware jako nowego wymiaru cyberprzestępczości przejmowania kontroli nad systemami informatycznymi firm i banków,
- c) rozwoju cyberprzestrzeni jako zagrożenia dla bezpieczeństwa baz danych,
- d) analizy bezpieczeństwa ochrony systemów informatycznych w kontekście globalnego cyberataku ransomware,
- e) automatycznego systemu identyfikacji daktyloskopijnej w policyjnej cyberpodprzestrzeni,
- f) outsourcingu cyberbezpieczeństwa w świetle problematyki współczesnych zagrożeń w cyberprzestrzeni,
- g) determinantów rozwoju cyberprzestępczych ataków na systemy informatyczne firm i klientów indywidualnych w instytucjach finansowych,
- h) systemu dozoru elektronicznego w Polsce,
- i) wybranych problemów bezpieczeństwa systemów do zdalnej automatycznej identyfikacji opartej na RFID.

Natomiast w drugiej części recenzowanej publikacji zatytułowanej *Społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa* scharakteryzowano dotychczasowe wyniki międzynarodowych badań m.in. w zakresie:

- a) koncepcji cyberprzestrzeni,
- b) procesu migracji - realne czy wirtualne zagrożenie,
- c) szkolenia policjantów w aspekcie zastosowania kryminalistyki cyfrowej w dochodzeniu cyberprzestępstw,
- d) propagandy i świadomości w procesie radykalizacji - wzmacniania i osłabianie czynników ryzyka w cyberprzestrzeni,
- e) patologii cyfrowego dzieciństwa,
- f) cyberprzestrzeni jako miejsca spotkań migrantów i rodzin globalnych,
- g) „papierowego małżeństwa” jako efektu kontaktów w cyberprzestrzeni,

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7651

Wydanie: *International Journal of New Economics and Social Sciences* 2017; 2 (6): 390-413

h) kwestii dotyczących badania przestępstw związanych z cyberprzestępczością na Ukrainie.

W rozdziałach napisanych przez Dariusza Prokopowicza wykazano, że znaczenie cyberbezpieczeństwa w przedsiębiorstwach, instytucjach finansowych i publicznych w ostatnich latach sukcesywnie rośnie. W oparciu o źródła literatury fachowej oraz analizę raportów opracowanych przez technologiczne firmy badawcze Trend Micro oraz Cisco, przedstawiono problematykę zagrożeń i bezpieczeństwa bankowości elektronicznej oraz połączonych z Internetem systemów informatycznych firm, instytucji finansowych i podmiotów sektora publicznego.

Poza tym zwrócono uwagę na wzrost ryzyka aktywności złośliwego oprogramowania w wewnętrznych systemach informatycznych, kradzieży danych niejawnych oraz ich ujawniania przez osoby niepowołane, oraz przejęcia kontroli przez cyberprzestępców nad systemami operacyjnymi i infrastrukturą informatyczną zaatakowanych elektronicznie banków, korporacji i instytucji publicznych. W recenzowanej publikacji wykazano, że szczególnie istotną kwestią prewencyjnego zwalczania cyberprzestępczości jest tworzenie scentralizowanych rozwiązań instytucjonalnych jak np. niedawno utworzone w Polsce instytucje Narodowego Centrum Cyberbezpieczeństwa i Bankowego Centrum Cyberbezpieczeństwa, które będą koordynowały i rozwijały systemowo aktywizację procesów doskonalenia procedur i systemów bezpieczeństwa banków, instytucji sektora publicznego oraz przedsiębiorstw [B. Domańska-Szaruga 2013, s. 263].

2. Zmiana charakteru cyberprzestępczości w ostatnich latach

W recenzowanej publikacji "*Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa*" wskazano na dokonujące się w ostatnich la-

tach zmiany charakteru dominujących rodzajów i technik cyberprzestępczości. Pochodzące z banków i organów prewencji, głównie Policji informacje trafiające do mediów dotyczące działalności przestępców włamujących się na różne sposoby do banków wpływają na świadomość klientów odnośnie kwestii bezpieczeństwa i potrzeby doskonalenia bankowych systemów zabezpieczeń [J. Gąsiorowski, P. Podsiedlik 2015, s. 37]. Również w literaturze popularno-naukowej oraz w powieściach i opowiadaniach beletrystyki naukowej, pisarze podejmują się opisanie spektakularnych faktycznych lub fikcyjnych zdarzeń ingerencji przestępców w instytucje bankowe, wpływając na świadomość klientów banków dotyczącą ryzyka utraty zdeponowanych w banku oszczędności, uszczuplenia stanu bankowego skarbcza czy ostatnio także wykradzenia przez hakerów danych osobowych [S. Goździewicz, D. Prokopowicz, 2016a, s. 395] i ingerencji przestępców bezpośrednio na kontach internetowej bankowości elektronicznej z poziomu słabo zabezpieczonego smartfona lub zdiagnozowanych przez internetowych przestępców luk w systemach operacyjnych, przeglądarkach internetowych i nieaktualnych programach antywirusowych zainstalowanych w komputerach i urządzeniach mobilnych klientów. Ingerencja ta zwykle sprowadza się do kradzieży danych niejawnych, w tym osobowych klientów określonych usług oferowanych przez portale informacyjne i społecznościowe oraz do defraudacji środków finansowych zgromadzonych na kontach użytkowników bankowości internetowej [Yahoo Discloses 2013 Breach that Exposed ..., 2016].

W opisaney publikacji "*Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa*" autorzy sugerują, że od lat 90. XX wieku włamanie do informatycznych systemów bankowych zmieniły swój charakter. Zaobserwowane w ostatnich latach zmiany są tak

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7651

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 390-413

znaczące, że dotyczą także stosowanego nazewnictwa odnoszącego się do tej niezgodnej z prawem działalności osób włamujących się, ingerujących w informatyczne systemy bankowe. Osoby te już od wielu lat rzadziej określa się hakerami, obecnie dominuje określenie cyberprzestępców. Natomiast przestępcza dziedzina polegająca na ingerencji w systemy elektronicznej, w tym internetowej bankowości, zwykle celem dokonania kradzieży danych osobowych i defraudacji pieniędzy określana jest mianem cyberprzestępczości [T. Trejderowski 2013, s. 62]. Obecnie jedną z jej odmian, związaną z rozwojem separatystycznych działalności organizacji terrorystycznych jest analizowana obecnie przez znawców problematyki jest rozwijający się także problem cyberterrorizmu [M. Górka, red. 2014, s. 48].

Pod koniec ubiegłego wieku włamania hakerskie bezpośrednio do bankowych systemów informatycznych zdarzały się relatywnie częściej niż do komputerów klientów banków. Natomiast w ostatnich latach tendencja ta uległa odwróceniu. Elektroniczni włamywacze wykorzystują częściej komputery klientów aby przejąć kontrolę nad kontem elektronicznej bankowości klienta, ponieważ komputery te są zwykle słabiej zabezpieczone [A. Dmowski, D. Prokopowicz 2010, s. 341]. Komputery ale także już nie tylko komputery, również urządzenia mobilne typu notebooki, tablety, smartfony mają zainstalowane często nieaktualne oprogramowanie antywirusowe, nieaktualne firewalle lub nie są wyposażone w te zabezpieczenia w ogóle. W ostatnich latach analiza danych pochodzących z banków, policji i innych instytucji zajmujących się przestępczością zorganizowaną wymierzoną w system finansowy wskazuje, że dominujące jeszcze w latach 90. włamania do fizycznych oddziałów banków metodą „na Kwinto” lub poprzez sterroryzowanie pracowników banku przez

przestępcę wyposażonego w broń lub jej atrapę w ostatnich latach nie należą już do najczęstszych form ingerencji przestępców wobec podmiotów bankowych. Również analiza danych dotyczących przestępczości odnotowywanej w Polsce wskazuje, że coraz częściej przestępcy włamują się do banków poprzez systemy internetowej bankowości elektronicznej wykorzystując słabe punkty w systemach zabezpieczeń już nie tylko samych banków ale także urządzeń z których korzystają klienci i zainstalowanych w nich aplikacji [J. Kosiński 2015, s. 52].

Z treści recenzowanej publikacji wynika, że aktywność hakerów próbujących włamywać się do systemów informatycznych instytucji finansowych, publicznych i innych podmiotów sukcesywnie rośnie. Z badań historii zmieniających się technik działalności przestępców włamujących się do banków wynika, że już z początkiem obecnego wieku sukcesywnie rośnie i od kilkunastu lat zaczyna dominować przestępczość elektroniczna, w niej internetowa. Już od kilkunastu lat do coraz częstszych technik stosowanych przez przestępców, które zalicza się do działalności przestępczej dla której niezbędnym medium transmisji danych jest Internet zalicza się przede wszystkim phishing i spamming [D. Bisson 2016].

Poza tym w opisywanej książce autorzy wykazali, że ponieważ w okresie ostatnich kilkunastu lat co najmniej kilkakrotnie zarówno w informatycznych systemach bankowych jak i w komputerach i urządzeniach mobilnych klientów zmieniały się systemy operacyjne, zmieniane były wersje przeglądarek internetowych, programów antywirusowych oraz stosowanych przez banki zabezpieczeń bankowości elektronicznej oraz także samych urządzeń informatycznych umożliwiających łączenie się klienta z jego internetowym kontem w banku więc także

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7651

Wydanie: *International Journal of New Economics and Social Sciences* 2017; 2 (6): 390-413

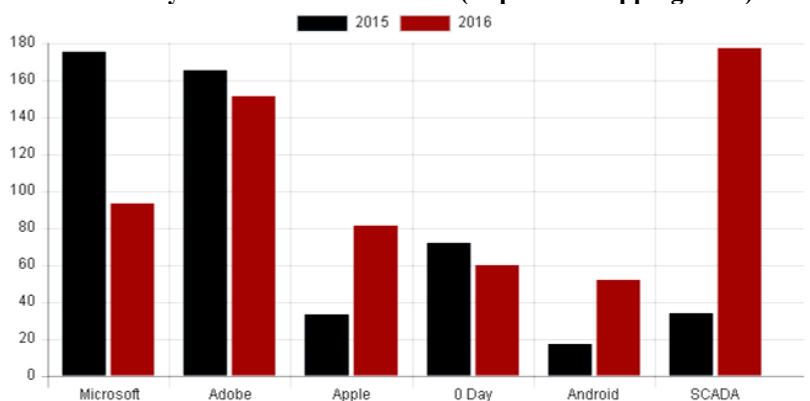
techniki hakerskie, w tym dominujące stosowane przez przestępców formy np. phishingu ulegały wielokrotnym modyfikacjom [A. Król 2017, s. 46].

3. Oprogramowanie firm Adobe i Microsoft szczególnie podatne na ataki cyberprzestępców

W opisaney publikacji "*Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa*" autorzy wskazują na wzrost zagrożeń ze strony cyberprzestępczości i związane z tym nowe techniki hakerskie, w tym aktywne wyszukiwania luk w zabezpieczeniach. Większość wykrytych przez firmy Trend Micro i

Zero Day Initiative (ZDI wraz z TippingPoint) luk w zabezpieczeniach wykryta została w aplikacjach Adobe® Acrobat® Reader DC i WebAccess SCADA firmy Advantech. Oprogramowanie sieciowe WebAccess i inne systemy informatyczne klasy SCADA stosowane są obecnie powszechnie w podmiotach sektora publicznego oraz w przedsiębiorstwach i instytucjach sektora finansowego do zdalnej obsługi systemów informatycznych i automatyzacji procesów przemysłowych przedsiębiorstw jak również usług podmiotów użyteczności publicznej [TrendLabs 2016 Annual Security Roundup..., 2017].

Wykres 1. Luki w zabezpieczeniach wykryte w latach 2016-2015 przez firmy analityczne Trend Micro i ZDI (wspólnie z TippingPoint).

Źródło: TrendLabs 2016 Annual Security Roundup: A Record Year for Enterprise Threats [in] portal internetowy "Trend Micro", Raport firmy analitycznej Trend Micro, 28.02.2017, (www.trendmicro.com/vinfo/us/security/research-and-analysis/threat-reports/roundup).

W zakresie aplikacji, w których w 2016 roku wykryto najwięcej luk w zabezpieczeniach nie znalazł się program Adobe Flash [J. Leopando 2016], ponieważ w tym rankingu w innych programach wykryto odpowiednio więcej luk, co może być związane z tym, że w ostatnim czasie więcej przeglądarek korzysta z języka HTML5. Jednak aplikacja Adobe Flash była także wykorzystywana w 2016 roku jako „nośnik” dla programów ransomware. Złośliwe oprogramowanie zawarte w

aplikacji Adobe Flash umożliwiało cyberprzestępcom przeprowadzenie kampanii phishingowej skierowanej przeciwko rządowi i ambasadom na całym świecie. Podobnie jak w poprzednich latach nadal najwięcej luk w zabezpieczeniach wykrywanych jest w systemie operacyjnym Windows i aplikacjach globalnego dostawcy oprogramowania firmy Microsoft [B. Krebs 2016]. Jednak porównując rok 2016 do poprzedniego to zauważono wyraźny spadek liczby luk w

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7651

zabezpieczeniach oprogramowania produkowanego przez Microsoft [D. Massy 2014]. Natomiast w tym samym czasie odnotowano wzrost zwiększających ryzyko ingerencji cyberprzestępców w aplikacje firmy Apple. Wzrost ten dotyczy zarówno zdiagnozowanych luk w zabezpieczeniach dla komputerów stacjonarnych, laptopów jak i urządzeń mobilnych typu smartfonów [TrendLabs 2016 Annual Security Roundup ..., 2017].

Z opisanych w recenzowanej publikacji badań wynika, że w systemach operacyjnych i aplikacjach firmy Microsoft odnotowano 47-procentowy spadek luk w zabezpieczeniach w 2016 roku wobec roku poprzedniego. W produktach koncernu Microsoft zdiagnozowano łącznie już tylko 93 rodzajów luk w zabezpieczeniach. Spośród produktów koncernu Microsoft najwięcej luk w zabezpieczeniach zdiagnozowano w przeglądarce internetowej Internet Explorer. Jednak także w przypadku i tej aplikacji odnotowano duży spadek tych luk tj. znacząco poprawiono kwestię bezpieczeństwa korzystania z tej przeglądarki. W 2015 roku odnaleziono w tej przeglądarce aż 121 luk podczas gdy w 2016 r. już znacznie mniej ponieważ już „tylko” 33, co oznacza spadek aż o 73 proc. Analitycy firm technologicznych, które zdiagnozowały te luki wskazują, że istnieje kilka determinantów tego znacznego spadku. Producent tej przeglądarki, tj. firma Microsoft cyklicznie opracowywała i wdrażała poprawki zabezpieczeń. Proces usuwania luk w zabezpieczeniach polegał na cyklicznej, comiesięcznej aktualizacji zabezpieczeń m.in. poprzez bieżące łatanie wykrytych luk w zabezpieczeniach [S. Gwoździwicz, D. Prokopowicz 2017a, s. 66-68].

4. Kradzież danych osobowych - największe naruszenie danych w historii

Kolejnym szczególnie istotnym problemem z zakresu bezpieczeństwa informacji opisanym w recenzowanej publikacji "Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa" jest kradzież danych osobowych. Wykryte w raportach firm analitycznych dokonywane przez hakerów naruszenia danych w systemach informatycznych, do których się włamali nie są już obecnie nowym zjawiskiem. Natomiast dyskusyjną kwestią pozostaje ujawnianie tego typu zdarzeń do mediów przez firmy i instytucje, które padły ofiarą ataków cyberprzestępców. Ataki, które kwalifikowane są do pojęcia naruszenia danych sprowadzają się zwykle do zmiany danych, szfrowania, blokowania dostępu do informacji oraz do wykradania danych z systemów informatycznych, baz danych zaatakowanej firmy. Tego typu hakerskie ingerencje ze strony nie powołanych do tego podmiotów wykrywano wśród różnego rodzaju firm i instytucji reprezentujących różne sektory i gałęzie gospodarki, w tym podmiotów sektora publicznego, także sektora edukacji, szkolnictwa wyższego [Michigan State University Confirms Data ..., 2016] oraz opieki zdrowotnej [B. Young 2016].

Na podstawie podjętych w recenzowanej książce rozważań autorzy sugerują, że dylemat odnośnie kwestii ujawniać czy nie ujawniać zdarzenia ataku i naruszenia danych przez cyberprzestępców rozważano ostatnio na przykładzie kradzieży danych osobowych z portalu Yahoo. Tego typu zdarzenia i ich ujawnienie do mediów może mieć duży wpływ na funkcjonowanie firmy. Ujawnienie zdarzenia dokonanego na dużą skalę naruszenia danych może spowodować odpływ klientów, usługobiorców i spadek zainteresowania ofertą usług ze strony potencjalnych, nowych nabywców. W przypadku portalu Yahoo może to oznaczać drastyczny spadek portfela kont użytkowników korzystających z usług tej firmy internetowej, czyli zmniejszenia ilości kont

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7651

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 390-413

mailowych i klientów korzystających z wyszukiwarek i informacji zawartych na tym portalu. W konsekwencji może to doprowadzić do spadku wpływów z wyświetlanych na banerach internetowych reklam i problemy finansowe [D. Prokopowicz 2017b, s. 35-37].

Kwestia naruszenia danych, a konkretnie kradzieży danych osobowych z portalu Yahoo jest dobrym przykładem na prowadzenia badań nad rozstrzygnięciem wymienionego powyżej dylematu. Wynika to ze skali kradzieży danych osobowych jaką dokonali cyberprzestępcy w sierpniu 2013 roku. Wówczas cyberprzestępcy wykradli z portalu Yahoo ogromną ilość niejawnych danych osobowych, ponieważ łupem internetowych rabusiów padł ponad 1 miliard kont użytkowników. Wraz z wykradzionymi informacjami dotyczącymi poszczególnych kont hakerzy ukradli imiona i nazwiska użytkowników kont, daty ich urodzenia, adresy e-mail, hasła dostępu do konta mailowego oraz numery telefoniczne [Yahoo Discloses 2013 Breach that Exposed ..., 2016].

Obecnie jest to największe naruszenie danych w historii cyber kradzieży danych osobowych. Informacja o tej spektakularnej kradzieży trafiła do mediów dopiero w grudniu 2016 roku czyli ponad 3 lata po jej dokonaniu. Być może firmie prowadzącej portal Yahoo udawałoby się zachowywać nadal w tajemnicy tę największą internetową kradzież. Jednak we wrześniu 2016 roku z portalu Yahoo znów wykradzione zostały dane osobowe z 500 milionów kont użytkowników. Przy okazji tych informacji trafiających w grudniu 2016 roku do mediów świat dowiedział się także o tej jeszcze bardziej spektakularnej kradzieży dokonanej w 2013 roku. Tego typu zdarzenia po ich ujawnieniu w mediach znacząco podważają dotychczasową reputację firmy i stawiają znak zapytania w kwestii bezpie-

czeństwa danych osobowych gromadzonych na internetowych portalach mailowych i społecznościowych. Kwestią kluczową dla efektywnego funkcjonowania i rozwoju tego typu firmy świadczącej informacyjne usługi internetowe jest odpowiedzialność firmy za bezpieczeństwo gromadzonych danych niejawnych, w tym osobowych [TrendLabs 2016 Annual Security Roundup ..., 2017, s. 15].

5. Rozwój złośliwego oprogramowania ransomware jako nowy wymiar cyberprzestępczości przejmowania kontroli nad systemami informatycznymi firm i banków

W recenzowanej książce "Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa" scharakteryzowano również problematykę odnotowanego w 2016 roku silnego wzrostu aktywności w Internecie złośliwego oprogramowania typu ransomware, za pomocą którego cyberprzestępcy blokują działanie komputera, smartfona lub innego urządzenia podłączonego do globalnej sieci. W zainfekowanym w ten sposób komputerze lub innym urządzeniu ofiary cyberataku wyposażonym w mikroprocesor i Internet wyświetlany jest komunikat z żądaniem zapłaty okupu za przywrócenie prawidłowego działania zainfekowanego urządzenia.

W kontekście narastających zagrożeń ataków hakerskich, w tym rozsyłania spamu zawierającego złośliwe oprogramowanie typu ransomware coraz więcej firm i banków tworzy dodatkowe zabezpieczenia systemów informatycznych i stale udoskonalą pod tym względem wykorzystywane w prowadzonej działalności oprogramowanie i infrastrukturę informatyczną. Obecnie dominuje opinia, że proces ten nigdy się nie zakończy, przynajmniej dopóki realizuje się postęp technologiczny, ponieważ powstają nowe aplikacje i platformy internetowe, nowe wersje systemów operacyjnych

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7651

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 390-413

oraz urządzenia infrastruktury informatycznej powszechnie wykorzystywane przez użytkowników [E. Duan 2016].

W opisaney publikacji autorzy wskazują, że każda niedoskonałość systemów informatycznych, teleinformatycznych sieci internetowych, wewnętrznych procedur bezpieczeństwa zostaje szybko wykryta i wykorzystana przez cyberprzestępców. Dotychczas dominował model łatania luk w zabezpieczeniach wcześniej wykrytych przez hakerów. Biorąc pod uwagę silny wzrost aktywności niebezpiecznych programów ransomware model ten powinien ulec zmianie polegającej na odwróceniu kolejności działań. To zatrudnieni w firmach, bankach i instytucjach publicznych informatycy powinni wyprzedzając cyberprzestępców możliwie najwcześniej wykrywać luki w zabezpieczeniach [D. Goodin 2014]. W związku z tym obecnie wzrasta potrzeba prewencyjnego, profilaktycznego w swej istocie procesu doskonalenia procesów zarządzania ryzykiem systemów informatycznych funkcjonujących w instytucjach finansowych, przedsiębiorstwach oraz podmiotach sektora publicznego [S. Gwoździwicz, D. Prokopowicz, 2017b, s. 125-127].

6. Doskonalenie procedur bezpieczeństwa w systemach teleinformatycznych firm i instytucji finansowych

W recenzowanej książce *"Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa"* opisano także proces doskonalenia procedur bezpieczeństwa w systemach teleinformatycznych firm i instytucji finansowych. Jedną z głównych instytucji analitycznych badających cyberzagrożenia transferu danych w Internecie i wdrażających techniki oraz procedury bezpieczeństwa jest notowana na rynku giełdowym NASDAQ pod akronimem CSCO technologiczna firma Cisco.

Zgodnie z treścią opublikowanego raportu *"Annual Cybersecurity Report"* [Cisco 2017 *Annual Cybersecurity Report* ..., 2017] firma Cisco na podstawie przeprowadzonych badań wykazała, że w ostatnich kwartałach do najpowszechniej stosowanych technik przejmowania kontroli nad komputerem użytkownika, było wcześniejsze zainfekowanie złośliwym oprogramowaniem typu adware lub rozsyłanego w ogromnej ilości spamu. W związku z tym wiele firm i instytucji, które stały się obiektem ataków cyberprzestępców stara się informacje o tego typu negatywnych zdarzeniach zachować w tajemnicy z obawy o potencjalny spadek reputacji marki, przychodów i dochodów. Z drugiej strony rosnąca ilość infekcji nie jest wynikiem jedynie niskiej świadomości potencjalnych zagrożeń części kadry pracowników niższego szczebla wielu firm [A. Król 2017, s. 46]. Do źródeł rosnącej liczby odnotowanych infekcji kodem ransomware komputerów kolejnych firm oraz innych form ataków hakerskich zalicza się:

- a) bezustanne doskonalenie technik hakerskich przez cyberprzestępców; np. do rozsyłania zainfekowanych plików nie tylko wykorzystywane są maile typu spam, ostatnio także wykryto nowe wersje TorrentLockera, który do infekowania komputerów złośliwym oprogramowaniem innych podmiotów, firm, instytucji stosuje w tym celu usługę Dropbox,
- b) generowanie przez cyberprzestępców wielu nowych odmian złośliwego oprogramowania, np. w 2016 roku liczba tworzonych różnych nowych wersji kodu ransomware wzrosła 10-cio krotnie,
- c) wiele firm i instytucji przystępuje do doskonalenia systemów bezpieczeństwa i zwiększania na ten cel wydatków dopiero gdy same staną się obiektem skutecznych bądź nieskutecznych

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7651

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 390-413

- ataków hakerskich [A. Grzywak, G. Widenka 2015, s. 81],
- d) problemy z kompatybilnością systemów oraz sukcesywnie rosnący poziom złożoności systemów bezpieczeństwa; z raportu „Cisco 2017 Annual Cybersecurity Report” wynika, że w 65 proc. tj. większości ankietowanych firm funkcjonujące na różnych poziomach organizacji systemy bezpieczeństwa zbudowane są z wielu różnych, nie zawsze w pełni kompatybilnych produktów, przy czym liczba podawanych tych produktów – składowych systemów bezpieczeństwa mieści się w zakresie od 6 do aż ponad 50 [Cisco 2017 *Annual Cybersecurity Report* ..., 2017],
- e) w wielu firmach korespondencja przesyłana mailem nie zawsze jest zaszyfrowana z użyciem protokołów wysokiego priorytetu, z zastosowaniem zaawansowanych algorytmów szyfrujących.
- Z opisanych w książce *"Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa"* badań przeprowadzonych przez analityków firmy informatycznej Cisco wynika, że większość firm, które padły ofiarą ataków hakerskich podjęły określone działania zmierzające w kierunku poprawy efektywności działania stosowanych systemów bezpieczeństwa. Do tych działań doskonalenia systemów bezpieczeństwa należały głównie [A. Król 2017, s. 48]:
- a) przeważająca większość ponieważ aż 90 proc. firm zaatakowanych przez cyberprzestępców postanowiła zmodernizować stosowane procesy biznesowe celem znaczącego zwiększenia bezpieczeństwa,
- b) 38 proc. z tych firm zdecydowało się rozdzielić funkcje związane z utrzymaniem infrastruktury i systemu IT od składowych systemu odpowiedzialnych za bezpieczeństwo,
- c) również 38 proc. z tych firm zwiększyło budżet działalności szkoleniowej i realizowały znacznie więcej szkoleń dla zatrudnionej kadry z zakresu różnych aspektów utrzymania i poprawy bezpieczeństwa w firmie,
- d) poza tym 37 proc. firm udoskonaliło i wdrożyło nowe rozwiązania technologiczne z zakresu zarządzania ryzykiem systemów informatycznych i znacząco ograniczyły skalę działania tego ryzyka.
- W obliczu narastających zagrożeń ataków hakerskich, w tym rozsyłania spamu zawierającego złośliwe oprogramowanie typu ransomware coraz więcej firm tworzy dodatkowe zabezpieczenia systemów informatycznych i stale udoskonala pod tym względem działające w firmie oprogramowanie i infrastrukturę informatyczną. Proces ten nigdy nie zakończy się, przynajmniej dopóki realizuje się postęp technologiczny, powstają nowe aplikacje i platformy internetowe, nowe wersje systemów operacyjnych oraz urządzenia infrastruktury informatycznej powszechnie wykorzystywane przez użytkowników. Każda niedoskonałość systemów informatycznych, teleinformatycznych sieci internetowych, wewnętrznych procedur bezpieczeństwa zostanie wcześniej lub później wykryta i wykorzystana przez internetowych włamywaczy, hakerów, cyberprzestępców [P. Malak 2017].
- W recenzowanej publikacji *"Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa"* wskazano, że kolejnym incydentem hakerskim potwierdzającym wspomnianą tezę był niedawny atak na witrynę internetową Komisji Nadzoru Finansowego. Z analizy tej próby ataku hakerskiego banki i firmy wyciągają wnioski sugerujące, że nie wystarczy doskonalic firewalle, aplikacje odfiltrujące spam, analizujące procedery fishingu, bramki bezpieczeństwa na hostach.

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7651

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 390-413

Nie wystarczy zakładać dodatkowe aplikacje analizujące ruch mailowy i precyzyjnej odfiltrowujące spam zawierający złośliwe oprogramowanie. Równie istotne jest doskonalenie wewnętrznych procedur bezpieczeństwa, doskonalenie systemów elektronicznej transmisji danych wewnątrz struktury organizacyjnej firmy, tworzenie rozwiązań wymuszających na pracownikach stosowanie szyfrowania przesyłanych wiadomości i np. nie korzystania z poczty i witryn internetowych, w tym portali społecznościowych na komputerach firmowych. W związku z tym tylko tworzenie wielowarstwowych systemów bezpieczeństwa łączących wewnątrz firmowe procedury i infrastrukturę z aplikacjami pełniącymi rolę elektronicznego kontaktu firmy ze światem pozwoli na podnoszenie skuteczności systemów bezpieczeństwa [J. Kosiński 2015, s. 131].

Wnioski

W recenzowanej książce *"Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa"* rzetelnie i w sposób wyczerpujący wykazano, że dokonujące się coraz dynamiczniej procesy globalizacyjne stanowiące istotny czynnik postępu technologicznego przyniosły nowe wyzwania dla ochrony elektronicznego przesyłania i przetwarzania danych, w tym archiwizowania danych niejawnych. Rozwój technik udostępniania informacji poprzez Internet zdeterminowany jest przede wszystkim wieloma udogodnieniami dla beneficjentów, klientów i osób korzystających z usług informacyjnych oferowanych przez firmy, instytucje finansowe i publiczne. Z kolei dla podmiotów udostępniających elektronicznie informacje poprzez Internet pojawia się możliwość znaczącej redukcji kosztów transakcyjnych przeprowadzanych operacji finansowych oraz elektronicznego transferu danych.

Autorzy recenzowanej publikacji wykazali, że proces udostępniania informacji poprzez Internet generuje jednocześnie

wiele zagrożeń związanych z przestępstwami kradzieży tożsamości, elektronicznego przechwytywania przez hakerów danych niejawnych oraz dokonywania malswersacji środków pieniężnych w systemach elektronicznej bankowości [A. Dmowski, D. Prokopowicz 2010, s. 326]. W celu ograniczenia ryzyka utraty danych oraz innych zagrożeń elektronicznego transferu danych niejawnych poszczególne podmioty, w tym instytucje sektora publicznego, rozbudowują systemy bezpieczeństwa zdalnego udostępniania informacji oraz dokonywanych transakcji realizowanych za pośrednictwem globalnej sieci Internet [J. Gąsiorowski, P. Podsiedlik 2015, s. 93].

Na podstawie przeprowadzonych badań i podjętych w recenzowanej książce rozważań wskazano, że dynamiczny rozwój tej sfery bankowości zdeterminowany jest postępowaniem technicznym, który dokonuje się bezustannie w wielu różnych obszarach, zarówno w zakresie wykorzystywanego przez użytkowników Internetu sprzętu komputerowego i innych urządzeń umożliwiających kontakt z globalną siecią jak również w zakresie rozwoju technik i sieci teleinformatycznych udostępnianych klientom przez banki. Z jednej strony klienci banków coraz chętniej korzystają z powstających w ten sposób udogodnień, a z drugiej strony banki odnotowują spadek kosztów operacyjnych i wzrost rentowności wygenerowanej poprzez wzrost liczby rachunków internetowych przy jednoczesnym spadku korzystania z tradycyjnej bankowości fizycznego oddziału banku [J. Grzywacz 2016, s. 47]. Jednak dla banku ja i dla jego klientów są to nie tylko same korzyści. W ostatnich latach rośnie ilość przypadków cyberprzestępstw. Dlatego też zapewnienie prawnej ochrony danych osobowych w cyberprzestrzeni powinno stanowić kluczowy aspekt w dobie ciągłego rozwoju społeczeństwa informacyjnego.

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7651

Wydanie: *International Journal of New Economics and Social Sciences* 2017; 2 (6): 390-413

Opisana w recenzowanej publikacji problematyka bezpieczeństwa informacji niejawnych coraz częściej uznawana jest za determinant rozwoju usług bankowości elektronicznej i przekłada się na zaufanie klientów korzystających z e-usług. W związku z tym powszechnie dominuje już opinia, że poprawa bezpieczeństwa w zakresie ochrony danych osobowych w cyberprzestrzeni powinna być koordynowana przez centralne instytucje państwa i systemu finansowego. Jeżeli te instytucje będą sprawnie wypełniały postawione im cele w zakresie doskonalenia regulacji normujących bezpieczeństwo elektronicznego transferu danych to powinno się to przełożyć na szybszy rozwój e-usług czym zainteresowane są przede wszystkim międzynarodowe instytucje rozliczeniowe i banki.

W opisanej książce "*Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa*" wykazano, że dokonujący się dynamicznie postęp w zakresie rozwoju technologii teleinformatycznej determinuje potrzebę bezustannego doskonalenia kwestii bezpieczeństwa systemów teleinformatycznych oraz dostosowywania regulacji prawnych w dziedzinie ochrony danych niejawnych jak również transferu tych danych do nowej rzeczywistości, w której korzystanie z Internetu i powszechnych już portali społecznościowych generuje nowe źródła zagrożeń dla prywatności użytkowników. Zgodnie z obowiązującymi standardami podstawowa ochrona danych powinna być zapewniona przez podmioty gospodarcze prowadzące działalność w Internecie w tym także instytucje wykorzystujące globalną sieć wyłącznie w celach komunikacyjnych.

W recenzowanej publikacji wskazano, że niestety stosowane zabezpieczenia systemów informatycznych często tworzone zostają wtórnie przez zatrudnionych w tym celu informatyków względem technologii wykorzystywanych przy budowie hurtownie danych Big Data, przetwarzaniu danych

w chmurze obliczeniowej, oprogramowaniu zainstalowanym w urządzeniach mobilnych typu tablety i smartfony. Dopiero gdy hakerzy znajdą i wykorzystają w swej cyberprzestępczej działalności określone luki w zabezpieczeniach, dopiero wówczas problem zostaje zauważony i informatycy zatrudnieni w bankach, firmach i podmiotach sektora publicznego przystępują do tworzenia łat celem uszczelnienia procedur i systemów bezpieczeństwa dla aplikacji i infrastruktury informatycznej, którą zarządzają [A. Dmowski, D. Prokopowicz, J. Sarnowski 2005, s. 132].

Z rozważań podjętych w opisanej publikacji wynika, że szczególnie istotnym determinantem systemu ochrony danych niejawnych i infrastruktury teleinformatycznej jest permanentne przeprowadzanie testów i diagnostyki funkcjonujących w danej instytucji systemów i aplikacji informatycznych. Problematyka ta jest szczególnie istotna w perspektywie dalszego dynamicznego rozwoju usług finansowych świadczonych za pośrednictwem sieci Internet oraz dokonującego się procesu cyfryzacji firm i urzędów publicznych.

Autorzy recenzowanej książki sugerują, że obowiązujące regulacje prawne zapewniają jedynie najbardziej elementarny poziom ochrony danych niejawnych podczas realizacji określonych zamówień handlowych i transakcji finansowych. W związku z tym z dużym prawdopodobieństwem można sądzić, że mogą one okazać się niewystarczające wobec dokonującego się bezustannie postępu w technologii teleinformatycznej wykorzystywanej przez firmy świadczące swe usługi za pośrednictwem globalnej sieci, w tym trudniące się budową baz danych niejawnych w technologii Big Data [V. Mayer-Schonberger 2015, s. 37] lub tworzące instrumenty automatyzujące procesy badania informacyjnych zasobów Internetu. Kolejną dziedziną

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7651

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 390-413

wyznaczającą nowe kierunki postępu w zakresie technologii teleinformatycznej jest doskonalenie technik badania zasobów informacyjnych zwartych w wypowiedziach i komentarzach tysięcy bądź milionów użytkowników portali społecznościowych i innych witryn internetowych gromadzących komentarze użytkowników danych stron. Dotychczas jednak to cyberprzestępcy jako pierwsi odnajdywali luki w zabezpieczeniach systemów informatycznych i wykorzystywali je do przeprowadzenia ataków z użyciem złośliwego oprogramowania ransomware [Podsumowanie Ransomware 2017].

Na podstawie przeprowadzonych i opisanych w książce *"Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa"* analiz można, że proces zarządzania ryzykiem systemów informatycznych, w tym ochrony informacji i danych niejawnych w cyberprzestrzeni w dobie rozwoju bankowości internetowej wchodzi obecnie w kolejną dynamiczną fazę rozwoju i będzie prawnym wyzwaniem dla upowszechniających się technologii tzw. chmury obliczeniowej i big data [G. Szpor, red. 2013, s. 153]. W Polsce doskonalenie procesu zarządzania ryzykiem systemów informatycznych obejmuje także dostosowywanie krajowych regulacji prawnych do normatywów i rekomendacji określonych przez organy instytucjonalne Unii Europejskiej [S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz 2016b, s. 85].

Podsumowując z przeprowadzonych badań i podjętych w recenzowanej książce rozważań wynika, że mało prawdopodobne jest przy obecnym poziomie technologicznym zapewnienie pełnego poziomu bezpieczeństwa dokonywanych operacji w zakresie bankowości elektronicznej, obsługi usług i całkowite uniemożliwienie hakerom potencjalnego dostępu do informacji niejawnych. Instytucjonalne organy państwa,

które odpowiadają za tworzenie, doskonalenie i uaktualnianie normatywów prawnych adekwatnie do dokonującego się postępu technologicznego powinny starać się możliwie najefektywniej wypełniać stosownie tę swoją rolę [S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz, 2016b, s. 85]. Aby jednak móc określić jaki to powinien być zakres tej interwencji, kontroli i uregulowania procesów elektronicznego transferu danych ze strony państwa to niezbędnym jest zweryfikowanie źródeł wzrostu liczby skutecznych włamań osób trzecich do systemów elektronicznego transferu danych. Na bieżąco powinna być prowadzona weryfikacja determinantów kwestii bezpieczeństwa transferu danych niejawnych [S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz 2016a, s. 394]. Niezbędnym jest permanentne precyzyjne identyfikowanie czynników ryzyka i odpowiadanie na pytanie czy te ryzyka są generowane głównie przez techniczne niedoskonałości systemów informatycznych czy raczej niedopracowane procedury bezpieczeństwa lub ignorowane umyślnie lub nieświadomie przez klientów zasady bezpiecznego korzystania z urządzeń służących do elektronicznego składowania i transferu danych, w tym także danych osobowych.

Na podstawie przeprowadzonych w książce rozważań wykazano, że celem pełnej identyfikacji czynników ryzyka i wdrożenia stosownych regulacji bezpieczeństwa niezbędna jest pełna współpraca centralnych organów państwa zajmujących się m.in. kwestiami bezpieczeństwa elektronicznego transferu danych, w tym Policji, Ministerstwa Cyfryzacji, ABW, CBŚ, centralnych i nadzorczych instytucji sektora finansowego tj. NBP i KNF, także banków komercyjnych i innych podmiotów partycypujących w procesie elektronicznego transferu danych. Dopiero w wyniku tej pełnej współpracy możliwe jest wypracowanie

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7651

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 390-413

wanie skutecznych rozwiązań systemowych i stosownego do danej sytuacji doskonalenia regulacji prawnych przez państwo.

Podsumowując opisane w książce *"Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa"* wyniki badań stwierdzono, że kluczową kwestią bezpieczeństwa w cyberprzestrzeni i ochrony danych niejawnych oraz infrastruktury teleinformatycznej jest permanentne przeprowadzanie testów i diagnostyki funkcjonujących w danej instytucji systemów i aplikacji informatycznych. Problematyka ta jest szczególnie istotna w perspektywie dalszego dynamicznego rozwoju usług informacyjnych świadczonych za pośrednictwem sieci Internet oraz dokonującego się procesu cyfryzacji firm i urzędów publicznych. Obowiązujące regulacje prawne powinny być na bieżąco nowelizowane [S. Gwoździejewicz, D. Prokopowicz, 2016b, s. 397] celem bieżącego dostosowywania względem dokonującego się bezustannie postępu w technologii teleinformatycznej wykorzystywanej przez firmy świadczące swe usługi za pośrednictwem globalnej sieci, w tym trudniące się budową baz danych niejawnych w technologii Big Data lub tworzące instrumenty automatyzujące procesy badania informacyjnych zasobów Internetu [S. Gwoździejewicz, D. Prokopowicz, 2016a, s. 232]. Kolejną dziedziną wyznaczającą nowe kierunki postępu w zakresie technologii teleinformatycznej jest doskonalenie technik badania zasobów informacyjnych zwartych w wypowiedziach i komentarzach tysięcy bądź milionów użytkowników portali społecznościowych i innych witryn internetowych gromadzących komentarze użytkowników danych stron. Dotychczas jednak to cyberprzestępcy jako pierwsi odnajdywali luki w zabezpieczeniach systemów informatycznych i wykorzystywali je do przeprowadzenia ataków z użyciem złośliwego oprogramowania ransomware.

W opisaniej książce wykazano, że dotychczas dominował model łatania luk w zabezpieczeniach przez zatrudnionych w firmach i bankach informatyków, które wcześniej zostały wykryte przez hakerów. Biorąc pod uwagę silny wzrost aktywności niebezpiecznych programów ransomware model ten powinien ulec zmianie polegającej na odwróceniu kolejności działań. To zatrudnieni w firmach, bankach i instytucjach publicznych informatycy powinni profilaktycznie przeprowadzać testy działania infrastruktury teleinformatycznej, doskonaląc procedury i procesy zarządzania ryzykiem, podnosić poziom bezpieczeństwa wewnętrznych systemów informatycznych i podłączonych do Internetu aplikacji, którymi zarządzają. Procesy te powinny być przeprowadzane na tyle sprawnie, aby luki w zabezpieczeniach były wykrywane odpowiednio wcześniej i jeszcze przed ich zauważeniem przez potencjalnych cyberprzestępców. W związku z tym obecnie wzrasta potrzeba prewencyjnego, profilaktycznego w swej istocie procesu doskonalenia procesów zarządzania ryzykiem systemów informatycznych funkcjonujących w instytucjach finansowych, przedsiębiorstwach oraz podmiotach sektora publicznego. Pod tym względem proces ten wzorowany może być na doskonaleniu zarządzania tradycyjnymi kategoriami ryzyka bankowego w instytucjach finansowych funkcjonujących w Polsce od lat 90 [D. Prokopowicz, 2005, s. 98]. W ostatnich latach rośnie presja rozwoju koncepcji zintegrowanego zarządzania ryzykiem [D. Prokopowicz, 2013, s. 37] w bankach, w tym także ryzyka systemów informatycznych.

Podsumowując, w recenzowanej książce *"Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa"* rzetelnie opisano problematykę rozwoju cyberprzestępczości oraz potrzeby rozwijania cyberbezpieczeństwa. Autorzy opisaney książki wykazali, że

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7651

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 390-413

w kontekście coraz częściej pojawiających się tego typu ataków hakierskich szczególnie istotna jest rola mediów informujących w czasie rzeczywistym o kolejnych zagrożeniach wynikających z pojawiających się ataków hakierskich z zastosowaniem nowych odmian wirusów i technik włamywania się do systemów informatycznych przez cyberprzestępców. W kwestii roli mediów kluczowym jest informowanie o nowych zagrożeniach w czasie rzeczywistym dokonywania danego ataku z możliwie precyzyjnym wskazaniem czasu, miejsca, krajów, rodzajów komputerów, firm i instytucji zaatakowanych danym wirusem. Poza tym aby podnieść poziom bezpieczeństwa systemów informatycznych niezbędnym jest dokonywanie aktualizacji oprogramowania, w tym systemów operacyjnych oraz wykorzystywanych w firmach, instytucjach finansowych [A. Dmowski, D. Prokopowicz, 2010, s. 336] i publicznych poszcze-

gólnych aplikacji do nowszych, zwykle najnowszych wersji objętych supportem dostawcy.

Poza tym autorzy recenzowanej książki *"Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa"* zalecają się tworzenie backupów, kopii danych na zewnętrznych dyskach pozbawionych dostępu do sieci Internet. W ten sposób ryzyko utraty danych w komputerach użytkowników oraz ryzyko systemów informatycznych funkcjonujących w instytucjach i podmiotach gospodarczych powinno zostać znacząco ograniczone. W związku z tym również ryzyko systemowe całego systemu finansowego oraz ewentualnej destabilizacji funkcjonowania całego Państwa w sytuacji pojawienia się nowych cyberataków będzie również znacząco mniejsze [B. Domańska-Szaruga, D. Prokopowicz, 2015, s. 39].

Bibliografia

1. *Billion-Dollar Scams: The Numbers Behind Business Email Compromise*, 2016 [in] portal internetowy firmy analitycznej "Trend Micro Security News", 9 czerwiec 2016, (www.trendmicro.com/vinfo/us/security/news/cybercrime-and-digital-threats/billion-dollar-scams-the-numbers-behind-business-email-compromise).
2. Bisson D., 2016. *100,000 Bots Infected with Mirai Malware Behind Dyn DDoS Attack* [in] portal internetowy "Tripwire", 27 październik 2016, (www.tripwire.com/state-of-security/latest-security-news/100000-bots-infected-mirai-malware-caused-dyn-ddos-attack).
3. *Cisco 2017 Annual Cybersecurity Report: Chief Security Officers Reveal True Cost of Breaches and the Actions Organizations are Taking* [in] "the network. Cisco's Technology News Site", portal "Newsroom.Cisco", 31.01.2017, (<https://newsroom.cisco.com/press-release-content?articleId=1818259>, za: <http://thenetwork.cisco.com>).
4. Dmowski, Prokopowicz D., 2010. *Rynki finansowe*, Wydawnictwo Centrum Doradztwa i Informacji Difin sp. z o.o., Warszawa.
5. Dmowski, Prokopowicz D., Sarnowski J., 2005. *Podstawy finansów i bankowości*, Wydawnictwo Centrum Doradztwa i Informacji Difin sp. z o.o., Warszawa.
6. Domańska-Szaruga, 2013. *Common banking supervision within the financial safety net* [in] Raczkowski K., Schneider F., (red.), *The economic security of business transactions. Management In Business*, Chartridge Books Oxford, Oxford.
7. Domańska-Szaruga, Prokopowicz D., 2015. *Makroekonomiczne zarządzanie antykryzysowe* [w:] 34 Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo – Humanistycznego w Siedlcach, nr 107, Seria: Administracja i Zarządzanie (34) 2015, UPH Wydział Nauk Ekonomicznych i Prawnych, Siedlce.

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7651

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 390-413

8. Duan, 2016. FLocker Mobile Ransomware Crosses to Smart TV [in] blog internetowy "TrendLabs Security Intelligence Blog", 13 czerwca 2016, (<http://blog.trendmicro.com/trendlabs-security-intelligence/flocker-ransomware-crosses-smart-tv>).
9. Gąsiorowski J., Podsiedlik P., 2015. *Przestępstwa w bankowości elektronicznej w Polsce. Próba oceny z perspektywy prawnokryminalistycznej - Bankowość elektroniczna – typologia*, Dystrybutor Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górniczej, Dąbrowa Górnicza.
10. Grzywacz J., 2016. *Bankowość elektroniczna w przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo SGH, Warszawa.
11. Grzywak, Widenka G., 2015. *Bezpieczeństwo rozproszonych systemów informatycznych - Kryptografia w zastosowaniu do podpisu cyfrowego i identyfikacji użytkownika w sieci Internet*, Wydawnictwo Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górniczej, Dąbrowa Górnicza.
12. Górka M.,(red.), 2014. *Cyberbezpieczeństwo jako podstawa bezpiecznego państwa i społeczeństwa w XXI wieku*, Wydawnictwo Difin, Warszawa.
13. Goodin D., 2014. *PoC Hack on Data Sent Between Phones and Smartwatches (Updated)* [in] portal internetowy "arsTechnica", 10 grudnia 2014, (<http://arstechnica.com/security/2014/12/connections-between-phones-and-smartwatches-wide-open-to-brute-force-hacks>).
14. Gwoździewicz S., 2016. *Problemy prawnokarne cyberstalkingu w polskim systemie prawnym* [in] „Międzynarodny Vedecky Zbornik III”, Srbske Rozvojove Združenje, Bačsky Petrovec, Serbia.
15. Gwoździewicz S., Tomaszycy K.,(red.), 2017. *Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa*, Międzynarodowy Instytut Innowacji "Nauka – Edukacja – Rozwój" w Warszawie, Warszawa 2017.
16. Gwoździewicz S., Prokopowicz D., 2015. *Administrative, supervisory and legal determinants of globalization of financial markets and the banking system in Poland* [in] "International Journal of New Economics and Social Sciences", nr 2 (2) 2015.
17. Gwoździewicz S., Prokopowicz D., 2016a. *Prawo do ochrony informacji i danych osobowych w cyberprzestrzeni w dobie rozwoju bankowości internetowej - The Right to Protection of Information and Personal Data in the Cyberspace in the Age of the Internet Banking Development* [in] D. Gałuszka, G. Ptaszek, D. Żuchowska-Skiba (red.), "Technologiczno-społeczne oblicza XXI wieku", Wydawnictwo LIBRON Filip Lohner, Kraków.
18. Gwoździewicz S., Prokopowicz D., 2016b. *System and normative adaptation of the financial system in Poland to the European Union Standards - The Next Stage* [in] *Globalization, the State and the Individual*, "International Scientific Journal", Free University of Varna "Chernorizets Hrabar", Chayka, Bułgaria, Varna 2016, nr 4 (12) 2016.
19. Gwoździewicz S., Prokopowicz D., 2017a. *Analiza bezpieczeństwa ochrony systemów informatycznych w kontekście globalnego cyberataku ransomware przeprowadzonego w dniu 27 czerwca 2017 r.* (w:) S. Gwoździewicz, K. Tomaszycy (red.), *Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa*, Międzynarodowy Instytut Innowacji "Nauka – Edukacja – Rozwój" w Warszawie, Warszawa 2017, s. 65-87.
20. Gwoździewicz S., Prokopowicz D., 2017b. *Determinanty rozwoju cyberprzestępczych ataków na systemy informatyczne firm i klientów indywidualnych w instytucjach finansowych* (w:) S. Gwoździewicz, K. Tomaszycy (red.), *Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa*, Międzynarodowy Instytut Innowacji "Nauka – Edukacja – Rozwój" w Warszawie, Warszawa 2017, s. 121-142.
21. Krebs, 2016. *Microsoft: No More Pick-and-Choose Patching* [in] portal internetowy "Krebs on Security", 11 październik 2016, (<https://krebsonsecurity.com/2016/10/microsoft-no-more-pick-and-choose-patching>).
22. J. Kosiński, 2015. *Paradygmaty cyberprzestępczości*, Wydawnictwo Difin, Warszawa.
23. Król, 2017. *Pesymistyczne prognozy* [in] „Bank. Miesięcznik Finansowy”, Raport specjalny: „Cyberprzestępstwa. Bezpieczeństwo banków 2017”, nr 04 (287), kwiecień 2017.

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7651

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 390-413

24. Leopando J., 2016. *Patch Your Flash: Another Zero-Day Vulnerability Hits Adobe Flash* [in] blog internetowy "TrendLabs Security Intelligence Blog", 27 październik 2016, (<http://blog.trendmicro.com/trendlabs-security-intelligence/patch-flash-another-zero-day-vulnerability-hits-adobe-flash>).
25. Malak P., 2017. *Przejęcie kontroli nad użytkownikiem* [in] „Bank. Miesięcznik Finansowy”, Raport specjalny: „Cyberprzestępstwa. Bezpieczeństwo banków 2017”, nr 04 (287), kwiecień 2017.
26. Massy, 2014. *What Does the End of Support of Windows XP Mean for Windows Embedded?* [in] portal internetowy firmy informatycznej "Microsoft Developer Network", 17 luty 2014, (<https://blogs.msdn.microsoft.com/windows-embedded/2014/02/17/what-does-the-end-of-support-of-windows-xp-mean-for-windows-embedded>).
27. Matosek M., 2009. *Kultura innowacyjna jako czynnik realizacji strategii zrównoważonego rozwoju Asea Brown Boveri* [in] R. Grądzki, M. Matej (red.), „Rozwój zrównoważony – zarządzanie innowacjami ekologicznymi”, Katedra Podstaw Techniki i Ekologii Przemysłowej Politechniki Łódzkiej, Łódź.
28. Mayer-Schonberger V., 2015. *Big Data. Rewolucja, która zmieni nasze myślenie, pracę i życie*, Wydawnictwo MT Biznes, Warszawa.
29. *Michigan State University Confirms Data Breach of Server Containing 400,000 Student, Staff Records*, 2016 [in] portal internetowy "WXYZ", 18 listopad 2016, (www.wxyz.com/news/michigan-state-university-confirms-data-breach-of-server-containing-400000-student-staff-records).
30. *Podsumowanie Ransomware: Analiza WannaCry Surze*, 2017 [in] portal internetowy "Trend Micro", Analiza firmy analitycznej Trend Micro, „Dział: „Aktualności – Bezpieczeństwo, 30.05.2017 r., (www.trendmicro.com/vinfo/us/security/news/cybercrime-and-digital-threats/ransomware-recap-business-as-usual-after-wannacry-surge).
31. Prokopowicz D., 2005. *Ewolucja procesu doskonalenia zarządzania ryzykiem kredytowym w polskiej bankowości [w:]* Zeszyty Naukowo-Teoretyczne PWSBiA „Wiek XXI. The 21st Century”, Nr 4 (14) 2004 / 1 (15) 2005, Prywatna Wyższa Szkoła Businessu i Administracji w Warszawie, Warszawa.
32. Prokopowicz D., 2009. *Zagrożenia rozwoju i bezpieczeństwo bankowości elektronicznej [w:]* Zeszyty Naukowe Wyższa Szkoła Zarządzania i Prawa im. Heleny Chodkowskiej w Warszawie. Rok XIV. Nr 1 (30)/2009.
33. Prokopowicz D., 2011. *Rozwój bankowości elektronicznej w Polsce [w:]* "Przedsiębiorstwo przyszłości". Kwartalnik Wyższej Szkoły Zarządzania i Prawa im. Heleny Chodkowskiej. Warszawa, Nr 2 (7) 2011, Kwiecień 2011, Rok wyd. III.
34. Prokopowicz D., 2013. *Zintegrowane zarządzanie ryzykiem kredytowym w bankach komercyjnych [w:]* "Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa. Economics and Organization of Enterprise" Zeszyty Naukowe. Wydawnictwo Instytut Organizacji i Zarządzania w Przemysle „ORGMAZ”, Indeks 357022, nr 8 (763) 2013, sierpień 2013.
35. Prokopowicz D., 2017a. *Bezpieczeństwo udostępniania informacji przez instytucje sektora publicznego oraz transferu danych niejawnych poprzez sieć Internet [w:]* A. Gołębiowska, B. Zientarski (red.), „Ponowne wykorzystywanie informacji sektora publicznego w administracji”, Senat Rzeczypospolitej Polskiej, Kancelaria Senatu, Warszawa.
36. Prokopowicz D., 2017b. *Rozwój złośliwego oprogramowania ransomware jako nowy wymiar cyberprzestępczości przejmowania kontroli nad systemami informatycznymi firm i banków (w:)* S. Gwoździwicz, K. Tomaszycy (red.), *Prawne i społeczne aspekty cyberbezpieczeństwa*, Międzynarodowy Instytut Innowacji "Nauka – Edukacja – Rozwój" w Warszawie, Warszawa 2017, s. 33-54.
37. *Raport Trend Micro: wzrost liczby ataków ransomware w 2016 r.* [in] Portal "AleBank.pl", za: Analiza firmy analitycznej Trend Micro, 22.03.2017, (<https://alebank.pl/trend-micro-wzrost-liczby-atakow-ransomware-w-2016-r/?id=225760&catid=361>).

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7651

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 390-413

38. Trejderowski T., 2013. *Kradzież tożsamości. Terroryzm informatyczny*, Wydawnictwo Eneteia, Warszawa.
39. *TrendLabs 2016 Annual Security Roundup: A Record Year for Enterprise Threats* [in] portal internetowy "Trend Micro", Raport firmy analitycznej Trend Micro, 28.02.2017, ([www.trendmicro.com/vinfo /us/security/research-and-analysis/threat-reports/roundup](http://www.trendmicro.com/vinfo/us/security/research-and-analysis/threat-reports/roundup)).
40. Szpor, (red.), 2013. *Internet Cloud computing Przetwarzanie w chmurach*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa.
41. *Yahoo Discloses 2013 Breach that Exposed Over One Billion Accounts*, 2016 [in] portal internetowy firmy analitycznej "Trend Micro Security News", 15 grudnia 2016, (www.trendmicro.com/vinfo/us/security/news/cyber-attacks/yahoo-discloses-2013-breach-exposed-over-1billion-accounts).
42. York K., 2016. *Dyn Statement on 10/21/2016 DDoS Attack* [in] portal internetowy "Dyn", 22 październik 2016, (<http://dyn.com/blog/dyn-statement-on-10212016-ddos-attack>).
43. Young B., 2016. *Data Breach Exposes Info for 400,000 Community Health Plan Members* [in] portal internetowy "The Seattle Times", 21 grudnia 2016, (www.seattletimes.com/seattle-news/health/data-breach-exposes-info-for-400000-community-health-plan-members).

PhD Dariusz Prokopowicz

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7651

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 390-413

PhD Marcin Mielnik

*Institute of Social Sciences University of Entrepreneurship
(Warsaw, Poland)
m.mielnik@gmail.com*

M. KALBARCZYK, PEASANT BATALIONS IN GARWOLIŃSKI CUNTRY IN
THE YEARS 1940 - 1944

M. KALBARCZYK, BATALIONY CHŁOPSKIE W POWIECIE GARWOLIŃSKIM
W LATACH 1940 - 1944

M. КАЛВАРЧЫК, КРЕСТЬЯНСКИЕ БАТАЛЬОНЫ В GARWOLIŃSKI ОКРУГЕ
В ГОДЫ, 1940 – 1944

Abstracts

Book M. Kalwarczyk Peasant Battalions in Garwoliński County in 1940-1944 is an interesting publication based on archival sources, relationships and Explains veterans B.CH. The work Consists of three chapters. The first Re-lates to the history of the district Garwolin Interwar period, the second shows B.CH Garwolin Circumstances crea-tions B. Ch., while the third section presents the most interesting stories of military action

Keywords: The Second World War, resistance movement, Peasant Battalions, occupa-tion, Garwolin.

Streszczenie

Książka M. Kalwarczyka Bataliony Chłopskie w powiecie garwolińskim w latach 1940-1944 to ciekawa publikacja książkowa oparta na źródłach archiwalnych, relacjach pisemnych i ustnych weteranów B.CH. Praca składa się z trzech rozdziałów. Pierwszy dotyczy historii ziemi garwolińskiej okresu międzywojennego, drugi przedstawia okoliczności powstania B.CH na ziemi garwolińskiej natomiast trzecia najciekawszy rozdział przedstawia historie akcji zbrojnych.

Słowa kluczowe: II wojna światowa, ruch oporu, bataliony chłopskie, okupacja, Garwo-lin.

Аннотация

Книга М.Кальбарчика«Крестьянские батальоны в гарволинском повете в 1940-1944гг» это интересная публикация, основанная на архивных источниках, письменной и устной информации ветеранов крестьянских батальонов. Работа состоит из трех глав. Первая касается истории гарволинского региона вмежвоенный период, вторая - показывает обстоятельства формирования крестьянских батальоновв регионе, а третья –самая интересная глава - содержит истории военных действий.

Ключевые слова: Вторая мировая война, движение сопротивления, крестьянские батальоны, оккупация, Гарволин

PhD Marcin Mielnik

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7652

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 414-418

Wprowadzenie Bataliony Chłopskie druga siła państwa podziemnego stanowi podobnie jak Armia Krajowa ogromny obiekt badań. Niestety pozostaje od dłuższego czasu zagadnieniem badanym w małym stopniu. Z tym większym moim zainteresowaniem spotkała się inicjatywa wydawania popularno-naukowej książki dotyczącej *Batalionów Chłopskich w powiecie garwolińskim w latach 1940-1944*.

Bataliony Chłopskie w swoich szeregach miały około 160 tysięcy żołnierzy. Podobnie jak AK, przeprowadzali różne akcje dywersyjne, zbrojne takie jak odbicie więźniów, ale także zabezpieczali zrzuty cichociemnych. Żołnierze BCH brały czynny udział w akcji „Burza”. W ramach działań na ziemi garwolińskiej odebrano 4 zrzuty cichociemnych, przez cały okres istnienia podziemia działał tutaj Leśny Oddział Specjalny (LOS), który odpowiadał za przeprowadzenie większości akcji zbrojnych na tym terenie. Jednocześnie ziemia garwolińska pełniła ważną funkcję administracyjną i edukacyjną. Dowódca obwodu pełnił jednocześnie funkcję Delegata Rządu na powiat Garwoliński. Pod jego rozkazami znajdowała się także szkoła podchorążych

Jak zauważa autor tematyka BCH na ziemi garwolińskiej została już poruszona w literaturze, ale jedynie w aspekcie politycznym. Historia działań zbrojnych pozostaje nie zbadana w wystarczającym stopniu. Także należy zauważyć na niewielką skalę prowadzonych badań naukowych, czy działań popularyzatorskich.

Praca *Bataliony Chłopskie w powiecie garwolińskim w latach 1939-1944* ma charakter chronologio-problemowy i została oparta na źródłach takich jak wspomnienia żołnierzy BCH. Dużą pomocą dla autora stały się materiały zebrane i przekazane przez historyka regionalistę Tadeusza Pesisio.

Rozdział 1. O Powiecie Garwolińskim.

Praca składa się z trzech rozdziałów. Pierwszy najmniejszyskłada się z dwóch podrozdziałów: *Powiat garwoliński w okresie międzywojennym* oraz *Ruch Ludowy w okresie międzywojennym*. W pierwszym podrozdziale autor przedstawia podstawowe informacje na temat kształtu, powierzchni powiatu garwolińskiego. Na szczególne dla całej pracy zasługuje informacje o znaczeniu demograficzne i militarnym. W latach poprzedzających wojnę powiat garwoliński składał się z 20 gmin, a na jego terenie znajdowały się dwa miasta: Garwolin i Żelechów. Rejon ten podobnie jak wszystkie powiaty odegrał, jak zauważa autor, swoją rolę przy mobilizacji w 1939 r. Wskazany dokument z 18 marca tego roku wskazuje że powstał szereg dokumentacji dotyczącej stanu faktycznego przygotowań do zorganizowania obrony przeciw lotniczej. Tym samym autor wskazuje inny obszar badawczy jakim był udział mieszkańców badanego obszaru w kampanii wrześniowej.

W drugim podrozdziale zostały przedstawione stronnictwa ludowe i ich najważniejsi przedstawiciele. Za najważniejszego, słusznie uznano, Wincentego Witosa, który jeszcze w czasie zaborów brał udział w powołaniu Związku Stronnictwa Chłopskiego. Dalej wspomniano o Związku Młodzieży Wiejskiej RP „Wici” i o Związku Młodzieży Wiejskiej „Siew”.

Rozdział 2. Organizacja i powołanie BCH na ziemi garwolińskiej. W drugim rozdziale autor porusza kwestie powstania BCH oraz powołania na ziemi garwolińskiej ich struktur, takich jak struktura komendy obwodu, podobowodu i poszczególnych placówek oraz ich miejsce i rola w okręgu Warszawa.

Wraz z powstaniem 27 września 1939 roku Służba Zwycięstwu Polski rozpoczyna się na terenach II Rzeczypospolitej Polskiej działalność podziemia. Równolegle z funkcjonowaniem i zmianami jakie zachodziły

PhD Marcin Mielnik

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7652

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 414-418

w ramach organizacji zbrojnych walczących z okupantem działała cywilna konspiracja. Część działaczy ludowców jak Stanisław Mikołajczyk udali się na zachód Europy. Natomiast ci którzy pozostali jak Wincenty Witos, czy Franciszek Kamiński czekał różny, nie raz smutny los. Niektórych aresztowano, inni jak Witos pozostawali pod stałą kontrolą Gestapo. Natomiast osoby cieszące się pełną osobistą wolnością angażowały się dla sprawy Polski. Tak jak wymieniony wyżej Franciszek Kamiński. Niekwestionowany przywódca BCH. Po scaleniu z AK piastował stanowisko szefa oddziału I organizacyjnego KG Armii Krajowej.

Autor w swojej publikacji przedstawia skomplikowaną krajową organizację BCH i zmiany jakie w niej zachodziły na przestrzeni lat 1939-1945. Przedstawione zostały przedstawione ważniejsze osoby, które posiadały duży wpływ na działania ludowego podziemia. Pierwszy podrozdział kończy krótka analiza społecznego składu BCH. Naturalnie większość zajmowała się własnym gospodarstwem. Autor wyróżnił drugą znaczącą grupę jaką stanowili przedstawiciele spółdzielczości. Z punktu widzenia powiatu garwolińskiego mieli oni odegrać niezwykle ważną rolę. Podrozdział drugi zatytułowany *Struktura obwodu Batalionów Chłopskich na ziemi garwolińskiej* w znacznej mierze poświęcił miejsce na przedstawienie z imienia i nazwiska dowódców i żołnierzy wraz ze wskazaniem funkcji jaką pełnili. Jednocześnie ta część pracy opatrzona została w liczne tabele oraz dane liczbowe ukazujące strukturę miejscowych oddziałów. Niestety zabrakło w tym schematów które pomogłyby niewtajemniczonym zrozumieć przedstawioną skomplikowaną sieć oddziałów, stanowisk jakie pełniły poszczególne osoby. Jednocześnie na uwagę zasługują liczne biogramy nieznanymi powszechnie żołnierzy BCH. Oparte zostały nie tylko na

literaturze ale na źródłach i z tego powodu stanowią bardzo ciekawą część pracy.

Trzeci stosunkowo niewielki podrozdział *Obwód BCH Garwolin w strukturze okręgu Warszawa województwo* przekazuje informacje o strukturze oraz składzie II okręgu Warszawa województwo. Stan liczebny wahał się między jedenaście a dziewiętnaście tysięcy żołnierzy, z czego cztery, pięć tysięcy stacjonowało właśnie w obwodzie garwolińskim. Czwarty ostanii podrozdział *Szkolenie wojskowe żołnierzy Batalionów Chłopskich na terenie powiatu garwolińskiego* poświęcono na przedstawienie szkolenia wojskowego od szeregowca aż do oficerów. Szczególne miejsce zajęła Szkoła Podchorążych Piechoty Batalionów Chłopskich.

Rozdział 3. Działalność bojowa BCH.

Rozdział trzeci poświęcono działalności Batalionów Chłopskich na terenie powiatu garwolińskiego. W pierwszym podrozdziale *Działalność bojowa żołnierzy BCH na terenie powiatu Garwolińskiego* autor przejrzysto scharakteryzował cele jakie realizowano przez okres całej okupacji. Wśród najważniejszych znalazły się działania mające na celu uświadamianie społeczeństwa oraz kształcenie zarówno wojskowe jak i cywilne oraz działania zbrojne skierowane przeciwko majątkom niemieckim w tym sklepów i spółdzielni których działanie było skierowane jedynie na potrzeby III Rzeszy Niemieckiej. W dalszej kolejności przeprowadzano akcje dywersyjne niszcząc infrastrukturę, czy napadając na posterunki policji i żandarmerii.

Zdaniem autora akcja bojowa przeprowadzonych przez żołnierzy w celu odbicia więźniów żołnierzy Batalionów Chłopskich Władysława Rozuma, Stanisława Rozuma, Józefa Lumpowskiego z aresztu gminnego w miejscowości Sobienie Jeziory należy uznać za jedną z najbardziej spektakularnych w całej regionalnej historii

PhD Marcin Mielnik

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7652

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 414-418

ruchu oporu. Akcja przeprowadzona została przez miejscowych żołnierzy BCH walczących pod dowództwem Józefa Kurka ps. „Porywny” i Józefa Rozuma ps. „Chmura”. Relacja z akcji została wzbogacona przez autora wspomnieniami jej uczestnika Władysława Bąbika. Jak sam zaznaczył działania przebiegły szybko i sprawnie. Posterunek żandarmerii odcięto od świata. Pierścień okrążenia był podwójny na wypadek pojawienia się żandarmów z innych miejscowości. Zaskoczenie było zupełne. Żandarmów obezwładniono, natomiast więźniów wywieziono w bezpieczne miejsce. Dopiero silna eskorta z Garwolina mogła się przekonać co zaszło dzień wcześniej. Akcja tego typu na terenie powiatu garwolińskiego nie była jedyną. Autor wzmiankuje jeszcze o dwóch z 9 września 1943 r. kiedy to żołnierze Batalionów Chłopskich uwolnili w Garwolinie pięciu więźniów, czy przeprowadzili, jak się wydaje mniej więcej w tym samym czasie, akcja odbicia więźnia z posterunku więźnia w Rykach na terenie gminy Kłoczew.

Inną formą działalności stała się pomoc rodzinom potrzebującym. W powiecie garwolińskim działało się to kosztem spółdzielni PSS „Społem”. Jej pracownicy, współpracując podziemiem, rozdawali produkty spożywcze, które z nakazu Niemców zostały wstrzymane do sprzedaży. Jednocześnie aranżowano napady na kasę spółdzielni. Po uzgodnieniu z pracownikami żołnierze Batalionów Chłopskich w umówione dni przeprowadzali akcję zbrojną zabierając cały utarg.

W drugim podrozdziale *Uzbrojenie żołnierzy Batalionów Chłopskich na ziemi garwolińskiej* autor zajął się stanem uzbrojenia i źródłami zaopatrywania się Batalionów Chłopskich w broń. W okresie kampanii wrześniowej na terenach wschodniego Mazowsza trwały działania mobilizacyjne,

szczególnie w rejonie Siedlec, Białej Podlaskiej, Baranowiczach, Słonimiu i Kobryniu. Jednocześnie w ramach działań w rejonie środkowej Wisły toczyły się liczne walki (m.in. o Garwolin) między Armią Warszawa a głównie 10 armią niemiecką. Właśnie w wyniku tych zdarzeń na terenie powiatu garwolińskiego i okolic polska ludność miała możliwość pozyskania broni. Inną możliwością stało się przejmowanie zrzutów lotniczych z Wlk. Brytanii. Bataliony Chłopskie na opisywanych terenach wykonały taką akcję kilka razy. Trzecią możliwością uzyskania broni było zdobycie kosztem hitlerowskich wojsk.

Trzeci podrozdział *Udział żołnierzy BCH Obwodu Garwolin w odbiorze cichociemnych* poświęcony został w całości poświęcony przedstawieniu biografii bohaterów, którzy właśnie w powiecie garwolińskim wylądowali. Na podstawie literatury naukowej autor książki przytacza informacje o dwóch zrzutach żołnierzy. W latach 1942-1943 Bataliony Chłopskie przyjęły aż cztery grupy cichociemnych oraz jeden wspólnie z AK.

Czwarty podrozdział *Leśny Oddział Specjalny Batalionów Chłopskich* prezentuje organizację i działalność oddziału LOS oraz życie jego twórcy. Powstanie łączyło się z losami samego inicjatora powołania do życia oddziału. Józef Zawadzki absolwent Szkoły Podoficerskiej Artylerii Przeciwlotniczej w Stężycy. W czasie kampanii wrześniowej swój szlak bojowy zakończył bitwą pod Kockiem stoczonej przez Samodzielną Grupę Operacyjną Polesie pod dowództwem gen. Franciszka Kleeberga. Od 1940 r. członek Batalionów Chłopskich. W 1944 r. został zdekonspirowany przez służby III Rzeszy. Te zdarzenie stanowiło impuls do zrealizowania pomysłu utworzenia oddziału partyzanckiego.

Autor w sposób ciekawy przedstawił działalność Leśnego Oddziału Specjalnego. Formacja ta jak się wydaje pełnić funkcję

PhD Marcin Mielnik

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7652

Wydanie: International Journal of New Economics and Social Sciences 2017; 2 (6): 414-418

sił szybkiego reagowania. Opisana przez autora jedna z akcji może o tym świadczyć. W 1944 roku oddział stacjonował w lasach we wsi Podeblocie. Otrzymał informację o walkach jakie toczył oddział AK Mariana Bernaciaka ps. „Orlik” żandarmerią niemiecką z Sobolewa. W ramach wsparcia LOS wyruszył na szosę w pobliżu wsi Paprotnia itam stoczył krótki zwycięski bój z oddziałem hitlerowskim.

W piątym podrozdziale „*Akcja scaleniowa AK i BCH*” autor książki wspomina o zasadach akcji scaleniowej dwóch największych ruchów oporu. Miały funkcjonować w ramach samych osobnych strukturach. Mimo to miały wspólne zadania, które razem wykonywali.

W szóstym podrozdziale *Represje okupujących władz niemieckich wobec żołnierzy BCh* autor książki przedstawił analizę represji jakich dopuszczały się hitlerowskie władze. W interesujący sposób przedstawił koleje losu wielu osób żołnierzy Batalionów Chłopskich, którzy mieli mniej szczęścia i dostali się do niewoli co jednocześnie oznaczało śmierć, lub polegli w trakcie walk.

W siódmym podrozdziale *Akcja Burza na terenie ziemi garwolińskiej* przedstawia ostatnie działania Batalionów Chłopskich pod okupacją hitlerowską. Dnia 23 czerwca 1944 r. rozpoczęła się ofensywa armii radzieckiej pod kryptonimem „Bagration”. Sukcesy odniesione w momencie jej realizowania przerzuciły walki na tereny obecnej wschodniej Polski. Dowództwo AK podjęło decyzję o rozpoczęciu akcji „Burza”. W jej wyniku wyzwolono Garwolin i

okolice, opanowano węzeł kolejowy w Piławie.

Podsumowanie.

Książka Michała Kalbarczyka mimo pewnych niedoskonałości zasługuje na uwagę czytelnika. Napisana poprawnie, oparta na literaturze naukowej i w mniejszym stopniu na źródłach stanowi przykład badań mających na celu zachowanie tzw. małej historii. Część informacji znana w literaturze naukowej, część jedynie powtarzana w opowieściach miejscowych zostałaaby skazana na zapomnienie. Dzięki temu wydanemu dziełu istnieje szansa na zażegnanie tego zagrożenia.

Na szczególną uwagę zasługują użyte w pracy przez autora źródła. Pracę oparto na zbiorach trzech archiwów. W Archiwum Miasta Stołecznego Warszawy, Oddział w Otwocku autor wykorzystał zespół *Starostwo Powiatowe w Garwolinie w latach 1937-1939*, w Archiwum Zakładu Historii Ruchu Ludowego *Bataliony Chłopskie Okręg II Warszawski* oraz w *Powszechnej Spółdzielni Spożywców „Społem”*.

Dodatkowo użyto nie publikowanych relacji pisemnych Władysława Bąbika, Bronisława Kalbarczyka, Józefa Zawadzkiego, Bogumiła Karaszewskiego, Kazimierza Paryszka, Bolesława Wójcika oraz relacji ustnej Henryka Hyżyńskiego świadków tamtych wydarzeń. Drukowane wspomnienia Mariana Gołębińskiego, Tadeusza Ilczuka, Mariana Turka oraz Stanisława Bobera stanowią wartościowe uzupełnienie pracy. Informacje zawarte publikacji są ciekawe i na pewno spotkają się z zainteresowaniem miłośników historii.

Bibliografia

1. Kalbarczyk M., *Bataliony Chłopskie w powiecie garwolińskim w latach 1940 – 1944*, Garwolin 2017.

PhD Marcin Mielnik

Opublikowany: 2017-12-30

DOI: 10.5604/01.3001.0010.7652

Wydanie: *International Journal of New Economics and Social Sciences* 2017; 2 (6): 414-418